НА ЧУЖИНІ

Тижневий журнал української демократичної думки

„IN DER FREMDE" - Ukrainische demokratische Wochenschrift — „ON THE FOREIGN SOIL" - Ukrainian democratic weekly periodical

Адреса Редакції . Адміністрації: Wochenschrift „In der Fremde" (13b) Vilsbiburg, Schließfach 37 — Telefon: 338

Ч. 26 (53). Рік II. | Фільсбібург, 18. жовтня 1947. | Ціна 1 марка

Політика і партії

Вислід дискусії

В статті п. з. »Політика і політиканство« (На Чужині ч. 9. (36) з дня 21. 6. 1947.) поставив я виразну різницю між тим, що ми називаємо політикою, а тим, що називаємо політиканством, та доказував, що нам треба брати активну участь в політично партійнім житті. Активна участь громадянства в політичнім житті й ширше заінтересування того ж громадянства політикою -причиниться до скоршого упорядкування внутрішніх відносин. Свої міркування кінчив я так: »Від політики залежить у світі все — культура, добробут і свобода. Тому так треба її оцінювати та не давати відстрашувати себе від неї. Політиканство треба поборювати розумною політикою.«

Над тою темою вив'язалася дискусія, в якій забирало голос чотирьох дискутантів: пп. С. Т. Зіницький, Я. Барабаш, К. Підгірний і Г. Дядюренко.

Всі дискутанти підкреслили однозгідно ненормальні умовини, в яких тепер живуть і розвиваються наші партії. П. Г. Дядюренко присвятив цьому питанні цілу свою статтю »Де корінь лиха«, доказуючи, що партії не мають тепер навіть можности викладати свої програм; про їх програму можна довідатися тільки з трудом. Всі ці заміти слушні. Я тої ненормальности спеціяльно не підносив, як самозрозумілу річ, прецінь ціле наше життя (школи, інституції, кооперація, пласт і т. д.) є ненормальним.

П. Зіницький підносить ту ворожнечу між партіями, що тяжко відбивається на цілій нашій справі. Він зовсім слушно осуджує утотожнювання ідеї чи програми партій з особами, бо тоді часто розгоряється боротьба на особистому тлі. Йому, як і п. Підгірному дуже не подобається оправдування і оборона однопартійців, які поповнюють різні прогріхи. Через ці всі мотиви він не може рішитися взяти участь у політично партійній роботі одної чи другої партії. І дальше дослівно пише автор так: »Таких — більше. Добре, щоб і вони п р и й ш л и д о г о л о с у (підчеркнення моє) та опам'ятали декого з наших »кабінетно-лісових« політиків, домагаючись оздоровлення.«

П. Барабаш видвигнув нові перешкоди, що відштовхують людей від політики. На його думку мусить запанувати насамперед суспільна мораль, культура та ідейність. Він рівнож стверджує, що до цього оздоровлення вже поволі йде. Ці заміти автора тільки підтверджують подані мною тези. Бо, щоб скоро наступило оздоровлення, не можуть чесні та ідейні люди усуватися від політичного життя. Вони мусять бути в середині і там впливати в позитивному напрямі.

Найгострішй противник виложених мною думок був п. К. Підгірний зі своею дискусією, що її назвав »Я проти партій.« Окрім кількох замітів, піднесених і іншими дискутантами, підносить він ще такі: 1) Через злі вчинки одної партії осуджується у нас партії загально, отже, всі і через те партії на еміграції нас тільки компромітують 2) Ми, як ДП, всі творимо одну клясу вже тепер, а по виемігруванні у світ, — бо вигляду на скорий поворот додому нема, — будемо майже всі робітниками, отже, також одною клясою. Тому партій державного характеру нам тепер непотрібно. Сьогодні потрібні нам партії, які охороняли б нас від крадежей, поборювали б неписьменність, учили б людей практичного знання — надавали б фах, звводили б порядок в цілім нашім тутешнім житті і т. д.

На це можна б йому віповісти: До 1) Коли нині осуджуємо поодинокі напади, цензури, переслідування вільного слова, історії з національним прапором і т. п., то ми всі тут в Европі і в Америці, хоч за ці вчинки осуджуємо загально партії, то докладно знаємо, що все це походить тільки від одної несконсолідованої партії і всі ці осуди відносяться тільки до неї. До 2) Ми не можемо ніяк певно твердити, що війни в короткому часі або й за кілька літ, не буде. Тому і на той випадок — коли б ми верталися додому мусимо належно приготовитись. Аподруге, залишення тої ділянки дасть більшу змогу гуляті невідповідальним людям. Дуже слушні домагання — упорядкування наших внутрішніх відносин можуть зовсім добре робити політичні партії, але під умовою, що вони будуть здорові у своїм внутрі. Ц ь о г о с а м е і я д о м а г а в с я у своїй статті, але як і бачимо з останнього речення п. Підгірного, то він проти »таких партій політичних, що між нами тепер роблять заколот.« А проти т а к и х партій ми є всі.

Зібравши докладно голоси дискутантів стверджую, що всі вони є за здоровими партіями, які мають провадити український народ в тяжких часах поневолення. Але, щоб партії сповняли належно своє завдання, мусять чесні й відповідальні люди не стояти на боці, а включитися до організованої творчої праці.

В. Остапович

НОВИНИ

ІТАЛЯ намагається стати опікункою своїх бувших колоній; з тої чинности була б відповідальна перед ОН.

РОЗМОВА БІДО з през. Труменом закрита тайною. Бідо сказав тільки, що він дуже підбадьорений і сповнений вірою в майбутнє.

ДАНСЬКИЙ УРЯД одержав 89 голосами проти 69 вотум недовір'я. Вибори розписані на 25. жовтня.

УЦДК проти ЦПУЕ

Пленум членів УЦДК (Українського Центрального Допомогового Комітету) та членів ОУДК (Обласних Українських Допомогових Комітетів) британської зони відбули своє спільне засідання в Бльомберзі-Ліппе в дні 1. жовтня 1947. р. в справі участи делеґатів британської зони в з'їзді представників ЦПУЕ, що мав відбутися цього місяця. На цьому з'їзді, як вже відомо, мав бути схвалений зовсім новий статут ЦПУЕ з наскрізь централістичними тенденціями і з наміром закріпити в ЦПУЕ владу групи відокремленців при допомозі поплентачів.

Об'єднане зібрання УЦДК і ОУДК в Бльомберзі винесло одноголосно такі постанови:

1) Пленум приймає до відома доповідь голови УЦДК, п. Григорія Ялового, про продовження відбутого в Реґенсбурзі дня 10. 5. ц. р. 2-го з'їзду української еміґрації, що мав відбутися в дня 16. і 17. жовтня ц. р. в ще покищо ближче неозначеній місцевості американської смуги з двома точками нарад, а саме схвалення нового статуту ЦПУЕ та вибір керівних органів цього представництва, як про зазив ЦПУЕ, щоб тутешня смуга взяла участь у згаданому продовженні з'їзду висилаючи тих самих делеґатів, що приймали участь в реґенсбурзькому з'їзді.

2) По переведенні вичерпної дискусії в цій справі пленум одноголосно вирішує доручити чотирнадцятьом (14) попередньо вибраним делеґатам з тутешньої смуги здержатися від участи в продовженні з'їзду в жовтні ц. р. та цього з'їзду взагалі жодними делеґатами тутешньої смуги не обсилати.

3) Натомість пленум вирішує вислати на передбачений з'їзд в жовтні ц. р. у характері гостей і обсерваторів пп. Григорія Ялового, Мирона Луцького, д-ра Павла Лисяка та Марка Бачинського, котрим доручається вияснити з'їздові мотиви повищого свого рішення.

На згаданому засіданні в Бльомберзі ті мотиви точно устійнено. Автори проєкту статуту ЦПУЕ, творячи повну централізацію для цілої української еміґрації у всіх трьох західних зонах Німеччини і для всіх тих трьох зон з одноцільною організацією на той сам зразок, підпорядкованої в цілості одному осередкові ЦПУЕ в американській зоні, не взяли під увагу цілком відмінних фактичних і правних відносин у кожній з тих зон. Три окупаційні зони, — це наче три окремі незалежні від себе держави з окремими власними диспозиційними центрами і відмінно зорганізованим апаратом. Теперішнього проводу ЦПУЕ, п. Василя Мудрого, ніколи офіційно не визнали й не визнають, бо й не можуть, і він репрезентує нашу еміґрацію з ЦПУЕ тільки виключно на одній америк. зоні. В британській зоні не було й нема зовсім виборних представництв української — як теж і всіх інших націй — еміґрації. Існуючі там УЦДК і ОУДК є лише допомічними органами британської окупаційної влади і її урядовців, як теж є вона рівночасно і допомічним органом для ІРО. Всі засідання відбуваються під проводом британського старшини, з яких списуються протоколи в англійській мові. Письма й акти підписує британський старшина і він дає накази до виконання. Очевидно, не може він підлягати посторонним приказам і на його території не може діяти ніяка чужа організація, чи така, якої диспозиційний осередок є в другій зоні. Засяг ділання цих комітетів є обмеженні тільки до трьох справ: 1) суспільної опіки, 2) освіти і шкільництва (народного, фахового й середнього) і 3) затруднення скитальців. Всі інші справи не входить в компетенцію українських допомогових комітетів британської зони і вони не можуть бути підпорядковані проводові ЦПУЕ з осідком в америк. зоні.

Як бачимо, проєкт статуту ЦПУЕ нереальний і нездійснимий ні на британській ні на французькій зоні. І тому представники тих зон не будуть брати участи в з'їзді ЦПУЕ. Очевидно, і з'їзд самих представників америк. зони буде безпредметовий, бо треба виробити новий статут.

С. Б.

Що старшина УПА розповідає . . .

УБІ пише:

„Нашому співробітникові пощастило розмовляти з підстаршиною відділу УПА „Веселим", що в числі інших повстанців перейшов цими днями чеський кордон. Він розповів таке:

„Сумно виглядають терени, які тепер відійшли до Польщі. Багато спалених сіл своїми згарищами нагадують історичні часи монгольської навали. Репресивними заходами через карні відділи давні МВД і польської поліції, большевики намагаються приневолити населення і партизанів до послуху та винищують їх.

З тих українських теренів провадилось переселення українців, а що населення ставило спротив і відділи УПА давали йому підтримку, то большевики з поляками палили села, а над мешканцями чинили криваву розправу. У червні й липні було спалено село Завадку-Мораховську, а населення майже все вимордовано, лише один чоловік залишився живий, але також зазнав поранень. Він зветься Карлейза. Крім Завадки-Мораховської, подібна трагедія відбулася в селах Криве, Кожушне, Веслик і т. д., і т. д.

Переселенцям-українцям дозволялося забрати з собою лише те, що могли взяти в дві руки і на плечі, — решту забирали поляки з міст і місцеве польське населення,

Акції проти сіл провадилися лише вдень, бо вночі карні відділи боялись заходити в села. Село обступали 200—300 чоловіка військових, переважно польських відділів під совєтською командою. Місцеве польське населення ставилось до цього в різних місцевостях порізному.

Совєти вербують велике число аґентури. Для цього вони викликають, або скорше всього забирають, під виглядом арешту, відповідних для себе людей, інструктують їх і через деякий час відпускають їх для аґентурної праці. Отже треба з застереженням відноситися до всіх тих, що були заарештовані і звільнені. Під час рейдів УПА, командування УПА пробувало нав'язати контакт із польською адміністрацією і т. д. Подекуди це вдалося з позитивним вислідом. Польське населення в різних формах висловлювалося проти совєтів і збольшевизованого польського уряду.

Польська адміністрація, починаючи від солтиса, підбиралась совєтами, також у війську, починаючи вище поручника. Технічні одиниці, як от кулеметники, шофери і т. д. були здебільшого росіяни.

В Польщі були спроби аґітації за колгоспи, але безуспішні. Переселенські акції, руїни і непевність за завтрішній день дуже неґативно позначились на її господарському розвиткові. Господарство терпить великий занепад: дошкульно відчувається брак тяглової сили. Купити її тяжко, бо тепер кінь коштує до 100.000 злотих тоді, як пересічний робітник отримує за день порівняно дуже мало."

На питання, якій організації чи партії найбільше симпатизує УПА, оповідач сказав: „УПА — це загально-українська збройна сила. Під большевиками УПА не має жодного поділу за партійністю, як також не має і територіяльного. В лавах повстанців багато наддніпрянців, а є відділи, де бійці із східніх і осередних земель мають більшість. Я стверджую, що література виходить без усякого партійницького забарвлення, і сотенний відділу „Веселого" неодноразово перед строєм відчитував накази, в яких застерігав проти будьякого поділу між повстанцями. Правда, деякі люди вводили нас у блуд, говорячи, що нашу боротьбу очолює УГВР, в якій сконсолідовані всі політичні угруповання, що як я бачу, не відповідає правді, а навпаки — УГВР — це чисто бандерівська консолідація. Думаю, що брехня вся вийде наверх, і дуже швидко, як

вийде наверх і та бандерівська „консолідація“, яка лише гальмує справжню консолідацію“.

(Багато відомостей не подається тому, що опублікування їх може пошкодити як плянам УПА, так і окремим особам.)

Ідеологічні основи

української пластової молоді

Український Пласт має свою історію. За 35 років свого існування він виховав тисячі української молоді, защіплюючи їй шляхетні ідеали Добра й Краси. Перші пластуни кров'ю засвідчили вірність Богові й Україні, складаючи своє молоде життя в обороні Рідної Землі. Тепер Пласт знову гуртує українську молодь, учить її і вказує шлях до щастя, слави і свободи.

Але в нас жива не тільки пластунська традиція, у нас жива свідомість нашої повної духової і кровної залежности від отих семи літер, що складають назву Україна.

Україна теж не існує сама для себе на відірваному острові чи окремій планеті. Живемо серед інших народів на спільній кулі. Живемо з ними спільно в історичній добі, якій ім'я половина XX століття.

І було б дитинством, було б нерозумно бачити тільки історію України.

Якщо наш погляд у майбутнє має бути справді пластунський, справді державницький, ми мусимо бачити, бодай старатися зрозуміти ситуацію на цьому ґльобі в нинішній день.

Кожна доба історії людства має своє питоме ядро, має свій ідеал, свою віру. З бігом століть цей ідеал, ця віра міняється, — їм на зміну приходять інші. Чим більше народи через поступ — цивілізацію узалежнюються взаємно, тим більше мусять вони жити спільним ідеалом.

Такий ідеал — свою внутрішню конституцію, закон, мораль — мали старинні; от хочби для римлянина поняття „virtus Romana“, „civis Romanus“. За ці ідеали римської держави-імперії вміли справді по-мужеськи боротися і вмирати римляни.

Середньовіччя мало своє духове ядро — свій ідеал, який всеціло концентрувався на релігії, його окреслюють. „Деус сіве еклезія“. — Це була та віра, що всеціло поглинала людину середньовіччя і за релігійні переконання, — за одне, два чи три слова змінені в каноні, чи релігійній догмі, вона була готова віддати життя.

Новітня доба від 16—19 століття проходить під знаком віри в природу: „Деус сіве натура“. Ідеалом людини цеї доби, це людина знання; її Богом „розум без віри основ“ і за ці свої розумові твердження людина цеї доби теж була готова вмирати.

Ми нині не живемо ані повнотою ідеалів старинного світу, ані нездібні ми до реалізації релігійного життя в розумінні середньовіччя, ані не можемо боротися і гинути за пізнання розуму.

Що ж є ядром, ідеалом, вірою нашої доби? Цим ядром є ідеал спільноти — „Деус сіве комунітас“ — і за цю і тільки за цю спільноту — як знаємо з досвіду і як стверджує теорія — готова вмирати нинішня людина; — байдуже, чи тою спільнотою буде нація, чи кляса. Ми помічаємо певне поширення, тенденцію цього поширення з нація на певні об'єднання націй а навіть на людство.

Нашим гаслом: „Бог і Україна“ — „Бог і українська спільнота“ — ми в повні вірні ідеалам нашої доби.

Кожна спільнота, якщо вона здорова, якщо вона має інстинкт самозбереження, якщо виявляє розвоєві тенденції декадентсу — має свою внутрішню мораль, має закони свого внутрішнього життя, має свій моральний правопорядок. З цього комплексу, з цього світу моральних ідей даної спільноти випливає її звичаєве право, а з нього в дальшу чергу писане право, і в першу чергу конституція.

Коли ми думаємо про реалізацію ідеалу нашої спільноти — державу, то нічого не поможуть найкраще написані конституції, коли перед тим не заіснує неписане „звичаєве“ право серед нашої спільноти, основане на принципах моралі.

Поки побачити Україну дійсністю, треба виносити її перед тим у серці.

Висуваючи на перше місце вірність Богові, Пласт підкреслює тим вірність принципам моралі спільноти взагалі, а українській традиції, українському великому післанництву, що його ми окреслюємо в наказі з приводу 35-ліття УПУ, післанництву, що його дав Україні „во дні они“ св. Апостол Андрей Первозванний, зокрема: . . . Заснувати царство Боже на землі, де українські люди жили б як люди, де могли б славити ім'я свого Творця і прославляти ім'я свого народу. Це ідеал української спільноти.

В відношенні до зовнішнього світу це ідеал українського гуманізму, якого носієм Україна була завжди на Сході Европи. Прапор цього гуманізму підіймає і несе український пластун.

З цих основних, глибоких заложень випливає теж наше позитивне відношення до ідеї світового скавтового братерства.

Отже так до першого ствердження, що вірою нашої доби є спільнота і що ми цю віру в нашому пластовому світогляді маємо — доходить друге ствердження, що кожна спільнота має свій порядок мислей і дій, з якого родиться її звичаєве а потім писане й формальне право, і що ми визнаємо моральний правопорядок християнізму згідно з усіми спільнотами Заходу.

Доба, в якій живемо, це доба демократії.

Був момент, коли могло здаватися, що принайменше на континенті Европи прийде до голосу радше принцип чистого провідника. Сьогодні немає сумніву, що переможною, — принайменше в західній гемісфері — залишилася демократія.

В нашому пластовому світогляді принцип демократії був збережений завжди і його розуміння перед 35-ти роками було у нас таке саме як і нині. У тому відношенні ми в щасливому становищі, що не потребували і не потребуємо „перемальовувати шильдів“.

„Основою розуміння пластового демократизму є: а) право до ведення пластової самовиховної праці; б) добровільність вступу до Пласту і випливаючий з цього обов'язок виконувати совісно приняті обов'язки, в) свобода слова, що базується на праві, обов'язкові й відвазі висловити свій погляд на пластові справи, коли до цього виникає потреба, г) толерантність до поглядів других пластунів, коли вони не суперечать ідейним основам У. П. ґ) льояльність у виконанні прийнятих рішень і постанов; д) виборність виховних провідників на всіх ступенях пластової ієрархії“. (З правильника УУСП.)

Те, що ми окреслили як „пластовий демократизм“ включно з засадою концентрації задумів і зосередження волі, є ідеалом правдивої демократії, яка мусить погодити два засадничі мотиви: мотив маси, цебто мотив більшости з мотивом індивідуальним (персональним), щоб говорячи словами Бентгама — осягнути якнайбільше щастя як найбільшої кількости людей.

Отже, якщо йдеться про правильне розуміння демократії, то ми протиставляємо органічну демократію народу механічній демократії маси.

„Маса, як каже Еґґерсдорфер, не має розчленування поділу, тільки рівнорядні і рівноуправнені частини; за те в спільноті членство є зрізничковане. . . . Маса не думає; вона і справді не хоче; її духове життя належить повністю до сфери гонів; її опановують настрої, переходові враження, суґестії публічної опінії і психоза масових рухів. Цьому духово низькому соціяльному творові відповідають теж і засоби кермування масами в політиці; засоби, що їх вже старовина заплямувала назвою демагогії, ті засоби . . . ми обсервуємо іноді як люди, з силою інтелекту, в масі зовсім не дописують — "Wie sie blind und wertloss werden mit dem Untertauchen im Massenbewustsein". Що більше: вони стають в масі зовсім безсовісними.

Коли відповідальність розкладена на плечі багатьох, постає не помноження

„Поет“ Т. Осьмачки

Пану критикові Н. Н. з „Української Трибуни“.

Я прочитав Вашу прихильну рецензію на твір Осьмачки „Поет“, що Ви її помістили в „Українській Трибуні“ дня 7. 9. 1947. р. ч. 67., і я рішив Вам відповісти, а властиво дати осуд читаючої публіки.

Я недавно купив „цю книжку великої ваги“, як Ви її називаєте, і прочитав кілька разів. Признаюся, що про неї я чув як вона була в рукописі, про що оповідав мені п. М. Дмитренко, коли шукав видавця для цеї, „так вартісної речі“.

Я радив тоді, що вперід треба поему простудіювати, і якщо вона має вартість, то тоді варто її видавати. Без цього — годі давати гроші на видання.

Та яке було моє розчарування, коли я почав читати поему.

Я читач а не критик і хочу переповісти свої завваги про цю книжку чи вона є зрозумілою, яке робить враження, чи при читанні мається насолоду і як реаґує публіка.

Твір є епічний, щось вроді поеми Міцкевича „Пан Тадей“, Гетового „Герман і Доротея“, Пушкіна „Полтава“ і т. д. Це мав би бути наш епос, що за ним ми на скитальщині стужилися. А тимчасом читаєш і дивуєшся, — що собою представляє поема, де її краса, де глибина почувань, де ця емоція, що повинна б при читанню книжки заволодіти публікою. Читаєш і нічого не розумієш. Читаєш вдруге та дошукуєшся думки і не можеш її схопити. Вислови чудернацькі, прості, рубашні, порівняння диковинні, персонажі бідні, а сюжет більш, як мізерний.

Читав я „Поета“ сам, читав перед другими інтеліґентами з цензусом і нараз ми почали сміятися з висловів, з поетичних порівнянь, бо поважно трактувати не було можна. Хочеш одночати, насолоджуватись, а тут одно борикання, щоб зрозуміти хоч один вірш як слід.

Отже пісня перша:

> Блищав ставок від сонця у яру,
> Над ним Руда сягала ровом неба,
> По цей бік ферму і її, стару
> Єднала гребля у дуплистих вербах.
>
> Від неї берегом туди, де рух
> Не тихне псиний на конячих ребрах
> Тополі, ритвини, і жовтий корч
> Перехиляли в став одбитки вторч.

Нас автор впроваджує в дію: я даю нагороду, як 85% з нашої публіки переповість, що автор сказав. Що значить слово „ферма“, чи це фарма, бо на Україні такі господарства невідомі. Що це є „ритвини“ або перехиляли в став одбитки сторч“. А „псиний рух на конячих ребрах“, чи ж це мав би бути собачий рух на падлині за селом?

Автор віршує дальше:

> Не плач, не плач, ображений юначе,
> І вічну кривду, як земля і вода
> Збирай у серце, у карнавку наче
> І бережи до страшного суда.
>
> І нею там, де і вогонь заплаче
> Шпурни тому, хто людям душу дав,
> І буде це така остання змога,
> Що тріснe як престол святий у Бога.

Що означає слово „карнавка“, що це за візія поетична „вогонь заплаче“, — новість в літературі? Що означає „шпурни тому, хто людям душі дав?“ Чи це заклик культурного поета до Абсолюту, чи це богохульство?

А в 28-му рядкові:

> Уже світилося у Чичок в хаті
> із причилкового вікна на став,
> і на воді по темноті рогатій
> од рям тремтіли назнаки хреста
> і журавель на тлі небесних хартій
> у вилицях скрипіти перестав,
> узнавши що і в Господа закони
> на небі без жаднісінької коми.

А в 30-ім вірші: „Завили пси на стерві“ Отже, що це ця „рогата темнота“, „назнаки хреста“, „журавель на тлі небесних хартій“, що „в Господа закони без жаднісінької коми“. ?

Цього всього розібрати не можна. І так приходить пісня за піснею і іритуєшся на поета, що він тебе так докладно вимучив.

А вже коли читаєш дальше і дійдеш до віршів 335, 427, 523, тебе бере лють, чому поет так знущається над читачем. Чи це справжня поезія майбутнього, коли її розуміти не можна?

Вірш 335:

> І слово чулося страждення їх
> Нехай Господнє опрощення з нами,
> бо всяке дерево пильгати гріх
> і будемо топити псалтирями.
> Вже не вареники, але пиріг
> начинений ставними камінцями
> стоїть в горшку: і тільки від книжок
> святих скипить з камінням пиріжок.

Що поет хотів сказати далебі не розумію.

А вірш 427:

> І заревуть від пресвятих бочок
> і села і колгоспівські помєсти,
> бо Бог як щойно тесаний кілок,
> новий, благий без люти і корости.
> І з неба цілого зробив шинок
> і напуває люд робочий, простий
> Як манною колись—то Єгова
> ледачого обранця годував.

Що означають „пресвяті бочки“, чому з неба зроблено шинок, і т. д. Одно богохульство і кпини.

А 523-ий вірш:

> А роздобувши хату і город
> з підступної московської десниці,
> а в ній і груди і широкий рот
> стегнастої з рипінням молодиці
> він принадає лютим болем цнот
> до теплої пахучої спідниці
> і виє, стогне, плаче і тремтить
> і теплим ліжком до мети летить.

Що це за вислови „стегнаста з рипінням молодиця“, чому „цнот“, а не чеснот, що це за „пахуча спідниця“. А те стогнування „виє“, „стогне“ і т. д. Що це за захват поета і чому „теплим ліжком до мети летить“. Щось так, як „автомобілева улиця бензиниться“ у наших футуристів.

Можна писати і не скінчити цих поетичних картин, візій, недоречностей, богохульств, русизмів, польонізмів. Що більше, поет виявляє таке знання російської мови, що навіть віршує цілими октавами, як в рядках 282, 293, 286.

Спитаю пощо вмішувати російську мову до української поеми. Чи так робив Пушкін, коли писав „Полтаву“? Чому давати їй право громадянства в українській поезії?

А що має означати вірш 284:

> бо вилізши з спільного корита
> московського соціалізму, сказ
> на правду схожий, скаже цей воловник
> мов роги в сатани на молитовник.

Як це так: у сатани є молитовник, що наставив собі на роги? Будь ласка, вияснiсть. А що це за „воловник“ — бо далебі, не второпаю.

Але досить цих поетичних квітів.

Ви в критиці пишете: „Поема Осьмачки, всеглибинне значення якої розкривається тільки в повторних читаннях і розкриватиметься далі кожним поколінням, по новому, с т о ї т ь у ряді великих епічних творів“.

Справді треба десять разів читати, заки евентуально дочитаємся сенсу, а що лишається тоді для краси, для душі, коли тут працює мозок? Може покоління за сто років зрозуміють поета, як вивчать мову Осьмачки, але ми — ні.

Я дивуюся Вам, пане, що Ви авторові так схлібили замість сказати слово правди і поставити питання, чому автор обрав так неактуальну тему, чому при своєму таланті не дав величної картини, чому на тлі большевицької дійсности так малює Україну і її мешканців? Де його релігійність, де його християнізм, де його патріотизм? Коли порівняти Міцкевича „Пан Тадей“ і Осьмачки „Поет“ а оба автори були на еміґрації і оба втікали перед російським деспотизмом, то вірш Міцкевича на вагу золота класти. А як він гарно представляється в перекладі Рильського. І читаєш твір Міцкевича не кілька разів і хочеться

тої відповідальности, але навпаки, жахлива безвідповідальщина.

Отже як злочинним є основувати добро держави і народу на принципі маси. В дійсності маса ніколи не править собою, отже хто в конституції трактує нарід як масу, той позбавляє нарід самоправління.

Механічна демократія маси — це запрошення до всіх злих сил, що вміють користуватися технікою опанування маси, це невідкличний шлях до тиранії.“

Нарід є вищою соціяльною спільнотою, що складається з різних живих членів.

Механічній демократії маси протиставляємо демократію спільноти побудованої на особовому принципі.

З повищих міркувань можемо збагнути правильне розуміння основних засад скавтової методи, що до гурткової системи, індивідуального підходу до юнака у виховній праці, ваги і значення особовости і особистої відповідальности в пластовій роботі, засади елітарности і т. д.

Наш рух є співзвучний не тільки з основними розвоєвими, духовними тенденціями історії України, але й сучасної доби; та що всі ці основні принципи коротко і зв'язко зібрані в трьох основних обов'язках пластуна.

*

За рефератом д-ра А. Фіґоля подав у скороченні Мар'ян Зерославич.

Перегляд преси

„Українська Думка“

ч. 17. орган союзу українців у Великій Британії перейшов вже на друк. З того приводу редакція в передовій статті п. з. „Наш тижневик“ пише:

> Перш за все ми хочемо стати трибуною тих загально-українських справ, за вирішення яких змагається усе собєсвідоме ідеям незалежности і соборности віддане українство. Стоячи осторонь всякого партійництва і політичної загумінковости, ми хочемо стати виразником тих основих ідей, які єдино-спільні кожній свідомій українській людині, де вона не проживала б, які формують сучасну українську духовість.

Ми зі свого боку витаємо „Українську Думку“ з її розбудовою, правильним підходом до справ та бажаємо й дальших успіхів.

„Наш Клич“

ч. 29. (орган української колонії в Арґентині) подає за УБІ як передовицю статтю „Доля села на ЗУЗ“. Описуючи тяжке положення села в совєтськім союзі не забуває і про збіжеві контингенти:

> Контингенти збираються немилосердно. Полекуди, як от в сс. Вербиці та Цвітовий Ходор. град вибив в 1946. р. збіжжя. На прохання цих сіл, їх було звільнено від здачі контингентів: те що належало з них, переклали на сусідні села, бо держава, мовляв, не може втрачати. Але й того було мало! Коли вже ввесь район здав контингент, налетіли на ті, звільнені від контингенту, села спецвідділи МВД і забрали все збіжжя, яке знайшли... Таких випадків безліч.

„Український Голос“

ч. 37. в статті „З початком шкільного року“ пише про трояку школу, що її має переходити освічений чоловік. Перша наука це народня школа.

> Дальше — конче треба культурно-морального виховання. А для такого виховання треба найперше доброго культурного дому, треба культурних родичів, треба культурного, здисциплінованого, примірного домашнього життя.
>
> Поза тим треба, щоби молодий чоловік мав кругом себе культурне окруження старших, які були б для нього свого роду учителями, порадниками, примірами, приятелями й авторитетами.
>
> Але є ще третій рід виховання, яке завершує все попереднє, а тим є — довголітній людський досвід. Це таке знання, що його не можна набути в школі — його треба здобувати цілі літа практичною працею серед успіхів і помилок.

У нас, на жаль, на цей бік виховання так мало звертається уваги, чи так мало його доцінюється.

„Час“

ч. 41. друкує „Жмут думок“ польського журналіста Бєльського, який, підносячи геройство УПА, пише між іншим так:

> Світ західньої цивілізації не може залишитися байдужим супроти тієї нової трагедії, яка збагачує і так уже славну мартирологію великого українського народу. Не може, бо інакше зрадить свої власні ідеали, а — що йде за тим — втратить вигляди на успіх у неминучому зударі з варварським Сходом. Зокрема польська еміґрація на Заході, та єдина неуярмлена частина польського народу, що так слушно славиться своєю любов'ю до свободи і який так опромінений сяєвом і великих перемог, і геройських змагань, закінчених сповидною програною і не завжди доцільних з точки зору національних інтересів — як повстання 1831, 1863 та останнє варшавське повстання, не може бути глухою й сліпою на незалежницький здвиг братнього народу.

„Українські Вісті“

ч. 72. приносять статтю д-ра С. Барана п. з. „Диктат і централізація ЦПУЕ“. Автор обговорює та критикує проєкт нового статуту ЦПУЕ, що його виготовила статутова комісія. З довшої критики відносимо тут намагання усунути від впливу на нашу централю делеґатів громадських установ:

> З головної Ради ЦПУЕ, що відповідає теперішньому З'їздові, усунено зовсім делеґатів наших головних установ — наукових, культурноосвітніх, тіловиховних, кооперативних, — які цей голос досі мали. На їх вибір бюрократичний апарат централі ЦПУЕ та підпорядкованих їй установ не має впливу. Вони репрезентують інтелект і є фактичними творцями нашого культурного доробку та наших чималих осягів. В таборах переважають сірі з'їдачі хліба, що цікавляться здебільша тільки таборовим коритцем, магазинами, а поза тим ще й виїздом в Америку чи десь у Західню Европу. Воно, звичайно, надійний елемент до голосування при всяких виборах. А при тому ЦПУЕ хоче керувати цілістю життя, отже і згаданими організаціями й установами, усуваючи їх рівночасно від всякого впливу на формування національного життя в рамках ЦПУЕ та його органів! Відомо: всі вожді і диктатори бояться завжди освічених, характерних, розумних і досвідчених та критично думаючих людей. То не їх люди.

В тому самому числі у статті „УПА та її боротьба“ М. Стиранка показує, як справу УПА трактується в колах УГВР. УГВР за строгим відділенням УПА від бандерівців.

> „На жаль, в нас тільки мало на це звертається уваги, але є навіть тенденції присвоїти і спопуляризувати серед нас шкідливу для визвольної боротьби назву“.

„Неділя“

ч. 93. приносить аж три цікаві статті: Д-ра С. Барана п. з. „ЦПУЕ і наша преса“, М. Лівицького „Перспективи України на Сході“ і Г. Которовича „Хребтоносці з Української Трибуни“. Д-р Баран, як подаємо на іншому місці, переводить дальшу критику праці ЦПУЕ. М. Лівицький розглядає напрямні, по яких повинна йти українська зовнішня політика у відношенні до всіх поневолених народів у великім европейсько-азійськім комплексі, що носить назву СССР. Автор підносить цілий ряд слушних і цінних стверджень, на які у нас мало звертають увагу. Подаємо тут два уривки:

> Справою визволення лише одної України ніхто не буде цікавитися, бо вона є тільки нашою національною справою. Натомість зведенням Росії, якомога до етнографічних меж Московщини, що усуне російський імперіялізм, який черпає сили для своїх аґресивних плянів, власне, з територій поневолених ним народів, отже усуне і загрозу цього імперіялізму для світу, — цим можна зацікавити ввесь міжнародній світ, бо така розв'язка лежить, власне, в інтересах усього світу, а передовсім тих демократичних потуг, які в ньому грають сьогодні провідну ролю.
>
> На Сході, а зокрема на просторах Азії перебуває тепер багатомільйонова українська людність. Цього факту не можна не брати під увагу — тим більше, що в майбутньому можна передбачати дальше переселювання українців на ці простори. Це може бути і запорукою тісного зв'язку та приязні України з народами тих держав, які постануть на нинішніх колоніяльних просторах російської імперії.

Ред. Которович гостро виступив проти „Української Трибуни“, що зломила пресове порозуміння і у відповіді на напад на нього зі сторони „У. Т.“ п. з. „Героїка еміґрантської валізки“ витягнув багато тяжких обвинувачень проти бандерівської партії. Наводимо тут два „делікатніші“:

> Вони, розпалюючи пером і язиком воєнні пристрасті в наших спантеличених діпістських масах, замість їхати на фронт в Україну і робити блискучі воєнні дії засиділися на вигідних мюнхенських і таборових постах так довго, що хоробрі хлопці з УПА прийшли самі сюди і добре зробили...
>
> Творити Україну, в якій місце Берези, Дахау і Соловок мали б зайняти українські капети (пригадайте минулорічне: „насамперед корпус поліції“ . . .) а прилюдну опінію мали б заступати непомильні редактори „Трибуни“, Захід не зацікавлений.

ще раз читати. Лиш заступити слово „Литва“ Україною.

Знаючи поезію Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка і Богдана Лепкого і других автор повинен би дати направду щось великого.

Читаюча публіка може запитати, чи має поет так писати, щоб вона його цілковито не розуміла? Чи має право виводити такі картини, що у читача викликують відразу? Чи має право творити нові незрозумілі слова? Чи вільно йому до української поезії впроваджувати варваризми?

Дивуватись треба п. Дмитренкові, що порадив Осьмачці цю поему видати. В цій книжці хіба картини Дмитренка, що багато ілюструють дію, є гарні. Сам твір є, однак, помилкою наших днів.

Вибачте за мою отвертість, але коли критика славословить такий твір, тоді і мені прислуговує право забрати голос, щоб автор не вважав читаючої публіки за безкритичну і позбавлену глузду.

Д-р Мирослав Володимир.

Совєтські шпигуни

Під таким наголовком вийшла в США книжка Річарда Гірша, полк. америк. військової розвідки при головній команді. Це незвичайно цікава розповідь про недавню шпигунську аферу в Канаді. Передаємо зміст цеї книжки.

(Докінчення)

На підставі записок устійнено, що він фізик, сам працював над дослідами атомової енергії, в означені дні мав бути в англії, а в останній час там перебував у королівській коледжі. Підозріння впало на Дра Мей і його взяла поліція під дуже докладну обсервацію.

Ґузенко подав прізвище шпигунки, що її втягнув майор Соколов до совєтської служби. Це була росіянка Емма Войкін, літ 25, що працювала в канадськім міністерстві закордонних справ від лютого 1944. р. Вона спершу працювала у пашпортовім відділі, а опісля перенесли її до відділу для пересилки таємним ключем дипломатичної кореспонденції. Поліція взяла її під догляд, а й перенесли знову до пашпортового відділу. Вона працювала для совєтської розвідки під псевдонімам „Нора“.

Переданий Ґузенком спис пошти, що її одержала совєтська амбасада в дні 5. січня 1945. р., був джерелом до викриття ще одного шпигуна. У згаданім списку було подано в скороченні зміст письма канадського амбасадора в Москві до прем'єра Мекензі Кінґа. Як джерело цеї інформації було подано прізвище „Еллі“. Це, очевидно, був псевдонім шпигуна. Ґузенко вияснив, що заки він покинув совєтську амбасаду, він заглянув у акти і довідався, що це була Вільшер, яка працювала у бюрі Високого Комісара для З'єдиненого Королівства в Оттаві. Із здивуванням прийняв Британський Високий Комісар вістку, що Кетлін Вольшер, помічник реєстратора, яка мала доступ до всіх писем, що приходили й відходили, до телеґрам і таємних актів, була большевицьким шпигуном. Для збереження таємниці слідства, бо треба було розшифрувати багато інших шпигунів, не можна було її звільняти з праці, але зате її піддано під дуже гострий поліційний догляд і незамітно змінено від праці, щоб вона не мала доступу до важних таємних актів.

В листі поштових присилок і висилок були такі псевдоніми, як „Бек“, „Беґлі“ і „Бадо“. Всі троє працювали над збиранням інформацій з Національної Ради для праці над дослідами. Там зберігались таємниці атомової бомби. Між иншими документами Ґузенка знайдено кусник паперу, записаний машиновим письмом по англійськи, що на ньому була замітка: „Прочитай і спали“. Це була інструкція помічника полк. Жаботіна, полк. Роґова видана „Бек-ові“. В ній було сказано:

„Схема Вашої праці буде:

Жан (Роґов)
Бек — Г. Люнак,
Бадо — Дорнфорд Смис,
Беґлі — Нед Мазерал.

Знатимете тільки мене як Жана, а більше нікого“.

З совєтських актів устійнено, що Люнак був кореспондентом для воєнного журналу „Канадієн аферс“. Була навіть замітка, що працює він, як шпигун від березня 1945. р.

Смис був фізиком і математиком і працював у Національній Раді для праці над дослідами. В кабльовій інформації Ґранта до Москви говориться про нього: „Ми дістали від Бадо 17 найбільш тайних англійських американських і канадійських документтів. Всего около 700 сторінок. Упродовж дня нам вдалось відфотографувати всі документи. В найближчих днях дістанемо майже стільки само документів на 3—5 годин. Я уважаю, що дуже важним є, щоб переглянути всю бібліотеку Ради над Дослідами“.

Мазерал працював у Національній Раді над дослідами у ділянці радару.

Поліційні доходження канадійців ішли у дуже швидкому темпі. У совєтській амбасаді навіть не догадувались, що Ґузенко передав так обширний матеріял, що його він діставав був до спалення.

Дальші доходження привели до зідентифікування ще одного шпигуна. Він скривався під двома псевдонімами: „Дебу“ і Фред“. З повідомлення до Москви довідались Канадійці, що „Дебу“ вибрано вдруге членом федерального парляменту, як одинокого посла партії. Тут було зовсім ясно, що це комуністичний посол Фред Ровс з Монтреалу. З актів Ґузенка устійнено ще кілька прізвищ співробітників „Фредо“, а поліції вдалось відшукати, хто це такі були ті особи. Вони працювали у відділі амуниції і заосмотрення для канадської армії. Деяких шпигунів не вдалось вишукати і до сьогодні.

Три місяці велись доходження канадської поліції. У совєтській амбасаді не здавали собі справи, що доходження привели аж до таких вислідів.

Але в перших днях грудня 1945. р. полк. Жаботін нагло залишив Канаду. В Нью Йорку забрав його на чердак совєтський корабель „Александер Суворов“. Пізніше говорено, що полк. Жаботін умер на удар серця, як тільки приїхав до Москви. В кілька день пізніше відїхав з Канади теж полк. Зарубін. Було вже ясно, що совєтські урядовці здали собі тепер справу з того, що документи Ґузенка дали канадському урядові багато матеріялу про їх працю в Канаді.

Коли доходження були остаточно закінчені, канадська поліція перевела в дні 15. лютого 1946 р. арешти шпигунів. Дещо пізніше арештовано Дра Мей в Лондоні. Майже всі шпигуни признались до вчинків, з уваги на письменні докази. Дра Мей засудили на 10 літ в'язниці, Фред Роза на 6, Емму Войкін і Кетлін Вільшер по 3 роки і декількох інших по 5, 4 роки і менше.

Так закінчилась найбільша шпигунська афера, хоч суд розглядаючи справи упродовж кількох місяців, ствердив, що роскрито тільку малу частку шпіонажі Жаботіна. Гар.

КОМУНІКАТ

ГОЛОВНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ КОМІСІЇ СХС

З доручення Пленуму Головної Ради СХС, який відбувся 19-го вересня 1947. р. Головна Контрольна Комісія СХС доповнена 2-ма членами Г. Р. СХС, уповноваженими тим же Пленумом, дає у зв'язку з дописами в українських часописах („Неділя“, „Українські Вісті“, „На Чужині“ та „Наше Життя“) наступний комунікат до відома українського громадянства на еміґрації, який пересилається всій українській пресі в Німеччині.

1. До витрат на адміністрацію відносяться лише властиві адміністративні видатки в цілості (комірне, преміщення, бюрове устаткування, канцелярійні прибори, телефон, телеґрами, пошта, світло, опал) частково винагорода персоналові та суспільне страхування (в організаційних справах).

Частину витрат на виногороду персоналові та суспільного страхування (персонал амбулаторії, відділу розшуків, нічліґарні — 21 осіб) мусять бути віднесені на рахунок витрат, зв'язаних з приходовими підприємствами СХС. Більшу частину коштів поїздок (в справі правних інтервенцій та різних допомог) необхідно віднести до витрат на правні поради, а тим самим на допомоги. Витрати на адміністрацію покриваються членськими внесками та прибутками від власних підприємств СХС.

2. До витрат на допомоги треба зарахувати, крім допомог хворим, інвалідам, полоненим, вдовам і сиротам та політв'язням також індивідуальні допомоги, які робляться СХС як для установ так теж і в наглих випадках особам, які знайшлися в скрутному стані та під вище згадані категорії не підходять.

3. Оплати за обслуги у власних підприємствах СХС (відділ розшуків, амбулаторія, нічліґарня) не є усталені ніякими нормами та ні з кого не вимагаються. Вони базовані на цілковитій допровільности клієнтів, як і всякі добровільні пожертви на допомогу та на адміністрацію.

Тому ні про який „зиск“ не може бути мови.

Фінансове господарство СХС проводиться точно по ухваленим Головною Радою СХС бюджеті, який у видатках виказує значні заощадження.

* * *

З браку місця в нашому малому журналі подаємо цей комунікат в скороченні. Пропустили ми розділ відносно дописів в пресі, як справу іншого харатеру, і розділ відносно доцільности існування СХС, бо ми останім разом („СХС і на марґінесі“) в першій точці наших стверджень підкресли потребу існування СХС.

Рівночасно одержали ми ще довший обіжник в справі святкування Листопадових Днів і переведення матеріяльної збірки на допомоги жертвам визвольних змагань. Для познайомлення з його змістом відсилаємо наших читачів до інформаційної преси. Редакція.

З ЖИТТЯ

української католицької церкви в Німеччині

„Урядовий Вісник“ Апостольської Візитатури в Німеччині приносить кілька цікавих і важних новин.

1) На терені Німеччини закладається серед українців католиків „Католицьку Акцію“, що має такі цілі:

а) Брати живу участь у ієрархічному апостолуванні Церкви. б) Уодностайнювати роздріблену діяльність католицьких організацій і надавати їм єдність діяння. в) Витворювати католицький світогляд і прилюдну опінію в актуальних життєвих питаннях. ґ) Прослідкувати потреби кат. життя. ґ) Розбуджувати кат. ініціятиву на всіх ділянках особистого, родинного і національного життя і т. п. — Щоб у якомусь Душпастирстві засувати Місцевий Відділ

Католицької Акції, до того треба принаймеше двох католицьких одиниць.

2) Всі священики мають обов'язок носити священичий ковнірець (кольоратку).

3) Апост. Візитатор звертає увагу на важність проповідей по церквах, до яких треба старанно приготовлятися, щоби не перетягати ніяк довше, як 20 мінут. В проповідях оминати абсолютно злободенні політичні теми.

4) Остерігається перед п. Петром Гливою, що подає себе за архієпископа Кельну та відправляє Служби Божі. Він є звичайним обманцем.

5) Всі, що мають афідавіти або контракти праці до Америки й Канади повинні зголоситися до америк. Катол. Місії.

Відгук на спробу розламу УАПЦ

Православні українці Майнц Кастлю в числі 145 вислали письмо до Митрополита Полікарпа, в якім гостро осуджують спроби вносити нелад до православної церкви. Підписані між іншим констатують, »що з формально правного боку цей »зїзд« не був з'їздом правомочних представників Церкви і ухвали його можуть обов'язувати тільки тих 67 осіб, що прибули на »з'їзд«, що організаторів і учасників »з'їзду«, з точки погляду ідеологічно-церковної, належить розглядати, як сектярську групу«. »І що врешті, і саме найголовніше, навіть зо становища канонів Церковного Собору 1921. р., не є справою мирян вдаватися в оцінку того, в який спосіб має наступити об'єднання Церков — чи через хіротонію, чи через хіротезію архєпископа Іоанна Теодоровича.«

І ще одно важніше ствердження в довшому письмі знаходимо: »В той час, коли европейські народи все більш і більш простують до об'єднання і гармонійного співжиття, коли творяться суцільні фронти і бльоки споріднених націй, коли це об'єднання диктується не тільки стимулами економічно-соціяльного порядку, але й наказами морально-християнської дисципліни (прикладом до цього — активна сьогодні праця лютеран і католиків до обопільного зближення і порозуміння), ми, українці, якраз навпаки, йдемо в розтіч, ніби виконуємо чужу команду по принципу »дівіде ет імпера« (діли й пануй).

Фрак Наполеона

Подано в скороченні з книжечки С. Підкови п. з. „Сміх на дозвіллі".

Одного разу привезли до нашого табору повну автомашину різчого одягу.

Дивлюся — а біля комори вже лаються, сперечаються і свій свого не впізнає.

Побіг я навпростець. Але спізнився. Дісталися мені куценькі штанці — тільки що по коліна.

Але що робити? Взяв я штанці і думаю:

— Запишуся в пластуни . . .

А вдома мене жінка мало з бараку не вигнала.

— Що ти, здурів на старість, чи що? Ти, старий чорте, не пнися наперед, а середини держися. Завжди щось краще припаде . . .

На другий раз я так і зробив — середини державcя.

Таборяни піджаки, штани понесли, а мені дамський бандаж із двома хвостиками дістався.

Регочуть з мене жінки:

— Що, пане Підково, і ви завагітніли? . . .

Приніс я додому бандаж і до жінки:

— На, жіночко, середини держися.

Боже мій. Як побачила вона той бандаж, як не кинеться на мене, наче давун на кроленя.

— Та ти що, з глузду звихнув!? Геть з очей моїх, щоб я тебе й не бачила! В хвості треба було стояти! Задніи черевики дісталися, а тобі — бандаж!..

Ну, думаю, тепер останім піду.

І діждався ще раз тої нагоди.

Привезли щось до комори, і люди знову товпляться, лаються й один одного не впізнають. А я ходжу собі і хоч би що! . . Думаю:

— Розбирайте барахло, а мені гарна річ дістанеться!

Нарешті, всі розійшлися і до комори зайшов я останній. Дивлюся — хоч і дивитися вже нінащо було. Коли же раптом мої очі побачили в куточку щось таке чорне. А жінка в уніформі й каже мені:

Бітте, бітте! . .

Узяв я оте „бітте", а то — циліндер і фрак.

Що його робити? Не вертатися ж без нічого додому?

Натяг я на себе фрак, дивлюся — добре сидить, наче хтось на мене й шив, і циліндер на голові, наче влитий.

Жінка, як побачила мене у фраці та в циліндрі — не впізнала.

— Геть із хати! Геть з табору зовсім! І не кажи, що я в тебе жінкою була!

І я пішов . . . Куди і сам не знаю. Довго блукав поза табором. Надворі ніч заходить. Коли чую, десь музика грає. Згадав, що то в таборовій світлиці забава. Почвалав туди.

Зайшов у циліндрі, у фраці, ніби тількищо з Лондону прибув.

Як побачили мене — музика враз змовкла.

Вийшов я на сцену і почав:

— Панове! Як бачите, це на мені третій фрак Наполеона Бонапарта. Цей

Анкета читачів „На Чужині"

1. Кілько маєте літ? ....

2) Яка Ваша освіта? народня, середня, вища (непотрібе перекреслити)

3) Яке Ваше вивчене звання? ....

....

4) Де і в якім характері працюєте тепер? ....

....

5) Яку пресу читаєте? ....

....

....

6) Чи Ви читаєте „На Чужині" стало чи доривочно? ....

....

7) Чи подобається Вам ідеологічно-політичний напрям „На Чужині"?

....

8) Які статті, теми, рубрики та відділи друковані в „На Чужині" Вам подобаються,

а) найбільше, ...

....

б) трохи, ...

....

в) не подобаються? ....

....

9) Про які справи Ви хотіли б, щоб ми писали і які діли чи теми варто на Вашу думку поширити чи впровадити? ....

....

10. Інші Ваші завваги: ....

....

фрак історичний. Отож, колись у ньому ходив Наполеон, а тепер я!

— Панове! — продовжував я. — Хоч як мені прикро, але цей фрак я не пошкодую розіграти в лотерію. Хто витягне квиток з написом „фрак Наполеона", той за одну марку матиме цінну історичну річ. Згода?

— З-г-о-д-а! — гукнули всі в один голос.

— Цей фрак має чотирнадцять історичних кишень. Ось дивіться: на грудях — дві, ззаду — чотири... — і почав вивертати всі кишені напоказ.

Коли це щось між пальцями у мене зашаруділо. Глянув одним оком — аж воно 3.000 марок! Зрадів і вголос:

— Панове, перепрошую! Лотерія відкладається на непевний час, — і стрімголов додому.

— Дивися, жіночко, що я у фраціналапав!

А вона така враз стала, наче сахарина в мармеляді:

— Бач, котику, я ж казала тобі, у хвостику стій — і достоявся. Завжди жіночку слухай... А що я трішки покричала на тебе, то просто так... характер твій перевіряла...

Переселенчі справи

* До США, як каже один з республіканських сенаторів, можуть виїхати тільки такі ДП: 1) що мають у США свояків чи знайомих, які фінансово забезпечені й дадуть новому еміґрантові забезпечення на якийсь час і 2) фахівці, що їх брак відчувається в США.

* Представники Міжнародного Союзу Робітників Убрань в Америці заявили 3. IX. ц. р. що вони хотять спровадити до Америки 10.000 кравців з поміж ДП. Канадійський уряд згодився прийняти 2.500 кравців ДП.

* До европейських утікачів не дуже то добре наставлені члени підкомісії для справ іміґрації. Дехто боїться, що іміґранти по прибуті до США скріплять рухи національних меншин та привезуть зі собою чужу панамериканізмові ідеологію. Треба сподіватися, що в комісії для справ іміґрації, що складається з 5-ох членів, 3-ох буде голосувати за тим, щоб не впустити до Америки ДП.

* Табори ДП відвідає канадський міністер фінансів, який перебуває тепер у Европі.

РУХИ СОВЄТСЬКИХ ВІЙСЬК збільшується з кожним днем. Як подає берлінський кореспондент, рухи совєтских військ оцінюється в Берліні, як охоронний засіб.

МІКОЛАЙЧИКА були б усунули з керівника польської селянської партії, але намагання лівого крила не увінчалися успіхом.

В СПРАВІ ПАЛЕСТИНИ прийнято 12-пунктову програму, яку передано під розгляд теперішньої сесії ОН. Запроєктовано зробити з Палестини арабську та жидівську державу, а Єрусалим мав би остати вільним містом.

КОНСЕРВАТИВНА ПАРТІЯ Англії ухвалила на своїй коференції резолюцію, в якій сказано, що надійшов час, щоб виявити всі антидемократичні дії британських комуністів та фашистів.

Оголошення

Відділ Інформації ЦПУЕ просить зголоситися на його адресу українців, що добре знають в слові і письмі чужі мови (головно — мови англійську та французьку). Такі особи з відповідними культурним стажем або канцелярійною практивою, можуть найти добре гоноровані приміщення.

* * *

Український Допомоговий Комітет в Арґентині подає до відома всім заінтересованим у виїзді до Арґентини, щоб за всякими інформаціями в цій справі зверталися виключно до своїх комітетів і переселенчих управ, а не просто до нього. Індивідуальних списків осіб, що бажають виїхати до Арґентини, Комітет, згідно з обіжником від 1. квітня 1947., не буде брати під увагу, ні відповідати на них.

* * *

Прошу слідуючих панів зголоситися у власній справі в канцелярії Апостольської Візитатури (Мюнхен-Пазінґ, Плянеґґерштассе 22):

Артимишин Богдан, ур. 2. 5. 1920;
Бойко Ігор, ур. 27. 6. 1922;
Гула Петро, ур. 12. 12. 1911;
Ліщинський Дам'ян, ур. 28. 1. 1922;
Мельникович Юрій, ур. 14. 10. 1924;
Паращак Роман, ур. 28. 11. 1922;
Сивенький Осип, ур. 3. 1. 1899;
Співак Богдан, ур. 27. 3. 1923;
Букачевський Ярослав, ур. 7. 10. 1917;
Дудинський Петро, ур. 29. 7. 1923;
Куціль Маріян, ур. 14. 2. 1918;
Терлецький Михайло, ур. 21. 9. 1923;
Яцушко Святослав Ігор Микола, ур. 14. 10. 1923.

о. Михайло Левенець, канцлер

КУРС АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

для перекладачів організований Українським Вільним Університетом розпічнеться дня 3. 11. 1947. та триватиме до 20. 2. 1948. р. Оплата за курс виносить 300 марок, а вписове 20. Потрібний вступний іспит. За ближчими інформаціями звертатися до УВУ, München, Versaillerstrasse 4/III, кімната 9.

Видає Д. КУЗИК. Редагує КОЛЕҐІЯ
Адреса Редакції Адміністрації: (13b) Vilsbiburg, Schließfach 37. Місячна передплата 4 марки. Розпродавці одержують 20% опусту Телефон-число: 338

Published under DP-Publications Authorization EUCOM Civil Affairs Division Responsible editor and printer D. KUZYK, Edition weekly

Druck: Gebr. Geiselberger, Vilsbiburg

An die Zeitschrift
„In der Fremde"
(13b) Vilsbiburg
Schließfach 37
Amerikanische Zone, Deutschland

НА ЧУЖИНІ

Тижневий журнал української демократичної думки

„IN DER FREMDE" - Ukrainische demokratische Wochenschrift — „ON THE FOREIGN SOIL" - Ukrainian democratic weekly periodical

Адреса Редакції Адміністрації: Wochenschrift „In der Fremde" (13b) Vilsbiburg, Schließfach 37 — Telefon: 338

Ч. 26 (53). Рік II. Фільсбібург, 18. жовтня 1947. Ціна 1 марка

ЧИТАЙТЕ

в сьогоднішньому числі:

Політика і партії

Вислід дискусії

В статті п. з. »Політика і політиканство« (На Чужині ч. 9. (36) з дня 21. 6. 1947.) поставив я виразну різницю між тим, що ми називаємо політикою, а тим, що називаємо політиканством, та доказував, що нам треба брати активну участь в політично партійнім житті. Активна участь громадянства в політичнім житті й ширше заінтересування того ж громадянства політикою причиниться до скоршого упорядкування внутрішніх відносин. Свої міркування кінчив я так: »Від політики залежить у світі все — культура, добробут і свобода. Тому так треба її оцінювати та не давати відстрашувати себе від неї. Політиканство треба поборювати розумною політикою.«

Над тою темою вив'язалася дискусія, в якій забирало голос чотирьох дискутантів: пп. С. Т. Зіницький, Я. Барабаш, К. Підгірний і Г. Дядюренко.

Всі дискутанти підкреслили однозгідно ненормальні умовини, в яких тепер жиють і розвиваються наші партії. П. Г. Дядюренко присвятив цьому питанні цілу свою статтю »Де корінь лиха«, доказуючи, що партії не мають тепер навіть можности викладати свої програм; про їх програму можна довідатися тільки з трудом. Всі ці заміти слушні. Я тої ненормальности специяльно не підносив, як самозрозумілу річ, прецінь ціле наше життя (школи, інституції, кооперація, пласт і т. д.) є ненормальним.

П. Зіницький підносить ту ворожнечу між партіями, що тяжко відбивається на цілій нашій справі. Він зовсім слушно осуджує утотожнювання ідей чи програми партій з особами, бо тоді часто розгоряється боротьба на особистому тлі. Йому, як і п. Підгірному дуже не подобається оправдування і оборона однопартійців, які поповнюють різні прогріхи. Через ці всі мотиви він не може рішитися взяти участь у політично-партійній роботі одної чи другої партії. І дальше дослівно пише автор так: »Таких — більше. Добре, щоб і вони п р и й ш л и д о г о л о с у (підчеркнення моє) та опам'ятали декого з наших »кабінетно-лісових« політиків, домагаючись оздоровлення.«

П. Барабаш видвигнув нові перешкоди, що відштовхують людей від політики. На його думку мусить запанувати насамперед суспільна мораль, культура та ідейність. Він рівнож стверджує, що до цього оздоровлення вже поволі йде. Ці заміти автора тільки підтверджують подані мною тези. Бо, щоб скоро наступило оздоровлення, не можуть чесні та ідейні люди усуватися від політичного життя. Вони мусять бути в середині і там впливати в позитивному напрямі.

Найгостріший противник виложених мною думок був п. К. Підгірний зі своєю дискусією, що її назвав »Я проти партій.« Окрім кількох замітів, піднесених і іншими дискутантами, підносить він ще такі: 1) Через злі вчинки одної партії осуджується у нас партії загально, отже, всі і через те партії на еміґрації нас тільки компромітують 2) Ми, як ДП, всі творимо одну клясу вже тепер, а по виеміґруванні у світ, — бо вигляду на скорий поворот додому нема, — будемо майже всі робітниками, отже, також одною клясою. Тому партій державного характеру нам тепер непотрібно. Сьогодні потрібні нам партії, які охороняли б нас від крадежей, поборювали б неписьменність, учили б людей практичного знання — надавали б фах, зводили б порядок в цілім нашім тутешнім житті і т. д.

На це можна б йому віповісти: До 1) Коли нині осуджуємо поодинокі напади, цензури, переслідування вільного слова, історії з національним прапором і т. п., то ми всі тут в Европі і в Америці, хоч за ці вчинки осуджуємо загально партії, то докладно знаємо, що все це походить тільки від одної несконсолідованої партії і всі ці осуди відносяться тільки до неї. До 2) Ми не можемо ніяк певно твердити, що війни в короткому часі або й за кілька літ, не буде. Тому і на той випадок — коли б ми верталися додому мусимо належно приготовитись. А по друге, залишення тої ділянки дасть більшу змогу гуляти невідповідальним людям. Дуже слушні домагання — упорядкування наших внутрішніх відносин можуть зовсім добре робити політичні партії, але під умовою, що вони будуть здорові у своїм внутрі. Ц ь о г о с а м е і я д о м а г а в с я у своїй статті, але як і бачимо з останнього речення п. Підгірного, то він проти »таких партій політичних, що між нами тепер роблять заколот.« А проти т а к и х партій ми є всі.

Зібравши докладно голоси дискутантів стверджую, що всі вони є за здоровими партіями, які мають провадити український народ в тяжких часах поневолення. Але, щоб партії сповняли належно своє завдання, мусять чесні й відповідальні люди не стояти на боці, а включитися до організованої творчої праці.

В. Остапович

НОВИНИ

ІТАЛЯ намагається стати опікункою своїх бувших колоній; з тої чинности була б відповідальна перед ОН.

РОЗМОВА БІДО з през. Труменом закрита тайною. Бідо сказав тільки, що він дуже підбадьорений і сповнений вірою в майбутнє.

ДАНСЬКИЙ УРЯД одержав 89 голосами проти 69 вотум недовір'я. Вибори розписані на 25. жовтня.

УЦДК проти ЦПУЕ

Пленум членів УЦДК (Українського Центрального Допомогового Комітету) та членів ОУДК (Обласних Українських Допомогових Комітетів) британської зони відбули своє спільне засідання в Бльомберзі-Ліппе в дні 1. жовтня 1947. р. в справі участи делеґатів британської зони в з'їзді представників ЦПУЕ, що мав відбутися цього місяця. На цьому з'їзді, як вже відомо, мав бути схвалений зовсім новий статут ЦПУЕ з наскрізь централістичними тенденціями і з наміром закріпити в ЦПУЕ владу групи відокремленців при допомозі поплентачів.

Об'єднане зібрання УЦДК і ОУДК в Бльомберзі винесло одноголосно такі постанови:

1) Пленум приймає до відома доповідь голови УЦДК, п. Григорія Ялового, про продовження відбутого в Реґенсбурзі дня 10. 5. ц. р. 2-го з'їзду української еміґрації, що мав відбутися в дня 16. і 17. жовтня ц. р. в ще покищо ближче неозначеній місцевості американської смуги з двома точками нарад, а саме схвалення нового статуту ЦПУЕ та вибір керівних органів цього представництва, як про зазив ЦПУЕ, щоб тутешня смуга взяла участь у згаданому продовженні з'їзду висилаючи тих самих делеґатів, що приймали участь в реґенсбурзькому з'їзді.

2) По переведенні вичерпної дискусії в цій справі пленум одноголосно вирішує доручити чотирнадцятьом (14) попередньо вибраним делеґатам з тутешньої смуги здержатися від участи в продовженні з'їзду в жовтні ц. р. та цього з'їзду взагалі жодними делеґатами тутешньої смуги не обсилати.

3) Натомість пленум вирішує вислати на передбачений з'їзд в жовтні ц. р. у характері гостей і обсерваторів пп. Григорія Ялового, Мирона Луцького, д-ра Павла Лисяка та Марка Бачинського, котрим доручається вияснити з'їздові мотиви повищого свого рішення.

На згаданому засіданні в Бльомберзі ті мотиви точно устійнено. Автори проєкту статуту ЦПУЕ, творячи повну централізацію для цілої української еміґрації у всіх трьох західніх зонах Німеччини і для всіх тих трьох зон з одноцільною організацією на той сам зразок, підпорядкованої в цілості одному осередкові ЦПУЕ в американській зоні, не взяли під увагу цілком відмінних фактичних і правних відносин у кожній з тих зон. Три окупаційні зони, — це наче три окремі незалежні від себе держави з окремими власними диспозиційними центрами і відмінно зорганізованим апаратом. Теперішнього проводу ЦПУЕ, п. Василя Мудрого, ніколи офіційно не визнали й не визнають, бо й не можуть, і він репрезентує нашу еміґрацію з ЦПУЕ тільки виключно на одній америк. зоні. В британській зоні не було й нема зовсім виборних представництв української — як теж і всіх інших націй — еміґрації. Існуючі там УЦДК і ОУДК є лише допоміжними органами британської окупаційної влади і її урядовців, як теж є вона рівночасно і допоміжним органом для ІРО. Всі засідання відбуваються під проводом британського старшини, з яких списуються протоколи в англійській мові. Письма й акти підписує британський старшина і він дає накази до виконання. Очевидно, не може він підлягати посторонним приказам і на його території не може діяти ніяка чужа організація, чи така, якої диспозиційний осередок є в другій зоні. Засяг ділання цих комітетів є обмеженні тільки до трьох справ: 1) суспільної опіки, 2) освіти і шкільництва (народного, фахового й середнього) і 3) затруднення скитальців. Всі інші справи не входить в компетенцію українських допомогових комітетів британської зони і вони не можуть бути підпорядковані проводові ЦПУЕ з осідком в америк. зоні.

Як бачимо, проєкт статуту ЦПУЕ нереальний і нездійснимий ні на британській ні на французькій зоні. І тому представники тих зон не будуть брати участи в з'їзді ЦПУЕ. Очевидно, і з'їзд самих представників америк. зони буде безпредметовий, бо треба виробити новий статут.

С. Б.

Що старшина УПА розповідає . . .

УБІ пише:

„Нашому співробітникові пощастило розмовляти з підстаршиною відділу УПА „Веселим“, що в числі інших повстанців перейшов цими днями чеський кордон. Він розповів таке:

„Сумно виглядають терени, які тепер відійшли до Польщі. Багато спалених сіл своїми згарищами нагадують історичні часи монгольської навали. Репресивними заходами через карні відділи давні МВД і польської поліції, большевики намагаються приневолити населення і партизанів до послуху та винищують їх.

З тих українських теренів провадилось переселення українців, а що населення ставило спротив і відділи УПА давали йому підтримку, то большевики з поляками палили села, а над мешканцями чинили криваву розправу. У червні й липні було спалено село Завадку-Морахівську, а населення майже все вимордовано, лише один чоловік залишився живий, але також зазнав поранень. Він зветься Карлейза. Крім Завадки-Морахівської, подібна трагедія відбулася в селах Криве, Кожушне, Веслик і т. д., і т. д.

Переселенцям-українцям дозволялося забрати з собою лише те, що могли взяти в дві руки і на плечі, — решту забирали поляки з міст і місцеве польське населення,

Акції проти сіл провадилися лише вдень, бо вночі карні відділи боялись заходити в села. Село обступали 200—300 чоловіка військових, переважно польських відділів під совєтською командою. Місцеве польське населення ставилось до цього в різних місцевостях порізному.

Совєти вербують велике число аґентури. Для цього вони викликають, або скорше всього забирають, під виглядом арешту, відповідних для себе людей, інструктують їх і через деякий час відпускають їх для аґентурної праці. Отже треба з застереженням відноситися до всіх тих, що були заарештовані і звільнені. Під час рейдів УПА, командування УПА пробувало нав'язати контакт із польською адміністрацією і т. д. Подекуди це вдалося з позитивним вислідом. Польське населення в різних формах висловлювалося проти совєтів і збольшевизованого польського уряду.

Польська адміністрація, починаючи від солтиса, підбиралась совєтами, також у війську, починаючи вище поручника. Технічні одиниці, як от кулеметники, шофери і т. д. були здебільшого росіяни.

В Польщі були спроби аґітації за колгоспи, але безуспішні. Переселенські акції, руїни і непевність за завтрішній день дуже неґативно позначились на її господарському розвиткові. Господарство терпить великий занепад: дошкульно відчувається брак тяглової сили. Купити її тяжко, бо тепер кінь коштує до 100.000 злотих тоді, як пересічний робітник отримує за день порівняно дуже мало.“

На питання, якій організації чи партії найбільше симпатизує УПА, оповідач сказав: „УПА — це загально-українська збройна сила. Під большевиками УПА не має жодного поділу за партійністю, як також не має і територіяльного. В лавах повстанців багато наддніпрянців, а є відділи, де бійці із східніх і осередніх земель мають більшість. Я стверджую, що література виходить без усякого партійницького забарвлення, і сотенний відділу „Веселого“ неодноразово перед строєм відчитував накази, в яких застерігав проти будьякого поділу між повстанцями. Правда, деякі люди вводили нас у блуд, говорячи, що нашу боротьбу очолює УГВР, в якій сконсолідовані всі політичні угруповання, що як я бачу, не відповідає правді, а навпаки — УГВР — це чисто бандерівська консолідація. Думаю, що брехня вся вийде наверх, і дуже швидко, як

вийде наверх і та бандерівська „консолідація“, яка лише гальмує справжню консолідацію“.

(Багато відомостей не подається тому, що опублікування їх може пошкодити як плянам УПА, так і окремим особам.)

дження, що кожна спільнота має свій порядок мислей і дій, з якого родиться її звичаєве а потім писане й формальне право, і що ми визнаємо моральний правопорядок християнізму згідно з усіми спільнотами Заходу.

Доба, в якій живемо, це доба демократії.

Був момент, коли могло здаватися, що принайменше на континенті Европи прийде до голосу радше принцип чистого провідника. Сьогодні немає сумніву, що переможною, — принайменше в західній гемісфері — залишилася демократія.

В нашому пластовому світогляді принцип демократії був збережений завжди і його розуміння перед 35-ти роками було у нас таке саме як і нині. У тому відношенні ми в щасливому становищі, що не потребували і не потребуємо „перемальовувати шильдів“.

„Основою розуміння пластового демократизму є: а) право до ведення пластової самовиховної праці; б) добровільність вступу до Пласту і випливаючий з цього обов'язок виконувати совісно приняті обов'язки, в) свобода слова, що базується на праві, обов'язкові й відвазі висловити свій погляд на пластові справи, коли до цього виникає потреба, г) толерантність до поглядів других пластунів, коли вони не суперечать ідейним основам У. П. ґ) льоальність у виконанні принятих рішень і постанов; д) виборність виховних провідників на всіх ступенях пластової гієрархії“. (З правильника УУСП.)

Те, що ми окреслили як „пластовий демократизм“ включно з засадою концентрації задумів і зосередження волі, є ідеалом правдивої демократії, яка мусить погодити два засадничі мотиви: мотив маси, цебто мотив більшости з мотивом індивідуальним (персональним), щоб говорячи словами Бентгама — осягнути якнайбільше щастя як найбільшої кількости людей.

Отже, якщо ідеться про правильне розуміння демократії, то ми протиставляємо органічну демократію народу механічній демократії маси.

„Маса, як каже Еґґерсдорфер, не має розчленування поділу, тільки рівнорядні і рівноуправнені частини; за те в спільноті членство є зрізничковане.... Маса не думає; вона і справді не хоче; її духове життя належить повністю до сфери гонів; її опановують настрої, переходові враження, суґестії публічної опінії і психоза масових рухів. Цьому духово низькому соціяльному творові відповідають теж і засоби кермування масами в політиці; засоби, що їх вже старовина заплямувала назвою демагогії, ті засоби... ми обсервуємо іноді як люди, з силою інтелекту, в масі зовсім не дописують — "Wie sie blind und wertloss werden mit dem Untertauchen im Massenbewustsein". Що більше: вони стають в масі зовсім безсовісними.

Коли відповідальність розкладена на плечі багатьох, постає не помноження

Ідеологічні основи

української пластової молоді

Український Пласт має свою історію. За 35 років свого існування він виховав тисячі української молоді, защіплюючи їй шляхетні ідеали Добра й Краси. Перші пластуни кров'ю засвідчили вірність Богові й Україні, складаючи своє молоде життя в обороні Рідної Землі. Тепер Пласт знову гуртує українську молодь, учить її і вказує шлях до щастя, слави і свободи.

Але в нас жива не тільки пластунська традиція, у нас жива свідомість нашої повної духової і кровної залежности від отих семи літер, що складають назву Україна.

Україна теж не існує сама для себе на відірваному острові чи окремій планеті. Живемо серед інших народів на спільній кулі. Живемо з ними спільно в історичній добі, якій ім'я половина XX століття.

І було б дитинством, було б нерозумно бачити тільки історію України.

Якщо наш погляд у майбутнє має бути справді пластунський, справді державницький, ми мусимо бачити, бодай старатися зрозуміти ситуацію на цьому глобі в нинішній день.

Кожна доба історії людства має своє питоме ядро, має свій ідеал, свою віру. З бігом століть цей ідеал, ця віра міняється, — їм на зміну приходять інші. Чим більше народи через поступ — цивілізацію узалежнюються взаїмно, тим більше мусять вони жити спільним ідеалом.

Такий ідеал — свою внутрішню конституцію, закон, мораль — мали старинні; от хочби для римлянина поняття „virtus Romana“, „civis Romanus“. За ці ідеали римської держави-імперії вміли справді по-мужеськи боротися і вмирати римляни.

Середньовіччя мало своє духове ядро — свій ідеал, який всеціло концентрувався на релігії, його окреслюють. „Деус сіве еклезія“. — Це була та віра, що всеціло поглинала людину середньовіччя і за релігійні переконання, — за одне, два чи три слова змінені в каноні, чи релігійний догмі, вона була готова віддати життя.

Новітня доба від 16—19 століття проходить під знаком віри в природу: „Деус сіве натура“. Ідеалом людини цеї доби, це людина знання; її Богом „розум без віри основ“ і за ці свої розумові твердження людина цеї доби теж була готова вмирати.

Ми нині не живемо ані повнотою ідеалів старинного світу, ані нездібні ми до реалізації релігійного життя в розумінні середньовіччя, ані не можемо боротися і гинути за пізнання розуму.

Що ж є ядром, ідеалом, вірою нашої доби? Цим ядром є ідеал спільноти — „Деус сіве комунітас“ — і за цю і тільки за цю спільноту — як знаємо з досвіду і як стверджує теорія — готова вмирати нинішня людина; — байдуже, чи тою спільнотою буде нація, чи кляса. Ми помічаємо певне поширення, тенденцію цього поширення з нація на певні об'єднання націй а навіть на людство.

Нашим гаслом: „Бог і Україна“ — „Бог і українська спільнота“ — ми в повні вірні ідеалам нашої доби.

Кожна спільнота, якщо вона здорова, якщо вона має інстинкт самозбереження, якщо виявляє розвоєві тенденції декадансу — має свою внутрішню мораль, має закони свого внутрішнього життя, має свій моральний правопорядок. З цього комплексу, з цього світу моральних ідей даної спільноти випливає її звичаєве право, а з нього в дальшу чергу писане право, і в першу чергу конституція.

Коли ми думаємо про реалізацію ідеалу нашої спільноти — державу, то нічого не поможуть найкраще написані конституції, коли перед тим не заіснує неписане „звичаєве“ право серед нашої спільноти, основане на принципах моралі.

Поки побачити Україну дійсністю, треба виносити її перед тим у серці.

Висуваючи на перше місце вірність Богові, Пласт підкреслює тим вірність принципам моралі спільноти взагалі, а українській традиції, українському великому післанництву, що його ми окреслюємо в наказі з приводу 35-ліття УПУ, післанництву, що його дав Україні „во дні они“ св. Апостол Андрей Первозванний, зокрема: . . . Заснувати царство Боже на землі, де українські люди жили б як люди, де могли б славити ім'я свого Творця і прославляти ім'я свого народу. Це ідеал української спільноти.

В відношенні до зовнішнього світу це ідеал українського гуманізму, якого носієм Україна була завжди на Сході Европи. Прапор цього гуманізму піднімає і несе український пластун.

З цих основних, глибоких заложень випливає теж наше позитивне відношення до ідеї світового скавтового братерства.

Отже так до першого ствердження, що вірою нашої доби є спільнота і що ми цю віру в нашому пластовому світогляді маємо — доходить друге ствер-

„Поет" Т. Осьмачки

Пану критикові Н. Н. з „Української Трибуни".

Я прочитав Вашу прихильну рецензію на твір Осьмачки „Поет", що Ви її помістили в „Українській Трибуні" дня 7. 9. 1947. р. ч. 67., і я рішив Вам відповісти, а властиво дати осуд читаючої публіки.

Я недавно купив „цю книжку великої ваги", як Ви її називаєте, і прочитав кілька разів. Признаюся, що про неї я чув як вона була в рукописі, про що оповідав мені п. М. Дмитренко, коли шукав видавця для цеї, „так вартісної речі".

Я радив тоді, що вперід треба поему простудіювати, і якщо вона має вартість, то тоді варто її видавати. Без цього — годі давати гроші на видання.

Та яке було моє розчарування, коли я почав читати поему.

Я читач а не критик і хочу переповісти свої завваги про цю книжку чи вона є зрозумілою, яке робить враження, чи при читанні мається насолоду і як реаґує публіка.

Твір є епічний, щось вроді поеми Міцкевича „Пан Тадей", Ґетового „Герман і Доротея", Пушкіна „Полтава" і т. д. Це мав би бути наш епос, що за ним ми на скитальщині стужилися. А тимчасом читаєш і дивуєшся, — що собою представляє поема, де її краса, де глибина почувань, де ця емоція, що повинна б при читанню книжки заволодіти публікою. Читаєш і нічого не розумієш. Читаєш вдруге та дошукуєшся думки і не можеш її схопити. Вислови чудернацькі, прості, рубашні, порівняння дивовижні, персонажі бідні, а сюжет більш, як мізерний.

Читав я „Поета" сам, читав перед другими інтеліґентами з цензусом і наraз ми почали сміятися з висловів, з поетичних порівнянь, бо поважно трактувати не було можна. Хочеш одночати, насолоджуватись, а тут одно борикання, щоб зрозуміти хоч один вірш як слід.

Отже пісня перша:

> Блищав ставок від сонця у яру,
> Над ним Руда сягала ровом неба,
> По цей бік ферму і її, стару
> Єднала гребля у дуплистих вербах.
>
> Від неї берегом туди, де рух
> Не тихне псиний на конячих ребрах
> Тополі, ритвини, і жовтий корч
> Перехиляли в став одбитки вснорч.

Нас автор впроваджує в дію: я даю нагороду, як 85% з нашої публіки переповість, що автор сказав. Що значить слово „ферма", чи це фарма, бо на Україні такі господарства невідомі. Що це є „ритвини" або перехиляли в став одбитки сторч". А „псиний рух на конячих ребрах", чи ж це мав би бути собачий рух на падлині за селом?

Автор віршує дальше:

> Не плач, не плач, ображений юначе,
> І вічну кривду, як земля і вода
> Збирай у серпе, у карнавку наче
> І бережи до страшного суда.
>
> І нею там, де і вогонь заплаче
> Шпурни тому, хто людям душу дав,
> І буде це така остання змога,
> Що трісне як престол святий у Бога.

Що означає слово „карнавка", що це за візія поетична „вогонь заплаче", — новість в літературі? Що означає „шпурни тому, хто людям душі дав?" Чи це заклик культурного поета до Абсолюту, чи це богохульство?

А в 28-му рядкові:

> Уже світилося у Чичок в хаті
> із причилкового вікна на став,
> і на воді по темноті рогатій
> од рям тремтіли назнаки хреста
> і журавель на тлі небесних хартій
> у вилицях скрипіти перестав,
> узнавши що і в Господа закони
> на небі без жаднісінької коми.

А в 30-ім вірші: „Завили пси на стерві" Отже, що це ця „рогата темнота", „назнаки хреста", „журавель на тлі небесних хартій", що „в Господа закони без жаднісінької коми".?

Цього всього розібрати не можна. І так приходить пісня за піснею і іритуєшся на поета, що він тебе так докладно вимучив.

А вже коли читаєш дальше і дійдеш до віршів 335, 427, 523, тебе бере лють, чому поет так знущається над читачем. Чи це справжня поезія майбутнього, коли її розуміти не можна?

Вірш 335:

> І слово чулося страждене їх
> Нехай Господнє опрощення з нами,
> бо всяке дерево пильгати гріх
> і будемо топити псалтирями.
> Вже не вареники, але пиріг
> начинений ставними камінцями
> стоїть в горшку: і тільки від книжок
> святих скипить з камінням пиріжок.

Що поет хотів сказати далебі не розумію.

А вірш 427:

> І заревуть від пресвятих бочок
> і села і колгоспівські помости,
> бо Бог як щойно тесаний кілок,
> новий, благий без люти і корости.
> І з неба цілого зробив шинок
> і напуває люд робочий, простий
> Як манною колись—то Єгова
> ледачого обранця годував.

Що означають „пресвяті бочки", чому з неба зроблено шинок, і т. д. Одно богохульство і кпини.

А 523-ий вірш:

> А роздобувши хату і город
> з підступної московської десниці,
> а в ній і груди і широкий рот
> стегнастої з рипінням молодиці
> він припадає лютим болем цнот
> до теплої пахучої спідниці
> і виє, стогне, плаче і тремтить
> і теплим ліжком до мети летить.

Що це за вислови „стегнаста з рипінням молодиця", чому „цнот", а не чеснот, що це за „пахуча спідниця". А те стеґнування „виє", „стогне" і т. д. Що це за захват поета і чому „теплим ліжком до мети летить". Щось так, як „автомобілева улиця бензиниться" у наших футуристів.

Можна писати і не скінчити цих поетичних картин, візій, недоречностей, богохульств, русизмів, польонізмів. Що більше, поет виявляє таке знання російської мови, що навіть віршує цілими октавами, як в рядках 282, 293, 286.

Спитаю пощо вміщувати російську мову до української поеми. Чи так робив Пушкін, коли писав „Полтаву"? Чому давати їй право громадянства в українській поезії?

А що має означати вірш 284:

> бо вилізши з спільного корита
> московського соціалізму, сказ
> на правду схожий, скаже цей воловник
> мов роги в сатани на молитовник.

Як це так: у сатани є молитовник, що наставив собі на роги? Будь ласка, вияснісь. А що це за „воловник" — бо далебі, не второпаю.

Але досить цих поетичних квітів.

Ви в критиці пишете: „Поема Осьмачки, всеглибинне значення якої розкривається тільки в повторних читаннях і розкриватиметься далі кожним поколінням, по новому, с т о ї т ь у ряді великих епічних творів".

Справді треба десять разів читати, заки евентуально дочитаєшся сенсу, а що лишається тоді для краси, для душі, коли тут працює мозок? Може покоління за сто років зрозуміють поета, як вивчать мову Осьмачки, але ми — ні.

Я дивуюся Вам, пане, що Ви авторові так схлібили замість сказати слово правди і поставити питання, чому автор обрав так неактуальну тему, чому при своєму таланті не дав величної картини, чому на тлі большевицької дійсности так малює Україну і її мешканців? Де його релігійність, де його християнізм, де його патріотизм? Коли порівняти Міцкевича „Пан Тадей" і Осьмачки „Поет" а оба автора були на еміґрації і оба вгинали перед російським деспотизмом, то вірш Міцкевича на вагу золота класти. А як він гарно представляється в перекладі Рильського. І читаєш твір Міцкевича по кілька разів і хочеться

тої відповідальности, але навпаки, жахлива безвідповідальщина.

Отже як злочинним є основувати добро держави і народу на принципі маси. В дійсності маса ніколи не править собою, отже хто в конституції трактує нарід як масу, той позбавляє нарід самоправління.

Механічна демократія маси — це запрошення до всіх злих сил, що вміють користуватися технікою сколективування маси, це невідкличний шлях до тиранії."

Нарід є вищою соціяльною спільнотою, що складається з різних живих членів.

Механічній демократії маси протиставляємо демократію спільноти побудованої на особовому принципі.

З повищих міркувань можемо збагнути правильне розуміння основних засад скавтової методи, що до гурткової системи, індивідуального підходу до юнака у виховній праці, ваги і значення особовости і особистої відповідальности в пластовій роботі, засади елітарности і т. д.

Наш рух є співзвучний не тільки з основними розвоєвими, духовними тенденціями історії України, але й сучасної доби; та що всі ці основні принципи коротко і зв'язко зібрані в трьох основних обов'язках пластуна.

*

За рефератом д-ра А. Фіґоля подав у скороченні Мар'ян Зареславич.

Перегляд преси

„Українська Думка“

ч. 17. орган союзу українців у Великій Британії перейшов вже на друк. З того приводу редакція в передовій статті п. з. „Наш тижневик“ пише:

> Першзавсе ми хочемо стати трибуною тих загально-українських справ, за вирішення яких змагається усе себесвідоме ідеям незалежности і соборности віддане українство. Стоячи осторонь всякого партійництва і політичної загумінковости, ми хочемо стати виразником тих основних ідей, які єдино-спільні кожній свідомій українській людині, де вона не проживала б, які формують сучасну українську духовість.

Ми зі свого боку витаємо „Українську Думку“ з її розбудовою, правильним підходом до справ та бажаємо й дальших успіхів.

„Наш Клич“

ч. 29. (орган української колонії в Арґентині) подає за УБІ як передовицю статтю „Доля села на ЗУЗ“. Описуючи тяжке положення села в совєтськім союзі не забуває і про збіжеві контингенти:

> Контингенти збираються немилосердно. Полекуди, як от в сс. Вербиці та Цвітовій Ходор. град вибив в 1946. р. збіжжя. На прохання цих сіл, їх було звільнено від здачі контингентів: те що належало з них, переклали на сусідні села, бо держава, мовляв, не може втрачати. Але й того було мало! Коли вже ввесь район здав контингент, налетіли на ті, звільнені від контингенту, села спецвідділи МВД і забрали все збіжжя, яке знайшли... Таких випадків безліч.

„Український Голос“

ч. 37. в статті „З початком шкільного року“ пише про трояку школу, що її має переходити освічений чоловік. Перша наука це народня школа.

Дальше — конче треба культурно-морального виховання. А для такого виховання треба найперше доброго культурного дому, треба культурних родичів, треба культурного, здисциплінованого, примірного домашнього життя.

Поза тим треба, щоби молодий чоловік мав кругом себе культурне окруження старших, які були б для нього свого роду учителями, порадниками, приміграми, приятелями й авторитетами.

Але є ще третій рід виховання, яке завершує все попереднє, а тим є — довголітній людський досвід. Це таке знання, що його не можна набути в школі — його треба здобувати цілі літа практичною працею серед успіхів і помилок.

У нас, на жаль, на цей бік виховання так мало звертається уваги, чи так мало його доцінюється.

„Час“

ч. 41. друкує „Жмут думок“ польського журналіста Бельського, який, підносячи геройство УПА, пише між іншим так:

> Світ західньої цивілізації не може залишитися байдужим супроти тієї нової трагедії, яка збагачує і так уже славну мартирологію великого українського народу. Не може, бо інакше зрадить свої власні ідеали, а — що йде за тим — втратить вигляди на успіх у неминучому зударі з варварським Сходом. Зокрема польська еміґрація на Заході, та єдина неуярмлена частина польського народу, що так слушно славиться своєю любов'ю до свободи і який так опромінений сяєвом і великих перемог, і геройських змагань, закінчених сповидною програною і не завжди доцільних з точки зору національних інтересів — як повстання 1831, 1863 та останнє варшавське повстання, не може бути глухою й сліпою на незалежницький здвиг братнього народу.

„Українські Вісті“

ч. 72. приносять статтю д-ра С. Барана п. з. „Диктат і централізація ЦПУЕ“. Автор обговорює та критикує проєкт нового статуту ЦПУЕ, що його виготовила статутова комісія. З довшої критики відносимо тут намагання усунути від впливу на нашу централю делеґатів громадських установ:

> З головної Ради ЦПУЕ, що відповідає теперішньому З'їздові, усунено зовсім делеґатів наших головних установ — наукових, культурноосвітніх, тіловиховних, кооперативних, — які цей голос досі мали. На їх вибір бюрократичний апарат централі ЦПУЕ та підпорядкованих їй установ не має впливу. Вони репрезентують інтелект і є фактичними творцями нашого культурного доробку та наших чималих осягів. В таборах переважають сірі з'їдачі хліба, що цікавляться здебільша тільки таборовим коритом, магазинами, а поза тим ще й виїздом в Америку чи десь у Західню Европу. Воно, звичайно, надійний елемент до голосування при всяких виборах. А при тому ЦПУЕ хоче керувати цілістю життя, отже і згаданими організаціями й установами, усуваючи їх рівночасно від всякого впливу на формування національного життя в рядах ЦПУЕ та його органів! Відомо: всі вожді і диктатори бояться завжди освічених, характерних, розумних і досвідчених та критично думаючих людей. То не їх люди.

В тому самому числі у статті „УПА та її боротьба“ М. Стиранка показує, як справу УПА трактується в колах УГВР. УГВР за строгим відділенням УПА від бандерівців.

> „На жаль, в нас тільки мало на це звертається уваги, але є навіть тенденції присвоїти і спопуляризувати серед нас шкідливу для визвольної боротьби назву“.

„Неділя“

ч. 93. приносить аж три цікаві статті: Д-ра С. Барана п. з. „ЦПУЕ і наша преса“, М. Лівицького „Перспективи України на Сході“ і Г. Которовича „Хребтоносці з Української Трибуни“. Д-р Баран, як подаємо на іншому місці, переводить дальшу критику праці ЦПУЕ. М. Лівицький розглядає напрямні, по яких повинна йти українська зовнішня політика у відношенні до всіх поневолених народів у великім европейсько-азійськім комплексі, що носить назву СССР. Автор підносить цілий ряд слушних і цінних стверджень, на які у нас мало звертають увагу. Подаємо тут два уривки:

> Справою визволення лише одної України ніхто не буде цікавитися, бо вона є тільки нашою національною справою. Натомість зведенням Росії, якомога до етнографічних меж Московщини, що усуне російський імперіялізм, який черпає сили для своїх аґресивних плянів, власне, з територій поневолених ним народів, отже усуне і загрозу цього імперіялізму для світу, — цим можна зацікавити ввесь міжнародній світ, бо така розв'язка лежить, власне, в інтересах усього світу, а передовсім тих демократичних потуг, які в ньому грають сьогодні провідну ролю.
>
> На Сході, а зокрема на просторах Азії перебуває тепер багатоміліонова українська людність. Цього факту не можна не брати під увагу — тим більше, що в майбутньому можна передбачати дальше переселювання українців на ці простори. Це може бути і запорукою тісного зв'язку та приязні України з народами тих держав, які постануть на нинішніх колоніяльних просторах російської імперії.

Ред. Которович гостро виступив проти „Української Трибуни“, що зломила пресове порозуміння і у відповіді на напад на нього зі сторони „У. Т.“ п. з. „Героїка еміґрантської валізки“ витягнув багато тяжких обвинувачень проти бандерівської партії. Наводимо тут два „делікатніші“:

> Вони, розпалюючи пером і язиком воєнні пристрасті в наших свантеличених ділістських масах, замість їхати на фронт в Україну і робити блискучі воєнні дії засиділися на вигідних мюнхенських і таборових постах так довго, що хоробрі хлопці з УПА прийшли самі сюди і добре зробили...
>
> Творити Україну, в якій місце Берези, Дахау і Соловок мали б зайняти українські кацети (пригадайте минулорічне: „насамперед корпус поліції“ ...) а прилюдну опінію мали б заступати непомильні редактори „Трибуни“, Захід не зацікавлений.

ще раз читати. Лиш заступити слово „Литва“ Україною.

Знаючи поезію Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка і Богдана Лепкого і других автор повинен би дати направду щось великого.

Читаюча публіка може запитати, чи має поет так писати, щоб вона його цілковито не розуміла? Чи має право виводити такі картини, що у читача викликують відразу? Чи має право творити нові незрозумілі слова? Чи вільно йому до української поезії впроваджувати варваризми?

Дивуватись треба п. Дмитренкові, що порадив Осьмачці цю поему видати. В цій книжці хіба картини Дмитренка, що багато ілюструють дію, є гарні. Сам твір є, однак, комиллою наших днів.

Вибачте за мою отвертість, але коли критика славословить такий твір, тоді і мені прислуговує право забрати голос, щоб автор не вважав читаючої публіки за безкритичну і позбавлену глузду.

Д-р Муровач Володимир.

Совєтські шпигуни

Під таким наголовком вийшла в США книжка Річарда Гірша, полк. америк. військової розвідки при головній команді. Це незвичайно цікава розповідь про недавню шпигунську аферу в Канаді. Передаємо зміст цеї книжки.

(Докінчення)

На підставі записок устійнено, що він фізик, сам працював над дослідами атомової енергії, в означені дні мав бути в англії, а в останній час там перебував у королівській коледжі. Підозріння впало на Дра Мей і його взяла поліція під дуже докладну обсервацію.

Ґузенко подав прізвище шпигунки, що її втягнув майор Соколов до совєтської служби. Це була росіянка Емма Войкін, літ 25, що працювала в канадськім міністерстві закордонних справ від лютого 1944. р. Вона спершу працювала у пашпортовим відділі, а опісля перенесли її до відділу для пересилки таємним ключем дипломатичної кореспонденції. Поліція взяла її під догляд, а й перенесли знову до пашпортового відділу. Вона працювала для совєтської розвідки під псевдонімам „Нора".

Переданий Ґузенком спис пошти, що її одержала совєтська амбасада в дні 5. січня 1945. р., був джерелом до викриття ще одного шпигуна. У згаданім спису було подано в скороченні зміст письма канадського амбасадора в Москві до прем'єра Мекензі Кінґа. Як джерело цієї інформації було подано прізвище „Еллі". Це, очевидно, був псевдонім шпигуна. Ґузенко виязнив, що заки він покинув совєтську амбасаду, він заглянув у акти і довідався, що це була Вільшер, яка працювала у бюрі Високого Комісара для З'єдиненого Королівства в Оттаві. Із здивуванням прийняв Британський Високий Комісар вістку, що Кетлін Вольшер, помічник реєстратора, яка мала доступ до всіх писем, що приходили й відходили, до телеґрам і таємних актів, була большевицьким шпигуном. Для збереження таємниці слідства, бо треба було розшифрувати багато інших шпигунів, не можна було її звільняти з праці, але зате її піддано під дуже гострий поліційний догляд і незамітно змінено від праці, щоб вона не мала доступу до важних таємних актів.

В листі поштових присилок і висилок були такі псевдоніми, як „Бек", „Беґлі" і „Бадо". Всі троє працювали над збиранням інформацій з Національної Ради для праці над дослідами. Там зберігались таємниці атомової бомби. Між іншими документами Ґузенка знайдено кусник паперу, записаний машиновим письмом по англійськи, що на ньому була замітка: „Прочитай і спали". Це була інструкція помічника полк. Жаботіна, полк. Роґова видана „Бек-ові". В ній було сказано:

„Схема Вашої праці буде:

Жан (Роґов)
Бек — Ґ. Люнак,
Бадо — Дорнфорд Смис,
Беґлі — Нед Мазерал.

Знатимете тільки мене як Жана, а більше нікого".

З совєтських актів устійнено, що Люнак був кореспондентом для воєнного журналу „Канадієн аферс". Була навіть замітка, що працює він, як шпигун від березня 1945. р.

Смис був фізиком і математиком і працював у Національній Раді для праці над дослідами. В каблевій інформації Гранта до Москви говориться про нього: „Ми дістали від Бадо 17 найбільш тайних англійських американських і канадійських документтів. Всего около 700 сторінок. Упродовж дня нам вдалось відфотографувати всі документи. В найближчих днях дістанемо майже стільки само документів на 3—5 годин. Я уважаю, що дуже важним є, щоб переглянути всю бібліотеку Ради над Дослідами".

Мазерал працював у Національній Раді над дослідами у ділянці радару.

Поліційні доходження канадійців ішли у дуже швидкому темпі. У совєтській амбасаді навіть не догадувались, що Ґузенко передав так обширний матеріял, що його він діставав був до спалення.

Дальші доходження привели до ідентифікування ще одного шпигунна. Він скривався під двома псевдонімами: „Дебу" і Фред". З повідомлення до Москви довідались Канадійці, що „Дебу" вибрано вдруге членом федерального парляменту, як одинокого посла партії. Тут було зовсім ясно, що це комуністичний посол Фред Ровє з Монтреалу. З актів Ґузенка устійнено ще кілька прізвищ співробітників „Фредо", а поліції вдалось відшукати, хто це такі були ті особи. Вони працювали у відділі амуніції і заосмотрення для канадської армії. Деяких шпигунів не вдалось вишукати і до сьогодні.

Три місяці велись доходження канадської поліції. У совєтській амбасаді не здавали собі справи, що доходження привели аж до таких вислідів.

Але в перших днях грудня 1945. р. полк. Жаботін нагло залишив Канаду. В Нью Йорку забрав його на чердак совєтський корабель „Алексадер Суворов". Пізніше говорено, що полк. Жаботін умер на удар серця, як тільки приїхав до Москви. В кілька день пізніше відїхав з Канади теж полк. Зарубін. Було вже ясно, що совєтські урядові здали собі тепер справу з того, що документи Ґузенка дали канадському урядові багато матеріялу про їх працю в Канаді.

Коли доходження були остаточно закінчені, канадська поліція перевела в дні 15. лютого 1946 р. арешти шпигунів. Дещо пізніше арештовано Дра Мей в Лондоні. Майже всі шпигуни признались до вчинків, з уваги на письменні докази. Дра Мей засудили на 10 літ в'язниці, Фреда Роза на 6, Емму Войкін і Кетлін Вільшер по 3 роки і декількох інших по 5, 4 роки і менше.

Так закінчилась найбільша шпигунська афера, хоч суд розглядаючи справи упродовж кількох місяців, ствердив, що розкрито тільку малу частку шпіонажі Жаботіна. Гар.

КОМУНІКАТ

ГОЛОВНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ КОМІСІЇ СХС

З доручення Пленуму Головної Ради СХС, який відбувся 19-го вересня 1947. р. Головна Контрольна Комісія СХС доповнена 2-ма членами Г. Р. СХС, уповноваженими тим же Пленумом, дає у зв'язку з дописами в українських часописах („Неділя", „Українські Вісті", „На Чужині" та „Наше Життя") наступний комунікат до відома українського громадянства на еміґрації, який пересилається всій українській пресі в Німеччині.

1. До витрат на адміністрацію відносяться лише властиві адміністративні видатки в цілості (комірне, преміщення, бюрове устаткування, канцелярійні прибори, телефон, телеґрами, пошта, світло, опал) частково винагорода персоналові та суспільне страхування (в організаційних справах).

Частину витрат на виногороду персоналові та суспільного страхування (персонал амбулаторії, відділу розшуків, нічліґарні — 21 осіб) мусять бути віднесені на рахунок витрат, зв'язаних з приходовими підприємствами СХС. Більшу частину коштів поїздок (в справі правних інтервенцій та різних допомог) необхідно віднести до витрат на правні поради, а тим самим на допомоги. Витрати на адміністрацію покриваються членськими внесками та прибутками від власних підприємств СХС.

2. До витрат на допомоги треба зараховати, крім допомог хворим, інвалідам, полоненим, вдовам і сиротам та політв'язням також індивідуальні допомоги, які робляться СХС як для установ так теж і в наглих випадках особам, які знайшлися в скрутному стані та під вище згадані категорії не підходять.

3. Оплати за обслуги у власних підприємствах СХС (відділ розшуків, амбуляторія, нічліґарня) не є усталені ніякими нормами та ні з кого не вимагаються. Вони базовані на цілковитій допровільности клієнтів, як і всякі добровільні пожертви на допомогу та на адміністрацію.

Тому ні про який „зиск" не може бути мови.

Фінансове господарство СХС проводиться точно по ухваленим Головною Радою СХС бюджеті, який у видатках виказує значні заощадження.

* * *

З браку місця в нашому малому журналі подаємо цей комунікат в скороченні. Пропустили ми розділ відносно дописів в пресі, як справу іншого харатеру, і розділ відносно доцільности існування СХС, бо ми останім разом („СХС і на маргінесі") в першій точці наших стверджень підкресли потребу існування СХС.

Рівночасно одержали ми ще довший о б і ж н и к в справі святкування Листопадових Днів і переведення матеріяльної збірки на допомоги жертвам визвольних змагань. Для познайомлення з його змістом відсилаємо наших читачів до інформаційної преси. Редакція.

З ЖИТТЯ

української католицької церкви в Німеччині

„Урядовий Вісник" Апостольської Візитатури в Німеччині приносить кілька цікавих і важних новин.

1) На терені Німеччини закладається серед українців католиків „Католицьку Акцію", що має такі цілі:

а) Брати живу участь у ієрархічному апостолуванні Церкви. б) Уоднострійнювати розрізблену діяльність католицьких організацій і надавати їм єдність діяння. в) Витворювати католицький світогляд і прилюдну опінію в актуальних життєвих питаннях. г) Прослідкувати потреби кат. життя. ґ) Розбуджувати кат. ініціятиву на всіх ділянках особистого, родинного і національного життя і т. п. — Щоб у якомусь Душпастирстві засновати Місцевий Відділ

Католицької Акції, до того треба принаймеише двох католицьких одиниць.

2) Всі священики мають обов'язок носити священичий ковнірець (кольоратку).

3) Апост. Візитатор звертає увагу на важність проповідей по церквах, до яких треба старанно приготовлятися, щоби не перетягати ніяк довше, як 20 мінут. В проповідях оминати абсолютно злободенні політичні теми.

4) Остерігається перед п. Петром Гливою, що подає себе за архієпископа Кельну та відправляє Служби Божі. Він є звичайним обманцем.

5) Всі, що мають афідавіти або контракти праці до Америки й Канади повинні зголоситися до америк. Катол. Місії.

Відгук на спробу розламу УАПЦ

Православні українці Майнц-Кастлю в числі 145 вислали письмо до Митрополита Полікарпа, в якім гостро осуджують спроби вносити нелад до православної церкви. Підписані між іншим констатують, »що з формально правного боку цей »зїзд« не був з'їздом правомочних представників Церкви і ухвали його можуть обов'язувати тільки тих 67 осіб, що прибули на »з'їзд«, що організаторів і учасників »з'їзду«, з точки погляду ідеологічно-церковної, належить розглядати, як сектярську групу«. »І що врешті, і саме найголовніше, навіть зо становища канонів Церковного Собору 1921. р., не є справою мирян вдаватися в оцінку того, в який спосіб мае наступити об'єднання Церков — чи через хіротонію, чи через хіротезію архепископа Іоанна Теодоровича.«

І ще одно важнише ствердження в довшому письмі знаходимо: »В той час, коли европейські народи все більш і більш простують до об'єднання і гармонійного співжиття, коли творяться суцільні фронти і бльоки споріднених націй, коли це об'єднання диктується не тільки стимулами економічно-соціяльного порядку, але й наказами морально-християнської дисципліни (прикладом до цього — активна сьогодні праця лютеран і католиків до обопільного зближення і порозуміння), ми, українці, якраз навпаки, йдемо в розтіч, ніби виконуемо чужу команду по принципу »дівіде ет імпера« (діли й пануй).

Фрак Наполеона

Подано в скороченні з книжечки С. Підкови п. з. „Сміх на дозвіллі".

Одного разу привезли до нашого табору повну автомашину різчого одягу.

Дивлюся — а біля комори вже лаються, сперечаються і свій свого не впізнає.

Побіг я навпростець. Але спізнився.

Дісталися мені куценькі штанці — тільки що по коліна.

Але що робити? Взяв я штанці і думаю:

— Запишуся в пластуни . . .

А вдома мене жінка мало з бараку не вигнала.

— Що ти, здурів на старість, чи що? Ти, старий чорте, не пнися наперед, а середини держися. Завжди щось краще припаде . . .

На другий раз я так і зробив — середини держався.

Таборяни піджаки, штани понесли, а мені дамський бандаж із двома хвостиками дістався.

Регочуть з мене жінки:

— Що, пане Підково, і ви завагітніли? . . .

Приніс я додому бандаж і до жінки:

— На, жіночко, середини держися.

Боже мій. Як побачила вона той бандаж, як не кинеться на мене, наче давун на кроленя.

— Та ти що, з глузду звихнув!? Геть з очей моїх, щоб я тебе й не бачила! В хвості треба було стояти! Задні черевики дісталися, а тобі — бандаж!..

Ну, думаю, тепер останім піду.

І діждався ще раз тої нагоди.

Привезли щось до комори, і люди знову товпляться, лаються й один одного не впізнають. А я ходжу собі і хоч би що! . . Думаю:

— Розбирайте барахло, а мені гарна річ дістанеться!

Нарешті, всі розійшлиси і до комори зайшов я останній. Дивлюся — хоч і дивитися вже нінащо було. Коли ж раптом мої очі побачили в куточку щось таке чорне. А жінка в уніформі й каже мені:

Бітте, бітте! . .

Узяв я оте „бітте", а то — циліндер і фрак.

Що його робити? Не вертатися ж без нічого додому?

Натяг я на себе фрак, дивлюся — добре сидить, наче хтось на мене й шив, і циліндер на голові, наче влитий.

Жінка, як побачила мене у фраці та в циліндрі — не впізнала.

— Геть із хати! Геть з табору зовсім! І не кажи, що я в тебе жінкою була!

І я пішов . . . Куди і сам не знаю. Довго блукав поза табором. Надворі ніч заходить. Коли чую, десь музика грає. Згадав, що то в таборовій світлиці забава. Почвалав туди.

Зайшов у циліндрі, у фраці, ніби тількищо з Лондону прибув.

Як побачили мене — музика враз змовкла.

Вийшов я на сцену і почав:

— Панове! Як бачите, це на мені третій фрак Наполеона Бонапарта. Цей

Анкета читачів „На Чужині"

1. Кілько маєте літ? ....

2) Яка Ваша освіта? народня, середня, вища (непотрібе переклеслити)

3) Яке Ваше вивчене звання? ....

....

4) Де і в якім характері працюєте тепер? ....

....

5) Яку пресу читаєте? ....

....

....

6) Чи Ви читаєте „На Чужині" стало чи доривочно? ....

....

7) Чи подобається Вам ідеологічно-політичний напрям „На Чужині"?

....

8) Які статті, теми, рубрики та відділи друковані в „На Чужині" Вам подобаються,

а) найбільше, ...

....

б) трохи, ...

....

в) не подобаються? ....

....

9) Про які справи Ви хотіли б, щоб ми писали і які ділянки чи теми варто на Вашу думку поширити чи впровадити? ....

....

....

10. Інші Ваші завваги: ....

....

....

фрак історичний. Отож, колись у ньому ходив Наполеон, а тепер я!

— Панове! — продовжував я. — Хоч як мені прикро, але цей фрак я не пошкодую розіграти в лотерію. Хто витягне квиток з написом „фрак Наполеона“, той за одну марку матиме цінну історичну річ. Згода?

— З-г-о-д-а! — гукнули всі в один голос.

— Цей фрак має чотирнадцять історичних кишень. Ось дивіться: на грудях — дві, ззаду — чотири . . . — і почав вивертати всі кишені напоказ.

Коли це щось між пальцями у мене зашаруділо. Глянув одним оком — аж воно 3.000 марок! Зрадів і вголос:

— Панове, перепрошую! Лотерія відкладається на непевний час, — і стрімголов додому.

— Дивися, жіночко, що я у фраці налапав!

А вона така враз стала, наче сахарина в мармеляді:

— Бач, котику, я ж казала тобі, у хвостику стій — і достоявся. Завжди жіночку слухай . . . А що я трішки покричала на тебе, то просто так . . . характер твій перевіряла . . .

Переселенчі справи

* До США, як каже один з республіканських сенаторів, можуть виїхати тільки такі ДП: 1) що мають у США свояків чи знайомих, які фінансово забезпечені й дадуть новому еміґрантові забезпечення на якийсь час і 2) фахівці, що їх брак відчувається в США.

* Представники Міжнародного Союзу Робітників Убрань в Америці заявили 8. IX. ц. р. що вони хотять спровадити до Америки 10.000 кравців з поміж ДП. Канадійський уряд згодився прийняти 2.500 кравців ДП.

* До европейських утікачів не дуже то добре наставлені члени підкомісії для справ іміґрації. Дехто боїться, що іміґранти по прибутті до США скріплять рухи національних меншин та привезуть зі собою чужу панамериканізмові ідеологію. Треба сподіватися, що в комісії для справ іміґрації, що складається з 5-ох членів, 3-ох буде голосувати за тим, щоб не впустити до Америки ДП.

* Табори ДП відвідає канадський міністер фінансів, який перебуває тепер у Европі.

РУХИ СОВЄТСЬКИХ ВІЙСЬК збільшується з кожним днем. Як подає берлінський кореспондент, рухи совєтских військ оцінюється в Берліні, як охоронний засіб.

МІКОЛАЙЧИКА були б усунули з керівника польської селянської партії, але намагання лівого крила не увінчалися успіхом.

В СПРАВІ ПАЛЕСТИНИ прийнято 12-пунктову програму, яку передано під розгляд теперішньої сесії ОН. Запроєктовано зробити з Палестини арабську та жидівську державу, а Єрусалим мав би остати вільним містом.

КОНСЕРВАТИВНА ПАРТІЯ Англії ухвалила на своїй коференції резолюцію, в якій сказано, що надійшов час, щоб виявити всі антидемократичні дії британських комуністів та фашистів.

Оголошення

Відділ Інформації ЦПУЕ просить зголоситися на його адресу українців, що добре знають в слові і письмі чужі мови (головно — мови англійську та французьку). Такі особи з відповідним культурним стажем або канцелярійною практикою, можуть найти добре гоноровано приміщення.

* * *

Український Допомоговий Комітет в Арґентині подає до відома всім заінтересованим у виїзді до Арґентини, щоб за всякими інформаціями в цій справі зверталися виключно до своїх комітетів і переселенчих управ, а не просто до нього. Індивідуальних списків осіб, що бажають виїхати до Арґентини, Комітет, згідно з обіжником від 1. квітня 1947., не буде брати під увагу, ні відповідати на них.

* * *

Прошу слідуючих панів зголоситися у власній справі в канцелярії Апостольської Візитатури (Мюнхен-Пазінґ, Пляйнґерштассе 22):

Артимишин Богдан, ур. 2. 5. 1920;
Бойко Ігор, ур. 27. 6. 1922;
Гула Петро, ур. 12. 12. 1911;
Ліщинський Дам'ян, ур. 28. 1. 1922;
Мельникович Юрій, ур. 14. 10. 1924;
Паращак Роман, ур. 28. 11. 1922;
Сивенький Осип, ур. 3. 1. 1899;
Співак Богдан, ур. 27. 3. 1923;
Букачевський Ярослав, ур. 7. 10. 1917;
Дудинський Петро, ур. 29. 7. 1923;
Куціль Маріян, ур. 14. 2. 1918;
Терлецький Михайло, ур. 21. 9. 1923;
Яцушко Святослав Ігор Микола, ур. 14. 10. 1923.

о. Михайло Левенець, канцлер

КУРС АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

для перекладачів організований Українським Вільним Університетом розпічнеться дня 3. 11. 1947. та триватиме до 20. 2. 1948. р. Оплата за курс виносить 300 марок, а вписове 20. Потрібний вступний іспит. За ближчими інформаціями звертатися до УВУ, München, Versaillerstrasse 4/III, кімната 9.

Видає Д. КУЗИК. Редагує КОЛЕҐІЯ
Адреса Редакції Адміністрації: (13b) Vilsbiburg, Schließfach 37. Місячна передплата 4 марки. Розпродавці одержують 20% опусту Телефон- число: 333

Published under DP-Publications Authorization EUCOM Civil Affairs Division Responsible editor and printer D. KUZYK, Edition weekly

Druck: Gebr. Geiselberger, Vilsbiburg

Тут цю лінію зігнути до середини

An die Zeitschrift

„In der Fremde“

(13b) Vilsbiburg

Schließfach 37

Amerikanische Zone - Deutschland

Тут цю лінію зігнути до середини

НА ЧУЖИНІ

ЛІТЕРАТУРНО-ГРОМАДСЬКИЙ ЖУРНАЛ

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ВІДДІЛУ ТАБОРУ КОРІГЕН

3

Вересень

1946

НА ЧУЖИНІ

літературно-громадський

ЖУРНАЛ

культурно-освітнього відділу табору Коріген

III

ВЕРЕСЕНЬ
1946
КІЛЬ-КОРІГЕН

З М І С Т:

--ooOoo--

Або погибель,або перемога -
Ці дві дороги перед нами стане.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Виходить 3-е число нашого літературно-громадського часопису... Починали ми це видання в той час,як у таборі майже не було українського друкованого слова і нашою працею хотіли ми бодай у мізерний спосіб заповнити ту велику прогалину.

Тепер становище на багато не змінилося.Вряди-годи до табору забреде одно-два числа якогось часопису чи книжки та й то якости не дуже рівної.

Тому вважаємо за свій обов"язок і далі продовжувати нашу роботу,хоч вона обсуговуватиме не дуже велике число наших людей на вигнанні.

Яка наша мета?

В першу чергу дати нашим людям в рідній мові все те краще духовне надбання,яке наші ж люди - вчителі,агрономи,літературні працівники,інженери і звичайні таборяни спроможні дати.

Це не якісь загумінкові вправи людей,що від безробіття переводять папір і чорнило,описуючи в віршах і прозі "неньку-серденько" в тисячний може раз переспівуючи те,що всім відомо і до нудоти набридло.

Ні.Наше завдання - простими словами сказати про прості,але важні діла,які своєю правдою і ідеєю хоч до деякої міри сколихнуть серця і уми та спрямують їх на вірний шлях.

Нам треба тепер дуже багато...Поза тим,що ми втратили /а втратили найбільше - батьківщину!/,нам треба душевного гарту і єдности,щоб витривати і пережити всі ті удари,що ще можуть посипатися на наші голови.

Але одно пам"ятаймо: рівновага і спокій духа!

З розумінням тих велетенських труднощів,що стоять перед нами, продовжуймо насамперед працю ідейну і культурно-освітню.Де б не були,щоб нас не спіткало,пам"ятаймо:

> ЯК НЕ ДАМОСЯ ПЕРЕТВОРИТИСЬ НА СІРУ БЕЗБАРВНУ МАСУ,ЩО ТІЛЬКИ ЖИВЕ "ХЛІБОМ ЩОДЕННИМ",А ВІЧНО ПРАГНУТИМЕМО ДУХОВНОЇ ЇЖІ - КНИГИ,ЖУРНАЛУ,ГАЗЕТИ; ВІЛЬНОГО СЛОВА І ВІЛЬНОЇ ДУМКИ,- ТОДІ НІКОЛИ НЕ ПЕРЕТВОРИМОСЬ НА ПОГНІЙ ДЛЯ ЧУЖОГО ПОЛЯ.

Будемо рости і,як казала наша славетна письменниця Леся Українка:

> ..."тоді покаже батько свому сину
> на сіре марево у далині
> і скаже:"Он земля твого народу!
> Борись і добивайся батьківщини!

Віримо,що наші люди ці ідеали сприймуть і дітям своїм передадуть.

РЕДАКЦІЯ

ПОЕЗІЇ

Н.ІСКРА

"

"   "

Під стелею снується лінь
А за вікном - прозора мряка.
Цвіте вогонь понурим маком
І сіє тінь,безбарвну тінь...
Злітає день раненим птахом.
За ним ліниво лізе ніч...
Коли б то змога - сперед віч
Ці дні зірвати гордим махом!
Колиб то вирватись хоч раз
Із зачарованого кола!
Коли б хоч раз незнану волю
Міг дати час,байдужий час...

Н.ІСКРА

"

"   "

Грамофонна плита,ще в дитинстві чута
Тепер будить дивний і новий настрій.
Падають розбиті дзвінкі часу пута,
Воскресають тіні півзабутих мрій.

А за вікном - осінь.Хмара синьо-чорна...
Грають блиском срібні краплі на вікні.
Але прозорі звуки плита грамофонна,
Сіє щось незнане у душі на дні.

І сліпучо-ясним є бажання жити!
У сріблистих звуках утопити сум!
...Ще в дитинстві чута грамофонна плита
Сіє рій барвистих,таких світлих дум.

М.ЗАХАРЧЕНКО

" "
"

Уже на скронях сивина,
Хоч літ прожито й небагато,
А рік за роком пролина,
Без жалю юність розіллята,
Немов недбалою рукою на стіл розхлюпане вино
Де п"ють,там ллють,не скоро дно!

Та не моя в тому вина,
Бо силоміць від мене взято
Життя і радість; і стіна
Глуха була навкруг нап"ята,
І світу вільного,живого,мені пізнати не дала
Глуха,червоная імла.

Хоча на скронях сивина
І пережито так багато,
А рік за роком пролина,
Хоч так далеко рідна хата,-
Сіяють,ген,через простори,з її шибок святі вогні
Й гартують дух на чужині.

С.К.

ВЕРЕСЕНЬ

Сливами білими впали скрізь роси ,
Гнеться під росами в дуги трава,
Кіньми буланими їде вже осінь,
Коням із дерева листя зрива.

Сперся на ясен утомлений вітер,
Дихає важко на голі степи;
Небо ще зрання лихе і невмите
Сіє з півситка примочений пил.
Пізно розцвівся будяк фіялковий,
Дивиться вгору до синіх озер...
Білий метелик приріс на цвіткові,
Білий метелик завмер.

Кіньми буланими їде вже осінь,
Коням із дерева листя зрива...
Сливами білими впали скрізь роси,
Гнеться під росами в дуги трава.

вересень,1926 р.

УОТ УІТМЕН

КОЛИ Я ПОЧИНАВ СВОЇ СТУДІЇ

Коли я починав свої студії,сподобавсь мені
Несказано перший ступінь:
Само явище свідомости,всі форми,сила руху;
Найменша комаха і звірина,змисли,зір ,кохання;
Вже перший ступінь,кажу,збудив у мені пошану
І дуже сподобався.
Дальше я не пішов,та й не бажав іти дальше,
Тільки стою і гайную ввесь час,щоб оспівати
Все те у піснях захоплення.

-oOo-

Я,ЩО НЕПОХИТНО

Я,що непохитно і в супокою стою серед природи,
Володар,чи володарка над усім,твердо
Посеред нерозумних речей,
Одуховлений,як вони,пасивний,вразливий,і як вони,
Мовчки помічаю,що моя праця,убогість,слава,
Хиби моеї вдачі,провини - не такі важкі,як гадав;

Я,над мексиканським морем,чи в Маннагатті,чи над
Тенейсою,чи далеко на півночі,чи в глибині краю;
Як річний промисловець,чи лісовий,чи як хуторянин,
Який у цих Державах,чи з побережжя,чи з понад
Канадійських озер;
Де лиш проживаю своє життя:нумо держатись
У рівновазі супроти випадків!
Опиратися ночі,бурі,голодові,глузуванню,нещастям,
Невдачам,як опирається дерево і звірина.

-oOo-

ЗОРЯНА ПІВНІЧ

Твоя це година,душе:
Година твоєї свобідної втечі в тишу.
Геть від книжок,подальше від мистецтва,
Погас уже день,праці кінець!
Ти виринаєш нишком,дивуєшся,думаєш про речі,
Що тобі найлюбіші:
Ніч,сон,смерть і зорі.

Перекл.з англійської мови
М.Заклинського

ВІД РЕДАКЦІЇ:
Уот Уітмен - один з найславетніших американських поетів ІІ-ої половини XIX віку.Велику популярність у світових літературах він здобув завдяки глибоким споглядально-філософським настроям,що пронизують його твори.
Уот Уітмен захоплений красою і гармонією світобудови.
Зразки його творів у перекладі на українську мову ми подаємо нашим читачам з огляду на глибоку віру поета в правду життя і в потребу життя.

С.ЛЕДЯН

АМБА

Ранком, тільки думала стара Паньчиха розкладати в печі вогонь, як двері відчинились і до хати влетіла сусідка Тодоська і, ледь переводячи дух, заторохтіла:

– Тітко! Кидайте все і біжіть у двір! Там колехтива розбирають!.. Вже Ілько повів корову, Свиридон коні, мій Василь воза з боронами!.. Зерно беруть, хто здавав і хто не здавав!.. Ідіть, забирайте своє!

І зникла.

Паньчиха, як стояла біля печі, так наче і прикипіла до того місця.

..."Колехтива розбирають... Колехтива розбирають..." – стріляло їй в голові. "Там десь моя корівка, двоє овець, кури, насіння..."

Кинувши кочережника, що тримала в руках, раптом, наче з неї спал[illegible] пут[illegible], кинулась до дверей і побігла.

Ранок був з приморозком. Березневі баюри від розталого снігу мороз за ніч позатягав. Розїзджена дорога чорніла і стирчала своїми колючими замерзлими брилами. Бігла по них Паньчиха, прямуючи до колишнього панського двору, і раз-по-раз спотикалась. Їй все здавалось, що вона спізниться і,що, коли прийде, там все розберуть. Правда, може її добра і ніхто не займе, але така річ як насіння, то напевне пропаде.

І спотикаючись об ті немилосердно гострі брили примерзлого болота, вона почала бігти підтюпцем.

Аж нарешті крізь дерева панського садка показався двір. По ньому бігали люди, і кожен: хто вів корову, хто гнав порося,хто тяг воза... А коло довгого магазина стояв найбільший гам і в усі сторони від нього чоловіки, жінки й діти несли мішки і торбинки зі збіжжям.

Коло брами Паньчиха стала. Вона так задихалась, що ледь могла одвести дух. В ту ж хвилину, угинаючись під тягарем великого мішка на плечах, біля неї пройшов Макар Глиняний. Він побачив стару Паньчиху і крикнув:

– Чого ви, тітко, стали і дивитесь? Може думаєте, що вам в хату само прийде те, що у вас забрали? Не прийде!.. Ідіть беріть, поки не пізно!..

І пішов.

Паньчиха ще хвилину постояла, а потім пішла в самий двір.

Люди гнали худобу. Вимучені на голодних харчах – коні, корови, вівці – брели в різні сторони, шукаючи на землі поживи. Двері великого панського хліва були вивалені і лежали, як широка плахта, на току. В повітрі висів гомін.

Оглядаючись на всі боки, Паньчиха не знала, куди їй спочатку бігти і за чим шукати. Аж раптом біля колодязя побачила свою корову з мотузком на рогах. Корова лизала тоненький льодок, що покрив за ніч дно корита. Стара підбігла до неї, ухопила за кінець вивалянного в гноєві і болоті,мотузка і потягла додому.

– Ходи, ходи, моя Тилоню... – приказувала вона до корови. – Хто тебе годував, поїв, кормив? – питала вона, ведучи корову додому і обскубуючи на її боках сухе болото.

– На болоті лежала... Вся в реп'ях... Я ж тебе тепер догляну... вимию, вичищу...

На очі в старої наверталися сльози і їй ніяк не вірилось ,

що після кількох місяців, що минули в сльозах і горі, вона, нарешті, буде мати якусь господарку і почне жити по-людяному.

Аж ось і двір свій. Тилоня сама потягла господиню в двір, сама підійшла до порога хати і, угледівши солом"яну загату, кинулась до неї і почала жадібно запихатися торішньою вівсянкою. Так її коло тієї вівсянки Паньчиха і лишила, замотавши на рогах мотузка. Сама вона пішла в хату, знайшла в коморі геть висохлу і покоробляну дійницю, вимила її і, позгортавши яке було лушпиння від картоплі, пішла доїти.

Корова стояла неспокійно. Вона ввесь час тупцялась, крутилась, наче їй боліло те, що господиня натискувала долонями то ту то ту дійку.

- "Отак і запуститися могла б,- промовила Паньчиха, встаючи з під корови і христячи її,- видно і доїли її там так, як і годували"...

До полудня було вдома все Паньчишине господарство: і овечки, і кури, і збіжжя.

Другого дня зранку Федоровецькою дорогою до Варварівки ішло військо, кіннота. Вже один його кінець був у селі, а другого зза горбка і не видно було.

- Що буде? - питали варварівці один в одного.

- А я знаю, що буде! - казав Левко Бартків скручуючи козячу ніжку з власного самосаду. - Буде те, що було в дев"ятьсот вісімнадцятому, як розібрали панську економію.. Тоді приїхав каратель ний одряд і на оцьому вигоні сипали двадцять п"ять шомполів тим, хто був на бомажку записаний. Отак і тепер буде!.. Розігнали актив?.. Розібрали колехтива?.. Ну то чекаймо закуски!

А хтось сказав:

- Так то ж було панське! А це наше...

- Нічого! Тепер: все твоє - моє, а все моє - твоє... Ти що, в лісі ріс?

Левкові слова почали справджуватись. Того ж дня в кожному коловороті стояла військова варта з кулеметами, а по полях навколо села роз"їжджали кінні патрулі і стежили, щоб ніхто не спробував втекти з села. Вулицями від хати до хати ходили активісти з червоноармійцями і всіх зганяли до бувшого попівського двора, тепер канцелярії сільради.

- Отепер варварівці взнають де раки зимують!

- Навіщо їм раки?.. Вони і здохлою рибою на Соловках будуть ситі!

Коло сільради під ганком на прогалині стояв стіл. На листку, прип"ятому цеглиною, щоб не знесло вітром, записував секретар сільради всіх варварівців, що мовчки підходили і проказували свої прізвища.

Чекали...

"
" "

До Паньчихи вбігла Палажка Баребиха, син якої був в активістах, і, оглядаючись та пригинаючись, щоб не почув хто, не побачив, шепнула:

- Моя голубко! Як можете, то зараз же тікайте з села. Кажуть що ви перша почали колехтива розбирати... Вас першою в списки записано... І за вами зараз має прийти варта. Тікайте!

І так само назирці зникла.

Паньчисі і на цей раз, так само, як і від звістки, що колектива розбирають, забило дух.

"То через те і гасають по селу кіннотники та понуро йдуть чоловіки й баби до сільради!.. Що робити?"

І Паньчиха, знаючи, яка доля спіткала її чоловіка, ще торік висланого до Сибіру за начебто несплату податків, вирішила кинути все і йти у Федорівку до дочки, а там може на Гальчин до братів і сестер, звідки вона вийшла заміж у Варварівку.

Залишивши хату, як була, Паньчиха одягнула сачка, взяла під пахву хустку і вийшла, зачинивши двері на клямку.

"Отак все кинути? - завагалась на хвилину.

Під хлівом на сонці ремигала Тилоня, в хліві мекали вівці, коло порога сокотіли кури.

"Отак все це й кинути?.. ще раз перепитала себе.

Але в ту ж мить перехристилась, перехристила хату й двір і подалась навпростець через городи до Федорівки.

- Що ж,- думала вона,- може це й краще, що я нарешті розпрощаюсь з тим хазяйством. Втіхи від того господарювання на якусь годину, а горя і сліз з дня на день, від коли власть...

І Паньчиха пішла. З двору на город, з города на поле і так навпростець на Федорівку до дочки Устини.

Як тільки минула верби за городами і дійшла до рова, що ділив колись панську землю від мужицької,зразу десь узявся вітер. Він дув просто в лице і,не зважаючи на те,що з правого боку сонце наче б пригрівало,він крупинами дощового снігу немилосердно пік і здирав з голови хустку.

Спочатку вона поправляла її,але потім лишила,і сиве волосся що вибилося з обох боків,тріпалося в повітрі.Іти було важко.Паньчиха все думала:"Що там тепер на господарстві буде?Заведуть Тилоню назад в колехтив...В хаті все заберуть,заб"ють дошками вікна і так вона буде стояти до тепла.А там,або когось поселять жити,або розберуть на дилі для колгоспного корoварника...А як старість докaнати?В зятя дітвора,не дуже то наживешся.А про братів і сестер, то й гадку треба кинути.Тридцять шість літ,як звідти!І посаг взяла...Ні,прийшло до скапаної години.

Та все ж ішла.Одтала рілля налипла до чобіт і вони стали важкі,як колоди.Раз-у-раз Паньчиха ставала і об торішню траву на межах ті чоботи витирала.Але болото знову липло.Так і лишила.Не йшла а повзла.

Синіли Федоровецькі хати за деревами,понуро стояв вітряк Федьків з одним штибром і валом,бо дошки вже давно обдерли люди на паливо...А поля...Одне виоране,друге ні.Там засіяно,а там обліг. Куди там було сіяти,чи орати,як колись!Цілу осінь здавали продналог.Ночами молотили,віяли і везли на пункт.На її чоловіка Панька три рази накладали податок.А як за третім разом не здав - приїхали з району і забрали.Ходила перед Різдвом - ще сидів у міліції. Хліба передала йому,пару білизни,тютюну.А як пішла на Водохреща - вже не було його.Ніхто їй не сказав,де діли чоловіка.Тільки,як віддавала в арештантську людям,що там були,хліб і тютюн,то один з них шепнув:"Вашого чоловіка забрали на етап".Оце і все.

Підійшла до ґрунтів,де мала кінчатись озимина.Оглянулась,чи далеко лишилась Варварівка і... ототеріла.Просто на неї їхав верхівець з правого боку.Він їхав і Паньчисі здалося,що то він посланий з села,щоб її завернути.

Порвалися всі думки,що снувалися досі.

-Рятуватися!

І Паньчиха почала навколо себе розглядати,де б їй отут зразу сховатися.Ось глибока борозна.Тут була розора.І вона пластом впала в ній.Чорний сак і чорна рілля злились в одне.Притаївши дихання,Паньчиха лежала так з півгодини,щохвилини думаючи:"От і смерть прийшла".По якомусь часі підвела голову,але знову припала до землі,бо пролунав постріл один,другий і їй здалося,що куля пролетіла над самою її головою.

Вже,як зовсім сховалося сонце за хмару і сніговієм її геть замело,спробувала Паньчиха встати.Але як тільки підвелась,так і зойкнула.Задубіле тіло не слухалось її.А руки заклякли так,що вона не могла ними навіть поворушити.

Лежачи ниць,Паньчиха спочатку перевернулась навзнак.Потім поволі підвелася і сіла.Аж тоді почала терти руку в руку і поволі

спинатися на ноги. Як встала, глянула в усі боки. Того верхівця і сліду не було. Лише вітер, що, здавалося, був ущух, як лежала, тепер знову немилосердно дув. І крок за кроком, ледь-ледь почвалала вона далі.

Але тепер іти стало ще важче. Сили десь зовсім зникли. А думки, що раніш снувалися рівно, тепер дуже дивно перескакували з одної речі на другу. Мало того: вряди годи встрявала якась нісенітниця і, як болото коло чобіт, гнітила і знесилювала і ніяк не одставала.

І от зараз: чомусь їй в голову влізло німе дитинча сусідки Горохвеїхи. Звали його Маринкою. Цілу зиму ходило воно босе по хатах і, прочинивши двері, вимовляло одно слово:

– Амба...

І простягало руку, щоб хтось що-небудь дав. Маринчине "амба" чомусь тепер гніздилося в Паньчищиній голові і не давало їй спокою

-Амба!

Стала крок:-Амба. Другий крок:-Амба. Зітхнула:-Амба. Кашлянула:-Амба. Вітер війнув:-Амба.

Скрізь на всьому кругом:-амба, амба, амба....

А потім пригадала. Як була ще малою, то не раз чула це слово з уст батька. Завжди він казав його, як було кепсько.

-Амба! – казав він.

Порветься упряж у возі – амба! Хряснє колесо – амба! Затягнувся кінь і впав – амба! Помер хтось – амба йому!

А вже, як настала ота власть і життя почалося злиденне, на селі казали:

– Оце... Як би жив старий Клим, то сказав би: "Амба нам всім прийшла!"...

А як підросла Горохвеїшина Маринка і всі побачили, що вона німа, а вміє вимовляти лише одно слово "амба", то казали:

-Кепський знак, що воно вміє сказати лише "амба"... Буде в селі якась біда.

І ось тепер оте "амба" не дає спокою Паньчисі. І в вухах дзвенить і з вітром регочеться, і на серце давить каменем.

А слота падає і падає. Змочена одежа обважніла, мокрі руки і лице болять від холоду. А в думках: "амба"...

– Воно таки доканає мене – амба... Десь отак доведеться сісти і заклякнути, амба... Доведеться лежати до весни – амба... Поки в поле вийдуть робити – амба... Дочка буде думати, що арештували – амба... А в селі будуть думати, що в дочки живу – амба... І не поховають навіть по церковному звичаю – амба...

Далі в голові помутилося і думка про те, що буде після смерти зникла. Стояло велике, кругле, мохнате – амба – і як важкий маховик крутилося перед очима. Напочатку його Паньчиха чула. Воно промовляло голосом горохвеїшиної Марійки. А тепер стало і видиме. Оте болото сіре, нудне, липке, що тягнулося по шляху бездоріжжя, де йшла Паньчиха, прибрало форм тієї "амби". Навіть вагу воно мало, колір, смак.

Воно вже так вимучило її, що Паньчиха і не очулася, як сходячи вниз, опинилася перед ставком, що його варварівці і федорівчани звали Дубоцьким. Одхиляючи вбік свого мучителя "амбу", Паньчиха подумала: "Це вже і Федорівка недалеко"...

І перед самою водою стала. А як перейти? Простягся він, той ставок, в один і вдругий бік до шляхів. Був границею між Варварівкою і Федорівкою. В середині літа діти переходили його, підсукавши штани, а тепер?

– Амба, амба, амба...– заскакало слово-мучитель і не давало зібратися думкам і знайти вихід.

-Може я зможу його перебрести,– подумала Паньчиха. І вона стала на лід скраю. Але лід був крихкий, ломився і виходила наверх сіра, брудна вода.

-Що робити? – думала Паньчиха. Стала ще крок і ноги загрузли в болото, але не глибоко.

-Треба йти,– вирішила Паньчиха,-бо до шляху верстов зо три і

може там лихі люди вештаються.

І пішла.

Кілька перших кроків легко проламувався лід, чоботи грузли по халяви і що далі, то все глибше. Щоб дотримуватися рівноваги, Паньчиха чіплялася руками за очерет. Але він погнилий і сухий, рвався і ніяк підпорою служити не хотів. Після одного незрівноваженого кроку, коли одна нога вгрузла так глибоко, що сховався чобіт з халявою, а друга була зверху, Паньчиха втратила рівновагу і впала боком на лід. Тонкий і крихкий, він проломився зразу і права рука геть до плеча сховалася під водою.

- Амба! - крикнуло в голові. - Кінець! Отут мені буде кінець. - затрималася в голові тривожна думка. Але в туж мить і друга нога так само застрягла під льодом і Паньчиха мимо власної волі вже стояла в воді по пояс. Кругом булькотіла вода, випихаючи пухирі з дна. але почулося, що далі дно було тверде і Паньчиха спробувала йти. Вона випустила хустку, що тримала під пахвою, підняла спідницю і сачка і, розбиваючи ногами і животом лід, поб - рела.

О, як їй боліло тепер серце! Десь і оте настирливе "Амба" зникло. Розпеченим залізом пекла вода з льодом і по щоках текли сльози...

Чи хотіла плакати Паньчиха? Чи було їй чогось жаль? Ні. Вона вся задерев'яніла, заклякла, як заклякли на руках її пальці, що по- грузали в воду, то виринали з неї. Закякла... А сльози?... Ну, які дурні оті сльози! Отак ще дівчам, як гнала додому гусят з поля і загубила двоє, то лилися... Але ж то яких 50 літ тому!

Каламутна стежка з потовченого очерету, розламаного льоду і виплилої наверх болотяної жужолі перерізувала Дубецький ставок. Це був Паньчишин шлях...

Вже недалеко від того берега билася з усіх сил, щоб вибрести на беріг і, здавалося, ніяк не добреде. Але ж ще крок, ще... і обома руками вклякла на руду траву промерзлого, завіяного снігом потойбічного берега.

Ледь підіймаючи, витягла одну ногу, а потім другу. На льодову траву тут же таки сіла, бо підвестися не було сил. Дихала. Наче там у глибині десь розклали вогонь, а тепер його треба було роздути. Одною рукою сперлася на землю, а другою витирала лице, мокре від сліз і бруду. Але ж віддихалась. Підвелась і стала.Повні повнісінькі чоботи води. З сачка і спідниці текло. А від холоду і морозу одежа швидко жкарубла.

- Вилити воду з чобіт,- майнула думка. Знову схилилась. - Ні, сісти... Сіла. Довго сіпала, поки зняла одного чобота. А як зняла, охляп впала онуча і полилась кужелиця з халяви. З другого так само витрусила воду і взулась на босоніж. А тепер вставати...Вже сачок і спідниця затверділи, як кора. Пальців на руках не чути. Болять щоки і пашить-пашить все тіло.

Рушила. Усе на гору та на гору. За якусь годину стало страшенно гаряче. Не зважаючи на те, що вітер так само дув і сніговій не переставав бити в лице. Вийшла на горбок.

- О, вже і хати федоровецькі видно... На дорогу не піду... Доплентаюсь і ріллею до Устининого города.

Ішла. Враз стрепенулась: назустріч ішов чоловік з Федорівки. І так само не дорогою, а навпростець.

- А це що? - вдарило в голові. - Невже, щоб назад її вернути у Варварівку? Амба! - виринуло слово мучитель. - Тепер "Амба"! І після стількох мук? І Паньчиха круто повернула вбік і пішла наскіс від того чоловіка. Але і він повернув у той бік. Побачила, що не втече - пішла просто. А серце: бам-бам-бам... Це те "Амба", що крутилося в голові, мучило її мозок, як не було великої тривоги, тепер, як вивірка, знову кудись сховалось, а її хвостик розтопився в сердечному хвилюванні і чулося тільки: бам-бам-бам...

- Добридень, тітко! - ще оддалік гукнув той, що ішов на зустріч. - А куди Бог несе?

І ще ближче підійшов до Паньчихи, в саморобних валянках,в куцій кожушанці з шапкою ушанкою на голові.

- Ви з Варварівки? - питав далі.

Нікуди було Паньчисі звертати і вона мовчки захитала головою: так, з Варварівки. А там десь глибоко: бам-бам-бам...

- А що у вас колектива розгромили? - але, як зовсім зблизився і глянув на Паньчишин вид, то боком-боком проминув її і пішов геть.

"Злякався мене... - подумала Паньчиха,- не злий чоловік... може так само тікає, як і я...

І вже ступила на Федоровецькі городи.

Пішов рядок верб. І знову стало затишно, як було тоді, коли виходила з свого двору.

Коли підійшла до доччиної хати,то Петро, зять, саме ішов з відрами до криниці по воду. Глянув на матір і, не впізнавши, пішов далі.

- Петре! Петре!- гукнула Паньчиха. І тоді він знову повернувся і впізнав. Поставив відра, підійшов, глянув і злякався.

- А то що з вами, мамо?! А то ж де ви так?!..

Але Паньчиха нічого йому не сказала. Ввів він матір в хату , посадив на лаву.

- Де Устина? - запитала Паньчиха про дочку.

- А пішла за вами у Варварівку. Кажуть, що усіх, хто має висланих родичів, забирають на Сибір... Пішла за вами. А ви ж як ішли, що, розминулись?..

- Я?... А... так... навпростець... - махнула рукою поперед себе. - Поможи мені, Петре, роззутися, бо щось дуже в ногах гаряче...

Нагнувся Петро, узяв за передок чобота, потягнув і зняв.А з чобота так і потекла струмком кров.

- А то що таке? - зойкнув Петро.

Глянула Паньчиха на баюру крови і зціпивши зуби проказала:

- То я... мабуть... порізалась льодом, як ішла... через ставок... На, стягай другого... Дуже мені гаряче... Поможи скинути сачка... Ох...

- То може я покличу бабу Олену, щоб затамувала кров?- спитав Петро.

- Ні... Не треба... Воно пройде. Дай мені води трохи... Прилягти б...

- Зараз...

Побіг, приніс води. Пила з його рук. Довго і жадібно.

- Може підете на піч? - роздягаючи, питав матір.

- А там дуже гаряче?

- Ні, топилося вчора... Нема чим щодня...

- Ну, то добре.

І спираючись на плече і руки зятя, вилізла на піч, скинула мокру одежу і лягла.

" " "

Вже пізно ввечорі прийшла дочка Устина з Варварівки і дуже зраділа, коли довідалась, що мати на печі. Вона вилізла на запік і хотіла подивитись, чи вона спить. Але мати не спала. Нахилену дочку вона не впізнала, а їй здалося, що то Горохвоїшине німе дитя до неї лізе.

- Амба! Іди геть!- кричала вона, піднімаючи, як не свою, то одну, то другу руку. - Іди геть! Нема мені чого тобі дати!... Сама... амба...

І покотилися видовища. Зникла Амба. З'явилася Тилоня, своя хата, піч, горня з молоком... Так багато в неї сьогодні роботи!

Ось вона кладе та кладе солом"яні віхті в піч.Наклала їх так багато,що повна піч вогню.Полум"я сапае в комін,але не вміщається там і вилітае наверх.Б"е їй в обличчя і страшенно пече.

– Забери!Забери вогонь – ледь підводячи голос проказуе Паньчиха дочці.А та з сльозами на очах ріже кружала картоплі і затикае їх за хустину,якою перев"язана в матері голова.

– Мамо,що з вами?Що вам болить,мамо?..

Але Паньчиха нічого на те не відповідае.Ті кружала картоплі скоро стають сухі і випадають спід хустки.

– Мамо,я зараз поклучу хвершала...Що вам болить?...– знову з розпачем дочка.Але мати і далі її не чує.Лише коли не коли розкрие рот і прокаже,як у спразі: "Ааа...ммм...ба..."

" "

"

На третій день тяжких марень Паньчиха померла.Того ж дня Федоровецька сільрада одержала наказ заарештувати стару Паньчиху,що, як стало відомо,переховується в дочки,та з вартою відправити до району.

Наказ трохи спізнився.

Н.Іскра

ВІДПОВІДЬ НА ЛИСТ

На столі,в довгастому конверті,
Рано хтось листа поклав мені.
Літери адреси півзатерті –
Видно,що в дорозі довгі дні.
О!Це знов мені Ви написали?
Знов про те ж...Ні,прошу Вас,лишіть!
Бо до Вас ні співчуття,ні жалю,
Не знайду чомусь я у душі.
Так,мені і справді не цікаво
Одружилися Ви вже,чи ні,
Чи велику здобули вже славу
Ви собі отут на чужині...
Пишете ще про народ і працю...
І слова ті сієте,як мак...
А колись...на Гнайзенауштрасе...
Думали Ви може і не так...
Слів ціню я правду і свободу!
Хоч слова ці будуть Вам,як лід,
Та скажу – про працю для народу
Говорити стільки аж! – не слід!
Хто віддав себе великій справі –
Душу й тіло,щастя і життя –
Не шукатиме той всюди слави,
Не на перше місце ставить "я".

Пишете,що Вам у душу сію
Полум"я якогось там вогню.
Вірте,що нічого я не вдію,
Коли Вас ні краплі не люблю.
Пишете...А між рядків читаю
Лицемірства сховані вогні.
І за те,що Вас я не кохаю,
Будете ще мститися мені!
Не пишіть Ви – через мене "вмерти"!
Далі йдіть своїм шляхом в житті.
А для мене спогад півзатертий–
Ви – як та адреса на листі.

6.лед-ий

З нашого минулого...

ЩО НАМ ТРЕБА ЗНАТИ ....

Хочемо коротко висвітлити одну сторінку, опрацьовану, розкриту і подану одним з найбільших наших істориків В.Липинським - сторінку будівництва Української Держави Гетьманом Богданом Хмельницьким.

Триста рядків синьої книжечки,виданої 1920 р.,розповідають, як будував Україну цей гетьман. Як горів любов"ю до свого народу , своєї землі і як він цеглина за цеглиною мурував ту величну будову. Що він зробив і як він зробив. І як те діло після його смерти почало валитися і чому воно завалилося.

Нам це тепер конче треба знати! Во дні,які ми тепер переживаємо, дуже нагадують часи перед 1648 роком...

Нам треба Богдана... А буде він у нас тоді, як всі ми будемо думати так, як думала більшість тогочасних наших предків: в один гуж тягнути.

Як наші предки, в один гуж тягнувши під рукою Гетьмана Богдана, збудували Українську Державу, а коли після його смерти розбрелися у взаємній гризоті,то і втратили її,розказує на підставі історичних фактів великий українець Вячеслав Липинський в своїй книзі п.н. "Україна на переломі".

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА В 17 СТОЛІТТІ

Чи кожному українцові сьогодні відомо, що приблизно 300 літ тому Україна існувала, як незалежна Держава в власним військом, державним апаратом,послами в більшості держав Европи, з власною казною, школами, судом,адміністрацією і своєю Українською Церквою? Чи кожному сьогодні відомо,що майже за десять літ свого управління Україною Богдан Хмельницький,як Гетьман її, збудував був таку сильну Державу, у якої шукали приязних відносин сильні держави тодішньої Европи: Швеція, Прусія, Семигород, Молдавія і Литва? Що стояло питання створення союзу України з такими державами як Англія, Венеція і Персія; що сусідні землі,які межували з Україною, посилали до Богдана Хмельницького своїх послів, аби той прилучив їх до великої і сильної України.

Саме з цього і починає свій розгляд останніх років гетьманування Богдана Хмельницького Вячеслав Липинський,наводячи маловідомий документ - договір пинських послів з Гетьманом України про приєднання Пинських земель до Української Держави.

Як так могло статися, що знедолена околиця сильної тоді королівської Польщі, якою тоді була Україна, околиця, на якій безборонно панував польський магнатський канчук і самоуправство польської шляхти, за якихось два-три роки стала зовсім незалежною Державою, творила свою політику і вибилася в ряд найсильніших держав того часу?

Відповідь на підставі історичних документів повстає тільки одна:Гетьман Богдан Хмельницький разом з безмежно-відданими Йому своїми помічниками створив те, що тодішня революція, розпочата сотнею українських борців в момент, здавалося,повного занепаду нації,переросла на боротьбу за незалежну українську державу і була створена,не зважаючи на безліч труднощів, що повстали на її шляху.

Труднощі в будуванні тодішньої Української Держави були двох видів: зовнішні і внутрішні. Усі тогочасні сусіди України чигали на те, щоб загарбати собі цей багатий край. Зовнішня ворожа сила Польщі, Турччини, Татар, Москви стояла ввесь час як найбільша

загроза.Богдан Хмельницький цю ворожу силу поборював розумною дипломатією,умілим своєчасним укладанням договорів і союзів з тими сусідами,які в даний момент могли більше пригодитися Україні в її державних інтересах.В тогочасній столиці України Чигрині при гетьманському дворі було стільки дипломатів з українців і неукраїнців скільки гетьманові їх було потрібно.І всі вони в Україні і поза її межами вели політику так,як треба було Гетьманові в інтересах Української держави.Недарма ж його,Богдана,чужинці-історики порівнювали з наймудрішим діячем і політиком тогочасної Англії Кромвелем!

Творячи могутність Української Держави дипломатичними шляхами, при Богдані існувала і українська збройна сила,керована відданими таланоритими і розумними воєначальниками,які скізь і завжди могли відстояти українські державні інтереси зброєю і при тім не помишляли про те,чи будуть вони взавтра самі правити Україною,чи ні. - є гетьман.Після його смерти гетьманська булава перейде його наслідникові.Наше діло - кріпити воєнну могутність Української Держави".

Так думала більшість полководців Богдана Хмельницького за його життя.І тому Українська Держава була міцна.Але як тільки почала переростати сила тих,що потай мріяли після смерти Гетьмана самим стати на його місце,Українська Держава почала слабнути.І врешті була цілком знищена хитрою і сильною Москвою.

У внутрішньому державному житті Богдан Хмельницький дбав про те, щоб Україна була державою,в якій всі стани,соціяльні верстви і шари суспільства почували себе рівноправними.Про це в книзі "Україна на переломі" читаємо таке:

..."Ніхто так тонко і чутливо,як Гетьман,не розумів усієї складної,різноманітними чужими впливами покаліченої і неволею та бездержавністю здеморалізованої української національної душі.Він єдиний умів знайти її і у північного степовика,і у забитого неволею селянина і у помоскволеного лівобічного сіверського боярина,і у спольщеного правобічного руського шляхтича,і у захопленого схоластичними релігійними спорами інтелігента-духівника,і у відданого крамарству міщанина,і у зденаціоналізованого інтернаціональною культурою пана.Не було в ньому тієї,пізніше у нас поширеної обмежености і заскорузлости,яка вовком дивиться на земляка з чужого села у якого свита не такого самого покрою,і в ньому ляха чи москаля, одно слово,якогось чужинця і ворога підозріває.Він усіх умів притягнути до державної і національної роботи.У всіх він умів іскорку хоч би півсвідомости національної знайти і в такий її вогонь розпалити,який їх усіх в одно національне тіло перетопив ,старі роз"єднуючі перегородки понищив і на жертви для України повів",...

Завдяки саме такій політиці і таким ділам,була за десять літ збудована така Українська Держава,яку по його смерті треба було і внутрішнім і зовнішнім ворогам сто літ нищити,поки підвалини,на яких вона була збудована,зрештою були розхитані.

ДЖЕРЕЛА МОГУТНОСТИ...

Звідки ішли джерела могутности Української Держави за Гетьмана Богдана Хмельницького?

Як відомо,почалося з того,що звичайний реєстровий сотник Зиновій Хмельницький через особисті кривди і образи вирішив почати повстання проти нестерпних порядків,які тоді панували в Україні,підпорядкованій королівській Польщі.

Утікши зі своїм старшим сином Тимошем на Запоріжжя,починає він там гуртування козаків для походу на Польщу.Хмельницький тодіж уклав договір з татарами і великою силою пішов у цю війну.В коротких рядках нема змоги переповісти,як складалася боротьба Хмельницького з Польщею,яка тоді мала приблизно таку силу / звичайно не в технічно-економічному відношенні,а щодо впливів і панівного становища супроти України/,як теперішня совєтська Росія.

І все ж за кілька літ,а саме з 1648 по 1653 рік Богдан Хмельницький зовсім унезалежнив Україну від Польщі,а в 1654 році уклав з Москвою відому Переяславську Угоду,після якої Україна зовсім відпала від своєї властительки,як дозріле яблуко відпадає від дерева, на якому зросло.

Що сприяло Хмельницькому збудувати Українську Державу в 17 віці? Звичайно,в першу чергу,великий хист і геній правителя.Але на те склалися ще й інші чинники,що їх,звичайно,звуть історичним щастям. Настраждавшись під шляхетською неволею,український народ не чекав милостей від панської Польщі,а довідавшись про рух повстання проти гнобителя,пішов за своїм провідником.Провідник не звів на манівці, а повів по вірному шляху і грунт для будування незалежної Української Держави був забезпечений.

Стверджують,що не всі полковники і старшини,що оточували Хмельницького,були чесні і некористолюбні люди.Це правда.Були низькі,підлі і заздрісливі.Але через те,що переважна більшість найближчих соратників були віддані йому люди,Гетьман своєчасно знав,хто і що замишляє проти нього,а значить і проти Української Держави.І розправа з такими була коротка:

"Согрішить князь - урізати йому шию,согрішить козак - те саме йому учинити".

Гетьман дбав про розумних людей,з якого б стану вони не походили.Він зосереджував їх коло себе і при їх допомозі завжди міг виступити проти ворогів України.

Щоб побороти Польщу,зорганізував він Запорізьке військо,яке до того було стихійною силою.Але коли повстала потреба будувати Українську Державу,він знав,що не збудує її,якщо йтиме на поводі анархічних козаків.Тому Богдан з перших часів великої відбудовної роботи оточує себе людьми розуму і твердої вдачі.Для держави потрібні не тільки шаблі,- каже Гетьман,-а й голови,розум,знання.І до нього ідуть з шляхетської Польщі талановиті полководці,розумні дипломати,глибокі вчені і досвідчені адміністратори.Все це просто неоцінимо вартісні люди,що зробили Україні незбагненно багато!

Ось полковник Михайло Кричевський - глибокий стратег і український патріот,Іван Богун - улюбленець Богдана,ватажок українського війська; Юрій Немирич,Остап Виговський /батько Івана Виговського/, Степан Мазепа-Колодинський /батько гетьмана Івана Мазепи/,Андрій Жданович,Михайло Стеткевич і багато багато інших дорадників Гетьмана,найближчих його помічників,людей високої європейської освіти, військових і цивільних фахівців та відданих українській справі діячів.Вони при Богдані Хмельницькому творили велике діло розбудови Української Держави і при тому не помишляли про особисті винагороди і запаморочливу кар"єру.

Липинський живо описує,як росло діло розбудови Української Держави під проводом Гетьмана Богдана.І росло воно тільки через те,що він один,і ніхто крім нього,був верховна воля,останнє слово,незаперечний авторитет.Кожна жива думка,з якої б сторони вона не йшла, лише б була вона корисна Українській Державі,знаходила в Гетьмані гарячого оборонця її,захисника і реалізатора.Але всяке базікання, беззаконня,сваволя чи розбрат,так само звідки б вони не походили, знаходили в ньому жорстокого переслідувача,невмолимого суддю,слово якого було останнє.

Принцип Гетьманату був єдиною формою державного правління,який визнавав Богдан Хмельницький.Лише при ньому всяке корисне діло з точки зору інтересів держави може бути з успіхом запроваджене в життя.І все,що йде на шкоду державі іменем Гетьмана може бути усунене.Це дуже добре розумів Богдан Хмельницький.Розумів він також і те,що тільки система спадщинного Гетьманату,тоб-то,коли після смерти Гетьмана його булава переходить по наслідству його синові,тільки така система витримає мирне державне життя в країні століттями, бо не буде грунту для всіляких честолюбців боротися за престол.

От чому Богдан Хмельницький,будуючи Українську Державу,одночасно всіх сил докладає,щоб ще за його життя дано було патріярше благословення на престолонаслідника його синові Юрієві.Він мріє,що ця законна традиція буде тут забезпечена і тоді майбутнє Української держави буде гарантоване.

Це розумів Богдан Хмельницький і цього якраз до кінця днів своїх не встиг здійснити.І могутність Української Держави почала хитатися вже на другий день по смерті Гетьмана,бо зразу ж почалася навіть серед найвідданіших йому людей боротьба за його місце.Держава почала валитися,бо не була свято збережена традиція передачі гетьманської булави законному наслідникові Гетьмана.

Почалося з унутрішніх чвар за булаву,а скінчилося чужинецькою неволею на 300 літ!

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА ЛЕГЕНДА У ВІКАХ

Російське самодержав"я поставило у Києві пам"ятник Богданові Хмельницькому.В наш час,в 1943 році у Москві встановлено орден Богдана Хмельницького і переіменовано місто Переяслав на Переяслав-Хмельницький.

Чому?

За начеб-то єдину заслугу: що Богдан Хмельницький приєднав Україну до Москви.Що він сприяв утворенню "единої неділимої".Що в 1654 році в Переяславі було укладено угоду про приєднання України до Москви.

Це далеко не так! Це не правда,а...легенда.

На підставі історичних документів В.Липинський розкриває цю легенду і розповідає дійсну історичну правду про Переяславську Угоду,одчищаючи її від пізніших легендарних намарогань.

Цілих п"ять літ,з 1648 по 1654 рік Гетьман Богдан Хмельницький боровся з невпинним натиском королівської Польщі на суверенність Української Держави.Польські політики того часу ніяк не могли помиритися з тим,що Україна відпала від Польщі і почала самостійне існування.Через те одна за одною ідуть провокації з метою втягнути молоду Українську Державу у війну,в наслідок чого самостійність України була б знищена.

Це добре розумів Богдан Хмельницький і шукав военного союзу з якоюсь з сусідніх держав,після якого намагання Польщі знову зробити Україну своєю - відпали б.

Спроби Гетьмана укласти такий союз з Молдавією,Туреччиною,Швецією та іншими державами не вдалися.Були різні причини,які на такий союз не склались.Лишалася єдина сусідня держава Московщина. Богдан Хмельницький вирішив піти на военний союз з Московською державою.Цим він унезалежнював Україну від Польщі і від інших завидущих сусідів.Гетьман дуже добре розумів,що і Москва не від того,щоб Україну собі підпорядкувати.Тому він з великою обережністю підійшов до цієї справи.Всі пункти Переяславської Угоди 1654 року перелічують о б о п і л ь н і зобов"язання Московського царя і Гетьмана України.Але ніде,жодним пунктом не стверджують, що йшло про п р и є д н а н н я України до Москви.Гетьман прагне благословенства у патріярха на престол своему синові,бо цим хоче забезпечити непорушність українського державного устрою - спадщинного гетьманату.

Все робив Богдан до того,щоб бути лише в союзі з Москвою. І цього за свого життя він добився.Жодний московський воєвода чи урядник не ступив ногою на землі українські,доки жив Гетьман.Що належалось по умові казні московській,те збирали українські урядовці і від імені Гетьмана поступало воно у московську казну.

Але як тільки Гетьман помер,зразу Москва починає по-своему трактувати пункти Переяславської Угоди.Виникають суперечки,непорозуміння,війни з учорашнім союзником і триває це доти,доки завдяки зрадам,підкупам і перекінчицтву в табір ворогів багатьох українських

Ватажків, не настала доба цариці Катерини ІІ-ої, за якої офіційно знищуються всі автономні права України, а сама вона перетворюється на "юго-западний край", а українці на "малоросів".

Ішли віки...

Історичну правду про діло Богдана Хмельницького спотворили і зробили з нього легенду.

І та легенда гуляє і досі.

І від Шевченка, що повірив легенді, а не мав змоги довідатись про історичну правду, - дістається Гетьманові за те, що він, наче б то "занапастив" Україну...

Насправді ж це був єдиний з єдиних ПРАВИТЕЛЬ ЗЕМЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, який вивів її на шлях незалежного державного життя.

І ми тепер прагнемо до ідеалу Української Держави Богдана Хмельницького.

Іншого нема. Та іншого, мабуть, і бути не може.

...Від часу упадку Руської князівської Держави і до нинішнього дня - на протязі шости століть - тільки один раз зміг повстати серед нашої нації один спільний державно-національний фронт проти двох відмінних претендентів на державний і національний суверенітет на нашій землі: проти Москви і проти Польщі. Тільки раз один за Гетьмана Богдана Хмельницького змогла зорганізуватись українська державна аристократична верства. Включивши в себе і виділену народніми масами нову народню аристократію: козаччину, і нащадків старої державної аристократії: як православну так і римо-католицьку вже в своїй більшості шляхту, вона змогла тільки таким тісним сполученням оцих двох верстов вдержати свій державно-національний фронт і проти Москви і проти Польщі.

Тільки під "единовладною рукою" свого геніяльного Вождя змогла перебути Україна такий складний, переломовий процес; - змогла повстати Українська Нація. Тільки геніяльний "самодержець" міг не випустити зі своїх сильних рук проводу над своїми ріжноманітними по своєїх попередніх звичаях, вірі і культурі помішниками, і вирости разом з ними, перетворивши їх в націю, а себе - зі збунтованого проти Річипосполитої "Старшого Війська Його Королівської Милости Запорізького" - в того Ясновельможного Великого Гетьмана, того Богдана Хмельницького, якому кажучи словами шведського короля:

> "вільно буде поставити у себе Річ Посполиту козацьку, як йому потрібно буде, і щоб він їм справжні права дав, по яких їм, козакам, жити, і як наслідникам його, Хмельницького, володіти".

На горе наше його життя було закоротке. Закон, по якому його наслідники повинні були панувати, Великий Гетьман дав, але укріпити того закону не встиг.

В. Липинський: "Україна на переломі". 247-248 ст.

П.ЛЕВИЦЬКИЙ

Герберт Джордж ВЕЛС

Задум написати статтю про одного з найбільших письменників сучасности Велса - виник не тому, що Велс помер 13-го серпня цього року, і годиться написати про нього "некролога". Саме це слово було б образою для письменника, вплив якого був значний за його життя і буде ще більшим десятки і сотні років по смерті.

Бо великим письменником є лише той, хто зрозумів і зміг показати своїм читачам неповторне, особливе, до нього ще ніким всебічно не усвідомлене обличча свого часу. Великий письменник не належить до жодного напрямку, до жодного "ізму". Шекспір, Бальзак, Шевченко, Вергарн - чи не є вони найпослідовнішими реалістами в своєму глибокому знанні життя, але також найбільшими романтиками - зі сміливим поглядом в майбутнє, з незламною вірою в силу людського духа, з пекучою любов"ю і зненавистю. І навіть символістами, що пророчими очима інтуіції дивляться глибше, ніж може бачити наш недосконалий розум, що за банальністю зовнішніх подій знаходять інший, змістовніший і серйозніший світ.

Але реалізм Шекспіра є цілком відмінний від реалізму Бальзака. Можна сказати, що кожен великий письменник є творцем свого реалізму, властивого лише йому і відповідного лише його часові. Він творить літературу про життя і для життя, він однаково мало цікавиться дотриманням естетичних норм і канонів, як і протестом проти них. Невимушено і ніби легко він творить нові норми і знаходить нові шляхи.

Нашому часові не бракує тих, що написали сотні томів і на цій підставі претендують на ім"я великого письменника. Але як мало творів, що служили б майбутнім історикам матеріялом для вивчення першої половини XX сторіччя. Мало тих, що зуміли б показати трагедію цих років - маленьку людину, безпорадну перед лицем величезних стихійних катастроф, титанічних сил техніки, що вирвались з під контролю цієї людини і загрожують пожерти її.

До цих небагатьох належить Велс. Українському читачеві він більше відомий, як автор науково-фантастичних і утопійних романів. Насправді це лише одна сторінка з його творчости, і мабуть не найважливіша. Проте, і ці романи жодною мірою не належать до поширеного тепер "читання для розваги" /Unterhaltungs Lektüre / на теми чудесних винаходів і таємничих злочинів. Якщо іноді ставлять поруч імена Велса і Жюля Верна, то це грунтовна помилка. Жюль Верн писав для заробітку, лишаючись байдужим до того, як впливають описані ним геніяльні винаходи на долю і душу людей. Тому Жюль Верн є лише письменником для підлітків.

Навпаки, науково-фантастичні романи Велса є повноцінними літературними творами, завжди реалістичними і психологічно мотивованими. Вже перший його роман "Машина часу" /1895/, який зробив невідомого клерка і самоука Велса одразу видатним письменником, залишається цікавим і досі. Тоді, багато років перед Айнштайном, Велс висловив думку про те, що і течія часу не є абсолютною, отже, що людина могла б винайти "машину часу" і на ній переноситись в минуле і майбутнє. Але винахідник є лише людиною, недосконалою, як і всі, і не може добре керувати своєю машиною /яка реалістична риса, порівнюючи з ідеалізованими "капітанами Немо" Верна/. І замісць "золотого віку" він попадає в дуже далеке майбутнє. Соціяльна нерівність призвела до поділу людства на дві породи: колишні ари-

стократи виродились в расу безпорадних, ніжних істот, що ведуть безжурне життя метеликів. Робітники ж володіють підземним світом, де гудуть таємничі машини, і годуються м"ясом своїх колишніх панів. Цікаво, що в дальших своїх творах Велс більш оптимістично дивиться в майбутнє.

З інших романів цього циклу треба згадати "Війну світів". Земля зазнає нападу марсіян - істот з могутнім, холодним і жорстоким розумом. Нам, що пережили недавно війну, варто прочитати цю книжку.

За одним з ранніх творів Велса - "Невидимки" - було поставлено фільм. Це як раз відносно слабша річ, але і тут розроблено цікаву психологічну тему: самотність сильної особи, що наважується протиставити себе всьому людству і гине.

Велс не є жодною мірою пророком технічних удосконалень і винаходів. Не машини і прилади, але люди є темою його романів. Конструкції літальних апаратів, передбачені в романі "Війна в повітрі" /1908/ є наївні і технічно нездійсненні. Але широка картина розпаду цивілізації, загального здрібнення і здичавіння людей, є вражаюча своєю точністю.

Тема "барбаризм і цивілізація", така актуальна тепер, часто повторюється у Велса. Як приклад варто розглянути роман "Містер Блексворті на острові Ремполь". Казку про ідилічне або повне романтики життя дикунів нещадно здемасковано, як видумку літераторів-паничів, що зроду не бачили, як "люди плачуть, живучи". Бруд, лицемірство, жорстокість і боягузтво, самодурство ватажків і жреців, звіряче ставлення до жінки - ось що є типовим для примітивної людини. Ці люди не люблять природи, бо вони бояться її і є пригнічені важкою боротьбою за існування. Коли я бачив серед струнких сосен північного лісу, на березі могутньої ріки, - село, де не росте жодне деревце, де вулиці становлять суцільний смітник - я завжди згадував "острів Ремполь". Цілком оригінальною і дуже влучною є думка, що життя дикуна, з його втомлюючим маневруванням серед жорстоких звичаїв і неймовірних забобонів, є багато складнішим за життя людини в цивілізованому суспільстві.

Цей роман, дуже сильний, як своїм стилем, так і гостротою психологічного спостереження /наприклад, проблема "подвійного буття"/ не є легким до читання і вже жодною мірою не належить до літератури для розваги. В подібному пляну написано також невелику повість "Країна сліпих". Видющий в суспільстві сліпих є трактований як божевільний і мусить бути осліплений.

Як нагадує це слова Етлі про те, що "...росіяни просто не мають уявлення про свободу, як людина, що виросла в густому лісі, не має уявлення про відкритий обрій і соняшне сяйво". І чи не був дехто з нас тими видющими в країні сліпих? В цих творах Велс виступає почасти як символіст, тоді як в згаданих раніш науково-фантастичних романах він є в значній мірі романтиком дерзання наукової думки. В третій серії творів, в скромних побутових романах, де вже нема зовсім жодних "марсіян" і "машин часу" - Велс виявляє всю свою силу реаліста. "Містер Поллі" з великою теплотою і щирістю написана історія "маленької людини", найменшої з маленьких.

"Таємні закутки серця" - прекрасна лірична повість, єдина в своєму роді, де Велс пробує створити позитивний тип "людини сучасности", вищої за пересічний рівень. Герой повісті, Річмонд Гарді, політичний діяч і економіст, що бере на себе такі завдання, як, наприклад плянування видобутку і розподілу нафти /в масштабі Британської Імперії/, щоб запобігти передчасному вичерпанню запасів. Незалежність поглядів, надзвичайна сумлінність і бажання все зробити як найкраще, примушують Річмонда Гарді працювати над міру. Йому загрожує нервова перевтома, що виявляється у вибухах гніву і роздратування, у неспроможності зосередитись. Ні відпочинок, ні ліку

вання не допомогає. На перший погляд щасливий в родинному житті, він є, проте, глибоко самотнім і незадоволеним. І от він знаходить жінку, що є рівна йому, що може зрозуміти його. Він свідомо не дає розвинутись коханню,- але недугу вже переможено. Зі спокійною рішучістю він знову береться до праці, не спиняється і тоді, коли вже фізична хвороба, неминучий лондонський грип, переходить в запалення легенів - і вмирає, досягши справжньої перемоги, хоч і не діждавши слави...

Як бачимо творчість Велса охоплює надзвичайно широке коло тем, жанрів і настроїв. Але вона становить органічну єдність, як різні етапи розвитку одного стилю. Велса завжди цікавить в кожній речі її індивідуальність, її незвичайність. Епітет Велса підкреслює не основну, загальновідому властивість речі, але ту, на перший погляд другорядну її властивість, що проте виділяє цю річ з мільона інших. Ось, наприклад, декілька слів з характеристики генерала - професійного вбивці: "Генералове обличча було вирите малесенькими синіми крапками, в наслідок вибуху пороху при одній невдалій спробі. Від цього ж вибуху загинуло одне його око, і замість нього було вставлено нерухоме скляне, що завжди мало вираз незламної рішучости, тоді як друге, справжнє око відзначалось дивною рухливістю і допитливо нишпорило, обшукуючи співбесідника з голови до ніг" /"Самодержавство містера Паргема", цитую з пам'яті/. Дякуючи цій увазі до особливого, люди, оточення і краєвиди Велсових творів мають виразний місцевий і національний колорит. Маленькі містечка Англії, де часто відбувається дія, змальовано так вражаючо-реалістично, як це може зробити лише письменник, що глибоко розуміє і любить свою країну. Космополіт, громадянин всесвіту за своїм світоглядом, Велс є справді англійським письменником, справжнім сином Англії. На жаль, немає змоги детальніше розглянути всі ті ділянки, в яких Велс знаходив нові шляхи і вчив нас бачити світ з нових точок зору. Завдання цієї статті є скромніше: дати читачеві уявлення про місце Велса в світовій літературі, і нагадати тим, хто досі не зміг прочитати хоча б десяток його романів, що вони втратили багато і мусять при першій можливості це надолужити.

Велс і соціялізм

Слову "соціялізм", як і "демократія" представники різних політичних напрямків надають зовсім різних, навіть протилежних значінь. Це зловживання є одним з найбільших нещасть нашого часу. Щоб уникнути непорозумінь, будемо тут називати соціялістичними ті вчення, які прагнуть поліпшити матеріяльні і моральні умови життя більшости людей засобом раціональнішої організації світового господарства /заведення суспільної, кооперативної чи державної власности на засоби виробництва є лише один з засобів для цього/. По друге, соціялізм прагне продовжити ту лінію розвитку прав і збільшення вартости особи, що привела від середніх віків до нового часу. Тому соціялізм заперечує проти всякого повороту назад до середньовіччя з його примусовим господарством і владою інквізиції тих чи інших догматичних вчень. Це підкреслення ідеї безперервности розвитку, типове для англійського соціялізму, є також типовим для Велса. Учень енциклопедистів і Роберта Овена, Велс вірить, що розвиток наук веде людство в цілому до кращого майбутнього. Ті катастрофи, які може викликати розв'язання жахливих сил техніки людьми, морально не дорослими для цього, все ж не приведуть до загибелі людства.

Ще перед цією війною Велс написав дуже цікаву статтю "Коли я був Гітлером", де він відзначає, що нормальні люди мають "гітлерівську" войовничість, імпульсивну амбітність і культ кулачного права лише у віці від 11 до 13 років. Оптиміст Велс надіється, що той хлопець, яким є сучасне людство, переживе всі небезпеки і ста-

не дорослою людиною. Але ми знаемо, що багато дітей гинуть, граючись знайденими ручними гранатами і артилерійськими набоями.

Іноді Велс малюе майбутне в чорних тонах, /згадана вже "Машина часу", "Коли сплячий прокинеться" і ін./. Але це е скоріше застереження, /що буде з людством, якщо воно не виявить волі до переборення соціяльної нерівности/. Тут немае нічого спільного з похмурими передбаченнями Шпенглера.

Всі автори утопічних романів з оптимістичним прогнозом для людства часто хибують на схематизм і програмовість. Що кращими і науково обгрунтованими е їхні малюнки ідеального суспільства, то слабшими, менш правдоподібними, і менш переконуючими е самі твори. Іноді не може уникнути цього і Велс, але рідше, бо він е в більшій мірі художником і в меншій - політиком.

Темою цієї статті е переважно Велс - письменник, а не Велс, як філософ, соціолог чи історик. Не лише тому, що до тієї другої теми я не мав би потрібних матеріялів /за винятком "Історії світу/, але і тому, що на мою думку, Велс був не стільки людиною інтелекту, скільки мистцем. Тому він не створив оригінальної філософської системи - принаймні в його художніх творах цього не видно. Бо ж ні велсівський позитивізм, ні "релігія науки" не е його винаходами.

Прикладом утопії, де прекрасне майбутне змальовано переважно в пляні емоціональному, е "люди, подібні до богів". І тут Велс виявляе свою вмілість блискучого майстра контрастів і дисонансів.

Якими смішними здаються постаті політиків сучасности / в даному разі - епохи 1919-20років/, поруч зі спокійними, сповненими здоров"я і гармонії людьми майбутнього.

Ідея пляну, організованости, технічної доцільности е основним постулятом Велса-соціяліста, а ті умови рівности і справедливого розподілу, які становлять основне в утопіях інших авторів, для Велса е самозрозумілими, але другорядними. Совітські критики завжди називали Велса "ідеольогом буржуазної технічної інтелігенції". Вірно це чи ні - не е суттевим в обмежених рамках цієї статті. Але Велс дійсно показуе майбутне так, як його могли б збудувати лише ділові люди типу Стетініюса, лорда Кейнса, Джона Бойд-Ора, а не політики і "ідеольоги".

Твором, який широко показуе сучасність і майбутне, е "Дні, що мають прийти" /1936/, написаний в формі лібретто кінофільма. Ця форма, а також прагнення Велса писати популярно і стисло, призвели до деякого схематизму, але це не зменшуе вартости речі. Майбутня війна, що протягнеться десятки років, вщент зруйнуе сучасну цивілізацію. Картини того, як люди торгуються і сваряться за "барахло", що залишилося з передвоенного часу, як їздять, запрягаючи коні в авта - е ніби змальовані з теперішньої Німеччини. Але людство знаходить в собі сили для відродження. В останній частині фільму мае бути показаний новий світ - в дуже загальних і стислих, але переконуючих рисах. В майбутньому люди теж будуть змагатися і розбиватися на смерть, але не на війні, а при подорожах на місяць або ризикованих спортових вправах. Люди також будуть сваритися, але не зе кордони і межі, а за різні розуміння мистецтва, проблеми свободи і обов"язку, проблеми вартости життя.

В майбутньому також мае залишитися влада - обмежена і толерантна, але організуюча і творча. Велс не ідеалізуе сучасних форм демократії, він каже, що і демократія мусить розвиватися, перемагаючи свої теперішні слабкі сторони - нерухливість, безініціятивність, складність.

В кінці, декілька слів про ставлення Велса до війни. Як більшість західних соціялістів, Велс е антимілітаристом, але не "пораженцем" і не "непротивленцем злу" типу Жіоно. Ще за першої світової війни в романі "Містер Бритлінг і війна" він сказав, що демократія мусить мати зброю, щоб не згинути і не бути заступленою необмеженою

владою зброї.В романі "Самодержавство містера Паргема" /1923/ він показує,яку небезпеку становлять для світу середньовічні поняття такі,як суверенітет держави,престиж,віра в історичну місію,політика рівноваги,сфери впливу і т.п.
Війна виникає в першу чергу з почуття недовір"я і страху перед озброєннями сусідів.Пророчі слова!

Учні і наслідувачі Велса

Жанр науково-фантастичного і утопічного роману є одним з найхарактерніших явищ в літературі XX-го віку.
Але значна кількість літератури цього жанру не дає нічого ні для пізнання сучасности,ні для критичного погляду в майбутнє,ні хоча б для пропаганди засобами мистецтва певних ідей.Зрештою,також значна кількість написаних в другій половині XIX-го віку псевдореалістичних побутових романів - мають не більшу вартість.Немає низько-пробних літературних напрямків чи жанрів,є лише низько-пробні письменники,і їх завжди було досить багато.
Але всі ці Конан-Дойлі і Ганси Домініки,що безсоромно запозичають у Велса теми,навіть не пробують наслідувати велсівський стиль. Контрасти буденного і титанічного не під силу їм,як не під силу примітивним дешевеньким об"єктивом зробити фотографію,де було б поєднано гостру натуралістичну різьбленість деталів і чарівну імпресіоністичну м"якість загального.
Характерно,що ці автори майже завжди поєднують елементи науково-фантастичного і кримінального роману,тоді,як Велс не робить цього ніколи. /Цим я не хочу сказати,що"кримінальний роман" є обов"язково річ поганого смаку.Едгар По,Честертон,Мак-Орлян,навіть несерйозний,але приємний Вудгауз,блискуче доводять,що це не так/.
Отже,всі ці письменники,що пишуть про марсіян і жителів місяця /напр.польський письменник Жулавський/,про майбутні війни і про ідеальні устрої суспільства в роках 2000 і більше,не є ні учнями, ні наслідувачами Велса.Вони,ці впливи є на письменниках і інших жанрів.Так,Річард Олдінгтон,автор глибокоемоціональних і людяних побутових романів,чомусь завжди примушує мене згадати "Таємні закутки серця"Велса.У згаданого вже Олдоса Гекслі звучать певні велсівські інтонації навіть у тих його творах,що є написані вцілому в напрямку творчости Анатоля Франса.
З молодих учнів Велса варто згадати Ляйонеля Бриттона.З надзвичайною енергією і переконливістю він змальовує життєвий шлях самоука-хлопця,що виконує чорну роботу в книжковій торгівлі,і у вільні хвилини читає з пекучою жадобою /"Любов і голод"/.
В цілому вплив Велса на сучасну літературу є часто лише посередній,більш поверховий для слабших письменників,і більш змістовний для дужчих,як,напр.,перелічені вище.
Але вони,як і завжди всі виразніші індивідуальності,не лише вчаться,а й сперечаються з учителем.

РЕЛІГІЯ

як моральна підстава народів

Критерій моральности якогось діяння стосується в людськім житті тільки у випадках,коли ми маємо діло з продиктованим нашою волею поступованням.Коли того нема, - нема й моральности чи неморальности вчинку.Тому не є гріхом простий відрух,рефлекс,щотягне за собою іноді навіть смерть людини.Не підпадає осуду вбивство в стані афекту або цілковитого божевілля,найсильнішого поденервування, іноді навіть сильного оп"яніння.

Те саме має місце і у випадках діяння в людині елементарних інстинктів.Їжа нам шкідлива,скажемо,зіпсута - сама якось не йде до уст.Організм наш сам,підсвідомо,інстинктивно діє доцільно,захищаючись від чогось шкідливого.В тих усіх проявах людської волі не маємо справи зі справжньою вільною волею,зі свідомим поступованням.

Тому то до всіх названих дій не застосовуємо мірила моральности чи неморальности.Не застосовуємо через те,що моральність відноситься виключно до цілком свідомих людських чинів чи поступовань.

Не завжди покривається також моральність і тим,що звемо тепер правом.Дуже часто ми зустрічаємося зі вчинками,які розходяться з правом,але які вважаємо,проте,морально чистими.І,навпаки,є правні вчинки людські,але аморальні.

Ось у Москві поставлено пам"ятник 13-літньому хлопцеві Морозову,що доніс поліції на власного батька.Його вчинок,за совєтським правом,вважається правним,ба навіть гідним найвищої похвали. А,проте,це право своєю неморальністю перевертає догори душу кожній европейській людині.Натомість,Біласа і Данилишин,юнаки-українці,засуджені на смерть і повішені польським судом за бандитизм, бо ограбували поштову установу у Городку-Ягелонському з наказу ОУН,діяли,без сумніву,цілком морально.Не дурно тому українці /а також і неукраїнці/ підчас слухання процесу цих "бандитів" плакали разом із Данилишиним.Народ відчував ідеалістичний стимул безкорисної відданости цих хлопців своєму народові та розумів шляхетність їх вдачі.Знаємо,що і польські судді відчували ідеалізм тих "бандитів" і трагізм їх,коли дізнавалися,як відчеслися до них темні українські селяни,за щастя й добро яких вони віддавали своє молоде життя.Не дивно,отже,що ці "бандити" увійшли в пантеон українського минулого,як одні з найсимпатичніших і світліших героїв-ідеалістів.

У наведених двох випадках,протилежних своїм змістом,хоч і формально правних,- елемент моральности абсолютно не покривається правом.Тому то монумент Павлику Морозову і портрети "бандитів" Біласа та Данилишина на стінах селянських хат у Західній Україні [illegible] все,з точки правної,якимись ненатуральними явищами,хоч і зрозумілими.Нарешті,не всі вчинки,що ми їх звемо етичними,цілком пасують до моральности?Ми наведемо тут вчинки,що про них можливо,дехто не думав глибше.Так,цілком етичним вчинком є любов до батьківщини.Але чи можна зза неї когось зраджувати,як про це читаємо,нпр.,в одній поемі /"Конрад Валенрод" Адама Міцкевича/? І чи можна зза тієї любови зломити присягу на вірність завойовникові-цареві /"Спомини" Гетьмана Павла Скоропадського/? - Тут не будемо ми всі однодумними: одному видається"моральнішим" вчинок на користь батьківщини, другому - на користь дотримання присяги. Але вже образ Юди є настільки гидким,що навіть забуваємо тут зве-

рнути увагу на те,що фактично прикметника "моральний" ступенювати не можна.

Виходить,ми зустрічаемо й саму моральність на роздоріжжі її власної самооцінки,і з певністю можемо твердити лише одне:поняття життевої повсякденної моральности не завжди однакове,одноцільне.А це тому,що немае в наших очах того певного критерія,який був би один здатний безпохибно вказувати правдиву вартість і цінність того чи іншого людського вчинку.

Так,це правда,що людська мораль не скрізь однакова;вона змінна і з бігом часу не е абсолютна.Та,однак,з тим лише одним додатком обмеженням,що маеться на увазі саме людську мораль,мораль, яка випливае з джерел людської вдачі,випливае із джерел людської грішної природи. Ця мораль не абсолютна,змінна,хитка.

Справа,натомість,виказуеться зовсім іншою,коли ми підійдемо до поняття моралі,яка групуеться на засадах б о ж е с ь к о г о н а ч а л а , що живе поруч у людській натурі;коли підійдемо до моралі,що базуеться на релігійних,а найперше - на християнських началах.Ця друга мораль стае понад всяке добро й зло мінливого людського розуміння,ця друга мораль - абсолютна,бо основою і рушієм її був,е і буде завжди Бог,який є абсолют.

Які ознаки божеської,істинно-релігійної моралі?В чому і де їх шукати?Чим відрізняються її постійні,відвічні й абсолютні ознаки та вимоги від тих,що характеризують мінливі,як жіночі примхи,витвори людської гадки? - Біблійне оповідання про настрій духа вбивці свого брата,Каїна,дае ясний образ,що з"ясовує поставлене питання.

Коли жили на землі Каїн і Авель,не було ще суддів та прокураторів,не було й карного кодексу.Не було ще і поміж людьми моралі поза тією,що від своїх батьків пізнали Адамові діти,коли сталося перше братовбивство.Але рішуче підупав настрій духа вбивникові Каїну по доконанні злочину. "Неспокійним і блукаючим"він став відразу по вбивстві брата.

Те саме сталося й з батьками першого вбивника - Адамом і Евою, коли вони вкусили овоча,забороненого Богом. Вони "злякалися" голосу Божого,якого перше не боялися,яким перше тішилися...

Зрозуміло,що саме цей тонкий інструмент людської вдачі,який десь живе в нас глибоко в душі,та слабіше чи сильніше діе в нас, - той інструмент один тільки правильно міряє наші вчинки на "метри"їх моральности чи неморальности.Той один інструмент завжди і у всіх однаковий та незмінний,хоч не однаково у всіх затуманений гріхом.Той інструмент - це наша совість,це почуття нашого внутрішнього зв"язку з вищою силою в світі - Богом,який стоїть над світом,а наші поступовання через нас же самих контролює сумлінністю.

По гріхопадінні наших прародичів уперше згублене почуття сумління й пізнання нашої гріховности - поновно в людях приходило поволі.Воно опановувало /й опановує/ людство не відразу,а поступово з розвитком загальної людської культури,і переходить через певні етапи.

Останні історія етики нотує в такий спосіб: найстаріший етап - це час фізичного страху перед Богом.Це не є ще шляхетний страх Божий,що живе в душі псальмопівця Давида,- це звірячий страх. Тут поступовання людини диктуються тільки примусом того страху. Про моральність поступовання тоді ще не доводиться щось більше говорити.Вчинки людей тоді лише формально добрі чи злі,бо тільки покривалися цивільним правом,не будучи морально вартнішими права його в"язничного примусу.

Старозаповітний жид боїться боїться Єгови,бо Єгова суворо карає жида;робить жид добро,бо за добро добре платить Єгова - довголіттям,дітьми,різними вигодами.Тут діють,як бачимо,мотиви по-

ступовання,що диктуються приписом "око за око".

Це найдавніший час моралі,або фактично:ніяка мораль.Також і в другому етапі свого зросту людство не відходить задалеко від подібного першого етапу.Історія етики в ці часи так само каже все ще про заплату за добре діло,як і перед тим.Але та заплата тут вже зветься "щастям людини".Та говориться тут все про "моє власне" щастя.

Ті моралі народні,як філософсько-етичні системи - це моралі гедоністів,епікурейців,стоїків,а навіть більш благородні - повчання Сократа,Арістотеля,Платона.Всі вони мають за ціль особисте власне щастя кожної людини.В тих мислителів,отже,виходить,що людина "етично" діє зза егоїзму,зза бажання мати власну вигоду,як нагороду за моральне життя.Етика згадуваних моралістів не є ще побудована на мотивах роблення добра задля самого добра,але диктується бажанням осягнути власне щастя,власне задоволення - спасіння.

Отже,етика цих примітивних часів людської історії - не є насправді етична,бо їх мораль все егоїстична та полягає майже виключно на пошукуванні особистої вигоди.Навіть старозаповітна біблійна мораль опирається на тому ж загально-людському бажанні заплати за "моє" етичне поступовання,бо шукає в Бога заплати за свої добрі вчинки;шукає заплати ціною особистого щастя.

Інакше зовсім до цього питання ставиться християнська мораль, яку приніс на землю Син Божий Христос.Вона вже вносить цілком інші підстави у поняття морального поступовання.Християнська релігія в науці моралі перекреслює мотив особистого щастя.Бо хоч і говорить Христос про спасіння окремої людини,однаково,як і про спасіння всіх людей,але вже цілком у іншому аспекті:не про індивідуальне особисте щастя навчає Спаситель,але про щастя всіх людей, про їх загальне спасіння.Те ж загальне щастя приходить дорогою принесення для нього в офіру вигоди кожної людини зокрема.

В християнській моралі ми знаходимо не своє особисте,а щастя ближнього - як ціль кожного життя.І для того мусимо приносити в жертву навіть наше власне життя.Вважаючи самозрозумілими засади любови людей до самих себе,Христос і Св.Евангелія навчають виключно любови взагалі,любови до ближніх.Турботи про щастя,за Христом - належить там стосувати до другої людини,а не до себе самого; стосувати до ближнього,а не егоїстично труситися за власну особу. Спасіння й щастя всього людства є і твоїм власним і справжнім щастям.Така істота філософії Християнської.Сам ти можеш від себе все віднімати,але братові,[illegible]ому,повинен його віддати.Навіть маєш власне життя віддати,а не лише приносити тимчасове терпіння. І тільки застосування такої життєвої практики одне уможливлює,за Евангелією,ощасливлення цілого людства,а разом ощасливлює і тебе самого.Ощасливити можна людство тільки шляхетністю щирої самовідданости,посвятою себе чужій потребі,а не дрібничковим егоїзмом. Царство Боже спасіння людини ніяк не полягає в комерційних розрахунках своїми "шляхетними" ділами.

Тому в Християнстві роблення добра набирає справжньої,істотної доброчинности;набирає характеру самовідданости,набирає внутрішнього ідейного змісту.А тому в християнстві і моральний чин виступає зовсім в іншому світлі,він виступає в світлі найбільшої чистоти й привабливости,бо являється нам без жадних егоїстичних спонукань дріб"язкового страху потрапити по смерті в пекло.

Проте,поняття християнської моралі не вичерпується лише змістом мотивів людського поступовання,що скупчується в безкорисному служенні ближньому в Християнстві.Це лише одна,хоч і найбільш істотна,риса християнської моралі.Другою ж,не менш важною, - є риса добровільности поступовання.Не є цілком добровільним чин, коли він диктується страхом перед карою Божою,чи страхом порушен-

ня права людського або звичаю громадського. Розбійник, що в останній момент кине сокиру та не вб"є намічену жертву, нагадавши, що його за злочин повісять, - не чинить жадного християнського діла, а надалі залишається морально брудною людиною. А це тому, що щиро моральний християнський чин є одночасно і чином добровільним. Християнська доброчинність базується на засаді вільної волі. Єдиний імпульс її - беззаінтересоване бажання добра та благо ближньому.

Ціль добра, з християнського погляду, - благо ближньому без жадного відношення того добра до мене самого; Отже, в жадному разі це не розрахунок за зроблене добро - дістати щось і самому собі. Коли робимо добро для своєї власної слави, з розрахунку, що за це мені "Бог заплатить" - нічого морального, з християнської точки погляду, не робимо. Справді моральний християнин робить добро, не думаючи про заплату, не мріючи про те, що за зроблене добро і йому щось перепаде. Християнин, що робить дійсно по-християнськи, робить "не відаючи, що творить". Його вчинок добрий, бо інакше і бути не може, бо сама істота християнина-добродійця вже стала такою, що вчинків інакших він не може, не вміє чинити.

Досі у наших міркуваннях ми розбирали поняття морального поступовання взагалі, а зокрема і з точки християнської науки. Натомість ми нічого не говорили про те, що є релігія, в якій - переконуємось далі - належить добачати головну основу моралі.

Релігія обіймає ту ділянку людського духа, яка ставить нашу самосвідомість на границі часового і обмеженого, на границі з безмежним і вічним. Релігія перебуває на грані знаного і незнаного, на грані життя і смерти. Релігія там, де починається "не знаю". А це як раз тому, саме "не знаю" найширше і найглибше розкриває перед нами простір світу до "думаю", "мислю", "вірю", через які ми ту широчінь охоплюємо. Гнана спонукуваннями, примусом потреби пізнати світ і оточення, а також примушувана іти законами Божеського начала нашої людської природи- наша розумова діяльність приводить до висновку, що існує в світі Первопричина всього існуючого.

І в Бозі знаходить своє довершення та розв"язання мисль. Мисль із проявами законів її логічности - як явище нашого внутрішнього Божеського життя - в Бозі пізнається й усвідомлюється нами. В Бозі зрозуміння і сенс існування світу і нас самих. Робиться через Бога ясним, чому й як пізнаємо Бога й світ. Тільки в світлі існування Бога пізнаємо мислення, закони якого приймаємо всі й без жадних заперечень; тільки в світлі Бога пізнається логічність, яка являється безумовним імперативом /примусом/ для цілої нашої самосвідомости. Бо в тім разі власне одні закони мислення в"яжуть душі людей в соціяльну цілість окремої держави й цілого людства. Бо мисль - то образ Божий, що про нього каже СВ. Письмо.

Мисль наша - то чудо в людині, щось справді живе в купі м"язів. Богові є ми подібними через мисль. Але ще більш до Бога наближаємося через страх Божий, що власною силою самогізнаємо його в собі, чуємо: сам собою в нас говорить той Страх Божий, в кому сильніше, а в кому слабше. Говорить, коли усвідомлюємо в собі міру поганого й доброго наших поступовань. А той голос - єднання нас з Богом. Цей голос - це сам регулятор і покажчик Бога в нас: наша сумлінність чи несумлінність наша. Він покажчик моральности. Він один насправді регулює людське життя в нормах шляхів можливости соціяльного і особистого, родинного і державного співжиття.

І саме заперечення в собі цього критерія, цього голосу залежности нашої від Бога - дало людству сучасненіцшеанство та "ібермееншенство" в історії думки, а в історії державного життя - німецький нацизм з крематоріями для живих людей і цілих націй.

Мисль, як явище, та ідея, як продукт того явища; логічність мислі та сумлінність взагалі людського духа - це вияви божеської частини нашого "я", це зірки, що почали їх знову добачати в собі згріше-

ні люди дуже й дуже поволі. Затуманений первогріхом розум людський і зламана гріхом совість мусіли пройти довгу стежку духової самообробки, поки поновно піднялося на той ступінь, що наш дух дійшов до самопізнання в собі божеського ества, "Когіто - ерго сум" /думаю - значить існую/ сконстатував Декарт, але відчув і зрозумів те з усіма логічними висновками з того положення, блаженний Августин ще 1200 р. раніше. Коли ж про це багато не говорив Августин, то тому, що інші шляхи мислі цікавили його.

Зате трудніше й повільніше прийшло людське "я" до самопізнання власного почуття совісти. Найвищого свого ступеня воно осягло в Канта в науці про моральний імператив. Самосвідомість людського духа самосвідомість власного морального примусу вже і в поведінці Сократа, що свою науку доводить сильніше власною поведінкою ніж ділогами. Однак тільки наука Богочоловіка Ісуса підносить людину на таку висоту, на яку взагалі вона може бути піднесена. Християнство в основу людського поводження кладе добровільне й цілковите підпорядкування своеї волі - волі Божій, а моральність поступовань піддає під критерій контролі страху Божого, що е защіплений в людській душі сперед віків.

Повищі міркування, які навели ми, розбираючи поняття моральности й релігії, - можуть легко з"ясувати нам питання, поставлене за ціль нашої статті: який існуе зв"язок поміж релігіею й мораллю в взагалі, а зокрема - поміж релігіею й мораллю народів? Отже, виходить, що явлення самопізнання Бога через спостереження свого внутрішнього "я" то підпорядкування своїх поступовань вимогам покликів Бога, явлених нам через совість, - існуе у душі всіх народів, всіх людей.

Процес такого самопізнання своеї совісти - загальний людству. Далі: страх Божий та інтуїтивне відчуття підпорядкованости людини Найвищій силі - усім людям і народам спільне, тому й залежність морального поступовання усім людям спільна. Одна, до того люди приходять не відразу, а поволі; приходять дорогою ступневого зросту їх самопізнаваючої розумової здібности. І тому різні люди стоять на різних моральних поземах. А в тому полягае найголовніше, ушляхетнююче діяння релігійного почуття на окремих людей і народи: в міру того, як зростае в людях релігійне почуття, зростае й мораль їх, зростае мораль окремих осіб, родин і усього народу, всього людства.

Пізнане спочатку, як просте існування в натурі людській Божого подобенства, пізніше осяяне світлістю логіки думання та шляхетністю безкористи роблення добра в світі, - це почуття Бога серед людей, перебуваючого в їх душах, - найперш значно поширилось в історії людства з пробудженням і розвитком філософської думки. А остання, сполучена з об"явленням про Бога Св. Евангелії, - зміцнилась історично у творах св. Отців Церкви, в так званій патристиці. Патристика - філософське, оперте на науку, зокрема на логіку, - узасаднення правди віри й Християнської моралі.

Тіею філософіею поширюеться ушляхетнюючий вплив релігії на окремих людей та на цілі народи, бо хто противиться об"явленню, той переконуеться логікою. Тому ми кажемо: богословствування багато прислужилося поширенню християнських ідей.

Християнізація світу в жадному разі не мае визначити тільки зовнішнього переймання релігії Христа, а з нею й відомости моралі. Звичайно, е корисна людству і зовнішність християнізації, коли, напр. застосовують християнську мораль до карного кодексу, скажемо, магометанської Туреччини, або якогось буддійського князівства в Індії. Але у тих випадках християнізація народного життя проникае найперше назовні, лише через уми провідних людей тих держав, які зуміли вже своею інтелекціею оцінити справжню вартість християнської моралі.

Ось прекрасний образ встае перед нами: образ людини, в християн-

ській моралі зрощеної.Це образ державного мужа й патріярха своєї батьківщини.Ми маємо на увазі померлого президента Чехословаччини Масарика.Все життя його було присвячине своєму народові на більшому чи меншому керівному становищі.Але яка скрізь та завжди скромність вдачі і який скрізь натуральний,повільний ступневий зріст його авторитету.Зріст без галасливости,без самовиставлення себе самого наперед,без самохвальства.Це справді мудрець,що при всіх становищах був однаково впливовий і авторитетний.Бо вихований су-мирністю християнської вдачі у процесі ступнево-натурального духового звершення.Масарик - і як людина,і як учений,і як політик,і як державний муж-ідеаліст - все був однаково великим,скромним та на своєму місці.

А ось поруч людина безбожницького виховання - Гітлер.Заперечення Християнства й скромности зрощує й виховує його.Це дитя наслідків філософії Ніцше.Він"реформатор"релігії у лапках,який Христа замінює на Одена;це політик,що вибивається в люди політикою вулиці. Надприродна амбіція,а не християнська смирність - його вдача.Для себе самого несподівано приходить він до влади,піднявшись у партії, /фельдмаршал Гінденбург не подає йому руки,коли вони вперше зустрічаються/.Він рішає відразу,що коли можна вітатися "жидівським" "Слава Ісусові",то не забракне і своє ім"я поставити на таку ж службу серед людей.

І страшний фінал для всього німецького народу став наслідком його тринадцятирічної політичної діяльности.А хіба не найкращий і не найяскравіший доказ безмежного значення релігійно-морального виховання для людства - життя народів Европи за останні 25 років? Адже страждання людства,про які ми лише знаємо з історії,всі докупи зложені - не дорівнюються в сумі то того,що наробили за три десятки років такі політики,як Гітлер,та подібні йому,менші й більші"визволителі".

Хоч усі знають і відчувають,що ті "безбожні" розумники історично все одно врештою лопнуть,як мильні баньки,проте лиха й біди для людства вони вже наробили більше,ніж багато.Чому ж іще щось більше маємо говорити про значення релігії та про вплив її на справжню мораль,а разом і долю народів?...

Релігія є моральною підставою окремої людини,вона є основою духового утою родини,вона тримає й цілі народи.А зокрема і наш Український народ від найдавніших часів,як ми про нього знаємо й пам"ятаємо,основував своє життя на послухові Богові та його заповідям.

І тому знов по революційній завірюсі,повертаючися під знак Христової віри,що нам її передали наші діди й прадіди,- ми лише свідчимо прилюдно,що таки нарешті виліковуємось від страшної,хоч і тимчасової,пошести безбожного психопатства,віpячи,що Бог попустив її на нас /все людство/ за наше безмірне мудрагельство.

Попустив Бог її,щоб знов повернулись ми на шлях голосу старого Страху Божого в нас та добровільного йому підпорядкування.

Бо поза грунтом релігійно-моральних основ життя - немає спасіння народів.Українці мусять вернутися до Бога!...

Л.Л.

*/ ПРИМ. - За німецькою мітологією верховний бог.

Розбудова релігійного життя в таборі

У другій половині червня 1945 р. я з однією з перших груп українців, прибув з родиною в табір Коріген. Тоді було вільних два бараки, а решта цілком заселена італійцями. На другий день почали вивозити італійців до іншого табору. В міру виїзду італійців, зразу ж звозили сюди українців з інших таборів. І вже 10-15 липня табір був цілком заселений українцями. Під цю пору в таборі панувало безладдя. Хоч було призначено декількох старших, але таборяни улаштовувались та господарювали, як самі хотіли. Харчами на цей час були забезпечені добре. За цю ділянку відповідав німець, колишній лагерфюрер цього табору.

До табору прибули українці різних прошарків, що культурною і національною свідомістю дуже різнились одні від одних. Поза тим серед них відчувались наслідки 2-3-4 річного життя в німецькій неволі, де людина за подібних умов часто перетворювалася в тварину, бо думки про харч, одяг та відпочинок були мрією, а важка праця - невмолимою реальністю.

З таким "багажем" прибули до табору Коріген українці, що не бажали повертатись на батьківщину. По табору бродили звироднілі вимучені люди, що втратили культурне, релігійне та національне обличчя. Сварка, матірна лайка лунали на кожному кроці. Не було сорому жінок та дітей, не було пошани до старших. Сіра маса, не знаючи, що чекає її завтра, загострювала свій зір і слух, готуючи силу і волю до спротиву на повернення до батьківщини.

Відчувалась конечна потреба мати вартісний провід табору. І вони з"явились ті люди. Напівдемократичним шляхом утворилась управа табору. До речі сказати досить вдало підібрана, основний склад якої зберігся і до сьогодні.

Почалось унормування життя табору. Визначені були певні права та обов"язки таборян. Всі були покликані до дисципліни та порядку. На цей заклик таборяни відгукнулись доволі дружньо та свідомо. Харчі були добрі, приміщення задовільні. Не вистарчало лише одного - спокою душі. Всіх турбувало лише одне питання: як буде з поверненням? А коли довідались, що це є справа добровільна, тоді зразу стало легше на душі. В таких умовах з"явилось у людей прагнення працювати, діяти на користь загалу, бути корисним...

В таборі організувались культосвітні гуртки: драматичний, хоровий, спортовий, музичний та інші. Коли підчас наших нещасть, в самий критичний момент все ж виривались у людини слова благальних молитов до Бога, то тепер, буваючи в полі, чи в лісі помимо волі на вустах вкладались слова вдячних молитов до Бога. Поле або ліс були тоді для релігійної людини храмом, бо іншого місця помолитись в таборі не було.

Повстала потреба будівництва церкви в таборі. Знайшлись люди, які взяли ініціятиву будівництва церкви в свої руки. Початок було зроблено без жадних плянів, без коштів, без матеріялів.

Важко пригадати, в який саме день було зроблено закладини церкви, бо ця робота починалась непомітно, поступово, без урочистих чи офіційних процедур. Можна приблизно визначити початок будівництва - на кінець серпня 1945 р. Знайшлись фахівці будівельники, малярі, електрики. Утримуюсь називати призвіща людей, бо їх є і мало і багато. Ця мала група ініціяторів без підтримки загалу не збудувала б церкви, як і загал без ініціяторів фахівців нічого не зробив би. Підтримка загалу полягала в допоміжній

робочій силі, пожертвах коштів, речей для прикрас, порадах тощо. Основою будівництва був барак, який треба було переробити. Підняти вище дах, замінити фундамент, вимостити підлогу, звершити дах банею, збудувати дзвіницю, в середині побудувати вівтар з підвищеною підлогою, іконостас, намалювати ікони, збудувати крилос для хору, зробити вікна - це була основна робота за пляном.

Почавши в кінці серпня, мали на меті закінчити до Покрови, з тим, щоб посвящення відбулось на Покрову. До Покрови не встигли закінчити з об"єктивних причин. Була затримка в темпах будівництва, бо дехто казав, що "невідомо, як довго ми будемо жити в цьому таборі". Крім того, почавши будівництво, виявилися деякі непередбачені за пляном роботи, а саме: будову дзвіниці передбачалось вести на даху, а коли дістали 4 дзвони /один з них вагою до 20 пудів/, то виникла потреба будувати дзвіницю окремо на нових міцних упорах, бо дах бараку не витримав би тяжких дзвонів. До того ще, щоб збільшити розмір церкви виникла потреба зробити прибудову для вівтаря. Все це спричинилось до того, що будівництво затрималось і повністю було закінчене до 27 жовтня 1945 р. На цей день було призначене посвячення церкви імени святого Архістратига Михаїла. До цього дня /неділя/ почалось урочисте готування. На посвячення передбачався приїзд Високопреосвященішого митрополита Полікарпа.

Повстало завдання організувати та підготувати до урочистого посвячення та відкриття церкви - церковний хор. Для цього був запрошений з іншого табору дигригент. Було оголошено запис людей до участи в хорі, як співаків. На це відгукнулось до 40 осіб. Це були люди ріжного віку чоловіки та жінки. Залишалось до посвячення церкви 11-12 днів. Очікуваний приїзд Владики Митрополита не відбувся. Владика доручив та благословив митрофорного протоієрея о.Ігоря Губаржевського провести посвячення церкви в нашому таборі, яке урочисто і відбулося 27 жовтня при співслужбі трьох священників з діяконом. Хор при посвяченні церкви на всіх службах співав так, як міг нашвидко приготуватись до цієї урочистости.

Враження від новозбудованої церкви у ріжних гостей, що бували і бувають у нас таке: Церква з зовні нагадує козацьку церкву за часів Запорозької Січі, або церкви стародавнього українського села. Дерев"яна з банею та дзвіницею, зверху покрита чорним толем, стіни вибілені біло крейдою. Внутрішній вигляд: - іконостас на фоні українських орнаментів та блакитної фарби, ікони намальовані місцевим здібним ' художником; церква електрифікована, ікони прикрашені рушниками і віночками з квітів. Взагалі внутрішній вигляд церкви створює людині молитовний настрій. В акустичному відношенню будівля вдалась незадовільною.

Після посвячення і досі в церкві регулярно відбуваються служби, як по неділях, так і в інші великі і малі церковні свята, чергуючись православна з грекокатолицькою службою.

Минув піст Пилипівка з відповідними службами, настало Різдво, Водохреща, Стрітення, Великий піст, Великдень - всі ці свята проходили з відповідними канонічними службами в нашій церкві. Відбуваються також ріжні треби: хрещення, вінчання, молебни, панахиди, похорони.

Зорганізований на початках хор і досі існує. Всі випадкові люди відсіялись, залишились лише віддані справі люди. Хор навіть при недостатньому піклуванню адміністрації табору продовжує рости розвиватись і цілком відповідає своєму призначенню, бо до кожної служби старано готується. Свого часу в таборі відбулось надзвичайне свято. Високопреосвященіший владика митрополит Полікарп пообіцяв завітати до нашого табору на день 18.5.46 р. у суботу. Табір відповідно підготувався. Дні 18-19 травня були надзвичайно урочистими днями для всього табору. Була організована урочиста зустріч. Вітали владику - старші з хлібом, сіллю, молоді - з квітами. Віта-

ли владику вірні обох церков: православної і греко-католицької, вітало духовенство, хор, дзвони. Служба у церкві з участю митрополита пройшла надзвичайно урочисто. У великого патріота України, яким є митрополит, залишилося добре враження від табору.

Як хиби церковно-релігійного життя нашого табору треба відмітити таке:

1/ Невелика частина таборян не регулярно відвідує церкву. Дехто і досі не переконався у величезній необхідності церкви, як для себе, так і для громади, бо за гріхи багатьох страждають на землі і праведники.

2/ Адміністрація табору не досить піклується справами церковно-релігійного життя табору. Спостерігається "кампанійщина". Приділили добру увагу до посвячення церкви та достойно зустріли митрополита, а поміж тим і поза тим відходять так далеко, що деякі дрібні питання церкви треба в управи брати з"боєм", натрапляючи на силу перешкод. Помічається також тенденція відокремлення "церкви від держави". Такі питання, як визнати працюючим дирігента церковного хору, або придбати облачення для духовенства розв"язуються дуже важко, майже як неможливі. А вартові театру і школи без заперечень визнаються працюючими, також придбання для театру костюмів та матеріялів вирішуються порівняно легко.

3/ Ввесь провід табору на різних імпрезах завжди з запрошеними гостями в театрі займають певні місця попереду. В церкві ж ні на задніх, ні на передніх місцях їх не видно. Провід та інтелігенція табору повинні, бо покликані до цього, очолювати життя табору на всіх його ділянках.

Референт церковних справ вважає за обов"язок прийти в церкву підчас служби і сказати священникові, що з огляду на те, що має відбутися реферат про калорійність їжі, він просить службу до визначеного часу закінчити. Виходить, що він референт від управи, а не від церкви /!/. Або жіноча організація призначає збори жінок в справі оновлення внутрішнього вигляду церкви на 6 годин вечора в суботу, тобто на час, коли починається служба в церкві.

Такі свідомі й несвідомі перешкоди негативно відбиваються на церковному житті табору. Закликаю адміністрацію табору: приділяти церковному життю більше уваги! З церквою ми повернемось до бажаної батьківщини. Через церкву знайдемо моральне і національне відродження. Можна сміло твердити, що у великій мірі завдяки церкві ми здобули лад, дисципліну і спокійне життя в таборі. Зникли лайка і розпуста. У новоодружених нормально починається родинне життя, шануються і зберігаються наші національні традиції. Всякий початок доброго діла благословляється церквою.

Ураховуючи все вищесказане, а також пам"ятаючи, що наш народ прожив 25 літ у безвірницькому оточенні, докладемо всіх зусиль, щоб авторитет і величність нашої церкви зростали.

Д - н.

К ПРАЦІ пізнаються люди

Чи не найважливішим показником здібности та працьовитости людини є її зовнішній вигляд. Так само зовнішній вигляд міста, селища чи табору є цінним фактором для оцінки їх мешканців. Саме тепер і звернена була увага керівництва таборі і самих таборян на упорядкування терену табору та будівель. Проходячи по табору мимоволі, порівнюєш стан таборового терену, лишеного нам італійцями в минулому році, з теперішнім.

Ці квітники, вимощені цеглою та вибілені вапном доріжки, грядки помідор, цибулі, картоплі, тютюну, моркви, буряків, які виросли на місці погорілих бараків, де минулого року лежали лише купи сміття та покручені решітки погорілих ліжок,- є яскравим доказом того, що таборяни попрацювали чимало.

При нагоді слід пригадати, що всю цю роботу зроблено таборянами без жадної винагороди. Кожний таборянин за чергою, визначеною референтом праці, виходив до роботи і відпрацьовував призначений йому час з повною свідомістю того, що він робить сам для себе. Майже всі таборяни працювали в ділянці упорядкування табору, але особливо треба відзначити тих, що своїм прикладом додавали свідомості і енергії другим. Панюта Панько, Галагура Яків, Єщенко Микола, Боханюк Михайло, Борисенко Петро, Нежмаків Василь, Дзюнзя Іван і ще можна було б довго продовжувати цей список, але ті, що мають бути на ньому, самі відчувають це.

Наслідком відданої праці таборян є не лише добрий зовнішній вигляд табору, але й те, що, наприклад, таборова кухня майже місяць вже користується цибулею і морквою з таборового городу; через харчову комору видано було всім таборянам свіжу салату, а таборова дітвора мала нагоду "попастись" в горосі. Це все виросло там, де минулого року були лиш смітники та попелища!

Ремонтна бригада п.Панюти, в найтяжчих умовах /брак матеріялів та інструментів/, дякуючи своєму енергійному керівникові, завжди виконувала свої завдання. Ця бригада зробила дуже багато роботи в ділянці підтримання, старих вже, будівель бараків. Тяжко зараз перечислити роботу, пророблену цією бригадою. Це були найрізноманітніші роботи, починаючи від перебудови барака на школу і кінчаючи такими дрібничками, як перенесення ліжок та роблення вінників. Ремонт дахів та кімнат, встановлення печей по кімнатах таборян та таборових установах, лагодження огорожі, перебудова таборової лікарні і т.п. і т.п. - ось роботи, які виконувала ця бригада.

Ясніше уявлення про обсяг цих робіт подає кількість пов"язаних з ремонтуванням таборових будівель, чоловіко-годин, яких витрачено за цей рік щонайменше 24.000. Останнього часу цією бригадою зроблено найвідповідальнішу роботу. Не маючи відповідних матеріялів і в порівнюючи короткий термін, бригада, під керівництвом підреферента технічного відділу табору п. Курочкіна, викінчила перебудову бараку на школу. Давніше цей барак уявляв собою кухню з їдальнею, потім мешкали там таборяни; барак був зовсім без перестінків. Тепер це є цілком добра таборова школа з чотирма клясними кімнатами; вчительською та кімнатою для сторожа. Велика заслуга в цьому всіх робітників, що працювали на робітництві школи, але особливо треба відзначити: Панюту Панька - ст. робітника, столярів - Ліщяка Федора та Лапузу Івана, коваля Федора Вовка, слюсаря Пфайфора Миколу, муляра Павлюка Василя.

Тепер в таборі працюють майстерні: 1/ ремонтної бригади, де затруднено - 1 коваль, 2 столяри та 2 слюсарі; 2/ кравецька, в якій затруднено 13 чоловіків 1 жінок; 3/ шевська, де ремонтують

"Без сумніву, слов"янські мови становлять дуже різко окреслену групу".

Отже, коли існують мови слов"янські, то може існують,чи,бодай, існували і самі слов"яни?

А чи відомо авторові, що інші народи трактували, трактують і трактуватимуть нас лише, як слов"ян, і то незалежно від ступеню нашого захоплення пеніциліном?

Для підтвердження цих слів, подаю уривок з промови англійського міністра зовнішніх справ, Бевіна, сказаної ним на початку червня цього року у Палаті Громад, при дебатуванні питань англійської зовнішньої політики:

> "... Сполучені Штати, що боролися у першій світовій війні, взяли участь в мирних переговорах, але тоді знову повернулися до ізоляції. Тепер кожній людині західної півкулі відомо, що цей раз ідеться за весь світ. Тепер - і в цьому разі наше завдання є важче ніж було у 1918 році - мусимо ми найти порозуміння між заходом, що посідає поєднання культури і традицій, і великим слов"янським простором, історичний розвиток якого так сильно відрізняється від нашого".
>
> /З газети "Ді Вельт",№ 20,7.6.1946./

Як бачимо, "Схід" і "Захід" не є тільки літературщиною, а досить реально існують, ще й фігурують у політиці наших днів.

"
" "

Найвищого пункту досягає автор статті "Брати - слов"яни" у четвертому розділі свого твору:

> "Відчинімо ж вікна і хай добрий вітер видме з найдальших кутків усе те слов"янське сміття. Якщо ознакою слов"янства є здатність "під тиском" підписати одне свідчення, а потім, під іншим тиском - друге, протилежне, ще й заявити публічно, що те перше було підписане під тиском /як це зробив недавно болгарський лікар Марков у справі про вбивства поляків у Катині/ - то ми, українці, не є слов"янами і цей Марков не є мені жадним братом. Естонці і голляндці, філіпінці і чілійці є нашими братами, але не представники "великого народу",який гнобить чверть населення земної кулі і викликає огиду в інших трьох чвертин... Також - поляки... Також - евреї,- нарід, що був, як і ми, засуджений гітлеризмом на знищення."

Невідомо, під яким тиском писав автор ці рядки. Ясно лише одне: стаючи на слизький шлях самозречення, він ризикує втратою не тільки расової, а і будь-якої приналежності. Що, коли якомусь у к р а ї н ц е в і заманеться зробити підтоту? Чи колишній слов"янин не почне репетувати - "Не хочу бути братом філіпінця,хочу бути чистокровним філіпінцем!"? А ну ж, як і філіпінець накоїть якогось лиха? Під чиїми дверми стукатиме тоді бідолашний екс-філіпінець?

Цікава деталь - представники "великого народу", який гнобить чверть населення земної кулі, не можуть бути нашими братами, але евреї, участь яких у цьому гнобленні не є менша, запопадливо піднесені до рангу народу братнього.

"
" "

У пам"яті відновлюється давно читана байка про ворону, яка хотіла стати павою: даремно натикала пір"я в хвіст - і ворони її нагнали і пави її не прийняли.

М.Захарченко.

ПРО ЩЕ „СЛОВ'ЯНОФІЛЬСТВО"

Важливу тему порушив п.Левицький у попередньому числі нашого таборового журналу - справу слов"янофільства. Він приходить до висновку, що немає таких чинників, які в"язали б слов"янські народи в одну цілість, бо їх вдачі зовсім різні, як і різні фізичні типи. Подібність їх мов не є, ані не була ніколи об"єднувальним чинником. Тому ми не повинні дозволити одурити нас гаслами гаслами слов"янофільства.

Ці думки, зовсім оправдані та влучні, слід розвинути, щоб ми чітко уявляли, які народи і чому слід нам уважати приятелями, які невтральними і які, врешті, ворожими. Важливе це тому, що наші вороги часто вживали панславістичних гасел, щоб легковірних і добродушних між нами одурити та ослабити нашу боротьбу за визволення з їх ярма. На наших землях слов"янофільство часто приймало шкідливі для нас форми руссофільства і полякофільства. Воно лише роз"єднувало наші сили, приводило нас до усобиць, до братовбивчої боротьби і цим зміцняло ворогів. Тепер слав"янофільські гасла знову залунали.

Зразу ж мусимо підкреслити ось що: щоб ми могли вважати якийсь нарід нашим приятелем, не має значення, чи він близький до нас мовою, вдачою, чи расою. Важливо тільки, щоб політичні цілі того народу не суперечили нашим, щоб він не посягав на нашу землю та щоб не було між ним і нами господарського змагання. Коли якийсь нарід панує над нами, або визискує нас під господарським оглядом, не може бути мови про приятелювання, ані навіть невтральність, бо він наш ворог; хто з нас вважає його приятелем, той шкодить своїй нації. Всякий нарід має своє право на незалежне життя і хто йому стає на перешкоді - той ворог.

П.Левицький у своїй статті обдаровує назвою наших приятелів деякі народи лише тому, що ми мали з ними спільного ворога і разом терпіли під його гнітом. Таке ставлення до справи застаріле. Приказці - "ворог мого ворога є мені приятель" - вже кілька тисяч років. Одначе, придивившись ближче, бачимо, що неправду каже ця приказка, якщо її прикласти у взаєминах неособистих - людини до людини, а лише у міжнародніх і загалом громадянських.

Бачимо це найясніше на прикладі: коли цариця Катерина II поневолила в кінці 18-го віку Польщу так само, як раніш Україну, поляки не стали від цього нашими приятелями, не перестали зазіхати на нашу землю і волю. Другий приклад: коли в 1621 р. могутня турецька армія напала на Польщу, польська влада просила помочі нашого гетьмана Сагайдачного і за це обіцяла різні полегші для нашого народу. Сагайдачний зібрав козацькі сили і поборов турків, одначе Польща не додержала обіцянок, які дала в хвилину небезпеки. Навпаки - вона старалася ще дужче нас пригнобити.

Або приклад з останньої війни: німці поневолили поляків і литовців, одначе ці два народи не стали приятелями, відколи дістали спільного ворога. Подібні приклади можемо найти і ближче себе. Мусимо ще раз підкреслити, щоб ми могли назвати якийсь нарід нашим приятелем, мусимо добре розглянути, чи не зазіхає він на нашу землю або на наше добро, чи в минулому не посягав і чи причини цього не діють і досі; також чи не перешкоджував він нам розвиватися, чи не об"єднувався з нашими ворогами і чому; чи, навпаки, помагав нам, як мав до цього нагоду.

Для прикладу розглянемо наші взаємини з литовцями. Колись у давнині між нами часто була війна, але ще частіше – союз. Коли вони відібрали від татар майже всі наші землі, вели себе як приятелі та зробили нам багато добра. Ні один інший завойовник наших земель не поводився так добре. Аж коли Литва потрапила під вплив Польщі, наші взаємини почали псуватися. Згодом опинилися ми з ними під владою Польщі, пізніше Московщини. Коли литовці осягнули в 1918 р. державну незалежність, вони помагали нам не лише словом, а й ділом. /у 1920 - 30 р.р./. Передові наші борці, що мусіли тоді вийти з наших західних земель на політичну еміграцію, дістали в Литовській державі захист і право громадянства. Це вможливило їм дальшу працю для України. Тепер литовці втратили незалежність і мають тих самих ворогів, що й ми. Можливо, що будемо ще союзниками в боротьбі за державну незалежність.

Зваживши колишні й недавні наші відносини та цю можливість, маємо причину вважати їх нашими приятелями.

Або візьмім грузинів. Вони, та ще деякі кавказькі народи, довго й завзято обороняли 100 років тому свою незалежність перед царською владою. Шевченко звеличив їх боротьбу в поемі "Кавказ" та закликав їх до дальшої боротьби. Цього грузини ніколи не забули Шевченкові й нашому народові. Коли в березні 1914 р. заборонила царська влада святкувати століття з дня народження Шевченка, грузинські студенти в Києві, що також належали до ювілейного студентського комітету, завзято обстоювали думку, що треба гостро запротестувати проти цієї дикої заборони і відсвяткувати Шевченківський ювілей протицарськими демонстраціями. Свою відданість і прихильність до Шевченка і нашого народу доказали вони ділом: кілька днів тривали в Києві українські демонстрації, всі свідомі українці раділи цьому і вчилися; вся Европа здивовано писала про них. Дуже видатну ролю в тих демонстраціях, як керівники й учасники, відіграли грузинські студенти.

Коли ми й грузини добули в 1918 р. державну незалежність, взаємини між нашими державами укладалися приязно. Коли в 1920 р. нашу державу по довгій боротьбі поборола червона Московщина, а роком пізніше впала під її ударами і грузинська держава, стрінулися ми з ними в Празі, в Парижі та інших еміграційних осередках. Тоді наша дружба і співпраця відновилася. Їхні політики, вчені й молодь приймали участь у наших національних святах і наші – в їхніх. У наших товариствах мали інколи виклади грузинські політичні діячі. Грузини все підкреслювали, що в нас і в них є однакові політичні цілі – вибороти знову державну незалежність. Їхні й наші представники приймали жваву участь у політичному еміграційному товаристві "Прометей", яке засновано для об"єднання поневолених Московщиною народів.

Грузини казали нам ось що: "В рр. 1918 – 21 ми не знали, що наш фронт є в Україні, що наше місце там – поруч з українською армією". Незабаром ми в тому переконалися. Доки воювала українська армія, Грузія була безпечна. Коли червоні в 1920 р. перемогли українську армію, зараз у 1921 р. пішли походом на Грузію та поконали її".

На основі таких фактів маємо причину вважати грузинів, так, як і литовців, нашими приятелями.

Народи, далекі від нас простором і господарськими зацікавленнями, як еспанці, португальці, голяндці, данці, норвежці ледве щоб стали коли нам ворогами. Ці народи з природи невтральні до нас. Легко могло б у майбутньому трапитися, що котрийсь із них стане на якийсь час нашим приятелем. Це може статися тоді, коли ми, вже як державний нарід, зблизимося з ними у господарських справах, та матимемо для обох сторін корисні торговельні договори. Поки такого випадку нема, ці народи нам ні вороги, ні приятелі – вони невтральні.

За інших причин та серед інших умов можуть стати нам прияте-

лями такі,тепер невтральні народи,як латиші,естонці,фіни,вірмени, черкеси.Вони всі терплять тепер разом з нами ту саму неволю.Якщо вони в вирішальну хвилину,коли ми підемо в бій за нашу незалежну державу,стануть поруч із нами до бою за свої держави,числитимемо їх приятелями.

Не лише з ворожим народом,як цілістю,не можна нам співпрацювати, але також з його опозиційними партіями,тими,що поборюють свою владу.І з ними нам ніяк не по дорозі.З нашої співпраці скористали б лише вони,а ми втратилиб.Довгий і важкий досвід навчив нас розуміти це.

Царська Московщина була все ворогом нашого народу.Вона забрала в нас державу,багатства нашої землі,вона все пильно стежила за нашими провідними людьми і безоглядно карала їх за ширення самої думки про визволення.Частина московської інтелігенції,що мала ліві політичні переконання,була ворогом царської влади та бажала її повалити.

Видатний наш політичний діяч другої половини XIX віку,Драгоманів,поставив був,як програму для нашої національної праці поборювання ворожої нам царської влади спільно з поступовою московською інтелігенцією та лівими московськими партіями,бо наша мета однакова.Ця його думка прийнялася,і передова частина нашої ідейної молоді ішла в московські революційні партії. За це каралося в"язницею засланням,а частина прийняла мученицьку смерть з думкою,що ця жертва принесе користь Україні. Аж виявилося поволі,що вони йшли на муки "не за Україну,а за її ката".

Спершу виявилося,що московська поступова інтелігенція - це завзятий ворог наших визвольних,а навіть культурних змагань.Ось факти:

На початку 1860 рр. жваво розвивався наш рух.Наша інтелігенція, учні Шевченка,гуртувалася по містах,у товариства,громади,закладала для міщан і тільки що визволених з кріпацтва селян недільні школи,видавала журнали,робила доклади.Провідні наші діячі,товариші покійного Шевченка,- Куліш,Костоморів,Білозерський,стали видавати в Петербурзі журнал "Основа",що виробляв програму нашому молодому рухові.

Московській інтелігенції,однаково назадникам,як і поступовцям, був цей наш буйний розвій сіллю в очі.Вона почала в журналах і часописах поборювати українство,заперечувати право на наше власне письменство й культурур та закидала нашим провідним діячам і нашому рухові політичний сепаратизм,мовляв,вони хочуть відділити Україну від Московщини.Царська влада слідкувала за цими доносами на український рух і відгукнулася на них.У 1863 р. міністр освіти Валуев заборонив видавати українські книжки й журнали,заборонив товариства "Громада" і недільні школи,наложив заборону на весь наш рух.Видатніших діячів по наших містах вислав на Сибір і в "не столь отдаленные места".Заперечив навіть існування нашої мови, мовляв "украинского языка не было,нет и быть не может".

Так прислужилася нам московська свободолюбна інтелігенція.Вона бажала свободи для себе і свого народу,а для нас ярма.Такі самі доноси почалися знову,коли в 1870 рр. ожив наш рух у Києві та оживав поволі в інших містах України.В1876 р.спонукали ці доноси царську владу видати ганебний,дикий указ,що забороняв друкувати наші книжки й журнали,забороняв нашу мову,концерти,театральні вистави,весь культурний рух.

В Україні мала право розвиватися лише московська культура! - Одначе й цим ганебним зарядженням не поклали Україну в могилу.Наше письменство найшло собі тимчасове пристановище в західній Україні у Львові.Наші діячі-герої намагалися й у тих преважких умовах працювати далі для України і це їм потроху вдавалося.

Ворожість лівих московських партій до наших визвольницьких пря-

мувань виявилася чітко аж підчас революції 1917 р.Тоді прийшли до влади в Московщині ліві революційні партії.Виявилося,що вони готові піти на деякі уступки для нашого народу,одначе хочуть тримати його і далі в московській неволі.Керенський,що очолював тоді цю революційну владу,назвав палітичні вимоги нашої Центральної Ради,які прямували до самоуправи: "нож в спину революции".

Підчас тієї революції ми переконалися,що не лише ліві партії мають ворожу настанову до наших визвольних змагань,але й московські солдати,селяни й робітники.Хто переживав ті часи,як доросла людина,знає без ліку фактів,які доказують це.Наведу тут один приклад із книжки,написаної очевидцем і учасником.

При кінці 1917 р. вислала Центральна Рада послів до Москви для переговорів із червоними.Посли їхали в вагонах,переповнених солдатами,що верталися з фронту,і розговорилися з ними.Солдати казали просто: "Што же вы,хахлы,не хатите нам дать хлеба и сахару?Пайдем и сами вазьмем!"

А в нас стільки говорили й писали раніше про ворожість самої лише царської влади супроти нас!Пізно виявилося,яка шкідлива й наївна була ця думка!Виявилося,що московська інтелігенція,партії і нарід на словах могли навіть погодитися на "самоопределение вплоть до отделения",одначе лиш на те,щоб нас одурити цим і приспати.Ділом вони доказали,що їх мета така сама,як була у царів - "Малороссию к рукам прибрать"...

Така є дійсність,мусимо це раз на все запам"ятати,бо легкодушне забування цього факту - злочин супроти власної нації та її майбутнього.Так само мусимо позбутися пересудів і вигадок про слав"янську взаємність,братерство і спільний фронт,бо це пусте варнякання.Дійсність є така,що голсвні наші вороги є серед слов"ян,а наші приятелі,як з"ясовано вище,не слов"яни.

М.Романич.

...Не повинні ми воювати ні зі Шведами,ні з Поляками,ні з Великоросіянами,а повинні зібравши наші військові сили стояти у відповідних місцях і захищати нашу власну Батьківщину,відбиваючи того,хто нападе на неї війною...А при майбутньому спільному мирі всіх воюючих держав рішено поставити нашу країну в той державний стан,в якому вона була перед польським володінням,при своїх природніх князях і при всіх давніх правах і привілеях,що значать вільну націю.

...Договори наші про вище сказане,заключені мною з королем Шведським писемним актом,підписаним обома сторонами і об"явленим у означені держави,і ми тепер повинні рахувати Шведів за своїх приятелів,спільників і добродіїв і як-би від Бога нам посланих для звільнення нас з рабства,ганьби і для повернення нас у первісний стан волі і самодержавства.

Бо відомо,що перше були ми те,що тепер московці:влада і першенство і сама назва Русь од нас до них перейшли,але ми тепер у них яко притча во язицїх!Договори ці зі Швецією не нові і не перші з нею,але підтвердження і поновлення давніх договорів і спілок предками нашими з королями шведськими заключених.Бо відомо,що дід і батько теперішнього короля шведського,мавши важливі послуги від нашого війська у їх війні з Ливонцями,Німцями і Данією,гарантували нашу країну і часто за неї вступалися проти поляків,а потім і від Гетьмана Хмельницького посланий був сильний корпус козацький на допомогу королеві шведському.Нинішні наші договори зі Швецією є тільки продовженням попередніх вживаних у народів.Та й що ж то за нарід,що не дбає за свою користь і не попереджує видимої небезпеки?

/Гетьмана Івана Мазепи прокламація до війська і народу Українського/

РІЗНЕ

ЗА МУДРУ ПОЛІТИКУ

Гетьман Богдан Хмельницький за час свого гетьманування з 1648 по 1657 рік за мудру внутрішню і зовнішню політику одержав:
титул "Князя Руси" від царгородського патріярха Паісія,
чашу з святим миром для коронації від патріярха Макарія,
благословенство на урівнання з московським царем від московського патрярха Нікона,
титул князя Київського і Чернігівського від короля шведського,
відручну грамоту і кафтан золотом шитий від сутана Мохамеда ІУ - і багато інших пошан і відзнак.

УКРАЇНСЬКИЙ ГАНІБАЛ

Український полковник Михайло Кричевський року 1649-го зробив рейд української кінної армії по поліських бездонних багнах та трясовинах,що його прирівнюють до походу Ганібала Картагенського через Альпи 217 року перед Р.Х.

Рейд Ганібала повторив пізніше Юліян Апостат,а пізніше Суворов. Рейд Кричевського не повторив ніхто.

ЯКІ БУВАЮТЬ АПЕТИТИ

Росія за 200 літ,з 1700 по 1900 рік,мала мирних всього 71 і 2/3 року,а 128 і 1/3 року вела війни.

За цей час відбулося 33 зовнішніх і 2 внутрішніх війни.Разом 35 воєн.

22 велося за поширення своїх територій,тоб-то загарбницьких війн і вони зайняли 101 рік.З метою оборони велося 4 війни і вони тривали 4 і 1/4 року.

В наслідок загарбання чужих земель за 200 літ населення Росії зросло з 12-ти мілійонів до 130-ти мілійонів.

/За записками ген.Куропаткіна про російсько-японську війну 1904-5рр./

СКІЛЬКИ ЛІТ АТОМОВІЙ ТЕОРІЇ

500 літ до нашої ери,цеб-то,дві і пів тисячі літ тому,грецький вчений Левкіпп відкрив теорію атомістики.Він вчив,що рухливе в порожньому прострі буття складається з безлічі найменших тіл атомів.Кожен з атомів не виникає,неперехідний,незмінний,однорідний в собі і з усім останнім буттям.

ДРІБНИЦІ У ВЕЛИКОМУ

Генерал Айзенговер - командувач американських військ на европейському суходолі в 1944-45 рр.- 5 травня 1945 року при підписанні шефом генерального штабу Німеччини Йодлем умов капітуляції,сказав своїм соратникам,подаючи Йодлеві автоматичну ручку:
- Цю ручку я вклав до кишені 1943-го року,як почався відступ німецьких військ у Африці і сказав,що доти її буду носити,поки не підпише нею німецький представник капітуляції.

КОШТИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Як подає англійська преса,за обчисленнями міжнародного банку в Базилеї,друга світова війна коштувала світові 338 міліярдів фунтів стерлінгів,в той час,як перша світова війна коштувала лише 84 міліярди фунтів стерлінгів.

ВТРАТИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У другій світовій війні втрати в людях показують такі цифри:

вбитих військових і цивільних людей:

Англія....................357 тис.осіб.
Америка...................250 тис.осіб.
Росія.....................7 мілійонів.
Франція...................450 тис.осіб.
Німеччина.................3.300 тис.осіб.
Італія....................200 тис.осіб.
Китай.....................3.180 тис.осіб.
Японія....................2.500 тис.осіб.

Втрат Польщі ще не підраховано.Взагалі втрати в людях і кошти другої війни в чотири рази більші від втрат і коштів першої світової війни.

ЗРІВНЯНИЙ РАХУНОК

У лондонському военному міністерстві оповідають найкращу історію цієї війни:

Коли один молодий лейтенант був підвищений до звання капітана, опублікування цього з"явилося в лондонському часописі "Газетте" з помилково зазначеною датою:1 квітня 1041 року,замісць 1941 р.

Тієї ж ночі,після кількох годин за доброю чаркою в старшинській їдальні,товариші переконали новоспеченого капітана вдатися по одержання платні за ввесь минулий час.Заява була подана на належному формулярі з дотриманням відповідних параграфів Королівського Уставу.Тоді всі пішли спати.

Наступного ранку молодому офіцерові стало ясно,що він накоїв. Зі страхом чекав він наслідків.Покличуть до военногот суду?

За кілька тижнів прийшла відповідь:

"Ваша заява про одержання платні з 1-го квітня 1041 року прийнята і іде належним шляхом,відповідно з чим Ваш рахунок закредитовано на 39999 фунтів стерлінгів.Але Ви не взяли під увагу дальших параграфів Королівського Уставу,згідно з яким командирований офіцер несе персональну відповідальність за всі гармати і коні, що втрачені в бою через недогляд.Якщо командирований офіцер загинув,відповідальність перекладається на нижчого рангом офіцера, що пережив бій.

Ваш лист свідчить,що Ви є єдиним,що пережив бій під Гастінгсом /1066 року/,в якому через неуважність загинуло 20000 коней,вартістю по 2 фунти стерлінгів кожний.

Отже відповідальність за загальну їх вартість,в сумі 40000 фунтів стерлінгів,падає на Вас.Відповідно до цього вирівняно Ваш рахунок,на якому лишилося дебетове сальдо в сумі 1-го фунта стерлінгів".

"ФАКСИМІЛЕ"-ПРИЙМАЧ

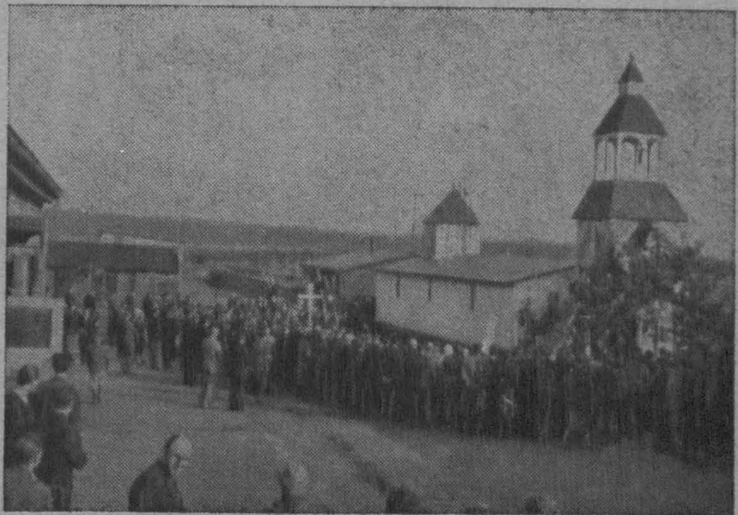
В США з успіхом розповсюджується радіо-апарат т.з. "факсиміле"-приймач.Маючи такий апарат,можна вдома приймати через нього різні часописи.Бездротові імпульси за хвилину передають 800 слів, або зображення розміром 13 на 18 см.Маючи такий апрат,можна читати газету в поїзді,в установі чи на літаку.Приймач "факсиміле" коштує не дорого.Приблизно стільки,як добра друкарська машинка, цеб-то коло 50 долярів.

Редагує Колегія.

НА ЧУЖИНІ

ЛІТЕРАТУРНО-ГРОМАДСЬКИЙ ЖУРНАЛ

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ВІДДІЛУ ТАБОРУ КОРІГЕН

4

грудень

1946

НА ЧУЖИНІ

літературно-громадський
ЖУРНАЛ

культурно-освітнього відділу табору Коріген

ІУ

ГРУДЕНЬ
1946
КІЛЬ-КОРІГЕН

З М І С Т

Вол. Косак

Стефаникові

в десятиліття з дня його смерти.

Де взяти слів, щоб вшанувати гідно
Співця "Синів", "Дороги", "Палія"?...
Де взяти слів, щоб стало видно,
Кого вродила нам земля?

Коли б він уродився у европ,
Була б про нього слава в цілім світі!
І на його молилися б перо
Жреці поезії - прозаїки й піїти.

А через те, що досі так було,
Що був народ, а не було держави,
Чужі мистці займали в нас чоло,
Чужим ми віддавали свою славу.

Славетного Стефаника пора
Ще десь в дорозі, як і доля Краю...
Коли вона прийде?... І чи прийде вона?...
Як всі - молитвенно чекаю.

О. ЛЕД-ИЙ

Велич Стефаника

/До 10-их роковин з дня смерти/

Минуло 10 літ, як на галицькому Покутті, в рідному селі Русові, Снятинського повіту помер найбільший новеліст нашого часу Василь Стефаник.

Василь Стефаник...

Не всім українцям багато промовляє це ім"я. І то не просто ім"я, а те, що пов"язане з цим іменем - його літературна спадщина.

На широких просторах землі української цей письменник довгий час був заборонений. Його твори були вилучені з бібліотек, а його ім"я було скреслене з програм школи.

Велич Стефаника, таким чином, не була оцінена не то що народом, а навіть своєю літературною критикою, не говорячи про світову.

Колись, здається, один німецький критик сказав, що у світі є три визначних новелісти - Мопасан, Чехов і Стефаник. Але чим Стефаник великий, де література про нього, про це нічого виразного ще й тепер сказати не можна.

Між тим велич Стефаника є більш, ніж очевидна.

Насамперед, його писання є неперевершеним зразком справжніх мистецьких новель/коротеньких оповідань/, де композиційними засобами при найменшій кількості словесного матеріялу подається найбільша сила поетичного вислову. Коли за висловом Шіллера словам тісно, а думкам просторо.

Приклад:

"Рано.

Діти обідали на землі, обливали пазухи і шелестіли ложками. Коло них лежала мама, марна, жовта і бгала коліна під груди. По чорнім, нечесанім волоссю спливала мука і біль, а губи зціпились, аби не кричати.

Діти з ложками в роті обертались до мами; дивилися і знов оберталися до миски.

- Семенку, ти вже наївся?

- Вже - відповів шестилітній хлопець.

- То візьми віничок, покропи землю та й підмети хату. Мама не годна хилитися, бо дуже болить усередині. Не кури дуже.

- Уступіться, бо через вас я не можу замітати.

Мама звелася і поволіклася на постіль." /"Кленові листки"/.

Все. Кротенько, просто і незрівняно сильно. До цих слів можна писати симфонію, малювати образ, різьбити скульптурне зображення. Такої виразности, такої сили вислову і одночасно при такій простоті годі шукати у пересічних мистців.

Іншою прикметою письменницького таланту Стефаника є глибина почувань, якою характеризуються його твори. Новелі Стефаника писані буквально кров"ю серця. З кождого рядка його творів кричить сто - розтерзана душа убогого селянина чи селянки, темних, нуждою згризених. Вистарчить першої ліпшої новелі, щоб відчути ту глибину страхіття, яку розкриває письменник своїм словом. Така є "Катруся", "Новина", "Виводили з села", "Стратився" і кожна інша новеля.

І характеристично, що, зачіпаючи такі болючі теми, письменник назовні цілком спокійний. Як тиха вода в широкій ріці. Він не лякає страхіттями, про які пише, але читачеві від них страшно.

Ось новеля "Злодій". Господар зловив злодія в коморі. Посилає жінку по сусідів. Ніч. Приходять сусіди. Спокійна, ділова розмова. Сідають до стола, кличуть до себе злодія, випивають. А потім

злодія вбивають.

Новеля "Шкода". Розпучлива картина жалів бідної жінки, у якої заслабла корова, єдиний її скарб.

"Романиха приклякла коло неї і шурувала її вігтем. Сама не знала, що з нею діється. Потім корова зарикала голосно і почала бити ногами. Романисі зробилося гаряче, жовто в очах, і закривавлена впала. Корова била ногами і роздирала бабу на кавалки. Обидві боролися зі смертю"

Ціла новеля з оцією кінцівкою справляє надзвичайне враження, а розмір її - всього дві сторінки.

Ще іншою характеристичною ознакою Стефаникових новель є їх соціяльно-громадський акцент. У цього письменника немає ні "цікавих романтичних пригод", ні "нещасливого кохання", ні інших привабливих аксесуарів модної літератури. Василь Стефаник - письменник-гуманіст, співець душі і долі сірої людини. І,аналізуючи саме душу і долю цієї людини, він не будить зоологічної ненависти одних проти других, не закликає до"клясової боротьби", не ширить людоїдських гасел. Підкреслюючи негармонійність суспільних взаємин, змальовуючи людське горе,- він будить в серцях людей людські почуття і силою мистецького слова кличе до найлюдянішого, що може бути між людьми: взаємозрозуміння, взаємодопомоги, до спільного піднесення на вищі моральні щаблі.

Такі напрошуються висновки, коли читаємо першу ліпшу його новелю: "Синя книжечка", "Палій", "Кленові листки" тощо.

І ще одна особливість Стефаникової творчости, яку може годилося б поставити на перше місце - це державний патріотизм, національний патос, відданість українській національній ідеї. Нема в українській літературі XX-го століття глибшого вияву свідомої національної душі понад геніяльних Стефаникових "Синів".

> -"Послідний раз прийшов Андрій. Він був у мене вчений. "Тату, - каже,- тепер ідемо воювати за Україну" "За яку Україну?"
>
> А він підійняв шаблею грудку землі та й каже: "Оце Україна, а тут - і справив шаблею у груди - отут її кров, землю нашу ідем від ворога відбивати. Дайте мені, каже, білу сорочку, дайте чистої води, щоб обмився та й бувайте здорові"
>
> Як та його шабля блиснула та й мене засліпила.
>
> "Сину, кажу, та є ще в мене менший від тебе Іван, бери і його на це діло; він дужий; хай вас обох закопаю у цю нашу землю, аби ворог з цього коріння її не витягнув у свій бік".

Тут все: Бог, Правда і Україна.

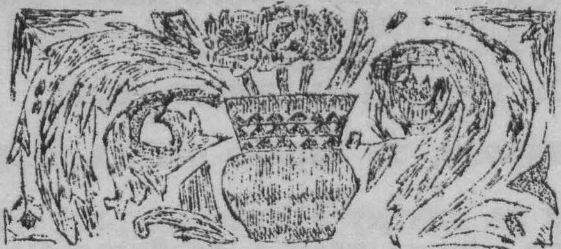
Тільки одні ці рядки можуть служити за вічний exegi monumentum для того, хто їх написав.

В 10-ті роковини з дня смерти великого співця Душі і Долі української схилімо голови перед його прахом тут, на далекій чужині.

Василь Стефаник

* 14. V. 1871 – † 7. XII. 1936

В. Стефаник

Сини

Старий Максим волочив яру пшеницю кіньми добрими, молодими. Борони літали по землі, як пера. Максим кинув капелюх на ріллю, сорочка розіп"ялася і впала аж на плечі. Хмара куряви з-під борін засипала його сивий чупер на голові і на грудях. Він галасував, лютився, а люди з сусідніх нив говорили до себе:

- Старий пес все лютий, але молоді коні ще міцно тримає;богатир, із-замолоду добре годований, та втратив обох синів і від тоді все кричить, і на полі і в селі.

Максим спер коні.

- Старі кости, як стара верба: на вогонь добрі, а з кіньми бігати нідочого. Як ноги погинаються коло коней, а в танці подаються, то такі ноги, хай не кажу, що варт. Лізь, діду, на піч , пора вже прийшла.

То він потряс сивою головою попід чорні, кінські гриви та .. кричав далі:

- Та на піч, брате, я ще годен вилізти, але піч студена, облупана. Образи на стінах почорніли, а святі дивляться на пусту хату, як голодні пси. Стара ціле життя обтикала їх барвінком та васильком та голуби перед ними золотила, аби ласкаві були, аби хата ясна була, аби діти росли. Та хоч їх багато, а всі вони до нічого святці. Синів нема, стару запорпав в землю, а ви, боги, мусите вибачати за барвінок - було ліпше дбати... Ану, звіздочолий, поки нам Бог назначив, берімось, брате, до цієї землі.

І ходили вони з одного кінця ниви на другий, затулені курявою, а борони кусали землю, гаркотіли, роздряпували її, аби зернові вчинити м"яке ложе.

- Ти, Босаку, ти не є жаден кінь, ти пес, ти всі плечі мені обгриз, знак на знакові скусав, та скусав. Не сіпай хоч ти мене, бо так мене життя насіпало, що ледве на ногах стою. Я тобі удосвіта сиплю овес, ще сам нічого не ївши; я тебе вичісую; я тебе старими сльозами поливаю, а ти кусаєш. Звіздочолий у мене чолов вік: він чорними очима за мною водить; він мене жалує; він своєю гривою обтирає дідові сльози, а ти, поганий, серця не маєш. Ще недавно ти цілий жмут мого волосся вирвав і пустив під ноги в гній. Так не належить робити, бо хоч ти дуже красний кінь, але за це поганий. Жидам тебе не можу продати, але якби прийшов до мене святий Юрій, то, біг-ме, подарував би тебе, аб з ним ішов змії розбивати; робити землю ти нездатний, бо в тобі спокою нема.

То він слинив пальці, вимивав рану на плечах та присипав порохом.

- Гей, коні, ідім, ідім!..

А борони притихали, земля подавалася, розсипувалася, Максимові ноги чули під собою м"якість, ту м"якість, яка дуже рідко гостить у душі мужика; земля дає йому ту м"якість і за те він її так любить. І як він викидав жменею зерно, то приповідав:колисочку я вам постелив мняконьку, ростіть до неба.

Максим успокоювався, не кричав уже та нагло задержав коні.

- Та якого дідька болиш, ти стара кістко.хрупаєш у кождім замку, кривуле?

То він оглянувся позад себе та побачив попри борони довгу нитку червоної крови і сів.

- Шкло залізло, маттері твої! Тепер волочи, а ниви недороб-

леної не лишиш, хіба розскочишся у кусні. А ти, небого ниво, мале спасибі будеш мати з цеї старої крови, бо стара кров, як старий гній, нічого не родить; мені утрата, а тобі ніякого зиску.

Кульгаючи, він випряг коні, повів до воза та наклав перед них сіна.

- Ти, сонце, не захмурюйся на старого, що зарано робить полудень; старий не мас чим ходити...

Він витяг з торби хліб, солонину та пляшку і вимивав рану горілкою; потім відірвав кавалок рукава, завив ногу і зав"язав мотузом від міха.

- Тепер або боли, або переставай, або як хочеш, а волочити таки будеш.

Напився горілки, взяв хліб, кусав його та наново сердитий вигукував:

- Це хліб? Ним лиш коня жидівського чесати, бо на добрім коні шкіру здере. Приходять до мене роєм ті підтоптані: "Діду, - кажуть- - ми вам пекти будемо, прати будемо, запишіть нам поля". Ці подерті суки гадають, що я їм поле тримав? Як умру, то хай на моїм полі чічки ростуть та хай своїми маленькими головками кажуть очenаш за діда.

Зі злості шпурнув хлібом далеко на ріллю.

- Зуби здрігаються від цього макуха; пиймо, Максимку, горілку, вона гладко йде...

- Гей, мовчи, не гавкай над моєю головою; кому взявся співати? Оцьому обдертому та обгризеному дідові? Лети собі геть до неба, скажи свому богові, що хай не посилас мені дурну птаху з співом, бо як він такий міцний,- хай мені пішле моїх синів. Бо з його волі я лишився сам на всій землі. Хай твій бог співанками мене не обманює, забирайся!

І він кинув грудкою землі в жайворонка, та жайворонок ще краще почав співати над його головою і не хотів летіти до Бога.

- Ти, пташку, ти нічого, а нічого не розумієш. Як мій малий Іван бігав за тобою, щоб тебе піймати; як шукав твого гнізда по межах та грав на сопілці, то ти тоді, пташко, розумно робила, що співала, так треба було робити. Твій спів і Іванова сопілка ішли низом, а поверх вас сонце, і всі ви сипали божий глас і наді мною і над блискучими плугами і над всім миром веселим. А крізь сонце Бог, як крізь золоте сито, обсипав нас ясністю і вся земля і всі люди виблискували золотом. Так то сонце розчинило весну на землі, як у великім кориті...

- А з того корита ми брали калачі, а калачі стояли перед музиками, а молоді в квітках любилися і ішли до шлюбу, і котилася весна, як море, як потоп, та тоді, пташко, твій спів спливав у моє серце, як рінка вода в новий збанок...

- Іди ж собі, пташко, в ті краї, де ще калачів не забрали, а дітей не порізали.

Обома руками взяв він свою сиву голову та й схилився до землі.

Встид тобі, сивий волосе, встидайся, що приповідаєш та приспівуєш, як плаксива баба, бо нічо вже тобі на цім світі не поможе...

- Ех, сини мої, сини мої, де ваші голови покладені? Не землю всю, але душу продав би, аби кривавими ногами зайшов до вашого гробу. Господи, брешуть золоті книги по церквах, що ти мав сина, брешуть, що мав! Ти свого воскресив, кажуть. А я тобі не кажу: воскреси їх, я тобі кажу: покажи гроби, хай я ляжу коло них. Ти бачиш цілий світ, але над моїми гробами ти отемнів...

- Хай тобі оця синя баня так потріскає, як моє серце!..

- Та прийдіть котра до старого; ніби ви їх не обіймали, моїх синів, та не лягали в білу постіль? Та вони були, як дуби, куче-

ряві... Та принеси на руках байстрятко, не встидайся, приходь. Дід тобі всі килимки під ноги підкине, а байстрюкові порубає все полотно найтонше на пелюшки. Бо ти ходиш без вінка та плачеш від наруги.

І дід підводив обидві руки вгору й кликав ними до цілого світа:

- Ходи, невісточко, ходи до тата, нам попа не треба!

Голосно заридав, приліг до землі і нею, як хустиною, обтирав сльози і почорнів. Та ще благав дальше:

- Або приходь хоч ти, коханко, без дитини, та на твоїй шиї я побачу його руки, а на твоїх губах зачервоніють його губи, а з твоїх очей, як з глибикої криниці, я виловлю його очі і схо-ваю їх в моє серце, як у коробку. Я, як пес, занухаю його чупер на твоїй долоні... Коханко, приходь і рятуй старого!

- Ти ще є на світі, а їх нема жадного, то найдіть дорогу до мене та принесіть вість. Насипте студеної роси на мій сивий во-лос, бо він мене пече кождий, як розжарений дріт. Моя голова палиться від того вогню.

І рвав з голови сиве волосся та кидав на землю.

- Сиве волосся, пали землю, я не годен вже тебе двигати.

До решти обезсилений приляг до землі і лежав довго мовчки, а потім лагідно розказував:

- Останній раз прийшов Андрій; він був у мене вчений. "Тату, каже, тепер ідемо воювати за Україну". -"За яку Україну"? - А він підійняв шаблею грудку землі та й каже: "Оце Українa, а тут - і справив шаблею у груди - отут її кров; землю нашу ідем від ворога відбирати. Дайте мені, каже, білу сорочку, дайте чистої води, щоб обмився та й бувайте здорові!" - Як та його шабля блиснула та й мене засліпила. "Сину, кажу, та є ще в мене мен-ший від тебе Іван, бери і його на це діло; він дужий, хай вас обох закопаю у цю нашу землю, аби ворог з цього коріння її не витягнув у свій бік". -"Добре, каже, тату, підемо обидва". - Та як це стара вчула, то я зараз бачив, що смерть обвилася коло неї білим лантухом. Я подався до порога, бо чув, що її очі ви - пали і покотилися, як мертве каміння по землі. Так мені здава - лося, але світло на її чолі вже погасло...

- А рано вони обидва виходили, а стара сперлася на ворота та не говорила, але так здалека дивилася, як з неба. А як я їх скидав на коліі, то казав: "Андрію, Іване, назад не йдіть, за мене пам"ятайте, бо я сам, ваша мама на воротях умерла..."

До самого вечора водив Максим коні по ниві та не кричав уже, геть замовк. Діти, що вівці гнали, люди, що плугами попри нього дзвонили, з ляку не поздоровляли його. Замазаний грязюкою, обдертий, кривий, він неначе западався в землю.

ж

ж ж

Пізнім вечором, як Максим пообходив корови та коні та подоїв вівці, увійшов до хати.

- Ти, небого, геть затихла, замертвіла, якби в тебе хто ніж упхав, не годна слова сказати... Та я в тобі ще розгребу трохи вогню...

Він зварив кулешу, убрав білу сорочку, повечеряв і затих. Потім прикляк до землі і молився:

- А ти, Мати Божа, будь моєю господинею; ти з своїм сином посередині, а коло тебе Андрій та Іван по боках... Ти дала си-на одного, а я двох.

В. Стефаник

Катруся

Як Катруся приходила до пам"яти, то мама сідала коло неї і жалібно говорила:

- Катрусе, доки ти, небого, будеш слабувати? Гроші минулися, других заробити не заробиш, хоч би і підвелася. А я повідносила гроші по ворожках. Та й з того нема ніякої користи. Правда, ворожка угадала за все, як дома діється, яка тобі біль, але коріння нічого не помагає. Відай тобі таки нема виходу...

Катруся лежала нерухомо. Водила сухонькою рукою по тварі. Сині нігті були, як її сині очі, і здавалося, що по лиці вандрує багато синіх очей, дивних блискучих. Всіма тими очима Катруся гляділа на маму і потакувала на її жалібну мову.

- Ой, нема, бідний світе, нема. А батько геть зжурився. Заходить у голову, чим тебе поховати, як умреш. Коли на тебе подивиться, та й чорніє з жури. Ми, Катрусь, геть з усього вийшли. Муки на дні лиш трошки, зерна одного нема коло хати, та й зломаного грейцера нема. Якби умерла, то й би стали, як серед води. Коли б тебе Бог хоч до осени додержав... Ей, дівко, дівко, то-то себе та й нас зневолила!

Мама взяла Катрусю чесати.

- Ти так страшно гориш, та так кашляєш, що хай Бог сохранить! Ані дранку натягнути на тебе, ані розчесати, ані вмити. Боже, Боже, як ми гіренько мучимося. Просю Бога, аби половину тої муки на себе перебрала, та й не можу допроситися.

Сльози мамині капали на Катрусине волосся і пропадали, як вода у піску.

- Що з тебе зробилося? Така була годна, така робітниця, що на все село! Аж нам душа радувалась, гадали, що нам легше стане із-за тебе, а то, дивись, яке легше! Коли б хоч що їстки доброго, а то ми в"янемо на бараболі, а ти таки гинеш. А трудно ходити вже по хатах за молоком, вже стільки находила, шо тепер нема як лица вказувати.

Мама заплітала косу.

- Не знати, нащо я квіток тобі накупувала? Увалила два леви, як у болото. Вже, відай, я тебе у ті квітки на смерть уберу...

Заплакали...

- Ану, дайте, я подивлюся на них.

Мама дала Катрусі квітки сині, білі, зелені, червоні.

Катруся перезирала їх, лице її слабо усміхалося, а сині, білі, зелені, червоні блески блукали по обличчю.

- Дай сюди, швидко, дивись, батько йде та скаже, що тобі ще у голові дівоцтво.

ж ж
ж

Катрусю поклали на віз, аби везти до лікаря. Мама, плачучи, підклала їй подушку під голови.

- Бодай я вже не дочекав вас дохторувати! Коби поздихали, то би раз поховав та й збувся!

Держав віжки від однокінки і аж чупер собі микав зі злости.

- А ти, розпаднице, пам"ятай, що, як я гроші задурно по дохторах розсію, то й тобі амінь зроблю! Я тебе без дохтора поховаю, я тобі буду дохтор. А відки ж я наберу на вас: на дохторі, на аптики та на дідька рогатого?! Та мій мозилі не годен цього витримати, ой не годен. Найняв би фіру, та ліпше вже відвезти на могилу та ви-

вернути та й збутися.Боже,Боже,що це мене найшло цієї днини.Ну, ганциго,тіпай тими безклубими боками!

Потяг конину батогом та й виїхав за ворота.

На вулиці Катруся цікаво розглядалася.Від осени багато новин настало.Вуйко Семен загородив пліт,старий Николай пошив наново стодолу.Катруся забулася і за сварку татову,так роздивлювалася на всі боки.

На полю люди орали,сіяли.Жайворонки над ним співали.Чорна рілля розсипалася під сонцем.

Катруся почервоніла і все собі гадала:

- Маю в Бозі надію,що підведуся,що ще весни не страчу.Зараз таки найду собі роботу...Боже,Боже,найди мені лік!

Певна була,що весни не стратить.Тато сидів на переді і довго мовчав.Врешті почав говорити.

- Дивись,днинка,як золото,а ти ходи по дохторах!

Звернувся до Катрусі.

- Скажи ти мені,дівко,що я маю з тобою робити?Лежиш та лежиш, та й ні життя, ні смерти.Я грошей набираю та набираю,та й все задурно!Коли б знав,де тобі лік,то шукав би,а так,що я знаю?Коли б вже або сюди,або туди!І тобі ліпше,нам ліпше...

Катруся плакала.

- То,небого,нема що плакати,лиш таки що правда!Ти собі вмреш і гадки не маеш,ніби то не однаково в землі гнити?Яке сьогодні легке життя,то ліпше вмерти, а не капарити цілий вік по чужім полі!Вже грошей набрав,та ще наберу на похорон,та й на старість жиди з хати виженуть.Ех,коли б знав,що не буде тобі ліку,та й би зараз завертався додому.Добро,що то лишилося б на похорон.

Катруся заходилася від плачу і кашляла на все поле.

Тато витягнув з пазухи яблуко та й якось несміливо подав донці.Ніколи він ще не давав їй ніяких лакітків.

- Не плач,небого,я тобі не ворог.Я лиш кажу,аби задурно гроші не віднести,аби себе не скалічити та й аби тобі не помогло.Таже ти сама,дитинко,видиш,що нема відки.Я би тобі мізинного пальця врубав та й би не жалував.Я за тебе маю у людей честь,як за хлопца,бо ти робітниця на все село.Синку,я на тебе дув,як на пінку, та й бачу,що вмреш.То видко очима,що тобі нема виходу.Ой,небого, небого,то-то маемо бідувати без тебе...Ой,будем, та будем...

Старий замовк.

- Ой,умру-умру,вже бачу,що мені нема виходу - шепотіла Катруся.

В"їжджали в місто.

ж ж ж

Вертали додому.Сусід Николай також з ними.

- Він мені таке наспівав,що де,де,де-е-е!Мужикові до дохторів нездало ходити.Коли б,каже, багато молока пила та м"яса якого легкого аби поїдала,аби трунок собі вилагодила,аби хліба білого - де що на світі е,то згадав.Може воно у панстві помогло би,але у нашім стані то не поможе.Доста того,що як він зачав почитувати,то я таки не дослухав до кінця.Ніби було б що з того, що я б вислухав?Хай умирае так,як е.Хай вип"е ті медицини,що взяв в аптиці,та хай або вихоруеться,або як сама хоче...

- А ви ж гадаете - почав сусід,- що дохторі дають мужикові такий лік,як панові або жидові?Бодай так здорові!Мужикові,що вткне,вткне,то й спасайся.Ніби йому хочеться мужикові доброго ліку пошукати?З паном,що день,то добрийдень,а з мужиком що?

- Коли б то,уважаете,кому порадити,а то наше яке?Поцілував у руку та й чекай,аж скажуть гроші дати...

- Найліпше було визнати у старої Іванихи.Вона,бачу,пішла до

дохтора,та й,як він зачав її шукати,то вона йому навправці:"Ой, каже,пані дохтор,дайте мені послідній лік.Я,каже,бідна баба,не маю із-за кого дохторуватися,то дайте мені послідній лік." Дохтор,бачу,подивився на бабу та й каже: "А ти відки знаеш?" "Ой,каже,звідки знаю,то знаю,але дайте мені таку рицилку на послідній лік".Як зачала,як зачала,та й дав.І до сегодні ходить...

– Коли ж бо не стало розуму запитатися.Ви гадаете,що то з паном так говорити,як вам здаеться?Кажи раз-два,та й забирайся,шуруй!

– Пішла баба з тою рицилкою до аптики.Дала аптекареві,а сама, на біси,мудра,дивиться,як він буде той лік вилагоджувати.То оповідала,що,як собі капнув того ліку на долоню,то й наскрізь руку перейшов.Але то лиш десь сотому удасться такого ліку дістати. А мужикам лиш такий лік вдалий,що або сюди,або туди!

– Ей,бідний світе,що я не розпитав баби,як воно треба того ліку просити!А так і гроші загубив,і нічого не поможе...То-то гідно зробив.

– Та відай нема вашій дівці виходу.Дивіться,як вона горить? Нема з неї так нічого,як з отого листка,що відчахнувся від дерева...

– Ой,нема,нема,і гроші пішли.Коли б був хоть Іванихи запитав...

– Та то видите,від чого лік.Аптикарь мае свою аптику та вмирае...

В.СТЕФАНИК

САМОМУ СОБІ

Ти будь у мене,як небо осіннє,уночі – тверда.Будь чиста,як плуг,що оре.Будь мамою,що нічки темненької дитину хитае та тихонько-тихісінько до сну приспівуе.

Вбирайся,як дівчина рано вбираеться;як виходить у сад милого, і так ще вбирайся.

Шепчи до людей,як ярочок до берега свого шепче.

Ломи,як блискавка,що найдужчого дуба ломить і коле.

Плач,як ті мілійони плачуть,що тінню по світі вандрують.

Біжи,як пристрасті мої,що їх більше баьогів гонить,як сонце проміння,лови чужі пристрасті та сплітайся з ними та й разом спалюйтеся.

Як знеможеш,то сядь на вербу та дивися на став тихий.

Така будь моя бесідо!

....

З ЛИСТА В.СТЕФАНИКА НА УКРАЇНУ

...Стою на вуглі своеї хати і простягаю до Вас руки.Поздоровте від мене всі дужі таланти у Вас і привітайте Олену Пчілку та тіні Лесі Українки і Михайла Коцюбинського.Ви молоді передайте мій найнижчий поклін Михайлові Грушевському,Сергієві Єфремову і Агафангелу Кримському.

"Світ",Ч.6,1927 року.

--оОООо--

М.ЗАХАРЧЕНКО

Синя курочка

Хоч була ще властиво зима, - день видавався весняним. По весняному зеленіли рештки торішньої трави попід уламками п"едесталу якогось пам"ятника, по весняному бігли спід обгорілих руїн струмочки води, і по весняному жваво виглядав натовп, що майже безперестанним потоком вливався і виливався з широкого східчастого тунелю підземної міської залізниці на Anhalter Bahnhof"і.

Лише Петрик не виглядав по весняному; може тому, що засмальцьована вухаста шапка з обскубаним кролячим хутром нагадувала холодну злидарську зиму, може тому, що в жовто-зеленавих тонах його обличчя не було вже нічого бадьорого, задиркуватого, а може й з яких інших, непомітних на око причин.

Величезні Петрикові черевики голосно човгали ямкуватим, згризеним фосфором запальних бомб хідником, обтріпані рукава маминої ватянки безперестанку зсувалися вниз, але Петрик, не зважаючи на всі ці дрібниці, простягав поперед себе власними руками зроблені курочки і час від часу погукував:

- Хвунцик хвеник! Хвунцик хвеник!

Аж чотири дні майстрував Петрик цих курочок. Наївно незграбні дзьобали вони уявне зерно, слухняно вклоняючись під вагою дерев"ної гирьки, що плавно погойдувалася на шворочці.

Найбільші труднощі виникли, коли курочок, вже цілком закінчених, не було чим пофарбувати; але Петрик вагався не довго - з уламка хемічного олівця зробив він чорнило і, наперекір усім законам природи, пофарбував своїх курочок у яскравий фіялковий колір; але, на Петриків погляд, курочки були сині.

- Хвунцик хвеник! Хвунцик хвеник!

Петрик заробляв гроші. О! Як вони були потрібні, ці гроші! За них можна купити і "хвишпасту" і "герінгзаляту" або й пива. Пиво теж добре; так ніби тобі й вода, а ніби й не вода, а все таки ліпше, ніж нічого. Та й мама пива нап"ються, може їм легше буде, бо все плачуть та плачуть.

Огрядна німкеня спинилася перед Петриком. Він звичним рухом збив шапку з очей аж на лоба і, не чекаючи, вигукнув:

- Хвунцик хвеник! Купіть!

І загойдав, загойдав гирькою. Сині курочки наперебій одна перед одною, весело застукотіли дзьобами.

Стомлене обличчя німкені розквітло блідою посмішкою.

- Was kostet? Fünfzig Pfe....

І не доказала. Пронизливо, тужно і лячно заревіла сирена. Десь трохи далі, тим же розпачливим тоном, обізвалася інша, а далеко, десь зовсім далеко, сирена занила дражливо і страшно, як поранений дикий кінь.

- Алярм?

- Алярм!

- Алярм...

Люди не йшли - люди бігли. Жінки, діти, візочки з немовлятами, старі фольксштурмісти, складані стільчики, чоловіки, валізки, полонені італійці, коци і знову діти і знову стільчики...

Глухий тупіт безлічі ніг. Холодний, звичкою стримуваний жах. Вперед, далі, глибше під землю, глибше...глибше...глибше...

Відтертий натовпом Петрик лишився надворі. Скулився у клубочок, притулив до грудей своїх курочок і приник до холодного муру.

Скаженим ходом підлетів деренчливий трамвайний вагон і різко зупинився недалеко від Петрика. Водій сплигнув на брук, кинувся до

тунелю.Запримітив Петрика,гукнув до нього кілька слів,але,не дочекавшись відповіді,махнув рукою і побіг далі.Петрик його не зрозумів.

Небо тяжко дзвеніло.Трепетно дрижало густе повітря,від залізного реву холонула кров,а оглушлива порожнеча з брязкотом котилася по завмерлих вулицях.Літаки наближалися.

Ось уже близько...Ось зовсім тут...Ось... над голов...

А-а-а-х...а-а-х...а-х...

Земля в жаху здригнулася.Петрик щільно заплющив очі й тісніше закутався у свою ватянку.

Господи!І навіщо було їхати...А вдома ж... вдома й дідусь залишилися...сиві...над ставом...а в ставу карасі...сонечко перебігло стежечкою аж із того берега...,а очерет тільки: шшш-шш-ш,... хитається...попід самим берегом,на м'якому рибка дрібнесенька грається,в очереті, - а очерет тільки: шшш-шш-ш...

ж ж
ж

Знаву завили сирени;але втомлено-радісно,глухо й заспокійливо. Літаки відлітали на захід.

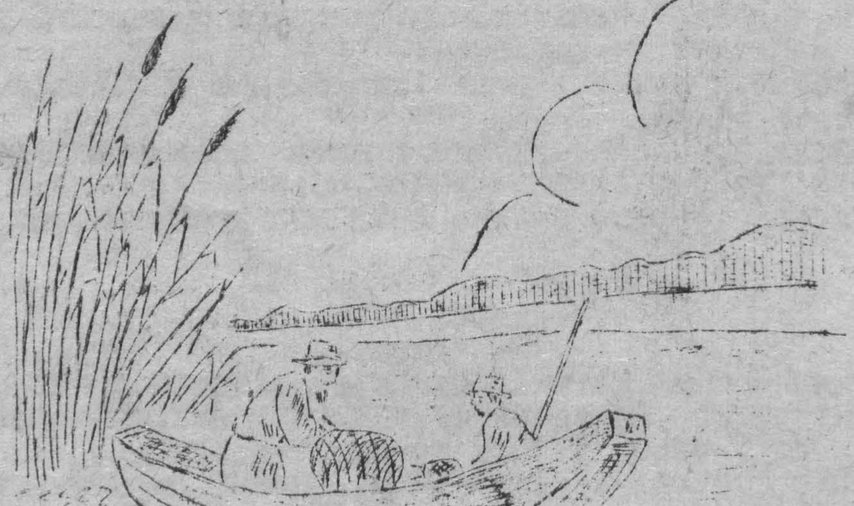
З підземель,із тунелів і схованок виходили люди.Із тунелю підземної залізниці виходили вони густо напудровані вапняним пилом з розбитого склепіння.Скроплені кров"ю обличчя,роздертий одяг і... розпачливо-радісні усмішки.Це - щасливі.Нещасливі лишалися там.

Люди виходили.Але весняного дня вже не було.Чорне,звуглене небо тяжко звисало над розтерзаним містом.Полум"яні стовпи хижо дерлися у його скаламучену височінь і безсило спадали вниз рясними дощами чорного попелу.

Площі не стало.Там,де був її центр,сплівся велетенський клубок трамвайних проводів,а навкруги палахкотіли смолоскипи будинків.

Край площі,над величезною ямою, безсило лежав розбитий трамвайний вагон.Яма була до половини залита брудною,пінявою водою, а на її брунатній поверхні тихо кружляла синя курочка.

Берлін палав.

Перед бурею

уривок

з першої частини

трилогії

"ГЕТЬМАН БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ"

ЧЕТВЕРТА ДІЯ

Картина сьома

Головна квартира Хмельницького під Жовтими Водами. Гетьманський намет. Вечір. Гетьман за столом. Перед ним полковник Максим Несторенко.

Я В А I.

/Хмельницький і Несторенко/

НЕСТОРЕНКО - ...Іще, пане гетьмане, серед козаків недобрі чутки пішли.

ХМЕЛЬНИЦЬК - Що таке, полковнику?

НЕСТОРЕНКО - Пішла поголоска, що по Дніпру поплавла більша частина польського війська і нас з Кодака хотять зайти в хвіст... І що коронний гетьман, Микола Потоцький, навмисне тримає нас під Жовтими Водами, щоб зробити нам пастку.

ХМЕЛЬНИЦЬК - Навіть таке?

НЕСТОРЕНКО - Еге. І що...

ХМЕЛЬНИЦЬК - Що ще?

НЕСТОРЕНКО - /мнеться/

ХМЕЛЬНИЦЬК - Говоріть сміло, пане полковнику.

НЕСТОРЕНКО - І що ви з ними в змові.

ХМЕЛЬНИЦЬК - З ким?

НЕСТОЕНКО - З поляками.

ХМЕЛЬНИЦЬК - Так. Що ж ви, полковнику, на це відповіли?

НЕСТОРЕНКО - Я, пане гетьмане, говорив, що це брехня, ворожа поголоска, але... козаків це не переконує.

ХМЕЛЬНИЦЬК - /встав/ Все, пане полковнику?

НЕСТОРЕНКО - Все.

ХМЕЛЬНИЦЬК - Ідіть до козаків, перевірте, звідки ідуть ці чутки, знайдіть того, хто їх розпускає і покарайте моїм іменем. А про виконання цього повідомте мене. Все.

НЕСТОРЕНКО - Пане гетьмане, коли я буду робити щось такрго, то мене козаки розірвуть.

ХМЕЛЬНИЦЬК - Ага. Так ви боїтеся смерти від козаків, що збунтуються проти вас? А що тоді я маю сказати, як усе військо низове стане таким? Ну, подумайте. /Несторенко мовчить/. Мовчите. Так ще раз повторюю: або виконати мій наказ, або зголоситиі, що полковником ви бути не можете і проситесь в козаки. Зрозуміло?

НЕСТОРЕНКО - Так, пане гетьмане. Все?

ХМЕЛЬНИЦЬК - Все.

НЕСТОРЕНКО - Дозволите йти?

ХМЕЛЬНИЦЬК.- Так. /Несторенко вклонився. Вийшов. Павза. Входить полковник Шумейко/.

ЯВА II.

/Хмельницький і Шумейко/

ШУМЕЙКО - Чолом панові гетьманові!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Чолом полковникові Шумейкові!/вітаються/Ну,що нового?

ШУМЕЙКО - Кепська новина,пане гетьмане.Козака Самсику,що від нас пішов до козаків Ганджі,поляки схопили,на тортурах мучили і на палю посадили.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Це зле./Павза/ Значить хтось його видав?А що розповідає той,що прибув з цією вісткою?

ШУМЕЙКО - Каже,що другого дня,як прибув Самсика в стан реестровиків,розшукувано серед них людину з червоними руками...

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Так?

ШУМЕЙКО - Так.Розшукувано людину з червоними руками,а як набрели на Самсику,зразу схопили.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Значить хтось видав./павза/Шкода.Але нічого не вдієш.Чи ж встиг він щось зробити?

ШУМЕЙКО - Так.Наша відозва серед козаків Ганджі відома.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Відома кажеш?Це добре.../пильно подивився на Шумейка/А чого,Прокопе,в очах у тебе сум?

ШУМЕЙКО - Сум?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Так,сум.

ШУМЕЙКО - У мене сум?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Так.У тебе в очах сум.

ШУМЕЙКО - Та...ні.Це так.Шкода козака.Ну і...правду скажу... Моторошно від чуток,що звідусіль пливуть.Але я не боюсь.Ні-ні!Борони Боже!Навіть як би і зараз смерть.А...от діла шкода,якщо провалиться.Але це я тільки вам.Тільки гетьманові це...А з козаками я о! який.Співаю,бадьорусь./виструнчився і насупив брови/А собі кажу;Прокопе!Кріпись!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - /сміється/Це добре.Це добре...Прокопе,що ти такий щирий старшина.Але все таки,як пильно на тебе подивитися,то хоч як ти струнчишся і нахмурюєшся,а видно,що там,глибоко тебе щось гризе.А цього не повинно бути!Не повинно!Вже як ми взялися за цю велику справу,то тут для нас самих,для нашого отого,що глибоко сидить і керує нами,нема місця.Розумієш, Прокопе?Нема місця!Бо робимо все це не собі,а тим, що в мілійонах мають народитися після нас.Розумієш?

ШУМЕЙКО - Не зовсім,пане гетьмане.Але я тільки одно знаю:оттак,як подивлюся на вас,то й зразу мені стає легко Так здається,якби над самим краєм прірви стояв,а як би вгледів вас,то...була б вона мені рівчаком по коліна.Я...пане гетьмане,не вмію тільки сказати.А так я дуже добре добре розумію.Але я затримую вас та й самому бігти треба.Все,пане гетьмане.Чи не буде якогось наказу?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ні,Прокопе.Іди з Богом.Тримай козаків у руках та.. тобі і казати не треба цього.Ти сам знаєш.

/попрощалися.Шумейко вийшов.Входить охоронець./

ЯВА III.

/Хмельницький і охоронець/

ОХОРОНЕЦЬ - Пане гетьмане!Козак Павло Гога.Накажете прийняти?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Павло Гога...Павло Гога...Ага.Так.Прийняти.

/охоронець вийшов.Входить Павло/.

ЯВА IУ.

/Хмельницький і Павло/

П А В Л О - Чолом, панові гетьманові.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Здоров, здоров, козаче! Ну, як тобі ведеться серед козаків? Чим невдоволений? Які маєш жалі?
П А В Л О - Все гаразд, пане гетьмане. Ніяких жалів не маю. Ведеться мені серед війська запорізького дуже добре. Але...
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Що "але"?
П А В Л О - Трохи мені нудно тут без справжнього діла. Отже, я прийшов просити пана гетьмана дати мені якусь роботу... таку, щоб і ворога поконати, війську запорізькому слави придбати і собі чести замати. Діла прошу, пане гетьмане!
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Діла просиш? А якого ж діла ти хотів би?
П А В Л О - На той бік піти, ворогам допекти і сюди щось принести.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - На той бік?... Але ж небезпечно! Ризику багато!
П А В Л О - То нічого. Хто не ризикує, той не козакує. А мені до ризику не звикати.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Кажеш до ризику не звикати... Ні, не варт це робити. Вже ми втратили одного козака, що пішов на той бік. Досить. Не маю тобі окремої роботи. А як хочеш йти - затримувати не смію. З Богом. Але назад жду з перемогою. Бувай здоров!
П А В Л О - В такім разі... Дозвольте коронного спіймати і на аркані вам передати.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Охо-хо! Важку задачу береш, козаче! Не так легко це робиться! Бувай здоров! /Павло кланяється і йде до виходу, але на нього налетів і ледь з ніг його не збив Богун. Подивилися один на одного, усміхнулися і розійшлись/.

Я В А У. /Хмельницький і Богун/

Б О Г У Н - Чорт його знає, що робиться! Троє сіл козаки Кривоноса пограбували! Села спалили! Гетьмане! Та вкороти ж йому руки! Це ж... це ж...робота для ворога
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - /встав, забарабанив пальцями по столі/. Так... Що ще?...
Б О Г У Н - А хіба цього мало?
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Цього, Богуне, може навіть і забагато. Але...треба потерпіти. Треба потерпіти, Богуне.
Б О Г У Н - Ти думаєш?
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Так.
Б О Г У Н - /Прислухається/. Здається, він і сам йде...
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ото добре. Ти з ним можеш говорити, як хочеш. Я ж тимчасом мушу почекати. За ним козацька сила, що не хоче визнавати на собі уздечки... Зрозумів? Але потім все це виправимо... /відчинилися двері - на порозі Кривонос/.

Я В А УІ. /Тіж і Кривонос/

Б О Г У Н - О, і Кривонос тут! Розкажи, полковнику, чого накоїли твої козаки... Бо і моїм завидно.
КРИВОНОС - Як то накоїли? Чого ти, Богуне, встряваєш туди, куди тебе не просять?
Б О Г У Н - Не встряваю, а говорю при гетьманові, що твої козаки грабують, а тим їм потуряєш і другим охоти піддаєш!
КРИВОНОС - Грабують?.. Дурний ти і дурна твоя мова, чув?
Б О Г У Н - Кривоносе! У мене шабля ось! Я тобі вкорочу твого носа, як ти будеш таке патякати!
КРИВОНОС - Замовчи, сучий сину, шляхетське кодло, бо я зараз

з тебе мокре місце зроблю!

БОГУН - /хапається за шаблю/. Ах ти ж, розбішако.../схоплюється Хмельницький/.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Полковники Полковники! Годі!!! /схопив Богуна за руку, одвів Кривоносову руку, що замахнулася вдарити Богуна/.

КРИВОНОС - Третій день козаки голодні сидять! Ляхи худобу нищать, все беруть... А мої що?... Зубами клячати будуть? І крім того... мої тільки з панами мають діло!

БОГУН - Брешеш! Курей з села тягли! Подушки на вітер пороли!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Перестань, Богуне, годі!

КРИВОНОС - Я можу показати, як хочеш, твоє місце! Ти мені не отаман! Я сам собі отаман!.. І хто спробує мене вчити - голову одсічу і на смітник викину! Я Кривонос!... І цим все сказане... /павза/.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ну, ти вже заспокоївся?

КРИВОНОС - Я завжди спокійний.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Я питаю, Максиме, а тепер спокійний?

КРИВОНОС - /підвищеним тоном/. Та спокійний же! Кажу ж, що спокійний! Якого чорта!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - /спокійно/. А чому ти до мене кричиш? Я ж до тебе не кричу?

КРИВОНОС - Ти?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Я.

КРИВОНОС - Бо ти... хоч і гетьман, але не можеш на мене кричати.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - /перемагаючи себе/. Вірно, Максиме... Не можу... Знаю я, що ти... добрий полковник. Знаю. Сядь. /до Богуна/. Полковнику Богун. Жодних вісток не маю від Вовченка, Топіги і Чорноти. Що це таке? /жартома/. Може їх полки перейшли на сторону Потоцького?

БОГУН - Зараз пошлю вістунів.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Прошу тебе. Розпорядись. /Богун вийшов/.

Я В А УП. /Хмельницький і Кривонос/

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - В тебе добрий тютюн, Максиме?

КРИВОНОС - О! Хіба ж такий! Від самого султана подарунок на тому тижневі прийшов! Хочеш?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Дай. /Кривонос дістає капшука. Хмельницький набиває люльку. Закурює і Кривонос. Курять/. Ну, так що ж там, Максиме, з твоїми козаками? Як живуть?

КРИВОНОС - Живуть, як і я.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Це добре.

КРИВОНОС - А Богунові вкоротити язика. Бо коли ти не вкоротиш, то я йому його вкорочу.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Вам, я бачу, обом бою треба. Без бою ви, як бджоли в хмарний день біля вулика: сердиті і сами себе кусаєте. /павза/. А ти,Максиме, яку у чомусь маєш потребу - кажи мені. Невже справді твоїм козакам нічого було їсти, що поперлись грабувати своїх?

КРИВОНОС - Знаєш, Зиновію,.. Тобі я скажу правду.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ну, кажи, слухаю...

КРИВОНОС - Не в тому річ! /встав, заходив по хаті/. Не в тому річ, Зиновію... що козакам їсти не було

чого. Це я Богунові сказав так. Та і тобі скажу, як по старшинському запитаєш.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - А як по приятельському?

КРИВОНОС - А як по-приятельському, то знай: не можемо ми інакше.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Як то?

КРИВОНОС - А так. Ти, Зиновію, тільки подумай добре: хто такий козак-січовик? Душа рідна степу! Лісів! Незалюдненого Низу! Він - як той звір! Принеси йому сьогодні їсти й пити. Принеси медів, горілок, печені, смажені. Посади його у багаті хороми, палаци. Дай усе. І скажи: "На, козаче, їж і пий. Їж і пий і ні про що не думай" І він все відсуне, відштовхне, відкине геть. Ну, що йому з усього того, коли не буде він гуляти по степах, не буде бити, ламати, нищити і на власну руч добувати, що йому до вподоби? Та йому ті добра смердіти будуть здохлятиною! Це все одно, що вовка ти посадив би в клітку і їсти йому давав, а він тобі за якийсь там час здох. Так і козак, Зиновію. І так само я! Нам волі треба! Простору! Битв! Небезпек! О, тоді ми козаки! А без цього? Та хай йому хрін, щоб ми запорожцями звались! Ти розумієш мене, Зиновію? Розумієш?.. /нахилився близько до нього/. Як не б"ю, не ріжу, не грабую - я не можу жити. Сам я такий, і козаки мої такі. Це вони знають і до чорта в зуби підуть за мною. Розумієш?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Розумію.

КРИВОНОС - Тобі, Зиновію, я це кажу, бо бачу, що ти козак і мене зрозумієш. Так?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Так, Максиме... Я тебе розумію.

КРИВОНОС - Ну і добре, що ти мене розумієш.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - /по павзі/. Максиме!

КРИВОНОС - Ну?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - А чи не маєш ти ще чого мені сказати, як твоєму приятелеві?

КРИВОНОС - Ще?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Еге.

КРИВОНОС - Знаєш, Зиновію... Я... Ну, чорт з тобою! Скажу тобі ще одну правду.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Кажи.

КРИВОНОС - Ненавиджу я, що ти гетьман над усім військом запорізьким, а не я. Чуєш?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Чую.

КРИВОНОС - /зітхнув/. Але я тут нічого не можу вдіяти...Ти хитріший за мене... Я міцніший за тебе... кращий я козак, але ти... ловкіший. І через те тебе всі поважають, а мене на другий день убили б такі гади, як Богун. Чорт з ними! Гетьмануй!.. Ти козак не кепський!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Дякую за щирість. Але я, Зиновій Хмельницький, прошу тебе все роби, щоб я знав. Добре? Обіцяєш?

КРИВОНОС - /подумав/. Добре. Обіцяю.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ну і все. Щось маєш мені ще сказати?

КРИВОНОС - Ні, це все. Тепер мушу йти... Бувай здоров! Не сердься на мене, бо я козак щирий. Що на душі, те й на язиці...

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Та бачу, бачу... Бувай. /Кривонос повагом пішов/

Я В А УШ. /Хмельницький один, потім Богун і Шангирей/

/Хмельницький пройшовся по хаті. Став. Замислився. Входять Богун і Шангирей/

БОГУН - Радісні вістки, пане гетьмане!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Що таке?

БОГУН - Реєстрові козаки, що пливли по Дніпру з німецькою піхотою, поперевертали човни, потопили німців разом з комісарами, а сами пробиваються до нас!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - В добрий час. Зараз же, Федоровичу, заготовте лист до Тогай-бея, щоб тисяча татарських кіннотників, кожен з вільним конем, виїхали до Дніпра, забрали повстанців і привезли сюди. Негайно!

ШАНГИРЕЙ - Так, є, пане гетьмане! /вийшов/.

Я В А IX. /Тіж без Шангирея/

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ну, здається, і нам скоро почнеться робота. Треба, Іване, і то негайно, тих козаків, що принесли цю вістку, переправити на той бік Жовтих Вод до реєстрових, що ідуть сушею... щоб і вони, як їхні товариші на Дніпрі, повернули проти своїх властителів. Добре?

БОГУН - Чудово, гетьмане! Біжу! /пустився йти/. .

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Почекай! /Богун став/. За години дві - збери всіх старшин і приходьте. Так думаю, що взавтра дасть Бог розпочнемо діло...

...Муж справді імени гетьманського достойний. Сміло на лихо дивиться і перед лихом не відступає. Тіло його жадними трудами не знесилюється і ніякими ласощами переможене не може бути.

Мороз і спеку терпить однаково. Їжі і питва споживає стільки, скільки для життя потрібно. Сон його не перемагає ні вдень, ні вночі.

Але коли від державних і військових справ вільний, то тоді трохи відпочиває, але не в дорогоцінних ложах, а на постелі, яка военному мужеві личить. Коли лягає спати - не турбується, щоб окреме місце для того мати, але серед гурту вояків, ні трохи про те не думаючи, тихо сон приймає. Зброю і коня має нічим не ліпших від інших. Багато-багато разів бачили його військовим плащем вкритого між вояками від трудів втомленого відпочиваючим. Перший в бій і останній з бою в кінці його виходив.

ХАРАКТЕРИСТИКА ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО за літописом Граб"янки.

В куточку українського Полісся

Столин - невеличке містечко, що позначене на мапі під 26 50 сх. від Грінвіча довготи і під 51 50 півн. широти. Це місто - приблизно середина трикутника, що приходиться поміж ширше знаними містами: Пінськом, Туровим і Сарнами. Свою назву, за місцевими переказами, Столин дістав від того, що до нього можна дістатися, лише переїхавши "сто лин", чи то ста паромів, які ходять на линвах /сталевих канатах/. Розкинувся Столин на лівому березі р. Горинь, в 45-ти кілометрах від місця, де Горинь вливається у Прип"ять, на рівній пісковій мідцевості, з усіх боків оточеній Пінськими болотами, порослями сосновими й чорними лісами.

Тридцять п"ять років тому, Столин був типовим поліським жидівським мідтечком з місцем осідку "пристава" й "волості", як найвищого начальства; лікарня і "двухклассное училище" були головними його кулутурними інституціями. Церква, костел, синагога говорили про національний склад його населення. Жидівські "ба - калеї" та "мануфактури" свідчили про торгове значіння міста. Столин славився грибами, ягодами, саморобним полотном, дерев"яною посудою, деревом, худобою, чобітьми. До того ж він був "столицею" знаного серед жидів своєю ученістю рабина Перлова. У двох кілометрах од нього в с. Маньковичах містилася ординація знаних польських багатіїв Радзивилів, що землі мала майже стільки, скільки мае хіба ціла Бельгія. Ця ординація сюди була перенесена десь на початку цього віку із сусіднього Давидгородка.

Положений у шести клм від залізничної станції Горинь на лінії Сарни - Лупинець, Столин жив тоді майже півсонним життям, яке "розбурхувалось" хіба тоді, як приїздив до ординації Радзивил, або виїздив за границю на курорт Перлов.

Адміністративно Столин в ті часи входив, як волость, у склад Пінського повіту Мінської губернії, що ніби мало свідчити про його етнографічний білоруський характер.

Так було. Але перша Всесвітня війна, що змінила взагалі так багато у світі, перевернула все шкереберть і в Столині. Найперше, Столин пережив російську революцію; пожив дещо часу під Україною; діждався Польщі.

Саме тепер, під Польщею в 1923 р. став повітовим містом. Почесне становище поміж іншими містечками околиці, дало Столину кільканадцять мурованих дво- і триповерхових будинків і причепурило його назовні. Становище повіту дало йому більш упорядковані хідники, електрику, деякі мощені вулиці, шосейне сполущення із залізничною станцією. Але, разом із тим, його церква обернулася в костел, бо захопила її так звана ревіндикація, а на місце ревіндикованої поляками - збудувалася православними нова.

Сильніше загуділа на вуличках Столина польська урядова й неурядова /серед жидів/ мова. Тон міста взагалі підпорядкувався Варшаві, чого не було помітно в часи попередні - б Росії й короткотривалої влади української. Загально наставлене завжди на Маньковичі, місце осідку польського багатія, з іменем якого в"яжеться кількасотлітня традиція старих часів Польщі, - Столин за Польщі став справжньою столицею Радзивилівського князівства.

Сам Столинський повіт - це фактично маетності цього магната, тому не дивно, що з Радзивилівськoю ординацією він був економічно пов"язаний. А власне і повітом став він тому, що цього вимагала ординація, яка бажала в себе на місці мати всі потрібні влади.

Останнє було тим більше Радзивілам вигідне,що місцева влада сама боялася магната:напр.,скарбові уряди цілими роками не стягали податкових залеглостей з ординації на терені повіту.

Між 1920-1923 рр.Столин був прилучений як гміна,до Сарн,що тоді підлягав Волинському воєводству,яке вважалося "українським"

Столинський повіт складався з 5 польських гмін /районів/ а саме:Столин,Висоцьк,Давидгородок /або Хорськ/,в двох кілометрах, де власне і був уряд гміни/,Березів,Плотниця.

Прихід на Україну Совітів у 1939 р. приніс в адміністратив - ний поділ цього куточка ту зміну, що через Столинський повіт пройшла Українсько-Білоруська границя. Висоцький район і південна частина Березівського одійшли до УССР, решта до БССР, як рай они - Давидгородецький, що тепер забрав у свій склад і північ кол. Березівської гміни, Столинський і Плотницький.

Прихід на Україну німців літом 1941 р. приніс нову зміну. Від серпня 1941 р. Столин, Плотниця й Березів стали одним Столинсь - ким районом. Окремо залишилися, як райони - Давидгородок і Висоцьк. А всі три увійшли в Столинський гебіт генерал-губернаторст-ва Волині й Поділля та в райхскомісаріят України.

Як із наведеного видно, на протязі зовсім недовгого часу, терен цього куточка землі не раз міняв свого господаря, не раз кроївся адміністративно все на інакший лад.

За царської Росії - це волості /ще були тоді і Городно і Теребежів/ "білоруської" Мінської губернії.

За України, як положений на південь од р.Припяті, що завжди вважалася природною границею етнографічної України, - Столин належить до Сарненського повіту. По переході до Польщі - він спо - чатку зараховується до українських "кресів" бо разом із Сарнами включається до складу Волинського воєводства. Але вже дуже скоро "переробляється" на воєводство Поліське, разом із Сарнами, а за тим в окремий Столинський повіт, щоб приділившись до Полісся - кілька літ пізніше обернутися в край "тутешней людності",в край "поліщуков".

Отже Сталин і його повіт - це місцевість, де стикаються терени білоруської й української людності. Правда, етнографічна ук - раїнська границя на мапах скрізь подається в цій місцевості по річці Припяті, як природній границі розселення українського племени. Ознайомлення автора на місці переконує, що тут людність скрізь говорить виключно по-українськи, і тільки в селі Колодна чути білоруську вимову. Комунікаційне тяжіння цього краю до півдня - Сарни і сходу - Овруч, де людність українська, і однакове сусідство на заході з півднем Пінщини, яка теж виразно українська; одрізаність непроходними болотами побережжя Припяті з півночі, - все це мало б свідчити про те, що тут - може як ніде інде - легко й ясно природа сама поклала етнографічний кордон поміж народами-сусідами.

Але тим часом політика і тут робила своє діло. І цей край краяли й перефарбовували, на різні лади, затушовуючи її природній, натуральний колір етнографічний-український.

Останній польський перепис /1931 р./, що був проведений і опрацьований під гаслом, людність польська й непольська /"тутешні"/, дала в своїх наслідках і на Столинщині стільки "поляків", якими в часи перепису 1921 р. і не пахло,- що людина ознайомлена з життям на місці могла хіба ва ці висліди розвести руками. Таке було тим більше дивним,що місцевої польської людности в цьому краї виняткова мало,бо навіть села Столинщини зі значною кількістю католиків,що їх тут кілька є /Осова,Купіль,Слобідка, Маньковичі,Будки,Видигорець,Городне і Ричиця/ говорять виключно

Мапа Столинського району

по-українськи.

Ми маємо змогу на цьому місці подати дійсну етнографічну картину розселення людности Столинського району,яка доводить,що переважаюча більшість людности Столинщини - українська.Це обгрунтовуємо даними перепису,переведеного Столинською районовою управою 30.Х.1942 р.

Звичайно по тій даті ще пережив цей край - знищення німцями жидівської людности,вивіз людности на роботи до Німеччини,нарешті відхід німців,що супроводився поголовною евакуацією. всіх мужчин,що могли бути взяті Совітами до армії.Та,звичайно,коли Совіти не зробили вже пізніше тут своїх нових депортацій,- то в істотному етнографічний характер краю в Столинщині й по нині не змінився,хіба чисельно - кількість людности тут зменшилася.

А тепер,раніше ніж подавати висліди,дещо про самий згаданий перепис.

Літом 1941 р.,під натиском німецької армії,що переможно посувалася на схід,Совіти відступили з теренів Польщі.Прихід німців скрізь провадив за собою організацію місцевою людністю власної влади,що - натурально - мала бути така,яка та місцева людність.

В Столині,як і скрізь по околишніх південних,західних і східних повітах,утворилася українська влада.Поляки Столинщини,що до Совітів /1939/ тут господарювали,були в переважаючій більшості элементом напливовим,не місцевим.А що це були люди в більшості з колишньої адміністрації,урядництва та польської лісової охорони маєтків Радзивила,- вони стали в значній кількості вивезені Совітами за Урал.Тим самим Столинщина в деякій мірі позбавилася штучної польської полуди міста й нових урядів.

Сам собою на світло денне виступив тепер природній етнографічний природни колір краю.До влади приходили місцеві українці,а з тим появлялися українські уряди,на них замаяли українські прапори й тризуби.Тоді поляки й жиди,що в самому місті творили великий відсоток людности й були вже зрусифіковані /розполонізувалися за 1939-41 рр./, - стали творити опір.Рештки вивезених стали метушитися.З повіту постягали всіх,хто ще де був і земляків-осадників,службовців польських фільварків,урядовців - і почали творити свою міліцію.Провідники почали оббивати пороги німецьких урядових установ,доводячи,що вони мають прийти до голосу,бо то "земля польська".

Тим часом наступала осінь 1939 р.Мав по школах розпочинатись навчальний рік.Ставало питання:як учити? Чи знов учити по-польськи "тутейших",що самі себе завжди звали й звуть українцями?

В цей саме час почала запроваджуватися в краю німецька адміністрація.Її і бомбардували своїми напосіданнями рештки докучливих польських діячів минулого.Щоб розв"язати питання,або вірніше,щоб паралізувати документально безпідставну лінію поляків,- районова управа Столину ухвалила провести перепис людности,чи вірніше опит населення.А щоб він був тим більш об"ективним, - зроблено було все так,щоб пришов він в атмосфері найбільшої волі,при відсутності хоч найменшого примусу.На спеціяльно вигото-влених блянках людність запитувалася,за кого вона себе вважає. Кожний дорослий мав дати за себе відповідь сам особисто.За дітей давали відповідь батьки.Кожна картка -відповідь була іменна і мала бути підписана особисто тим,хто її заповняв.Наслідком цього опиту появилося зведення,яке тут друкується.

ЗІСТАВЛЕННЯ З ПЕРЕПИСУ НАСЕЛЕННЯ СТОЛИНЩИНИ ЗА СТАНОМ НА 30.X.1942 р.

Число сільської управи	Назва сільської управи	Загальна кількість населення	Національність			
			Українці	Білоруси	Поляки	Інші
	Столинський р-н					
1.	Білоуша	2896	892	1932	60	12
2.	Бережне	2334	909	1339	46	40
3.	Бор-Дубенецький	609	11	598		
4.	Бухличі	945	869	72	4	
5.	I.Бережці	1124	1120		4	
	II.Гольці	869	869			
6.	Видибор	1201	1063	14	114	10
7.	Викоревичі	1265		1265		
8.	Вороні	1292	982	292	18	
9.	I.Глинка	1004	64	929	11	
	II.Хутір Товща	146	20	85	41	
	III.Хут.Могильне	158		126	32	
10.	Городне	3348	717	2400	175	56
11.	Деревна	658	9	649		
12.	Дубой	1917	1854	7	53	3
13.	I.Дубенець	726	628	73	15	10
	II.Мосильне-Ястреб	288	143	142		3
14.	Холодне	1157	3	1153	1	
15.	Маньковичі	1623	14	1464	124	21
16.	Нечатів	1168	1034	124	10	
17.	Овсемирів	966	940	26		
18.	I.Осовці	388	388			
1	II.Ворсинь	300	300			
	III.Теребеще-Ком	333	333			
19.	I.Осова	426	123	7	296	
	II.Видиборець	193	50		143	
20.	Отвержичі	856	807	38	11	
21.	Ольмани	1229	24	1161	14	
22.	I.Плотниця	2410	2387	9	14	
	II.Бродче	380	380			
23.	Річиця	1695	47	1425	177	46
24.	Рухча I.	799	306	490	3	
25.Р	Рухча II.	491	474	5	11	1
	Кострів II.	469	469			
26.	Радчицьк	1950	21	1923	5	1
27.	Струга I.	1384		1361	23	
28.	I.Узляже	130		130		
	II.Устимче	70		70		
	III.Островськ	91		87	4	
29.	I.Стахів	2448	2362	84	1	1
	II.Короб"е	125	81	34	10	
30.	Ситицьк	645	644	1		
31.	Теребежів	1221	1070	83	37	31
32.	Федори	1306	1248	53	5	
33.	Цмінь I,II	756	652	104		

Віровизнання				Кількість землі на господарство				
правосл.	римо-катол.	греко-катол.	інші	0-5 гект	5-10 гект.	10-25 гект	25 гкт. і більше	Разом господарств
2747	60		89	412	153	25		590
2285	46		3	378	96	27		501
582			27	56	50	30	4	140
941	4			88	95	48	231	231
1117	7			219	13	1		233
869				172	1			173
1079	114		8	72	90	81	14	257
1130			135	220	46	1		267
1269	19		4	137	108	31	1	277
979	11		14	100	105	7		212
105	41			15	14	15		44
126	32			7	7	16		30
2755	181	322	90	211	268	245	34	758
641	17		17	122	18	1		141
1859	57		1	257	122	34	1	414
703	22		1	93	47	17	5	162
288				45	16			61
1144	1		12	66	114	76	3	259
1347	155	1	120	184	93	9		286
1159	9			51	116	84	5	256
896			70	150	55	2		207
388				75	8	2		85
298	2			53	10	1		64
333				53	19	12		84
130	296			72	11	1		84
50	143			43	6			49
834	11		11	104	67	23		194
1185	44			225	19	1		245
2095	15			448	44	2		494
380				61	10	71		71
1486	184		25	148	114	40	1	303
794	5			125	46	4		175
475	16			12	33	56	4	105
469				56	32	10		98
1925	5		20	217	132	п57	1	407
1214	23		147	244	43	7		294
130				7	17	2		26
70				7	9	1		17
87	4			5	4	4	5	18
2447	1			354	65			419
115	10			21				21
645				93	46	2		141
1183	38			175	46	11	1	233
1248	7		51	88	136	33		257
756				30	77	46	14	167

Число сільської управи	Назва сільської управи	Загальна кількість населення	Національність			
			українці	білоруси	поляки	інші
34.	I.хут.Юниське	238	237		1	
	II.с.Юнище	419	417		1	1
	III.х.Столинські	632	584	1	39	
	IV. х.Крушин	190	159	15	16	
35.	Переброди	1347	1337	1	9	
36.	Будимле	786	725	4	57	
37.	м.Столин /магістрат	3179	2293	568	278	40
	Разом:	52580	30059	20344	1893	453
	Березівський підрайон					
38.	Березів	1338	1314		23	
39.	Блежів	1536	1260	208	68	
40.	Будки-Войтков.	627		5	616	6
41.	Вільє	404	404			
42.	Вежиці	877	877			
43.	Войтковичі	2056	1937		88	31
44.	Глинне	1868	1868			
45.	Дроздино	591	591			
46.	Колки	667		662	5	
47.	Купель	424	126		295	3
48.	Познань	356	355			1
49.	Переходичі	485	6	479		
50.	Рубрин	136	7	129		
51.	Старе село	1129	29	1093	6	1
52.	Слобідка	307	44		262	1
53.	Храпунь	713		713		
	Разом	13514	8818	3289	1363	44
Всього в Столинському районі		66094	38877	23633	3256	328

Віровизнання				Кількість землі на господарство				
право-славні	римо-католики	греко-катол.	інші	0-5 гкт.	5-10 гкт.	10-25 гект.	25 і більше гект.	Разом господарств
231			7	14	23	17	1	55
417	1		1	84	19	4		107
585	39		8	21	48	54	4	127
146	23		21	26	17	1		44
1338	9			113	114	52	1	280
685	57		44	76	30	38	4	148
2895	278		6	256	161	39		456
49355	1970	323	932	6361	3033	1270	103	10767
1293	23		22	155	60	22		237
1422	67		47	24	48	95	88	255
5	616		6	163				163
404				45	25	7		77
873			4	180				180
1913	110		33	151	144	101	8	404
1754			114	295	38			333
591					47	66	17	130
662	5			94	38	5	137	137
126	295		3	75	16			91
356				55				55
485				35	37	12	1	85
114	11	11		30	1			31
1038	6		85	29	112	88	5	234
44	262		1	39	19	3		61
713				21	53	63	10	147
11793	1395	11	315	1391	638	462	129	2620
61148	3365	334	1247	7752	3671	1732	232	13387

Українець-поліщук в Столині

Українка з Столина

Однак,мало було провести опит населення.Треба було ще наслідки його відстояти перед німцями.Хоч плебісцит проходив в атмосфері цілковитого невтручання адміністрації району в бажання людности району, - на наслідки плебісциту полетіли скарги від поляків і росіян /в місті репрезентованих двома десятками людей/ - до Німецького гебітскомісара.В районі починався навчальний рік,і,на підставі вислідів опитів людности починався в українських школах.

А школа нова не рушала з місця легко.За Польщі вважалося це "польською землею",обсаджена була вона виключно вчителями-поляками,привезеними з заходу.При Совітах вони,правда,досить легко перефарбувалися на "формальну" Білорусь,бо у практиці це визначало звичайну російську мову,якої поляки не цуралися.Але цей самий учительський елемент рішуче протиставився мові "хлопській", а крім того,вони і дійсно таки не вміли по-українськи,бо вміти "не хотіли".Тому ще й самі вчителі під"юджували своїх провідників до заходів перед німцями,які самі в цьому питанні не мали цілком сталої думки.

Тоді захитаний у вірі в правильність і безсторонність проведеного плебісциту,німецький гебітскомісар Цембовський-Айхвальд заповів провести опит людности вдруге,і в той самий спосіб,що перше.При цьому загрозив районовій управі Столина,що коли виявиться якесь фальшування,- він зробить із фактів свої висновки, що працівникам адміністрації районової нічого доброго не дадуть.

Тут до речі сказати кілька слів про цього німецького комісара.Серед інших агентів німецької окупаційної влади була це біла ворона: це була винятково порядна людина.І за це,очевидно,скінчив він трагічно.Як показує його перше прізвище,в ньому текла слов"янська кров.За його власними словами,хтось із батьків його був поляк.Він уже в часі урядування,поїхавши одного разу зі звітом до Луцька,до генерального комісара,повернувся з новим прізвищем,німецьким - Айхвальд.Він про цю пригоду сам якось розповів своїм урядовцям: його до того змусили.Прибувши до Столина Цембовський провадив дійсний лад,твердою рукою в корені припиняючи окремі прояви анархії чи сваволі,коли де вони прокидалися.

Офіційно партієць,він однак противився розправі з жидами і не заганяв їх до гета. Цього було досить для верхів.І Цембовського звільнили,відправивши на фронт під Сталінград.Там він і загинув.

Поляки столинські зненавиділи Цембовського одразу і їм було за що зненавидіти його.Коли поляки-урядовці,продаючи селянам на будівлі ліс,брали замісць грошей від покупців дерева кабани /по твердій ціні/,а потім ті кабани продавали спекулянтам,заробляючи страшні гроші.

Цембовський,назбиравши гору скарг,скликав цих панів і зробив їм прилюдний суд з селянами,яких вони пограбували.Натомісць жиди його мали за свого ангела-охоронителя.

Отже,цей самий Цембовський - комісар звелів вдруге провести плебісцит людности в районі,бажаючи встановити справжню волю повіту щодо української школи.Вдруге було надруковано блянки. Знов кинуто по селах людей для проведення цієї складної праці; при тому людей - нових,що не брали участи в попередньому опиті.

Праця ця взагалі була складна,бо Столинський район мав 66 тисяч населення,а з кінця в кінець мав від 24 до 100 кілометрів. Здивовані дядьки-українці з якимось особливим смаком і цілком свідомо,вдруге підписували у відповідній графі свою українську національність.Наслідок другого перепису був той самий: всі без винятку люди,здається "темного"Полісся, вдруге підписали те саме що й вперше.Само собою зрозуміло,що перепис скрізь вівся під

контролею німців.

Наслідки здивували німця-комісара. Він не повірив одразу повній правді висліду. І тоді, забравши окремі - на власний вибір вартки-відповіді, він подався в різні кінці району для їх перевірки. Сам особисто Цембовський викликав людей, показував їм їх картки, перепитував, чи там написано те, чого вони хотіли; чи то їх власні підписи на картках, або хрестики, коли неписьменний. А потому вислід плебісциту затвердив і школи українські в районі затвердив, а полякам перестав вірити.

Так був проведений плебісцит, що його вислід тут подано.

Кілька слів про особливості краю. Столинщина край болотяний. Сконкретизувати це можна на підставі таких цифр: маєтності ординації Радзивила обіймали села: Кошара Ольманська, Переброди, Старе Село, Дроздинь, Вежиця, Глинне, Безерів, що разом дає 10.000 гектарів ріллі, 14.000 га сіножатів, 45.000 га лісів і 90.000 га болота і багнищ. В лісах живе лось, дикий кабан, рись, дикі кози, вовк, заєць, лис, барсук. При цьому рись і барсук дуже рідко;натомісць вовки і дикі кози в досить великій кількості.

Про кількість лосів можна сказати, що на терені ординації в 1934 році їх було понад 300 штук лише в одній пущі, щож до диких свиней, то коли в 1932 р. приїхав сюди на полювання президент Мосціцький, їх було вбито на тому полюванні більше 100 штук. Поза цим на р.Льві є видри, а також одна родина бобрів. У лісах з пород птахів водяться тут тетерук, глухар, іноді їх безплідний покурч "скрекот", куропатва, перепелиця, дикий голуб, шпак, солонка, іноді яструб. Натомісць на болотах - різних пород дикі качки серед яких найбільше крижівка і циранка, далі бекаси, курочки дикі, дубельт, перказ, чапля, бусель, крячки й інші. Багато риби, яку плекають - найбільше карпа. Штучні стави на неужитках з карпами - досить значний прибуток ординації.Рибу відвозили до Варшави живою.

Щодо порід дерева,то тут є всі породи дерев нашої географічної смуги.Але все ж найбільше хвої,зокрема сосни.На р.Ельві тут є взагалі найбільша вільхова пуща.Цікаво відмітити,що Полісся насправді - місцевість дуже здорова й гарна,тому і приваблива.Англійський генерал-інвалід Картон де Віарт учасник війни 1914-18 рр. походженням бельгієць,запрошений колись до Маньковичв гостину Радзивілом,так вподобав цей край,що виарендував собі тут куточок /Простинь/ в Пущі,розбудувався й залишився тут настало жити.

Щодо занять місцевої людности,то на загал в Столинському районі те саме,що й скрізь на Поліссі.Праця в лісі,рубка та заготівля матеріялів;рілля - та її продукти,зокрема - льон,конопля,просо;плекання рогатої худоби і їх овечок.Але жоден з цих предметів не має тут свого належного раціонального використання,коли не рахувати дерева й риби.Натомісць в Столинщині знане ганчарство,яке тут існує вже з давніх давен,а саме в селі Городні:

Тут ганчарством займається людність уже коло двох тисяч років, як то стверджує археологія.Не дивно тому,що Городчуки навіть за німців і советів пускалися возами зі своїми горщиками за пару сот кілометрів,не зважаючи на різні заборони й перешкоди.Горні поклади каоліну в цій околиці сприяли розвитку тут цього ремесла.Другим "промисловим" пунктом є Давидгородок.Одне з найбільших містечок околиці.Населення його сягало до 11 тисяч людей.Мають давидгородчани у собі татарську кров,бо тут колись князь Вітовт оселив полонених татарів.Вони зукраїнізувалися:мову й віру мають тепер нашу,але зберегли вдачу неукраїнську.Вони дуже рухливі.Рано весною одні з них вибираються продавати насіння городини,що виплекали торік літом;інші ідуть по містах торгувати морозивом,ковальськими виробами,ще інші працюють шевцями.Давидгородські чоботи йшли на ярмарки в усі кінці Польщі.На осінь давидгородчани поверта-

Дівчинка з Столинщини

Церква в Столині.

Краєвид українського Полісся на Столинщині.

лися до хати з грошима в кишені,щоб весною знов пуститися в світ. Це все гарна риса містечка.

Але давидгородчанин зберіг і злі риси своеї вдачі.Гандлюючи, давидгородчанин у своїх ресторацiях,пивних чи інших торгах допускається і здирства і жорстокости,взагалі карних проступків,чим е знаний так далеко поза своїм Давидгородком,як далеко пускається на гандель.

В Млинищу,Нарчі,Черетянах знайдете годівлю карпів на болотяних неужитках.До речі сіна тут по болотах більше,ніж де інде.Але - все болотяне і косити та сушити його доводиться по коліна бобрахаючись у воді.В той же спосіб,з "кломнею" /ножем/ у руці ловить по каналах поліщук в"юни,або їде човном на сіножать,- ловить щупака.За бляшку з гачком,що нагадуе собою рибку,поліський щупак легко чіпляеться.

Ткання полотна,наміток/на голову/,ряден,рушників,радюжок,та "літників" на спідниці та свити.Праця з веретеном у рукахп забирае у жінок весь хатній час.

Крім відмічених багатств краю,довідуемось ще в крайовому музеї в Пінську,що Столинщина дае бурштин,зразки якого сягають до 0,5кілограма вагою,кремінь,яким користується кожен поліщук до кресання вогню,цінні поклади каоліну,торфу тощо.Лоза й "лико" з неї взувае столинського селянина,бо чобіт на поліському болоті не оборонить ногу від мокроти.

Слід нарешті відзначити,що столинський селянин вечорами працює при вогні ватри,яка горить на залізній сітці,підвішена посеред хати,віддаючи дим до комина,зробленого з полотна,обмащеного глиною.Паливом для такої ватри служать тріски,нарубані з смоляних сухих соснових пеньків.

Так у коротких рисах виглядае "промисел" Столинського району.

/ далі буде/

С.К.

" "

Небо сине-сине - у лязурку,
За Дніпром схилилось до землі,
А над містом виграе в піжмурки
Сніг лапатий у вечірній млі.

Заглядае жевжиком під стріху,
На ліхтар,як літом комарі...
А в санчатах біленьких поїхав
Потихеньку вітер угорі.

Зачепив опленом за ялину;
Стрепенув;літають горобці...
І до низу тихо,тихо линуть,
Розтають внизу,як в молоці.

1928 р.
Київ.

М. Заклинський

Небезпека місцевого патріотизму

Спільне і різне в одному народі

Кожен нарід склався з племен, що більше або менше одно від одного відрізнялися. Якщо територія народу велика і географічно неоднородна, тоді неоднакові природні й господарські умовини піддержують і збільшують міжплемінні різниці. Життя в спільній державі діє проти цього роз"єднувального процесу та витворює чинники, що об"єднують нарід: спільну культуру, спільну боротьбу й історичну долю і одне політичне прямування. Гірше з об"єднувальними чинниками, коли нарід бездержавний. Йому важче витворювати вищі культурні цінності, що поборювали б культурні впливи панівного народу та одну політичну лінію, бо ворог навмисне ослаблює й поборює ті прояви.

Найважче народові задержати суцільність, коли він розділений кордонами на кілька займанщин. На нього діють тоді неоднакові політично-культурні впливи панівних народів, він живе в зовсім різних умовинах,- і коли такий поділ триває століттями, серед розділених частин народу витворюються такі різниці у відчуванні, в підході до всіх життєвих справ, що об"єднання їх дуже утруднене, а інколи й зовсім неможливе.

Прикладів маємо багато. От голяндці, це нащадки німецького племени, що довгі століття було відділено кордоном від матірного пня й поволі відрізнилося від нього культурою, мовою, економікою настільки, що стало окремою нацією. Чехам важко тепер зговоритися зі словаками, бо довгі століття окремого життя в різних державах витворили різні вдачі, культуру, традиції. Також хорвати жили тисячу років окремо від сербів, під західно-европейськими культурними впливами, не зазнали турецького ярма, в якому серби жили більше як 500 років, і так відрізнилися культурою, вірою, вдачею, що тепер жили з сербами в спільній югослов"янській державі серед невпинних суперечок і кривавої ворожнечі та врешті створили таємну терористичну організацію, щоб їх поборювати.

Наш нарід довго вже не має держави і століттями був поділений на кілька займанщин. Придивімося, як у нас зі справою народної суцільности.

Важка боротьба наш[...] предків з кочовниками, що тривала 900 років та була головною причиною упадку наших княжих держав,мали один добрий наслідок: вона вимішала наш нарід. Населення південно-східної частини України кількома наворотами втікало на північні й західні землі - і незабаром знову йшла звідтіль поворотна хвиля кольоністів на південний схід. Тому й сліду не лишилося з колишніх наших племен і племінних різниць /за винятком Карпатських/. Основних різниць у вдачі, мові, побуті серед нашого народу немає. Ті, що є - не суттєві. Вони куди менші, як різниці в мові та вдачі серед німців. Не менша різниця й у французів - між населенням півночі й півдня.

Історична доля східних і західних українських земель

Далеко простягся наш рідний край із заходу на схід. Інакша доля судилася в історії нашим східнім землям, інакша західнім. По упадку нашої держави княжих часів наддніпрянські землі попали більше, як на сто років під татарську владу, а західні жи-

ли ще ту сотню років власним державним життям. Опісля західні попали під владу Польщі, східні під Литву. Західні землі жили переважно в мирі, але й у важкій неволі; східні переживали величезну руїну від татар, але неволя не була там така важка, ані така безперервна. На східніх землях безупину йшла боротьба і приносила успіхи.

Також іншу ролю в житті України прийшлося відіграти східнім землям, іншу західнім. Основна різниця була в тому, що до західніх земель не сягали напади печенігів і половців; татарські сягали туди лише в 16. віці й у частині 17. Крім Галичини /тепер має біля 50 тисяч квадратних кілометрів/, що попала під Польщу в 1349 р., є тут Буковина /українська її частина має біля 5 тисяч квадратних кілометрів/, що по упадку нашої держави попала згодом у руки молдавських князів - і Закарпатська Україна /тепер біля 14 тисяч квадр.клм/, що була в мадярській неволі. Буковина була замала - і тому заслаба культурно, щоб могла мати в житті всієї України якусь поважну ролю. Закарпатська Україна була далека і відділена важко доступним гірським кордоном. Вона жила своїм окремими життям. Отже тут, у цьому історичному огляді, західні землі, це Галичина.

Уже за княжих часів західні землі, себто князівство Галицьке, /опісля Галицько-Волинське/ були найгустіше та найкраще з усіх наших земель заселені та загосподаровані. Від половини 12. століття князь цих земель був найсильніший із усіх українських князів. Він уміло обороняв західні околиці України від ласих сусідів.

У початку 13. віку Візантія підупала і її культурний вплив на наші землі зовсім змалів. Натомісць через Галицько-Волинське князівство широко проникали в нашу землю західно-европейські культурні впливи. Наші князі самі про це дбали.

Пробувши 200 років під литовською владою Наддніпрянщина попала в 16.віці також під Польщу. Від кінця 15. віку вона переживала важку татарську руїну. Тоді над Дніпром виросла на захист України військова сила, козаччина. В Галичині натомісць зорганізовано дуже важливу культурну працю в Братствах. Східня Україна енергійно поборювала кримських татар, захищаючи перед цими хижаками також західні землі, а Галичина стала резервуаром культурних сил, розсадником культурної праці на всю Україну. Цей поділ завдань викликали історичні умовини: конечність захищати само фізичне існування народу на сході та можливість вести дуже важливу культурну працю в спокійних умовинах - на заході. Обидві частини України гідно виконали тоді свою працю для добра всього нашого народу.

Дальше знову неоднакова доля судилася обом частинам України. Незалежна наша держава, яку створив Хмельницький, не обняла західніх земель, хоча він за це боровся. Його наслідникам-гетьманам не вдалося вдержати навіть Правобережжя, що знову попало в руки Польщі. Держава, хоч і залежна від Московщини, вдержалася ще деякий час лише в Лівобережній Україні. Одначе про західні землі пам"ятали й тоді наші великі гетьмани, як Дорошенко і Мазепа та робили старання, щоб їх визволити. Дорошенко в заговорі з Туреччиною, Мазепа - зі шведами. Вони були непохитні соборники, дбали про всі наші землі, одначе не стало сил, щоб зрушити хоч на час важку неволю на західніх землях.

Згодом Московщина зміцніла і поділила слабку анархічну Польщу Забрала в р.р.1793-5.все Правобережжя. Лише Галичину /в 1772 р./ та Буковину /в 1775 р./ забрала собі Австрія.

Московська неволя була для східніх земель важча за польську. Зате Галичині й Буковині пощастило. Австрія була культурна, середне-европейська держава. Відсталій, поневоленій Галичині почало вестися краще. Селянство, що мало за собою чотири століття ва-

жкої панщини, дістало в цьому полегші. Наші священики, що мусіли в Польщі обходитися без вищої освіти і місцями навіть робили панщину, одержали дві високі школи. Діставши в них високу освіту, священики взяли в свої руки провід нашого народу в Галичині. З нього вийшли всі діячі на полі культури й політики в першій половині 19.віку. В 1837 р. Шашкевич започаткував літературне відродження на західних землях, у 1848 р. Головна Руська Рада у Львові, зложена майже з самих священиків, дала почин політичному відродженню. В тому ж 1848 р. було скасовано панщину.

Одначе західно-українські діячі не знали, як і куди вести наш нарід до кращої долі. Вони хиталися і підпадали під різні шкідні впливи. Аж у 1861 р. прибули знад Дніпра Шевченкові твори та вказали провідній верстві дорогу і мету. Наш провід у Галичині взявся вчити та усвідомлювати національно наших селян, творити більше інтелігенції, посилаючи в вищі школи селянських синів та навчаючи їх працювати для України: творити рідну культуру, господарські організації та виборювати ступінь за ступенем від поляків і Австрії права для нашого народу. В цьому наладнуванні народньої праці помагали тут діячі наддніпрянці: Куліш, Конись - кий і головно Драгоманів.

Наддніпрянщина, що мала більше культурних сил, швидше йшла в 19.віці шляхом відродження. В 1798 р. почалося відродження письменства;політичне відродження започаткував Шевченко в рр.1844-45 і Кирило-Методіївське братство в рр.1846-7. Тут було до народ - ньої праці більше людей з розмахом і освітою, одначе й перепони були величезні. Московська влада зразу ж старалася знешкідливити наших діячів тюрмою і висилкою на Сибір. Заборони українського слова і друку з р.1863 і 1876, перекреслили майже всі можли - вості праці над культурно-політичним відродженням нашого народу.

Тоді наддніпрянські письменники та діячі перенесли свою пра - цю до Львова. В Західній Україні найшло захист наше слово, заборонене над Дніпром. Ті письменники друкували свої книжки у Львові та поміщували у львівських літературних часописах свої пові - сті, оповідання і поезії. На їхніх творах виховувалися Західня Україна. Та й на схід попадало дещо з цих книжок, хоча царська влада це забороняла. Ця культурна допомога Західній Україні да - лі міцнішала. До неї долучувалася інколи й матеріяльна. Так Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові засноване в 1873 р. за грошовою допомогою знад Дніпра. Двадцять років головував у ньому професор історії у львівському університеті, Михайло Грушевський, що прибув із Києва. Він розгорнув так широко наукову працю в цьому товаристві, що воно дорівнювало чужинним Академіям Наук. В 1912 р. перейшло Наукове Товариство до власних трьох будинків, де помістилися також його музеї і бібліотека. Ці будинки закупило Товариство за щедрою допомогою ста тисяч карбованців, які пожертвував на ту ціль інж.Симиренко з Києва.

Росла поволі культурно й політично західня Україна. Більшала кількість інтелігенції, бо талановитіші діти з села йшли до шкіл та збільшували її ряди. Виховувалися на творах Шевченка, Франка і нових наддніпрянських письменників та вчилися від них працювати для України. Важка й повільна буда політична боротьба проти поляків, що мали в Галичині владу. В її руках були уряди, середня й вища школи, управа краєм, велика земельна власність і т.п. Поволі добував собі український рух усе більше прав. Усі свідо - мі українці над Дніпром раділи, що є таке місце під сонцем, куди не сягає рука царського цензора й жандарма. Австрійська влада помітила, що українці ростуть у силу і почала ставитися до нас прихильніше. Буковина пробудилася пізніше, як Галичина,але розвивалася скоріше, бо не мала такого сильного ворога. Буковинські румуни не мали в Австрії значення,ані в Буковині влади. Легко приходилося нашим тамтешнім політикам добувати для нашого народу

права.

Революція 1905 р. в Московщині й Україні сколихнула соціні маси Наддніпрянщини, розбудила великі надії на кращу долю та кинула в кіш заборону українського слова і друку. Розвинувся тоді широко український рух. Одначе за кілька років показалося, що Львів не перестав бути захистом для східного українства, бо московська цензура й поліція почала гостріше братися до наших діячів і знову давити цей рух. Заборонила також ювілейне Шевченкове свято в 1914 році. Замісць нього відбулися в Києві протимосковські демонстрації. Зате дуже величаво відбулося це свято у Львові.

Такий був поділ завдань і праці українців у обох займанщинах до першої Світової Війни.

У початку першої Світової Війни вперше в нових часах виявили західно-українські маси свої всеукраїнські переконання. Десятки тисячів добровольців зголосилися до Січових Стрільців, на війну проти Московщини, головного ворога України.

"Маширують Стрільці-добровільці на кривавий тин,
Визволяти братів-українців з московських кайдан.
А ми наших братів із неволі визволимо,
А ми нашу славну Україну, Гей, Гей! Розвеселимо!

Це була програмова пісня Січового Стрілецтва.

Коли в березні 1917 р. настала в Московщині революція і східня Україна спалахнула полум"ям національної революції, вона виборювала собі щораз більші права. Західні землі слідкували з запертим віддихом за її процвітом і здобутками. Коли ж восени того ж року прийшли в Московщині до влади більшовики, й Україна проголосила себе незалежною від них державою, почало заноситися між ними на війну. Тоді галичани, буковинці й закарпатські українці, що підчас війни попали були в московську неволю, кидали свою працю, а то й утікали з далеких таборів для бранців: усі вони спішили до Києва, стати на поміч нашій владі – Центральній Раді. Вони створили військовий відділ, що мав назву: Київські Січові Стрільці. Під проводом полк. Коновальця обороняли вони нашу державу в найтяжчі хвилини та здобули велику славу.

Із них пізніше розвинувся корпус Січових Стрільців, що зложився з добровольців зі східної й західної України, менше-більше по половині. Це була едина в Україні військова частина, сформована на основі соборности.

Коли 1. листопада 1918 р. Західня Україна здобула волю, відразу подумала про об"еднання зі східною. В перших днях січня 1919 р. вирішила Національна Рада Західньо-Української Народньої Республіки об"еднатися – і послала в Київ послів, щоби здійснили злуку. Дня 22. січня 1919 р. відбулося в Києві на Софійському майдані при здвизі населення святочне проголошення об"еднання східніх і західніх українських земель в єдину державу.

Соборна Українська Держава вела важку війну на два фронти: східна з червоними, західна – з Польщею. В липні 1919 р. відступила Галицька армія під натиском сильніших і краще озброєних поляків на схід і помогла Дієвій Армії воювати проти більшевиків. Обидві армії пішли на Київ та здобули його в кінці серпня. Так спільними силами здобувалося велику, хоч і не кінцеву перемогу.

РІЖНЕ ЖИТТЯ – РІЖНІ ВДАЧІ

Підчас спільного воювання і праці наших людей зі сходу й заходу не обходилося без невдоволення і непорозумінь. Одні од-

ними бували розчаровані. Виявлялася різниця в підході до справ, у розумінні обов"язку.

Так, коли західньо-український діяч, д-р Назарук став під кінець 1919 р. міністром преси і пропаганди в уряді Директорії , скоро попав він у непорозуміння зі своїми урядовцями. Вони приходили до бюра пізно, читали підчас праці часописи, вели приватні розмови, а далі варили чай та займались другим сніданком. Коли міністрові було вже цього забагато, він закликав цих урядовців до точного виконування обов"язків та загрозив їм военним судом. Урядовці в свою чергу обурилися, що він їм грозить, наче за царської влади і стежить за їх працею.

Або інший приклад:

У серпні 1919 р. відбувався набір до Дієвої Армії. Сільська молодь радо йшла, бо розуміла потребу воювати за свою державу і за те добро, що вона їм приносить. Одначе траплялося, що ця молодь чекала день-два і більше на місці збірки - і ніхто нею не займався. Тоді вона розходилася. Галицьким воякам, що не звикли до такого безладдя, це зовсім не подобалося. Як можна виграти війну, коли такий не серйозний підхід до такої важної справи, як набір до війська!

Головна причина розчарування й невдоволення була в тому, що в східній Україні мало було своєї інтелігенції. Приходилося обсаджувати важні місця людьми випадковими, некваліфікованими, що часто аж після березня 1917 р. зачислили себе до українців та не мали потрібної освіти або почуття обов"язку. В них бували недостачі: легковажне ставлення до обов"язків, відсутність пляну в праці, або й невміння вести ті справи, за які взявся. З такими урядовцями держава кульгала, державна організація хворіла.

З другого боку галичанам закидували формалізм, дрібничкову точність, завелику ощадність, охоту критикувати і недостачу довір"я.

Одних і других неприємно вражала мова. У Наддніпрянців було чимало московських слів, у галичан польських. У деяких галичан, головно мешканців міст, будова речень і наголос були під впливом польської та німецької мови, зовсім неукраїнські, або говіркові, нелітературні.

Доба критикування та взаємних закидів скоро минула. Коли по війні учасники обох армій зустрілися у великих чужинецьких містах на вигнанні, лише пліткарі та інтригани провадили далі взаємні обвинувачення й закиди. Загал не приймав у цьому участи. Наша інтелігенція зі сходу й заходу найшла спільну мову та працювала разом у школах і спільних організаціях.

ЧИ СУТТЄВІ РІЗНИЦІ?

Чим справді відрізняються українці, що жили останніми століттями в межах Московщини від тих, що жили в Австро-Угорщині?

Назагал різниця тут невелика. Під впливом довгої неволі в галичан менше розмаху та імпульсивности /себ-то негайного діяння під впливом спонуки/. Вони стараються оминути перешкоду, обдумують як це найлегше зробити. Не кидаються всіма силами, щоб її побороти, як це часто роблять наддніпрянці, яких прадіди століттями боролися з татарами.

У східніх українців більше зарадности, практичного знання, організаційного хисту, вміння опанувати навіть найважчі життєві умовини. Свої почування виявляють вони більш безпосередньо. Галичани натомісць більше стримані, опановані, менше виявляють, що почувають і думають. Це вплив неволі і зв"язків із сусідніми народами.

В Західній Україні Україні панує велика пошана до форм і ти-

тулів, на сході більше товариськости в цих справах. Там називають людину по імени. В Західній Україні більше точности в виконуванні обов"язків. Це взято від німців. У східніх українців загально-розвинуте почуття пропорції: для важних справ - багато уваги, що менша справа, менше нею треба займатися. У галичан велика ощадність. Над Дніпром не люблять такої ощадности /бодай не любило покоління, виховане за часів царату/. Ця прикмета розвинулася в галичан під впливом важних матеріяльних умовин, що в них довелося жити мало не всьому галицькому селянству, /мало- і безземельному/ та міщанству, а то й великій частині інтелігенції. Над Дніпром легше було жити.

Останні десятиліття трохи змінили тип українця на східніх і західніх наших землях. Большевицька дійсність спонукала людей точно виконувати обов"язки та терпеливо працювати. Ця дійсність навчила їх також бути стриманими й обережними, не виявляти своїх почувань, ані думок. Відвернула зацікавлення молоді літературою, історією й політикою та прихилила до техніки, практичних занять і математично-природописних наук. Нове наддніпрянське покоління знає про нашу історію і письменство мало - та й те в зовсім іншому насвітленні, як попередні. Це нове покоління виховане підо впливом не своїх батьків, не наших письменників і громадського життя, а державних організацій, що взяли це виховання цупко в свої руки. Тому й світогляд у нього інакший, як у попередніх поколінь.

На західно-українських землях витворився під впливом недавньої боротьби за державу також новий тип, що органічно виріс із попереднього. Сильно вкорінена національна свідомість перемінилася в державницьку. Це тип, що жертвує для справи рідної держави своєю свободою і життям. Здобути державу - це його життєва мета.

Одначе завважується і частинне звихнення цього типу. Молодь, вихована в замкнених гуртках нехтує нашими традиціями і великими діячами минулого й сучасного та хотіла б накинути всій нації своє розуміння справ, свою програму і тактику.

ГОЛОВНІ ПРИЧИНИ ІСНУВАННЯ МІСЦЕВОГО ПАТРІОТИЗМУ

Як бачимо, українець із західніх земель не відрізняється від східнього нічим суттєвим, нічим незмінним. Порізнили нас чужі культурні впливи, важкі життєві умовини і чуже виховання. Це все скоро зникне, як нарід об"єднається і житиме в своїй соборній державі. І тепер відрізняємося куди менше, як частини будь-котрого народу з власною державою, що плекали здавна в своїх околицях окремі говірки, звичаї, побут.

Чому ж існує ще в нас патріотизм своєї околиці, чому наші люди товаришують найрадше з тими, хто жив по тому самому боці річки Збруча, що й вони? Чому іноді не чуються близькими до своїх товаришів по нації, що жили під іншою займанщиною?

1/ До головних причин, що існує в нас місцевий патріотизм, належить консерватизм людської вдачі. Людина перебуває найрадше в товаристві своїх давніх друзів, або людей, що мають такі самі звички, переконання, підхід до справ, що й вони. Людина нерадо поконує труднощі жити побіч і зговорюватися з іншою, яка інакше підходить до всіх справ, що має інакше виховання, інші звички, іншу освіту, хоч би мета в обох була одна.

2/ Важна причина існування у нас місцевого патріотизму є також селянська вдача в більшости наших людей. Селянин любить перед усім свою садибу і свій шмат землі; також своє село, містечко, свою околицю. За своєю околицею тужить усе своє життя, як мусить жити здалека від неї. Він мусить учитися любити всю свою

батьківщину, ввесь свій рідний край. Не так, як мешканець міста, що живе серед людей, які походять з різних околиць рідної землі. Також часопис, кіно, театри, доклади - все це схиляє його любити всю свою батьківщину, а не якусь одну околицю. І наша інтелігенція походить переважно з селян. Одідичений селянський світогляд виявляється в підході до всяких життєвих явищ і не скоро затрачується, хоч людина живе вже в місті. Інколи аж у другому-третьому поколінні. Цей селянський світогляд утруднює людині витворити в собі соборницьку свідомість.

3/ Наші люди споконвіку незгідливі. Це помітили й записали грецькі історики ще в УІ.віці серед наших племен, які 500 років пізніше злилися в один наш нарід. Вони писали, що наші люди відважні, загартовані, боєздатні і ніхто не поконав би їх, як би вони вміли виступати разом. А то вони незгідливі та й не люблять мати начальників. Коли зійдуться на нараду представники сусідніх родів, або племен, щоб обговорити спільні справи, між ними звичайно приходить до сварок, і вони розходяться з нічим. Немає в них охоти вглибитися в чужу думку та відступити трохи від свого розуміння справ, щоб другий також поступився своїм, і вони дійшли б до згоди. Тому не виступають проти ворога одностайно і спільно. Він поконує їх по черзі.

Ця важка хиба часто виявлялася в нашій історії. Можемо старатись оправдати наших князів за усобиці, мовляв і в Західній Европі були вони в ту пору на денному порядку. Одначе в нас, особливо від смерти Київського князя Мстислава Мономаховича /в 1132 р./,перебрали вони всяку міру та не зупинилися навіть тоді, коли спонука до боротьби давно стратила притяжну силу. Та й мали ж ми невпинно в степу жахливих кочовників, які не загрожували Західній Европі.

Усобиця почалася скоро по смерті Хмельницького і тривала так довго, поки не пропали найвартісніші досягнення великого гетьмана й Україна опинилася під владою ворогів, спустіла й роздерта надвоє.

Незгідливість, фанатичне гуртківство і неохота поступитись хоч трохи своїм розумінням справ, щоб придбати конче потрібних співпрацівників при будові й обороні держави, були прикметні нашим більшим і меншим діячам підчас недавньої революції, а навіть підчас останньої війни. Подібні прояви незгідливости, неуступливости,непотрібної й дурної сварні та ворожнечі бачимо й серед теперішньої нашої еміграції. Вони перешкоджають об"єднанню нашої еміграції , хоч усі признають, що об"єднання нам тепер безумовно потрібне. Не лише для української справи, але й для кращої будучини кожного з нас.

Отже ця незгідливість і неуступливість, цей наш первородний гріх є також причиною, що соборницька свідомість не охопила й досі всіх наших людей тут, на чужині. Наші люди вміють у першу чергу - пересваритись. А що в таборах живуть побіч і суміш галичани з наддніпрянцями, то часто посварені приписують вину не своїй вродженій незгідливості, лише тій умовині, що вони живуть по інший бік ріки Збруча.

4/ Загумінковість. Коли наддніпрянець побуде деякий час у Західній Україні, або галичанин, буковинець, чи закарпатець у Східній Україні, він стає соборником. Він починає краще розуміти своїх братів і виправдувати те, що раніш його вражало. Тому найкращий , хоч лиш інколи досяжний спосіб виховати в нас всеукраїнський патріотизм, це побувати по різних землях нашої батьківщини, перш за все наддніпрянцям у Західній Україні і західним українцям над Дніпром.

Галичани, що попали підчас першої Світової війни в московську неволю, та звільнившися жили в Україні, вросли в тамошнє життя та працювали вчителями, урядовцями, а то й фізичними робітниками.

Їх вплив на довкілля був дуже корисний. Вони не вживали московської мови, навіть як її вміли. Інколи змосковщені інтелігенти в наших містах дивувалися, як може освічена людина не знати московської мови і як легко й свобідно годен галичанин висловити в "мужичій" українській мові все, що думає. Коли почалася війна з Московщиною, всі західні українці пішли в військо, в Київські Січові Стрільці. Більшість західніх українців так незабаром спридніпрянщилися, що не бажала вертатися на захід, у свої околиці. Багато з них лишилося, хоча східня Україна попала під владу червоних.

Знову ті надднiпрянці, що попали підчас першої, чи другої Світової війни в західно-українські землі та побули там деякий час змінилися, багато дечому навчилися, зрозуміли тамтешній спосіб життя і вросли в нього. Вони стали патріотами й соборниками. Залишили по собі гарні спомини. Люди в Західній Україні навчилися їх цінити, виправдували їх, хвалили їх прикмети і полюбили ту далеку, незнану східню частину нашої батьківщини, звідки ті гості до них прийшли.

Найкращий доказ, що східні й західні українці можуть добре співпрацювати є Корпус Київських Січових Стрільців. Це була сильна, боездатна, зразкова військова частина. В численних боях довела вона, що українці з усіх земель вміють робити спільно велике діло, вміють хоробро, згідливо, як слід зорганізовано й жертвенно боротися за Незалежну й Соборну Державу. Лиш треба покинути свій загумінок, побувати в різних далеких околицях нашої просторої батьківщини, пізнати там наших людей, їх життя, вдачу, життєві турботи - а вже ми зрозуміємо й виправдаємо і полюбимо їх.

А що ми всі тепер на чужині та живемо поруч, нав"яжімо товариські зв"язки з ними, відвідуймо їх, розмовляймо про їхне життя минуле й сучасне, вжиймося в їхне важке життя під чужою владою, поможімо їм наладити тут якнайкраще їхне життя, роскажімо їм про себе, про свою місцевину, про рідних і знайомих, станьмо їм щирими другами.

Вже минає 28 років, як східні й західні українці, здобувши власними силами незалежні держави, об"єдналися святочно в одну соборрну державу в Києві, 22.січня 1919 року. На цьому незабутньому святі сказав один член Директорії, влади Соборної України, що нам слід якнайближче об"єднатися, щоб ті цінні прикмети, які тепер окремо мають східні й західні українці, злилися в одному типі українця. Тоді будемо високо-вартісною нацією. Одначе ми й досі на цей шлях не стали.

Тепер ми на чужині. Наша дальша доля невідома. Одно лиш певне, що вона буде відраднiша, якщо ми зуміємо об"єднатись, створити всеемігрантські організації, слухаючи одного проводу. Багато в нас тепер гурткових різниць, розходжень, ненависти. Мусимо поборювати цю нашу всенародню хибу, в першу чергу подбати, щоб серед тих розходжень не було найганебнішого, яке ділить наш нарід по річці Збруч. Ми повинні затерти цей поділ, щоб його і сліду не лишилося.

Як вище показано, обидві частини України ввесь час дбали одна про одну, одностайно працювали для спільного добра, для добра Соборної Батьківщини. Коли одній частині велося краще вона негайно знаходила спосіб допомогти другій. І коли обидві здобули волю, негайно об"єдналися - 22.січня 1919 року,- і цим дали собі тривкий дороговказ на майбутне.

Ідімо ж за цим дороговказом!

Думки на часі

Подаємо дещо з думок великого українського вченого і діяча ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО. Вони стверджують, що багато з висловленого ним з перед чверть століття не втратило своєї гостроти і актуальности по цей день. І що варто декому з наших інтелігентів-сучасників подумати над тим, куди може привести українських людей наших інтелігентів-сучасників поведінка.

РЕДАКЦІЯ

ХАРАКТЕРИСТИЧНІ ОЗНАКИ НАШОГО ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

4. Організація публичної опінії

Коли інтелігенція /творці ідеології/ живе з піддержування серед місцевого громадянства ідеологічного хаосу, соціяльної роз'єднаности і громадської анархії, то таке громадянство не може мати о р г а н і з о в а н о ї п у б л і ч н о ї о п і н і ї, на якій міг би опертися моральний авторитет матеріяльної сили місцевої влади. Держатися купи і взаємно себе не вирізувати - таке, весь час інтелігенцією розпорошуване - громадянство може тільки тоді, коли воно взяте в сильні обручі якоїсь чужоземної метропальної державної влади.

Будова власної держави і істнування нації неможливі, доки продовжується такий стан. При такому стані:

1. Кожна окрема інтелігентська група буде нищити авторитети, піддержувані іншою групою, і в результаті в с і а в т о р и т е т и серед такого громадянства будуть з д и с к р е д и т о в а н і та з а т о п т а н і в б о л о т о.
2. Затирається границя між громадськи нікчемними і громадськи цінними людьми, бо серед громадянства, позбавленого організованої опінії, перші можуть дуже легко вибиватись, а другі ще легче можуть бути осмішені та оплюгавлені; всі ж разом не можуть мати м і р и л а т р і в к о с т и т а с т і й к о с т и, необхідного для випробування дійсної громадської вартости людини: вони, в творимому інтелігенцією хаосі опінії, міняються так швидко, що громадянство не тільки не має часу їх оцінити, але навіть зорієнтуватись, хто властиво стояв, стоїть, чи хоче стояти на його чолі.
3. Громадянство, яке не має організованої опінії /тоб-то з о р г а н і з о в а н о ї і н т е л і г е н ц і ї, яка б жила з об'єднування а не з роз'єднування громадянства/, не може мати найменшої в і д п о р н о с т и н а с т о р о н н і ч у ж о з е м н і в п л и в и і нема такої ворожої провокації, яка не могла б удатись серед такого громадянства, збільшуючи в ньому хаос, анархію і взаємну ворожнечу.
4. При неорганізованій опінії нищиться весь час чужими, а ще більше власними руками м а є с т а т и ч н і с т ь ідеї державної і національної окремішности громадянства,- маєстатичність, без якої ні одно громадянство /позбавлене тоді почуття власної вартости, чести і самоповаги/ не може навіть претендувати на окреме державне і національне існування.
5. Врешті пасивні народні маси - розворушувані і дражнені неорганізованою і руїнницькою місцевою інтелігенцією, яка весь час народ проти когось бунтує, але не має ні сили, ні хотіння свої "ідеології" реалізувати - тратять довір"я до всіх цих ідеологій,

впадають в апатію і пасивно піддаються врешті цій чужоземній ідеології, яку їм накине силою чужа, не місцева влада.

Всі ці явища бачимо споконвіку на Україні. Всі українські політичні авторитети, всі найкращі місцеві державно-творчі люди , опоганювались в опінії українського громадянства. Коли,наприклад, Хмельницького роблено у нас п"яницею і портретовано з ослячими вухами; коли про Виговського оповідалось, що він для українського діла куплений за стару кобилу, а про Кричевського, що йому за участь в козацькім повстанню обіцяно маєтки на Литві; коли Мазепа у нас став проклятим і зводителем жінок, і т.д. і т.д. - то все це не доказ, що ці наші державні мужі були такими, або що вони були гірші, ніж подібні мужі у інших націй. Це тільки доказ повної нікчемности місцевої інтелігенції /і в наслідок цього повної неорганізованости місцевої опінії/, яка; при своїх прикметах, не хотіла і не могла дати творами свого духа і слова потрібний моральний авторитет людям діла, меча і матеріяльної продуктивної праці.

Рівнобіжно з принижуванням наших найбільше політично вартних, чесних і благородних одиниць,ніде не роблено стільки національних героїв з типів чисто кримінальних і злодійсько-авантюристичних,як на сторінках української історії.Фігурування з ними в цій історії,на рівних так би сказати правах,може злякати навіть найсміливіших,але чесних і поважаючих себе українських людей.

Як нехибно вдавалися всі ворожі провокації на Україні,про це знає кожний сумлінний історик і кожний уважний дослідувач сучасного нашого життя.Не буває у нас такого випадку,щоб кілька куплених чужоземними владами українських інтелігентів не потрафили скомпромітувати в очах цілого українського громадянства найцінніших,а тому найбільше для цих влад небезпечних,українських людей. Починаючи від інтелігентських складачів "народніх" пісень в роді: "бодай тебе,Хмельниченку,перша куля не минула" - і до сьогоднішніх "редакторів" різних провокаторських українських газет - всяка метропольна влада могла досхочу знайти серед української інтелігенції людей готових плюгавити і морально нищити тих, кого їм ця влада вказувала,з певністю,що при неорганізованости місцевої опінії,така тактика завжди удасться.

...Тільки дуже сильні люди можуть ступати на державницький український шлях.І дуже міцно зорганізовані.

Коли б всі українці бачили ту страшну скелю,яку хочуть зрушити,то зрозуміли б,що зденервовання їх всіх випливає з безмежної трудности завдання.

А зрозумівши це,менше б між собою бешкетували,тісніше б в одну громаду об"єднались і природу цієї скелі постарались всіма силами розпізнати.

В.ЛИПИНСЬКИЙ

--ooOoo--

Є. К.

З подорожнього блокнота

Найкраща прем'єра емігрантських буднів

/вистава "Народній Малахій" в Українському Театрі під кер. В.Блавацького в Авгсбургу/.

Початок трагедії:

Десь у містечку Вчорайшім,на вулиці Міщанській трагедія в домі Стаканчиків.Батько Малахій,замурувавшись на два роки від людей і начитавшись творів Маркса-Леніна,задумує дім кинути і вирушити в світ.

Не помагають благання і заходи сусідів і сім"ї,щоб втримати його.З торбою сухарів вирушає Малахій в Харків,щоб прискорити в раднаркомі за його проектами людину реформувати.

Ось він в раднаркомі.Приводить туди і тих,що на його думку реформи потребують.Але...Але замісць допомоги в цій високій установі,опиняється реформатор Малахій в ...домі божевільних.

Чи розгублюється з такого ходу справ реформатор Малахій?Ні.Тут божевільним,як і нормальним,вселяє він "голубі мрії",з якими їм ніби легше житиметься.З тими мріями тікають вони у вільний світ. За ними він,творець "голубих мрій" іде і ...в дім розпусти попадає.

А хто ж там?

А там всі ті,кого він реформувати збирався.І навіть улюблена його донька Любуня,що "папоньку" пішла шукати в світ і,не знайшовши, опинилася тут.

Всі тут.І він вірний своїй "голубій мрії" реформатор Малахій. Він пробує і тут проповідувати свою "ідею".Та...його не слухають. Ось на столі п"яна його жертва,пританцьовуючи,пісеньку московську наспівує.Малахій вслухається в її спів і каже:

- Тихо Україна співає...

Донька Любуня,зачувши голос "папоньки",не стримує тягару морального падіння і вішається.

Гніздо розпусти розбігається.А на його уламках сидить Малахій з сопілкою в руках і тихо наспівує:

- Пасу,пасу,всесвітній пастир...

Кінець трагедії.

"Народній Малахій" справляє гнітюче враження.

В хвилину,коли вчетверте і востаннє спускається завіса,хочеться зупинити її:далі розкривайте очам народу його трагедію!

"Народній Малахій",як жодна з дотеперішніх п"єс,дає дуже багато для усвідомлення нашого бездержавного буття,для зрозуміння,що таке революція,народові накинута...

Символічний стрижень,навколо якого розгортається дія - це містечковий міщанин,що захоплюється революцією і бачить в ній мету свого життя.Цей міщанин хоче,щоб всім було легко:щоб не грішили,не страждали,не блудили.Він бере на себе непомірний тягар:полегшити всім, кого зустрічає,їх горе.Направити всіх на вірний шлях.І тому у нього завжди на устах кличі,принесені революцією.

Кличі.А що за ними?Порожнеча.Але Малахій цієї порожнечі не бачить і ще поглиблює своєю поведінкою нещастя всіх.Сам він теж гине під тягарем власних суперечностей.

"Народній Малахій" - сатира.Сатира на лад,на певні шари суспільства,але подана тими новітніми драматургічними засобами,які ще до-

вго будуть предметом обрад,дискусій,глибокого вичення.Ті засоби, це невловиме сплетіння сатиричного з трагічним,що у висліді дає таке колосальне враження.

Чи кожин глядач зразу розуміє сенс п"єси?Ні.Значна частина глядачів сприймає зовнішні ефекти вистави і не сприймає тієї "підводної течії",що захована глибоко в п"єсі.

Автор писав свого "Малахія" в страшну добу вимотування з української культури всього національного,що становило основу її буття. Зрозуміла річ,що свої утаємничені думки треба було йому завуальовувати такою ґустою сіткою всіляких сторонніх,але офіційно прийнятних додач,що через них дуже важко вирізнити провідну ідею.Але все ж та провідна ідея є.Це САТИРИЧНИМИ ЗАСОБАМИ ЗОБРАЖЕНА ТРАГЕДІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПІД НОВОЮ ІДЕЙНОЮ,МОРАЛЬНОЮ І ФІЗИЧНОЮ ЗАЙМАНЩИНОЮ.

П"єса зразу ж після її написання і відображення на сцені була знята і заборонена до вистав.Чому?Та через її ідейне спрямування. Популярна російська приказка каже:що руському здорово,те німцеві зле.В даному разі до речі буде її перефразувати:що українцеві здорово,те окупантові зле.Що український національний геній творить, те чужинець забороняє.Так було з багатьма явищами культурно-громадського характеру в Україні XX і XXX років нашого століття.Згадати хоча б працю Академії Наук і зокрема її історичну секцію та історично-філологічну комісію,працю видавництв,письменницьких об"єднань,наркомосу тощо.

"Народній Малахій" - новий етап в українській драматургії і може не тільки в українській.Небагато в театральному мистецтві нашої доби творів,що так високо піднялися б на мистецькі й ідейні височини.

"Народнього Малахія" нелегко поставити пересічному театрові з пересічним мистецьким проводом.

Цю п"єсу поставив В.Блавацький - співпрацівник Леся Курбаса - поставив талановито,блискуче,як того заслуговує сама п"єса.Найдрібніші деталі опрацьовані дбайливо,зі знанням справи,по мистецькому в найкращому розумінні цього слова.

Але в блискавичному русі дії,невловимих нюансах настроєвих переходів,в символічному акценті глибокої сатири,що пронизує твір,може загубитися перший ліпший інший режисер-професіонал /не кажучи про аматора/,що виріс на реалістично-побутовому театрі Старицького-Кропивницького-Тобілевича.

Але чи це означає,що "Народній Малахій" не повинен піти в найширші кола нашого українського глядача?Ні.Ця п"єса повинна бути показана скрізь,де є українські люди.Але показ її повинні супроводити лекції,статті і дискусійні вечори на тему:"Під молотом доби на верхів"я творчости",чи щось подібне.

Після "Народного Малахія" і цехові драматургів є над чим подумати.Писати так,як писали досі,після п"єс Миколи Куліша і зокрема "Народного Малахія" - не можна.

Столітні мистецькі канони і приписи такі ж застарілі і недієві, як военна стратегія Суворова чи Кляузевиця в добу радару й атомової зброї.

29.IX.1946 року.
Авгсбург.

НАШЕ ЖИТТЯ

ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ПРАЦЯ

Освітньо-виховна праця в таборах Кільської округи побудована на засадах, які передбачає постанова "Про обов"язкову освіту і організацію освітніх установ українських таборів Кільської округи", затверджену Радою Таборів на засіданні 6.УШ.46 р., а також інші ухвали керівних таборових органів, щодо питань освіти й виховання. Ця праця обіймає:

1/ Дитячий садок,
2/ Двоступневу восьмиклясову народню школу,
3/ Матуральні курси,
4/ Групу студентів Кільського університету,
5/ Курси чужих мов,
6/ Курси технічного вишколу.

В цифрах ці освітньо-виховні установи наших таборів виглядають так:

1/ Дитячий садок охоплює 33 дітей у віці від трьох до шести з половиною років.

2/ Народня школа - 100 дітей у віці від шість з половиною до шістнадцяти років /до старших кляс ходять кілька юнаків, що мають понад 16 років/.

3/ Матуральні курси мають 20 слухачів у віці від 17 і понад 30 років життя.

4/ Студентська група нараховує 23 особи, з яких 4 є кандидатами і прийняття їх до університету ще не вияснене. Двоє закінчили університет і роблять докторат.

5/ Курси чужих мов охоплюють разом біля 50 слухачів. Слухачі вивчають: англійську, німецьку, французьку та еспанську мови. По знаннях курсанти англійської і німецької мов поділяються на дві підгрупи, які окремо відбувають свої години.

6/ Технічний вишкіл складається з таких окремих курсів:
а/ Підготовка шоферів, б/ курси електромонтерів і в/ школа креслення і читання плянів.

Курси підготовки шоферів розбиті на п"ять груп: три групи в Корігені - 52 слухачі, одна група в Гассе - 28 слухачів, одна група в Фрідріхсорті - 25 слухачів. Крім того, тільки що закінчилися іспити практичної їзди перед німецькою комісією тим курсантам-шоферам, які прослухали науку в минулому учбовому році. Із них на 1.листопада 46 р. дістали свідоцтва на право їзди 105 курсантів.

Курси електромонтерів відвідує 15 слухачів; курси креслення й читання плянів - 8 слухачів. Таким чином разом охоплено наукою технічного вишколу в поточному півріччі 128 осіб.

А в загальному на 1.листопада 1946 р. охоплено освітньо-виховною працею в таборах Кільської округи 334 особи обох статей,або 20% населення таборів.

Переходячи до ближчого перегляду праці окремих груп, що охоплені вихованням або навчанням, зупинимося спочатку на школах.

Матуральні курси відвідують дві категорії молоді: ті, що не мають закінченої середньої освіти й ті, що мають її виразно односторонню - /математично-природничу/, а хотять її поповнити ще й іншими предметами.

Народня школа в поточному шкільному році має такі групи:
І ступінь - І, П і Ш кляси; ІІ-ий ступінь - УІ і УП кляси.
Перший ступінь школи - це звичайного типу початкова школа. Другий

Посвячення Церкви в таборі Корiген
27. X. 1945

Молебен перед початком учбового року, 18. IX. 1946р. в таборовій школі Коріген-Кіль.

охоплює переважно учнів таборової школи і провадить інтенсивну працю.

Так само з вересня місяця розпочала працю Організація Українських Жінок, що стало допомагає в роботі культурно-освітньої референтури та провадить виховну працю серед таборянок.

Праця драматичного гуртка останнього часу трохи підупала з огляду на відплив значних аматорських сил. Все ж вдалося поставити на сцені театру "Промінь" в Корігені дві цікавих вистави. Перша це комедія М.Старицького "Крути та не перекручуй" і друга "Вечір водевілів", на який склалися - жарт Рофінського і Ніценка - "Золоте серце" і французький водевіль Ж.Дюбуа "Спритний злодій". Обидві вистави свідчили про значний зріст аматорських сил місцевого драматичного гуртка, де особливо визначилися молоді обдаровані актори Я.Безрідний та П.Шкурка.

Останнього часу драматичний гурток підготував до 25 роковин Базарської Трагедії сценічний монтаж М.Чирського "П'яний рейд".

Спортове життя і далі розвивається головно лінією футбольної секції. Футболісти Кільської української команди не зі злими успіхами вийшли в сьогорічних змаганнях англійської зони на першість за кубок Українського Допомогового комітету в Лондоні. Перше місце наші футболісти не здобули лише через те, що на дорозі їм стали лише дві команди на всю британську зону: Білефельд та Ґановер.

Футбольна команда Кілю продовжує працю далі з переконанням, що в наступних змаганнях вона таки здобуде першість.

В осінньо зимовому періоді передбачається посилення праці в ділянці рефератів. На черзі реферат д-ра Коваля "Найновіші лікувальні препарати" та реферат проф.Заклинського "Про український партикуляризм".

Редагує Колегія.

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ
ЛІТЕРАТУРИ І ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

1648 1948

9

січень

1948

На правах рукопису

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ

літератури і громадського

життя

9

СІЧЕНЬ

1948

КІЛЬ

Зміст:

Адреса редакції:

Redaktion "Na czuzyni", (24b) Post Heikendorf über Kiel, Schließfach.

Редактор і видавець С.Ледянський

В.К.

Українська Державна Ідея

До 300-ліття Великої Української Держави
Гетьмана Богдана Хмельницького

...І років злих
В душі ридає незнищенна туга.

М.Орест.

Ходимо по землі і не відчуваємо болю бездержавних...Ходимо по землі і не паленіють у нас соромом обличчя,що ми не здатні мати свою державу...

А повинно боліти!Повинен сором виїдати очі так,як би ми,люди сьогочасної культури і традицій,раптом появились серед людей голі!

Всі одягнені;всі люди,як люди.А ми - голі!

Всі люди мають свою державу.А ми не маємо!

Ось до порту великого німецького міста прибули кораблі: шведські,голяндські,данські.

На щоглах повівають державні прапори.Це їх кораблі,шведів, голяндців,данців.Це вони,голяндці,данці,шведи,проходжають по палубах своїх кораблів.Говорять своєю мовою,слухають своє радіо, мають свої гроші,одержують листи зі своїми марками...

Голяндці,шведи,данці...Представники держав,розміром одної Української губернії,з доручення своїх урядів провадять торговельні стосунки з країнами різних частин земної кулі.І всі вони без первородного гріха бездержавности.

А ми - грішні.Нас позбавлено посідання власної держави,як позбавлено було перших людей перебування в Царстві Божому.

Але коли перші люди опинились поза Брамою Царства,вони,принаймні,відчули свій гріх,своє гріхопадіння.Вони почали соромитися,вони почали уболівати по тому Царству Божому.

А нас покарано подвійно: раз - що ми не маємо своєї Держави, а друге - що ми навіть <u>не відчуваємо</u> свого нещастя.Не відчуваємо свого прокляття колоніяльної бездержавности.

....

І тому так пахне ароматом прив"ялого трунку та Доба,коли наша Земля була н е з а л е ж н о ю.

Так пахне Доба,дарма,що вона була 300 літ тому,коли по нашій землі ходило наше військо,коли в чужих краях були наші посли,коли наші моряки були нарівні з шведськими чи голяндськими, коли наші гроші були в обігу,КОЛИ НАШ ГЕТЬМАН правив Україною, розбудовував її,плекав,ростив,так що чужинця Павла Алепського, що переїжджав Україною в 1654 році вразило велике число грамотних людей на Україні,звернули увагу українські школи,а поруч них захоронки для убогих і сиріт по козацьких містах.

Нічого того <u>нашого</u> тепер нема.Є в Україні школи,інститути і навіть академії,але їх розбудовує окупант для <u>своїх</u> цілей,виховує на <u>свій</u> смак,провадить життя як <u>йому</u> треба.

Ходить по нашій землі чуже військо /або й наші брати,але під чужою командою/,сидить у Києві і править Україною зайшлий Ганджа Андибер.Накази,закони,декрети приходять з Москви."Правда" з Москви,"Ізвестія" з Москви...Ну,а коли і є газета "Радянська Україна",то хіба від цього легше українцям?Так само як тому німцеві сьогодні легко,що в Берліні виходить "Ноє Дойтчлянд" орган окупаційної влади Німеччини.Але ж німці є німці.І хоч як їм тепер тяжко / і по заслузі!/,але вони були державою і будуть нею.І в Берліні редагуватиме газету німець,а не чужинець і не /як в Україні/ продажний пес,наймит чужої держави.

А в нас? А ми?

Підводимо зі знищеної ворогом могили тінь Великого нашого Гетьмана Богдана.Говоримо народові про Його діла.Говоримо про Україну тих часів.Може хоч це сколихне нас.Може хоч це підкаже,як нам треба жити і до чого стреміти?...

Бо коли читаємо в історії про гетьманську Державу Богдана Хмельницького,що

> тоді всі кляси Української Нації брали активну участь в творенню одного,для всієї нації спільного державного національного життя.Що тоді провід спочивав у руках розумних і чесних не чужих,а своїх найкращих людей.Що тоді найбільше освічена і культурна верства в Україні себе українською,а не польською чи московською вважала і що вона авторитетом і повагою серед мас народніх користувалась,що тоді мешканці України не винищували самих себе під проводом чужих агентів,а всупереч загальному переконанню сторонніх обсерваторів і політиків,не тільки до руйнування,а й до будування були здатні,

ТО НЕ ВІРИМО,ЩО ТАКЕ МОГЛО БУТИ.

НЕ ВІРИМО!

Бо тепер у нас нема дружньої співпраці в творенні ЄДИНОГО. Нема у нас згоди між освіченими і культурними людьми.Не думають лідери партій і течій до чого отака політика розбрату нас доведе.

НЕ! НЕ! НЕ!

Тільки безконечне - НЕ.

Чому?

Читайте Історію України.Читайте її,писану українцями з сумлінням,на основі документів,архівів,актів і досліджень.Читайте зокрема геніяльну книгу нашої доби,ЕВАНГЕЛІЄ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВДИ,- "Листи до братів-хліборобів",нашого найосвіченішого і найурівноваженішого патріота Вячеслава Липинського і вам відкриється правда,гірка і болюча,але правда наших невдач і причин,що їх породжували.

Там на підставі вивченої історії всіх народів і всіх часів проаналізована,як під микроскопом,вся минувшина наша з живими людьми,що творили історію,і подано висновки з того.

На 600 сторінках викладена вона.Не легко її читати.Вимагає вона підготовки,попередніх знаннів історії і взагалі наук.Але не будьмо хоч до книги ліниві і байдужі.Хоч до книги підготуймось,хоч книгу прочитаймо та подумаймо до чого вона кличе.

......

Рівно 290 років тому 28 днів не ховало військо запорізьке свого Гетьмана Богдана Хмельницького.

Воно не могло розстатися з ним.І всі:сивобороді полковники і безвусі юнаки-козаки,що видали ріками кров і тисячами смерть

як малі діти чекали: а може він встане,щоб бути між ними і з ними?...

I переконавшись,що марні їх надії,що те,що навіки відійшло, ніколи назад не вертається,вони,опускаючи його в могилу,устами гетьманського писаря Самійла Зорки так до нього мертвого промовляли:

ПРОМОВ ДО НАС,БРАТІВ ТВОЇХ,ХОЧ ОДНО СЛОВО!
НАУЧИ НАС,ЯК МАЄМО БЕЗ ТЕБЕ ЖИТИ І ПОСТУПАТИ!
СКАЖИ І ДАЙ НАМ ПЕРЕСТОРОГУ,ЩОБ МИ НЕ БУЛИ ЗАВОЙОВАНІ І ПОБИТІ ВОРОГАМИ НАШИМИ!...

Мертвий,розуміється,Він не міг їм сказати,не міг научити,не міг перестерегти.

Але вмираючи,як пише тогочасник,Гетьман Богдан радив війську запорізькому,щоб воно поступало так,

ЯК ВІН ХОТІВ І ПОСТУПАВ.

А як же Він хотів і поступав?

А хотів Він,щоб по Його смерті провід Українською Державою перейшов до Його Сина,довкола якого тісно стали б:полковники і дипломати,шляхта і міщанство,козаки запорізькі і люд робочий.

Щоб вони разом,а на чолі з Ним,Гетьманом України,будували своє життя.Щоб поступали його нащадки,так,як Він поступав:

ДИСЦИПЛІНОВАНИЙ,УМІЮЧИЙ,ВІН,КОЛИ ТРЕБА ПОСТУПИТИСЬ І СЛУХАТИСЬ,САМ ЦЕ РОБИВ,АЛЕ ТАК САМО ВИМАГАВ ДИСЦИПЛІНОВАНОСТИ І ПОСЛУХУ ВІД СВОЇХ ПОМІЧНИКІВ.

Він знав і вірив,що тільки довкола ЄДИНОГО оспадкованого монарха-гетьмана-державотворця може будуватися велике і єдине,чим є ДЕРЖАВА.Її Він своїм власним трудом і зусиллям збудував,її Він виростив і знав з власного досвіду,що інакше ДЕРЖАВУ будувати не можна.

У відносинах з клясами і станами - суворість і справедливість СОГРІШИТЬ КНЯЗЬ - УРІЗАТИ ЙОМУ ШИЮ,СОГРІШИТЬ КОЗАК - ТЕ САМЕ ЙОМУ УЧИНИТИ.

Нема різниці між старшиною і козаком в житті,в приватах.Але на державній праці,в обов"язках до вищого,чим є Держава -

ІЄРАРХІЯ,ПОСЛУХ,ДИСЦИПЛІНА,ПІДЛЕГЛІСТЬ!

І тому: сотні літ руйнувалося тільки те,що Він за десять літ збудував.

До Гетьмана Богдана в Україні була РУЇНА:

6 тисяч реєстрового козацтва,напівроззвалений Софіївський Собор,святиня Української Нації,в якому салдатські коні стояли, дрібна горстка фанатично відданої своїй нації шляхти,духовенства і міщанства - і сліпа потенціяльна народня стихія,з якою ніхто не міг дати ради ні до Нього,ні після Нього.

....

Хто ж нас тепер врятує від РУЇНИ?

Це та сила,що з"єднає в одно те,що ввесь час валить інших і тим самим само себе валить?...

Відповідь на підставі історії нашої тільки одна:

Нас врятує:тільки Той,біля кого всі українці стануть одностайно.Тільки Той,кого не назвуть самозванним отаманом і не випустять на конкуренцію з ним йому подібного,а за ним ще десятки таких.Тільки Той,хто культурою,знанням і попереднім вихованням до державотворчої роботи підготовлений.

Бо блюзнірством ворога є,що кожна куховарка може керувати державою.

Державою керувати,щоб мілійони на той світ відправляти,а тим, що живуть життя пекельним зробити,може перший-ліпший недоучок-семинарист,що пройшов виучку кримінального злочинства.

Але державою керувати,щоб в ній людям життя було людське,а не мука,може тільки господар-монарх,який бере на себе керування державою:

НЕ ЗАРАДИ СЛАВИ,
НЕ ЗАРАДИ БАГАТСТВА,
НЕ ЗАРАДИ ПОЧЕСТЕЙ,
НЕ ЗАРАДИ ЧЕСТОЛЮБСТВА,
НЕ ЗАРАДИ ВЛАСТОЛЮБСТВА,

а що бере на себе цей обов"язок з покликання РОДОВОГО,який бере цю відповідальність з благословенства БАТЬКА СВОГО МОНАРХА і мусить донести до останніх днів своїх,щоб передати своєму престолонаслідникові.

Такий порядок,така система,таке розуміння провідника Української Землі врятує нас від руїни,самопожирання і від фізичної загибелі.

І світлий Геній наймудрішого з наймудріших Монарха Української Землі Світлої Пам"яти Гетьмана Богдана Хмельницького через

<u>300 ЛІТ</u>

тільки до цього нас кличе,тільки такий порядок на Українській Землі освятити і прийняти благословляє і в ньому рятунок і збереження Нації Української ЗАПОВІДАЄ.

....

В дні 300 ліття Великого Богданового Діла,якщо не хочемо пропасти,мусимо ЗАПОВІТ ЙОГО ПРИЙНЯТИ І ПО НЬОМУ ЖИТИ.

Інакше прийде нам кінець,- і заглада ворожа з історії витре Ім"я УКРАЇНИ.

ПРО ГЕТЬМАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО...

... Один з найбільш геніяльних державних мужів східньої Европи,який для України зробив більше,ніж слушно прозваний "Великим" Петро зробив 50 літ пізніше для Московщини.

В.Липинський.

... Була це людина,з якого боку на неї не дивитись,- надзвичайна.Він до такої міри переростав людей високоталановитих,що сягав до меж неуловимих.Можна сказати про нього,що він уродився володарем.-

Л. Кубаля - польський
історик.-

...Помер той,котрого ділом оживлені могли вже ніколи не вмерти старожитні права і вольності Українські.-

С.Зорка - гетьманський
писар.-

...Отечество над вся паче возлюбивий і єго ради нівочто вмінивший розкоші,покой,користи,інтрати і всі привати.-

Шкільна драма на честь
Богдана Хмельницького
1728 року.-

В. Липинський

Від Жовтих вод до Переяслава

Велике українське повстання 1648 р. було викликане страшенним національним роздражненням, а з погляду тодішніх Українців - національним утиском, котрий проявлявся головним чином в тому, що Польська Річ-посполита в інтересі керуючих нею шляхотсько-магнатських кругів стала протегувати українську релігійну унію, обмежуючи зразу в правах, а потім безсистемно намагаючись винищити непевне з державно-національного /національне - в ті часи ставало синонімом католицького/ польського погляду українське православя. Отака польська, дратуюча українську націю, державно-національна політика; економічно-соціяльні відносини в козацькій Україні, котрих головною ознакою ставала остра суперечність інтересів економічно інтенсивнішого дрібного та середнього козацького й шляхецького землеволодіння, з інтересами економічно екстензивного великого землеволодіння магнатського - врешті повна дегенерація на Україні польської державности, її безсилля в боротьбі зі степовими кочовниками /котре тоді проявило себе виразно в банкроцтві завойовницьких плянів короля Володислава IУ/, а значить і її непотрібність для виконання цих тодішних головних державних українських змагань - все це вмісті мусіло довести до великого перевороту 1648-9 років.

Поступово-опортуністичний український рух - котрий у формі релігійної унії хотів політично помирити українські національні домагання з тодішніми все сильнішими, теж поступовими, шляхецько-олігархічними, демократичними і антимонархічними, польсько-католицькими тенденціями - викликав серед української нації незвичайно остру і заразом по своїй соціяльній структурі міцну й здорову, православно-монархічну реакцію. І тоді, коли поступова та демократична унія /підкреслюю, що говорю про унію в ХУП-ім стол. і тільки з погляду політичного/ була рухом виключно інтелігентським - европейською вірою вищого, найбільше освіченого, найбільше культурного і ліберального духовенства та всякого дрібного здеклясованого міщанства - то православна реакція зібрала коло себе всі привязані до старої національно-державної традиції військово-хліборобські та військово-промислові економічно продукуючі класи. Отже в першій мірі степове "українське" козацтво, останки православної "руської" хазяйновитої - в свої села від чужої і ворожої культури утікаючої - шляхти і заможне, промислове міщанство. Сполучення тих трьох економічно сильних класів з простолінійним і фанатичним в своїй "темноті" православним духовенством і такою-ж православною інтелігенцією на грунті спільної національно-конфесійної ідеології, - використання тодішніми політиками переворотової енергії соціяльно невдоволених селянських мас, - прекрасна класово-військова організація козаччини, - геній Гетьмана Хмельницького - і історичне щастя, в формі цілого ряду високо талановитих, безмежно своїй ідеї відданих і морально дисціплінованих його помічників - ось що дало тодішній революції, яка розпочата була сотнею фанатиків в момент здавалося

повного занепаду нації - найбільше можливу в тодішніх умовах побіду. Дальший розвиток подій поставив перед провідниками нації завдання дати Україні, "з неволі лядької" увільненій, такі правно-політичні форми існування, які-б окреслили її відносини до сусідів - зовні і які-б унормували її міжкласові соціяльні відносини - внутрі. Першою спробою кодифікації цих правно-політичних форм, першим етапом тодішньої української державної політики була Зборівська Умова, заключена 10/20 Серпня 1649 р. між Українським Військом Запорожським і Польською Річипосполитою.

Спроба погодити в Зборівській Умові визвольні змагання відродженої української нації з претензіями здегенерованої польської держави очевидно мусіла скінчитися повним крахом. Державний організм Річипосполитої був уже за слабий на те, щоб таку радикальну реформу і таку засадничу зміну свого устрою перевести, а сили України стали вже за великі, щоб її можна було до стану попереднього - з перед повстання - повернути. Сойм 1650 р., що ратифікував Зборівську Умову, не давши київському Митрополитові Коссову місця в Сенаті, відкинувши загальне жадання всіх православних, щоб церковна унія була знесена - "щоб тільки Римський та Грецький закон оставалися так, як це за злуки Руси з Польщею було" - обурив усі верстви українські, від вищого духовенства й ультра-лояльної шляхти, типу воєводи Кисіля, почавши. Крім того сойм обмежив амністію для шляхти, що брала участь в повстанню, і замість "шляхти, котра яким-би то не було способом опинилась у Війську Запорожськім" /як було сказано в прийнятім обома сторонами проекті "декларації королівської ласки"/ підлягати амністії, згідно соймовій постанові, мала тільки "шляхта, котра підчас тієї заверухи не хотячи /нолентес/ при Війську Запорожськім оставати мусіла". Се знов до живого обурило всіх головних провідників повстання - шляхту однаково як православну так і католицьку. Врешті сподіваний по ратифікації умови поворот в Україну зненавиджених властителів лятифундій - магнатів - електризував усю могутню масу козацьку і прилягаючі до неї - зверху шляхецькі, а знизу селянські верстви. Україна і Польща мусіли розпочати нову боротьбу, але вже в інших, чим у перших роках повстання, зовнішніх і внутрішніх умовах.

Відповідно до тих змінених умов міняється й тактика воюючих сторін. При Хмельницкім не бачимо вже на першім місці голосних провідників "черні" - Гловацьких і Кривоносів. Їх місце займають поважні козацькі полковники, політики й дипльомати. Річипосполита не думає вже Яремами Вишневецькими "усмиряти збунтованих хлопів", а в союзах з сусідними державами шукає помочі й військової підмоги проти своєї "провінції". "Українське питання", кажучи по сьогоднішньому, стає найбільше пекучою проблемою цілого Сходу Европи й притягає до себе увагу цілого її Заходу. "Відношення до Хмельницького - пише польський історик Кубаля - керувало політикою Річипосполитої й сусідніх держав до такої степені, що не знаючи його особи і його замірів, ходу подій зрозуміти неможливе".

Великих томів треба для докладного представлення дипльоматичної акції Українського Гетьмана. "Здається не було дня - знов слова того-ж польського історика дозволяю собі навести - щоб Хмельницький не приймв чужоземних послів, дипльоматичних агентів, курьєрів і посланців, і не посилав своїх".

Наслідки Зборівської Умови показали ясно й виразно, що без радикальної зміни внутрішнього устрою Польської Річипосполитої, місця для козацької України в межах польської державности бути не може. Отже людина, що стояла на чолі нації, мала перед собою дві дороги: або скерувати всю національну енергію на боротьбу за зміну того внутрішнього державного устрою і

справу будучини Польської Річипосполитої зробити українською національною справою, - або-ж, пірвавши зовсім з Польщею, скерувати всю національну енергію на організацію власного державного життя поза межами Річипосполитої. Хмельницький довгий час не міг зробити рішучого вибору й хитання Гетьмана - фатальне роспорошування національної енергії - це засаднича риса його політики в добі першій, до Переяславської. Цю добу Хмельниччини - з огляду на все повторювані в тім часі угоди козаків з Польщею - я називаю добою козацького автономізму.

В своїх замірах перебудови Річипосполитої, з котрими довго не міг розстатися Запорожський Гетьман, він головним чином пробував перевести такий плян: скіпити монархічну власть польського короля /що мало-б вгамувати самоволю магнатсько-шляхецьку/ і посадити на польський престол монарха не-католика /що мало-б бути запорукою "прав і вільностей" національно-православних/. "Про се Господа Бога просимо - писав не раз Гетьман Хмельницький до короля Яна Казиміра - щобись рачив бути Самодержцем, як інші королі, а не так, як предки Вашої Королевської Милости власне в неволі у шляхти". Про його відносини до одного з найбільше ним протегованих некатолицьких кандидатів на польський престол - Ракочого /другим був цар московський/ я говорив ширше в томі II-ім моїх студій. Тут додам, що вже в місяць по заключеню Зборівської Умови з Яном Казиміром, посли Гетьмана пропонують князю семигородську детронізацію того-ж Яна Казиміра і що вони повторюють ті пропозиції ще більше рішучо в початку 1651 року. Важно, що ті пляни Хмельницького горяче підтримували опозиційні дисидентські /протестанські/ сфери Річипосполитої на чолі з литовським князем Янушем Радзивілом. Ці сфери надавали цим плянам настільки велику вагу, що вже по умові Переяславській - значить по страті України - Радзівіл тільки в покликаню на польський престол Ракочого бачив єдину й послідню надію привернути назад Україну до Польщі.

Але власне тому, що ініціятива тих спасених для Польської Річипосполитої плянівісходила від Хмельницького, їх абсолютно не можна було перевести в життя. Для цього бракувало перш за все почуття рівности між реформатором і тими, кого він хотів своєю реформою ущасливити. В очах поляків Хмельницький був все ще тільки "збунтованим рабом" і чим більше він Польщу жалів, чим більше дбав він про її будуччину, тим голоснішою луною йшла по Польщі слава, що "раб" дрожить перед "Маєстатом Річипосполитої". Сей факт настирливо кидається у вічі кожному, хто в ті часі безпосередньо з джерел - листів, хронік, мемуарів, документів і актів тогочасних - студіював...

І відповідає сей факт врештою тому, що все й скрізь, в життю всіх націй і суспільств запримітити можна. Тільки повна побіда над гнобителем, або абсолютна супроти нього непримиримість, дають в його очах моральну вартість і рівновартість пригнобленому. Тут в сім першім періоді - ані такої побіди, ані такої непримиримости у Хмельницького ще не було й тому його лояльні польсько-державні наміри, замість ослаблювати, тільки зміцняли польських ворогів реформ і України, тільки скріпляли антикозацькі, антимонархічні, фанатично-католицькі сили польської шляхецько-магнатської олігархії. В результаті замість реформ - прийшло Берестечко. За кривавий берестецький погром українського війська прийшла не менше крвава відплата польському війську під Батогом. Замість співжиття двох, не вважаючих себе взаємно рівними, народів в одній державі - все ширше розливалося між ними море крови. З неморальних - бо на взаємних ошуканьствах і взаємному культивованю своїх слабостей опертих - паперових угод, виростала між цими народами така-ж неморальна , дика - бо на почуттю слабости оперта - зненавидість...

Але Гетьман Хмельницький не був рабом. Його велика душа мала всі дані зрозуміти, що треба розтрощити державу, в котрій його народ і він сам не міг стати рівноправним і рівновартним паном...

Думи про се були у самого Гетьмана й найближчого гуртка його помічників віддавна. Без сих, як казали сучасники - "шалених дум" - грандіозне діло Хмельницького було-б психольогично неможливе. Вже своїм союзом з Татарами в самім початку повстання Хмельницький надав йому виразні прикмети "державної зради", котра раніше чи пізніше до повного сепаратизму мусіла-б довести. І коли замість того, в протязі пятьох літ, ми бачимо уперто повторювані угоди з Польщею, то факт сей мав глибші соціяльні й політичні причини, котрі поза самім Гетьманом Хмельницьким лежали. Зводяться-ж ці причини головним чином ось до чого: 1/ степова неграмотна козаччина і таке-ж неграмотне селянство - які в перших часах повстання головну ролю грали - витворити самі з себе власної сепаратистичної державної ідеології не могли; 2/ пізніші творці й виконавці цеї ідеології - шляхта українська і городове міщанське козацтво - за малу ще в верстві козацькій в першій добі повстання вагу мали для того, щоб вже тоді свої сепаратистичні пляни перевести; 3/ монархічна реакція проти демократично-шляхецьких олігархів, яка творила головну політичну суть /побіч розуміється національно-релігійних і соціяльних стремлінь/ повстання, не могла прибрати українських державних форм доти, доки особа монарха, чи взагалі самодержця, в розумінню народніх мас, що за Україною стояла; 4/ Хмельницький, котрий "з волі Божої став самовладцем і самодержцем руським", ще не встиг в очах свого народу здобути потрібної віри в ці свої великі, сказані ним в момент побіди /1648 р./ слова. Тому сепаратизм Гетьманський в добі автономізму має характер конспірації. Ці таємні зносини Хмельницького з Султаном турецьким, князем семигородським і т.д. - про котрі очевидно говорять нишком по цілій Україні - крок за кроком відвертають повільну, тяжку думу народню від особи далекого й милостивого, "панами" тільки поневоленого, польського короля. Вони так само крок за кроком все побільшують в народній уяві саму постать і її могутність - розмовляючого як рівний з ріжними монархами - Богом Україні даного Гетьмана Богдана. А в біжучій політичній практиці вони мають служити засобом зреформувати Польщу; вони мають примусити до уступок, привести до розуміння дійсности, поставити на один з иншими державами супроти України рівень упертий "Маєстат Річипосполитої". У всіх цих незлічимих козацьких конспіраціях головна рола припадала найтіснішими інтересами з Україною звязаному її сусіду - Туреччині.

Зразу на початку повстання, в липні 1648 р., прибули до Стамбулу посли Хмельницького, прохаючи потвердити союз козаків з татарами і предлагаючи за це в застав Камянець на Поділлю. Пізніше 14 жовтня 1648 р. Гетьман пише листа до Султана, в котрім просить прийняти під свій протекторат Україну і котрий підписує як "Гетьман Війська Запорожського і "всея Руси", звичайний при тім додаток - "Його королевської милости" - очевидно, коли тут мова вже про "всю Русь" йде, опускаючи. Ці забіги увінчались успіхом: новий Султан в кінці 1648 р. прийняв Військо Запорожське під свою опіку й пізніше навіть видав Гетьманові "дипльом на князівство Руське" - згодом поляками під Берестечком разом з иншими документами здобутий. З того часу цей - тайкий розуміється - союз відновлювався пару разів. Наприклад, в лютім 1650 р., коли Польща хотіла втягнути Хмельницького в війну з Туреччиною, а хан татарський в війну з Московщиною, Гетьман, відновивши свій союз з Туреччиною, зашахував в той спосіб обох своїх неспокійних сусідів. Те саме повторилося знов у пару місяців пізніше. Склавши 2 серпня

1650 р. на руки Османа Агі, посла турецького, присягу вірности, Хмельницький спричинився в той спосіб до зірвання тоді польсько-московського союзу, котрий, офіціяльно звертаючись проти Туреччини, фактично всіма своїми наслідками заважив-би на Україні. Врешті дволітня боротьба Гетьмана за Волощину і його династичні пляни, котрих наслідком був шлюб його старшого сина Тимофія з донькою Господаря Люпулля /21 серпня 1652 р./ – прямували до того, щоби через Волощину зайняти безпосередньо /без тяжкої залежности від Криму/ супроти Порти становище удільного князя й найти на заході осередок /"Князівство Подільське", про яке говорено вже в 1648 р., пізніше "Князівство Сарматії" з князем Юрієм Хмельницьким на чолі/ коло котрого під протекторатом Туреччини державність українська могла би сформуватись і укріпитись. Попри те не треба розуміється забувати, який бажаний для Гетьмана ефект викликували в Польщі і в Україні чутки, що в звязку з тими переговорами ширилися. "Во се річ неможлива, щоб Господарівну взявши, задовольнятися козацтвом" – писав воєвода Кисіль, а так думав з певністю не він тільки один. Адже инший воєвода – Лещинський – ге на соймі конвокаційнім у Варшаві голосно заявляв, що Хмельницький "Монархію Руську закладати хоче..."

Не вважаючи на дипльоматичні успіхи цеї туркофільської політики, вона в державній еманципації України більшої ролі відограти не могла. Склалося на се дві причини: 1/ одвічний релігійний антагонізм двох світів – християнського та мусульманського і 2/ несталість та непевність турецьких вассалів – татар, котрі – знаючи добре, що для них скріплення України несе – все козаків у рішучу хвилю, як під Зборовим, під Берестечком, під Жванцем, в найгірший спосіб зраджували. "Тоді вся Европа скаже, що Ти від Бога Даний, коли, Тобі дякуючи, кров християнська з неволі бісменської визволена буде" – нашептував Хмельницькому ревнитель православія Кисіль, до спілки з Митрополитом Коссовим і цілим благочестивим Київом. А як додамо до цього плач, скарги і врешті прокляття українського селянства, котре татари в ясир забирали, то зрозуміємо, чому не можна було відділитись від Польщи при помочі Туреччини; чому Хмельницький – коли зміг нарешті свою повну суверенність заманіфестувати – заключив перший офіціяльний, цілій Україні і всьому світу явний союз з державою "одновірною", до якої від давна потихеньку зітхала письменна переважно шляхецька "Русь" православна, і в якій українські маси народні не тільки "панів польських" але й "неволі турецької" бачити не сподівались...

А. ГОЛЬЦ

"..."

Червоні троянди
Мій темний спис оплели.
Крізь зарослі білих лілей
мій пробивається кінь
З зелених озер
діви стрункі виринають-
в волоссі комиш, без одінь.
Я їду, мов кутий із криці.
Побіч мене
день-у-день
птиця-фенікс летить
і співає.

Перекл. з нім. М. Орест

I.C.

Важливіші дати з життя і праці Гетьманича Данила

13 лютого,1904 року ВП Гетьманич народився в Петербурзі. Від 1909 року щоліта перебував на Україні в Полошках на Чернігівщині або в Тростянці на Полтавщині в оточенні українського селянства і в домі,де збереглась українська родова традиція та цінні реліквії з доби нашої Гетьманщини.

Революція 1917 року застала ВП Гетьманича в Петербурзі.

Літом 1918 року ВП Гетьманич приїхав до Києва,де жив у гетьманських палатах і вчився в українській гімназії В.Науменка.

Восени 1918 року ВП Гетьманич залишив Київ і по довгих мандрах прибув до Швайцарії,де вступив у Лозанні у французьку гімназію.

1922 року ВП Гетьманич закінчив реальну гімназію з відзначенням.

1923 року переїхав до Німеччини і працював звичайним робітником на заводах Сіммене і Шукерт у Берліні.

1924 року ВП Гетьманич вступив до Вищої Технічної Школи в Шарлотенбургу.

1928 року закінчив студії в Шарлоттенбургу і чотири роки працював інженером на заводах Сіммене і Гальске в Берліні.

1932 року ВП Гетьманич залишив інженерську працю і став до української визвольної праці разом з Батьком своїм,Св.Пам"яти Гетьманом Павлом.

1937 року відбув подорож до Канади і США для популяризації української справи серед українців-емігрантів і англо-сакських народів.

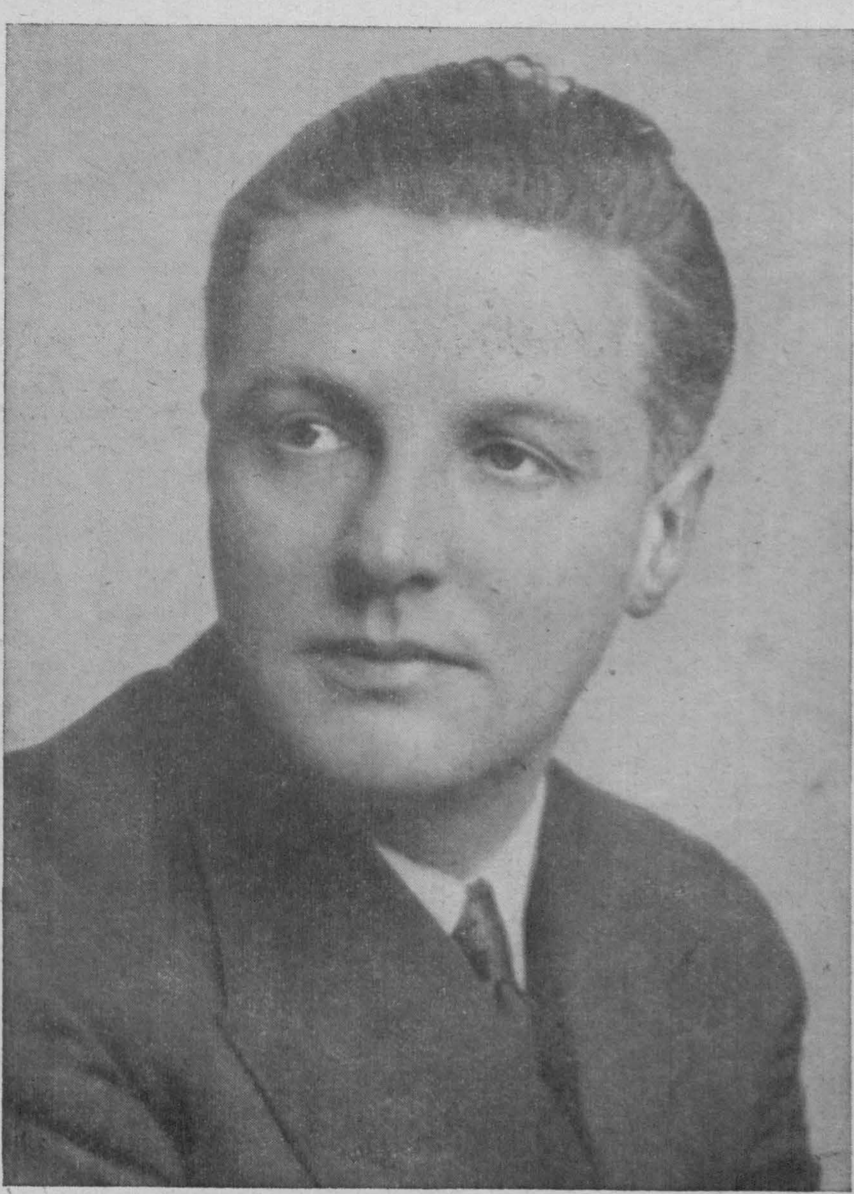
В серпні 1939 року ВП Гетьманич виїхав до Англії,де захопила Його II-а світова війна.

Сьогодні в Англії ВП Гетьманич організує правний захист українських збігців,виступає перед урядами Великобританії,США і Канади в обороні українських скитальців.

В усій своїй повсякденній праці ВП Гетьманич Данило дбає про єдність серед українців та повністю здійснює заповіт свого Батька:- "Зберегти українців біологічно".

Продиктована виразним відчуттям органічного зв"язку зі своїм народом така заява ВП Гетьманича Данила: як не буде Україна гетьманською,то Він буде служити всякій Україні,але самостійній і вільній від окупантів.

В День св. Пророка
Даниїла
30.12.1947 року.

Життя, сил і витривалости на многая літа!

Високодостойному і Вельможному
Гетьманичеві **Данилові**
в День Його світлих Іменин
бажав
Редакція „На Чужині".

ЇЄВ
Гетьманові Олександрі

...Благословенна Ти в жонах...

Вам,Матері,Дружині і Українці в дні тяжкого іспиту,що його переживає вся Україна,знедолені скитальці посилають гарячий український привіт!

Славимо Вас,вірного друга-помічника св.Пам"яти Гетьмана Павла,з яким в дні важкого перелому в Україні Ви терпіли біль образу і приниження,але не одвернулись від свого народу і не зневірились в ньому.

Дякуємо Вам за Сина Вашого,що Його Ви славним і мудрим виховали на славу Україні,що не став Він рабом людських пристрастей,а став Патріотом Українцем,вірним Сином Української Нації.

Славимо в Вашому Синові такт,витриманість,самодисципліну і великий розум,що забезпечують здатність Його до проводу Українською Державою.

Ми на чужині,в голодному і холодному скитанні,і Ви з нами ділите долю скитальниці,хоча могли б Ви,як би забажали,давно мати спокій,достаток і затишок серед заокеанських братів.

Вітаємо Вас в цю тяжку для нас годину і пишаємось Вашими чеснотами в наш вік,злого,недоброго,страшного...

Це кров славних предків Ваших,великих князів українських св.пам"яти Святослава II-го і великого князя Ярослава Мудрого, із сивої давнини родовою ниткою з Вами звязаних,Вашими ділами і помислами керують.

Вітаючи Вас сьогодні,вбачаємо в Вашій постаті,вчинках і життевій путі тінь св.пам"яти Гетьманової Ганни Хмельницької, яка для Великого Богдана була такою самою діяльною помічницею і щирим другом.

Віддаємо Вам глибоку пошану і бажаємо Вам довгих літ життя й здоров"я.

Слава Вам,Матері,Жоні,Українці!

30.XII.1947 року.

Група українців скитальців
на чужині.

Про інтелігенцію - мозок нації
і про інтелігенцію - сміття нації

Думки В.Липинського
про інтелігенцію в
застосуванні до сьо-
годняшнього дня.

Чому всі українські політичні авторитети,всі найкращі мі-сцеві державотворчі люди опоганювались в опінії українського громадянства?

Чому Хмельницького робили п"яницею і малювали з ослячими вухами?

Чому про Виговського оповідалось,що він для українського діла куплений за стару кобилу?

Чому про Кричевського пускались поголоски,що за участь в козацькім повстанні йому обіцяно маєтки на Литві?

Чому Мазепу іменували зводителем жінок?

Чому про Скоропадського говорили,що він ставленик німців?

<u>ЧОМУ?</u>

Чи тому,що наші державні мужі були <u>саме такими</u>?

Чи тому,що вони були гірші,ніж подібні мужі у інших націй?

НІ,НЕ ТОМУ!

А тому,що наша місцева інтелігенція в своїх писаннях не хотіла і не могла дати творами свого духа і слова потрібний моральний авторитет людям меча,діла і матеріяльної продукції.

Причин саме такого поступовання нашої інтелігенції на всьому довгому шляху нашої історії буквально по сьогодняшній день є багато,але найголовніша з них,що породжує безліч інших,є НЕДЕРЖАВНА ПСИХОЛОГІЯ нашого інтелігента.

Він ніколи не вважав на те,що він підпора,гвинтик великої і величної,на суворій ієрархічності побудованої будівлі,що ім"я їй - ДЕРЖАВА.Він дуже легко послуговувався своїми писаннями тому,в кого була <u>фактична</u> влада в руках,хто міг дати йому на утримання грошей,хто міг приобіцяти добру посаду,найчастіше вищу за його здібності і знання.

Як нехибно вдавалися всі ворожі провокації на Україні,про це знає кожен уважний історик і кожен дослідник сучасного життя. Не бувало у нас випадку,щоб кілька куплених чужоземними владами українських інтелігентів не зуміли скомпромітувати в очах цілого українського громадянства найцінніших,а тому найбільше для цих влад небезпечних українських людей.

Починаючи від інтелігентських складачів "народніх" пісень в роді:

"Бодай тебе,хмельниченку,перша куля не минула"

і до сьогоднішніх "редакторів" різних провокаторських газет,вся-ка метропольна влада могла досхочу знайти серед української інтелігенції людей,готових плюгавити і морально нищити тих,кого їм ця влада вказувала,з певністю,що при неорганізованості місцевої опінії така тактика завжди удасться.

Про маєстатичність української державної ідеї в таких умовах звичайно не доводиться говорити.

Ставимо в провідники того,у кого більше популярности.А чи не куплена та популярність у наших інтелігентів за чужу валюту, це нікого не цікавить.

Не відповідає дійсності версія,що Ленін у 1917 році приїхав у Росію в запломбованому вагоні,як

платний агент німців,але що німці активно допомагали тому,щоб він і подібні йому в якнайбільшому числі тоді до Росії попали,щоб при допомозі їх Росія розвалилась і щоб відпав для тогочасної Німеччини другий фронт, - не підлягає жодним сумнівам.

Неправдою є те,що у 1918 році Українську Державу повалено при допомозі большевиків і поляків,але що роля большевицьких і польських впливів у цьому ділі була велика,не підлягає жодним сумнівам.

Ворожим наклепом є те,що одна наша політична організація була на послугах ворога,але що ворог-чужинець доклав всіх сил,щоб з одної організації було двї і щоб вони себе взаємно винищували - не підлягає жлдним сумнівам.

При таких обставинах,коли дійсні авторитети потоптано,сплюгавлено,знищено,а на їх місце за чужою допомогою вилізає плюгаве і бездарне,що під маркою "народного" і "демократичного" починає діяти,то і повстає в нашому житті та трагедія,що нещасні наші,вибуявші на чорноземі маси народні опиняються в трагічному становищі здорової селянської дівчини,до якої з писком і вереском,кусаючи один одного,залицяється кумпанія імпотентів,а доведена до розпуки подібним залицянням дівчина віддається врешті в безсиллі першому ліпшому сильному гвалтівникові, будь це навіть...чужинець будь якої масти.

Так було,так є і так...буде,якщо інтелігенція наша не опамятається і не викреше з себе вогню святого на виховання в собі волі,розуму,витривалости,здержуючих громадських прикмет,ідейности,здатности до організованости,до спільної праці,ширення ясної державницької ідеології української.

....

Були часи,коли у нас Бояни /інтелігенція/ Князям /людям меча і продукції/"славу рокотаху",а Князі опікувалися Боянами;були часи,коли зорганізована і ублагороднена ділом Петра Могили інтелігенція піддержувала в народі авторитет козаків,а козаки своїми "фундаціями" на школи і манастирі піддержували інтелігенцію і ставились уважно до формульованих нею потреб народніх.

Ці приклади показують,що на Україні можлива перемога ідейности,волі,організованости та інтелігентности серед інтелігенції.

А раз інтелігенція - мозок нації - може стати на своє місце, то вона може дати і той ідейний порив,який робить ДЕРЖАВНИМИ недержавні нації:

порив,що людей меча і продукції на діло підіймає і ділом їхнім ідеології реалізує та ДЕРЖАВИ БУДУЄ!...

М.ОРЕСТ

БЕРЕЗА НАД БУГОМ

Пригадую:весняний день,неділя,
Граніти і святкова синь води;
Тебе я стрів - і мойого дозвілля
Відтоді подругою стала ти.

Пригадую,як молодо і струнко
Твій стовбур в голубінь небесну біг,
Як між травою скромний цвіт медунки
Фіялковів побіля стіп твоїх.

На березі високім ти стояла
Свобідно,край тишинної тропи
І розвивала,вірна ритуалу,
Свій лист нерукотворної різьби.

І певністю свого буття ясного
Мене ти чарувала дві весни,
А потім розгримілися тривоги,
Мене овіяв вітер чужини.

І в дні бездомности,які нависли
Димами на путях моїх,весну
Стрічаючи чужу,я опраглі мислі
За обрій мчу,в далеку далину.

Многопривітна,велелюбна Лада
В краю моїм без міри і числа
Розсипала щасливлячі принади
І дар магічний світла і тепла.

Знов,граючи осяйною луско́ю,
Пливе на південь обвеснілий Буг,
А ти стоїш над кручею старою
І квітню рідному розкрила слух.

Гілля твоє,заткавшись листям юним,
Колишеться на леготі живім
У такт незримим і нечутним струнам
І в суголос до недостежних рим.

І знов яніє певність можновладна
В тобі,о радіоне земне дитя,
Яку ти зачерпнула нерозгадно
Із найсвітліших тайників буття.

Б.ОЛЕКСАНДРІВ

ДВА СОНЕТИ

Із циклю "Відхід".

Ми відійшли у присмерки доріг
І вітер нам розхрістував шинелі.
А з висоти - запалені шрапнелі,
Неначе зорі,падали до ніг...

І був такий блискучо-білий сніг.
Сумирно спали кинуті оселі,
І прилягти до срібної постелі
Я ледве-ледве думку переміг...

Десь поміж зір сіяли добрі очі,
І голоси роздзвінливі,пророчі,
Мені давали силу знов і знов...

Ось у думках я бачу рідні лиця...
А з далини забагрена столиця
Мені світила банями церков...

-oOo-

Ще оглянувся раз біля ріки,
Щоб востаннє глянути на місто,
І з верховини бачив,як змiїсто
Лизали небо жовті язики...

І зрозумів:не слава і вінки
Тебе чекають,пізній гуманісте,
Зумій життя новим налити змістом,
Щоби прожити буряні роки!

Ти подивися: пітьма все закрила,
Мов простягла над світом чорні крила
Зловіща птиця жаху і терпінь...

Невже доба нову готує кару?
І я відчув у проблисках пожару
Чиюсь важку,криваво-димну тінь...

30.7.1947.

Ф.ПЕТРАРКА

НА СМЕРТЬ МАДОННИ ЛЯУРИ*

XLIV

Ні зоряних небес мандрівні хори,
Ні вітрокрилі в морі байдаки,
Ні в полі збройних лицарів полки,
Ні звіря красного глибокі нори,

Ні вісті радісні,що гонять горе,
Ні станс любовних точені рядки,
Ні - в ароматах свіжої луки -
Співання дам,що ваблять наші зори,-

Ніщо мого вже серця не торкне:
Свій день і сонце втратило,трудне,
І все для нього мороком укрите.

Тугою стали чорні дні мої;
Я кличу смерть,я прагну знов зустріти,
Що був би краще не стрівав її.

Переклав М.Зеров

---

* Переклад сонета,зроблений М.Зеровим року 1934,друкується вперше.РЕД.

С.ЦВАЙГ

ОСІННІЙ СОНЕТ

Уже давно спустились дні високі
Униз по сходах літа золотих;
Спадають тіні,ранні і широкі,
З дерев у руки вечорів густих.

Пустіють груди піль.Гілля розлоге
Яскріє плодом,спілим і рясним,
І небо стало неспокійне-строге
Від хмар,що линуть натовпом прудким.

Ліс ронить листя.В далині дез сліду
Табун відлітних ластівок зникає.-
Розкрий же душу для осінніх днів!

Схилившися над книгу краєвиду,
Ти в барвах благосних її рядків
Слова пресвітлі бачиш:Все минає.

Переклав М.Орест

СЕРГІЙ ЛЕДЯНСЬКИЙ

ПРАВДИВА ПОВІСТЬ ПРО СУЧАСНІ ЖИТТЄВІ ПРИГОДИ УЧИТЕЛЯ АГІЯ АГІЄВИЧА

Безсмертній "Шинелі"
Миколи Гоголя
Автор.

Надворі шумів дощ. Було коло десятої години вечора. І вчитель біології 29-ої школи м. Києва Агій Агієвич Черевиченко почав готуватися до сну. Він поставив настільну лямпу з вищербленим зеленим абажуром на столик коло ліжка, тут же поклав розгорнутий на 12-ій сторінці "Короткий курс історії ВКПб", поторкав пучкою пальця бурульку, що вискочила за правим вухом і вже другий день непокоїла його, і подумав:

-Мабуть я тих партійних з"їздів ніколи не вивчу, так їх багато...

І почав роздягатися. Скидаючи піджака, знову зауважив, що краї рукавів обтерлися так, що стрілки звисали і підшивка визирала. Але латати тепер він не міг, бо при вечірньому світлі кепсько бачив. Вішаючи піджака на спинку стільця, він подумав, що завтра після уроків він сяде за цю роботу.

Сів на стілець і почав розшнуровувати правого черевика. Шнурок мав три вузли, які кожного разу затримували розшнуровування. І тепер він ті вузли пальцями розминав і поволі пропихав у дірки. За звичкою, виробленою за яких півтора десятки років, він скинутого черевика повернув догори підошвою і почав оглядати чи не протерлась за день де-небудь дірка. Наминаючи пальцями передка, він цим разом виявив, що передок по краях, наче хто пильником підпиляв у тому місці, де шкіра входила між підошву і устілку. І хоч черевикам ішов уже четвертий рік, хоч були вони в ремонті безліч разів, але це відкриття його приголомшило. Справді, це означало, що треба було думати про нові. Він прискорено почав розшнуровувати лівого, вузлів на шнурках не розминаючи і не пропихаючи. І на лівому виявив, правда, лише з одного боку такий самий дефект. Що робити?

Агій Агієвич наминав поперемінно то правого, то лівого черевика, випробовуючи, наскільки вони міцні. Але моці в них вже не було. Зчовгані каблуки, набиті з кількох кусків підметки, рижуваті латки, що обліпили передки, наче осінні мокрі листки, - все говорило за те, що час змінити їх на нові. Та й осінь дощова владно про це натякала. А іншої пари, крім сірих парусинових туфель, що служили йому літом, він не мав.

Оглянувши і обмацавши з усіх боків свої черевики, Агій Агієвич безнадійно поставив їх під ліжко і вирішив замовити в "Індпошиві"* нові.

Він ліг у ліжко, взяв "Короткий курс" і почав його читати,

---

* "Індпошив" - майстерня індивідуального пошиття взуття чи одягу.

готуючись до завтрашнього заняття з історії партії. Але думки його пішли в зовсім іншому напрямку. Перед очима, як привиди, раптом встали ті перешкоди, що їх треба було подолати, щоб набути нові черевики. Бо, коли б він був не "чотирьохсотрублевий", як про подібних до нього іронічно говорила грошовита публіка в місті, то він міг би і завтра піти на Хрещатик і в магазині "Главобувь" купити за 225 рублів такі модельні туфлі, що аж сміялися б! Але бюджет його складали оті жалюгідні чотириста рублів на місяць, які при погляді на кожну річ, що красувалася за шклом в розкішних "універмагах", казала Агієві Агієвичу — зась!

Позики і всякі "добровільні" внески щомісяця забирали у нього 110-120 рублів. На решту 290-280 було стільки дірок, що при отриманні він просто не знав, з якої почати їх затикати. Ощаджень будь-яких він не мав, якщо не рахувати грубої пачки облігацій, яка лежала у нього в столі і щороку грубшала; так що він навіть напевне не знав, скільки у нього їх зібралося: дві, три чи може більше тисяч. Виграшів на них, як правило, не бувало. А продати, обміняти чи просто комусь за будь-що всунути не було змоги, бо в кожного було їх досить.

Роздумуючи отак, він відклав "Короткий курс історії ВКПб" назад на столик, нагнувся до свого піджака і дістав з кишені, як він казав, своє "портмоне", помнятий цератовий бумажник з протертими на краях нитками, і почав переглядати свою готівку. Грошей було 72 рублі і 55 копійок. Рублі - засмальцьованими папірцями, а копійки сірою дзвінкою монетою. Між копійками запримітив, що хтось йому замісць 10-ти копійок, всунув 20 грошів польських. Вирішивши, що завтра він зіпхне їх кондукторові за трамвайний квиток, Агій Агієвич заховав портмоне на своє місце і почав прикидати, скільки часу лишилося до нової получки. Оскільки платня для учителів завжди була 5-го числа, а сьогодні було 22-ге, то жити йому на всі ці гроші треба було ще 13 днів. Прачці було не заплачено за прання білизни - 22 рублі. Квартиря за два місяці - 48 рублів з копійками, вода, світло, дрова, трамвай... Щоденно обід, вечеря, сніданок... Так, доведеться підтягнути ремінця! Але 110 рублів, скільки коштували в Індпошиві черевики, відкласти треба. Тим більше, що платити не зразу всі, а по-половині: 50% при замовленні і 50%, як буде готове взуття.

З цим рішенням Агій Агієвич знову взяв "Короткий курс історії ВКПб" і почав його читати, притримуючи пальцями правої руки бурульку за вухом. Але зміст написаного ніяк в його голову не ліз. Повіки почали склеюватися, літери спливались в одну сіру масу, а рука з книжкою вряди-годи падала на ковдру. Переможений в боротьбі зі сном, Агій Агієвич, знову поклав "Короткий курс" на столик і, натиснувши гудзичка біля лями, поринув у тьму.

"

" "

Другого дня, кінчаючи свої уроки, Агій Агієвич підсів у вчительській до свого колеги математика Обережного і почав його просити, щоб той, не маючи зранку своїх, заступив його перших два уроки, бо він хотів би піти в Індпошив замовити собі черевики.

Обережний глянув спочатку на черевики Агія Агиєвича, а потім на голоблю його окулярів, перев"язану ниточкою, і промовив:

— А чи вдасться вам туди увійти?

— Попробую.

— Навряд. Бо коли я, йдучи в школу, проходжу вранці повз один такий Індпошив на Подолі, то враження таке, наче там сталася якась страшна катастрофа, а люди збіглись з усього міста, щоб подивитись на неї.

~~Розмову двох учителів про~~ Індпошив почув учитель географії Слизький Тома Лаврінович, єдиний серед учителів у нових жовтих черевиках, хоча, правда, у дуже зношеному і лицьованому костюмі, і додав, що для того, щоб мати надію замовити взуття /а він уже замовляв і знає/, треба з вечора за день записатися у чергу, а тоді вранці, о годині 9-ій, за тим списком стати на своє місце.

- Це вам буде коштувати невиспаної ночі і пом"ятих боків, але пару черевик за 110 рублів може замовите, коли не далеко в хвості черги будете і в той день для вас вистачить замовлень.

Агій Агієвич на те зауважив, що йому до труднощів не звикати, що в чергах він стояти звик, а що може в той день для нього не вистачить замовлень - треба ризикувати!

"

" "

В ніч з 23 на 24 вересня 1940 року Агій Агієвич бродив по Великій Васильківській, тепер Червоноармійській, вулиці і вартував своєї черги. Так само ходили і інші. Стати черзі біля крамниці з вечора міліція не дозволяла. Черга могла стати тільки в день прийому замовлень, о 9-ій годині ранку і ніяк не раніш. Але о 9-ій годині ранку прийде 500-600 чоловік! Підуть в хід плечі і кулаки. І хоч міліція буде наводити порядок, але здадуть замовлення тільки перші 80-100 душ, здорових, з залізними м"язами і чавунними горлянками!

Тому народ завів ніким неузаконений і незатверджений порядок: звечора, як тільки смеркало, хтось з організаторів, прогулюючись по вулиці біля крамниці, заводив список бажаючих замовити собі взавтра взуття в Індпошиві. Але, щоб той список був чинний і хтось інший своїм, іншим списком, його не анулював, треба було пильнувати. І ті всі, що вписалися до списка, прогулювались по вулиці і чекали до 9-ої години ранку наступного дня. Кожних дві години список у кількох копіях у різних осіб перевірявся. Кожен, хто звечора вписався, підходив і, називаючи своє прізвище і номер, просив поставити проти його прізвища гачка. Хто ж не приходив на перевірку і проти його прізвища гачків не було, той, виходить, уночі не вартував і його зі списків викреслювали, а в кінці дописували нових, що, бува, серед ночі приходили і просили, щоб їх дописали.

Усю ніч Агій Агієвич прогулювався по Хрещатику, Басарабці і Великій Васильківській чи Червоноармійській вулиці. В умовні години відмічався і пильнував свого 47-го нумера. Повз нього, перед і за ним так само сновигали, як тіні, чоловіки, жінки, підлітки. Ніч тривала, здавалось, без кінця. Нарешті, в повітрі почало синіти, потім сіріти і, нарешті, став зовсім білий день. Бліді невиспані обличчя блукаючих, зустрічаючись тепер при світлі дня, ніяково всміхались одне до одного, наче вони в цю ніч разом робили щось соромницьке. А як почала наближатися дев"ята година, Агій Агієвич вже стояв у черзі, притиснутий до стінки сусіднього з Індпошивом двоповерхового будинка, і чекав, коли відкриють крамницю. Довкола нього було море люду. Десь вони раптом з"явилися, мов з під землі вигринули, і Агієві Агієвичу пригадалися слова математика Обережного про подібність оцього збіговиська з натовпом на місці страшної катастрофи. Люди коло Агія Агієвича стояли так стиснено, що крім голови він не міг поворухнути жодною частиною свого тіла. Хвилинами йому здавалося, що в цьому стискові він втратить свідомість і... загине. Але він мав позицію вигіднішу, порівнюючи з іншими, бо був коло стіни будинка. Правда, його тут могли розплющити, як огірка, що попадає між дошки двох ящиків, одначе він тримався. Сил йому додавало те, що

він був від дверей теоретично 47-им, а в перспективі - пара замовлених, конче йому потрібних, черевик.

Тиснули і що далі, то все сильніш. Агієві Агієвичу вже почали з"являтися жовті плями в очах, світ тьмарився і здавалося, що нічого вже на світі йому не треба. Але потім наче б відпускали і ставало легше. Та найбільшої скрути він зазнав, як черга рушила вперед і пересунула його до напіввигнутої дуги, якою була відгороджена велика шиба витрини. Залізна дуга припала йому якраз коло пояса. Спертися не було на що. І відчув він, що його от-от переріже ця дуга, і ноги з животом впадуть під натовп і будуть ним розтоптані, а тулуб з головою виштовхнуть наверх і піде він гуляти понад головами, як волейбольний мяч.

І якби дуга була трохи довша, а черга поволі не пересувалася наперед, то Агія Агієвича таки перерізало б! На щастя його невдовзі зсунули з небезпечного місця знову під стіну, і він відчув, як всеньке його тіло знайшло точку опертя під муром. Йому стало трохи легше.

А натовп ревів. Хтось незаконно проліз в чергу. Його почали витягати з неї. Витягаючи, вирвали з ним і килькох законних, за яких той учепився. Прогалина після них в одну мить злилася так, що й законні вже не могли в неї стати. Вони пхалися на свої місця, благали, щоб їх впустили - дарма! Вже й палець не протиснувся б на те місце, де вони стояли, не те, що тіло людське.

Трохи далі два ветерани советсько-фінської війни сварились з міліціонерами, щоб ті їх пропустили наперед замовити взуття без черги. Вони показували свої папери, доводили, що воювали під Куокала і ноги там собі повідморожували.

- Ми життям жертвували! - кричали вони. - А тут пари дурних черевик без черги не можна замовити?! Стояв один на милицях і жалібним голосом благав тих, що були під стіною в черзі:

- Братці! Пропустіть мене без черги! Мені тільки один черевик замовити! Одну ж ногу маю! Другу від Виборгом втеряв! Пропустіть, братці!

А коло нього і другий такий самий:

- Ми вдвох замовимо одну пару! Пропустіть, товаришочки! Бачите, у нього лівої нема, а в мене правої... Сорок другий нумер для обох! Пропустіть, товаришочки!

А хтось з черги:

- Брешуть! Вони вдвох замовлять одну пару, а потім понесуть на Євбаз і продадуть! Знаємо таких! Не пускати!

Міліція з сил вибилася і не могла ради дати, порядку навести. Свистки у них похрипли, з облич капав піт. Нарешті двері Індпошиву відчинились і з них вийшов завмаг*. Хоч як коло порога було тісно, але йому дорогу зразу дали. А він пройшов у натовп кілька кроків, глянув в один-другий бік і владним, що не припускав заперечень, голосом промовив:

- Товариш міліція! Щож це? Пора впускати, а порядку нема! Поки порядку не буде - не відкрию! Хоч до вечора будуть стояти - не відкрию! І голос і поза завмага були заучені, бо щодня він отак виходив і говорив.

І повернувшись, завмаг повагом пішов назад до крамниці. Безрукий сторож-інвалід двері за ним замкнув.

Міліція безпорадна. Втративши надію навести порядок, два міліціонери пробивалися до крамниці, щоб звідти потелефонувати в район і кінний наряд викликати. Аж тут гомін:

-Ідуть! Ідуть!

-Що? Хто? Де іде?...

---

* Завідувач магазину.

– Кінна міліція їде!

Так, їхала кінна міліція, невідомо чи викликана, чи знала наперед, що без неї тут не обійдеться. І раділи ті, що в черзі:

– Ну, нарешті, порядок буде!.. Богу дякувати, що їдуть...

Але незадоволено гули ті, що запрудили вулицю. Вони поволі почали відступати назад. Коні – сила непереможна.

За десять хвилин натовп відтиснули до протилежної сторони вулиці. Біля крамниці лишилися тільки ті, що приросли до стінки. Жалюгідний їх вигляд: у того гудзики на піджаку всі обірвали; тому кишеню вирвали і вона матлала збоку як ганчірка, ще іншому рукава одпороли; тому краватка пересунулась аж на потилицю; розпатлані жінки, замурзані підлітки – всі обхопивши ззаду одне одного в обійми, стояли з острахом зиркаючи на боки. Але в серці кожного з оцих пом"ятих, обскубаних і зіпрілих – вогник радости: "Таки не марно довелось блукати цілу ніч! Стою біля воріт царства! Може таки увійду...

В цьому мереживі міцно сплетених людських тіл стояв і Агій Агієвич. Ззаду його міцно стискав у своїх обіймах якийсь високий парубійко і гараче дихав йому в саму потилицю. Він же, Агій Агієвич, так само тримав в обіймах якусь розпатлану в сірому пальті жінку, від якої дуже йому било в ніс жіночим потом.

Нарешті відчинилися двері. Міліція коло них і кінна і піша. Гамір затих. Входили перші десять. На їх обличчях – сонячна радість, в їх невиспаних очах – вогник захоплення. Вони переступили поріг Індпошиву і вже там. Їм міряли ступні, виписували квитки. Вони платили 50 відсотків вартости. Вони сяючі з квитками в руках виходили, а їх супроводили завистливі погляди випханих, одведених, розсіяних. Підходили, розпитували:

– А що замовили? А який нумер? Якого кольору?...

І тут же голос:

– Тю, дурні! Та яка вам різниця, що я замовив?

Вийшов маленький чоловічок з квитком в зубах, надягаючи шапку-вушанку. Вийшов, став, вийняв з рота квитка, глянув на всі боки і зітхнув:

– О, нарешті замовив! Але ж і стиснули були мене! Мабуть завтра доведеться в поліклініку йти... Щось в боку тріснуло, закололо і колоти не перестає. Ще може і не доведеться черевик тих носити!...

А з поміж випханих:

– Так тобі і треба!.. Не лізь з слабою головою в дух!

Десятки входили і виходили. Ось і Агій Агієвич вже коло самих дверей. Затьохкало його серце: "Щоб хоч вистарчило. Щоб хоч не сказали перед самим носом, що на сьогодні закінчили прийом"...

Але все гаразд. Двері відчинились і пропустили новий десяток: Один, другий, третій... увійшла жінка, яку він тримав в обіймах, і він! Яке щастя! Він увійшов. А може це сон? Ні, таки справді увійшов. Запахло виправленою шкірою, на полицях коробки, на підлозі тирса соснова, за лавками продавщиці... І заклавши руки за спину сюди туди походжає завмаг. Як король! Як Далай-лама! Сам Сталін в межах оцього взуттевого підприємства! Вершитель долі ніг малих цих. Захоче – будуть черевики. Не захоче – не буде черевик.

Ось йому, Агієві Агієвичу, поміряли ногу. Дали квитка. Він заплатив 55 рублів завдатку. Яка радість!

– Прошу, щоб жовті...

Хоч півгодини тому було жовто в очах, але хай і черевики будуть жовті, як у колеги Слизького, Томи Лавріновича. Йому записали: жовті, будуть за три тижні.

Він виходив і почував, що і в нього у діяфрагмі поколювало, але був ще ввесь гарячий, спітнілий від хвилювань і стисків. Кров у ньому ще не охолола. Він кинув оком на натовп, що запрудив вулицю:

– Ех, ви! І скільки вас тут? А я вже замовив!

І до нього підбігали і питали:

– Що? Яке? Який номер?...

Агій Агієвич коротко відповідав і йшов додому. Ще треба було не спізнитись в школу. Але не відійшов він і двох десятків кроків, як почув позад себе зойк. Наче там стіна завалилась і придушила нещасних тих.

– Що сталося?

Нічого особливого: вийшов завмаг і коротко сказав:

– На сьогодні кінець! Прийняли 62 пари і на сьогодні прийом замовлень скінчено! Решта – завтра.

І це ті, що їм ребра ламали, ті що ніч не спали, ті що були біля воріт царства і не попали до нього, так скрикнули. Вони нещасні, якщо вистачить у них сил і духу, знову мусять ставати на варту і цілу ніч пильнувати черги. Знову хвилюватись, переживати...

Але Агія Агієвича все те вже не цікавило. Він так трохи їм поспівчував. Йому світили в очах пара замовлених черевик, що через три тижні мали бути на його ногах.

" " "

Минуло рівно три тижні. На табелі-календарику, що висів над ліжком, Агій Агієвич ретельно кожного дня увечорі закреслював число і підраховував, скільки ще лишилося до того дня, як будуть готові його черевики. Аж нарешті той нетерпляче очікуваний день настав.

Була це субота. Закінчивши уроки, Агій Агієвич з завмираючим від втіхи серцем ішов до крамниці Індпошиву. Він ішов і вряди-годи зиркав на свої старі черевики. Тепер вони мали зовсім кепський вигляд. Латані вже ним самим удома, вони скидалися на постоли, а не на черевики. На уроках в школі, входячи до кляси, Агій Агієвич не ходив і не стояв перед клясою, як бувало, а швидко сідав коло столу і ноги засував далеко під стіл. Під час перерв, в учительській, він сідав у куточку на стілець, а ноги засував за підставку акваріюма коло вікна. Всі три тижні він, крім школи, нікуди не виходив, а все чекав: ось взує нові черевики, а тоді відходить за всі дні.

І тепер чапав він по Великій Васильківській, тепер Червоноармійській вулиці, і серце його незвично стискалось: геть чисто так, як ще малим колись ішов у гості до батюшки о. Інокентія і добре знав, що назад буде йти з подарунком солодкого.

Була четверта година дня. Черги до Індпошиву вже давно не було. Перед крамницею скрізь валялися лушпини з насіння, папірці, ломаччя, недокурки, – все залишки того натовпу, що зранку тут був. Двері крамниці були відчинені і коло них сидів той самий сторож-інвалід. Агій Агієвич увійшов і його знову, як тоді вперше, обдало пахощами виправленої шкіри і соснових стружок. Він дістав свого бумажника, вийняв квитка і подав довголицій дівчині, що стояла за лавою. Дівчина глянула на квиток, повернулася до розставлених на полицях коробок і почала шукати потрібного їй нумера. Він знайшовся враз. І витягнувши коробку, дівчина поставила її на лаву і розкрила.

В коробці лежали нові жовті черевики. Вони приємно ласкали зір Агія Агієвича і блискучими зубчиками своїх рантів, наче посміхалися до нього. Агій Агієвич голосно засміявся.

– Чого ви? – здивовано запитала довголиця дівчина.

– Нічого. Це я так... згадав, яка тут черга була, як я замовляв... – збрехав Агій Агієвич і почервонів, бо йому здалося, що вона зрозуміла, що то він від радости, що буде мати нові черевики, так засміявся.

55 рублів він зразу ж доплатив, узяв під пахву коробку і солодко посміхаючись, поклонився всім продавщицям, а сторожеві-інвалідові навіть ліву руку потиснув, бо правої у нього не було.

– Хай знають, що я вдячний їм за їхню працю...– подумав Агій Агієвич.

Він ішов додому і аж підстрибував, так йому хотілося вже швидче їх узути. Коробка приємно муляла своїми кантами під пахвою, і відчувалася невеличка вага цінної ноші. Носити такі речі за останніх 10-15 літ він геть одвик.

Аж ось і квартиря. Увійшов і тут же коло порога, обриваючи вузлуваті шнурки, скинув старе взуття і шпурнув ним так, що один черевик полетів під стіл, а другий десь під ліжко. А він, блискаючи пальцями і п"ятами порваних шкарпеток – через них, власне, він і не хотів пробувати взуття в крамниці – підійшов до стола, поставив на ньому коробку і вийняв з неї нові черевики.

Здавалося, що і в кімнаті стало світліше, так вони виблискували своєю яскраво-жовтою барвою! Агій Агієвич відійшов від стола два кроки, скільки дозволяла йому його кімната, і здаля любувався новою парою. Потім він підійшов знову до них, взяв лівого черевика в руки і, погладивши ніжну шкірку, сів на єдиний свій стілець і почав його взувати.

Тверді заправи стискували ступню з обох боків, як і личило новому взуттю. Нога в новому черевикові була наче не його. Тоді він взяв правого, змахнув рукавом пилок з носка, хукнув на нього, потер рукавом, одів на руку, покрутив туди-сюди, полюбувався, а тоді і на ногу – рраз!

Чудово! Два кроки вперед, два кроки назад, крутнувся як дзига на пальцях правої ноги і: гоп – гоп!-підскочив трохи догори, з радости, звичайно. І раптом відчув, що правій нозі стало зовсім вільно! Нагнувся, глянув – і задеревенів: з правого боку, коло самого ранта випорскнув передок з підошви і очам Агія Агієвича відкрилася діра на добрих п"ять пальців! Блискучого ранта закрили виторочені нитки і стріпки рудої підшивки. Агій Агієвич блискачивно його зняв, всунув ліву руку і почав оглядати, що сталося, чому так раптом черевик порвався? Він то виймав ліву руку, то знову всував у передок, мняв шкіру, нюхав її, вивертав... На лобі його виступив холодний піт, пальці змокріли і перебрали жовту барву з шкіри...

– Чому? Чому він розірвався?...

Знову дивився і знову оглядав, але ради не було. Діра була дірою. Він зняв і другого. Тоді вклав їх назад в коробку, накрив, а потім став на коліна і шукав під ліжком і під столом старі свої черевики. Знайшовши, взув їх і швидкими кроками пішов з коробкою назад до індпошиву.

Він ішов, і в лице йому били гарячі хвилі, що випливали з нутра, а права щока ворушилась, ніби зганяючи муху.

"

" "

В крамниці його порваного черевика оглядала довголиця дівчина, інвалід-сторож і якийсь чоловік з одним вусом сивим, а другим чорним. Вони знизували плечима, пробували на пальцях шкіру, нюхали її, поки не вийшов з підсобної кімнати сам завмаг.

Він узяв того черевика в руки,глянув на нього,а потім поставив його біля коробки на лаві.

- Тек-с! - сказав він,дивлячись поверх голови Агія Агієвича кудись на стіну. - Тек-с-текс!...Але ми майстерня пошиття,а не ремонту.І вам доведеться нести їх в ремонтну майстерню.

-Як-то в ремонтну майстерню?! - скрикнув Агій Агієвич. - Адже ж я ще в них не ходив!?

- А що ж ми вам рване взуття дали чи що?

- В тім то й річ,що рване!

- Рване?

- Рване.

Завмаг повернувся до довголицьої дівчини:

- Ви видали цьому громадянинові рване взуття?

- Ні,ціле,- відповіла довголиця дівчина.

- Чого ж ви,громадянине,тут людям голови морочите!?- гримнув на **Агія Агієвича** завмаг.

- Як то морочу?...Як то морочу?...-задихаючись,повторював Агій Агієвич. - Я 110 рублів заплатив,три тижні чекав і маю за те рвані черевики?

- Ви коротко скажіть: чого ви хочете? - запитав його завмаг,склавши як Наполеон на грудях руки і міряючи Агія Агієвича знищувальним поглядом з ніг до голови.

Для невимовно ображеного Агія Агієвича,що почував усю правдивість своїх претензій до індпошиву за своє взуття,це питання було як обух по голові,і він не знав,не міг зразу знайти,що йому на нього відповісти.

-Я...я... - якав Агій Агієвич.

- Ви що,німі? - знову гримнув завмаг.

Усі,хто був довкола них у крамниці:продавщиці,касір,інвалід-сторож,чоловік з ріжнокольоровими вусами і ще якісь дві дівчини,що увійшли в ту хвилину - стояли і пильно вдивлялися і вслухалися в цей нерівний двобій:високого,добре вбраного і відгодованого завмага і мізерного,обірваного з позвязуваними окулярами на носі Агія Агієвича.Двобій був,ясна річ,не рівний;щось на зразок добре вгодованого,барвистого півня з замореним обдріпаним курчам.

І відчуття саме оціеї зовнішньої нерівности відняло мову у Агія Агієвича,і він стояв зараз перед геркулесом завмагом і кліпав очима.Це тривало якусь мить,і **Агій** Агієвич бачив,що мовчати далі не можна,що треба йому відповісти і відповісти так,щоб дати зрозуміти і йому і всім спостерігачам,що він не ганчірка,не шматка,а вчитель,людина з вищою освітою,якої цей кабан навіть і не нюхав.

А завмаг,притиснувши своїм питанням Агія Агієвича,і відчуваючи свою перемогу над ним,особливо в очах сторонніх свідків цієї сцени,картинно розвів руками,мовляв,що з ненормальним говорити! - повернувся і повагом пішов до своєї підсобної кімнати.

Агій Агієвич,бачучи,що він ось-ось зникне за дверима,крикнув йому наздогін:

- Ех ви,стаКановці!...

І сам злякався,що він скаҙав.Це лайливе слово,яким в народі називали упривілейовану касту вибранців-робітників так званих "стахановців",у нього вирвалось мимо його волі.

Агій Агієвич бачив перед собою на стіні червоний щит з світлинами ударників-стахановців взуттєвої промисловости і посередині між ними велике фото завмага.Внизу стояв підпис:

"КРАЩІ СТАХАНОВЦІ-УДАРНИКИ ВЗУТЬПРОМУ"

І можливо оте фото і підпис шепнули послати наздогін завмагові "стаКановця".Але завмаг його почув,а почувши,раптом став,повернувся,глянув здаля на Агія Агієвича і швидкими кроками підійшов

до нього:

– Що ви сказали,громадянине? – примруживши очі,запитав завмаг.

Агій Агієвич бачив,що оцією реплікою влип в неприємну історію.Перекручене "стаКановець" – означало "п"яниця".А сказане при свідках,воно накликало слідство,судову розправу,а може й тюрму.

– Дайте вашого паспорта,громадянине,– сказав завмаг. – Бачу, що з вами треба буде поговорити інакше,бо ви птиця...та птиця! І пішов до дверей,де висів телефон-автомат.

– Альо!Станція?Прошу перший район міліції!

Агія Агієвича охопила паніка.Він кинувся до завмага:

– Товаришу завмаг!Вибачте мені!Я не хотів вас образити! Вибачте мені...– благав він широку спину завмага,який обернувшись до стіни,настирливо добивався району міліції.

Але район не відповідав.Це тривало кілька хвилин.І ці кілька хвилин врятували Агія Агієвича.

Завмаг чи не мав часу,чи не хотів морочитися з своїм клієнтом,а може...в ньому заговорило сумління?Досить того,що по якійсь хвилині очікування відповіді він сердито бразнув рурков телефона на місце і,ручко повернувшись,крикнув до Агія Агієвича:

– Геть з крамниці!Щоб і духу твого тут не було!

Агій Агієвич,зачувши ці слова,вхопив свою коробку з черевиками і як куля вилетів з індпошиву.

Він ішов і чув лише,як в корінцях волосся на голові наче голками поколювало.

На Караваєвській площі радіорепродуктор голосно співав:

..."Я другой такой страни не знаю"..

....

Агій Агієвич нічого не чув і нікого не бачив усю дорогу до самого дому.Вдома коробку з негодящими черевиками він підсунув під свою невелику етажерку з книгами,а потім роздягнувся, роззувся і ліг у ліжко.

Треба було готуватися до уроків,вчити "Короткий курс Історії ВКПб",готувати норми ПВХО*,латати штани...Але найбільше мороки завдавало оте взуття:тепер в ремонтній майстерні візьмуть не менше 50 рублів,чекати треба буде ще три тижні.А в чому всі ці дні ходити до школи?

І по кількох хвилинах роздумування,лежачи в ліжку,надумав: коли старі розлізуться зовсім – він взує парусинові...Воно,звичайно,трохи незручно в холод і мряку в парусинових,але...хіба ж хочеш,коли треба?

Надворі шумів дощ.

---

*ПВХО – протиповітряна і хемічна оборона.

СПЕКТАТОР

Яка нам потрібна література?

Слово до українських письменників на чужині.

> Коли неграмотний салдат,посланий на розвідку, карається смертю за брехливе донесення, бо брехливе усвідомлення армії може грозити їй катастрофою, то яка мас бути кара грамотним інтелігентам-письменникам, що для особистих інтересів нечесно виконують свій обов"язок, що брехливо формують оте стихійне хотіння, від якого залежить буття чи небуття нації?...
>
> В.Липинський.

І. Моральна відповідальність письменника.

В "Історії мого сучасника" В.Короленка є одне місце, в якому автор описує перші кроки свого сучасника на шляху до літератури, до письменства. Сучасника, раніш ніж він переступив поріг редакції, глибоко хвилювало питання моральної відповідальности за слово, надруковане в тисячах примірників і передаче читачам. Сучасник Короленка вступав до редакції з рукописом свого твору після тривалого розмислу і вагань. Адже його слово мало йти в народ, бути сприйняте народом і дати по тому <u>діло</u>.Яке ж те його слово? Чи правдиве воно? Чи чесне? Чи потрібне воно людям? І який воно викличе по собі чин?...

В світлі страшної доби, в яку ми живемо, це вагання творця важливих духових цінностей, якими є художне слово, цілком оправдане і зрозуміле. Мусить бути моральна, коли не матеріяльна чи фізична, відповідальність за художне слово, мусить бути розуміння його в житті народу; мусить бути прагнення силу того слова поставити на службу народові для зміцнення в ньому рис людяности і затамування звіриного, на що так багата людина нашої доби. Нарешті, як зважимо, що робиться на наших рідних землях, як там гучні гасла спотворено, а облуда одяглася в шати чеснот і торує собі дорогу все далі і далі, то розуміння слова письменника, як сили, що великою мірою може послужити справі подолання в людині звіря і відродження справжніх людських чеснот, буде дуже і дуже на часі.

Ми вже чули ображені голоси охоронців "чистої музи", мовляв, є люди, що хочуть поставити мистецтво на "побігеньки будням", на "служіння політиці"... Але то марні голоси. Хай живуть всі жанри і стилі! Хай буде вільним письменник у змісті і формі! Але хай же він пише про те, що йому болить зі стану перш за все людини-громадянина своєї нації! А чи може комусь боліти в

[illegible]

нашу добу те, що поза його буттям і свідомістю? Меч смерти навис над геть усім нашим народом і над кожною одиницею зокрема. Що ж може боліти письменникові, як не те, як того меча відхилити?

Знов же той самий критик пише: "то ви хочете всіх письменників перевиховати на вояків? То ви все хочете перекувати на мечі? А що ж тоді буде, як прийде перемога? Тоді буде купа дезорієнтованих автоматів! Стадо без думок і почуттів!".

Але і це сказане для красного слівця. Бо ця перемога нам так легко не дасться, як він гадає. І шлях до неї ще дуже довгий і важкий. Але...дай, Боже, щоб вона прийшла! А вже тоді переможці помиряться між собою, знайдуть що робити! Богдан Хмельницький 300 літ тому підняв ввесь нарід наш до меча. І не злякався...наслідків по перемозі, не злякався "стада без думок і почуттів". Шкода тільки, що зарано відійшов. А от нащадки його, що дуже дбали про свої думки і почуття, повалили те його діло, збудоване ним і людьми меча та довели нашу землю до того жаху, свідками якого ми тепер є.

Отже слово мусить стати одним із видів боротьби з найбільшим злом людства, а нашого народу зокрема - большевизмом. І якщо його місце серед інших видів зброї становитиме 1%, 0,5% - то і це добре. Значить на таку долю збереже воно нам кров вояків. Але ж ми не кремлівські політики, щоб не зважали чи мілійоном більше, чи мілійоном менше загине в наступній борні людей!

І не лякатись треба, що до "чорної" роботи кличемо письменників. Бо коли горить дім, то навіть священик мусить лишити молитву Богові, а піти гасити вогонь людям. Коли насувається смертельний ворог і знаємо, що він у своїх пожадливих цілях не зупиниться ні перед чим, то, будь ласка, улюбленці муз, злізьте з Олімпа, перестаньте співати про "грім, що на хмарах біблію читає", а спробуйте своїм словом послужити рядовим бійцям, що за велику справу звільнення людства від страшного тирана будуть воювати. Бо цим на майбутнє і вам буде дана змога співати вільно. І не охайте, теоретики літератури, перед закликом письменників до "утилітарних" завдань, краще допоможіть їм ці завдання якнайліпше виконати.

В прокляті 20-ті роки, коли большевицька повінь заливала нашу землю, то у протилежність до всіх протидіючих цій повені сил - урядів, армій, партій і союзів, що тоді воювали за владу - большевицька повінь, поруч з багнетами і скорострілами, несла ще й облудливі гасла через мілійони листівок, журналів, газет і книг. Через т.з. "червоноармійські клюби" і "агітпоїзди" писанина всяких дем"янів бедних мчала в найдальші міста і села і розкладала там здорові основи громадського співжиття /незрівнянно більше ніж "теорії" Маркса і Леніна/, ділячи всіх на "експлоататорів" і "експлоатованих", на "куркулів" і "бідняків". Можна без перебільшення ствердити, що поруч зі зброєю, як вирішальним чинником влади, черговим по силі впливу на психологію мас було большевицьке друковане слово.

Оборонці "Олімпу" і тут вже сказали своє слово: "ви радите нам робити те саме, що й совети, тільки повернути його на 180 ступенів...Але таким способом чужого писления не заперечиш і за межі його не вийдеш"...

Неправда!

Коли в саду росле яблунька, а вітер її ломить, то ми вбиваємо коло неї кілка і привязуємо стовбурик яблуньки до нього, щоб вона мала на що спертись. Для чого ж заперечувати у противагу большевицькій брехні про "героїзм" Павки Морозова правдиву людяну повість про батьків і дітей? Чи душа людини не буває подібна до тієї яблуньки, яку тваринна ідеологія большевизму здатна зломити? Є небезпека, що це не буде мистецтво? Ні, це буде

оправжнє мистецтво, коли його творитиме з покликання справжній Мистець. Коли в корнійчуківських писаннях Богдан Хмельницький виведений як слуга Москви, то твір, що покаже нам великого Творця Української Держави на своєму місці не буде повертанням того самого на "180 ступенів", ні!

Але дискусія з нашими "літературознавцями" на цю тему зайва.

Маємо сьогодні в світі такий стан, якби в ясний літній день хтось по святковому вбраний вийшов у пахучий гай на прохід і раптом натрапив на страшну залізничну катастрофу серед зойк покалічених, що линув би з усіх сторін. Що мав би він робити:чи кинутися рятувати їх, чи... спокіно далі собі йти, пити пахощі літнього чару?

Ні, нема права йти далі! Зупинись, людино, і візьмись до "чорної", але обов"язкової, як само життя, роботи. Бо досить нам глянути, що зробили з нашим мистецтвом, літературою вдома, щоб в тисячу разів зміцніло в нас почуття обов"язку - не гаятись робити справу перемоги життя над смертю.

Там, в Україні, літературу нашу, як і взагалі мистецтво, можна прирівняти до пишного саду, в якому від якогось часу почав господарювати ворог-садівник. Фруктовим деревам, що здатні були давати пишні і багаті плоди, він прищепив терпкі дички, а ті дерева, на яких ті дички не приймались, він нещадно вирубав, або вирвавши з коренем, вивіз в чужі далекі краї.

Сьогодні росте в нашому саду дичина і дає плоди гіркі, отруйні, від ужитку яких чманіє голова, а людина перетворюється на скотину.

Чим є там творчість діячів поневоленої української культури? Дичавиною, яку одні в примусовому порядку продукують, а другі в примусовому порядку споживають. І ввесь жах від споживання цієї дичавини особливо згубний і смертельний для молодого покоління уярмленої України. Що з ними буде? Які будуть їх ідеали? Чого вони будуть прагнути, виховані на звіриній ідеології звироднілих, куплених за шмат гнилої ковбаси - еренбургів, ванд василевських, корнійчуків і іншого інтернаціонального зброду?

Бо все чесне, не продажне, до чого не прищепилось дике бадилля, які не змогли своє розуміння явищ світу підмінити чужою, зверху насадженою ідеологією - щезли. Їх, Плужників, Зерових, Курбасів, Підмогильних, Драй-Хмар - вирубали, викорчували.

І росте сьогодні, в колись багато обіцяючому саду, густа дичавина. Від кореня пішли вже молоді парости малишок, кацнельсонів, стебунів... Росте бур"ян! Але як же йому не рости, як ворог-садівник його доглядає, вирощує ще й премії сталінські дає?

Так є в Україні тепер. І зарадити тому станові нічим не можна, доки там панує дика сила ворога. Нема там саду, є дикі хащі. Нема мистецтва, є пропаганда темних сил. І всі писання письменників советського тридцятиріччя, за невеликим вийнятком чесних і правдивих, яких ворог знищив і продовжує там і по нині донищувати, - дичина, отрута, дике татарське зілля.

II. Українська література на еміграції не виконує своїх завдань.

Так є в Україні, але не так є тут, на чужині. Українська література на чужині має поки що значну волю росту і розвитку і треба лише подбати про те, щоб той ріст і розвиток йшли по вірному шляху.

Між тим явища, що спостерігаємо, стверджують недобре. Українська література на еміграції багатьма своїми сторонами збилась на хибний шлях. Вона не виконує тих завдань, які на неї падають з морального обов"язку, як на літературу поза сферою державних партійних впливів, шпигунства, доносів і таємної поліції.

Наші письменники на еміграції, а в першу чергу літературне об"єднання, що тут існує, з самого початку пішло по хибному шляху. Літературне об"єднання на самому його вершку обсіли, поруч з порядними письменниками, удавані естети і люди без громадсько-політичних засад.

Замісць того, щоб творити ідейне, правдиве і глибоке мистецтво нашої ПРАВДИ і наших ДНІВ, бути послідовниками /не наслідувачами! / останніх великих з перед першої світової війни - Коцюбинського, Франка і Лесі Українки - вони всю енергію скупчили на одному: хто більше в українській літературі на еміграції напише "геніяльних" творів на свій смак!

Перечитайте найпопулярніші на чужині книги наших письменників з маркою літературного об"єднання. Скільки ви знайдете творів, в яких б"ється серце людини, що з переконань опинилася на еміграції, творів, що хвилюють, творів, що виховують? Майже нема таких творів!.

Один письменник у добре початому у перших двох розділах творі, захопившись штучним, нікому не потрібним пригодництвом, змальовує українців на Зеленому Клину у зовсім невідповідних для советської дійсности обставинах. Такого ельдорадо, яке створив письменник в своїй уяві, в сім"ї звіролова на далекому Сході, вже давно не було в ті часи. Де ступила нога нового володаря - а вона досягла найдальших закутків великої російської імперії - нічого від старорежимної ідилії не залишилось. В творі отже, все це вигадка, художня неправда і, як така, позитивної функції формування думок і світогляду читача не виконує.

Другий твір визначного українського письменника змальовує патологічні сексуальні прояви вдачі художньо неправдивого героя. Поза тим, що дія відбувається ще аж у 1912 році, вона вся плід хворої уяви письменника. Так може писати людина, яка зовсім забула, що його надруковане писання будуть читати люди сексуально здорові.

Запитуємо автора і видавців: яку позитивну ролю виконає в українському письменстві твір, коли його, поважно підходячи, не можна рекомендувати нашій молоді?

І, нарешті, третій "твір", надрукований як програмовий на першому місці в першому альманасі літературного об"єднання. Більшого скандалу, ніж оце писання, уявити важко.

Для чого, з якої такої нагальної потреби припало псувати папір на друк чернеток уявних геніїв, які свого "Фавста" чи "Війну і мир" ще не написали і можна напевне сказати, що вже не напишуть? Кому потрібен набір фраз, писаний на колінї, де все змішалось: і коні і люди, і "зікорки" і французька мова, і німці і повії, і спеку-

лянти і терористи, і... хто зна ще що, без почуття міри, без глузду, без жодного такту і... пошани до читача?..

Лев Толстой "Війну і мир" - твір на 5 тисяч сторінок - переписував два десятки разів.

Рукописи Золя поруч з текстом мають схематичні пляни домів і квартир, де жили його герої. Це для того, щоб все до найменших деталів відповідало життевій правді.

Рукописи Чехова написані, переписані, по переписаному ще кільканадцять разів переправлені оливцем, атраментом, лаяком, так, що за його власним виразом "рукопис мав кілька поверхів".

Тому їх і подібних їм письменників твори є безсмертними. Тому читач їх перечитує по кілька разів, знає на пам"ять цілі уступи, на поведінці деяких з них будує своє життя, або, навпаки, позбувається деяких негативних рис своєї вдачі завдяки творам справжніх письменників.

Запитання нашим "гемінгвеям": чи їх твори зазнають подібної обробки? Чи коштують вони їм стільки праці, нервів, здоров"я? Чи знайоме їм почуття мук слова, за висловом поета, сильніших за які нема на світі мук?

І не раз думаєш собі: а що, якби раптом ми змогли опинитися серед наших рідних у Києві, Харкові, взагалі на своїй землі. З чим би ми приїхали туди, як письменники? Де твори, писані на волі? Чи читали б їх люди денно і нічно? Чи знайшли б вони в них ту життеву і мистецьку ПРАВДУ, до якої там роками пориваються їх душі і серця?.

Не знайшли б вони таких творів...Нема тут таких творів...І це найбільше нещастя нашої літератури на вигнанні.

Літературне об"єднання, що згромадило довкола себе українських письменників, провадить конференції і дискутує проблеми "великої літератури". Але коли уважно придивитися до тих конференцій і дискусій по них, то лишається враження...погане лишається враження.

Конкретно: частина рефератів / і то саме програмових! / і дискусій по них скидаються скоріш на легкоатлетичні змагання в якомусь спортовому товаристві, ніж на поважну фахову працю поважних людей. Від конференцій таким чином лишається враження, наче б сті програмові "критики" і "літературознавці" спеціяльно виступають, щоб переконати інших в геніяльності і ерудиції своїй, але не переконавши, звичайно, в тому нікого, повертаються "до своясі" вдоволені, що хоч... галасу "геніяльного" наробили!

А коли говорити про суть спорів чи дискусій, то це скоріш будуть лекції на курсах підвищення кваліфікації викладачів літератури середніх шкіл, ніж постановка і розв"язання глибоких фахових проблем. Справді, хто не знає /з письменників звичайно/, що українській літературі треба вийти на світовий кін з творами органічно українського національного стилю? Чи Леся Українка не органічно українська національна у всіх своїх творчих складниках? Чи не є вона настільки з власним українським національним обличчям, як Фльобер з французьким національним, а Гете з німецьким національним? Що тут є нового і для кого?

Але "критик" говорить про це з "ученим видом знатока", а письменники слухають і не протестують проти літературної абетки. Або: хто не знає, що письменникові треба знати чужі мови? І це доводиться з тією ж міною. Навіть чехівське "горлишко" від розбитої пляшки один з доморощених гемінгвеїв перекрутив на свій лад і, назвавши його "слиною в куточку рота вбивці", подав як своє розв"язання і відкриття...проблеми опису!

І в той час, коли все це говориться, пишеться і дискутується, ніхто не скаже: Панове! Та дайте ж спокій! Нам творів треба, а не"філософії мудреців" року Божого 1946-го!

III. Геть моду! Де наші твори, що сколихнули б світ?

І тут підходимо до основного: ми нація, найбільше потерпіла з усіх націй світу. Ні поляки, ні французи, ні німці, ніякий інший нарід, великий чи малий, не має таких втрат, як мають їх українці.

Нашу землю 30 літ душить, терзає і нівечить лютий ворог. Нашу еліту – письменників, вчених, мистців на 75% вистріляно. Цвіт народу селянство на 100% пограбовано і перетворено на жебраків. Де ще є така країна в світі, що має такі втрати і так знедолена, спустошена? Нема такої іншої країни в світі.

І в світлі цих фактів, чи має моральне право та частина інтелігенції письменників, що чудом врятувалися від фізичного знищення і якої покликанням є усвідомлювати свій і чужий народ, чи має вона моральне право займатися "етюдами про незрозуміле", пропагувати екзистенціялізм /саме пропагувати, а не ознайомлювати з ним!/, літати в піднебессю, малпувати всяких звиродніліх естетів західньої Европи, а своїх болів, своєї розп"ятої землі не бачити, не помічати?

Що це як не дешева мода /мовляв, ми теж література резистансу!/ писати в 1946-47 роках романи про німецьку окупацію /яка для України впала назавжди/, а не бачити, не помічати, що 30 літ йде змагання з одвічним ворогом і ніяк не відомо чим воно для нас скінчиться, чи перемогою, чи поразкою на віки?

І коли вже судилося українському народові, як державі, як нації, як одиниці, що етнічно і психічно відмінна від усіх її сусідів, пропасти, розпливтися у каламутному морі північного наїздника, то хай хоч у літературі залишиться "Слово про похід...України"!

Чи панове організатори і надхненники літературного руху на еміграції так захопилися епітетом "письменники", що не почувають, які обов"язки це звання на них покладає?

Та ж всякі розмови про літературу "далекого прицілу", про "поезію цілої людини" – пусте базікання, якщо зважити, що діється з нами і довкола нас!

Нам треба творів, що оживили б прив"ялі душі нашого народу на вигнанні. Нам треба творів, що воскресили б індівідуальну і громадську мораль в душах молодого покоління. Нарешті, нам треба творів, ЯКИХ ТАМ, В УКРАЇНІ, В УМОВАХ ТЕРОРУ І НАСИЛЬСТВА ПИСЬМЕННИКИ НЕ МОЖУТЬ НАПИСАТИ, а ми можемо написати їх тут!

І про це треба писати, і це треба обговорювати, а не доводити, що наші поети на еміграції вже перевищили своїми творами лавреатів нобелевських премій.

Між тим, як творів, що сколихнули б світ на теми нашого недавнього страшного минулого і ще страшнішого сьогодні – нема. Де твір про большевицьку масакру українського селянства в часи колективізації 1929-30 років? Де твір про всенародне повстання України проти колективізації, на втихомирення якого влада посилала цілі полки і дивізії регулярного війська з гарматами і танками в ті ж 30 роки? Де твір про вселюдний жах "експериментального голоду" 1933 року в Україні? Де твір про трагедію українського інтелігента, сина своєї землі, культури, традицій і мови? Де наш Івар Карено? Де наш Вільгельм Телль? Де наша епопея "Боги прагнуть" на матеріялі чорних діл Кремля? Де, нарешті, гаряча поезія нащадків Шевченка, Франка, Лесі Українки?

Для чого ота гонитва за "модним", вишуканим, "незрозумілим"? Для чого ота забавка в "Апостоли", "Лжу" і писанина "етюдів про незрозуміле"? Чи ви, автори, думаєте, що такого роду "література" наснажить наш народ до боротьби, як наснажувала і наснажує ще

сьогодні поезія "цілої людини" Шевченка? Чи може ви гадаєте,що після вашої пропаганди "незрозумілого", вас попросять до Сартра в гості і назовуть европейцем?

Даремно!

Ви не маєте своєї хати, свого кусника хліба і навіть душу вашу може кожночасно забрати у вас окупант, оно прийде для нього сприятлива кон"юнктура! Не забувайте про це і цю вашу трагедію відобразіть у ваших творах "цілої людини"!

Відчай бере, як подумаєш: доки буде панувати серед нас безголов"я? Доки воно буде панувати в політиці, в громадському житті, а тепер ще і в літературі? Адже ж попри всі базікання про "велику літературу", рубікон Франка чи Лесі Українки не перейдено і ще далеко не перейдено нашими доморощеними гемінгвеями. Чого ж ламатися у відчинені двері?

Література наша на чужині не виконує основного свого призначення: правдиво усвідомлювати свою націю /не говорячи про цей обов"язок перед чужинцями/. Літературу нашу на чужині заполонив ділок, кон"юнктурник, шукач легкої слави, нездара і безвольний інтелігент, що в оточуючому галасі очманів і не знає, що йому робити.

IУ. Слово до оправжніх письменників.

Ці слова звернені до тих літераторів, що почувають себе політичними емігрантами, елітою українського народу на чужині,а не прилизаними панками в краватках, покорителями сердець таборових пань і панночок.

До тих, для кого біль сердець рідних там удома злився з болем їхнього серця тут.

А головно до тих, що МАЮТЬ ЩО СКАЗАТИ І МОЖУТЬ СКАЗАТИ. До тих, що в літературу йшли не заради легкої слави, моди чи добрих заробітків.

Дивіться, правдиві письменники, що робиться довкола вас! Слухайте, як стогне рідна земля! Не будьте людьми з ватою у вухах і рожевими окулярами на носі! "Вивчайте закономірності літературного процесу"! Але не забувайте, що матір ваша, не символічна в римах і алітераціях, що часто під іменем України в шаблонових творах виступає, - а реальна мати-селянка, що в добу "найвищої техніки колгоспного господарювання" і "колгоспної заможности" за зібрані на колгоспному полі колоски ДЕСЯТ ЛІТ КОНЦТАБОРІВ за державним законом одержує!

Думаю, що це важніша тема, ніж подорож Галочки до Енгеослебена в присутності знайомого письменника, цікавіша за "незрозумілу" поему "Батько й син" і до неї "етюдів про незрозуміле" не треба писати.

......

Американська письменниця Перль Бак написала надзвичайно талановитий твір "Земля", перекладений на всі мови світу. В ньому вона змалювала трагедію китайського селянина, не зважаючи на те, що Китай має своїх письменників. Може і до нас мусить приїхати якась "варяжська" письменниця і описати трагедію українського селянина, поки ми будемо бавитися в "Хорси", "Мури", "Арки" і як радить один із письменників-"новаторів" блукати закутинами мрій?...

І як після всього цього не згадати таких оправжніх письменників, як син незалежної Польщі Міцкевич, представник ліберальної Росії дворянин Герцен і наш поет на засланні Великий Шевченко?...

Жили вони поза своїм краєм, але чи ж не були вони найкращими синами своєї Батьківщини?...

Прикладів і фактів досить.

Українська література на чужині повинна виконати своє призначення - показати світові трагедію України і її народу.

Українська література повинна своєму народові тепер сказати,

Хто ми, чиїх батьків сини,
Ким, за що закуті?...

Інакше й існувати не варт.

Інша література в сучасних обставинах українському народові не потрібна.-

ГОЛОС ВІЛЬНОГО,НЕЗАЛЕЖНОГО І ПРАВДИВОГО ПИСЬМЕННИКА:

..."Вільний письменник у вільній країні - не знаряддя уряду.Боротьба за вільну культуру поєднує також бортьбу проти шабльону. Письменникові вільно продавати свої твори, але невільно продавати самого себе.

Ми почуваємо себе солідарними з советськими письменниками.Ми знаємо,як це пригнічує,коли позад вас стоїть цензура,а далі трохи і поліція."

І.А.Ласкі - З промови на першому німецькому конгресі в Берліні.

КОМЕНТАР "ЗНАРЯДДЯ УРЯДУ":

...Я чув промову невідомого письменнка Ласкі.Я дуже задоволений,що нарешті побачив живого підпалювача війни".

В.Катаєв - советський гість на вищезгаданому конгресі письменників.

ДОДАТКОВІ КОМЕНТАРІ ЗАЙВІ.

Ганна ЧЕРІНЬ

Вищість духа, як своєрідний оптимізм

/ Про драму Ж.Ануї "Пасажир без багажа"/

Французький драматург Жан Ануї, твори якого останнім часом завоювали не лише французьку, а й всеевропейську сцену, належить до однієї з наймодерніших течій - екзистенціялізму. Початок слави Ануї поклала його п"єса "Пасажир без багажа", яка була пізніше й зафільмована. Зміст її /коротко/ такий: під час світової війни один солдат втратив пам"ять. Зустрівшись із своєю колишньою нареченою та родичами, він помалу починає пригадувати минуле. Жах огортає його, коли він вдумується, наскільки жалюгідним і нікчемним було його життя. Замісць того, щоб знову входити в стару течію, він безоглядно все лишає, щоб без багажу минувшини почати нове життя.

Ануї має цікавий метод: він бере старі, як світ, античні сюжети і вкладає в них цілком новий психологічний зміст. Так, наприклад, використовуючи грецькі джерела в "Антігоні", Ануї робить наголос на протиставленні чистої серцем Антігони її дядькові Креону та всьому оточенню взагалі.

Ще сміливіше переформовує він античний міт про Орфея та Евридіку. З відомою історією про славетного співця, що своїм мистецтвом покоряв людей, звірів, каміння і навіть здобув прихильність бога підземного світу Гадеса, що повернув йому з царства мертвих його дружину.

x
x x

Коли розсувається завіса перед першим актом, глядач бачить сучасну почекальню на залізничній станції в південній Франції. Між нечисленими пасажирами впадає в очі молода людина в чорному, що зветься коротко Гайн і символізує Смерть. Усі інші дієві особи реальні, може аж занадто реальні. Ось входить старий базіка, що, фальшиво бринькаючи на арфі, заробляє цим гроші на наперед обсмаковані вина й закуски. Всі його розмови точаться довкола їжі й грошей. Та цих слів майже не чує його колега, молодий талановитий скрипаль. Це - син його, Орфей, що з милосердя до старого батька тиняється з ним "за компанію". Ось їх розмова:

Батько: Ти сьогодні знервований, мій хлопче! Рагу було чудове! Ех ти, тюхтію, в твоїм віці я насолоджувався життям! А кохання? Чи ти, власне, коли думав про те, що таке кохання, любов?

Орфей: Любов? Що це таке? Може це ті дівчата, яких ми з тобою зустрічали?...

Батько: Ах, хто зна, де зустрінеш кохання! Скажи-но краще: чи я дуже лисий? Он та кельнерша біля буфету чудова. Правда, трохи затоненька... Скорше пасує для тебе...

Орфей: Я вийду трохи на перон... Ми маємо ще годину часу.

В почекальню заходить молода артистка Евридіка. Не в античній тозі, а в пишній двокольоровій суконці по коліна. Її схвилювала гра молодого скрипаля.

На пероні є також мати Евридіки. Діялог матері з дочкою ще раз підкреслює глибину прірви між міщанським, обмеженим світогглядом та прагнучою до ідеалів, чеснот і правди молодою душею. Мати дуже кокетує зі своїм підстаркуватим коханцем,називаючи його "любеньким" та "зайчиком". Тут же, на пероні, знайомляться Орфей та Евридіка. Погляди-стріли. Серце лине до серця. Любов з першого погляду.

Орфей: Ми ніколи не розлучимось.
Евридіка: Чи Ви це присягаєте?
Орфей: Клянусь!
Евридіка: Моїм життям?
Орфей: Вашим життям!
Евридіка: О, як Ви гарно всміхаєтесь!
Орфей: А Ви - взагалі не смієтесь...
Евридіка: Якщо я щаслива - ніколи.
Орфей: Мені здавалось, що Ви нещасливі.
Евридіка: Ви вперті, як всі мужчини. Але вже все сталося. Заварили ми кашу, яку змушені будемо самі й розхльобувати... Буде буря!
Орфей: Ви думаєте, що з нами щось трапиться?
Евридіка: Те, що вже траплялось всім чоловікам та жінкам на світі.
Орфей: Що ж? Щось цікаве, гарне, страшне?
Евридіка: Також і обман, і бруд... Ми будемо дуже нещасливі.
Орфей: Яке щастя!

Люблячє серце бажає пізнати все теперішне й минуле, всю істоту коханої.

Орфей: Хто ти? Мені здається, що я тебе вже давно знаю.
Евридіка: Хто я? Не питай. Це не має значення.
Орфей: Хто ти? Я знаю, що вже запізно питати, бо я тебе покинути не зміг би... Ти так раптово стала на моїм путі... Я обірвав гру й схопив тебе в обійми!... Хто ти?
Евридіка: Хіба я знаю, хто ти? І все ж я тебе про те не розпитую.

В цей час входить подруга Евридіки і сповіщає, що її викликає на побачення якийсь Матіяс. Евридіка запевняє стривоженого Орфея, що вона цього Матіяса не любила, а лише жаліла.

Орфей: А перед тим?
Евридіка: Перд чим, серце?
Орфей: Перед ним!
Евридіка: Перед ним!
Орфей: Мала ти інших коханців?
Евридіка: Ні... Ніколи...

Батько кличе Орфея на потяг. Здивовання старого не має межи, коли він чує, що син з ним не їде. Так само Евридіка віднекується від матері. В цей час кельнер приносить звістку про те, що Матіяс кинувсь під потяг. П"яна коханням Евридіка на це може відповісти тільки: "Я не винна. Я любила тебе, а не його".

x

x x

Другий акт показує закоханих в Марселі після першої спільної ночі. Знов випливає виведений Ануї в "Пасажирі без багажа" мотив тягару минувшини. Кохання до Орфея пов"язується в Евридіки з прагненням до душевного очищення. Між коханцями відбувається така розмова:

Евридіка: Я мушу тебе щось запитати. Якщо в житті хтось зазнав багато брудного - чи мусить він продовжувати таке життя?

Орфей: Звісно.

Евридіка: І всі брудні картини, всі люди, навіть ті, кого ненавидиш, всі колись почуті болючі слова - невже вони лишаються навіки в нашій душі? Невже рука зберігає всі ті дотики, що вона будь-коли відчувала?

Орфей: Певно.

Евридіка: Але, якщо це так, то ніколи не можна залишитись самим собою! Не можна бути такою, як бажаєш від щирого серця? Якщо навіки лишаються кожне слово, кожна блудлива усмішка, якщо кожен нечистий дотик прилипає до нашої шкіри, то, виходить, ніколи не можна змінитись?

Орфей: Що ти цим хочеш сказати?

Евридіка: А ти думаєш, що можна було б себе змалку зовсім інакше поводити, якби знаття, що колись захочеться бути зовсім, зовсім чистою? А що - коли у всьому признатись? Сказати: я зробив те і те, сказав ті і ті слова, я дозволив комусь... Коли про все це признатись, наприклад, своєму коханому... Чи будуть тоді всі ці речі навіки забуті? Як про це думають мудреці?

Орфей: Так... Це називають сповіддю. Після неї відчуваєш себе відродженим, сліпуче чистим...

Евридіка: Чи певні цього мудреці?

Орфей: Так вони, у всякім разі, запевняють.

Евридіка: А якщо вони помиляються? Або - якщо вони це кажуть, аби тільки нас вивідати? А потім про це скрізь піде розголос... І таки зостанеться все в душі і в пам"яті на ціле життя. Не довіряю я твоїм вченим. Я думаю, що краще не признаватись. Або - якщо все так просто, як вчора між нами, то - розкрити серце.

Входить кельнер і пропонує Орфеєві заповнити внизу готельну анкету. Його відсутність кельнер використовує, щоб передати Евридіці лист, прочитавши який вона раптово блідне й виходить з кімнати. Знов, як і перед самогубством Матіяса, з"являється чорний Гайн. Цього разу він знаменує смерть Евридіки, що загинула під час автомобільної катастрофи дорогою до Тулузи.

Ще перед тим, як ця звістка дійшла до Орфея, в готелі його відвідує імпрессаріо Евридіки - Дула. Він намагається розвінчати образ Евридіки:

"Може вона Вам здається янголом. То погляньте на мене, хлопчику: чи ж міг би я спокусити янгола?" Далі Дула сповіщає Орфеєві, що Евридіка була також його коханкою і що це він її викликав сьогодні листом на побачення на вокзалі.

Дула: Якщо вона на пероні, я маю рацію. Тоді Ваша вірно любляча, непорочна Евридіка - просто сон. В такому разі Вам нема більш про що з нею говорити.

Орфей: Скажіть їй, що я її люблю.

Дула: О, за це вона Вам подарує сльозинку, але не більше. Вона дуже чутлива.

Орфей: Скажіть їй, що вона не така, як її вважають інші, а така, як я її знаю.

Дула: Це було б занадто складно для вокзальних розмов. Ось за хвилю вона й сама нам скаже, яка вона.

Звістка про смерть Евридіки перериває ці суперечки.

x

x x

Третій акт переносить нас з реальних / коли не зважати на символічну фігуру Смерти - Гайна/ обставин в область чисто-духового. Дія відбувається на тому ж пероні перед провінційною почекальнею, що і в першому акті, але це - царство тіней, в якому перебуває й померла Евридіка. Орфей гине з бажання побачити знов Евридіку, і Гайн обіцяє це йому під умовою, що до ранку Орфей не сміє глянути на лице коханої. Закохані зустрічаються.

Орфей: Ти тут?

Евридіка: Так, любий! Як довго ми не бачились!

Орфей: Мені дозволили взяти тебе з собою, але я не смію перед світанком на тебе глянути.

Евридіка: Так, любий, мені це теж казали.

Орфей: Ми почекаємо до ранку. Коли вийде кельнер до першого потягу, ми вільні. Ми тоді замовимо гарячої кави та чогось ззісти. Ти будеш жити. Адже ти дуже замерзла?

Евридіка: Так, страшенно змерзла. Там дуже холодно. Але я не смію про це розповідати. Тільки до того моменту, коли шофер посміхнувсь до люстерка, в якому видко, що діється ззаду і наскочив на вантажне авто.

Орфей: Шофер обернувсь і в люстерко всміхнувся до тебе?

Евридіка: Ах, ти ж знаєш південних французів! Вони ж певні, що всі жінки в них закохані. Але я зовсім не хотіла, щоб він мені посміхався.

Орфей: Він сміявся до тебе?

Евридіка: Авжеж. Я тобі потім роз'ясню, любий. Він повернув колесо назад, всі закричали. Я бачила, як перекинулось вантажне авто, і шоферова усмішка перейшла в гримасу болю. Це все. Що було далі - я не смію розповісти.

Ревнивий Орфей намагається дізнатися правди про відносини між Евридікою й Дула. Евридіка молить його не гарячитись і не поспішати, але Орфей, мов маніяк, повторює все ті ж слова: "я мушу глянути тобі в вічі! Я мушу знати правду! Неначе в тумані Евридіку оточують обличчя й постаті: Дула, француз-шофер, мати Евридіки та її коханець, кельнер і буфетниця з вокзалу, батько Орфея й, нарешті, - Гайн. Висвітлюється чиста душа Евридіки, яка особливо віддзеркалюється в її прощальному листі до Орфея:

" Я мушу йти від тебе, коханий! Я вже вчора боялась - це так важко... В твоїх очах я була прекрасною - прекрасною в найвищому значенні цього слова, бо я знаю, врешті, що зовнішність мою ти не вважаєш такою вже гарною. В твоїх очах я була чистою, щирою, немов твоя менша сестра. Але надовго це мені не вдалося б. Особливо тепер, коли на дорозі став інший. Він мені передав листа, той інший, про якого я тобі ніколи не говорила і який був також моїм коханцем. Але не вір, що я його любила, як про це він тобі мабуть буде твердити. Ти цього не зрозумієш, я знаю наперед. Алеж це все було, коли я ще тебе не знала. Цнотливість пристойних панночок здавалась мені смішною. Їх звичай гордо зберігати щось для найбагатшого покупця заслуговує зневаги. Але з учорашнього дня я цнотливіша за них. З учорашнього дня я червонію, коли відчуваю на собі чийсь погляд. Я здригаюсь, коли до мене хтось необачно доторкується. Думка, що хтось міг би мене похітливо бажати, викликає у мене сльози сорому. Я покидаю тебе, мій любий, не через страх, що він тобі може розповісти про те як він мене знав, а через страх

що то мене вже не зможеш любити. Я не знаю, чи дійде це до твого розуміння. Я відходжу, бо мені соромно".

Погляд в очі Евридіки - і Орфей все зрозумів. "Прости мені, Евридіко! - скрикує він. Але заборона порушена, і Евридіка безповоротньо відходить в царство тіней.

x

x x

Заключний акт п"єси показує розрив Орфея з марнотою людського животіння. Тоді до Орфея наближається Гайн і говорить йому такі слова:

"Смерть прекрасна. Ти чув, як тільки що говорив про життя твій батько? Гротеск, правда? Жалюгідно! Ця облуда, ця фальшивість, ця нещирість!...Пройди кілька кроків з твоєю маленькою Евридікою - і ти вже помітиш на її сукні сліди багатьох рук, а себе відчуєш немов одуреним...У противагу цьому я обіцяю тобі непорочну Евридіку з її справжнім лицем, яке їй життя не давало можливости показати:

В смерті бачить Орфей єдину можливість вічного й щирого з"єднання з Евридікою. Смерть Орфея - без театрального самогубства, а як звичайний, на думку автора, перехід в Небуття - закінчує драму.

Кожну річ можна трактувати з ріжних точок зору. Не можна по-дитячому спрощено відносити твір до занепадницьких, коли він закінчується смертю, або до оптимістичних, коли - весіллям. В тім, що Ануї яскравішими мазками на фоні загальної деградації, аморальности й тваринности малює центральні постаті високих духом і серцем людей,можна бачити своєрідний оптимізм. Відрадним з"явищем є сама ідея прагнення до Прекрасного. І не самі лише Орфей і Евридіка прагнуть до моральності; вже хоч би той факт,що драми Ануї користуються таким великим успіхом, свідчить про співзвучність інтересів глядача з поступованням героїв драми. Хай же мистецтво виховує й підтримує цей потяг до вічно Прекрасного! Орфеєві та Евридіці - молодим силам - належить майбутнє. І коли всі або більшість людей будуть думати й відчувати так, як вони, то з"єднання двох чистих душ буде можливе й на цім світі.

А.ГОЛЬЦ

" "

Над світом пливуть оболоки
Зелене,тече крізь ліси
світло їх.
Серце,забудь!
Тихе сонце
снує заспокійливі чари,
під колихливими квітами безліч потіх зацвіло.
Забудь! Забудь!
Чуєш:в глибинах древесних птах засвистав...
Він пісню співає свою.
Пісню про щастя!
Про щастя.

Перекл.з нім.М.Орест

Б.Г.

З ідеологічних настановлень у світі

В.ЛИПИНСЬКИЙ

ЗВЕРНЕННЯ ДО ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

...Ви дервіші,а не державники. Ви не світські лицарі,вірні до смерти Гетьманові-Монархові,що персоніфікує Державну Ідею України,- і не духовні,що всю свою душу віддають службі одному Богові в Його організованих і дисциплінованих християнських Церквах.Ви дервіші поганських матеріялістичних сект.З політики Ви робите релігію,а з релігії політику.І живете Ви від капищ дрібної злоби та зненависти.

Тому Ви будете ненавидіти цю книгу,бо в її найглибшім підкладі,на її дні лежить християнська релігія і кривава в своїм болі туга за відродженням під знаками хреста,вірним одному Богові і одному Гетьманові - українським лицарством.

Ми не робимо з політики релігії,ані з релігії політики, з діла світського - діла духовного,з діла кесаревого - діла Божого,або навпаки.Політика це меч і сила продуктивна,матеріяльна.Але щоб ця сила матеріяльна не обертала,як досі,українців у взаємно себе поїдаючих звірів,українські люди меча,плуга, станка,ждуть від Вас,інтелігентів,ідеї - ждуть слова духовного,яке Ви і тільки Ви,маєте обов"язок їм дати.Ви не потребуєте шукати та видумувати це слово. Воно вже сказане перед віками. Релігія християнська,що з руїн Римської Імперії і з взаємно себе поїдаючої Европи витворила нову культуру і нові держави, здатна ще й нашу Україну відродити та з руїни Державу Українську сотворити.

Тільки дайте їй,інтелігенти українські,цей вогонь,цю самопосвяту,цю безкорисність,якими горіли колишні монахи-подвижники,

ХРИСТОФОР ДАУСОН

СВІТОВЕ ПОСЛАННИЦТВО ХРИСТИЯНСТВА

...Европейська культура завдячує своє виникнення не расовій єдності,не політичній організації,а духовим силам,що з"єднали римлян і варварів в одну християнську спільноту.Але ця спільнота не обмежена засадничо на певну дружню громаду народів,з яких вона фактично складена.Ця спільнота була вже в основі всеохоплююча.Вона заснована на єдності і братерстві людей,де нема більш поганців і жидів,обрізаних і необрізаних,варварів і скитів,рабів і вільних,ні,а тільки Христос у всьому і у всіх.

Коли ця віра в теперішньому світі ще жива,тоді вона як духова основа,є для створення світового порядку не менш дужа,ніж та,якою вона сама була в минулому при створенні Европи.

І справді - християнська соціяльна думка одержує свій повний вислів тільки в світовому порядку.З самого початку саме ідеал духового унівесалізму і світове покликання християнства створили тло для християнської спільноти.

В теперішній кризі християни мають подвійну відповідальність і завдання.Щодо першої,то вони є спадкоємці давньої европейської традиції і охоронці душевного основного закону,що його створила Европа.Нема нічого в европейському минулому,що не було б сформоване під християнськими впливами або ж не було б ними зумовлене і з цього не виключені ні еретики,ні революціонери...

У другій лінії християни мають нову відповідальність і завдання супроти нової світової спільноти,яку Европа своїми науковими досягеннями і своїм колоніяль-

такі самі інтелігенти,як Ви. Сьогодні і в світі Ви можете бути подвижниками духа,бо ніхто Вас,клерків,сьогодні не грабув,не вбиває.Але будьте подвижниками!...

Навчіть їх любити,а не ненавидіти один одного.Скажіть їм,що Україна - це не рай земний,бо раю на землі не може бути,- а найкраще виконаний обов"язок супроти Бога і людей.І скажіть їм,що Україна не сотвориться хитрими спекуляціями,а тільки великим і організованим ідейним поривом і що організацію містичної сили такого пориву дає чуття міри,яке є в одній лише християнській релігії.

Скажіть їм,що Україна це перш за все дух,а не матерія і що тільки перемогою духа може бути з хаосу матерії сотворено щось,що є,що має свою душу,що існує - власне Україна.Скажіть їм,врешті,що у відвічній боротьбі духа з хаосом матерії нема середини: що в ній можна бути слугою або тільки Бога,або тільки діявола і що нагорода за діло Боже одержується не на землі,а в небі,Царстві Духа.

Тоді оцим поривом релігійним Ви підіймете українських людей сили матеріяльної - меча,станка і плуга - на організовану жертву,без якої України не можна сотворити.І тоді тільки вони будуть йти вірно за своїми вождями під проводом одного Першого,Гетьмана,між ними;будуть слухати їх,і не будуть втікати з побоєвищ,щоб,бува,не стратити свого пайка в земнім матеріяльнім українськім раю. Тільки великим хрестовим походом Духа на українське пекло тілесних пристрастей і хаосу матерії,можна сотворити Україну.

Ваш духовий анархізм,який для Вас дорожчий понад усе,не дає Вам стати організованими і дисциплінованими слугами одного Вівтаря.Ваші очі завидющі,а Ваші руки загребущі,- якими Ви вславились вже перед тисячу літами,- не дають Вам змоги думати про щось інше,як тільки про тілесне,матеріяльне.

ним та господарським поширенням сама собі всупереч утворила.Ця світова спільнота ще є без форми,вона ще хаос,де чинять,як здається,тільки руйнуючі сили.Вона не має в собі ні принципу порядку,ні духової сили,що могли б дати їй викінчену постать і єдність.Тому засуджена на невдачу кожна спроба організувати світ мілітарною і господарською силою,позбавленою духового наставлення,бо така спроба не добачає найглибших і найжиттєздатніших факторів проблеми.Тому може неможливо відкинути претензії християнства в справі міждержавного порядку,як маловажні бо тоді політики і господарники не зможуть вигнати ті діявольські сили,що вдерлися в такий порожній дім секуляризованої цивілізації: одинока потуга,що управнена виступити проти тих руїнницьких сил і може спасти людство від духових ворогів - це релігія.

Світове післанництво християнства основується на уявленні духової спільноти,що перевищує всі держави і культури і яка є останньою метою людства.І де тільки є християнство,там залишається живий зародок єдности, підстава духового порядку,що його не може знищити ні війна, ні антагонізм господарських інтересів,ні заломання політичної організації.І нема сумніву,що будуть казати,що християни не є досить численні,що вони заслабі і завбогі на духовні і духові властивості,щоб мати біг подій під своїм впливом.Те саме можна сказати і про жидів часів пророків чи про самих християн за Римської Імперії:"Дивіться бо, браття,- писав св.Павло,- на ваших покликаних,що небагато хто мудрі по тілу,небагато хто сильні,небагато хто шляхетні". /Посл.до Коринтян,I.26./

До суті християнства безпосередньо належить те,що воно не від людських засобів залежить і не покладається на"силу м"яз" і що воно міряє події не за людськими і не часовими маштабами. Єдина вимога,що її воно ставить, це віра,і брак віри - це єдина

тому Ви не в стані великим поривом духа організованого і дисциплінованого релігією Христа об"еднати і підняти наверх до Бога українське громадянство. Ви як четвероногі повзаєте разом з ним з очима зверненими в землю,з думкою тільки про земне,тілесне,матеріяльне.І кожний з Вас у цім пізнанню творить собі за образом своїх хотінь собі божків,якими він це громадянство нещасне розбиває.

Ваші соціялістичні і націоналістичні секти,як колись пожираючі себе взаємно поганські віри,розбивають єдність Української Землі і унеможливлюють її незалежне державне існування...Ваш містицизм - одинока сила,яка пхає Вас до акції.Це незнаючий ніякої міри містицизм поганський.Ви вірите,що Ваш, Вами ж самими для Ваших потреб матеріяльних зроблений божок переможе чужого такого самого божка.Ці божки Ваші злобні, кровожадні,і Ви вимагаєте для них фанатизму звіря,бо вся їх сила чудодійна міряється земним,тілесним,матеріяльним. І якщо божок Ваш,зараз же тут на землі вас не нагородить,як він не дає Вам посад,грошей, отаманій,Ви розтрощуєте його. Зміняєте свої віхи - віру і робите собі зараз другого,"лучшого" божка.В пустелю трогло дитів повертаються всі,що забули про одного Бога-Духа,матеріялістичні культури.-

Писано 1926 року.

річ,що може спричинити занепад для божеських справ.

Тому надія світу останньо побудована на існуванню духового ядра вірних,носіїв зародку єдности.

Всі люди і кожна людська громада і вища культура покликані до цієї єдности.Всі повинні вносити свою особливу і своєрідну вкладку в життя цілого.В теперішньому стані світового безладдя,де кожна громада тільки на те зважає,щоб свої заміри без огляду на права інших чи на життя спільноти просадити політично-силованими засобами,таке покликання зведено на ніщо.Примирення народів можна досягнути в глибшому пляні,як політична сила чи господарські інтереси. Примирення народів це істотне духове завдання,що вимагає духового погляду,що є вірою,і духової волі,що міститься в любові.

Ми бачимо за наших днів,що діється у світі,коли дух ненависти стає рушійною силою велетенської державної машини,збудованої модерною наукою і організацією.Перед цим лихом блїднуть усі політичні різниці і всі клясові,національні і расові відмінности,як речі незначні.Сила духа це єдина потуга досить сили,щоб побороти темні сили.В минулому християни стояли супроти поганської цивілізації Римської Імперії і супроти поганського дикунства її варварських здобутків і перемогли і одне і друге. Новітне поганство,що ми його бачимо перед собою,є в силу своєї холодної нелюдяности і свого наукового використовування зла куди жахливіше,як ті обидва.

Але коли ми маємо віру в силу духа,тоді мусимо також вірити в переможність цього лиха.Бо сили цього світу,як би вони не були жахливі,це сліпі сили.Вони безсилі супроти того духа,що є Володар і Життєдавець!І всі їхні вимудровані штуки для закріпощення людського духа в певній безсилі проти тих вищих потуг духового пізнання і духової волі,що є найголовнішим даром Святого Духа.

Писано підчас II-ої світ.війни.

"

" "

Кожна національна ідеологія,крім свого безпосереднього, вужчого кола питань і справ своєї землі і свого народу,повинна мати ще й свій ширший круг-базу світового порядку.І ось таким чином,бувши у своїй широкій базі універсальною,а у своїй вужчій традиційно-патріотичною,національна ідеологія не може бути націоналістичною*.

Ширший круг-база В.Липинського - християнство.Як відомо, Передмову до своїх "Листів",звідки ми беремо поданий вище витяг, В.Липинський написав уже по їх закінченні,а саме 1926 року. /Останній лист:"Поклйкання "варягів",чи організація хліборобів", датований 1925 роком/.З того часу проминуло понад 20 літ,зокрема прогриміла друга світова війна,що,немов буревій, спустошила і знищила не тільки багато матеріяльного добра,але й багато здобутків людського духа.

Тому для нас дуже важно встановити,чи не підпали знищенню під зубами часу і вибухами бомб основні думки /"перші речі"/, на яких стоїть ідеологія українського трудового монархізму.

Підкреслюємо,що мова йде про <u>основні</u> точки ідеологічного, а не програмового порядку.

Дехто з земляків-противників В.Липинського у своїй короткозорості,а може й наслідком духового артеріосклерозу,зразу по виході у світ "Листів" просто заявив,що писання його,Липинського,це відстала чорна реакція,бо,мовляв,з Бога починає! І повернулися згірдливо до нього спиною.Цим В.Липинський мав бути похований духово.Але коли ми порівняємо думки Липинського,що вмер 1931 року,з думками Хр.Даусона,що є в розквіті сил духових і до голосу якого прислухаються широкі кола не тільки англійського громадянства,то нас вражає надзвичайна їх подібність.

Різниця основана на тому,що у бездержавного українця В.Липинського думки зосереджені головно на Україні,тоді як у державного англійця,члена британської спільноти народів,думка зосереджується на ширшому крузі,на світовій спільноті народів і на світовому порядку.

Часи змінилися,але основні точки ідеології Трудового Монархізму живуть і житимуть.

<u>ПРИМІТКА</u>: Christofer Dawson від 1946 року провадить виклади в Единбурзькому університеті /Шотляндія/,що їх зачисляють до найуспішніших у Великобританії викладів про релігію і філософію.Запрошення Даусона на цю катедру вказує,що він у всіх визнавців різних релігій і релігійних течій вважається за найвизначнішого соціял-філософа і соціолога.Зі зброєю всебічноосвіченого історика і на засаді проникливої християнської філософії, він у своїх писаннях: "The Making of Europe","Religion and the Modern State", " The modern Dilemma",та інших подає відповіді і висновки на всі наші сучасні запити.

---

* Це знаходимо в таких словах В.Липинського,коли він каже, що ідею національного післанництва /месіянізм/..."чи це буде месіянізм старовинних греків і римлян,чи...скрізь ми бачимо в ньому різні прояви одного і того самого почуття самоповаги,національної чести,національної гордости,виявленого в великім, творчім пориві даної верстви до здобуття для своєї нації окремого,Богом і людьми оправданого місця в світі./Ст.366/.

М.І.

На ниві церковної літератури

Архиепископ МИХАЇЛ. ПОШИРЕНИЙ КАТЕХИЗИС Православної Церкви Христової для середніх шкіл. Мюнхен, 1947.

Українська Православна Церква, в давніх часах славна своєю духовною освітою і богословською літературою, в наші часи має перед собою широкі завдання ту освіту і літературу будувати поновно, можна сказати, від основ. Говорячи так, не розуміємо, очевидно, творення яких нових правд християнської православної науки, а засвоєння, поширення й поглиблення науки, світогляду Православної Церкви посеред православних українців, у вихованні української православної молоді в поняттях і образах рідної мови, в сприйманні і розумінні великих "діл Божих" національною психікою, своєю мовою /Д і я н. II, 8-11/. Доба відродження Української Православної Церкви з 1917 року не була сприятливою для видання церковної літератури в українській мові, чи то в перекладах, чи творів оригінальних. Бо на Великій Україні, одночасно з національно-церковним відродженням, почалась і антицерковна та взагалі антирелігійна боротьба з захопленням України большевицькою владою, в руках якої і в цілковитому розпорядженні опинилось друковане слово і всі його засоби. На Західній же Україні під Польщею розвиток православної богословської літератури в українській мові, яка мала б заступити російську, був спинений польською владою, яка богословську освіту для православних в Польщі запровадила /при Варшавському університеті і в Православному Богословському Ліцеї/ в польській мові.

Отже для Української Автокефальної Православної Церкви, що опинилась на еміграції, у всьому повному значінні і важливості її стала справа творення і видання православної церковної літератури в українській мові, починаючи від елементарних підручників Закону Божого. Очевидно, щоб в так важливій справі ієрархична влада УАПЦ повинна керувати і про розвиток цієї справи дбати. Комунікати Св.Синоду УАПЦ, друковані в поточній пресі, дійсно подавали ухвали Св.Синоду про зосередження церковного видавництва в Синоді, зокрема ж видавництва підручників науки релігії. За два роки після закінчення війни Св.Синодом самим не видано, одначе, жадного підручника, а за його, чи Митрополита УАПЦ, благословенням, появились за цей час, крім Молитвословів, підручники по Священній Історії Старого Заповіту /Архиеп.Ігоря і свящ.доц.Мих.Карачківського/ і Нового Заповіту/о. Карачківського/, видання приватного, а в останньому часі -теж приватного видання "Поширений Катехизис Православної Церкви Христової для середніх шкіл" Архиеп.Михаїла, де також зазначено: "Дано благословення Свящ.Синоду УАПЦ від 11.5.1947 пр.ч.2".

Можливо, що сам Св.Синод не має засобів до видання, як мають їх приватні особи; це справа - характеру матеріяльного. Алеж цілком слушно вищому ієрархичному проводові в Церкві належить

мати догляд над виданням книг, призначених для релігійного виховання й освіти дітей і молоді по школах. Отже благословення Св. Синоду рівнозначне його власному виданню тої чи іншої книги, бо тим благословенням книга апробується і рекомендується для вжитку, як книжка доброї якости і пожиточна.

Найважливішим з церковно-богословської літератури треба вважати, на нашу думку, як раз "Катехизис", чи короткий, чи поширений, бо це є "Исповідання віри" Церкви, це є основи догматичної і моральної її науки для приналежних до тієї Церкви, а назовні, для інших Церков і віровизнань, репрезентація тієї Церкви. Тому до "Катехизисів" завжди ставились високі вимоги при їх укладанні щодо змісту їх, плану, мови. Цим пояснюється, що "Пространний Катихизис" Московського митрополита Філарета /Дроздова/, виданий перший раз р. 1823, до кінця XIX віку не мав конкурентів, а тільки наслідувачів; цілі покоління правд. віри православної навчались з того "Катихизису". А митрополит Київський Антоній /Храповицький/, видаючи свій катехизис через сто літ після першого видання катехизиса митр. Філарета, назвав його тільки О п и т о м /спробою/ Христіанскаго Православнаго Катихизиса /р. 1924/, кажучи у передмові: "Хоч я писав у своїй спробі Катехизиса те, що виносив у своїй душі більш як 30 років, але, будучи цілком свідомий того, що така праця, як укладання учбового катехизису, повинна бути перевірена цілими громадами ієрархів і богословів, я можу назвати свою працю тільки матеріялом для такої громади і зовсім не буду стояти на своїй редакції, коли мені покажуть, що те чи інше неправильно в ній викладено, або являється непідходячим для уміщення в підручникові..."

Ми не знаємо практики Св. Синода УАПЦ при уділенні ним благословення для того чи іншого видання, а в даному разі для "Поширеного Катехизиса" Архиеп. Михаїла. Припускаємо, що цей акт не міг бути профформою тільки з занесенням до протоколу Засідання Св. Синоду, тим більше, що "зміст цього Поширеного Катехизиса Православної Церкви, - як зазначає автор на обкладинці книги, - являє собою курс лекцій, читаних у Богословсько-Педагогічній Академії", - виходить - Комісії з професорів тої Академії міг доручити Св. Синод розглянути "Поширений Катехизис" і на підставі її оцінки уділити свого благословення.

Залишаючи, одначе, ті чи інші припущення, а вважаючи, з другого боку, появу першого катехизиса з благословення Св. Синоду УАПЦ дуже важливою подією в житті УАПЦ, - не можемо пройти мимо неї та не подати де-яких зауважень, викликаних поданими нище поглядами на значіння "Катехизиса" в житті Церкви, в застосуванні цих поглядів до благословленого Св. Синодом УАПЦ "Поширеного Катехизиса" Архиєпископа Михаїла.

- I -

З глибокої старовини катехизиси в християнській Церкві мають свою форму, яка так і зветься к а т е х и з и ч н о ю в методиках навчання. Це форма - питайно-відповідальна. В новіших часах почали застосовувати і викладову форму в катехизисах. На наш погляд, оснований на власній практиці, а також і багатьох законовчителів, з якими доводилось обмінюватись думками, катехизична форма при навчанні правд віри являється більш оправданою і доцільною, хоч і труднішою для автора катехизису. Вона вимагає стислости, ясности, логічности у формулюванні питання і відповіди на нього, а в звязку з цим вимагає й обробленої мови, добору слів відповідних, без зайвої балаканини, правильної побудови речень. Звідсіля зрозумілою являється вимога заучування багатьох з важливих відповідей Катехизису, як і овящених текс-

~~тів, напамять~~, що залишається в свідомості на все життя.

Автор "Поширеного Катехизису" вжив викладової форми в свому Катехизисі. У передмові він пише: "Догмати віри я розмістив у систематичному порядкові звязаними оповіданнями для легшого вивчення як самого смисла догмата, так і текстів, які його стверджують". Признаємося, що не зовсім розуміємо тут автора. Що то за "звязані оповідання догматів віри для легшого вивчення смисла догматів і текстів"? Коли йде властиво про "догмати віри" /заголовок такий знаходимо на стор. 24/, то порядок викладу їх опреділюється в Катехизисі символом віри, а зовсім не "розміщенням їх у систематичному порядкові звязаними оповіданнями/?/" автора.

Розуміючи під "оповіданнями" викладову форму, приняту автором, повинні сказати, що ця форма дійсно спричинилась до непотрібного поширення Катехизису вставками ліричного характеру, як, напр., стор. 7-10, про "кавуни, дині, помидори, груші, яблука, оливи, персики, різні ягоди", на яких написано: "то для тебе, бери та споживай! А хто написав"? І т.д./Учневі легко може прийти тут до голови цілий ряд рослин, споживання яких викликує хвороби і навіть смерть/. Рівно ж широка викладова форма спричинилась до того, що катехизис місцями переходить в Свящ. Історію, вже учням відому /напр., стор. 38-40/, місцями в "Науку про Богослуження" /напр. стор. 71-72/. Взагалі ж ми твердимо, що форма викладу в "Поширеному Катехизисі" архиєп. Михаїла /і помимо вставок, чи оповідань/ є з дидактично-педагогічного погляду трудною для навчання правд віри учнів середньої школи. Виклад цей, пронятий ліризмом, часто з накопиченням текстів, з переходом іноді у моралізуючу проповідь, надається для читання, але не для засвоєння по ньому правд віри, як науки Православної Церкви, учнями. Попробуйте, напр., прочитавши, переказати, або вивчити для відповіді стор. 45 /про страждання і смерть Христові/, або стор. 91-92 /Перше і друге прохання Молитви Господньої/, або стор. 13 /зовсім невдалий екскурс в психологію людини для пояснення незбагненої тайни Св.Тройці Божої/.

Висотою і глибиною догматичної науки християнської властиво й викликана сама катехизична форма початкового її засвоєння, яка допомагає формулювати науку, посилаючись на яскраві тексти Св.Письма, та не дає розпливатися в потоці слів, в якому губиться часто істина, що являється тут предметом вивчення і засвоєння.

- II -

В плані "Поширеного Катехизиса" до недоглядів, очевидно, відноситься поділ його на "Частину першу" з "Відділом першим" і "Відділом другим", в якому викладається наука про віру, "Частину другу" /"Надія Християнська"/ і "Частину третю" /"Про любов християнську"/. Бо ж сам автор на стор. 23 вказує поділ Катехизиса на "учення про віру, про надію і про любов", а значить все, що до цього, відноситься до "вступних відомостей", а не до частини першої.

Але головніш, щодо плану "Катехизису", наші застереження торкались би найперше питання, чому наука про новозавітні заповіді блаженства віднесена до частини другої /про "Надію Християнську"/, а не до частини третьої - про "Любов Християнську", змістом якої частини являються 10 заповідей Старого Заповіту. Чи ж в заповідях блаженства не міститься найбільше наука про любов християнську? І чи сам автор не каже, що "молитви одної не досить, щоб стати угодним Богу", що "до молитви треба ще додати добрі діла", і що "Господь показує нам установчі засади, з яких виходять оті добрі діла. Він дає нам девять Заповідей блаженства... /стор. 101/ А частину третю "Про любов християнську" автор починає словами: "Віра тоді корисна, коли об"єднується з

любовю до Бога й ближніх, що виявляється добрими ділами"/стор. 113/. Чи не ясно, що в цій же частині місце не тільки для науки 10 заповідей Старого Заповіту, а і Заповідей Нового Заповіту?

Незрозуміло далі в плані "Катехизису", для чого викладається наука про Бога і Його властивості у вступній частині /на стор. 10-13/, коли знову та ж наука викладається, - де їй і місце, - при виясненні відповідних членів Символа віри /стор. 27 і далі/

Так само про молитву взагалі йде виклад перед вивченням "Молитви Господньої" /стор. 87-89/ і знову ж "Про молитву взагалі" після науки про Молитву Господню /стор. 98-100/.

Прикладом хаотичности у викладі можуть бути також стор. 17-22 в Катехизисі. Тут говориться про Св.Письмо в такому порядкові: Старий і Новий Заповіти; зміст книг Старого Заповіту і книг Нового Заповіту; для чого дано Св.Письмо; скільки є книг Старого Заповіту; знову зміст старозавітних книг; чи не шкодить святості Біблії згадка в ній про жорстокі вчинки людей; як треба читати і тлумачити Св.Письмо; докази богонадхнености Св.Письма /між ними "пророцтва" і "чудеса"/; знову про кількість книг Старого Заповіту і поділ їх; кількість книг Нового Заповіту; знову про пророцтва і чуда на доказ богонадхнености Св.Письма.

- Ш -

Зміст Катехизиса, як підручника не звичайної науки, а науки про основні правди віри християнської і життя, християнського, особливо дбайливо повинен бути укладений і перевірений, щоб не було в ньому сумнівних, а тим більше, цілком неправильних думок і тверджень, суперечностей фактам, неясних чи й неправдивих дефініцій, поверхових розумовань і т.п., не кажучи вже про викривлення самої науки Церкви.

З точки погляду змісту "Поширений Катехизис" архиєп. Михаїла не погрішає там, де близько тримається, чи навіть буквально перекладає, з попередніх православних катехизисів. Натомість, при відступленні від тих джерел, часто появляються, на жаль, різні "недокладності" і "погрішності", більшої і меншої ваги. Вкажемо не на всі, а на де-які з них, важливіші.

Стор. 6. Автор дає дефініцію поняття "Божого Об"явлення" в словах, що це - "Те, що Бог Сам Себе явив першим людям - Адамові та Єві, їх дітям, внукам, і далі многим святим людям, але не в образі Божества - Духа, а в образі людини /Іс. УІ,1/. Останні слова дефініції вказують на те, що автор під "Об"явленням Божим" як джерелом для Богопізнання, розуміє буквально явлення Бога та ще "в образі людини", тоді як наука нашої Церкви розуміє під Божим Об"явленням те, що "Сам Бог відкрив людям про Себе, щоб вони могли правдиво вірувати в Нього і достойно шанувати Його, виконуючи Його святу волю", і заключене те Боже Об"явлення в Св. Письмі і в Св.Переданні, незалежно від способу чи образу передачі його /Об"явлення/.

Стор. 6. Пізнання Бога через вивчення явищ Всесвіту й видимої природи. Чи явище Всесвіту і "видима природа" - це не одне й те саме?

Стор. 8. Чи дійсно з нашої памяти "ми, коли захочемо, можемо взяти звідтіль все, що нам потрібно /згадати/ і коли завгодно"?

Стор. 11. Як розуміти думку речення: "Поза Богом нічого нема"? Чи не повело б це до пантеїстичного світогляду? Названо тут 27 властивостей Божих, а чи немає в цьому перерахованні тавтології, як: Дух і Живий, Розумний і Премудрий, Всеблагий і Вседобрий, Всеправедний і вічна Правда, Самосущій і Самобутній, Всесильний

і Всемогучий, Вседержитель і Всеуправитель, Всезадоволений, Всещасливий і Всеблажений.... Чи не краще подати учням поняття про властивості Божі, як в старих катехизисах: "Бог є Дух, вічний, всеблагий, всезнаючий, всеправедний, всемогутній, всюдисущий і незмінний"?

Стор. 12. Як зрозуміти учням /і не тільки учням/, після науки про рівність і вічність св.Тройці, фразу: "Початок же Божеських Осіб /Лиць/ - Отець"?

Стор. 14. Чи випадає в Катехизисі посилатися на Лермонтова /до того ж українським учням невідомого/?

Стор. 14. Означення поняття "релігії" :"під цим іменем ми розуміємо ставлення наше до Бога й служіння Йому" не обіймає другої сторони - відношення Божої Істоти до віруючих в Неї /   /.

Стор. 15. Чи "служіння Богу духом і істиною" означає служіння "душею і тілом"?

Стор. 15-16. Наука про Св.Передання, де воно зберігається, і роля в збереженні його церковної ієрархії, - не вияснена належно; найголовніше ж, - не вказано зовсім значіння Св.Передання для встановлення самого складу Канона богонадхнених книг Св.Письма.

Стор. 24. Написано: "Святі догмати знаходяться у Святому Письмі в різних книгах і в різних місцях. Для того ж, щоб вони всі стали відомі всім людям, св.отці і вчителі Церкви через Вселенські Собори виявили їх і зібрали в один список, що зветься: "Символ віри". "Символ віри" не заключає в собі всіх догматів віри Православної Церкви, бо ж і укладений він був на перших двох Вселенських соборах, викликаних єресями Арія і Македонія.

Стор. 24. Сказавши про визнання Православною Церквою семи Вселенських Соборів, автор каже: "Після розділення між сходом і заходом, вселенських соборів уже не могло бути. Тому всі собори, які відбулися після розділення Церков, вважаються лише помісцевими соборами". Така думка про неможливість в Православній Церкві Вселенського Собору після 1054 р. цілком суперечить науці Православної Церкви, згідно з якою Св.Церква є єдиною, і вона не ділиться, а від неї відпадають; рівно ж і Вселенський Собор, по науці Православної віри, являється найвищою владою Церкви на землі, про що й сам автор каже на стор. 65, всупереч стор. 24.

Стор. 26. Неправильно сказано, що "вселенські собори прийняли й затвердили постанови 10-ти помісних соборів", а також, що "всі постанови вселенських соборів і признаних ними помісцевих соборів зібрані в одну книгу, яка зветься "Номоканон". Бо ж "Номоканон" включає в собі далеко більше, ніж тут сказано /як, напр., 85 правил свв. Апостолів, цілий ряд канонічних послань Отців Церкви/, а Двукратний Помісний Собор, важливий в своїх постановах, відбувся р. 861, себто після Вселенських Соборів, і тому його постанови не могли бути затверджені Вселенським Собором.

Стор. 29. ...Творця неба й землі... "Що розуміємо під словом "небо"? Перше мир ангельський, а потім небесні оселі, серед яких перебувають ангели і духи святих праведних Божих людей /Мф. XXУ, 34/... - Чи ці небесні оселі і творення їх треба розуміти як щось матеріяльне? Текст з Мф. XXУ, 34 не говорить про "небесні оселі", а про "Царство, приготоване від создання світу".

Стор. 38... / заражені гріхом гордині /Адам і Єва/ вже не могли доторкнутися до дерева життя, і над їх тілом запанувала смерть ... Одначе /стор. 39/ "Господь вислав їх із раю, щоб вони тепер не доторкнулися до дерева життя"... Не могли і треба, одначе, вислати?

Стор. 39. Що обітування про майбутнього Спасителя дано було першим людям, каже передання, а не Св.Письмо, в якому ці обітування йдуть від часів Праотця Авраама. Б у т т я Ш,14 не дає таких підстав.

підстав.

Стор. 41-42. Автор каже, що "Народ пізнав у Христі небесного Посланця - Месію Христа", тільки "первосвященики й законники зненавиділи Його за те, що не йшов поруч із ними в беззаконствах"... /Чи евангелисти кажуть про таку причину ненависти?/. А трохи нижче автор оповідає вже, що Пилат... "щоб заспокоїти народ, віддав Христа на знущання воякам, а потім засудив на смерть". Скарати на смерть признаного народом Месію це значить заспокоїти народ?

Стор. 43. Не можемо погодитися з твердженням, що "Закон моральний також необхідно діє, як і фізичний". Коли б так було,не було б подвигу в боротьбі з гріхом і святости. Взагалі в цьому пункті /Чи не міг би Господь спасти мир без страждань Христових/ у автора більш юридичне розуміння догмату викуплення, так розвинене в католицьких богословів, а з католицького богословія переняте у 17 віці київськими богословами.

Стор. 50. Поняття про Правосуддя Боже в кінці світу, як про вирівняння соціяльної неправди, автор висловлює в словах: "На цьому світі порушена Правда Божа,одні живуть неправдою й гнобительством і насолоджуються життям, а другі цілий вік проживають у нужді і стражданнях... Не було б правосуддя, коли б обіжені ніколи не одержали винагороди за свої страждання, а гнобителі кари за свої неправди"... Одначе - "Царство Боже не їжа й пиття, але правда, і мир і радість у Святім Дусі" / Р и м л.XIУ, 17/, і щоб сподобитися того Царства, зовсім не досить "проживати у нужді і стражданнях".

Стор. 55. Догмат про сходження Духа Святого від Бога Отця принято на 2 Вселенському Соборі у 8 члені Символа віри, а не правило 7-оме Ш Всел. Собора, як сказано в автора. Цим останнім правилом Ш Всел. Собора заборонено вз'галі складати новий Символ віри.

Стор. 60. Апостоли... "встановили чини богослужень", - широкий вислів, що може повести до неправдивого уявлення про походження всіх чинів християнського богослуження від апостолів, коли богослужения Церковне має довгу історію свого розвитку.

Стор. 65. Дефініція: "Таїнство це - священнодія, установлена Самим Господом Ісусом Христом - Головою Церкви" - не являється кращою від принятої в катехизисах: "Таїнство є священа дія, в якій тайним образом подається людині благодать Божа або спасенна сила Божа". Бо ж не всі таїнства встановлені Самим Господом", і нема в тій дефініції істотної ознаки таїнства - дійства благодаті Божої.

Стор. 71. Тайна Святої Євхаристії "звершається Єпископами і священиками... лише в храмах на престолах на освячених архиереями антимінсах". Відомо, що Божественна літургія з Тайною Св.Євхаристії може звершатися при нужді і не в храмах на престолах, а тільки на антимінсі, сама назва якого означає: "замість престола".

Стор. 88. Означення внутрішньої молитви, як "молитва серцем і думкою без слів" з погляду психологічного не може бути признане правильним, бо ж і почуття наші /серце/ і думки обов"язково сполучені з словами - уявленнями і поняттями. Очевидно, що тут авторові треба було сказати не "без слів", а "без виголошення,вимовлення слів"

Стор. 120. Говорячи про гріхи проти Першої заповіді і назвавши один з них "многобожство", автор підводить сюди і віру„в природу як всебога". "Така єресь, каже автор, зветься пантеїзмом. Вона рівнозначна безбожництву" Як відомо, є пантеїстичні религії поганські, пантеїстичні філософські системи, але ж "єресі пантеїзму,рівнозначної безбожництву", історія Церкви, оскільки нам відомо,не занотувала.

Стор. 98. "Особливо угодні Господу, - пише автор, - св.псалми П с а л т и р я. Це видно з того, що Сам Христос їх співав/Мф. XXУІ, 30 . В наведеній цитаті не сказано, що то були псалки/. Тому кожний християнин, який часто читає й співає перед Господом псалми П с а л т и р я, має у Господа велику ласку"... Чи такі розумування не затемнюють викладеної самим же автором попереду науки про правдиву молитву? /Стор. 87-88/.

Стор. 114. Любов до Бога "до болю душі й серця" - щось надто складне для зрозуміння учнями, бож не для болю душі, а для її радости, насолоди й блаженства християнин зміцнює в собі любов до Бога.

Стор. 120. "Розкол... є ухилення від єдности з Вселенською Церквою зза яких небудь дрібниць по впертости або з честолюбства", таке означення зовсім не обіймає відомих в історії Церкви розколів, породнених часть глибшими причинами, ніж вказує автор.

Стор. 127. Різдвяний піст починається не з 14, а з 15 листопаду.

Стор. 127. "Коли людина сита, вона помишляє про земне,тілесне, мирське... В ситому стані трудно й каятися. Краще каються люди, коли вони не ситі, каже Ап: хто страждає, той не грішить.../Де це сказано?/ Така проповідь голодного, чи напівголодного існування - чи не колідує з раніш поданими думками автора про соціяльну неправду в світі / стор. 50/ ?

Стор. 128. Не можемо погодитися з думкою, що піти в свято до театру значить "зневажити святість днів, які сам Бог освятив"... Висловлена в такому загальному виді думка чи не говорила б про негативне відношення Церкви до театру і інших видів мистецтва світського, про погляд на театр, як "гріховну річ" і т.п. Відношення Церкви до мистецтва, зокрема до театру, тема широка і глибока, має свою історію. Не в Катехизисі, хоч би й поширеному, нею займатися. Ми могли б тут тільки вказати, що навіть автори глибоко аскетичного світогляду в данім випадку/в питанні як проводити дні свят/ кажуть тепер про невчащання на соромницькі видовища, але не взагалі до театру.

Наведеним далеко не вичерпані ще всі, помічені нами в Катехизисі, неясності, сумнівні думки і неправильності. В кінці розгляду підручника з боку змісту хотіли б ще зазначити, що в ньому недостає у викладі науки віри ознак, які б виразно підкреслили, що це Катехизис науки віри Православної. Під цим розуміємо те, що належало б, на нашу думку, у відповідних місцях звернути увагу на головні різниці Православія від Католицтва і протестанства. Замість цього, автор, як вказано вище, допустив навіть думку про неможливість Вселенського Собору після відпадіння від Православної Церкви Західньої Християнської Церкви. Але не тільки це: автор взагалі замовчав основу соборности в устрої й управлінні Православної Церкви. "Частинами Вселенської Церкви-Церквами помісцевими,- пише автор, - керують Патріархи, Митрополити, Архиепископи і Єпископи.../стор. 65/ А де ж собори тих Помістних Церков?...

Сказавши єдиний раз, що "навіть у християнстві багато різноманітностей у служенні Богу" і поставивши питання: "Яке ж християнське віровизнання саме найправдивіше?" - автор відповідає: "Очевидно те, яке в непорушній чистоті оберігає передані Свв. Апостолами боговідкриті істини, без додатку будь яких людських земних мудрувань і не відхилилося від апостольського учення". Але ж кожне християнське віровизнання вважає себе як раз таким. Невже й тут, в "Катехизисі Православної Церкви Христової" не треба було перед учнями і іншими вірними ясноісповідати, що таким віровизнанням є Православне, збережене Православною Східньою Церквою?.

- IУ -

В науці віри, де правди її грунтуються на текстах Св. Письма, що їх переважно треба вивчати напам"ять, правильна цитація тих текстів набірає величезної ваги. Під цим оглядом "Поширений Катехизис" архиєп. Михаїла теж має чимало недостатків. Відомо, що справа з українськими текстами Св.Письма /як і богослужбовими/ далеко не впорядкована. Але ж безпорядку того не слідувало б триматися як раз в Катехизисі.

Перш за все трудно сказати, з якого перекладу кристав автор із існуючих перекладів українських Св.Письма, наводячи тексти в своєму катехизисі. Думаємо, що в багатьох випадках це був просто власний переклад, тільки невідомо, з якої мови. Наведемо де-кілька прикладів зміни священих текстів:

Стор. 12: "Ідіть, навчайте всі народи додержуватися всього, що Я заповідував вам і хрестіть їх в імя Отця і Сина і Св. Духа"/Мф. 58, 19-20/.

Треба: "Ідіть же, навчайте всі народи, хрестячи їх во імя Отця і Сина і Святого Духа / ст. 19/, Навчаючи їх зберігати все, що Я заповідав вам /ст. 20/.

Стор. 26. "Хто й Церкви не послухає, нехай буде тобі чужий, як поганець" /Мф. ХУШ, 17/ . Насправді: "Коли й Церкви не послухає, то нехай буде він тобі як невірний і митар".

Стор. 48: "Христос один раз за гріхи наші постраждав. Праведник за неправедних, щоб привести нас до Бога, був умертвлений по тілу, ожив духом і /тим Духом Він/ зійшов до таємниць ада і духом /померлих/ проповідав /воскресив/. /1 Петр. Ш, 18-19/. В цьому тексті так перекручено, що, не дивлячись на ніби пояснення /в дужках/, трудно що зрозуміти, а між тим текст ясний /у виданні Синод.друкарні у Варшаві/: "Христос, щоб привести нас до Бога, раз потерпів за гріхи, праведник за неправедних; умертвлений тілом, але оживши духом, яким Він і тим духам, що були в темниці /а не таємниці!/, прийшовши, проповідав".

Стор. 52: "На блакиті небесній" /Мф. ХХІУ, 30/ замість - "на хмарах небесних" /Також і на стор. 51/.

Стор. 53: "Ви нікому того не зробили, значить не зробили й Мені" /Мф. ХХУ, 45/. Треба: "Коли не вчинили ви цього одному з цих найменших, то й Мені не вчинили".

Стор. 57: "Бог Отець дав Його /Христа/ яко Голову Церкви, яка вище всіх. Церква є тіло Його" /Єфес. І, 22-23/. Треба: "Поставив Його вище всього, головою для Церкви, яка есть тіло Його".

Стор. 63: "Не за Апостолів тільки Я молю"... /Іоан.ХУП, 20/. Чи в Євангеліях ця назва вживається?

Стор. 121: "Мені любі друзі Твої, Боже, - каже пр. Давид"/пс. 138, 21/. Цих слів нема в псалмі 138.

Стор. 132: Казали Апостоли: "Не можна слухати людей більше,ніж Бога" /Діян. ІУ, 19/. Насправді: "Судіть, чи справедливо перед Богом слухати вас більше, ніж Бога".

Іноді автор додає до цитат Св.Письма те, чого нема,напр: на стор. 130 автор пише, що слова: "Жено, це син Твій", - Христос на хресті сказав так, "щоб вороги не помітили"... В Євангелиста зовсім про це не говориться.

Цитація розділів та віршів /стихів/ священих книг часто в Катехизисі помилкова. Напр.:

стор. 13, ряд.6 знизу: П с а л. 6,9, а треба Пс. 33,9;
стор. 12, ряд.21 сверху: Б у т т я 2.22, а треба Бут. 3, 21;
там же, ряд.19 зверху: Б у т т я 1,13, а треба 1,26;
стор. 49, ряд.23 зверху: вказано 2 Є ф е с. 4,10, коли до Єдесян є тільки одно послання;
стор. 85, ряд.9 зверху: О б я в л. Іоан. 22,15, а треба 20,15;

стор. 110, ряд. 19 зверху: 1 І о а н. 2,3, а треба 1 Іоан.3,2; стор. 125, ряд. 9 зверху: Є в р. 22,16, а розділу 22 в Посл. до Є в р е ї в зовсім нема і таких слів: "Клянусь Мною Самим" зовсім в тексті нема /див. Є в р. 6,13/;
Стор. 127, ряд. 14 знизу: 1 І о а н. 3.16 – зовсім не відповідає приведеному текстові.
Стор. 106: приведено текст з П с. 10,7: "Праведний Господь любить правду, до праведних звернені очі Його", а на стор. 111 той же текст вже в кінці каже: "На праведних дивиться Лице Його".

Очевидно, що хаотична цитація, вільне обходження з текстами Св.Письма не повинні взагалі в богословії мати місця; належало б і в Катехизисі для учнів не раз перевірити самий текст по перекладах і цитацію його, – менше взяти текстів, але яскравіших, тим більше, що старі катехизиси мають до цього вже підібраний матеріял. Додамо до цього, що наведене в "Катехизисі" /ст. 78/ 1 апост.канонічне правило теж грішить власною добавкою автора Катехизиса, бо слів: "а інші єпископи тієї области нехай дадуть на те свою писемну згоду" зовсім нема в тому правилі.

– У –

Відносно мови, стилю й правопису "Поширеного Катехизису" мало сказати, що підручник з цього боку залишає бажати багато кращого. Особливо вражають численні правописні, або, як принято називати їх в друкованій праці, "друкарські помилки". Листок машинового друку, доданий до підручника, вказує 23 друкарські помилки. Але ж дозволимо собі твердження, що таких помилок, разом з помилками в знаках пунктуації, які часто мають таке велике значіння, знайдеться в Катехизисі до 500. Виноситься враження, що підручник вийшов з друку без жадної коректи. Покликуватися на неграмотність складачів не можна; на те й існує коректа. Адже ж поточна преса українська, як і інші друковані видання українські, виходять у вигляді цілком грамотному. Чому ж підручник науки релігії, то ще й найважливіший, не міг бути грамотним, виходячи навіть з тої азбучної правди, що книга, яка йде до вивчення її в школі, не смів бути безграмотною.

Візьмемо, напр., стор. 20 /до речі, зовсім не вказану в листку з друкарськими помилками/, де перечислюються книги Старого Заповіту /вже ці слова надруковано чомусь-то з малих літер, коли попереду – з великих/. Тут маємо: Ловит /двічі/, Параліпоменен, Екклезіаст, Езекііля, Примудрости Соломона, Повторення Закону, Ісуса /тоді як взагалі в Катехизисі вживається "Иисус"/.

Найбільше помилок в розділових знаках: коли крапкою переривається речення, а відсутність на місці розділового знака комми затемнює речення. Спостерігається нахил до широкого вживання великої літери на початку слів; напр., не знати, з яких міркувань друковано з великої літери такі слова, як шість Днів /стор. 125/, Ласкою /104/, Благодати /104/, Чесноту /105/, ступені Священства /77/, Собори /24/, Епітрахиль, Риза /67/, Покута, Епитимія /76/, Учення /101/, Дні Неділь і Свят /128/.

До мовних дефектів ми віднесли б найперше ті, що торкаються церковної чи богословської термінології.

Думаємо, що не слід вживати терміну "Богознання" замість принятого "Богопізнання". Бо знати Бога ми не можемо, ми можемо тільки віруючи в Нього, Його пізнавати. Вважаємо, що не слід заміняти принятої назви "Св.Письмо" назвою "Св.Писання" /з рос./. "В укр. мові вживається більше "Євангелія", а не "Євангеліє", а коли вже взято останнє, то родовий відмінок буде не "Євангелії" /стор. 21/. Не видається нам вдалим термін "Троїстність" /стор.

11/, чи "Троістість /без "н" - стор. 12/ Єдиного Бога. Це нагадує щось "паристе", двоїсте, троїсте", що подвоюється, потроюється. Можна б, здається, краще вживати "Троїчність", хоч цей термін і взятий з російської мови. Коли в укр.мові принято вживати не "мир", а "світ", то треба казати й про Спасителя Світу, а не Миру /стор. 45/. Вживаючи: "Особа" Пресвятої Тройці, не потребуємо додавати "Лице", як на стор. 54 написано:"... цим відрізняється від інших Лиць /Осіб/ Пресвятої Тройці."Тайна маслособорування, маслосвячення, оливосвячення" /стор. 81/, пощо аж три назви?. Термін "помісцевий собор" уперше ми почули в Катехизисі. Пощо цей новотвір, коли приняті цілком відповідні назви "Помістний", або "Краєвий"собор ? "Паскою" називають звичайно традицийне печиво на Великдень. Коли ж йде мова про Свято Воскресения Христового, то таки треба залишити, - чи з євр., чи з грецького, - "Пасха", а не "паска". /стор. 126/.

Могло б не бути, далі, в "Катехизисі" мовних дефектів, що порушують чистоту української мови, хоч їх і небагато.Такі слова, як "животини" /зам."тварини"/, "единство", "всемогутство", "середник" /зам. "посередник"/, "примети", "умерає","мислі" /зам. "думки"/,"протирічить", "людонадія", "потіряєш","рорителі", "лжа", "лазячі" і тут же "лазючі" /істоти,стор. 33/, "скупидомство", "спочатковий", "строємо" / і тут же "будуємо" стор. 9/, "скотоподобіє", "погребається", "довольний","дньом", "ноччю" і т.д., або пояснення українських - російськими чи словянськими, як - "Обявлення" - "Откровеніє" /стор. 6/, "відплата" - "возмездіє" /стор. 43/, " не буде часу /времені"/- стор. 84, - могли б не бути в підручникові. Те ж треба сказати про де-які "вульгаризми" в Катехизисі, як. напр. "людина виплодилася із будьяких животин", - "тоді вона нічим не відрізняється від животин, хіба тільки тим, що підліша" /стор. 5.До речі: тут виходить, що "животини" підлі, а це ще підліша/; "лайка в Бога" /стор. 124/, або: "дізнавшись про милі якости /Божі/, не можемо лишатися байдужими до Нього" /стор. 14/.

Стилистичні дефекти постали часто від друкарських помилок в знаках пунктуації, від чого побічні речення залишались іноді без головного.Невластивий вираз - "двоє послань" апостола Петра, "троє послань" апостола Іоана, "двоє до Коринфян", двоє /навіть з помилкою то вже "дває"/ до Солунян, "дває до Тимефія" /стор. 21/. Як правило майже, в Катехизисі на запитання, що таке є той, чи інший предмет, чи поняття, - відповіді починаються займенником "це то" без повторення назви самого означуваного предмета, чи поняття, чи образа. "Що таке - Церква? Це установлена Богом громада людей..../стор. 56/. "Що таке надія християнська? То є заспокоєння серця в Бозі.../стор.86/. "Миропомазання. /наголовок/ Це таїнство, в якому" і т.д./стор. 69/; також про Причастя - 70, Покаяння - 74, Священство - 77, Маслособорування - 81 . "Хто є ангели? Це - розумні безтілесні духи.../стор. 29/ і т.д. З такою звичкою давати означення без назви того, що означається, педагогам доводиться боротися в школі, а тут вона узаконюється в підручнику. Взагалі являється правилом, що текст синтаксично не є повязаний з наголовком, а тому не може бути таких побудовань, як: "Церква Христова іменується Апостольською". /наголовок/. А далі "Тому, що безперервно і незмінно оберігає учення"... /стор. 64/.

- " -

В кінці"Поширеного Катехизиса" автор додає спис джерел своєї праці. Принято звичайно подавати назви авторів і їх творів так, як стоїть в книзі. Не думаємо, щоб на "Догматическом Богословії" Єпископа Сильвестра подано було: "Єп.Сильвестр,ві-

кар.Київський",бо ж титулів таких не вживали. Єпископ Сильве-стр /Малеванський/ був Єпископом Каневським. Так само, як не зраджує нам память, митрополит Димитрій - Ростовський не написав "Камень віри" /Під таким наголовком відомий є твір митр. Стефана Яворського/. Далі: "Четьи-Минеи", а не "Четьї"...

Ми подали свої замітки на "Поширений Катехизис" Архиєпископа Михаїла, виходячи, як сказано було на початку, з погляду надзвичайної важливости катехизиса для школи, родини,цілої Церкви нашої. Таким високим поглядом на значіння і ролю катехизиса взагалі в духово-освітньому і релігійно-виховальному житті народу, в даному разі - українців православної віри, пояснюється й суворий може критичний огляд "Поширеного Катехизиса," де вказано на ряд дефектів, - в нашому, очевидно, розумінні, - даної книги. Це не означає, розуміється, того, що підручник має в собі тільки дефекти і до нічого непридатний. Ми далекі від такої думки. Але "Поширений Катехизис" міг би не мати тих багатьох дефектів, як і не повинен їх мати. Преосвященний Автор в доброму намірі і в доброму хотінні чимало потрудився і дав, віримо, все, що від нього залежало, і що він міг дати для заповнення прогалини в релігійній шкільній освіті.Але ж Св.Синод УАПЦ не прийшов йому з допомогою потрібними в цьому ділі богословськими і педагогічними силами, які колективно надали б інший вигляд ісповіданню віри Української Православної Церкви. І то треба було зробити, на нашу думку, раніш, ніж уділювати благословення на видання, чи на користування книжкою в школі і в родинах+. Маємо надію, що з цього досвіду церковно-ієрархичний наш провід скористає в майбутньому, і тому прийме цей наш розгляд благословеного ним, як видно, на віру Катехизиса sine ira et studio , з якими настроями та інтенціями і ми замітки ці написали.

+ Як стало нам відомо в останній момент, Св.Синод УАПЦ зняв своє благословення з рецензованої тут книги - Р е д а к ц і я.

С.ЦВАЙГ

Сіра земля

Хмари в тлінні холоднім
Нависли на поле бліде;
Осінь світом самотнім,
На флейту граючи,йде.

Що близько вона - не вгадаєш,
Не вловиш таєний спів -
І все ж ти його відчуваєш
В побляклості сірих нив.

Переклав М.Орест

ВОЛ. КОССАК

Наш огляд

З КУЛЬТУРНО-ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ
ТАБОРІВ БРИТАНСЬКОЇ ЗОНИ

БАТГОРН. ТЕАТР "РЕНЕСАНС"

Цей театр справедливіш було б назвати не театр "Ренесанс", а театр "Традиція". Українська Традиція в найкращому розмінні цього слова.

Укомплектовано його півтора десятками талановитої і здібної молоді в поєднанню з корифеями української сцени - М.Є.Мартинюк, Г.Ярошевич, І.Мартинюк та іншими.

Ці люди зуміли через усі перешкоди, що стояли на їх шляху - брак театру, сцени, декорацій, реквізиту, а саме головне - відповідних людей - принести в далеке вигнання аж на голляндський кордон Німеччини мистецьку одиницю, що по наслідках своєї праці сміло може бути названа найкращою на британській зоні Німеччини.

Що має театр Української Традиції в своєму репертуарі? Та ту ж "Наталку-Полтавку", "Запорожця за Дунаєм", "Сватання на Гончарівці", "Катерину" і кілька вокальних концертів.

Не робимо жодних компліментів театрові, але стверджуємо, що в постановці названих п"єс театр пішов дорогами кращої сторінки нашого театрального минулого - побутового театру Кропивницького-Садовського-Саксаганського. Але пішов не як потворна шароварно-гопаківська просвітянщина, де чарка, гопак і вишита сорочка являються самоціллю, а як колектив, що відтворює у найглибших деталях добу і характери минулого століття, і знання яких є обов"язковим і для сучасників.

В чому небезпека побутових театрів і вистав з точки зору театрального мистецтва сьогоднішнього дня? Небезпека та, що ці п"єси минулого, побудовані переважно на плитких сюжетах з невибагливою драматургічною колізією або оформлені слабими драматургічними засобами, не можуть задоволити вирослих потреб і смаків глядача. І тому сприйняття сьогодні засобами театрального мистецтва 19 століття проблем сватання дурного до розумної, багатого до бідної, старого до молодої, специфічно ще й в українських умовах надто спрощених і спримітизованих, було б кроком регресивним.

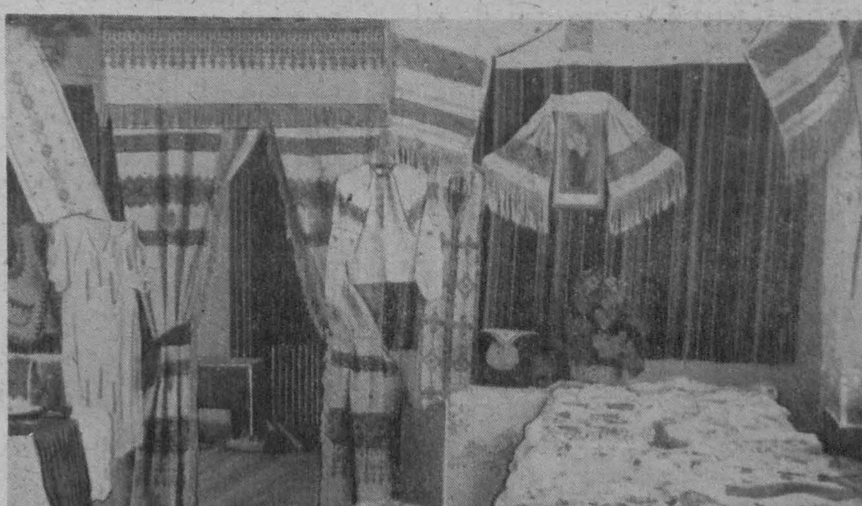
Але приходить режисер-творець або режисер доброї школи театрального минулого і цю столітньої давности побутову драматургію оживлює: власною акторською технікою, творчою інтерпретацією застарілого драматургічного тексту, музикою, співом і іншими складниками, через наявність яких п"єса починає дихати справжнім мистецтвом і що виправдує її появу тепер, коли і типи віджили, і ситуації змінились, а доба пішла ген-ген вперед!

І тому ця, воскрешена театром старовина, впливає на глядача, незалежно від його віку, розвитку і досвіду.

Театр "Ренесанс" характеризується багатьма позитивними рисами, але найголовніша з них та, що він ставить музичні п"єси в такій площині, як вони йшли в мистецькому оформленні і постано-

Капеля ім. Леонтовича

З майстерні вишивок табору Любек

З вистав театру „Ренесанс"

вці вищезгадуваних корифеїв українського побутового театру - Кропивницького, Садовського, Саксаганського.

Тому не повернеться перо заперечити це мистецтво, закинути йому брак культури, відірваність від вимог сучасности і інші провини, які, звичайно, суворий і вибагливий театральний критик ставить перед сучасним театром.

Хай живе сучасний театр, що хоче йти в ногу з найпередовішими, що подолує опір твердого матеоіялу Прістлі, Ануї, Шова!

Хай живе театр шукан нових форм, конструктивний театр, започаткований "Березолем"!

Але хай же живе і театр української традиції, реалістично-побутовий театр нашого минулого, що йому в великій мірі треба завдячувати пробудження національної свідомости в масах в добу валуєвського - "небыло, нет і не будет".

В умовах еміграції театр "Ренесанс" виконує велику культурно-оздоровлюючу, прямо таки цілющу працю, несучи в зневірені, розбиті і відірвані від рідного краю душі справжнє мистецтво народу, значення якого аж ніяк не можна переоцінити, зважаючи на час і обставини, в яких живемо.

Театр "Ренесанс" побував майже у всіх таборах британської зони. Його працю бачили найрізноманітніші по своєму складу глядачі, включаючи англійських, голяндських і данських офіцерів та урядовців УНРРА і всі однодушно стверджували за театром лише позитивне. Це ж стверджує, між іншим, і книга вражень театру, в якій знаходимо захоплені відгуки на ріжних мовах ріжних людей майже з усієї земної кулі, що принагідно бачили працю цього театру.

Цілком поділяючи велике культурно-мистецьке значення театру "Ренесанс", ми тут висловили б одне побажання, щоб УЦДК довкола цього театру створив розширений справжній український драматичний театр з постійним місцем осідку в великому таборі, дав театрові моральну, а головне матеріяльну підмогу придбати потрібні костюми, побудувати декорації і взятися до складніших п"єс реалістично-побутового театру, а також до п"єс европейської клясичної драматургії - Ібсена, Гамсуна, Шіллера, Лопе де Вега.-

ГОСЛЯР. КАПЕЛЯ БАНДУРИСТІВ ІМ. ЛЕОНТОВИЧА

Відкривається завіса, і 18 чоловік, переважно молодих бадьорих і енергійних облич, дивляться на вас зі сцени. Вони сидять в барвистих українських сорочках, в руках у них бандури.

І вже один вигляд їх переносить нас з непривітної дійсности діпівських бараків у світ сонячного, рідного, свого!

Але ось вони вдарили по струнах, і полилася пісня.

...Морозенко...Запорожці...Гайдамаки...Почаївська Божа Матір...

І що з тими людьми сталося, що сидять на лавках і дивляться на сцену?! Чого в їх очах сльози, радість, одухотворення, вогонь, пристрасть, запал і...у кожного в чоловічках очей душа грає!?

А тому, що заговорило рідне. Кобзарі креснули красилами пальців по кременеві струн і в ватрі душ оцих бездомних людей від першої іскри спалахнув вогонь. Вогонь той розжеврівся і палає! Грають кобзарі, а кілька сот старих, молодих і зовсім малих вже забули, що вони не вдома, а всі - над Дніпром, Прип'яттю, Десною, Богом, Збручем...Боже мій! І де вони сили беруть так бити в

долоні?

I тепер особливо зрозумілим стає,чому там,удома,30 літ робилося все для того,щоб знищити цей вид українського мистецтва. Починаєш задумуватися: а чи ж своєю смертю несподівано блискавично вмер керівник єдиної на Україні капелі бандуристів - Михайлів?Під сонцем "конституції" все можливе,особливо коли воно стає поперек дороги отій "конституції"!Особливо,коли ходить про таке невгамовне мистецтво,що з немовлят здатне робити...націоналістів!

I тому по суті за 30 літ 30 мілійонів українців не могли створити хоч одну капелю бандуристів! /Про спроби в цьому напрямку наївних ідеалістів Михайлових не говоримо/.I тому саме в нужденних матеріяльних обставинах чужини - але де все-таки вільно дихати - мистець Назаренко і два брати Гончаренки за один рік спромоглися створити ансамбль,що з ним не сором показатися перед чужинцями.

Чи все вже гладко в капелі бандуристів ім.Леонтовича? Ні,не все.Техніка,техніка і ще раз техніка владно стукає в двері нашого молодого Ансамблю Бандуристів.

Але...коли ж було її здобувати,як за плечима їх всього один рік існування!?

I тому віримо,що капеля ім.Леонтовича,де б не була,виправдає своє існування!А той же таки УЦДК і цією одиницею повинен заопікуватися і їй так само створити умови для праці,а саме головне - дати змогу вільно пересуватися по таборах усіх трьох зон Німеччини,щоб цим творити своє велике з національно-виховного боку діло.

Пораду ж декого,щоб капеля ім.Леонтовича злилася з подібною ж капелою в американській зоні,ми категорично відкидаємо, бо вважаємо,що наявність двох таких колективів,по-перше,породить творче змагання за якість,спонукатиме до самоудосконалення,стремління до кращих вислідів своєї праці,а,по-друге,дасть змогу обслужити ширшу кількість наших людей на чужині цим великої ваги і цінности мистецтвом.Не треба забувати,що за час майже трьохрічного перебування нас на чужині,є табори,де ще жодного разу не був жоден мистецький колектив з тих,що славляться у нас на еміграції.-

ЛЮБЕК:МАЙСТЕРНЯ ВИШИВОК.

Чомусь,коли ми оглядали зразки робіт майстерні вишивок табору Д.П. у Любеку,нам на згадку прийшли слова з франкового "Вічного революціонера" - "Дух,що тіло рве до бою,він живе"...

Справді: що це,як не отой невмирущий порив духа людей,що творчо жити хотять і мусять жити,коли вони,ніким не приневолювані,збираються в порожньому бараці,одержують під розписку 5 /п"ять!/кілограмів шматок,а ті шматки за кілька днів перетворюють на чудово вимережані серветки,скатертини,хустинки,фіранки то що?

Що це,як його назвати,де,в яких трактатах по психології записане те явище,що в дні найбільшої небезпеки бути вивезеними,викраденими,просто знищеними,бо ж від залізної завіси всього у двох кілометрах! ці люди,замісць того,щоб розбігатися по сусідніх таборах,плакати над своєю долею або вдаватися до всяких гешефтів,- роблять чудесні речі,які милують око своїх і чужих, і на які попит зростає день від дня і які просто вражають своєю винахідливістю?!

Ось звичайний прапорець з німецького корабля,що їх /пра-

~~порців/тисячі лишилося~~ після капітуляції і які були роздані по таборах Д.П., як непотрібне шмаття на латки. Що з них можна зробити, коли вони пофарбовані стійкими фарбами в три-чотири кольори, відповідно до корабельної сигналізації?

Але роблять! Всі ті смуги, кола, півкола, хрести і стьожки, якими покреслено ці шматки, старано обрізуються, обрамовуються, переміщаються, перерозподіляються і сполучаються в гармонійні кольори і фарби, і після довгої кропіткої праці повстають чудові речі - серветки, скатерки, фіранки...

Є тут і вишивальниці сорочок, блюз, керей, кофт і іншого чоловічого та жіночого вбрання. І все це таке ж прекрасне, що його годі описати, його треба бачити.

І хочеш, нарешті, бачити тих чарівниць, що таке уміють: хто вони, які школи покінчали, хто їм видав дипльоми?

А виходить - все це звичайні наші українські дівчата і жінки з усіх кінців нашої Батьківщини. В спідницях і кофтах, власними руками пошитих; ті, що пережили большевицькі колгоспи і німецьку брукву, а сьогодні ось тут живуть, бо <u>мусять</u> жити, бо Бог повинен їх врятувати від загибелі!

Правда, є між ними видимі і невидимі мотори, що всю цю людську енергію заправляють і пускають в хід. Але ми навмисно не називаємо їх імен, хоч вони є, ті вічно юні, що мабуть і до ста літ, коли доживуть, залишаться такими; люди-патріоти, люди-робітники, якими, мабуть, і тримається наша Нація і буде триматися, поки буде існувати світ.

В праці цього гуртка людей може нема мистецтва, як ми його розуміємо в малярстві, музиці чи письменстві, але є в ній важливіше за мистецтво, є <u>творчий гін до живого життя</u>! А це не може не надихнути нас до дальшої боротьби, до праці над удосконаленням самих себе; зміцнення волі, витривалости, у висліді яких обов"язково прийде і наше звільнення.

В маленьких речах започатковуються зариси майбутніх великих діл.

Слава тим, що по цьому шляху йдуть, подолуючи перешкоди!

Вінтерсах тривоги

Б. Командант 1-го Українського імені Гетьмана Богдана Хмельницького Полку, б. редактор "Січі" і "Нашого Стягу" полковник Олександер Ш а п о в а л літом 1947 року звернувся до Українців у Европі зі своїм "Словом до братів-скитальців".

Маючи за плечима досвід майже півсталітньої боротьби за добро свого народу, цей широко знаний Українець-Патріот вирішив зробити єдине, що міг тепер зробити, бувши далеко від рідного краю, - поділитися з земляками своїм досвідом довголітньої еміграції і знаннями сучасного заокеанського світу та дати кілька порад, як бути надалі в тих суворих і невідрадних обставинах, що спітка-

ли наших скитальців на чужині.

Бажання скромне і потрібне.

Слово полк.О.Шаповала в багатьох примірниках розійшлося по Европі,в таборах серед наших людей.А редактор української газети "Час",що виходить у Фюрті /Баварія/ вирішив навіть його передрукувати в своїй газеті і надрукував у Ч.37 за 14 вересня 1947 року.

Як же він його надрукував?А так,як дописа якогось там собі звичайного дописувача до його газети: що хотів - змінив,що хотів - викинув.

Питаємося: яким правом?

Адже ж полк.О.Шаповал не є кореспондентом газети "Час".В редакцію цієї газети він свого "Слова" не посилав і не просив передруковувати його.І коли редактор газети вже вирішив зробити таке благодійне діло,як широко познайомити українських людей зі змістом того "Слова",то мусів був друкувати його так,як його написав сам автор.Але він цього не зробив.Він надрукував "Слово" полк.О.Шаповала так,як <u>він</u> того бажав,попропускавши в ньому окремі уступи.

І тому від вчинка редакції газети "Час" відгонить чимсь,що ми звикли бачити по той бік залізної завіси в писаннях советських газетярів,політиків і партійних функціонерів.Не подобається якийсь уступ чи вираз,скажімо,в творах Шевченка чи Франка - викидають його,залишаючи одначе ім"я <u>автора</u> ,бо це вигідно в інтересах <u>своєї політики</u>.

Друкуючи в 1931 році повне видання творів М.Коцюбинського з додатком листів письменника,советські редактори в цих листах повикидали ті місця,де М.Коцюбинський говорив про найближчого свого друга,літературознавця Сергія Єфремова.І взагалі ті місця, де Коцюбинський згадував нелюбих большевикам українців - М.Грушевського,Старицьку-Черняхівську,Ів.Стешенка та інших,геть чисто поскреслювали,попропускали.І ми це в практиці большевиків розуміємо!Використати ім"я одного великого українця в інтересах поборення і знищення другого!Але чому це робить безперечно українець-патріот редактор "Часу" - не розуміємо.

І тому в інтересах істини пропущений розділ з "Слова" полк. О.Шаповала тут наводимо,тільки через те,що редактор газети "Час" його пропустив.

Ось те пропущене місце:..."Із своєї довголітньої,скромної праці на українськім національнім полі і глибших студій Української Справи в минулому і сучасному,я глибоко переконався, що на чолі повищого Одного Загально-Національного Проводу Українства має бути єдино достойна з поміж сучасного Українства і найбільше відповідаюча такому важному призначенню людина - <u>це Гетьманський Син,Данило Павлович</u>.

Він є перший скиталець.Господь Бог обдарував Його всіма талантами бути провідником свого народу:безграничною любов"ю до Рідної Землі і чесністю,прекрасною зовнішньою репрезентацією і добрим здоров"ям,високою модерною освітою і розкішним знанням усіх світових мов,глибоким знанням чужинецького світа,свого власного народу,Його історії,культури й господарського життя та національних звичаїв,до яких Гетьманський Син ставиться з великою пошаною і взірцевою толеранцією до всіх "вір","партій" і "станів" Української Землі.А Його патріотичні виступи на американськім континенті в рр.1937-38 докладно надруковані в книзі "За Україну".

Він,Данило Павлович,одинокий з-поміж сучасного Українства обдарований усіма чеснотами Українського Мойсея.І навколо Нього - ще не загинувшої Гордості і невмерлої Слави Української Землі - всі Ви,мої Дорогі Брати-Скитальці,<u>негайно об"єднайтесь!</u>"

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ
ЛІТЕРАТУРИ І ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

5

СІЧЕНЬ

1947

КІЛЬ-КОРІГЕН

На правах рукопису

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ

літератури і громадського

життя

5

СІЧЕНЬ

1947р.

КІЛЬ-КОРІГЕН

Зміст:

ПОЕЗІЇ

ГАННА ЧЕРІНЬ

ГОДИННИК

Вітер у парку безлюднім свистав,
Стежки вимітав, як віником.
А у нас від цілунків горіли вуста,
А серце було годинником.

І певно тому час так швидко тікав,
Що бились серця так швидко нам.
А плечі укрила нам ковдра м"яка,
З пухнастого снігу виткана.

ГАННА ЧЕРІНЬ

СЬОГОДНІ

Серця у людей з бетону.
Як тяжко мені одній!...
Здається - ось-ось потону
В мутнім океані днів...

Сьогодні ж у всякім разі -
Уперше за стільки літ
Без пошти і без оказій
Прислали мені привіт.

Ще темно було надворі,
Як дощ грозовий пройшов.
Гвоздиками пахли зорі,
А вітер м"який, як шовк!

І знов я на хвилю вирну!
А серце відчуло враз,
Що хтось мене любить вірно
І саме згадав у цей час.

ГАННА ЧЕРІНЬ

СНІЖИНКА

Мріючи про щастя і про зорі,
Я зустрів цю загадкову жінку,
Як сніжинку,легку і прозору,
І таку ж холодну,як сніжинка.

Я тебе на серці своїм вигрів -
Ти ж була мені завжди чужинка...
В сніжній бурі,у скаженім вихрі
Загубилась десь моя сніжинка.

Сміх
Твій дзвенів,мов кришталь -
Ти казала - скоро вже весна настане.

Сніг
Вже струмками побіг,
А мені тільки жаль,
Що той спогад,як сніг,не розтане.

--шшШшш--

НАДІЯ ІСКРА

" "

Коли приморська темна мряка
Нічним серпанком ліс огорне,
І над покрівлями бараків
Повисне хмуро небо чорне,
Цвістиме у твоїй кімнаті
Вогонь в печі в димовій піні
І п"яно легкі костурбаті
В кутках звиватимуться тіні.

Ти не читай мені.Не треба
Видань нових нудної мрії.
Бо тих усіх "Новель для тебе"
Ні ти,ні я не зрозумієм.
Слова й слова тяжким горохом
У хаотичній цій "новелі"...
Мій друже!Дров підкинь ще трохи,
Хай грають вогники веселі!

СЕРГІЙ ЛЕДЯНСЬКИЙ

ПОВОРОТ МАРКА

Ішов і спотикався.

Іти була важко з двох причин: розталий за день сніг уночі промерз і було слизько, а крім того - він ходити одвик.

Не ходив двадцять два місяці.

Тепер пашіли підошви, нило в колінах. А в пахах, наче шкіра зрослась, і він міг ступати лише дрібними кроками, як ди - тина мала.

Але йшов. Місцями навіть підтюпцем, а місцями поволі, мацаючи підошвами грунт, щоб не впасти.

Позаду була тюрма, а попереду - рідний дім. Навіть не один, а два доми:

Рідний дім, де мати і рідний дім, де дружина.

Як ішов довгою Львівською вулицею, що веде з Лук"янівки на Сінний базар,все знов у думках перебігло, мов на екрані...Все, що було двадцять два місяці тому.

Марко Іванович Стах - аспірант науково-дослідчого інституту імени Тараса Шевченка тільки що одружився.

Вечір у дружини.

Готування до вечері. Новенький радіоприймач. Симфонічний концерт з Москви.

Льончин сміх;- відгадували з Льонькою, в котрій руці цукерка.

Настуся - так звали дружину Марка - у сусідки пекла струдля з яблуками. Все заходила в кімнату, розжеврена на лиці, з за - суканими рукавами і скаржилася, що не вдалося тісто. Льонька ж - це від першого чоловіка Настусин синок - все приставав до мамки, щоб ще дала цукерок. Мамка махала рукою "відчепись" і йшла до печива.

Потім вечеряли. По радіо передавали останні вістки:

АНШЛЮС АВСТРІЇ
ПОДОРОЖ ДЕЛАДЬЕ
ІНТЕРВ"Ю ГІТЛЕРА...

Льонька приніс з пивної, що на Володимирській, бутиль роз - ливного пива.

Їли і пили. Сміялись з Льоньки, що з цукерками пив пиво.

Потім спати.

Ще не роздягались, як дивна пригода: велика на 200 свічок електрична лямпка раптом обірвалася з-під стелі і впала на підлогу. З гуком, як постріл, розлетілася на дрібні куски.

Чому? Що сталося? Невже перегнив шнур?

Роздягались поночі.

Лягли спати.

А за якийсь час у двері стук. Марко встав, відчинив і в коридорному світлі побачив постать брата Миколи і поруч з ним міліціонера.

- Ми, Марку, до тебе... - сказав Микола.

- Прошу.

Увійшли до кімнати. Міліціонер попросив засвітити. Пояснили, що нема світла. Тоді він став коло прочинених дверей і попро - сив Маркового пашпорта. Той подав.

- Ви ж не тут прописані!? - сказав міліціонер.

- Ні. Але скоро буду тут.

- Одягайтеся, ходім на вашу квартиру. Деякі формальності полагодити, зв"язані з неоформленою зміною мешкання.
Одягнувся. Не прощався ні з Настусею, ні з Льонькою. Навіть годинника і кравату лишив. Пуста формальність мусить бути полагоджена. Він зараз же назад. Це дійсно зле, що зразу не оформив нового замешкання.
Відходячи, побачив в очах Настусі сльози.
- Чого, Настусю?
- У мене зле передчуття. Тебе не відпустять.
- Дурниця. Чому не відпустять?
Заспокоїв, поцілував, пішли. Микола, міліціонер і він.
На дворі холодно і непривітно. Особливо вставши з теплого ліжка.
Вітер. Сльота...
З Трьохсвятительської до Прозорівської добрий шмат дороги.
Але за двадцять хвилин вже дома.
В кімнаті /так само єдиній на чотирьох - матір, Миколу,його дружину і їх маленького синка Юрчика/ сидить лейтенант. Курить. Жде.
Як прийшли, встав.
- Ви Стах Марко Іванович?
- Я.
- Чому не ночуєте вдома?
- Тільки що одружився. Не встиг змінити адресу.
- Ходім в район. Деякі формальності полагодимо...
- Гаразд, ходім.
Мати впала Маркові на груди:
- Сину! Тебе в тюрму ведуть!..
- Та й завіщо?
- Не знаю, не знаю. Але чує моє серце, що в тюрму... Візьми хоч пару білизни, рушника...
Марко до лейтенанта:
- Взяти?
- Та... візьміть на всякий випадок.
Стало ясно і йому, що в тюрму. Але за віщо? За віщо?...
Взяв ковдру, пару білизни, мило з рушником. Мати запихає щось в кишені пальта. Бліді обличчя рідних супроводять кожен його рух.
А він спокійний. Наче з товаришами на Дніпро рибу ловити збирається, чи на пляж купатися.
Тільки, як все було готове і підійшов до матері, щоб проститись, побачив той страшний біль, що на її обличчю був написаний.
Стало і йому зле.
Швидко попрощався з усіма. Поцілував сплячого Юрчика на материному ліжку і вийшов.
Лейтенант зупинився коло воріт і закурив цигарку. Червоне півколо тліючого сірника блиснуло перед очима. До міліціонера:
- Ну все. Я пішов. Здаси на комендатурі під розписку. І повернув праворуч.
Міліціонер з Марком наліво.
- Куди?
- На вулицю Рози Люксембург.
Далі все пішло, як у сні.
Комендатура. Двері і двері. Повстяні важкі килими вздовж коридорів. Притишена розмова. Сходи вверх і вниз.
Вони пішли сходами вниз. Нижче і нижче. Чавунні двері.Стук. Відчинились.
Знову коридор. Знову повстяні килими. І ряди дверцяток з

необструганих соснових дощок.

Тут ніхто нікому не говорить, а лиш - підводиться рука і клящання пальців.

Марка ввели в одну таку комірку з сосновими дверима.

Розмір шахви. Тільки стояти.

Став. Дверцята зачинились і клящнула ззовні засува.

Кінець.

Перше, що опалахнуло в думках:

- Не хвилюватись. Не думати, чому так сталося. Нерви і енергія ще будуть потрібні.

Але що робити? Чим зайняти увагу?

Вирішив проказувати собі напам"ять все, що в дитинстві і юнацтві вчив, читав, запам"ятав.

Завантажити увагу! Завантажити думки! Не думати про факт, що стався.

НЕ ДУМАТИ!

... Елади карта. Коцюбинський. На етажерці лебідь...

... Удари молота і серця і перебої і провал...

...Отже про глухе слово Гапка. Ґапка це глухо. Ми її товариш Жучок...

... Коли Андрій Волик проходив повз сахарню...

... Зима! Зима! На фронт! На фронт! А на пероні люди...

... На білу ґречку впали роси, веселі бджоли одгули...

На сонетах Зерова відчинилися соснові дверцята, клящнули пальці і Маркові звеліли вийти.

Вийшов. Куди? Помах руки - просто.

Пішов. Коло виходу його прийняв інший, довгий в шинелі і в шапці-вушанці.

Той перший був у гімнастьорці.

Вийшли у двір. Синява морозяного ранку. Крите авто з відкритою пащею. Висять залізні сходики.

- Влазь!

І він між купою людських тіл, що вже були в авті. За ним ще хтось головою у його спину вперся і повалив його на чиїсь коліна. На того ще налізди.

І все крик:

- Влазь!

Нарешті ляснули двері. Стало зовсім темно. Задихав мотор. Поїхали.

Серед тіл шепіт:

- Вас коли взяли?

- Уночі.

- А вас?

- І мене теж.

- А куди везуть?

- На Лук"янівку.

Авто жене швидко. На поворотах валить купу тіл то в один,то в другий бік.

- Господи ти Боже! А я жінку в пологах лишив... Прийшли і взяли... Навіть не знаю,чи хлопчик, чи дівчинка...

- А я ось два дні, як з операції. Рак шлунка. Третій місяць не працюю... Соцстрах показую. Не помогло.

- Тихо, хлопці! Ідемо через Хрещатик. Чуєте, як тихо іде машина? По асфальті котимось...

- Отак мене возили в 33-ому році. Тоді добре було! Шамовки досить... А тепер...

Марка раптом почало трусити. Здається не змерз, а трусить.

І думки:

– Що там Настуся? Мабуть плаче. Побігла на Прозорівську... А мама? Молиться. Вона завжди, як горе – молиться. Не плаче, а так – сльози і молитва. Шкода, що годинника не взяв. Міряти час. Цеж... дні і дні!... Дурниця. Ще до вечора може і випу – стять. Цікаво, як буду бігти додому! Як бігти! Ні, поїду трамваем. Щоб швидче. А куди раніш? До мами, чи до Настусі? До Настусі. Ні, ні! До мами спочатку. Вона ж з досади вмре. Зайду до хати і:

– Мамо! Все в порядку! Мене випустили! Бач, а ти плакала. Ще й білизною надiлила, щоб я мав що нести. А тепер побіжу до Настусі. Я скоро буду назад.

І до Настусі. Васильківська, Хрещатик, Костьольна... А по – тім по сходах швидко: раз-два-три-чотири-п"ять-шість. І ще раз раз-два-дри-чотири-п"ять-шість. І всі 12 сходин. А потім три рази на білий гудзичок пальцем:

дрр... дрр... дрр...

Вона не думатиме, що це я. Поволі йтиме до дверей. А я другий раз дзвонити не буду. І раптом...

– Вилазь!

Тіла зарухалися, заметушилися. Торбинки, клунки, спини,... ноги, рукави... Комусь шапка злетіла з голови. Виштовхнули її, впала на сніг. Притоптали...

Озирнувся: – сірий, високий мур. Башта. Вартовий.

– Струнко! В один ряд шикуйся!

Вишикувалися.

Вартових двое. Один подзьобане віспою лице з в"язкою клю – чів і кашкетом на потилиці. Посвистує і забиває ногу в ногу. Другий – червонощокий, з правого боку коло щоки кавалок дикого м"яса, як шкіряна латка. В руках оливець і папір.

– Швидче! Швидче!

– Раз, два, три... надцять... надцять...двадцять! Так!...

Читає по списку:

– Шлапак Миколай Іванович!

– Є!

– Тонконога Василь Дмитрович!

– Я!

– Соломо... – не може розібрати, заарештований помагає:

– Саламаха Петро Данилович. Є!

– А тебе хто за язик смикає, таку розтаку!... Мовчать!

Мертва тиша.

Прізвища, імена. Прізвища, імена... Поплутані, перекручені.

І нарешті – обшук, дезинфекція, лазня.

Марко ішов за провідником довгими вузькими коридорами. Штани без пояса падали. Черевики без шнурків кляпали. Перед дверима одної камери стали. Провідник зазирнув у віконце-вовчок. Далі з в"язки ключів вибрав одного.

Двері відчинились – кинув рукою: заходь!

І зачинилися вони, залізом оббиті.

Але ж скільки тут людських очей! Очі і стрижені голови! На підлозі, на нарах, внизу, вгорі!... В сорочках, каммизельках, шинелях, піджаках і просто голих.

Кинулися з запитаннями:

– Хто?

– Звідки?

– За що?

Марко сів тут таки коло дверей на залізний кадівбець-парашу з дерев"яним кружком. На коліна поклав свого пакунка.

– Так. Ні. Ага. Вчора. Був. Не знаю...

Одмахувався, як від мух, від десятків запитань.
А в думках: Настуся, мати, Микола, забутий годинник, радіо, сніг надворі, трамваї... Забрані при обшуку - пояс, шнурки, підв"язки... Гудзики обрізані.
- Ні, ні. Я мушу взяти себе в руки!
А в вуха:
- Ти, братику, не журись!
- Тут є такі, що по десять місяців сидять і не журяться!
- То перші п"ять літ зле, а потім, як на дачі!
- "Ой, чого ти зажурився, молодий козаче!" - хтось при - співав.
І дивно. За хвилину всі від нього відійшли. Побачив, як один ділить кусень хліба на рівні маленькі частини з суворою увагою на обличчі, інший зшиває дерев"яною голкою ковдру, там точать шахи з камінців. Гребінця з дошки. Шкарпетки церують. Нігті чистять. На цеглині ділення дробу на дріб вивчають.
Кого тут нема!?
Вчителі, агрономи, лікарі, інженери, ковбасники, сталевари, танкісти, хлібороби, комсомольці, профробітники, льотчики, комісари...
Кого тут нема!
Ні, все попереднє минуло.
Починається нове життя.
Хтось чітко на столі вирізав:
ЗАЛИШИ НАДІЮ КОЖЕН, ХТО СЮДИ ВХОДИТЬ!
Він лишає надію. Він живе... викликами, допитами, баландою, новинами, що їх приносять з волі "новаки". А головне розповідями собі і сусідам походів Сагайдачного і Сірка, Хмельницького і Кричевського. Власними комбінаціями забутих сюжетів "Салямбо", "Нотр Дам де Парі", "Айвенго" і десятки інших.
Йому заважають у цьому виклики його колег на допит. Колеги вертаються від слідчих з посіченими вухами, вибитими зубами, збитим на біфштекс тілом. Вертаються в маніякальному стані з "конвейєра". Але його чомусь не викликають. Він продовжує жити в світі своїх зовсім далеких від тюрми явищ: шкільних задачок, шарад, крос-вордів, віршів, романів і просто дурних вигадок на зразок:
САМ + АРА = САМАРА
МЕЛ + ТОПОЛЬ = МЕЛІТОПОЛЬ
ЖИТО + МИР = ЖИТОМИР...
Навіть змагання ввели: хто більше відшукає подібних комбінацій, тому лишня добавка зупи поза чергою.
А серце... а думки...
У сні то тут, то там розпучливий крик.
А рано:
- Мене, братці, жде смерть. Снилося, що я ліз у якусь діру і то що далі, то все вужчу.
- А мені жито снилося. Високе, високе...
- А мені, що я пливав у ставу!
- А мені мій синок Роман снився. І що він сліпий, а замісць очей дві картоплини виросли...
І так дні і ночі: сни, історії, сварка, зупа, виклики...
Викликали і Марка два рази на допит. Перший раз - виповнив анкету. Другий раз - спитали чи знає інженера Марчака. Сказав не знає. Знову назад. І на двадцять другому місяці...

З 34-ої по числу змінених камер, пересидівши і перевидавши тисячі таких, як сам, опинився в маленькій кімнатці, що на дверях мала табличку:

ПРОКУРОР У СПЕЦІЯЛЬНИХ СПРАВАХ.

Прокурор низенький у зеленому костюмі і пенсне на носі. Навпроти кучерява секретарка.

- Ваше прізвище? Ім"я? По-батькові? Де родились? І так далі, і так далі. Вся родовідна!

А тоді урочисто:

- На підставі рішення спецколегії обласного суду і т.д. і т.д. Стаха Марка Івановича вважати виправданим!

- Ну як? Задоволені? Зараз одержите ваш пашпорт і речі, забрані підчас арешту. Ви - вільний!

Двадцять два місяці!

Розписався в одержанні пашпорту.

- Що з речей взято при арешті?

- Нічого.

Хіба пояс, підв"язки і шнурки до черевик щось тепер значать?

І знову довгими коридорами у супроводі вартового.

Потім його здали двом у військових одностроях. Ті звірили зі списком. Знову запитали прізвище, ім"я, по-батькові, де родився - всю родовідну! І, перевіривши в кешенях, випустили з високої брами, в якій були маленькі, на одну людину, дверцята.

Тепер він йшов з тюрми. Вільний! Як птиця, якій він заздрив, коли вона в синяві неба, з дня на день 22 місяці крізь загратоване вікно, краяла простір.

Була пізня ніч. Йшов поволі, бо не міг йти швидко.

Позаду була тюрма, а попереду довга Львівська вулиця, що вела додому, до двох домів: материного і дружининого.

Роз"їжджений шорсткий сніг. Темінь ночі, освітлювана вуличними ліхтарями. Перша година ночі чи пізніше? Не знати. Він ішов пішки. Трамваїв не чути. А коли б і були, чи ж мав він чим заплатити за квиток? Та й вигляд у нього: порвані вщент черевики з вивaленими язиками. Штани і пальто, що сотні днів і ночей служили за ковдру, подушку, простирало...

І тому навіть вдоволений був, що не зустріне знайомих, не викажеться брудним, неголеним в"язнем, не збудить чужої цікавости і лишніх запитань.

На півдорозі стишив ходу. Але ж куди спочатку? До рідних - брата, матері чи до дружини? Хвилина вагання, друга...

Власне... власне стара мати мабуть стільки хильнула горя, що ніч їй ця... Хай ліпше буде спокійною ніччю. Рано він з"явиться до неї. Рано! Чистий, поголений, переодітий. Хай побачить його таким, як відпускала. Навіщо їй краяти серце оцим брудним лахмітним в"язничним виглядом?

Отже, туди.

До дружини! Вимріяної сотнями ночей. Обцілованої у мріях, як жодна з живих на світі! Бо дні і ночі сам з собою, зі своїми думками. Про кого ж він міг думати, як не про неї? І побіг швидкою ходою туди, на Трьохсвятительську вулицю!

Яка чудесна назва: - Трьохсвятительська!

Він і назву ту обмилував. Розклав її на складники. Трьох святих... Чому трьох? Чи не від того, що Бог один у трьох особах? А може від імени Василя Великого, Григорія Богослова й Івана Золотоустого? А може тому, що життя людське складається з трьох начал: народження, життя і смерти? Бо й у нього було

три начала: щастя запізнання з нею, потім в"язниця, а тепер воля!

Промчав вантажний трамвай, дзвонячи верескливо всю дорогу. Пробрязкотіло авто. Ось дідок чистить пішоход...

І не зчувся, як опинився на вулиці Трьох Святих!.. Трьох Святих... Він зовсім випустив з уваги, що вона ще має і іншу назву! Що вона: - вулиця Жертв Революції!

Яка символічна назва: вулиця Жертв Революції!

А хіба ж він не жертва революції? Як би не революція, чи був би він у в"язниці? Адже ні його бітько, ні дід, ні прадід, що жили до революції, не знали, що таке тюрма!

А він ось її пізнав.

Він - жертва революції.

Іде на вулицю жертв Революції...

Обов"язково про це розказати Настусі!

- Дивись, Настусю! Твоя "жертва революції" знову повернулася на вулицю Жертв Революції! Задоволена?

Та мета осягнена. Трьохсвятительська - Жертв Революції - тут. Він йде по ній. Міряє її своїми незвичними кроками. Тепер би міг йти вже й далі. Але нема куди.

Ось парадні двері. Так само дві вибиті шибки, як тоді. Тільки біля дому чомусь викопано довгий рів. Приглянувся до рова: мабуть кабелі кладуть... Сходи млявo освітлені такою, як і колись, брудною, запиленою лямпкою. Шість і шість - дванадцять сходин. Два закрути.

І з серцем, що застукало ще частіше, підійшов до дверей , шукаючи білого гудзичка.

Гудзичок є. Але таблички, на якій було написане її прізвище - немає. Що це мало б означати? Невже тут немає Настусі?..

Виїхала? Заарештували? Вмерла?...

Думки скачуть, але так швидко, що не збагнути, котра з них має більше право на правдоподібність. Зрештою нема коли роздумувати.

Він натиснув білого гудзичка три рази:

Дрр... дрр... дрр...

Той самий дзвіночок.

Мить, друга...

І в скронях ті дзвінки колючими голками: до болю, до непритомности.

Аж скрипнули двері. Не з тієї сторони, де чекав. З протилежної. Легка хода. Рішуче не її!

Але чия?... Не розібрати.

Дзенькнув ланцюжок. Зіскочила засова. Скрипнули двері - і перед очима Льонька.

- Льонька! Її синок! Значить вона є!

Кинувся, обняв, зацілував хлопця.

- Здоров, Льонько! Не впізнав?

- Здрастуйте! Впізнав...

А відповідь повільна, холодна, суха.

- Що сталося, Льоню? Що сталося? - шепотів до хлопця. - Може і маму заарештували?

- Ні.

- Вмерла?

- Ні.

- Виїхала?

- Ні.

- Що ж? Що?.. - серце падає і падає. Все валиться.

- Мама... мамка... знову... оженилася.

Павза. Бачив тільки велику жовту пляму на білій Льоньчиній блюзі. Та пляма почала рости, поширюватись і закрила всього Льоньку.

- Добре, Льоню... Гаразд... - шепотів він далі. - Тоді я піду назад.

- Куди? Зайдіть до сусідки Олени Іванівни. Я скажу мамці...

Він спинив хлопця.

- Ні, ні. Мамці не треба. Не треба казати мамці. Я... піду на свою квартиру. Будь здоров.

Хлопець руку до чола, наче хотів ще щось сказати.

- Щось хочеш сказати? Все, Льоню. Нікому не говори, що ти мене бачив... Що я був тут. Розумієш? Дуже тебе прошу.

- Добре.

- Ну, бувай.

Він потиснув хлопцеві руку в лікті і зачинив за собою двері.

А потім поволі східцями вниз. Сідали збурені почуття. Було соромно, боляче, важко.

- Він скаже їй, що я був... Він скаже. А що вона? І... як це так? Чому це так? Така нагорода за марення про неї, про її губи, очі, волосся, голос?... Марення 22 місяці!... Вдень.Вночі. Кождої години і кождої хвилини...

Швидче до своїх! До матері! До матері! До матері!...

Треба було зразу до неї. Вона сказала б, що на Трьохсвятительській. Вона ж знає. Яка ганьба! Сором. Що сили на Прозорівську!

- Треба було зразу туди. Треба було зразу туди... - на тисячу ладів вистукувало в голові.

- Туди, де вона, вона, найрідніша, наймиліша. Що оплакала мою путь. Що... материнським серцем ніколи мене не зрадить , ніколи!

І по недовгому часі ішов дерев"яними східцями в дім, де жили вони - мати і брат з дружиною.

В тісному коридорі став біля стінки, поколупаної раз коло разу. Тут стукали ключиками, оливцями, палицями на знак, щоб відчиняли. І він зараз три рази стукнув кулаком, як колись стукав, коли приходив до своїх.

Стук той гомоном поплив по всьому маленькому будиночку.

І в ту ж мить скрипнули двері, але не свої, господареві. Там ще, виходить, не спали.

- Марко Іванович?!...

В дверях стояла господиня Неоніла Памфилівна і зі здивування аж руки підвела до лиця, наче відмахуючись від удару.

- Так я, Неонило Памфилівно. А мої де?

- Ваші? Ваші... Ваших... Та заходьте в кімнату. Ви ще нічого не знаєте?

Увійшли в кімнату. Тиша. За перегородкою сплять. Від очікування нової несподіванки у нього в грудях спирало дихання.

- Ні, я нічого не знаю.

- Хм... Дивно. Та ви сідайте.

- Ні, ні. Прошу розкажіть, що з моїми.

- Мама ваша... царство їй небесне...

- Померла?

- Померла нещасна...

- А брат?

- А брат виїхав. Був наказ виїхати йому з міста. Про вас сказали, що ви на засланні.

- Боже мій...

- А мама простудилась, як носила вам у тюрму передачі.Вона

все носила вам і гроші, і хліб, і одежу... А не приймали. То не та літера, то не ті речі, то не той день. А одного разу, як пішла, то аж третього дня прийшла. Все на товаровій стан - ції визирала чи не побачить між тими, що їхали на Сибір, вас. Не побачила, а страшно застудилась...

- Коли це було?

- А ... рік тому. В грудні минулого року. Похорувала трохи тай віддала Богові душу. Все вас згадувала перед смертю... І фотокартки вашої з рук не випускала, так з нею в руках і по - мерла...

Стояв і два френзлі скатертини на столі двома пальцями сплітав. І тихе хропіння чиєсь за перегородкою відбивалося в його вухах, як передсмертне хрипіння його матері.

Господиня продовжувала говорити:

- У вашій кімнаті з того часу, як ваш брат виїхав, живе залізничник один. По ордеру зайняв. Там такий підлий. Дрова у кімнаті рубає, сміття вимітає під наші двері... Така біда, така біда... Ви вже в нас переночуєте. Куди ви в таку пізню пору підете?

Похопився:

- Ні-ні! Я хочу зібратися з думками. Дозвольте мені подихати свіжим повітрям... подумати... Я до вас взавтра зайду.

- Ах так, ви до дружини. Правда, правда. Ну, тоді не смію затримувати. А взавтра зайдіть. Розкажете, як вам там було...

Марко вийшов.

- Куди ж іти?

- Яке все чудне! Ні людей, ні ознак життя... Все спить!

І поволі пішов. І опинився на залізничному двірці.

Підвів очі - море людей!

Зайшов у залю III-ої кляси. У темному кутку знайшов вільну лавку. Сів.

Тепер спочити.

Обвів очима довкола. Люди: лежать, сидять, стоять... Сірі, сонні, мляві...

А коло дверей гурмою з валізками, течками, пакунками спі - шать-спішать!

- Смішні. Куди вони поспішають? Чи варт? Чи варт поспішати? І я ось недавно поспішав. А тепер... Мені так добре отут на лаві, в темному куточку. Ніхто мене не бачить, ніхто не знає.. Я навіть... тут переночую. Їй Богу.

І ліг.

Високо на стелі затекла вода. Пізніш висохла і зосталася пляма. І він захопився тією плямою. Вона в його очах прибирала ріжних форм: он скаче кінь, ось росте соняшник... Там кущ бузку. Ще далі-розкішна ваза з квітами... велетенський чобіт. А це? Це дуже цікаво! Це ... Їй Богу голова матері, зав"язана її улюбленою терновою хусткою!

Тепер він буде дивитися на неї цілу ніч. І взавтра... І щодня.

З розпаленими пильними очима дивився на голову його матері - і хвилинами, здавалося, розцвітала на його обличчі радісна усмішка.

Зрідка викрикували паровозні гудки.

П.ЛЕВЧЕНКО

Уваги до творчого шляху М.Бажана

Наш правнук, що писатиме колись несфальшовану історію української літератури, не буде наслідувати тих, що палили книжки їх противників, ні тих, що викреслювали з підручників імена Стефаника чи Олеся. Він присвятить певне місце Миколі Бажану - тому, що Бажан цього заслуговує, як талановитий поет, і тому, що його творчість і особа є прекрасним матеріялом для вивчення трагічної доби сьогочасної України. М.Бажан є справді трагічна постать /в поезії, звичайно, а не в дипломатії/.

Ніхто з нас, на жаль, не має в своєму розпорядженні ні матеріялів, ні "ушляхетнюючої дистанції", ні спокою і об"єктивности цього майбутнього історика. Але нашим обов"язком сучасників, є сказати своє слово. Істотне чи випадкове - але своє.

Бажан не належить до поетів типу Сосюри, які нічого не читають,крім власних творів /може Сосюра якраз і читає, але з його віршів цього не видно/. Бажан є "вчений поет", який читав багато і уважно. Він не від того, щоб часом похвалитись своєю ерудицією. Свого часу, в товаристві "незаможних на голову" вусспівців і молодняківців, ця ерудиція часто справляла приголомшуюче враження.

Але мабуть найбільше і найуважніше читав Бажан поетів тієї величезної і багатогранної гірської вершини, яку називають символізмом - в найширшому розумінні, від Едгара По до Поля Валері включно.

Символізм, як кожен великий і масивний літературний напрямок, можна ділити на ріжні етапи, течії, підгрупи і т.д., але з нашого погляду єдино істотним буде поділ /не символізму, а символістів/ - на три психологічні типи, три людські конституції. Один поверховий, але дотепний літератор сказав, що у всьому можна знайти одну з трьох стихій Емпедокла - воду, повітря або вогонь. З деякою натяжкою ці "символи" можна прикласти і до символістів. Вода: гірко-солона морська, а часом ортуєна болотна вода - Бодлер. Безмежна повінь непокірних рік - Блок. В цілому - тип холодний, розчарований, хворобливий, егоцентричний, антисоціяльний. Повітря - Верлен, Тичина. Тип "легкий", безжурний, залюблений в ефемерну красу хвилини, також егоцентричний /але в меншій мірі/, асоціяльний. Вогонь - Рембо, Верґарн. Сильні, незрівноважені, незадоволені натури, в яких серце їсть не внутрішня хвороба, але спричинена зовнішнім світом травма, які тому завжди звертаються до цього світу, які палко люблять і ненавидять його.

Одним з елементів трагедії Бажана є вже те, що він по суті належить до першого, бодлерівського типу, але з причин чисто інтелектуального порядку примушує себе говорити тоном третього типу, верґарнівського. Навіть в часи, коли мотиви "рятування шкури" не викривлювали творчости Бажана, цей примус існував. Це видно вже з того, що Бажан є найсильніший в тих творах, де він забуває про цей примус і починає писати "для себе", а не для своєї поетичної кар"єри. Такою є прекрасна збірка "Різьблена тінь" /найліберальніші 1925-26-27 роки/.

Порівняємо:

"Ми йтимемо вночі, ми маритимемо вранці,
І знатимемо ми одні,

Що захлинемось в лихоманці,
I в лихоманкому сні.
Мов пил до ніг, маріння ті
Впадуть - і знаю, на путі,
Мов пам"ять кращую, нестиму
Тебе, зів"ялу і бліду.
I так, нестомлений, пройду
Кохань дорогу несходиму" x/

з Бодлеровим:

"... ses yeux, amortis de paresseuses larmes,
L'air brisé, la stupeur, la morne volupté,
Ses bras vaincus, jetés comme les vains armes,
- Tout parait, tout servait sa fragile beauté"

/...її очі, змучені лінивими сльозами,
зів"яле обличча, нерухомість, похмура пристрасність,
її руки, розкинуті, немов зброя переможених
- все відповідає, все служить її крихкій красі/

Обидва уривки є в своєму роді прекрасні. Можна було б, звичайно, підібрати ще ближчі паралелі.

В "Різьбленій Тіні" є рядки, що їх не можна забути, раз прочитавши. Наприклад:

"Порожня ніч землі туману й трясовиці,
Як моторошний цвіт відьомський розцвіта.
I спущена з небес на дно студне криниці,
Тріпочеться зоря, мов риба золота".

Таким був Бажан, коли міг і хотів бути сам собою.

В цю ж ліберальну епоху Бажан пише потужний патетичний твір - "Розмову сердець". В ньому, як виняток, пристрасні інтонації Вергарна і експресіоністів не здаються надуманими і вимученими.

"Ти кажеш, що я твій - а я готовий
Двolике серце розірвать навпіл,
I дати псам напитися із жил,
Коли там крапля є твоєї злої крови!"
. . . .
Твій пристав Ісус, владика нищих душ,
Твій лицемірний Бог Распутіна й Малюти
Мене не подола, за ним я не піду
В його нудний участок для покути".

О, ми знали, хто це "ти", ми знали, що Ісус тут є лише данню цензурі, щоб могти згадати про Распутіна і Малюту Скуратова - і нагадати про іншихь малют.

Але - вперше, коли я побачив Бажана, а це було як раз по виході з друку в одному журналі "Розмови сердець", - він виглядав смертельно переляканим. Тоді ще не заарештовували за езопівські натяки. По суті, можна було не боятись. Та вже почався "соціялістичний наступ", потягло холодним вітром - і розумний, обережний Бажан вчасно повертає носа. Добрий смак і культурність не дозволяють йому стати на легкий шлях "одем"янівання" і "джамбулізації", або віршувати - "у науку взуємося, політехнізуємося", - як це зробив Тичина. Він пише "Будівлі" - річ, де є не лише динамо і електровні, не лише "підойми зігнуті, поламані домкрати", але і брама Заборовського, яку він з любов"ю і майстерністю описує - і в кінці, разом з Мазепою, від-

x/ Всі цитати з пам"яті.

дає анатемі, щоб догодити цензурі. Навіть на цілком аполітичну і лойяльну до режиму людину, якою я був тоді, це справляло болісне і хворобливе враження роздвоєння. Але воно пасувало до "бодлерівської", роздвоєної і хворобливої істоти Бажана, творця "Гофманової ночі" і "Гетта в Умані".

Цим шляхом Бажан простує і далі, демонструючи часом чудеса автовівісекції і самобичування. Мотив виправдання крові і бруду, садизму і тиранії, мотив, на якому зробив собі кар"єру Олексій Толстой в "Петрі І-му" - стає домінантою в Бажана. Наприклад: "Єдина велика і справжня є людяність - ленінська людяність людських боїв!" Людяність людських боїв! Фраза, достойна бути записаною поруч з твердженням Марінетті про "Війну як єдину гігієну світу".

Але нашим завданням є зрозуміти Бажана, а зрозуміти - значить може і простити. Хвора фізично людина, що мусить заробляти писанням віршів, що не може заховатись в куточках менш "підлого" фаху /хоча"вождя народів" треба славити і в працях з математики і теоретичної механіки, але все ж менше/ - таку людину можна лише жаліти, а не ненавидіти.

Кожен з нас знає, що коли заарештовують більшість Ваших друзів, і то таких, що були обережнішими за Вас - то Вас охоплює... безмежна вдячність до премудрого"вождя народів", і безмежне бажання написати не те що оду, а дитирамб, панегірик , навіть псалом про нього. Одних це рятує, других - ні. Справа більш-менш випадкова.

Омар Хаям був вольнодумцем і незалежною людиною, а Хафез - підлабузником, казенним писакою і хабарником, але обидва були великими поетами. Свою ж долю кари, маленьку плямку призирства і насмішки, Хафез таки одержав.

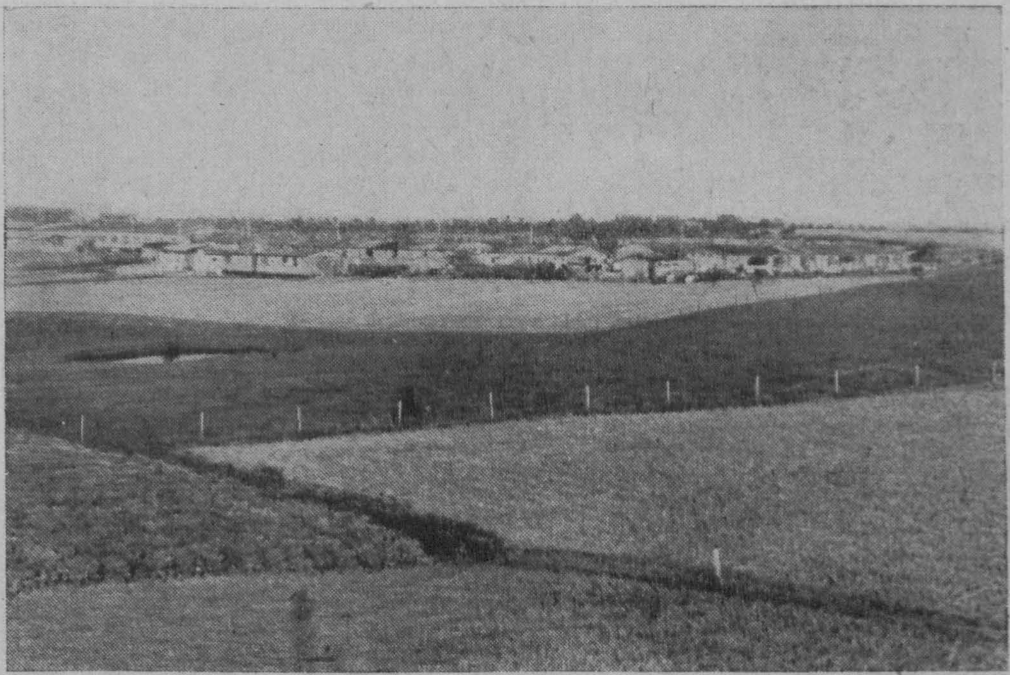
Свою маленьку кару - за продажність - Бажан мабуть одержує щодня. Одержує, коли в сальоні люксусового пароплаву, що везе його на міжнародню конференцію в компанії сучасних Малют і Распутіних - помічає, що він все ж не рівня тим, більшим рибам. Одержує, коли помічає, що не може написати нічого, що було б хоч приблизно на рівні "Різьбленої тіні". Коли не може навіть подумати про те, щоб надрукувати повну збірку творів /з "Розмовою сердець", "Сліпцями" в незміненому вигляді, і т.п./.Одержує, коли помічає, що і сам вже вірить в „найдемократичнішу" конституцію. Бо вірити в кричуще безглуздя, бо зробитись типчноподібним імпотентом - це вже занадто жорстока кара для розумної і творчої людини,яким був Бажан.

Останнім віршем,що його читав автор,здається року 1936-го, було щось про людину в зореноснім Кремлі,людину в простій солдатській шинелі.І думалось вже тоді,що таких є двоє.Бо той,в райхсканцелярії також любив позувати в салдатській шинелі.Слово ж "зореносний" нагадало мені - за чисто формальною, правда, асоціяцією - інші Бажанові рядки:

"Старі контр-розвідчики й чисті поетики
Укупі, в одних хрестоносних полках..."

Я,звичайно, не міг передбачати, що наш чистий поетик буде, таки буквально в гурті старих контр-розвідчиків і розвідчиків добиватись зняття шкури живцем з усіх Д.П., в тому числі і з мене грішного.

Та немає жодного наміру тут платити йому тією ж зненавистю. Не лише тому, що неймовірно, щоб він щиро хотів нашої крови , але й тому, що свого часу була нагода в короткі хвилини, які можна було взагалі присвятити читанню поезії, прочитати і декілька його віршів.

Загальний вигляд табору Коріген.

З табору Коріген краєвид на Кільську бухту.

Л.Л.

З днів відчаю
[В куточку українського Полісся]
Нарис другий

Ця стаття е відповіддю на заклик Ц.П.У.Е. - збирати матеріяли для комісії дослідження мартирології українського народу під німецькою займанщиною.

Редакція

I.

Большевицька господарка,на окупованих в 1939 р. землях Польщі скомпромітувала себе в очах селян цілковито.Тому на початку Німецько-Советської війни пересічний селянин Столинщини,як і в інших місцевостях,був по боці кожної нової влади,що йшла,- "Хай гірше,аби інше". Та німці не використали такої настанови українського поліщука. Вони ішли з метою його знищити,тому в жадні "психології" не думали гратися.Німці мали на меті видерти в українського селянина все,що можна,зовсім не рахуючись з тим,де його взяти,і що з того може вийти.

Тим часом рільна господарка українського Полісся така,що з нею треба поводитися дуже делікатно.Найперше - населення на Поліссі дуже рідке;розкидане по лісах та болотах,а земельні наділи селян складаються з великої кількости "нивок",- розораних латок розчищеного ліса.Такі нивки часто-густо одна від одної лежать за 10-20 кілометрів,як правило,далеко від села.Крім того,така нивка нічого не вродить,коли її не гноїти,тому селяни Полісся, зокрема Столинщини,майже всі мають по лісах хутори.На хуторах тримае селянин худобу,від якої мае гній,потрібний для його нивок,що коло них він і побудував той хутір.Не раз такий хутір бувае від села за 10-15 кілометрів і далі.Природна річ,що вивезти з села 100 чи 200 фур гною господар не в силі.Тому селяни тримають господарство на хуторах.Дома,в селі,бувае в них звичайно одна дійна корова та хіба ще кури.Решта все в лісі.

Німці свою немудрість і виявили,в першу чергу,на цих хуторах. Вони наказали всім залишити хутори і,забравши худобу,поперебиратися в село.Разом із тим наклали на селян високі контингенти,Якби не був селянин-поліщук до них лояльним,виконати німецької вимоги він не міг.По-перше,далеко не в кожного господаря взагалі була в селі хата;по-друге - більша половина селян не мала по селах таких великих хлівів,щоб розмістити в селі худобу;по-трете, всі без винятку наражали себе виконанням того розпорядження на загрозу заломлення своеї господарки,бо з села не було сили гноїти поля;нарешті не можна щодня за 10-15 кілометрів гнати на болота пасти худобу,щоб на-ніч знову повертати її додому.З тих причин селяни цілком свідомо відмовились від виконання того нерозумного зарядження.Як наслідок відмови надійшли перше погрози за непослух,а по тому й кари.

Столинчанинові не прийшлося довго думати,щоб зрозуміти, з ким він мае тепер діло.Закинутий далеко в ліси,він ще досі не бачив когось,хто б підкопував саму основу його господарки.Вперше безглуздя в цій ділянці він добачив у балаканині й зарядженнях большевицьких урядовців.Тепер він переконувався,що мае вдруге діло

з таким самим большевизмом,лише більш систематично накресленим. Селяни тому категорично відмовились від виконання зарядження, - і війна українського поліщука з Німеччиною почалася.

Економіка є базою всякої ідеології - твердять большевики. Мовчки підтакували тій тезі й німецькі націонал-соціялісти. І дуже скоро могли переконатися,чи їх твердження є правдою чи неправдою.

Розчарований ще раз у своїх сподіваннях на покращання долі, поліщук масово почав оглядатися на ліс.

II.

Боротьба Столинщини з німцями вилилась у два рівнобіжні процеси що йшли,взаємно один одного підсилюючи. У тільки що минулій війні першими,хто дав стріл,були німці. Те саме виявилось з боку німців і в їх поводженні з людністю. Невиконання наказу про залишення людьми хуторів,- одразу клало край взаємного довір"я поміж поліщуком і німцями. Взагалі брутальні,німці почали відразу по тому палити хутори. І палили не тільки людські оселі,але навіть окремі хліви для худоби,загороди,курені. Найперше це почалося по великих шляхах. Есесовці хоробрі були саме там,де була певність у добрій комунікації зі своїми центрами. Тому в глибину лісів неконче охоче вони виривалися,а як виривалися, то лише великими з"єднаннями. З другого боку,вигадавши десь у Києві теорію,що кожне поліське село це центр бандитизму,вони"звільняли від бандитів" шляхи комунікації:німці вирубували широкою смугою ліс понад шляхами,а також зарядили спалити село Білоушу,яке простяглося понад три кілометри над таким шляхом. Лише чудом удалося місцевій українській адміністрації втримати цілим це село аж до початку 1944 року. Кілька разів приговорювана до спалення Білоуша врятувалася толковитістю гебітскомісара,через якого робилося тиск на СС. Що сталося з Білоушею вже в часі від 1.Ш.до 30.VI.1944 р.,коли то німці остаточно залишили Столинщину,невідомо. Жертвою німців впали,- крім великої кількости окремих будівель по лісах,як хлівів для худоби і загород,- такі села Столинського району: 1.Отвержицькі хутори, 2.Ольмани, 3.Ольманські хутори, 4.Старе Село, 5.Переброди, 6.Бухличі, 7.Вороні. Все це згоріло лише вліті і восени 1942 р.

Перші випадки палення осель українська людність сприйняла з якимсь нерторопанням. Коли палили Ольмани,німецькі солдати помагали людям виносити з хат речі;казали,що не знають,нащо то треба. Людям співчували. Тоді,знов,став відомим факт,що якийсь СС, джура офіцера,плакав,розповідаючи про таке палення Ольман,і лаяв за те начальство. Скоро,проте,і на ці явища людям відкрилися очі. Так сталося після спалення Старого Села. Там спалили церкву, спалили живцем коло 600 людей,а в тому числі й священника разом з родиною. При тому виявили найбільшу брутальність і безсердечність.

Старе Село лежить у півд.-зах.куточку району,близько найдальшого закутка сусіднього Висоцького району. Воно оточене болотами й лісами й цілковито ізольоване від інших сіл в розлив вод. Проїхати туди весною,а іноді навіть і в літню пору майже неможливо. Положене від району й залізниці в 50 кілометрах,це село дійсно було добрим пунктом для схопку лісовим людям. Але лісові люди резиденцією своєю все мали лісові пущі,а не село. Хто ж сидів у селі,той не був партизаном;по селах партизани випадково хіба затримувалися,або ранені. Але іншої думки були німці,головно їх провідні кола. Начальство все доводило в своїх наказах, що <u>села треба нищити</u>. Місцеві загони СС це використовували, бо при тому можна було дещо й поживитися на сало,полотно,крупу,муку,мед, - на посилку до фатерлянду.

III.

У страшний день зрання до села на автах прибула із Сарн команда СС. Люди залишалися в селі, хоч і над"їхали німці, хоч про німців ішла лиха слава. Ніхто не чекав того, що сталося, бо село не було винне в тому, що йому приписувано. Село знало, що хто партизан, той у лісі. Аж почали нагло заганяти в хати людей. Почався гвалт, крики. В хатах людей вистрілювали. По тому з клунь і стодол наносили до хат солому й підпалювали. Почалося пекло. Частина людей тікала до ліса, частина до церкви. Але церква була замкнена. Після того, як у сусідньому селі Переходичах було спалено село, а навіть паровий млин, але не спалили церкви, - багато людей зі Старого Села поховали на злий випадок свої речі в церкві. На цей раз помилилися: з церквою зробили те саме, що і з цілим селом. Запалили церкву, бо "в церкві є схована зброя". На загал спалили все село, стрілили і спалили кругло 600 людей. Декого застрілили і з тих, що тікали до лісу.

У числі жертв упав і місцевий священик о. Миколай Пижевич, його дружина і дві доньки. о. Пижевич була м"яка, добра людина; він прийшов до Старого Села на парафію кілька років перед смертю із села Врубеля, Давидгородецького району, де був дяком. Перед смертю над ним знущалися. Захопили його в хаті, щось його випитували й били. Коли ж од катів вирвався, побіг із хати в бік стодоли. Там його наздогнали й застрілили. Дружину й доньок захопили на городі, там їх і постріляли. Тіла вбитих лежали на городі непохованими кілька день.

Серед забитих і спалених у Старому Селі людей були також родини поліцаїв, яких німці покликали до несення охоронної служби в Столині. Цікаво, що люди про це розповідали німцям і благали не вбивати принаймні тих людей, що в них же працюють: не помогло.

Описане пекло, як живий і наочний свідок його, пережила жінка, на ім"я Акилина, яка була служницею в попереднього старосільського пароха о. Шестаковича. Серед інших її теж вхопили німці й замкнули до хати. Коли розстрілювали людей у цій хаті, вона була лише ранена і впала, придушивши собою чиюсь малу дитину. Цим вона врятувала дитину. Коли німець по розстрілі пішов до клуні по солому, Акилина вхопила дитину й вибігла з хати і далі в ліс. Зі слів цього свідка подається тут опис подій. - Старе Село загинуло в кінці 1942 р.

Довідавшись про події в Старому Селі, український Столин насторожився. Поліцаям-українцям, старосільчанам, німецьке начальство дало відпустку, щоб поховати загинулих близьких. Начальник жандармерії при тому ганьбив СС за те, що вони наробили. Поліцаї поховали своїх і поверталися, але вже з рішенням у душі помститися за своїх.

IV.

15.I.1943 р. старосільці-поліцаї відпросилися зрання із Столина додому упорядкувати маєткові справи вбитих родин. Відпустку дістали без перешкоди. А о 12-ій годині вночі з 15-го на 16-е січня над Столином почулася стрілянина. Найбільш густі постріли неслися збоку, де мала осідок німецько-польська охорона. Навпаки не було її зовсім коло головної жандармерії. Трохи пізніше постріли почулися в напрямку Маньковичі, місця осідку гебітскомісара і його урядовців. Всі ті урядовці мали свої приватні помешкання в палаці Радзивила. Ще кілька хвилин пізніше палац почав горіти, а через місто потяглися численні підводи. За кілька годин все стихло, лише до самого ранку чути було рідку карабінову стрілянину, або тут чи там злітала в небо ракета. Ранком стало відомо,

що вночі на фурманках прибули до Столина партизани.На чолі їх опізнано відпущених у відпустку старосільських поліцаїв.Вони знали чергове гасло поліційної охорони і без перешкоди зайшли до казарми та обеззброїли варту.Так само легко їм вдалося в палаці Радзивила добитися до середини будинка.Гебітскомісар і урядовці в білизні рятувалися на вежі палацу,звідки вони відстрілювалися.Іх боронила польська самооборона.Оволодівши будинком, забрали на фурманки все майно бувшого жидівського гета,що тут переховувалось,- і одійшли в напрямку Старого Села.Гебітскомісара і його урядовців з вежі згорілого палацу звільнив,по відході партизанів,селянин,який подав "панам" на тичці шнура,що по ньому вони і спустилися.У той спосіб урятувалися вони від смерти в огні.

Жертви з боку партизанів по нападі не були відомі.З боку німців - один жандарм був застрілений у казармі,коли її зайняли партизани.Решта з казарми вивтікала через вікно в сад,де перележали лихо в снігу голі,в одній білизні й сильно попестуджувались.На ранок вони літаком були перевезені до шпиталю в Берестi. Головної команди жандармерії партизани не зачепили.Поліцаї-старосільці зі своєї відпустки вже більше не повирнулися.

IV.

Ця подія заставила розумніших з німців задуматися.Ще до нападу на Столин мали місце окремі факти,що свідчили про деяке протверезення їх.Напр.,згаданий факт плачу німецького СС-івця при вістці про спалення села,лайка старшини місцевої жандармерії на адресу СС-івців.Тепер протверезення пішло далі.Було ясно: на 170 тисяч населення гебітскомісаріяту /три райони/німців припадала жменька.Мали собі до помочі невелику горстку польської самооборони,а поляків на 66 тисяч населення району було три тисячі.Ставало ясним,що загострення відношень з місцевою людністю нічого доброго не принесе німцям.І місцеві німці виразніше стали оглядатися на задні колеса.Але центр співав своєї й натискав.Про це проговорювався гебітскомісар Опітц,а навіть начальник СС-ів Гаферкампф.

З того часу занехаяли німці практику примусу виселювання людей із хуторів і уникали палення сіл.Але тим не паралізували патизанки: було вже запізно.

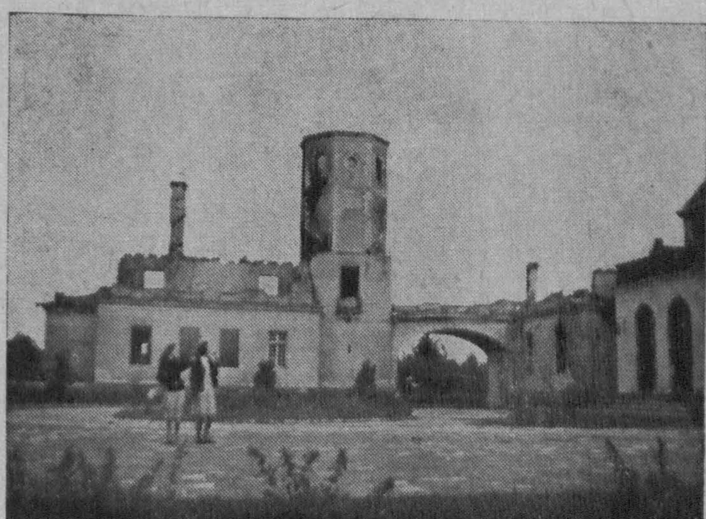
V.

Слово "партизани" в 1943 р.по Столинщині стало вже найбільш часто вживаним.Воно пересипалося ще додатками-епітетами: сікачі,бандерівці,бульбівці,совітські,українські польські,большевицькі.Трудно було,звичайно,зорієнтуватися,хто ті партизани були насправді,і хто саме з них,де саме і що саме робив.Але що перша байдужість серед людей до німців минула,- обернулась тепер у зненависть,- стало цілком ясно.Відтепер безпосередній зв"язок міста з селом порвався,а піддержуватися міг уже тільки валками автомашин,що везли військову охорону.Рух по терені почався відбуватися тільки вдень та під охороною.

Літом 1943 р.все більше й більше вперті розмови надходили з села до Столина про "сікачів","бульбівців","українських партизанів".Ці розповіді характеризували партизанів,як"збройні відділи","невідомі загони","таємничі відділи".Одні з тих загонів в хатах дивилися,чи є на стінах в людей православні образи,попр-православному хрестяться й проказують молитву.Коли так,нікого

Парк Радзивіла на Столинщині.

Палац Радзивіла на Столинщині, спалений партизанами.

не чіпали.Коли поляки приходили,зле "православним" було.На появу десь у селі чи хуторі партизанів,посилалося німцями польську самооборону та німецьку жандармерію.Самооборона в більшості поверталася з награбованим полотном,салом,хлібом,вовною.

Крім того,кожний раз по такій виправі поляки ширили чутки,що вони знайшли в стріхах списки "українських бандитів",а серед них на першому місці були прізвища членів української адміністрації Столинщини.

Тим часом весною стався в сусідньому м.Висоцьк /30 клм/ такий випадок.Відділ партизанів убив начальника району о.Вірослава Тхоржевського разом з його дружиною. о.Тхоржевський родом з Висоцька,протоерей.Священництво прийняв десь в 1898 р. по скінченні богословських студій,українець.Був багато років парохом в Удрицьку коло Висоцька /8 клм/.У Висоцьку мав власну садибу,що містилася на самому краю містечка.Бездітний.Це була високодостойна людина й всіма поважаний священник.За одверту вдачу за Польщі був неодноразово перекидуваний з парафії на парафію /на вимогу воєводів/,аж нарешті зовсім був її позбавлений.Тоді жив на власній господарці у Висоцьку й працював на своїх 7 гектарах поля.При німцях,на вимогу селян,мусів стати начальником району. Справедливий і чесний,був всіма поважаний,навіть поляками,що ненавиділи його,як українського діяча.В Удрицьку,де довший час був парохом,жив коваль Бужинський,поляк.Він все був у незгоді з поліцією,бо був злодієм.Зокрема вкрав колись у о.Тхоржевського бика.Отець знав,хто вкрав від селян,але на це сказав:"Бог з ним!" і не зголосив того випадку поліції.Коли це зробити хотіли селяни,він сказав: "Бог йому судія!" і Бужинському той випадок минув сухо.Але злодія психологія відома: він все боявся,що його потягнуть до в"язниці.Бужинський одразу опинився в лісі,як тільки прийшли німці,бо зовсім не був певний за своє минуле.З лісу він почав робити партизанські налети на село.Два рази він навідався до п.Копчева,завідуючого шпиталем у Висоцьку,і забрав у нього кілька возів добра;пограбував кілька разів висоцького пароха о.Перхоровича;пограбував багатьох селян і хуторян по околицях;пограбував вщент кілька разів і о.Тхоржевського,кожний раз за ним особисто питаючись. Отця дома не заставав,бо він жив в управі району,а ночував по селянах.Являючись /за німців/ з бандою до міста чи села,Бужинський дивився,чи є в хаті польський krzyzek. Коли не було,лаяв українців і рекомендувався польським патріотом,що б"є українців,бо продалися німцям.Прийшовши вперше зі своїми людьми до о.Тхоржевського,він звелів не чіпати нічого, бо в о.Тхоржевського вглядів на стіні старий католицький хрестик. Тоді скомандував: "Хлопци,кжижек польскі,ніц не забераць!"Отже тепер Бужинський почав "walczyc o Polske" так що і його рідний брат,який чесно до того часу жив і господарював у с.Теребежеві, пристав до його відділу.Українців ця банда нищила.Цей то саме загін Бужинського 11.V.1943 р. прийшов утрете до о.Тхоржевського на садибу.Цього разу отця застав дома і вбив разом з його дружиною..Застріливши Тхоржевських,бандити спалили дім.

Знов було таке:До районової управи в Висоцьку німці прислали, як керівника господарчого відділу,поляка з Помор"я Пйотровського.Солодкаво-люб"язний,він був дуже добрий до шефа району.Він знав,що на один кивок пальця о.Тхоржевського,- 3% поляків,що були в Столинському гебіті,на протязі півгодини зникли б,як сніг в жнива.Та о.Тхоржевський увесь час доводив людям і в уряді,і з амвона,що любов до людей - головною прикметою нашого життя мусить бути.Цей п.Пйотровський все вмовляв о.Тхоржевського ночувати дома.Чергову "переконливу" аргументацію на цю тему він на-

водив перед начальником району саме напередодні смерти о.Тхоржевського.Припадком було,що по вечері,за кілька годин до смерти, коли о.Тхоржевському треба було іти на ніч до чергового сховища десь у селянина і паніматка з прислугою на тому настоювали,о.Тхоржевський сказав:

- Дайте мені спокій!Ви мені тут гірше за Бужинського!Катуете мене.Сьогодні я нікуди не піду.А кілька годин по цій розмові Тхоржевські вже не жили.За пару день по смерті,сказавши на похоронах фальшиву промову,Пійотровський із Висоцька назавжди зник.

З другого боку,Бужинський,коли увійшов до помешкання Тхоржевських і одразу не знайшов отця,який в сінях притулився за високою бочкою,рішуче сказав до прислуг,які казали,що отця дома нема:

- Я знаю,що він сьогодні ночує дома!

До цього в"яжеться й дальніше.Бужинський через якийсь час був викликаний на схід до найвищого начальства,дістав орден і чин капітана.А коли пізніше червоні увійшли до Висоцька,там було повішено 100 "націоналістів українських",як про це писалося пізніше в українських емігрантських виданнях.

VI.

В кінці літа 1943 р. надійшла до Столина вістка,що відділ "сікачів" появився в с.Глинка.У відповідь велика формація німців і поляків на автах виїхала до Глинки.Тут дійсно натрапилии на слід партизанів.Пішли по їх слідах і наткнулися на"невідоме" військо.Зав"язалась стрілянина.Наслідком були вбиті й ранені,а серед них,з боку німців,- дольметчер Ратушняк /родом з Луненця/ Браницький Володислав,референт промисловости й керівник млинів, та інші.Одного з "бандитів" німці оточили й хотіли взяти в полон,але він сам собі під ноги кинув гранату й живцем у руки не дався.

Але випадок під Глинкою не був одиноким.11.IX.1943 р. трапився ще більш характерний виступ "бандитів".Саме: гебітскомісарові треба було їхати до Луцька.Іхати потягом було небезпечно зза щоденних катастроф.Поїхав тому валкою на автах,головним шляхом на Висоцьк- Дубровиця - Сарни.За охорону ішла тягарівка з відділом поляків і жандармерії.Валка проходила повз село Рудня коло Висоцька.На сіножаті вгледіли німці гарні коні,і впала їм думка ті коні забрати.Коли тому спротивилися селяни,що тут поруч косили,німці підпалили стіжок сіна.Селяни зняли крик і почали бігти до села по рятунок та щоб попередити про можливу біду. Інші селяни,що були далі від місця події,подумали,що горить село,що в селі німці й підпалили село, - і теж почали кричати.Це все,правдоподібно,стало гаслом для партизанів,що поблизу в лісі стояли.Бо за кілька хвилин ланцюг партизанів почав наступ півколом на німецьку валку авт,що стояла на шляху проти села.З лісу її добре було видно.Ще хвилина-дві,і німці опинилися в колі партизанів.Із лісу неслися стріли гранатомету,що обстрілював валку.Зав"язався бій.А наслідок того бою був такий:до Столина привезли 23 вбитих,а серед них 10 німців.Це були: 1.Заступник гебітскомісара Штанк,який намовив до цієї подорожі,був ініціятором грабування коней і підпалив стіжок.Ранений він помер у страшних муках. 2.Начальник арбайтсамту Книст.3.Начальник фінансового відділу Ляй. Це була чесна,добра й симпатична людина. Він їхав додому на відпустку. 4.Райхсдойче/місцевий/ Бляуман,начальник надлісництва,кандидат на начальника району.На кожному місці твердив,що "всіх українців треба повішати". 5.Поляк-фольксдойче Фішер. Із названих сама погана людина була - Штанк.

В душі він був незлий,але п"яниця.П"яний робив усякі дурниці. Все твердив тоді,що"вогонь і батіг - страх для селян". Із ненімців загинули тут: 1.Українець фельдшер Сафоп,якого німці взяли на випадок бою,як медичну допомогу. 2.Інж.Шоломицький,місцевий шляхтич-білорус із с.Цмінь,польський підлабузник.Брат його був головою села Цміня і дуже неохоче в українській адміністрації працював. 3.Петрів,перше секретар міської управи,пізніше - урядовець господарчого відділу. 4.Рудаков,росіянин із Луненця,студент медицини.

Коли пізніше на місце бою приїхав із Висоцька більший відділ війська,- вбиті були розібрані.Зброю й обмундирування партизани забрали.Решта людей з валки врятувалася,зокрема врятувався сам гебітскомісар Опітц.Взагалі врятувалися ті,що залишалися на автах і не пішли наступом проти партизанів.Вони на машинах від"їхали в бік Висоцька.З боку партизанів втрати не були відомі. Подія ця мала місце 12-го вересня 1943 року.

/Далі буде/

...Нема ідеального політичного устрою на землі.Нема і не може бути земного раю і книга ця не проповідує соціяльних утопій простакам.Не єсть ідеальним устрій клясократичної Трудової монархії.І в ньому будуть надужиття і помилки.Проти них треба буде бути в опозиції і той чи інший ними покривджений народ обороняти.

Ця книга не хоче знищити Вашу опозицію і Вашу оборону того чи іншого народу.Вона хоче тільки,щоб Ваша опозиція будувала, поправляючи,а не руйнувала,розкладаючи.

Для опозиції Його Величности буде завжди місце поруч уряду Його Величности в нашій Гетьманській Україні.Навіть більше:тільки при Українськім Гетьмані може існувати українська опозиція.Тільки Гетьман може в одну націю сполучити "лівих" і "правих" українців,які без Гетьмана будуть творити завжди дві взаємно себе виключаючі і тому засуджені на загибель "нації".Як не буде Українського Гетьмана,Ви будете опозиціоністами в москві або Варшаві.Тому коли Ви дійсно хочете Держави Української то мусите бути опозицією Гетьмана,а не опозицією проти Гетьмана.

Взагалі для всіх Українців,що хочуть Держави Української і мають Бога в серці,а розум в голові,призначена ця книга. Отже навіть для Вас,вороги мої...

З вступного слова до "Листів до братів-хліборобів" В.ЛИПИНСЬКОГО.

ДЖ.СЛОКОМБ
Перекл.П.Л.

НОВИНИ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВЕРКОР - "МОВЧАНКА МОРЯ","ПОХІД ДО ЗОРІ"

Французький письменник Веркор став вперше широко відомий, як автор "Мовчанки моря" - книжки,таємно надрукованої у Франції в часи окупації і таємно вивезеної за кордон. Це був перший знак того, що всередині взятої ворогом колишньої фортеці свободи живе ще невмируший і непереможний творчий дух Франції. В "Мовчанці моря" Веркор блискуче і без зненависті з"ясовує німцям, що вони ніколи не змогли б ні купити, ні підкорити собі французів. Ця книжка доводила, що у Франції є живі традиції великих гуманістів - від Томаса Джеферсона до Уота Уітмена, від Чарльза Джемса Фокса до Альджернона Суінборна.

Новіший роман Веркора - "Похід до Зорі" /"La Marche à l'Etoile"/ - становить собі дещо інше завдання. Він хоче показати одвічну суть Франції в першу чергу самим французам.З переконуючою і шляхетною одвертістю він робить це, розповідаючи історію про те, як один юнак, народжений в Моравії, пішов на прощу до Франції - до країни своїх юнацьких мрій, до Країни Віктора Гюго і Александра Дюма.

Герой романа, Томас Муріц, почав свою важку подорож до Зорі Свободи відтоді, як навчився читати по-французькому. Зрештою він попадає у Францію, і тут його першим другом стає рудий господар шинка, якому він і розповідає свою історію. Його привела у Францію віра в те, що це є країна свободи, дійсна фортеця свободи, ради якої він покинув свої любі береги Дунаю. Рудий шинкар, не без вагання, але все ж визнає, що Томас має рацію. Далі, протягом свого довгого і щасливого життя у Франції, Томас Муріц знаходить дальші підтвердження своєї віри. Низка випадків учить його цьому - наприклад, могутній протест скромних французьких робітників проти розстрілу еспанським урядом /ще за короля Альфонса ХІІ/ шляхетного і миролюбного філософа-анархіста Франсіско Фереро. І часто наш прочанин до Зорі Свободи згадує урочисте просте обличча рудого шинкаря. Але потім надходять часи, коли французи нібито забувають про свою шляхетну любов до практичного здійснення ідеалів свободи. Зоря Свободи в жахливий спосіб замінюється жовтою зіркою Давида, бо хтось із предків Томаса Муріца був жидівського походження. Одного дня ми бачимо, як сивоголового Томаса Муріца, разом з юрбою інших в"язнів-жидів, виводять з-за дротів концентраційного табора в Дрансі. Їх чекають жандарми з кулеметами - не німці, ні, а французькі жандарми часів Віші. І поміж них є чоловік з рудою головою. Томасові здається, що це його давній поважний і мирний друг. З радістю і вірою він кидається назустріч йому. Але рудий чоловік одштовхує його. Коротка "черга" з кулеметів, і Томас падає. Його похід до зорі закінчився страшною зневірою і смертю.

Ця сумна, зворушлива і дуже змістовна повість належить до літератури французького "Liberation " /визволення/. Але вона також належить до всесвітньої літератури вільних народів. Переклад на англійську мову зроблено Еріком Статтоном.

ГАБРІЕЛЯ МІСТРАЛЬ - "НЕРОЗРАДНІСТЬ"

Габріеля Містраль, ще недавно сільська вчителька в далекому Чілі, є тепер одним з найбільших поетів світу. Вона добре

відома всій Латинській Америці. Про неї знають і в Сполучених Штатах, а недавнє призначення їй Нобелівської премії за 1946 р. звернуло увагу і латинських країн Европи на цей своєрідний і видатний талант. Її остання збірка поезій зветься "Desolation" - "Нерозрадність".

Найкращі французькі переклади Габріелі Містралі належать каталонцеві Вентура-і-Гассоль, який є сам видатним поетом. Між іншим, він є, автором прекрасної поеми, присвяченої каталонському президенту Компанісу /якого Франція Віші видала Еспанії, порушивши звичай азилю для політичних втікачів, а уряд Франко розстріляв; один з випадків "успішної репатріяції" учасників національно-визвольних рухів. П.Л./

АНРІЕТА ШАРАСОН "КНИГА МАТЕРІ", "ЛЮБОВ"

Франція дала світові також поетесу високого таланту - Анріету Шарасон, автора збірки поезій "Книга Матері" та прозаїчних діялогів і оповідань "Любов". Анріета Шарасон, як і Томас Кернен, як Габріеля Містраль і багато інших, належить до послідовників християнської етики. Ця тенденція в сучасній французькій літературі є досить сильна і заслуговує на увагу студіюючих чужинців. Інші дві течії - екзистенціялізм і марксівський "діялектичний матеріялізм", - мають також багато активних адептів, але серед нового покоління, що йде після Жіроду, є принаймні стільки письменників з релігійним світоглядом, скільки екзистенціялістів і марксистів разом.

Два нових романи є типові для цієї тенденції: "Світлий Шлях" Андре Верньера, і "Жнива ячменю" Марії-Терези Бодар. Обидва автори пишуть про містерії любови і смерти, про те, як особистість продовжує жити після зовнішніх катастроф, про вплив мертвого на живе, про перемогу духа над тілом. Зріст цього "нового спіритуалізму" лише частково є наслідком війни. Перша світова війна дала елегантний цинізм Поля Морана, розчарованість Монтерляна, революційний ідеалізм Барбюса і - після того - нігілізм Селіна. Розгром і припинення в роках 1940-44 зробили більше для релігії у Франції, ніж смерть і перемоги в першій світовій війні. Можливо, що ці романи є лише соломинки, що пливають на поверхні бурхливого потоку, але вони слідують один за одним так часто, що течія мусить бути сильною.

ТОМАС КЕРНЕН-"РАНКОВА ЗІРКА"

Як альтернатива проти комунізму, як ліки проти самознищуючого нігілізму сучасного світу, з"являється християнська твердість і самопожертва. Це є переконання скромного героя книги Томаса Кернена "Ранкова Зірка" /написаної англійською мовою і прекрасно перекладеною на французьку С.А.Моруа/. Цей твір автор написав підчас свого ув"язнення в Німеччині. Це історія німецького селянина, який провів 18 років в манастирі, був вигнаний і знедолений, коли наці зруйнували релігійні об"єднання, і після року блукань і страждань опинився, за дивною примхою випадку, в тому ж манастирі, перетвореному в націвський концентраційний табір.

З усіх творів про гітлерівський "Третій Райх", вигаданих і документальних, жоден не зробив такого впливу на автора цієї рецензії, як "Ранкова Зірка". Написаний без ненависті, з холодною і твердою простотою, з глибоким релігійним підгрунтом, який не знижує чисто літературної вартости твору - він показує проблему націвського змагання за опанування світу /або знищення

світу/ - в пляні далеко вищому за людські пристрасті. Це досягається як незвичайною темою, так і прекрасною строгістю виконання. Протягом найближчих десяти років мабуть найвидатніші романи, написані в Англії, Франції, Росії, Польщі або США будуть мати за сюжет якусь подію з часів війни з німцями або війни всередині Німеччини. Це невичерпне джерело Шекспірівського трагізму, і що далі від нас будуть діючі особи, то менше зможуть вони претендувати на амнестію за свої вчинки. "Ранкова Зірка" Томаса Кернена є одним з видатних романів, присвячених цій темі.

x x
x

Париж є не лише столицею Франції, і не лише світовим центром культури і мистецтва. Це також окремий, замкнений в собі світ, зі своїми традиціями, зі своєю історією і своїм світоглядом.

/Це є блискуча і зворушлива історія, де Артюр Рембо грає ролю Робесп"єра, Пікассо - Наполеона I, Аполлінер - Гамбетти, і Жан Жіоно - Петена. Цей світ справді існує сам для себе - письменники пишуть романи про письменників, малярі малюють портрети режисерів і поети пишуть вірші про акторів і малярів. Досить прочитати Франсіса Карко "Пригодницьке життя Артюра Рембо", або його ж "Від Монмартра до Латинського квартала" - цю своєрідну географію нової частини світу. П.Л./

Але цей світ належить тепер лише минулому. Він є мертвий. Такий, принаймні, висновок можна зробити з прекрасної книги Аліси Галицької - "Вчора".

Аліса Галицька - це дружина відомого маляра-кубіста Маркуссі, що разом з Пікассо насмілився штурмувати твердині реалістичного малярства. Вона сама є митцем світової репутації, особливо в справах художнього оформлення театру і балета. Її книга "Вчора" - це збірка блискучих і гострих оповідань про шлях від злиденного існування "невизнаних талантів" до вершин слави і успіху. Мова йде про малярів і поетів, які перед першою світовою війною голодували і мерзли по горищах і підвалах Монмартра, і які зуміли"зробити себе модними" і так вийшли в люди. І от ці люди купують авта і шляхетські замки, товаришують з міліонарами, належать до "вищого товариства", з такою любов"ю описаного Марселем Прустом. Аліса Галицька бачить наскрізь це оточення з незвичайною гостротою і ясністю погляду - за її власними словами "в останнє, мабуть, в цьому гинучому світі розкошів, елеґанції, насолоди, самозакохання, аморальности, вишуканого цинізму і безцільности".

Це є суворе, але добре продумане визначення. Цей замкнутий світ мистецького Парижу справді був найбільш безкорисно декоративним, найбільш безплідно дотепним і хворобливо безжурним з усіх подібних суспільств. Єдине утилітарне виправдання його існування - в тому, що він притягав капітали багатих ледарів і дилетантів-чужинців, і таким чином дав натхнення виробництву предметів розкошу і декоративним мистецтвам. Якщо Францію залле коли небудь хвиля нової революції і "безклясове суспільство" за советським зразком здійсниться в ній - всі ці прекрасні і функціонально непотрібні речі згинуть, як вони згинули в Росії."Чисте мистецтво" - цебто позбавлене своїх сучасних функцій прикрашення дійсности, яке більше не триматиме чаруючого і облесливого люстра перед красою і

і розкішшю паризького життя - це мистецтво навряд чи переживе загибель своїх комерційних сателітів. Можливо, абстрактне мистецтво Пікассо, Леже і їх численних наслідувачів є предтечею пролетарського мистецтва завтрашнього дня. Але в суворому "безклясовому сусільстві" не буде місця для чарівної легкості портретів Марії Льорансен, ні для музики фарб Сезанна або Мане. Сюрреалісти і їм подібні, ці фанатики снобізму, для яких одною з чергових мод і засобів "épater le bourgeois" є також комунізм, самі копають собі могилу. І якщо це станеться - захоплююча романтична книжка Аліси Галицької потоне в тому ж морі, де зникнуть і її персонажі.

...Тільки повна пізніша денаціоналізація,повне здеклясування і відірваність від реального життя всієї грамотної,думаючої частини української нації,тільки повне знищення нашої національної аристократії Війська Запорізького,а разом з нею знищення і самої нації - стали причинами того факту,що і с т о р и ч н а р о л я Г е т ь м а н а Б о г д а н а Х м е л ь н и ц ь к о г о тепер у нас незнана і призабута.

Ми забули вже,що з нації нашої вийшов один з найбільш геніяльних державних мужів східньої Европи,який для України зробив більше,ніж слушно прозваний "великим" Петро зробив у п"ятьдесят літ пізніше для Московщини.

Бо Петро Великий тільки зреформував готову вже державу,тільки европеїзував готовий татарський державний поміст,який покривав пасивне,стояче й омертвіле в своєму поневоленні московське море.

А Богдан Хмельницький творив нову европейську державу і відбудовував націю серед гуркоту падаючих румовищ старої,ним же розваленої Річипосполитої.Він усував ті румовища й одночасно укріплював західню культуру на Україні в обличчю постійної татарської і московської небезпеки зі Сходу - серед української громади,яка вся від верху до низу носила шаблі при боці, яку ділили глибокі ріжниці протилежних цивілізаційних впливів і яка кожної хвилини готова була кинутись до оружної боротьби сама поміж собою.

В.ЛИПИНСЬКИЙ - "Україна на переломі".

ВОЛ.КОССАК

Як відчував поет Влизько

НАБЛИЖЕННЯ РОЗПРАВИ

Наближення смерти деякі люди здатні відчувати. Відчувати дуже яскраво. Бачити смерть, чути її кроки...

Ця таємниця людської душі тим часом залишається невияснено, але ми хочемо коротко розповісти один факт такого відчуття своєї загибелі визначнішого поета доби відродження української літератури 20-х років Олекси Влизька.

Його, як відомо, з групою українських письменників і вчених розстріляли у зв"язку з вбивством Кірова в грудні 1934 р. В кінці 1933 і на початку 1934 р. в Україні розгорнулась була шалена кампанія нагінок на українську інтелігенцію. В Академії Наук, науково-дослідчих інститутах, вищих школах, в середовищі письменників, композиторів, художників велась пильна перевірка особового складу робітників і усування серед них тих, що не відповідали своєму призначенню з „ідеологічних мотивів".

В той час цілковито змінені були і обсажені новими людьми редакційні колегії українських газет і журналів: "Червоний Шлях", "Життя і Революція","Критика" /яку тоді ж було перейменовано на "За марксо-ленінську критику"/, "Плуг", "Гарт","Літературна газета", "Музика", "Образотворче мистецтво" і т.і.

Ці оновлені видання зразу ж на перших сторінках своїх почали друкувати портрети вождів, привітання від колективів "вождеві народів" і звідомлення про викриття на кожній ділянці "ворогів народу","шпигунів" і "диверсантів".

Час був жахливо непевний. Люди лягали спати не певні, що до ранку їх хтось не потурбує одягатись і йти в Безвість. В цей час доходила до вершин також чистка письменницьких кіл. Вже були мертві або у віддалених місцях-Скрипник, Бадан, Яворський, Хвильовий, Яловий, Куліш, Курбас, Холстенко, Врона... Над іншими, що ще ходили по українській землі, висів Дамоклів меч. В цей час вулицями Києва ходив глухо-німий поет-комсомолець Олекса Влизько. Він бачив життя українських селян, він розумів, що діється...

А проте одного дня на сторінках „Літературної газети" з"явився його вірш, який пророчисто промовляв, що діється з ним і навколо нього. Вірш починався скаргами на недовір"я і мав такі рядки:

> ... І я тоді ставав на перехресті,
> Безсилий рвати злі кодоли пут...
> В літературі, в інституті, тресті
> Тікав я з кута в ще гостріший кут.
> Ставав спепом і порох,
> Що дав би полум"я, в мені сирів...
> Тоді питалися: союзник я чи ворог?
> І знову ж вперто пхали в яму, в рів.
> Мого термометру чимраз дрібніла скаля
> Мене з"їдав мовчання чортів гріх,
> Вперед мене рогатки не пускали,
> Назад мені вже не було доріг...

А закінчувався вірш такими пророчими словами:

> На Лису Гору в смертників кареті...
> З Косого Капоніру в темну ніч;
> На Лису Гору в смертників кареті,
> Назустріч смерті, з катом віч-на-віч...

Це було в кінці 1933 року. А за якийсь час поета було ув"язнено, а згодом розстріляно. Вищезгаданий вірш був останнім з опублікованих поетом творів.

Слід додати, що в особі Влизька українська література втратила неперевершеного романтика грядущого відродження України. Експресія і динамічність його поезії нагадували Шілера і Байрона. Його звали українським Гайне. Поет любив море. Стихія моря була його стихією. Більшість віршів своїх він присвятив Чорному морю, яке звав Українським морем.

В його фізичному знищенні темні сили бачили для себе потребу, більше – необхідність.

...Для нас,нащадків пізнішої державної і національної української руїни ,психологія того кипучого,інтенсивного,захоплюючого свосю організованою різноманітністю національного життя часів Гетьмана Хмельницького майже незрозуміла.Нам сьогодні трудно собі уявити,щоб могли бути на Україні такі часи,коли всі кляси української нації приймали активну участь в творенню одного,для всієї нації спільного державного і національного життя.

Коли провід того життя спочивав у руках розумних і чесних – не чужих,а своїх – найкращих українських людей,коли найбільше освічена і культурна верства на Україні себе українською – а не польською чи московською – вважала і коли вона авторитетом і повагою серед мас народніх користувалась.

Щоб могли існувати такі часи,коли мешканці України не винищували себе взаємно під проводом чужих агентів і коли вони – всупереч загальному переконанню сторонніх обсерваторів і політиків – не тільки до руйнування,але й до будування були здатні...

В.ЛИПИНСЬКИЙ – "Україна на переломі".

С.Л.

ТЕАТРАЛЬНІ АМАТОРИ
НА НОВИХ ШЛЯХАХ

Після вистави в таборовому театрі Коріген п"єси М.Гоголя "Одруження", рецензент у місцевому "Інформаційному листку" писав: "Одруження на нашій сцені цікавий епізод в житті таборового театру. Постановка п"єси, якої не зіпхнеш засобами позиченої куртки і шапки, вишитої сорочки і штанів, вимагає клопоту. Тим більше постановка п"єси, яка вимагає доброго знання епохи та середовища, в якому проходить дія. Ще більше тяжким є виконання таких ролів людьми, які лише з книг знають "буржуазне" колишнє життя... Та бажання і настирливість зробили своє. П"єса поставлена добре в усіх відношеннях і дала свій плід. Про це свідчив найкраще щирий сміх людей змучених безбарвною одноманітністю сірих таборових буднів..."

Не хочемо стверджувати, що у виставі п"єси "Одруження" драматичний гурток цілком справився з завданням дати у найдрібніших деталях добу і її типів. Але п"єса поставлена пристойно і культурно. А саме головне показала нашого звичайного аматора не тільки у вишитій сорочці і широких штанях, а й у чужому йому великопанському фраку і білих рукавичках. П"єса "Одруження" довела, що не тільки ті комедійні колізії смішні, де Хома п"яний свариться з задерикуватою Хіврею, чи дурний Стецько сватається до розумної Уляни. Смішними можуть бути звичайні внутрішні риси людські: надзвичайна щепетильність, діловий практицизм, химерна мрійність. Все це подане по-мистецькому, здатне викликати у глядача сміх саме смішними сторонами характерів.

Це є велике досягнення і провід театру може бути цілком задоволений з цієї своєї мистецької удачі.

З неменшим успіхом театр справився з шедевром сучасної української драматургії п"єсою М.Куліша - "Мина Мазайло". П"єса ця в аматорському виконанні звучала. Всі комічні ситуації дійшли до глядача, а саме головне п"єса дала зрозуміти глядачам всю смішність становища головного персонажа Мини Мазайла, що не може вимовити "лугами", а тільки "лугами", зате добре у Мокія виходить "сестриця", тоді як в Улі воно тільки "сестріца".. Сатира на "тьоть Моть" з Курська і віджилих вчительок "правильних произношений" справили своє позитивне з національного погляду завдання.

Так само патріотична романтика "П"яного рейду" Миколи Чирського дійшла до глядача і він не розумом, а серцем відчув суть трагічної героїки під Базаром. Глядач бачив наочно, як готувався похід, з яким піднесенням він почався і чому так трагічно скінчився.

В цих трьох виставах накреслилися нові шляхи місцевого драматичного гуртка. Нові для аматорів,, нові для таборян, нові для таборових режисерів. Для нас тепер ясно, що так звана знижка на аматорство є безпідставна і невиправдана. І звичайні аматори без сумніву справляться з патетично-натхненними п"єсами Шіллера і яскравими комедіями Гольдоні. Вся справа в бажанні, вся справа в умінні підійти до аматорів і дати їм зрозуміти "душу" п"єси.

В наших сьогоднішніх таборових умовах нема права сидіти на "Ковбасі й чарці" чи "Сватанні на Гончарівці". Таборовий театр мусить і повинен виконувати функцію культурно-виховного чинника. І сенс виправдання появи на нашій сцені невмирущої

"Наталка-Полтавка" на сцені в таборі Корiген.
Ніна Козачук в ролі
Наталки

- Мина Ма-а-а-зеенін! Мазенін!
"Мина Мазайло" на сцені в

театрі табору Коріген.

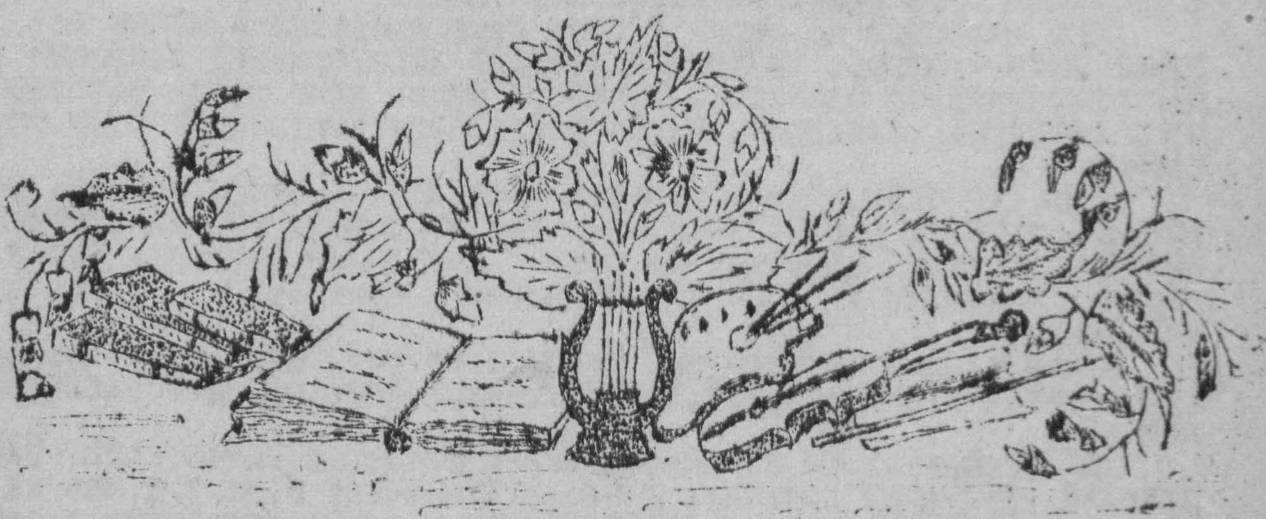
Наш дитячий садок.

Театральна вулиця в таборі Коріґен.

"Наталки-Полтавки" Котляревського саме тим пояснюється, що поза рідною Ворсклою і милими аріями персонажів ця п"еса є ще і нев"янучим мистецьким шедевром. Є де грати акторам, є чим милуватися глядачеві - особливо на вигнанні. Але "Сватання на Гончарівці", "Пошились у дурні", всіляки "Хмари" і "Гриці" мусять поступитися і дати на сцені місце п"єсам Гоголя, Куліша, Чирського, Мол"єра, Гольдоні і інших авторів, що виховують і актора, і глядача.

Це є вимога часу і обставин. Україна не край меду і галушок, а терен, на якому, через його багатство і географічне положення, пролилося найбільше крови. Українці це не Стецьки верхи на соняшниках - /це вмерло 100 літ тому!/ і не Кукси. Це люди яких накреслив Микола Хвильовий у "Вальдшнепах", а Микола Куліш у "Патетичній сонаті". Це люди, яким болить їх бездержавне буття, це люди, які мають посісти своє належне їм місце серед народів світу!

...Чекає все: і розпач і образа,
А рідний край нам буде чужиною.
Не треба смутку! Зберемось відразу,
Щоб далі йти - дорогою одною.

Зметемо вогнем любови межі.
Перейдемо у брід бурхливі води,
Щоб взяти повно все, що нам належить,
І злитись знову зі своїм народом.

О.ТЕЛІГА - "Поворот"

ІВАН ПІП

Ціна людини

Лорд Ролянд Гумпрей Деліфері за внеском до канадійського міністерства корабельних будов просив збільшення йому робочої сили до десяти тисяч чоловіка. Відповідь міністерства була така: "Нашим обов"язком було б взяти робітників з переселенчих таборів Західньої Европи, яким ми мусимо допомагати в їхній біді".

Деліфері, не знаючи людей, які лишились на ласку долі, не знаючи їхнього ставлення до праці, вирішив сам поїхати у Европу, щоб докладніше придивитися до тих людей і розпитати про все представників влади.

По приїзді в Париж, він зупинився в готелі "Гранд Прі" і в найближчих днях постановив відвідати велику фірму "Orion", що мала великі варстати і заклади будови домів і каналізації, і де можна було зустріти людей всіх націй.

Лорд загостив до фірми і його дуже привітно прийняв шеф фірми Люїз Фрамері. По довшій розмові Люїз Фрамері запросив його переглянути варстати. Деліфері бачив дуже добре устатковані слюсарні, столярні, пляни найновіших будівель і тому подібне.

Люди тут були різних націй: - французи, німці, поляки, українці, латиші, серби, італійці. Всі працювали спокійно, вив"язуючись зі своїх завдань. Це дуже сподобалося лордові. Після розмови з людьми і після огляду виробів було видно, що він задоволений.

Підійшовши до одного токарного варстату, біля якого працював старший віком чоловік, лорд оглянув його працю і запитав хто він.

Той відповів: "Я німець, Альфред Гетлер з Ротенбурга. Одружений. Маю малу донечку. У нас в Німеччині біда і я мав щастя дістатися сюди на працю. Тут живу з праці рук і тим є задоволений".

При іншім варстаті працював поляк. Він був на ім"я Ян Заранський з Дембіці, одружений. Ввесь час при праці він був веселий, багато говорив, жартував і сміявся.

Далі лорд зустрів і українця, Петра Чайку, з Красноставщини. Він запитав його, чому він не їде додому.

- Я бідний, а моя батьківщина знищена війною, тому хочу дещо заробити, - відповів йому Чайка.

Лорд оглянув його роботу і відійшов задоволений.

Так по черзі зустрічав він інші варстати і говорив з людьми, де їх працювали тисячі. По оглядинах варстатів він попросив викликати по одному робітникові з кожної нації, переважно тих, що з ними він говорив.

В канцелярію прийшли вісім людей різних націй.

- Мені подобається ваша витривала праця. Працюйте так і далі і ваша праця буде винагороджена,- сказав до них лорд і дав кожному по 250 долярів.

Повертаючи з праці, ці щасливці були дуже задоволені. Таких днів не багато буває в житті!

Петро Чайка, прийшовши додому і не сказавши нічого жінці, почав поспішно переодягатися. Жінка хотіла давати вечерю, але він сказав, що не має часу вечеряти, а мусить поспішати на сходини, бо його присутність там обов"язкова без запізнення.

Як Петро Чайка, так і інші робітники-щасливці, того самого вечора пішли на різні "сходини", "збори" і тільки німець цього не зробив. Прийшовши додому, він оповів жінці про розмову з лордом і про винагороду, що від нього дістав. Повечерявши, він включив радіо, закурив сигару і залишився вдома.

Удосвіта другого дня приплентався Петро Чайка зі "сходин" п"яний, як ніч. Бідна жінка не знала, що сталося. Вона встала і поклала чоловіка в ліжко.

Вже вранці, як вона не намагалася збудити чоловіка, щоб ішов на роботу, він і не думав вставати, кажучи, що дуже хворий і залишився лежати далі.

А лорд того ж ранку запитав телефонічно, чи всі ті люди прийшли на роботу, що вчора одержали гроші. Відповідь була, що своєчасно прийшов тільки німець.

Петро Чайка встав аж по обіді. Він зібрався і пішов кінчати розпочате "діло" з українською приповідкою: - "легко прийшло, хай легко і йде!" Німець інакше казав: "Коли легко прийшло, треба його шанувати!"

І ще дві неділі лорд гостював у Парижі і кожного дня питав шефа фірми про тих людей, чи вони прийшли на працю. Декотрі прийшли за тиждень, інші за дві неділі.

По двох тижнях лорд виїхав до Німеччини і тут вже не цікавився справами чужинців, а відвідав німецькі виробничі заклади в Райнлянді. Потім в еміграційних бюрах дав для німців вісім тисяч місць на роботу у своїх будівельних закладах в Канаді.

ПРИМІТКА РЕДАКЦІЇ: Редакція не цілком згоджується з характеристикою окремих представників націй у цьому нарисі. Так випадково могло бути, але не так є взагалі. І серед українців є люди, яким далеко до Альфреда Гетлера з Ротенбурга. І серед німців є лінтюхи, які куди гірші за Петра Чайку.

Л.К.

За цiну його нащадкiв

До 25-их роковин з дня смерти В.Короленка

Недавно в Москві, в клюбі советських письменників, відбулася вечірка з нагоди 25-х роковин з дня смерти письменника В.Г.Короленка. Як зазначала советська преса, присутні на вечірці гаряче вітали прибулих туди молодшу доньку Короленка - Наталію Володимирівну і внучку його Софію Костянтинівну Ляхович. Вечірка закінчилась читанням творів Короленка.

Володимир Короленко - з походження волинський українець. Він віддав свій геній і перо російській літературі. Як і його великий попередник Гоголь, він збагатив російську літературу незрівняними сторінками майстерного зображення людської душі; гнівними словами щирого і сміливого апологета та оборонця принижених і ображених сильними світу цього.

Але, на наше щастя, Володимир Короленко віддав "північному братові" не все. Він не віддав йому того, чого віддати не міг: своеї української вдачі, яку вдихнув з повітрям українського Рівна й Житомира, де родився і виріс.

Творчість Короленка, як і українця Гоголя, просякнута українським протестом проти московського насильства. Це Володимир Короленко перед своею смертю написав відкритого листа Ленінові, в якому протестував проти нової неправди. Українську душу Короленка відчуваемо і в тому, що після десятків літ поневіряння в країнах "не столь отдаленних" він нарешті таки потягнувся в свою українську стихію, в свое середовище - в Полтаву.

В Полтаві живучи, сім"я Короленка рідниться з Ляховичами. Ляховичі це середнього достатку селяни, що тримали посесію на фільварку в одному з повітів Полтавщини. Це була цілком українська родина, що походила з Волині та була пов"язана з колами духовенства того краю. Була родина, що працею власних рук спромоглася на оренду фільварка. Пан Ляхович починав кар"еру "поміщика" - як дрібний поштовий урядовець, а пані - донька сільського дяка. Ця трудова родина, ставши "дідичами", продовжувала працювати і далі, щоб дати освіту п"ятьом своїм дітям. Наймолодший із цієї родини і був Костянтин Ляхович, зять Короленка.

Він був правник. Зв"язаний маетком і своею діяльністю з Полтавою, К.Ляхович входить у ближчі стосунки з родиною Короленків, а згодом одружується з молодшою донькою письменника.

Друга російська революція застала К.Ляховича молодим громадським діячем. Він соціял-демократ і активний діяч цієї партії. Українець, він піддається впливам оточення - і його виставляють росіяни кандидатом в члени Всеросійських Установчих Зборів. Доля тих Установчих Зборів відома: їх нові володарі розігнали, а Костянтина Ляховича, зятя Володимира Короленка, розстріляли.

Авторові невідомі подробиці і безпосередні причини розстрілу. Але дуже добре відоме одне: коли в уніформі російського солдата восени 1917 року йому довелось проходити по вулицях Полтави і перечитувати на розліплених летючках списки кандидатів до Установчих Зборів, де фігурувало і прізвище Костянтина Ляховича, він не раз задавав собі питання: чому ти, Костянтине, в цих списках, коли свого часу мене, українця, за кілька

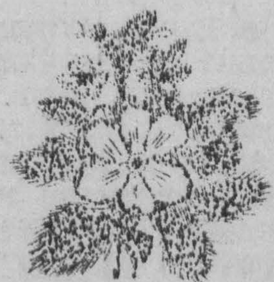
засвоених російських слів інакше як "кацапом" не називав, як і всі ви, ціла українська родина Ляховичів?

Північ заплатила Україні за відданість. Заплату однакову і тестеві, і зятеві.

А через 25-30 літ "присутні гаряче вітали... внучку Короленка Софію Костянтинівну Ляхович"...

Дивні діла творяться в "найдемократичнішій" країні!

Л.К.

Афоризми М. Ореста

Час бережи. Неподібний до інших це скарб: не зростає
Він, а загубиш його, то не віднайдеш ніде.

Ми є життя будівничі. Зі зла і добра ми будуєм.
Стій, роздивися: котру в руки цеглину береш?

Лжа і пересуд, що ціль виправдує засоби. Гляньте:
Засоби всюди і скрізь ціль визначають свою.

Учить розлука любити отчизну, а серце, що завжди
Край свій любило, воно туги подвійної вчить.

Правда одна. Хтось правду с в о ю проповідує? Горе!
Ворог її він або неук, безумець, сліпець.

"Наше життя".

КОБАГРО

Сумно!..

/Малий фейлетон на філологічну тему/

У всьому цьому, дорогі читачі, завинив шановний пан К., що з причин емігрантської непевности просив не розголошувати його прізвища.

Зорганізував він у нас КУСК. /Кружок Українських Студентів Кілю/. А йому мовознавці заперечили, мовляв, в українській мові слова "кружок" в такому його значенні, як він його вжив, нема. Тут до речі лише слово "гурток", а кружком на Україні накривають лише діжки з огірками і зверху камінцем придушують, щоб оцей атрибут до келишка горілки був смачніший.

Шановний автор погодився і сказав: добре, хай буде гурток. Але... як же ми тоді скорочено будемо зватися? ГУСК? ГУСКА? Ні, КУСК - ліпше. А студенти як почули, ні, кажуть, "ГУСКАМИ" зватися не хочемо. Як завгодно тільки не ГУСК! І відкинули немилозвучну абревіатуру. Тепер звуться просто:

Українська студентська громада в Кілю.

В зв"язку з цим прийшло мені на думку написати на тему абревіатур фейлетона. Дарма, що наживу я собі ним ворогів, а редактор "На чужині" навіть ризикуватиме, що його журнал в якомусь таборі стане перед небезпекою попасти на ауто-дафе. Дарма! Дуже сверблячa тема. Не можна не написати.

Так от же про скорочення, чи, як мовники звуть, абревіатури!

Пішла мода в еміграції на скорочення в словах так, як буває у жінок мода на вкорочення якоїсь частини свого туалету. Скорочують що можна і чого не можна. Іноді здається, що й організації творяться не для організацій, а для скорочених назв.

Приміром КУК - Координаційний Український Комітет. /Я дуже шаную цю організацію і не маю нічого проти неї по суті, але щодо її скороченої назви, то прошу пробачити, вона так і проситься на сторінки фейлетона/. Яке красиве сполучення звуків: КУК! Вслухайтеся в мелодику звуків:

Ми належимо до КУК-у!

Пам"ятаєте пісеньку:

> Пару коней я дістав,
> Чум чара чурара!
> За границю одіслав -
> Ку-ку!

Відбулося "енне" засідання КУК-а. Теж асоціяція:

> От тобі і штука
> Капітана Кука!

А чи не можна було б просто назвати: - Український Координаційний Комітет?

А як же тоді з абревіатурою? УКК? Ні, не годиться! Тільки КУК! Ку-ку, Кука...

А то ще візьмемо: МУР /Мистецький Український Рух/. Так само дуже поважна вельна літературна організація; але щодо абревіатури, то їй місце знову ж таки лише в фейлетоні!

Яка прекрасна назва: МУР! Думаю, що шановний голова цієї організації пан Улас Самчук мусив би видати премію в дві тисячі марок і через газету "Час" розголосити ім"я автора.

Уявляю, як обгрунтовувалася назва на одному з засідань

літературної організації.

Виступає автор проекту:

– Ви, панове, тільки вслухайтесь в звукосполучення: МУР! Це не якісь там КОЛО, ЗВЕНО, ЛАНКА. Це МУР! Твердий, як мур! Ви, панове, за тверду організацію?

– Так, за тверду.

– Тоді – тільки МУР!

Поети запротестували:

– Як так? Та це ж не естетично!

– Зате міцно!

– Що з того, що міцно? І тюрма міцна та чорт їй рад. В сірому граніті, в цементі, в цеглі шукати натхнення поетам?

– Дрібниця, в добу шукання незалежної, самостійної, соборної... тільки МУР! Що ви можете протиставити ворожій навалі дошки, дикту?

Поети далі хвилювалися.

– Ну, добре. Були колись Наплітяни, Молодняківці... А ми ж то як зватись будемо? Невже мурини? Та ж ми білі! Европейці! Ви ж за Европу?

Захмарилося обличчя автора проекту, але тільки на мить. А далі:

– Нічого, панове! Муринами вас можуть назвати лише вороги української державности! І на це ви мусите протиставити свою твердість, як... мур! Зрозуміло?

І прийняли МУР.

МУР, мурини, мурувати, мулярі...

Хай живе МУР!

Кажуть, що муринам так сподобалися скорочення, що вже дехто й імена письменників почав скорочувати. В одній редакції режисера Володимира Блавацького почали називати Вобла, а Івана Багряного – Івба.

"Івба" в газеті УВІ /Українські Вісті/ написав статтю про серце /пробачте, душу!/ "Народного Малахія". А Вобла гостро відповів йому в газеті "Утри" /не носа! – "Українська Трибуна". Дискусія про Малахія триває".

Молоді дивилися-дивилися на старших і собі давай організовуватись абревіатурно.

На початку утворили СУМ – /Спілка Української Молоді/.

Засумували майже у всіх таборах. Дарма, що всі права на авторство цієї назви ще в 1929 році застерегла собі наймогутніша абревіатура із трьох літер на Катерининській вулиці в Києві.

Сумують!

Але оскільки молодь непосидюча, їм ще інших організацій захотілося. І тому оце недавно з"явився... КУМ! – /Клюб Української Молоді/. Став він в опозицію до СУМ"у. І тепер КУМ воює з СУМ"ом. На зразок, як СУЖ воює з НДОУЖ"ом.

Хто переможе – покаже майбутнє.

Ви не уявляєте, шановні читачі, які перед українською молодю відкриваються перспективи у зв"язку з поширенням скорочень!

Як би Тарас Шевченко чи Леся Українка встали із гробу і прочитали в наших газетах, як у нас на еміграції росте СУМ, розбудовується МУР, виглядає КУК і поводиться КУМ /і то не так в житті, шановний читачу, як на папері!/, то вони... мабуть знову померли б.

А нам доводиться жити. Ба, навіть державний патріотизм на цих скороченнях будувати! СУМ-но!

Костянтин Багрянородний

Рецензії

D.DOROSHENKO: TARAS SHEVCHENKO, THE NATIONAL
POET OF UKRAINE
Published by M.Stawnichuk, Augsburg, 1946.

З зацікавленням беремо у руки цю невеличку книжечку, написану про генія українського народу - Тараса Шевченка - в англійській мові. Очевидно, її мета - інформувати англійсько - американське громадянство, а в першу чергу урядовців і військових у Німеччині.

Враження по прочитанні цієї книжки дуже корисне. Автор з основним знанням не лише історичної, але й літературної сторінки порушених питань справно описує життя і творчість нашого поета. Як і слід у книжці для чужинців, зупиняється автор спочатку на питанні, чому в 17 і 18 віках знала західня Европа куди більше про історію й сучасність України, як у 19 віці. Автор говорить про тодішні книжки й журнали, що займалися нашою справою у мові французькій та англійській та подає точні дати про них. У 19 віці таких книжок уже майже не було, бо Україна вже щезла з карти Европи.

На тлі нашої невдачі в 18 віці та жахливої неволі, у яку попав тоді наш нарід, ясує автор Шевченкове життя і творчість. Слід відмітити, що він дуже старанно підбирає життєписні, історичні й літературні факти, щоб яко мога поетичніш з'ясувати чужинцеві нашу тодішню дійсність і переломову Шевченкову діяльність. Помагають у цьому також кілька Шевченкових поезій в удатному перекладі англійки, п.Войніч /„Мені однаково", „Косар", „Минули літа молоді", "Заповіт"/. Більше перекладів не вміщено, мабуть ізза недостачі місця. Крім них наводить ще автор кілька важливих уривків із політичних поем /„Сон", „Кавказ" і „Посланіє"/ у власному, дослівному перекладі. Вони органічно доповнюють виклад і помагають чужому читачеві зорієнтуватись в ролі Шевченка в нашому житті.

Для більшої об'єктивности наводить автор при оцінці Шевченкової ролі та творчости ядерні думки чужих і наших критиків. Між ними кілька гарних Франкових думок і його поетичну характеристику Шевченкової ролі та впливу, написану в 100-літню річницю його уродин. Автор пише, що вона була вперше друкована в англійському журналі "Славонік Ревю" в 1924 р. Одначе появилася у нас уже раніше, мабуть у львівському ювілейному збірнику на честь Шевченка, з нагоди тієї ж річниці, або в збірнику на честь Франка з нагоди його ювілею в 1913 р.

В кінці оцин висновок:

Хоча ця книжка написана з великим знанням і старанністю та навіть знавцеві Шевченкової творчости дає нові факти й перспективи, вона не вистачає для пересічного читача з західної Европи і тим більше з Америки. Цей читач нічого не знає з історії України і майже нічого з історії східної Европи, бо там у школах мало що вчать про той Схід. Для нього слід би написати значно обширніше: про ролю царя Петра і Катерини II.в нашій історії; так само про культурний і соціяльний стан України в першій половині 19 віку та про діячів Кирило-Методіївського Братства. Також чимало поміг би західньо-европейському читачеві вжитися в українську духовість: докладніший життєпис поета, ширший розгляд.

його творчости /головно політичних поем/ та його впливу на ближчі й дальші покоління. Треба б окремих сторінок про діячів "Основи" і працю "Громад" по Україні до 1863 р. про 60-ті та 70-ті р.р.в Галичині /Франко ще в гімназії вивчив "Кобзаря" на пам"ять/, про Братство Тарасівців, Р.У.П. та про глибокий вплив Шевченкових думок на політичних і культурних діячів наших за останні сто років.

Очевидно, не легко тепер видати книжку втроє й учетверо більшу, як ця, одначе варто старатися, бо вплив її був би куди тривкіший і сильніший, як цієї. Як недокладно знають про Шевченка навіть учені англійці, бачимо хоч би з коротенької передмови до цієї книжки проф.Сітна Уотсена /Seton-Watson /.

М.Заклинський

МИХАЙЛО ОРЕСТ - "ДУША І ДОЛЯ". Поезії.
Видавництво "Брама Софії",Авгсбург,1946.

Є поети,що їх покликанням є бути трибунами народу,будителями дум,вістунами обріїв.Діяпазон їх поетичного голосу дуже широкий.Їх вистарчає на громову поезію кличів і разом з тим в них є струни найніжнішої і найінтимнішої лірики.

Але є поети,голос яких не здатний на поезію такого широкого розгону.Як казав колись,ворогом знищений,великої сили поет Евген Плужник:

У дужих дні,немов слухняна глина,
Покірні волі й пальцям різьбяра.
А я схилюсь тихенько на коліна -
Шумуйте днів розбурхані моря.

Одним з найбільших поетів-ліриків другого типу є Михайло Орест.Майстер поетичного слова з категорії тих,що творять етапи в поезії,Орест прийшов у літературу цілком сформований.Роки поетичних студій,кропіткої праці над словом - позаду.Це,треба гадати,були 20-30 роки,коли поет,можливо,підшиваючи папери в якійсь "установі",тихенько "мережив",не публікуючи свого писання,і тим зберігся для нас і для літератури.

І ось перед нами збірка поезій "Душа і доля".

Душа і доля...Рідко коли так збігається назва книги з її змістом.В збірці "Душа і доля" зневірена,розбита,але разом з тим і ясна та правдива душа поета.В поезіях доля народу,доля одиниці, доля живих і доля померлих,доля людини і доля поета.А найперше доля людини!

Кажуть,що справжньою є та поезія,в якій суб"єктивне особисте поетове в сприйнятті читача стає його власним.Болі поетові стають болями читача,радощі поета - радощами читача.Так є там,де є справжня поезія.Так є з поетичними творами М.Ореста.Глибокий і вдумливий,в рядках якого відчувається поетична культура найвидатніших поетів світу,Орест разом з тим не копія і не наслідування когось.Він цілком оригінальне втілення болів і радощів поета Землі,де Дніпро,Софія і Чигрин.

Ореста легко цитувати для підтвердження вищесказаного,бо кожен його рядок підтверджує це.Ось перша-ліпша поезія зі збірки "Душа і доля":

ЖНЕЦЬ

Зором погаслим я поле життя свого оглядаю:
Колос пустий,а проте женець мовчазний і блідий
Косить уперто,з камінним обличчям жито неплідне.
Женче суворий,не я винен,що колос пустий.

Чотири рядки.А яка в них глибока,до болю глибока думка!Чи ж не таким женцем є ввесь український народ,що від якогось часу

поле життя свого косить з колосом пустим? Хіба ж не косить там Кожен з камінним обличчям жито неплідне?

А хіба кожен з нас,без радощів людського життя/бо його в нас відняла чужа сила!/хіба кожен з нас не скаже про себе,що він /особливо за останніх 30 літ!/тільки "зором погаслим" може оглядати поле свого життя?Чи ж знайдуться ті з українців,що скажуть,що не були вони косарями колосу пустого?Ми косим...Але що?Але для КОГО?

Отже в цих чотирьох рядках велика правда,правда нашої долі, яку поет розкрив мистецькими образами.На цю тему можна писати наукові трактати,публіцистичні статті,але в поетових устах це з неперевершеною силою зазвучало в чотирьох рядках.Істино: словам тісно,а думкам просторо!

В поезії "2-е жовтня 1943 року" читаємо:

Котився час і кожен рік,як злодій,
мій дух і серце тупо окрадав.
Минули трави,червень і погоди,
Мені не знати навіть і отав.
Як жить?Принада і відрада видив
Не виникне в безликій далині.
Нещасний той,хто світ земний одвідав
В його фатальні,демонічні дні.

Тяжка поезія...Сумна поезія...Але про що?Чим викликана? В заголовку - 2.X.1943 рік.Не знаємо,що в цей день було з поетом але знаємо,що в ці дні Україну роздирала орда двох ненаситних окупантів.Що Україна горіла в огні повстань,що по Україні розпочене залізко спочатку пройшло з заходу на схід,а в осінні дні 1943 року сунулось назад.

Може поета в ці дні везли в товарових вагонах як робочу силу на Захід?Може в ці дні прощався він з рідною землею?Може горів у ці дні його рідний дім?Не знаємо.Але знаємо одне:"фатальні,демонічні дні" - стали фактом.

Так,так.Нам від якогось часу кожен рік,як злодій "і дух і серце тупо окрадав"!Нам здавалось,що ось-ось має початись весна,наша весна!Але ж жорстока дійсність ламала і нівечила ці сподівання.

Як жить?

"Нещасний той,хто світ земний одвідав
В його фатальні,демонічні дні."

Виправдуємо відчай поета.Бо хто з нас не мав такого відчаю?

Поезії Михайла Ореста переважно сумні,безперспективні.Віє від них тугою,печаттю приречености...

Я з тугою взяв заручини
І перстень її тяжкий
Мені неухильно вручений
Лежить на душі моїй.
Лиш часом,як промінь місяця
Позичений в сонця блідий,
Радості давні світяться
В ночі великій моїй.

Але що можна сказати про життя,про добу,в яку ріс і розвивався поет?...Розуміємо,що це не вихід.Але...але не всім дано викресати з душі "Контра спем сперо"!Поет цілком земний і смертний.Наш сучасник.І з народом ділить його тяжку долю.

Щодо мистецької вартости поезій Ореста,то велетенське багатство образових засобів,володіння всіма розмірами,включаючи віджилий гекзаметр,блискуча техніка рим і саме головне наснага рядків глибоким філософським і психологічним змістом - роблять з поезій цього майстра найцінніший здобуток української літе-

ратури нашої доби.

"Душа і доля" - книга правди українського народу в тяжку добу. .

Наостанку ствєрджуємо відрадний факт:нам радісно,що з тисячами "переселених осіб" в сховку від фізичного і морального знищення і один з найталановитіших поетів Михайло Орест.

Віримо,що його поетична муза озветься іншими струнами,як тільки краєчок ясного неба відкриється над нашою многострадальною батьківщиною.

С.К.

ЧИТАЧУ!

Ваші враження і зауваження про це число нашого журналу просимо слати на адресу:
Redaktion "Na czuzyni"
Post Heikendorf über Kiel
D.P.Camp 25.

Редакція.

Редагує Колегія.

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ

ЛІТЕРАТУРИ І ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

6

ЛЮТИЙ-БЕРЕЗЕНЬ

1947

КІЛЬ-КОРІГЕН

На правах рукопису

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ

літератури і громадського життя

6

ЛЮТИЙ-БЕРЕЗЕНЬ

1947 р.

КІЛЬ-КОРІГЕН

Зміст:

О.Жданович

Останній акт

"Як нецікаво вмирати на старість від хвороби печінки",- казала часто Олена Теліга."Як велично,що вам не дано до тридцятого року дожить"-писав про покоління борців Ольжич.До цього покоління належала Олена Теліга.Належала до того покоління,що не тільки гарно жило,але й велично вмирало.І смерть,як останній акорд гарячого життя,як щось велике й таемниче,не могла бути не стилевою.

І в павутинні перехресних барв
Я палко мрію до самого рання,
Щоб Бог зіслав мені найбільший дар:
Гарячу смерть,не зимне умирання.

Життя її ніколи не було спокійне,повільне. Вона горіла змаганням за майбутне,прикрите туманом невідомого.

Бо серед співу неспокійних днів,
Повз таемничі і вабливі двері
Я йду на клич задимлених вогнів -
На наш похмурий і прекрасний беріг.
Коли ж зійду на каменистий верх
Крізь темні води й полумміяні межі,
Нехай життя хитнеться й відпливе,
Мов корабель у заграві пожежі.

Над рікою подій вона в Києві входила на щораз вищий беріг.Кипіла творчою працею,формуючи душі.Так наче б тепер вибачалась перед Києвом,що колись так далеко була від його болів, турбот і трагедій.Наче б хотіла тепер своїй землі надолужити колись пропущене.Чула в цьому велике захоплення.А майбутне лежало покрите хмарами.Та її воно не лякало.

І ось 9 лютого 1942 року в життевій мандрівці ступила Олена Теліга на каменистий верх.І дійсно,мов корабель у заграві пожежі,відійшла від нас.Не вірилось,що це так.Ще сьогодні була вона тут,повна життя,уділюючи його іншим.

Того дня гестапо арештувало всіх,хто прийшов у помешкання Спілки Письменників,зробивши перед тим засідку.До години третьої по полудні всіх заарештовано.Нікому не вільно було вийти. Гестапо чекало на дальших гостей.Ситуація була більш як поважна.В кожному разі ясна.Настрій був похоронний.Лише Олена Теліга бреніла сміхом,підбадьорувала.Казала,що братиме всю відповідальність на себе,тому іншим нема чого боятись.Потім довідались,що додержала слова абсолютно-докладно.Голошене нею почуття і обов"язок відповідальности вона виконувала і в обличчі смерти.

По годині 15-ій відвезено усіх,що мали щось спільного з Управою Спілки Письменників до Гестапо на вулиці Короленка Ч.33.

Звідти не вийшли ніколи:

ОЛЕНА ТЕЛІГА
Інж.МИХАЙЛО ТЕЛІГА
ІВАН ІРЛЯВСЬКИЙ
проф.ГУПАЛО
ред.КОЩИК
ВАСИЛЬ КОБРИН
ІГНАТКО

/Останніх заарештовано раніше/.

Хоч і як глухі мури в"язниці Гестапо,але героїзм Олени Теліги проходив через них.Вона була впевнена в слушності справи і тому спокійна.

В одній з келій знайдено напис:

"ТУТ СИДІЛА І ЗВІДСИ ЙДЕ
НА РОЗСТРІЛ
ОЛЕНА ТЕЛІГА"

Зверху тризуб.Без гарних слів,без окликів і закликів...

КОЛИ МИ,ПОЕТИ,ПИШЕМО ПРО ВІДВАГУ,ТВЕРДІСТЬ,ШЛЯХЕТНІСТЬ ПОСВЯТИ Й ЦИМИ ТВОРАМИ ЗАПАЛЮЄМО ТА ШЛЕМО НА НЕБЕЗПЕКИ ІНШИХ,ТО ЯК МИ МОЖЕМО САМІ ЦЬОГО НЕ РОБИТИ?
СПРАВЖНЯ ПОЕЗІЯ ЦЕ НЕ ВИДУМАНА КОМБІНАЦІЯ. ЦЕ ВПЛИВ ДУШІ.ЯК ЖЕ Ж ЧУТИМУСЬ Я,КОЛИ ПІДУ ПРОТИ СВОЄЇ ПОЕЗІЇ?
КОЛИ Я ЗАГИНУ,ТО ЗНАТИМУ Й ІНШИМ ПОКАЖУ,ЩО ЖИЛА ТАК,ЯК ХОТІЛА Й ПОВИННА БУЛА ЖИТИ.
КОЛИ СИДІТИМУ В БЕЗПЕЧНОМУ ЗАПІЛЛІ,ЦЕ БУДЕ ЗРАДА МЕНЕ САМОЇ.

ОЛЕНА ТЕЛІГА

Олена Теліга

ВОЛ. КОССАК

Поезія - душі свічадо...

До 5-их роковин з дня смерти О. Теліги

Минуло 5 літ, як перестало битись полум"яне серце Олени Теліги, поетки, що до слова взялась не за ради моди чи слави, а тому, що в ній горів Божий дар творчого неспокою.

Сьогодні ще нема критичних статей, що розкрили б читачам глибину її поезій, ще нема шкільних читанок чи підручників, де її поезія була б лектурою молодому поколінню. Але Олена Теліга вже сьогодні повинна увійти в залізний фонд кращих зразків новітньої поезії. На її творах, як рівно ж і на її геройському житті повинна вчитися наша молодь.

Смерть поетки - втрата неоцінима, але одночасно це є і гордість, що таких людей родить Українська Земля!

Балакають скрізь про здрібнілість людей сучасности, про їх вузькоглядність, практицизм... Ми вказуємо лише на два імені - Теліга і Ольжич. І всі балакуни мусять замовкнути. То правда, що у нашу добу наросло багато так званих покидьків суспільства: кар"еристів, шкурників, татарських людей, але... коли і в яку добу їх не було? І чи по цих людях оцінюється ввесь народ? Ні, не по них, цих віднадках суспільства, оцінюється все суспільство, а по тих героях, велетнях духа, що були в усіх переломових часах нашого історичного буття і будуть напевне в майбутньому, як прийде наказ години.

Олена Теліга - людина і поетка. Як про поетку цих кілька завваг, що мали б бути вступом до глибшого і всебічного аналізу її творів.

"Душа на сторожі" - перша посмертна збірка поезій Олени Теліги. Тут не все з того, що написала вона. У вирі війни, в руїнах і пожежах Батьківщини і Чужини більша частина загубилась і невідомо чи вдасться загублене відшукати. Але й те, що перед нами, дає підстави говорити про мистецьку індивідуальність Олени Теліги і про її велике значення для нашої літератури взагалі.

Що характеризує поезію Олени Теліги в збірці "Душа на сторожі"? Ми це назвали б двома словами: людяність і щирість. Який би вірш не взяти, в кожному ці риси дають себе відчувати. Чи це буде тема повороту на Батьківщину, як в поезії "Поворот", де з рядків випромінює гірка правда наслідків тривалої розлуки з рідним краєм, чи тема радости життя - "Сьогодні кожен крок хотів би бути вальсом"... чи тема посвяти себе борні, коли

"Ні на день в душі не холоне
молодече бажання чину"...

чи тема взагалі життя в усіх його проявах і боротьби за нього - скрізь Олена Теліга людяна і щира. Людяна і щира сама з собою, зі своїми мріями, пориваннями і ідеалами.

Що може бути сильніше, величніше і благородніше, як змога піднятися над будні, над більші і менші щоденні вдачі і невдачі та крикнути собі самій /а значить і іншим!/:

Греби скоріше! І пливи, пливи.
Повір: незнане щось у невідому пору
Тебе зустріне радісним - живи!

Поетична збірка, що містить всього два десятки віршів звичайно, кількісно малий доробок, щоб у ньому розгорнувся ввесь світ поетки. Але вже в поодиноких поезіях Олени Теліги /і це їх найцінніша прикмета/, як в краплині води світ, відбиваються всі характеристичні риси її поетичного стилю: людяність і щирість.

Кована ритміка поетичного слова, що творилося не в штучному підганянні підчас безсонних ночей рядок до рядка, а що повставала в кипучому вирі глибокого всеохоплюючого життя - як вона може не запалювати наших чуттів, не будити пристрастей, не кликати вперед?

Не бійся днів, заплутаних вузлами,
Ночей безсонних, очманілих ранків.
Хай ріже час лице добром і злом,
Хай палять серце найдрібніші ранки.
Ти в тінь не йди. Тривай в пекучій грі.
В сліпуче сяйво не лякайсь дивиться -
Лише по спеці гряне жданий грім
І з хмар сковзне - багнетом - блискавиця.

Якбифми не знали останнього акорду життевої симфонії цієї величної людини, ми лише на основі цих рядків могли б наперед сказати, як скінчить своє життя ця людина. Вона скінчить його не у глибокій старості серед вихованих дітей і внуків, а спопеліє "до тридцятого року" в гарячій борні.

Послідуюче життя довело: слова поетки не розійшлися з ділом. Трагедія наших героїв у тому, що __такий__ кінець їх найчастіше буває необхідністю. І поетка наче передчувала, що він буде саме такий, бо хіба не про це говорять її рядки:

І в павутинні перехресних барв
Я палко мрію до самого рання,
Щоб Бог зіслав мені гарячу смерть -
Не зимне умирання.

Що зумовило цю щиру і безпосередню, глибоку і переконуючу поезію? Що зумовило цю глибоку правду, що виривалася з її грудей, хоч часами вона була й гірка, хоч це й була правда грядущої недалеко смерти?

Зумовило едине: ОРГАНІЧНЕ ЗЛИТТЯ ЗІ СВОЇМ НАРОДОМ, З ЙОГО ДОЛЕЮ, ПОВНОЮ ВАЖКИХ ЖЕРТВ КРИВАВОЇ БОРНІ, АЛЕ БОРНІ УСВІДОМЛЕНОЇ, У ВИСЛІДІ ЯКОЇ МУСИТЬ ПРИЙТИ ВОЛЯ!

Олена Теліга просить у Бога __гарячої__ смерти, її душа "летить за небосхил", по слідах сильних вона готова іти хоч на смерть. І все це - в ім"я світлих обріїв своєї многострадальної Батьківщини.

Поетка скупа на слова, скромна у виразах. В цілій збірці її поезій ви не зустрінете так розповсюдженого у нас тепер, та й раніше, банально вживаного слова "Україна", "український". Вона синонімічно замінене у неї скрізь абстрактними поняттями: Прекрасного Берега, Своїх Доріг, Свого Повітря... Але хіба ж на мить губиться від цього незрівняна сила патріотизму, що б"є джерелом з її поезій? Це дуже прикметно і характеристично.

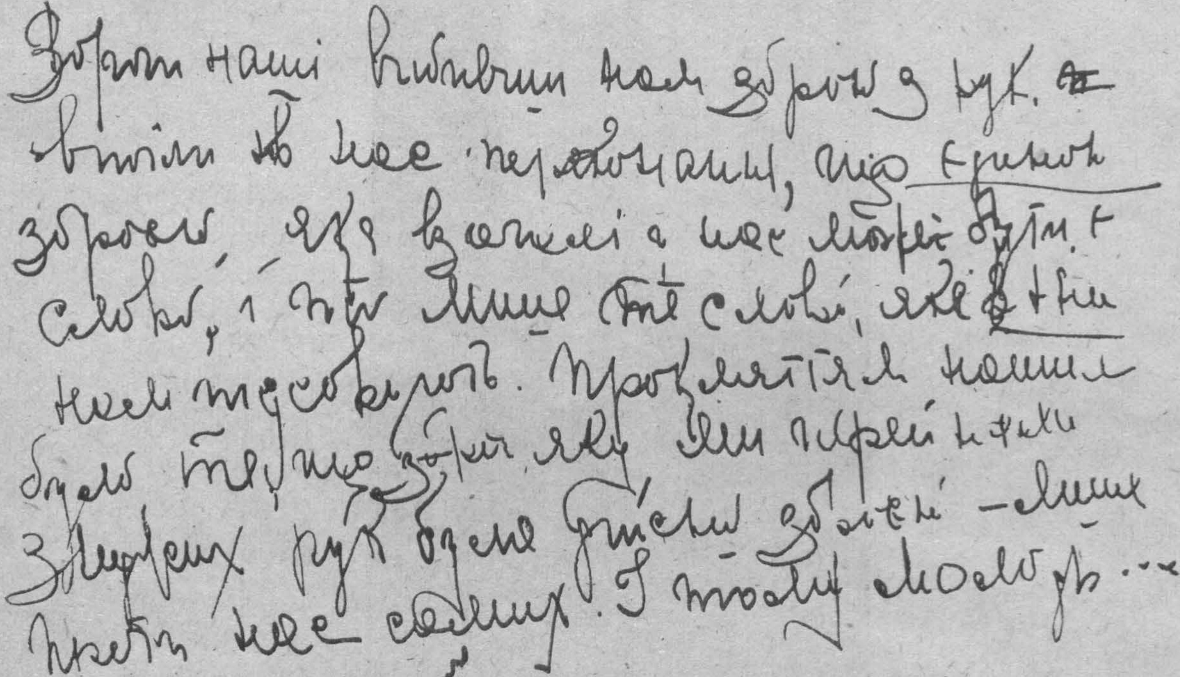
Бадьорість і оптимізм Олени Теліги не мають нічого спільного з фальшивою бадьорістю сучасних поетів по той бік "залізної завіси". Мертвороджені викидні такими ж мертвими лишаються. Поезії там такий же примусовий асортимент, як біографії "вождів" чи твори "кля сиків" відомого "ізму".

Повнокровна і кипуча поезія вірних синів і дочок свого народу, з поміж яких на перше місце високо знялась Олена Теліга, світитиме яскраво в дні сьогочасної руїни і невдач, але в стократ яскравіше світитиме на рідній землі "в сім"ї вольній, новій"...

День пам"яти Олени Теліги
в Таборі Коріген, 23. II
1947 р.

Автограф уривка з чернетки реферату
Олени Теліги "Книжка - духова зброя"
З матеріялів Видавництва "Культура".

Вороги наші,вибивши нам зброю з рук,
впоїли в нас переконання,що <u>єдиною</u>
зброєю,яка взагалі у нас може бути
є слово і то лише те слово,яке <u>вони</u>
нам підсовують.Прокляттям нашим було
те,що зброя,яку ми перейняли з чужих
рук,була дійсно зброєю - лише проти
нас самих.І тому молодь...

C.K.

Три зустрічі

Перед очима натхненна поетка Олена Теліга, як я її бачив за піврону, за три місяці, за місяць до її героїчної смерти.

В житті є так, що зустрічає кожна людина сотки осіб, з якими знайомиться, розходиться, забуває, знову нових зустрічає... але 90% облич з пам"яти стираються, як стирається фарба на речах. Залишаються загальні обриси.

Олена Теліга стоїть і зараз перед моїми очима, як жива. Так і здається, що ось відчиняться двері і ввійде вона, усміхнена, жива, як живе срібло, і заговорить лагідною приємною, але одночасно енергійною і вольовою мовою, яка не лишає по собі вагань, сумнівів, а запалює до праці, яка б та праця не була важка чи трудна до виконання.

Перший раз я зустрів Олену Телігу восени 1941 року в приміщенні редакції газети "Українське Слово" на Бульварно-Кудрявській вулиці 24 у Києві.

На другому поверсі, як увійшов по сходах до широкого коридору просто на мене глядiла таблиця, писана від руки на розгорнутому листку паперу:

🔱 Редакція "Л І Т А В Р И"

Я був у редактора газети "Українське Слово" Івана Рогача в справах своєї статті. Повертаючись від нього і знаючи, що при газеті почав виходити окремий літературний часопис "Літаври", я вирішив зайти до редактора, щоб довідатись, як є справа з його розміром і періодичністю і чи не можна було б там надрукувати тільки що викінчену мою нову комедію.

Мені, що стояв тоді далеко від преси і взагалі друкованого слова, як вони виглядали під німецькою окупацією, навіть і не здавалось, що тут можуть стати на дорозі якісь перешкоди. Я ішов до "Літаврів" твердою рішучою ходою, як ідуть в свою рідну хату, добре знаючи, що там тільки свої, рідні.

Перша кімната, в яку я увійшов, була пуста. Стояло два столи, кілька стільців, махва в кутку і від усього відгонило страшенною пусткою. Я оглянувся на боки і праворуч побачив, що ця велика кімната має ще відгороджене відділення з невеликими на одну половинку дверима. Я постукав у ці двері, але мені звідти ніхто не відповів.

Бачучи, що з моїх відвідин "Літаврів" цим разом нічого не вийде, я повернувся, щоб іти додому. Але тільки я ступив два кроки до виходу, як двері відчинилися і в кімнату увійшла маленька не то дівчинка, не то жінка з паперами в руках.

Побачивши мене, вона запитала:

- Вам до кого?
- Я хотів бачити кого-небудь з редакції "Літаврів".
- Я працюю в редакції "Літаврів", прошу зайти.

І вона підійшла до маленьких дверей праворуч, відчинила їх і рукою показала, щоб я увійшов.

Я ввійшов. Маленька жінка чи дівчина зачинила двері, подала мені руку і сказала:

- Будемо знайомі: Олена Теліга.

Про Олену Телігу я вже чув. У Києві про неї йшла голосна слава, як про першу жінку з молодої української еміграції, що знайшла собі серед киян-українців загальну симпатію і що, кому б що не боліло, особливо у мистецьких працівників, а ще вужче літератів, - Олена Теліга завжди знаходила шляхи до полагодження трудних справ.

- Прошу сідати!

І сама сіла за столом.

Я сів перед нею.

І хоч видавалася вона мені через свій зріст і загальну конституцію надто молодою, далеко молодшою мене, мені чомусь стало так ніяково перед допитливим поглядом її бистрих карих очей, що я, раз глянувши в ці, як казав Кулішів Мокій "два вечірні озерця в степу", мусів опустити свої, як школяр, і чекати, що мені накаже мій учитель.

А "учитель" сидів за столом, поклавши рученята на стіл, і чекав що цей "учень" буде говорити. Але "учень" мовчав. Мовчав, бо почував себе не тридцять кількалітнім чоловіком, а таки справді малим хлоп"ям, яке зловили на пустощах, а тепер випитують: а чого ти, приміром, пішов у горох, а хто тобі дозволив, а чи ти знаєш що це не гарно і т.д.

Нарешті, коли, приблизно, хвилинна павза /що здавалася для обох дуже довгою/ стала не зручною, я підвів очі і сказав:

- Знаєте, я так чомусь хвилююсь, зустрівшись з вами, наче ви моя давня ще з дитинства знайома... А тепер ми з вами знову зустрілися і... я не знаю з чого почати.

- А ви не надавайте цьому значення. Ми маємо час і можемо про все поговорити... не поспішаючи. Адже ви не спішитесь?

- Ні.

Я глянув пильніше на неї. Краєчки її губ ледь ворушилися - чи сміятись хотіли, чи щось сказати?

В очах стояло те саме проміння доброти. Невеличкі промені зморщок, ледь помітних, відходили від краєчків очей, що означало, що ця маленька жінка вже зазнала в житті горя. Худенькі пальці з гарними рожевими нігтями приминали краєчок тонкої теки, що лежала на столі.

- А ви у Празі не були?- Спитала вона.- Мені здається, що я вас десь бачила.

- Ні, я у Празі не був. Але і мені здається, що я вас десь бачив.

- Тоді, можливо, у Києві десь зустрічалися... Тепер, після мого приїзду сюди.

Ця жінка не питала мене, чого я властиво прийшов. Я не говорив так само про це. А між тим вже якимись невидимими шляхами було ясно, що вона знає про мету мого приходу.

Пам"ятаю, що я говорив Олені Телізі, як дуго я мешкаю у Києві, як радий, що нарешті в кожній нашій установі працюють наші люди, що... найбільше радий, що, нарешті, у Києві буде виходити справжній літературний часопис і що в ньому будуть друкуватися твори, які будуть відбивати стремління і почуття нашого народу.

Олена Теліга сприймала це з захватом. Видно не один я і не перший я, киянин, говорив їй про це. Видно було, що вона цілком розуміє тих, що за 25 років серед "людей" до психози заскучили за людьми. І що... така чудернацька зустріч має під собою глибокі і поважні причини. Відвідувач більше мовчить, ніж говорить, але зате більше говорять очі, серця і ті невловимі ниточки, що поєднують душі, за якими нема про запас каменя на всякий випадок самоохорони...

....

Така була перша зустріч з Оленою Телігою, здається, в жовтні чи напочатку листопада 1941 року. За недовгої моєї візити редакторці "Літаврів" я майже нічого їй не сказав, а вона в свою чергу нічого мене не спитала. Ми тільки сконстатували конечну потребу видання літературного часопису і що до нього я конче повинен писати.

Я встав і почав прощатись. Потиск руки Олени Теліги був енергійний, сказати б мужеський. Вона так само щиросердечно дивилася своїми добрими очима, які наче промовляли: "вір, чоловіче, що добро живе, що добро було, є і буде вічно!"

І коли я ішов від цієї Жінки, залишаючи будинок редакції "Українського Слова", мені здавалося, що я, як Тітль і Мітль з метерлінкової "Синьої птиці", повертаюся з країни чудес. І тому мені хотілося співати, сміятися, бавитись, як то часто буває з людиною, коли їй раптом і несподівано у чомусь повезе.

У чому ж мені "повезло" при зустрічі з Оленою Телігою?...

А я зустрів Людину!

Зустрів і познайомився з Людиною, після розмови з якою ще більше захотілося жити, працювати, творити...

Забажалось бути і собі – Людиною!

" "

" "

І друга була зустріч.

Після першої, мабуть, за місяць.

У міжчасі я прийняв був працю в освітній ділянці і стільки та праця забирала у мене часу, що я не міг раніше принести щось редакції "Літаврів".

Зоглядівся, як почало надходити 1-е грудня – трагічна дата знищення письменників Косинки, Влизька і Фальківського.

Я вирішив що б там не було, а написати статтю про одного з загиблих. Чомусь мій вибір впав на Фальківського. І вже другого дня я ніс до "Літаврів" статтю, присвячену життю й творчості цього поета.

Але мені і цього разу не вдалося застати Олену Телігу за її робочим столом.

У першій великій кімнаті сидів чоловік, друкуючи на машині і на моє запитання сказав, щоб я почекав, бо Олена Теліга зараз напевне в друкарні.

Не встиг я сісти, як двері відчинились і ввійшла Олена Теліга, несучи в руках тільки що відбиті коректурні листки "Літаврів". Пальці її були брудні і видно було, що вона не тільки редактор і коректор, але й напевне складач.

Побачивши мене, Олена радісним окликом привітала мене і зразу запитала:

– Ну, принесли?

– Так, приніс, – відповів я.

При звістці, що у мене стаття про Фальківського, вона аж сплеснула долонями.

– Чудово! Як це чудово! А в мене як раз нема статті про нього! Є одна, але... давайте сюди!

Ми були в кабінеті-кімнатці Олени Теліги. Вона за столом, а я, як і першого разу напроти на стільці. Три-чотири хвилини вона перебігала очима статтю, а потім одірвала очі від рукопису і ще раз сказала:

– Ну, як це чудово вийшло! Просто... Просто і не сказати як! Зараз! – і вона вибігла зза стола і, кинувши мені "Пробачте!" зникла.

Але за хвилину була вже назад і повідомила,що статтю здала до набору.
- Коли вийде число? - запитав я.
- Завтра повинно вийти,- відповіла. - Але якби ви знали,як все тяжко йде! але йде.А це головне.Трудноці для того і існують,щоб їх подолувати.Чи не так,пане С.?
Я сказав,що так.
Ми говорили про те,що розбудовується Українське Видавництво. Олена Теліга порадила,що в справі задуманого мною видання антології української літератури мені треба звернутися до п.Гайовича.Що не зле було б перевидати раритетні тепер деякі твори Хвильового,Косинки,Куліша і інших.
Цього разу розмова була жвавіша.Але я бачив на столі перед редакторкою грубу теку з рукописами,бачив розложені на підвіконню листки коректи "Літаврів" і з мого боку було б злочином затримувати розмовами цю єдину силу,на якій трималися,як мені здавалося "Літаври".Затримувати,хоч вона і одним рухом не показала,що кудись поспішає,що не має часу то що.
Я швидко попрощався з редакторкою,вказавши на те,що не смію затримувати її довше в той час,коли така сила роботи жде її і пішов додому.
На мене дивилися обгорілі дільниці знищеного війною Києва.Пащі вікон без рам і без шкла,ями на тротуарах,поснований дроти військових телефонів на вулицях і провулках,синя уніформа і цокіт кованого німецького чобота віддавав у вухах.
А я ішов і думав: як би в кожній установі і в кожному важному пункті,що кермує певною ділянкою життя,була така Олена Теліга - нам би трудноці воєнного часу не були страшні.
Та й так вони не мають бути нам страшні.Адже ми працюємо?
І був я тоді у поглядах на все великим оптимістом!

"
" "

В кінці грудня,чи на початку січня нового 1942 року ми знову зустрілися з Оленою Телігою в редакції "Літаврів".Я приніс знову статтю до часопису і цього разу застав редакторку в її маленькому кабінеті.
Перше,чим вона мене зустріла,було:
-Ну,друже,"Літаврам" кінець.
-Як то кінець? - перепитав я.
-Так.За останнє число мала гостру розмову з німецьким цензором і навіть зокрема за вашу статтю.Закинули мені,чому ми містимо статті про комуністів.Адже ж Фальківський був комуніст!А що того комуніста розстріляли за те,що він перестав бути комуністом це його не обходить.
- А він так знає все,що навіть в курсі хто з письменників був комуністом,а хто ні?
- А хіба наші не підкажуть?Але справа не в тому.Була б лише інформація правдива,не перекручена!Та...Нехай.Все таки "Літаври" існувати будуть!
- Ми сиділи в кабінетику Олени Теліги.Все в ньому було мені знайоме,за винятком великої мапи Европи,що десь недавно з"явилася на стіні позад Олени Теліги.
Я бачив,що вираз невдоволення ситуацією дещо відбився на обличчі цієї енергійної жінки,але вона,як і раніш,була бадьора,хоча в словах її почувалося більше сарказму,злоби і ненависти,як тільки мова заходила за німців.
Мені це було не зовсім ясне /Я ж був оптиміст!/.І я наївно

запитав Олену Телігу,чому вона трохи не така,як завжди і чи не варто,як казав Евген Плужник,
"Дивитися на все спокійними очима"...
- Ні, - відказала вона.- Дивитися спокійно не можна,бо наґувають страшні дні.
- Страшні дні? - перепитав я. - Чому страшні дні?Можуть закрити "Літаври" - це неприємність.Але згодом можна замісць "Літаврів" почати видавати "Дзвони".Закриють "Дзвони",- будемо видавати "Стукалку" і так далі.
Мій гумор покрили холодні,як лід,слова Олени Теліги.Мені здається,що я їх і зараз чую у своїх вухах.
Вона повернулася до стіни,подивилася на мапу Европи,що висіла там і сказала:
- Ще може доведеться пішки вертати туди,звідки ми прибули сюди.
- Вертати? Це не може бути!
Я почав говорити наївні речі,що виказували мою страшенну непоінформованість в німецькій політиці на Україні і в абсолютному незнанні фактів перших проявів стахіть знахабнілого нового окупанта.
Олена співчутливо посміхалася на мої наївні заперечення і міркування.Вона хитала головою,наче вибачаючи мені тепер те, в чому не дуже давно сама була повинна - в нашій фатальній довірливості чужинцям. А потім енергійно підвела голову і сказала:
- Нічого,друже! "Наша смерть научить інших, як їм треба жити!"
І знову,опустивши голову низько до долівки стола, вимальовувала на сірому клаптику паперу... квадратуру кола.Оливець все густіше налягав на риски і нарешті все злилося в одній чорній плямі.
Була незручна тиша в кімнаті і її знову перервала Олена:
- Так, друже мій.А все таки треба жити і працювати. До самого кінця - жити і працювати.До самого кінця! - з притиском і енергією підкреслила вона.
Це не розходилося з моїм загальним оптимістичним наставленням і я захоплено підтвердив:
- Істино! Істино, пані Телігo!

" " "

Я ішов додому.В очах стояла мужня постать Олени Теліги.
- І чого вона якась не така, як була ті рази? - роздумував я.
Поважний настрій моєї співрозмовниці так на мене вплинув, що я не помітив,як у скверику проти університету майже наліз на розкидану воєнну амуніцію.Мене окликнув чийсь голос.Я підвів голову.Недалеко стояв поліцай.А просто перед очима була прибита дошка, на якій великими червоними літерами було написано:
|Vorsicht! Lebensgefahr!|
Я обійшов небезпечне місце.

" " "

Четвертій зустрічі з Оленою Телігою не суджено була відбутися. Хвороба грипи в цю тяжку зиму звалила мене у ліжко на цілий місяць. І встав я десь наприкінці лютого.
Я пішов до редакції тепер "Нового Українського Слова". "Літаврів" там уже й звання не було. На запитання при вході,чи не міг би я бачити пані Олену Телігу,відповідь була, що вона вже давно тут не працює і що її можна знайти в Спілці Письменників, яка міститься на Трьохсвятительській вулиці.
Я пішов на Трьохсвятительську.Але й там замісць Спілки Пись-

менників на замкнених дверях був наклеєний листок:

ТУТ ДНЯМИ ВІДКРИВАЄТЬСЯ
ТЮТЮНОВИЙ МОНОПОЛЬ ДЛЯ
УКРАЇНИ
Т.З.О.П.

І ще того дня я довідався,що Олена Теліга з багатьма іншими письменниками і культурними діячами заарештована Гестапом і що доля її невідома.

А може їй справді наказали вернутися туди,звідки вона прибула?

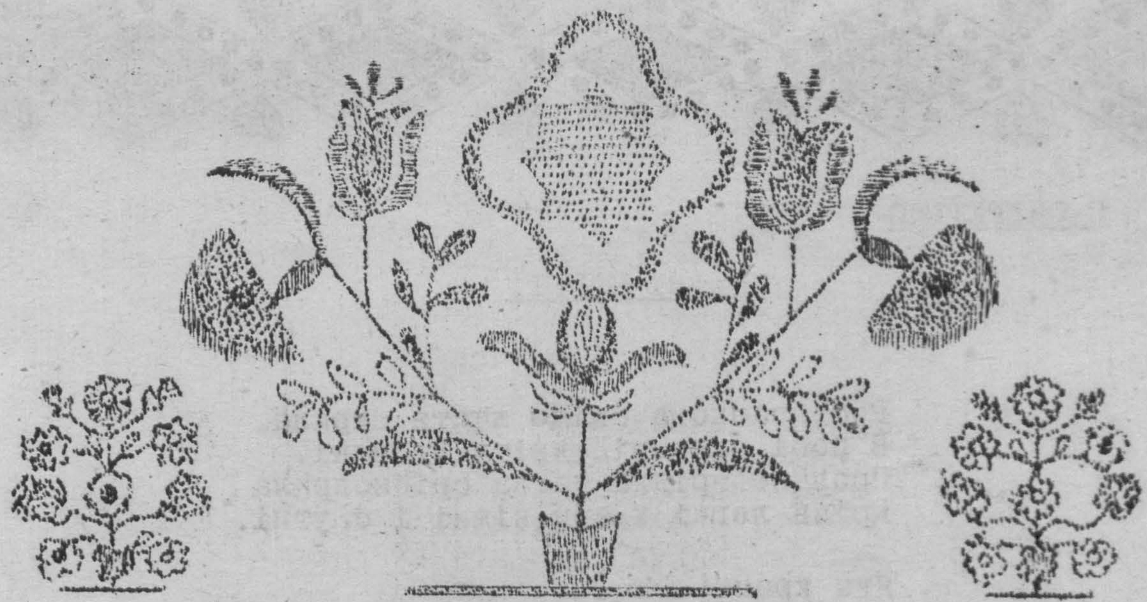
Але згодом виявилося,що назад вона не пішла.

Такі не відступають,такі падають на полі бою...

ОЛЕНА ТЕЛІГА

ЖИТТЯ

Зловіщий брязкіт днів,що б"ються на кавалки,
І жах ночей,що затискають плач,
Ти зраджений життям,яке любив так палко
Відчуй найглибше,але все пробач.
Здається падав сніг?Здається буде свято?
Розквітли квіти?Зараз,чи давно?
О,як байдуже все,коли душа зім"ята,
Сліпа,безкрила - сунеться на дно.
А ти її лови,тримай,тягни на гору!
Греби скоріше - і пливи,пливи!
Повір: незнане щось у невідому пору
Тебе зустріне радісним - живи!
Тоді заблисне сніг,зашепотіють квіти
І підповзуть,мов нитка провідна.
Ти приймеш знов життя і так захочеш жити
Його пізнати глибоко,до дна.

М.ОРЕСТ

"

" "

Днів тіні йдуть без барви,без лиця,
Життя гнітить,мов книга беззмістовна -
Її не хоче серце,скуки повне,
Але читати мусить до кінця.

На пам"ять неомірна,кам"яна
Вагою темною упала брила
І літ минулих спадок роздавила:
Карби лагідні,теплі письмена.

Вона,ласкава пам"ять,берегла
Слід захватів і радостей нечастих,
Що спалахнули на путях скелястих,
Де грізно клекотала повінь зла.

О,стати з чим нерадісній душі,
Що в ній затратилося незатратне,
Коли її покличе можновладне
Розстання на гіркій земній межі?...

А тіні йдуть без барви,без лиця,
Життя гнітить,мов книга беззмістовна -
Її не хоче серце,скуки повне,
Але читати мусить до кінця.

П. ОЧЕРЕТЬКО

ДВІ ЕЛЕГІЇ

I

Роса ранкова свіже листя вкрила,
В росі ранковій квіти весняні.
Пролине зрідка чайка срібнокрила
Крізь легкі хмари, ніжні і смутні.

Яка краса!..
Та видиться мені
Не цей пейзаж, мальований водою,
А справжній світ, обсмалений в огні,
І кров"ю нашою обляпаний рудою.

II

Рибальський цвинтар. Тихо-тихо йду.
Тут є могили - в них не тіло тліє,
Лиш тихих літер злото пломеніє -
Так пломеніє невмирущий дух.

"Мій син єдиний... Чоловік коханий...
...не повернувся з дальньої плавби..."
З Фарерів дальніх - подих океанів,
З Фальклендів дальніх - обрій голубий.

О, не рядки байдужі ці писати,
А пристрасно молитись би за них!...

Та чи простить Господь гріхи змагань земних,
Чи ось цьому простить торпеди і десанти?
Не знаю.
Десь бджола, немов струна, дзвенить.

В.Чапленко

Дівка

Повногруда і пишноруґава,
Уся в квітах свого життя,
Як іде - не дівка,а пава,
Повна сміху,вогню,життя.
У степу її злиняли брови
І лице полупилось їй
Та від палу буйної крови
Гаряче навіть їй самій.
Як жартує,не знає впину
Та й у праці його не зна.
Ось погляньте на цю картину,
Подивіться,яка вона...

Рве снопи,ковта молотарка,
Люто виє,як їх нема,
А сквида ж їх не хто - Одарка
Цілу копу суне сама.
Угорі вона серед пилу,
Мов богиня в хмарі якій,
Миготять у руках її вила,
Як спис у бою в козака.
Так від сніданя й до обіду...
А в обід,як ізлізе вниз,
Ні сорочки не знать,ні виду,
"Як марюка",мовляв Охтиз.
Тільки сміх її та зуби білі
Сиплять приском у вічі всім...
Та мотнеться вона,- умилась
І вже знову в своїй красі.
А як зайде багата осінь,
Вона знайде світ своїх снів
У весіллі дзвінкоголосім,
Щоб дочок родити й синів.

Спородила її й зростила
І таку їй силу дала
Чорноземна України сила,
Невичерпна родючість села.

Мих. Ситник

З морської лірики

"

" "

Кипуче море й альбатроси
І вітру незупинний плин
І дівчина, з якої коси
мені запахли, як полин.
Гучна таверна біля порту,
Де продає вона вино
Й цілується з заморським чортом,
Поглядаючи в те вікно,
Де я прилип до вогких шибок,
Нахмурившись на моряка.
Чи кулаком він зуби вибив,
Чи пляшкою з-під коньяка –
Не знаю. Та й не чув я болю,
Бо ти всміхалася мені;
Засмаглі ноги напівголі
Виблискували, мов скляні.
Враз ти нахмурилась суворо,
Упала хустка на плече
І вихлюпнулось синє море
З твоїх замріяних очей.
І стало пусто. Альбатросів
Відніс у далеч вітру плин...
Твої руді патлаті коси
мені запахли, як полин.

ПЕРЕКЛАДИ

Р.М.РІЛЬКЕ

" "
" "

Як чорний город - пітьма нічна:
Німим законам підвладні,
майдани ростуть неоглядні,
Заулки сплелись нерозгадні
І безліччю веж підвелась вона.

В чорних домах стоїть тишина,
А хто в них живе - не знати.

В безмовній пишноті густих садів
Мрії стають до таємних танків,
А хто пригра́є їм - не знати...

Переклав М.Орест

УОТ УІТМЕН

О,ЗОРЕ ФРАНЦІЇ

1871

1.
О,Зоре Франції,
ясна в надіях,славна в силі,
мов гордий корабель,що дужу флоту вів
- тепер у владі хвиль,коробка безпорадна,
без мачт і без вітрил,обшарпаний громами,
і в ньому зляканi,здичавілі од страху люди...
Ні капітана,ні керма.

2.
Бліда,смутна зоря!
Зоря-не Франції лише-душі моєї скорбний символ,
надій,дерзань,зусиль в ім'я свободи,
натхненних мрій про людяність,братерство,
і гніву,що громив тиранів і жерців.

3.
Зоря розп'ята,зраджена підступно,
зоря,що висне над Землею Смерти,
незрозумілою,трагічною землею,
країною насмішки й фанатизму,
зневіри і пристрасті,невірности й одваги.

Країно вбога, змучена в блуканнях,
в гордині марній і гріхах численних,
- я все ж люблю тебе, молюсь до тебе!
Очищена пекучим, лютим болем,
ти є святою між святими.

Бо ти знаходиш путь - з усіх блукань - до сонця,
бо ти прокинешся од наркотичних марень
і, силою жахаючи своєю,
ти, Жінко-Велетень, розтрощиш тих, що думали тебе
купити.

Бо ти лишаєшся завжди сама собою,
бо ти, розп"ята, навіть на хресті
лице живе й натхнення зберігаєш.

4.
О, зірко Франції! О, корабель,
крізь шторм знаходь в бою свій шлях!
Потужний корабель, немов сама Земля,
що нас усіх несе крізь хаос турбулентний,
- прорви кільце страшних смертельних спазм,
прорвись через моря гірких отрут,
і випливи на рівний вільний шлях,
і в парі з сонцем, що пливе вгорі,
- вперед, о, Франції величний корабель!

Розходяться і зникають хмари, яснішає небо.
В рівному, плавному льоті ти відпочинеш нарешті,
линучи вперед, оновлена і обнята,
рівна твоїй далекій сестрі - Колумбії, нашій
країні.

Знову сходить твоя зоря, привітна і промениста,
в безкрайному сяєві миру
ясніша, як будь-коли,
ясна - від нині й навік.

Переклав П. Очеретько

Сергій Ледянський

За щастям

п'єса в 3-ох картинах

ДІЕВІ ОСОБИ:

1. Павло ТРЕТЯК, студент, що кінчае інститут, 25 літ.
2. Андрій ЗОЗУЛЯ, його товариш, молодий інженер, 28 літ.
3. Ярина РОРЛЕНКО, студентка, наречена Павла, 25 літ.
4. НАТАЛКА, молода дівчина, 17 літ.
5. МОТРЯ, її мати, 45-50 літ.
6. Тирса ФАБСТ, спортсмен, 28 літ.

Діеться в Києві і на сколиці.

Час - 20 р.р. н.ст.

---ооОоо---

КАРТИНА ПЕРША

Кімната, як на сколицях міста. Килимки, картини, картинки, годинник в амурах, слоники на етажерці, аплікації на стінах. Посередині стіл. На ньому кілька книжок, папери і течка. В центрі невеличке фото. В кімнаті нікого. Відчиняються двері, входять Наталка і Мотря. У Наталки в руках щітка.

Я В А І.
/Наталка і Мотря/

НАТАЛКА - ... Але ж то, мамо, і не говори! Ось глянь. Бачиш? /Бере фото, що на столі/ Оце його наречена.

МОТРЯ - Наречена?

НАТАЛКА - Так, наречена. Живе на Михайлівській вулиці, вчиться в медичному інституті, ходять разом до кіна... І потім, мамо, хоч він і дуже тобі подобаеться, але мене до нього ніяк не тягне. Ще піти в театр з ним, дров нарубати, на городі грядку скопати з ним... ще мені приемно. Але щоб, як от з вами, бути щодня разом - ні.

МОТРЯ - Наталочко, все це пусте, пусте. Найважніше в житті, яка людина. А Павло скоро інженером буде, смирний, не п"е, в карти не грае. Та й звикли ми до нього, а він до нас.

НАТАЛКА - "Інженер", "смирний", "звикли"... Хіба цього досить, щоб вийти заміж? Та вже скільки він у нас живе, а я ще й разу не бачила, щоб він подивився на мене так, як..

МОТРЯ - Як?

НАТАЛКА - Як... Ну, як той, кому подобаешся.

МОТРЯ - А ти кому подобаешся?

НАТАЛКА - Я... Я не знаю. Але буває іноді...

МОТРЯ - Що буває?

НАТАЛКА - Ну... що подивиться на тебе хтось, а тобі вже зразу

стае сором, дихання захоплює і хочеться геть тікати, сховатися. От. /Підмітає кімнату/.

МОТРЯ - Пусте. Все це пусте. Як раз ти Павлові дуже подобаешся. Пам"ятаеш, як наша Машка мала впороситися, а я боялася, щоб вона поросят не поїла і стерегла її вночі?

НАТАЛКА - Ну?

МОТРЯ - Прийшла ти тай кажеш мені: "Мамо, ходіть до хати, а я побуду біля Машки. Я спочатку не хотіла, а потім згадала, що мені ще треба тісто вчиняти і думаю собі, хай посидить, поки я впораюсь в хаті. І пішла. А пора була вже пізня. От я приходжу до хати, а Павло до мене: "Мотро Василівно, вже Машка впоросилася?" А я кажу: "Ще ні. Але там коло неї Наташа". А він: "Наташа? А чому ж ви мені не сказали?" І схопив пальто та й побіг у хлів. Я зробила, що мала в хаті та пішла змінити вас. Приходжу і бачу: ти схилилася на фірточку і наче б дрімаеш, а він стоїть проти ліхтарні і мило-мило на тебе дивиться. А потім підійшов, накинув тобі на плечі свое пальто, погладив по голові і почав читати якусь книжку. Коли хлопцеві дівчина не подобаеться, то так дивитися не буде. Я знаю.

НАТАЛКА - І нічого ти не знаеш. Він на всіх так дивиться. І потім, мамо, я не хочу, щоб ти мені про це завжди нагадувала. Учитися я хотіла. Обридло мені завжди прибирати, вишивати, Машку годувати.

МОТРЯ - Все це в домі не пусте, доню. От е своя хата, город, садок; е що ззїсти, в чім сходити, чого ще треба? Тільки хорошої людини в домі. Щоб і тобі життя було як слід і я мала при кому на старість голову схилити. Ти ж не мала. Слава Богу на Трійцю буде 17 літ! /Павза/. Кінчай тут та ходім. Поможеш мені діжку винести до колодязя. Наллемо водою, щоб не розсохлася... А якщо він мае думку на іншій женитися, тоді інше діло. Тоді... доведеться йому сказати, щоб шукав собі квартиру. /Павза/ Тільки ж це якось так... Листи слав, як на практиці був, у театр не раз їздили. Дивно це якось. Думала, що між вами все, як слід, а воно зовсім не те.

НАТАЛКА - /Що досі прибирала і наче б не слухала, що мати каже/ Мені все це, мамо, обридло. Так обридло, що й слухати вже цього не можу. Невже я каліка, чи нікчемалка, що навіть сама не зможу найти того, хто мені до вподоби?

МОТРЯ - Не кричи. Я тобі вже не раз казала, що та революція такого наробила, що порядну молоду людину треба вдень з свічкою шукати. Чи не знаеш, що Саня Шлапаченкова своїй матері зробила? Знайшла якогось шофера, їздила їздила з ним в машині, поки не привезла старій Шлапачисі ляльку в колиску. А шофер де? Повіявся! Може й ти її стежкою підеш?

НАТАЛКА - Ет, кинь!

МОТРЯ - Кинь... То і е, що материна рада, як муха коло вуха: одмахуешся тільки. Але більш тобі і слова не скажу. /Мовчки витирае порохи на підвіконню!/

НАТАЛКА - Не рівняй мене до Сані! Я не Саня.

МОТРЯ - Не Саня... А чому не Саня? Знаеш? Бо я при тобі. Думаю про тебе день і ніч. Едина ж, як око в лобі...

Я так само у батьків одна була. І так само за батька твого вийшла, як не було мені повних 17 літ... І думала тоді про іншого. А коли тато й мама нараяли, бо знали, що він хороша людина, то й поженили нас. І як ми жили? Ех-хе! Дай Боже, щоб і ти таке життя мала.

НАТАЛКА - Я вже прибрала. Ходім.

МОТРЯ - А якщо він має іншу і ти це напевно знаєш, то щож... можна йому і відказати. От і сьогодні скажу,, що до нас має приїхати на літо Дарка Іванівна з дітьми і що нам треба оцю кімнату. Хай шукає собі де інде. А тим часом трапиться хороша людина...

НАТАЛКА - Як хочеш, мамо, так і роби. Тільки це дуже не гарно - казати одне, а робити друге. Я цього ніколи не зробила б! Мені навіть про це слухати соромно! /Вийшла. Мотря подивилась їй услід, подивилась на фото на столі і, зітхнувши, поволі теж вийшла. Павза. Дзвінок. Тупіт ніг. Входять Павло і Андрій/.

Я В А II.
/Павло і Андрій/

ПАВЛО - Оце моя квартира. Сідай. Бачиш? Справжня дача. Зимою тут, правда, глухо, зате навесні - благодать.

АНДРІЙ - Так, квартира прекрасна. Тільки до Києва трохи далеченько. Кілометрів з вісім буде, ні?

ПАВЛО - Та що далеченько?! Сів у трамвай, двадцять хвилин і в місті. За те, яка благодать! І село і місто разом.

АНДРІЙ - Так, це правда.

ПАВЛО - Ну так сідай. Розказуй. Де був, як жив? Це ж ми з тобою не бачились, либонь, більше року, правда?

АНДРІЙ - Та восени буде два роки.

ПАВЛО - Бач! Два роки. А як ти змужнів, похорошів! Та й одітий не по студентському, а як лічить інженерові. Чудесно! Так оце ти вчора приїхав?

АНДРІЙ - Так, вчора.

ПАВЛО - Кажеш в Середній Азії був?

АНДРІЙ - Так. Був і на Зеленому Клину, і в Усурійських лісах.

ПАВЛО - Бач де тебе носило! Що ж ти там робив?

АНДРІЙ - Та розвідували ж!

ПАВЛО - Хорошу ти професію маєш. Землю святу досліджуєш...

АНДРІЙ - А твоя хіба погана? Теж інженером будеш. Робота цікава.

ПАВЛО - Ех, не кажи. Буду сидіти в якомусь Хвастові і дубильні екстракти заготовляти. Практику відбував у Бердичові, а на стаж пошлють, мабуть, в Кобеляки. А які ж в тебе новини? Вурлакуєш?

АНДРІЙ - Потроху.

ПАВЛО - Затятий бурлака. Ти, звичайно, збирався зайти, навіть, якби я тебе не зустрів?

АНДРІЙ - Звичайно. Я оце мав іти до адресового бюра тебе шукати. Зайшов у гуртожиток. Питаю, де живе Павло Третяк? Вибрався, кажуть, на приватне мешкання. Ну, думаю, мабуть оженився і перейшов на жінчину квартиру.

ПАВЛО - Перейшов, як бачиш, ось сюди, але ще не оженився.

АНДРІЙ - А збираєшся?

ПАВЛО - Та... як тобі сказати...

АНДРІЙ - Значить збираєшся, раз мнешся з відповіддю.

ПАВЛО - А ти що? Хіба проти?

АНДРІЙ - Щоб ти женився? Ні, борони Боже. А дівчина ж є?

ПАВЛО - Ще й яка!

АНДРІЙ - Ха-ха! Тоді з тебе могорич!
ПАВЛО - А щож, так як ти? Понад рік самостійна людина, а ростеш, як та кропива понад стежкою.
АНДРІЙ - Ні, Павле. Справа не в тому. Справа в переконаннях.
ПАВЛО - Ти переконаний бурлака?
АНДРІЙ - Хоч би й так.
ПАВЛО - Бачиш. А я й не знав. /Стук у дверí/. Прошу! /Увійшла Наталка/

Я В А Ш.
/Ті ж і Наталка/

НАТАЛКА - Ох, вибачте. Я, здається, забула у вас щітку.
ПАВЛО - Будь ласка, Наталочко, подивіться. Дозвольте вас познайомити - Наталка моя молода господиня. А це мій приятель Андрій Зозуля, інженер-геолог.
АНДРІЙ - Зозуля Андрій...
НАТАЛКА - Наталка... /бере щітку, хоче йти/.
ПАВЛО - Ріжниця між ним і справжнею зозулею та, що він не кує, як зозуля. А так всі ознаки зозулі. Хати своеї не мае, літае по чужих. Жінки своеї не мае... зимував у Казахстані і в Усурійських лісах. А тепер прилетів сюди, шукае...
НАТАЛКА - Вибачте, мене це зовсім не цікавить. /Рішуче вийшла/.

Я В А IV.
/Тіж без Наталки/

АНДРІЙ - Гостра дівчина.
ПАВЛО - Образилась. Та це поправиться.
АНДРІЙ - Може це твоя наречена?
ПАВЛО - Ні, це моя сусідка. Дочка господині.
АНДРІЙ - А наречена?
ПАВЛО - По-перше, не називай ти її нареченою. Хто там знае як воно витанцюеться. А по-друге, коли бажаеш її бачити, зажди, сьогодні вона буде у мене, побачиш. /Дивиться на годинник/. Тепер десять. За півгодини вона буде тут.
АНДРІЙ - Буде?
ПАВЛО - Так. Обіцяв їй книжку одну, сказала зайде. Хоче подивитися, де і як я живу. Цікава твоя думка про неї.
АНДРІЙ - Дуже цікаво. Вона студентка?
ПАВЛО - Так, медичка, кінчае цього року.
АНДРІЙ - Прекрасно. А ця, Наталка, тобі не подобаеться?
ПАВЛО - Наталка? Так собі. Раніш трохи подобалась, а тепер... так собі.
АНДРІЙ - Ну, так мабуть через це вона така сердита.
ПАВЛО - Не думаю; вона не така, щоб через це робити сцени. От я зараз піду і перевірю чи вона розсердилась. Хвилину. /Вийшов. Андрій заходив по хаті. Підійшов до стола, взяв фото, подивився. Потім розкрив книжку, читае. Входить Павло, трохи збентежений/. Наталки нема. Кудись вийшла. Ти знаеш які неприемності у мене?
АНДРІЙ - Ну?
ПАВЛО - Господиня сказала, щоб я шукав собі квартиру. Дала строк до суботи. Ти бачив?
АНДРІЙ - А що таке? Чому так раптом?
ПАВЛО - Каже, що наче б то приїздить її небога з дітьми і буде тут жити. Але ж у неї е ще дві кімнати вільних. Це щось не те. /Павза/ Мені ще з місяць тут пожити б... /Курять/

АНДРІЙ - Нічого, Павле, якось воно буде. На крайній випадок перейдеш знов у гуртожиток.

ПАВЛО - Доведеться. А оце /бере з стола фото/ вона.

АНДРІЙ - Як звати?

ПАВЛО - Ярина. Ярина Михайлівна Горленко.

АНДРІЙ - /Бере фото/. Я вже дивився, тільки не знав хто це. Так, гарна дівчина. Скільки їй років?

ПАВЛО - Літ 22-23 напевне.

АНДРІЙ - Бачив якісь папери з позначеним роком народження?

ПАВЛО - Ну, що ти!? Я ж не коня купую на ярмарку, що мушу заглянути в зуби.

АНДРІЙ - Ні, це я так, між іншим спитав. Значить, Павле, потяг іде на стацію "Весілля"?

ПАВЛО - Зовсім ні. Він туди йде, але чи дійде - побачимо. Я, Андрію,.. От ти можеш сміятися, а я тобі скажу, все моє юнацтво пробігало в постійному захопленні. Їй Богу. І ти думаєш воно мені заважало? Ні. Отаке якесь платонічне захоплення! Подобається і годі. При тому якось і жити легко і вчитись.

АНДРІЙ - А мені сполучити і те і друге ніколи не виходило. Обов"язково на однім фронті поразка. Гаразд, Павлушо, женись. Тільки не наскочь на аферистку.

ПАВЛО - Аферистку? А який сенс їй зв"язуватись зі мною? Що я капіталіст, магнат?

АНДРІЙ - Хе! Ти думаєш, що коли ти Павло Третяк, а не якийсь фон-барон, то вже і нічого не вартий? А чи відомо тобі, що на світі на одного мущину припадає три жінки?

ПАВЛО - Ні. Звідки ти це взяв?

АНДРІЙ - Не важно звідки взяв. Важно, що тепер у світі йде полювання жінок на чоловіків, а не навпаки. Крім того технічний інтелігент ціниться зовсім по іншій ставці! От і зваж, яка питома вага наша на людському базарі.

ПАВЛО - А ти знаєш, що я тобі скажу?

АНДРІЙ - Що?

ПАВЛО - Маєш щастя, що тебе не чують жінки.

АНДРІЙ - А то ж чому?

ПАВЛО - Бо ходив би ти без голови з своєю теорією.

АНДРІЙ - Дарма. Я їм про це говорив. Особливо крутихвосткам, що люблять кирпу гнути і ціну собі набивати.

ПАВЛО - І не зробили вони з тебе каліку?

АНДРІЙ - Ти ж бачиш, що ні.

ПАВЛО - Тоді ще тобі влетить. Жінки, голубе мій... /Раптом у розчинене вікно увірвався голос: "А куди! А куди! Мамо, мамо! Пропав город!" Павло до вікна/.

ГОЛОС з двору - Павле Миколаєвичу, ви не бачили мами?

ПАВЛО - Ні.

ГОЛОС - Поможіть мені загнати Машку в хлів! Геть города витолочить!

ПАВЛО - Зараз! /До Андрія/. Ти почекай хвилинку, Андрію, я поможу Наталці Машку з поросятами в хлів загнати. Я зараз.

АНДРІЙ - Прошу. Обов"язково піди. /Павло вибіг. Андрій один. Встав, пройшовся. Закурив. Взяв книжку. Аж у двері стук/. Прошу, ввійдіть!

Я В А V.

/Увійшла Ярина. Побачила Андрія, стала/

ЯРИНА - Добридень. Вибачте, тут мешкає Павло Третяк?

АНДРІЙ - Доброго здоров"я. Тут. Прошу далі. Ви Ярина... пробачте, не знаю, як вас по-батькові...
ЯРИНА - Так, це я.
АНДРІЙ - Павло в цю мить зайде. Заходьте. Сідайте... Андрій Зозуля. Товариш Павла. Дуже приемно познайомитись...
ЯРИНА - /вітаючись/. Ярина Горленко... Дякую. Я на хвилину. Павло обіцяв мені книжку.
АНДРІЙ - Так, знаю. Він говорив... Але я вас прошу сідайте. Мені неприемно буде, коли зайде господар хати,а ви будете стояти...
ЯРИНА - Ні, ні... Дякую ще раз. Не турбуйтесь. Ради Бога не турбуйтесь. Я їхала трамваем і цілу дорогу сиділа.Я от краще подивлюсь на оці вишиті малюнки... О, скільки їх тут! Килимки, подушечки, торбинки... І все ручна робота...
АНДРІЙ - Тут е молода дівчина, дочка господині, це мабуть, її робота.
ЯРИНА - Ах, так, так... Очевидно. А ви тут теж мешкаете?
АНДРІЙ - Я? Ні!.. Я приїхав сюди недавно... І оце зайшов до Павла в гості. Я півтора роки як закінчив інститут... Їздив на стаж...
ЯРИНА - А...Так ви вже самостійна людина! А ми з Павлом ще на студентських хлібах. А цікаво працювати, правда? Мені вже так докучило бути студенткою, що я вже жду не дождуся того дня, як одержу диплома...
АНДРІЙ - А потім будете жаліти за студентськими літами, так як в пісні співаеться: "Ой, верніться літа мої, хоч до мене в гості".
ЯРИНА - Невже? А мені здаеться, що ніколи... /Увійшов Павло. Побачив Ярину - отетерів/.

Я В А УІ.
/Павло, Ярина, Андрій/

ПАВЛО - Доброго здоров"я! А це ж як трапилося, що я вас пропустив? Ви мене не бачили?
ЯРИНА - Добридень. Ні, не бачила...
ПАВЛО - А я оце тільки що на хвилину вийшов. Покликали мене по господарських справах... Ху, задихався!
ЯРИНА - А то чого? Так бігли?
ПАВЛО - Так біг.
ЯРИНА - Ну, не варто. Ви не сердитесь, що я до вас раніше,ніж обіцяла, приїхала?
ПАВЛО - Ну, що ви!
ЯРИНА - Але це трамвай винен. Я думала, що до вас їхати з годину, а він щось за двадцять хвилин довіз.
ПАВЛО - Та я вам казав, що сюди недалеко... /Подивився на Андрія/ А це мій приятель Андрій Зозуля. Будь ласка...
АНДРІЙ - Та ми вже познайомились.
ЯРИНА - Так, уже.
ПАВЛО - Ну, то й добре. Будь ласка, сідайте. Я зараз зроблю чай.
ЯРИНА - Ні, ні. Тільки не турбуйтесь про чай. Я на кілька хвилин. Візьму книжку і назад. Потім на дворі так гаряче, що нема жодного бажання підігріватись чаем.
АНДРІЙ - І в мене також ніякої охоти...
ПАВЛО - Тоді... тоді не знаю, що вам запропонувати...
ЯРИНА - Я краще книги подивлюсь, дозволите?
ПАВЛО - Будь ласка, прошу. Тільки там нічого цікавого нема.Все

фахові.

ЯРИНА - Кажете нема цікавих. А це що? Може те, що ви мені обіцяли?

ПАВЛО - Так, це те, що я вам обіцяв. Прочитайте. Дуже цікава книжка.

ЯРИНА - Дякую. Так, я беру. /Ховае книжку в течку/. А з белетристики щось маете? Гете ось бачу. Бальзак, Флобер, Мопассан... Коцюбинський, Леся Українка... А "Фавст" в українській мові? Цікаво, дуже цікаво... /Листае книжку, читае/. "Нещасний діяволе, що ти даси..." /До Павла/. Прочитайте оцей монолог "Фавста" в голос, я вас прошу. Прочитайте! /Дае йому книгу/.

ПАВЛО - Ні. ні, Ярино, з мене дуже поганий читець. За читання ще в сільській школі стояв колінами на гречці. Не вмію. Прочитай ти, Андрію. Ти здається майстер голосно читати. Прочитай!

АНДРІЙ - Я також не дуже...

ЯРИНА - /до Андрія/ Тоді ви прочитайте. Я вас прошу.

АНДРІЙ - /Бере книжку/. Попробую, але щоб потім не сміялися. Що саме?

ЯРИНА - Оцей монолог, будь ласка.

АНДРІЙ - /Став у позу, викашлявся, почав/

"Нещасний дьяволе, що ти даси?
Пориви духа людського тобі чужії -
Ніколи не сприймеш ти їх краси
І сонце людськее тебе не гріе.
Просив я золота - його ти дав.
А через день в кешенях пусто стало!..
Сів я до карт, всю ніч програв,
А виграшу і близько не бувало,
Просив я дівчину - і ти прислав.
Ах, як вона мене любила!
Але в той час, як шал оцей палав,
Вона чиесь ім"я про себе снила.
Ти славу мені дав - і зникла вона вмить.
Достиглий плід подав,
В руці почав він гнить.
Я квітку свіжу взяв,
І цвіт її зів"яв.
Що ж ти даси, нещасний дьяволе?
Пориви духа людського тобі такі далекі!"

/Павза/

ЯРИНА - /Заплескала в долоні/. Дякую, дякую. Ну, що? Правда чудово?

ПАВЛО - Хороший монолог. Глибокий.

АНДРІЙ - І мені подобаеться.

ЯРИНА - Пориви духа людського. Ех, пориви! А ви чудово читали! Пориви духа людського... Іноді так багато відчуваеш...

АНДРІЙ - А передати нема слів.

ЯРИНА - А висловити це - ну, отут воно... /показуе на серце/. А передати другому не можна. І от приходить майстер слова. Слова у нього, як у маляра фарби. Взяв їх білих, червоних, синіх... Пензлем туди-сюди обвів, розтер і дивишся - образ.

АНДРІЙ - Так, це правда. Я також не раз думав про це. В чому річ? Такі самі слова, а звучать...

ЯРИНА - Я медичка. Але так люблю поезію і взагалі мистецтво.

- що для мене пропустити якийсь концерт, чи нову ви - ставу рівнозначно пропустити найважливішу лекцію з анатомії. /До Андрія/ А ви хто з фаху?

АНДРІЙ - Я? Геолог.

ЯРИНА - А... Геолог... Ну, ваш фах також дуже цікавий...Завжди на лоні природи, в горах... Я, знаете, до всього ще й альпіністка. Була на Кавказі, на Ельборус виходила... Цікаво... взагалі я дуже люблю рух, життя, товариство...

ПАВЛО - Кажете приходить мистець і творить образи... По моему кожна людина мистець. Бо коли людина здатна реагувати на мистецький твір, значить в її душі мистецьке начало.

ЯРИНА - По вашому, отже, кожна людина е мистець, так?

ПАВЛО - Хоч би й так.

ЯРИНА - Ха, ха, ха!.. Таких митців, як у стрісі горобців. Е, е і ще буде! Ми не про таке мистецтво говоримо, Павле Миколаевичу.

ПАВЛО - Саме про нього ви говорите, Ярино Михайлівно. Про мистецтво-вигадку, про мистецтво фатаморгану... Про мистецтво, яке російський письменник Горький устами одного босяка так схарактеризував:

- Гаспада, еслі к правде святой
Мір дарогу найти не сумеет,
Честь безумцу, каторий навеет
Челавечеству сон залатой..."

ЯРИНА - Тоді, по вашому виходить, що поезія взагалі нідочого, так?

ПАВЛО - Я цього не сказав. Я тільки за мистецтво, що кличе людину до діла, до добра і проти мистецтва, що започатковуе усяке мрійництво, сіе невдоволення, одним словом, оті "сни золоті".

ЯРИНА - Я вас не розумію: то що ж зле? Бути поетом в душі це зле?

ПАВЛО - Я не кажу, що це зле. Я кажу, що кожна людина, якщо вона тонко відчувае - вона мистець. Одночасно я за... продуктивне мистецтво, що породжуе світ істини...

АНДРІЙ - Так це ж одне одному не суперечить!

ЯРИНА - Ясно. Можна бути поетом, що літае в піднебесних просторах і одночасно творити якесь реальне діло. Цей же самий Гете написав курс природознавства і дав свого "Фавста". Леся Українка написала "Історію народів сходу" і створила "Лісову пісню". Чому ж ви відкидаете одне, а визнаете друге?

ПАВЛО - Я не проти права людини на поезію. Я проти роздмухування його до хоробливих форм. Один поет, наприклад, недавно написав таке:

"В моїм серці печаль і знемога
Все життя обернула на муть.
Ти до мене любила другого
І не в силі я цього забуть".

Ну і що, коли вона любила другого? Це мае бути підставою до поетичної апеляції? А якщо і він до неї іншу кохав, так і вона мусить мати в серці печаль?

ЯРИНА - Ваш приклад сюди не стосуеться. Ми говоримо про неспокій людського духа, що породжуе великі пориви. Що ніколи так не було, щоб людина щось здобула і тим тільки задовольнилась. Вона вічно прагне до нового.

До нових відкриттів, нових вражень, знаннів... І в цьому власне прогрес людства, поступ, рух вперед. Так, Андрію?

АНДРІЙ - Так.

ЯРИНА - Я так думаю, що кожна людина, яка кінчає вищу школу, хоч би вона з фаху була інженер-шкіряник, повинна оперувати підставовими фактами і прикладами...

ПАВЛО - /Зденервований/ Тоді... тоді дозвольте... Тоді, по вашому. виходить: коли ви вчора зустріли одну людину і вона вам сподобалась, а сьогодні зустріли другу і ця ще більше сподобалась, то ви вважаете за цілком нормальне першу залишити, а захопитись другою, так?

ЯРИНА - З вами неможливо говорити, ви все перекручуете...

ПАВЛО - Але ж ви тільки що сказали: людина вічно прагне до нового... до нових відкриттів, нових вражень... так?

ЯРИНА - Перекручуете, добродію, спотворюете!

ПАВЛО - Пробачте, Ярино Михайлівно, конкретизую...

ЯРИНА - Перекручуете! Вульгаризуете!

ПАВЛО - Ні, тільки конкретизую...

ЯРИНА - Ну, тоді з вами взагалі нема про що говорити... Ви... дивна людина! /Встала, за свою течку, вийняла з неї книгу/. Візьміть вашу книгу... /До Андрія/ Ви йдете? Проведіть мене до трамваю... /в сторону Павла/. Всього кращого. /Вийшли. За нею Андрій. Павза. Павло один посеред хати. Коли ж голос Наталки, а за тим і сама вона в дверях/.

Я В А VII

/Павло і Наталка/

НАТАЛКА - Мамо, мамо!... Вибачте, Павле Миколаевичу, ви не бачили мами?

ПАВЛО - Ні, не бачив.

НАТАЛКА - На шостій лінії з інкубатора гусенят маленьких роздають! По 20 копійок гусеня. А наша гуска сиділа-сиділа на яйцях і гусенята не вилупились! А там такі хороші.. Як пушок травиці... Ходіть зі мною, Павле Миколаевичу, допоможете мені принести. Такі гарненькі... Будуть у нас гусенята...

ПАВЛО - Пробачте, Наталочко... Мушу йти шукати квартиру. Мама сказала, щоб я вибрався...

НАТАЛКА - Невже? Коли сказала?

ПАВЛО - А оце сьогодні. Як вас не було...

НАТАЛКА - Ах, який жаль... А там такі чудові гусенята дають... Поки мама прийде, всі розберуть... Ну, тоді побіжу сама... Вибачте! /Зникла/.

Я В А VIII

/Входить Андрій/

ПАЛВО - О, ти вернувся?

АНДРІЙ - Так.

ПАВЛО - А вона де?

АНДРІЙ - Поїхала трамваем.

ПАВЛО - Ну і що? Говорила щось?

АНДРІЙ - Особливого нічого. Як раз підходив трамвай, вона сіла і поїхала.

ПАВЛО - А ти ж чому не поїхав з нею?

АНДРІЙ - Куди?

ПАВЛО - Ну до міста. Я знаю...

АНДРІЙ – Ні, вона просила зайти до неї взавтра. Адресу дала..
ПАВЛО – Тебе просила зайти?
АНДРІЙ – Еге.
ПАВЛО – П-ідеш?
АНДРІЙ – Думаю зайти.
ПАВЛО – Піди. Цікаво, що вона буде тобі говорити.
АНДРІЙ – Про що?
ПАВЛО – Та взагалі...
АНДРІЙ – А ти не хочеш піти зі мною разом?
ПАВЛО – Ні. Після цього, що було – ні...
АНДРІЙ – Не варто було з нею так гостро говорити. Все ж таки вона була у тебе в гостях. І перший раз...
ПАВЛО – Я вже і сам зараз каюсь. Але в ту хвилину просто по дурному втратив рівновагу... Знаєш, як ото коневі віжки попадуть під хвіст і він як забере-забере!.. Так і я.
АНДРІЙ – Нічого. Я взавтра постараюсь направити це. Я ще вас зведу... От побачиш...
ПАВЛО – Справді?
АНДРІЙ – Кажу тобі.
ПАВЛО – Ну, то я тобі не знаю, який буду вдячний...Їй Богу.
АНДРІЙ – А ти хочеш помиритись?
ПАВЛО – Знаєш, просто собаки мене гризуть, так шкодую. Ти вже як будеш, Андрію, у неї, розвідай все як слід. А як треба буде, то і слово закинь по-товариському.
АНДРІЙ – Добре. Обіцяю. Тим більше, що вона дівчина цікава.
ПАВЛО – Правда?
АНДРІЙ – Так.
ПАВЛО – От бачиш. Так я ж на тебе надіюсь. Слово?
АНДРІЙ – Ну, звичайно. А тепер я мушу йти, бо о другій годині ще мушу в трест зайти.
ПАВЛО – А я мушу квартиру шукати... Поїдемо разом. А взавтра я тебе чекак увечері. Добре?
АНДРІЙ – Гаразд. Ну, пішли... /Обидва товариші вийшли/

З А В І С А

<u>Картина Д Р У Г А</u>

Кімната Ярини. Все звичайне. Велике дзеркало. На столі книги. Ярина коло столу читає. Враз дзвінок. Встала і вийшла. Повертається і з нею Андрій.

Я в а 1.
/Андрій і Ярина/

АНДРІЙ – Знаєте, отак іду і думаю: дім чотири, квартира п"ять, чи дім п"ять, квартира чотири. П"ять і чотири! Знаю, що ці числа, а яке до чого забув.
ЯРИНА – А я вам казала запишіть. Ну, і блудили?
АНДРІЙ – Уявіть, що ні. Зразу попав.
ЯРИНА – А як і шукали по чужих домах, то хіба скажете?
АНДРІЙ – Повірьте, що попав зразу.
ЯРИНА – Значить пощастило. А все таки забутько: таких двох звичайних чисел не запам"ятали!
АНДРІЙ – Маєте рацію. Іноді трапляється. Дозвольте закурити?
ЯРИНА – Будь ласка.
АНДРІЙ – /Закурюючи/ Це, знаєте, ще в дитинстві мав я випадок, що трохи нагадує цей. Послала мене мати одного разу до сусідки позичити ножиць. Знаєте такі великі ножиці, у нас їх звуть стисками, щоб овечок стригти. Пі-

ди, каже мати, Андрійку, до тітки Секлети і попроси, щоб дала ножиці овечок стригти. Скажи так: "Тітко Секлето, просили мама, щоб ви позичили ножиці овечок стригти. Швидко". От я і побіг. Біжу і проказую, щоб не забути: "Тітко Секлето, просили мама, щоб ви позичили..." сказав так разів п"ять, натрапив на ямку на стежці, спотикнувся та й впав. Впав, аж посунувся. А потім встав - та й забув, що треба сказати тітці Секлеті. "Тітко Секлето, просили мама, щоб ви позичили ... долото овечок стригти". Чого вперлося долото замісць ножиць, то тільки геть пізніше я згадав. Перед тим посилав батько до сусідів позичити долота. І от долото влізло в голову глибше, ніж ножиці. І коли я впав, то ножиці вискочили , а долото стало на їх місце.

ЯРИНА - Ну і щож далі було?

АНДРІЙ - Я прибіг і сказав: "дайте долото овечок стригти. А тітка подивилася на мене та й каже: "на ножиці, а як вдруге прийдеш просити заміось ножиць долота, то я дам, а ти вдома скажеш мамі, щоб набила тобі обручника на голові, щоб по дорозі не губив того, за чим тебе посилають".

ЯРИНА - Нещаслива пригода. І вдруге з вами таке траплялось?

АНДРІЙ - Ні. Разючих випадків, подібних цьому не пам"ятаю. А взагалі дуже цікаве явище: я можу переказати зараз десяток віршів, що їх колись учив в школі, не одну умову аритметичних задачок, що тоді розв"язував...

ЯРИНА - А що обідали вчора, не пам"ятаете?

АНДРІЙ - А те, що було вчора - позавчора, забуваеться.

ЯРИНА - Так, це буває. Але прошу сідати.

АНДРІЙ - Зараз. Дякую... /Сідає/

ЯРИНА - Скажіть, ви довго збираетесь бути в Киеві?

АНДРІЙ - Залежить від обставин. Може зовсім залишуся, якщо не буде нарядів на нові експедиції. Крім того, як би трест відпустив на наукову роботу, то теж лишився б. /Глянув на піяніно/ А ви граете?

ЯРИНА - Трохи.

АНДРІЙ - Заграйте що-небудь. Страшенно скучив по музиці./Ярина сідає за піяніно і грає мотив: "Ой, не світи місяченьку", в кінці добавляючи слова до мельодії/. Чудово! Чудово, Ярино Михайлівно! Дякую вам! /Потиснув Ярині руку/. От вам ще одна обставина, що могла б мене затримати у Киеві.

ЯРИНА - Напевно?

АНДРІЙ - Так, напевно.

ЯРИНА - Дуже приемно.

АНДРІЙ - Дозволите заходити інколи слухати ваш спів і музику?

ЯРИНА - Будь ласка. Але ж ви скоро їдете?

АНДРІЙ - Ні, буду намагатись лишитись. Знаете, виїдеш отак на півроку, рік в які-небудь Казахстанські нетри і перетворюешся на дикуна. Принаймні, коли я оце приїхав зі своеї експедиції, так, вірите, полохався трамвайних дзвінків. Що за мара, думаю, чого він дзвонить? А до театральних афіш, то, їй Богу, сміятися почав, як до живих істот.

ЯРИНА - Бачите. А я і не уявляла, що таке може статися з людиною.

АНДРІЙ - Може. От зараз, коли я слухав вас, в мені весь час наростало хвилювання, а підчас гри, наче комашки бі-

гали поза спиною. Взагалі особливе відчуття. Ні, я таки напевне буду добиватися, щоб лишитись тут.

ЯРИНА – Я буду дуже рада.

АНДРІЙ – Будете раді?

ЯРИНА – Так.

АНДРІЙ – Чудесно! Тільки ви повинні дати мені слово.

ЯРИНА – Про що?

АНДРІЙ – Про що? Що... будете моїм другом.

ЯРИНА – Прошу. Я дуже рада мати як найбільше друзів і якнай - менше ворогів.

АНДРІЙ – Ви мене не так зрозуміли.

ЯРИНА – А що саме?

АНДРІЙ – Я хотів би бути... вашим другом... над усіма друзями.

ЯРИНА – Не розумію.

АНДРІЙ – Не розумієте? Ну, як би вам це пояснити: є речі, виняткова цінність яких ставить їх у таке становище, що вони не можуть бути поділені поміж людьми.

ЯРИНА – Ну, ви вже людей прирівнюєте до речей. Це мені не подобається.

АНДРІЙ – Вибачте, я хотів сказати люди!

ЯРИНА – Не розумію: ви хочете, щоб у мене не було крім вас інших друзів?

АНДРІЙ – Ні, я хотів би, щоб я був для вас... ну, як оце ви тільки що співали: "Ой, не світи, місяченьку, не світи нікому, тільки світи миленькому..." Так от, я хотів би стати отим миленьким для вас.

ЯРИНА – А... ваш товариш що скаже?

АНДРІЙ – Павло?

ЯРИНА – Так.

АНДРІЙ – Думаю, що нічого. Особливо після вчорашньої розмови.

ЯРИНА – Це ви серйозно?

АНДРІЙ – Так, цілком серйозно /Стук у двері . Входить Тирса Фавст на підпитку/.

Я в а 2.
/Тіж і Тирса/

ТИРСА – Сірокко! Вітер з півночі! А чи знаєте, що нас не хотіли сюди впускати? Там, за дверима якась персона. Я кажу Тирса Фавст! - Ніякого впливу. Я кажу майстер спорту Тирса Фавст! - Знов ніякого впливу. Тоді я отак рукою - раз! і опинився тут. Ярині Михайлівні привіт!

ЯРИНА – Прошу вас, товаришу Фавст, спочатку познайомтесь з людиною, якої ви не знаєте. Це інженер Андрій Зозуля, а це /до Андрія/ Тирса Фавст - спортсмен стадіону "Динамо".

ТИРСА – Маленька поправочка. Не спортсмен, а майстер спорту! Майстер, Ірцю, ти все забуваєш, Ірцю, що я майстер спорту і кохання.

ЯРИНА – /Перебила/ Ви у справах, Тирсе Івановичу?

ТИРСА – У справах? Сірокко, вітер з півночі! Перший раз в житті чую, що женщина питає про справи...

ЯРИНА – Вибачте, мені не подобається ваша поведінка. Я питаю, в чім справа?

ТИРСА – Золотко моє, знов справа! /До Андрія/ А ви мене не знаєте?

АНДРІЙ – Ні, не знаю.

ТИРСА – Жаль. А мене тут всі знають. Приїхав з Москви профе-

сор Чуковський. Ви професора Чуковського звичайно знаєте? Той, що написав: "Крокоділ, крокоділ, он по улице ходіл!" Ну, пішов він тут по школах і університетах. Сірокка, вітер з півночі! А хто, питає він студентів, хто такий Фавст? Сірокко, вітер з півночі! А йому всі хором: майстер спорту на стадіоні "Динамо"! Навіть фейлетон був про це в газеті, ви не читали? Шкода.

ЯРИНА – Я вас питаю, ви у справах? Чи прийшли, бо не маєте що робити?

ТИРСА – Номіне! Справ дуже багато. І разом з тим... Ех, Ірцю! Як би ви знали, що зі мною робиться... Як би ви знали... /До Андрія/ Хто мене заступив тут? Невже ви? Невже мене здають в тираж?

ЯРИНА – Годі! Годі, товаришу! Будь ласка, залиште кімнату! Я думала ви людина, а ви п"яний нахаба! Геть зараз же!

ТИРСА – Тон серйозний. Держись, Фавст!

ЯРИНА – Негайно залиште кімнату!

ТИРСА – /Сів/. Коли женщина каже ні, значить так. Я залишаюсь.

ЯРИНА – Прошу перестати! Тут вам не арена! Вийдіть!

ТИРСА – А хто моїми біцепсами буде захоплюватись? О, женщини! /Встає/. Гаразд, підем... /біля порогу/ Адьє. /до Андрія/ Ви, здається, інженер по шкірах? Ну, то гаразд. /показує на Ярину/ Це шкіра не зла! Валяйте! /Ярина в сльози. Андрій до Фавста/

АНДРІЙ – Вийдіть!

ТИРСА – Що? А ти на сцені Фавста бачив?

АНДРІЙ – Вийди, мерзотнику!

ТИРСА – /Засукує рукави/. Фавсте, тобі знайшлась робота.

АНДРІЙ – /змінив тон/. Будь ласка, не ображайте жінку.

ТИРСА – О, це тон! Люблю делікатне поводження! Адьє! /вийшов/

Я в а 3.

/Ярина і Андрій/

ЯРИНА – Переслідує. Кілька місяців переслідує. Випадково познайомила подруга. І з того часу не дає проходу.

АНДРІЙ – Він п"яний.

ЯРИНА – А хіба не видно? Прошу вибачити. Все це так гидко. Я дійсно потребую якоїсь сильної опіки, щоб перестала наді мною знущатися отака мерзота. Прошу сідайте. Я зараз поставлю чай... Закусимо.

АНДРІЙ – Ні, дякую. Я мушу йти. Не звертайте уваги.

ЯРИНА – Ви хочете йти? Посидьте, я вас прошу. Мені так гірко.

АНДРІЙ – Я мушу ще сьогодні...

ЯРИНА – Думаєте правда, що він казав? Вірите в якісь зв"язки мої з ним?

АНДРІЙ – Ні, думаю, що бреше.

ЯРИНА – Бреше! Раз чи два провів додому. П"яний завжди. Я навмисно сказала господині, щоб не пускала його...

АНДРІЙ – Це добре /іде до дверей/.

ЯРИНА – Идете? А коли ще зайдете?

АНДРІЙ – Не знаю. Як складуться обставини.

ЯРИНА – Може завтра о шостій? Я буду вільна, пройдемося до Дніпра.

АНДРІЙ – Якщо зможу, зайду. Але якщо не прийду – не сердтесь, бо дійсно справ багато.

ЯРИНА – Тоді може не треба.

АНДРІЙ – Я побачу. Побачу. Якщо зможу – зайду. /Подає руку/. Всього кращого.

ЯРИНА – Всього кращого. /Андрій вийшов/

Я в а 4.
/Ярина одна/

Провела Андрія. Повернулась. Підійшла до вікна. Стала. Замислилась. Враз знову стук. Повернула голову – на порозі знову Андрій.

Я в а 5.
/Ярина і Андрій/

ЯРИНА – Щось забули?
АНДРІЙ – Так, я забув... Дозвольте на хвилинку...
ЯРИНА – Прошу.
АНДРІЙ – От що: наш спільний друг Павло...
ЯРИНА – /перебила/ Що Павло?
АНДРІЙ – Я хотів вам сказати, що Павло дуже переживає те, що трапилося в його хаті вчора. Дуже переживає. І він хороша людина... Те, що було, то дрібниця... І він вас страшенно кохає. Просив передати, що коли ви поставитесь до нього хороше, то він буде дуже щасливий /Павза/.
ЯРИНА – Це все?
АНДРІЙ – Так, все.
ЯРИНА – А... Скажіть, ви дуже поважаєте Павла?
АНДРІЙ – Ну, звичайно! Це мій друг з дитинства.
ЯРИНА – А ви пам"ятаєте те, що говорили мені перед приходом отого спортсмена?
АНДРІЙ – Пам"ятаю.
ЯРИНА – А чому ж ви тепер сватаєте мені Павла? Це значить: на тобі, Боже, що мені негоже? /Андрій щось хоче сказати/ Ні, ні! Досить.
АНДРІЙ – Ярино Михайлівно!
ЯРИНА – Мовчіть!.. Досить... Можу вам тільки одне сказати: отак ви до сивого волоса не знайдете того друга, якого ви ніби шукаєте. Та він вам і не потрібен!
АНДРІЙ – Ярино Михайлівно! Ви думаєте, що на мене вплинуло те, що говорив тут отой Фавст?
ЯРИНА – Все одно. Як не той, то інший Фавст переслідує вас по п"ятах. Коли ви деклямували вчора монолога, він вам сподобався саме фавстівським переживанням. Пам"ятаєте:

"Просив я дівчину і ти прислав
Була вона в моїх обіймах мила...
Але в той час, як жал оцей палав,
Вона чуже ім"я про себе снила..."

Чому вона <u>чуже ім"я</u> про себе снила? Коли центр всього <u>ви</u>? Все найкраще, найкоштовніше має належати вам! Тільки ви центр всього, а інші...
АНДРІЙ – Ярино Михайлівно! Я вам цілком серйозно кажу: я хочу бути вашим другом! Назавжди! Добре?
ЯРИНА – Ха-ха! І тут ви послідовник Фавста! І тут ви не зрадили себе! Ех, шкода, що ви не бачите себе на екрані! Не бачите своєї пози, не чуєте свого голосу! Дуже шкода!.. Себелюбство заговорило...
АНДРІЙ – Ярино Михайлівно, слухайте...
ЯРИНА – Ні, ні... Не треба. Не треба жертв, товаришу Зозуле... А знаєте, вам дуже пасує ваше прізвище. Летіть далі!
АНДРІЙ – А!... Злякалися?... Ви злякалися мене...
ЯРИНА – Так, я злякалася вас. Це вірно. Ви тепер небезпечний. Але ви виправитесь! З вас ще будуть люди! Всього кращого! Я на вас з рештою і не серджусь. /подала руку/

АНДРІЙ - Всього кращого... Що передати Павлові?

ЯРИНА - Нічого.

АНДРІЙ - Зайти мені до вас?

ЯРИНА - Не треба. Їдьте в експедицію. Вам поки що більше пасує геологія, ніж гомологія. Прощайте! /Андрій вийшов. Ярина провела його іронічним поглядом, а потім важко зітхнула/.

З А В І С А

Картина Т Р Е Т Я

Декорація першої картини. Посередині стіл, але без книг. Коло вікна на розворі Наталка. Наспівуючи пісеньку, мие вікно. Входить Мотря.

Я в а 1.
/Наталка і Мотря/

МОТРЯ - Ну, так оце я ще написала кілька об"яв і піду розклею їх на десятій лінії, біля Савиного броду і на Терівському роз"їзді. Там найбільше люди ходять... Ех, коли б то знайшлася хороша людина... /павза/ А сьогодні мене старий Патрикей Муха зустрів тай каже: "А що це, Мотроно Василівно, ваш квартирант вже вибрався?" - "Еге, кажу, вибрався..." То, може, каже, Мотроно Василівно, я до вас перейду жити? Я, каже, вам і садочка доглняну, і города, і корівку щоранку на росу буду гонити... Бо, каже, моя невістка, коли не виберусь, зжене мене з світа..."

НАТАЛКА - Ну, а ти що йому сказала?

МОТРЯ - А я йому й кажу: "ні, Патрикею Патрикеєвичу, з радою душею я вас прийняла б, але до нас має приїхати небога Дарка Іванівна з дітьми, то це власне для неї мушу відступити хату. А він: "В такім разі, чому ж ви табличку наклеїли на Бурденковій крамниці, що здаєте кімнату?

НАТАЛКА - От, бачиш, мамо, старій людині і сказала неправду. Хіба ж так можна?

МОТРЯ - Так, Наталю, сказала неправду... А я й кажу знову йому: "Так думалося спочатку, Патрикею Патрикеєвичу, думалося, що здамо. Але вчора отримали листа від Дарки Іванівни, що приїздить з дітьми... Так що з радою б душею... /павза/. Збрехала, Наталочко, збрехала... Але все заради тебе. Тільки заради тебе...

НАТАЛКА - Ох, мамо, як би ти знала, як ти мене всім оцим мучиш.

МОТРЯ - Мучу? Я тебе мучу?... Соромилася б таке казати. Ти, ти мене мучиш! Бо денно і нічно думаю про тебе і спокою не можу знайти... А вона... "мучиш"... /Павза/. Н., піду... А як хто прийде дивитися кімнату - покажи. А за ціну не домовляйся і нічого не обіцяй. Я сама прийду, подивлюсь і домовлюся... Чуєш?

НАТАЛКА - Чую.

МОТРЯ - Хай підожде, або зайде вдруге.

НАТАЛКА - Добре. /Мотря вийшла, а Наталка далі порається в хаті, прибираючи. Затягнула пісеньку "Обізвався козак на солодкий медок..." А далі перехилилася через вікно і гукає в двір/.

Я в а 2.
/Наталка одна/

НАТАЛКА - Галю! Галю! Білизну сушити будеш? Перекидай мотузка

через ету поперечку! Ні-ні, через другу! Стак. Добридень, тьотю Любо! Що це ви білизни так багатоназбирали? Що? Е, ні... За те вас хлопці любити будуть! Чому? Бо на сонці білизна сушиться... Кажу сонце сьогодні гарне, а ви білизну сушите. Що? Мене не люблять! Так. Бо як ми з мамою зушили свою білизну, то був дощ!.. Ха, ха, ха! Еге! /Стукнули двері, на порозі Андрій. Глянув - вискочив назад. Постукав/.

НАТАЛКА - Прошу. /Увійшов Андрій/.

Я в а 3.
/Наталка і Андрій/

АНДРІЙ - Вибачте... Двері були відкриті... Я зайшов. Добрий день.

НАТАЛКА - /Сплеснула руками/ Двері були незамкнені?

АНДРІЙ - Ні.

НАТАЛКА - Боже мій... От мама! І щоб ото дверей не замкнути?! /Побігла за кін, за хвилину вернулася/. Пробачте. Двері зачиняла. Сідайте... Ви до нас?

АНДРІЙ - Ні. Вибачте, я до Павла Третяка...

НАТАЛКА - А він вже виїхав від нас... Нема його...

АНДРІЙ - Виїхав? Зовсім?

НАТАЛКА - Еге.

АНДРІЙ - Коли?

НАТАЛКА - А сьогодні ранком. Забрав свої речі години за дві тому...

АНДРІЙ - І куди, не знаете?

НАТАЛКА - Ні, не казав, не знаємо.

АНДРІЙ - От тобі й на! І що ж це він так? Раптово... Він же мав до суботи бути тут?

НАТАЛКА - Не знаю. Мама сказала йому, що він до суботи може бути, а він взяв і вибрався сьогодні... Та ви сідайте. Правда, що тут не прибрано...

АНДРІЙ - Нічого, дякую. Буду йти... Куди ж би він міг вибратися? Знов через адресове бюро треба шукати...

НАТАЛКА - Вчора ввечері кудись пішов, довго не було. А сьогодні рано почав укладатися і вибрався.

АНДРІЙ - Дивно... Дозволите закурити?

НАТАЛКА - Прошу. А ви його хотіли бачити? Він вам дуже потрібен?

АНДРІЙ - Та так... Звичайно потрібен. Там деякі справи він мені доручив /оглядає кімнату/. А ви отут живете? Це ваш дім?

НАТАЛКА - Так, ми тут з мамою живемо... Наш.

АНДРІЙ - Ви студентка?

НАТАЛКА - Ні. Вчилась у школі, але кинула. Почалася революція, тата на фронті убили, а мама одна. Кидай, каже, ту науку... Маємо невеличке господарство, то будемо коло нього працювати. І я лишила. А тепер шкода. Бо всі вчаться...

АНДРІЙ - Вибачте, а Павло Миколаєвич у вас довго жив?

НАТАЛКА - Та... я не пам"ятаю. Але досить довго. Ви його товариш?

АНДРІЙ - Так, я товариш Павла. Я оце недавно був у вас. Пам"ятаєте?

НАТАЛКА - Пам"ятаю.

АНДРІЙ - Пробачте, а чому ви так поспішно тоді вийшли?

НАТАЛКА - Тоді? Бо я не люблю дурниць. А Павло Миколаєвич дурниці почав верзти... І потім я не мала часу...

АНДРІЙ - Ага...

НАТАЛКА - А взагалі ми з Павлом Миколаєвичем добре жили. У господарстві разом працювали, в театр їздили... Від нас далеко. Поки трамваєм доберешся... А іноді, особливо зимою, то і пішки доводилося йти. Снігу намете, трамваї не ходять... А ми ноги на плечі й одинадцяти номером, як у нас кажуть, тобто пішки, гайда! Від оперного театру за годину приходили. Правда скоро?

АНДРІЙ - Так. А у вас тут і зимою також хороше, правда?

НАТАЛКА - Гарно. Тільки дуже глухо. Як замете, то сидимо, як у лісі. Ще як Павло Миколаєвич вдома, то нічого. А як він виїжджав на практику, то ми вдвох з мамою одні. Мама то господарює, то перечитує старі романи , то пас"янс розкладає. А я аплікації роблю, вишиваю. Оце моя робота /Показує на стіні/ і це теж.

АНДРІЙ - О, які чудові вишивки! І це все ви самі робили?

НАТАЛКА - Сама. Це ще не гарно. А от у мене був килимок, його на виставку в народний дім забрали, так ото гарний був! Там на зеленому полі дванадцять кольорів квітів усяких вишито. Всі квіти, які на лугах в Україні ростуть... Це мене навчила наша вчителька, на курсах вишивання...

АНДРІЙ - Цікаві речі... Шкода, що мені треба йти... А знаєте, що я вас хотів би попросити?

НАТАЛКА - Що таке?

АНДРІЙ - Позичте мені оцю вашу розкішну течку з квітами... Ви пробачте, що я так... ще не встиг з вами познайомитись, а вже з позичками. В мене сестра також вишиває. Я їй завезу і вона для мене таку зробить... на папери. Знаєте, в кабінеті коло столу це чудава прикраса. Та й зручно дуже. А сестра моя до самозабуття любить такі речі. Тільки жаліється, що нема зразків.

НАТАЛКА - Прошу. Якщо це для вашої сестри - будь ласка.

АНДРІЙ - За тижнів два я вам привезу з великою подякою...

НАТАЛКА - Гаразд. А дружина ваша також уміє вишивати? /Дає вишивку/. Нате.

АНДРІЙ - Я ще не жонатий... Пробачте, вас, здається, Наталкою звуть ?

НАТАЛКА - Еге.

АНДРІЙ - Дуже вам дякую, Наталочко... /Ховає вишивку/. Я ще не жонатий...

НАТАЛКА - Ні? А чого ж ви так запізнюєтесь?

АНДРІЙ - Багато причин. А сама головна - ще не зустрів таку дівчину, що забажала б стати моєю дружиною.

НАТАЛКА - Це ви ціну собі набиваєте. Як би ви забажали одружитися, ви завжди могли б знайти дівчину до вподоби.

АНДРІЙ - Не так просто, Наталочко. Хороша дівчина за мене не піде, а яку-небудь самому не хочеться.

НАТАЛКА - А що то означає <u>хороша</u> дівчина?

АНДРІЙ - Хороша? Ну... тільки ви не образьтесь... хоч би така, як ви.

НАТАЛКА - Як я?

АНДРІЙ - Так. Як би мені хто скинув отак років з вісім, то я зразу послав би до вас сватів.

НАТАЛКА - Ха,ха,ха! Несподівано і жених знайшовся! Шкода, що мама не чує. Ви знаєте, моя мама страшенно чудна. Вона дуже боїться, щоб я не зосталася старою дівою. Вічно мені говорить про женихів, про одруження...

Мама сама вийшла заміж як її було 17 літ. З татом дуже добре жили... І вона мене хоче якнайскорше видадати.

АНДРІЙ - Це чудесно! Чудесно... А знаете, Наталочко... будьте обережні. Знайдіть собі таку людину, яка б дійсно не тільки мужем, а й людиною була.

НАТАЛКА - Людину мужа, мужа людину... Як ви смішно говорите! Та я про це й думати не хочу! Знаете... мама, наприклад, чомусь уявила була, що Павло Миколаевич найбільше підходящий жених. Ну і набудувала навколо цього всяких плянів... А я сказала: мамо, нічого з того свята не буде.

АНДРІЙ - Чому?

НАТАЛКА - Так.

АНДРІЙ - А ви знаете, ви йому, був час, дуже подобались.

НАТАЛКА - Ого! Здивували! А кто йому не подобаеться? Йому в городі кожна дівчина подобаеться.

АНДРІЙ - Ну, так таки кожна!?

НАТАЛКА - А то ні? От підіть з ним у місто. Іде і на всіх дівчат дивиться. А як на котру, то щей оглянеться й очима проведе.

АНДРІЙ - О, яка ви сувора і вибаглива!.. Це мені подобаеться. А скажіть, ви такі самі вимоги і до жінок ставите?

НАТАЛКА - Звичайно. Мені, наприклад, як би хто сподобався, я б ніколи вже на другого не подивилася.

АНДРІЙ - А чому, Наталочко?

НАТАЛКА - Бо це гидко. І як мені неприемно на такого мущину дивитися, так я думаю, мущині повинно бути неприемно, якби його жінка на кожного чоловіка очима стріляла.

АНДРІЙ - /Захоплено/ Ви чудесна! Їй Богу ви чудесна, Наталочко!... Скільки вам літ, пробачте?

НАТАЛКА - А вам навіщо?

АНДРІЙ - Мене цікавить, бо ви міркуете, як досвідчена мудра жінка. Справжня Жорж Занд! Ви читали твори Жорж Занд?

НАТАЛКА - Ні, не читала. А цікаві?

АНДРІЙ - Дещо цікаве. Цікаве, бо там говорить жінка від імени жінки.

НАТАЛКА - А я говорю від себе і Жорж Занд не читала.

АНДРІЙ - І це чудесно! Чудесно, бо ви говорите те, що відчуваете... сама від себе говорите!... /павза/. Скажіть хто у вас тут буде жити?

НАТАЛКА - Скажу вам правду: мама хоче здати її якомусь молодому студентові, який би підійшов мені у женихи. Мама дуже чудна. Вона мала надію на Павла Миколаевича. Але, як побачила, що у того роман зі студенткою, що позавчора тут була, то вирішила відказати. То не - правда, що до нас Дарка Іванівна приїжджае. Дарка Іванівна до нас і не збираеться! А це мамі причина, щоб відмовити... Тільки ви не скажіть про це Павлові Миколаевичеві. А то він і так на нас сердитий, а то ще більше розсердиться А я проти нього нічого не маю. Він дуже добрий Павло Миколаевич, тільки дуже м"який і розтяпистий... трохи... Ви йому цього теж не перекажете, правда?

АНДРІЙ - Ну, звичайно, Наталочко, що ви!?... А знаете, що?

НАТАЛКА - Що таке?

АНДРІЙ - А ви сердитись не будете?

НАТАЛКА - Якщо ви нічого образливого не скажете, то, звичайно ні.

АНДРІЙ - Я хочу у вас... найняти цю кімнату для себе. Не будете мати нічого проти?
НАТАЛКА - Ви? Хочете для себе найняти цю кімнату?
АНДРІЙ - Так. Хочу для себе найняти цю кімнату.
НАТАЛКА - Не знаю.
АНДРІЙ - Що "не знаю"?
НАТАЛКА - Спитайте у мами. /Раптом лишила розмову і заходилась поратись в кімнаті. Андрій з вичікувальним поглядом дивиться на неї, мов чекає для себе вироку. Наталка побачила це/. Ну, чого ви вперлися очима на мене? Я вам сказала, спитайте у мами. Мама ж хазяйка, а не я. /Ще швидше заходилася прибирати. Андрій перейшов з одного місця на друге/.
АНДРІЙ - Я хотів би, Наталочко, щоб ви спочатку... самі мені сказали, переходити мені до вас жити чи ні?
НАТАЛКА - А як мама скаже, що не хоче вас, що тоді?
АНДРІЙ - А я тоді маму якось переконаю... Скажіть тільки ви, як мені бути.
НАТАЛКА - /Рішуче/. Так ось слухайте: я, звичайно, не маю нічого проти, щоб ви перейшли до нас мешкати, але...
АНДРІЙ - Що "але"?
НАТАЛКА - Почекайте, не перебивайте!... Я дуже добре розумію, чому вам раптом, в цю хвилину, забажалося перейти до нас мешкати...
АНДРІЙ - Ну, чому?
НАТАЛКА - Ще раз вам кажу: не перебивайте!
АНДРІЙ - Вибачте...
НАТАЛКА - Ви прийшли, побачили мене, поговорили. Щож, думаете, отака собі наївна приміська міщаночка... Дай закручу роман! Це і цікаво, і ... дешево... домашній роман, правда?
АНДРІЙ - М... м... м... Помиляетесь, помиляетесь, Наталочко! Я зовсім не думаю і не...
НАТАЛКА - Почекайте, дайте мені сказати...
АНДРІЙ - Ну, прошу.
НАТАЛКА - Але знаете? Я вже зустрічала таких. Розпливеться!... В десять мішків його не вбереш. І те, і се... І нещасний, і ніхто його не любить, і що він тебе оце першу зустрів. А придивишся до нього - еге! Та це ж шукач любовних пригод! Та це ж йому потрібно для колекції! Для рідноманітности! Бо, бачте, він уже і таку мав, і таку, і бльондину, і брюнетку, і п"яту, і двадцяту. І оце ще тебе хоче з пуття звести. Так? Неправда скажете?
АНДРІЙ - Скажу вам правду. Я... спочатку так був подумав. Але тепер бачу ви не така дівчина...
НАТАЛКА - Що летить на вас, як нічний метелик на світло, так?
АНДРІЙ - Так. Що з вами можна або серйозно, або ніяк.
НАТАЛКА - Не знаю. Знаю тільки, що як все це ще так потриває, то я таки зроблю якусь дурницю.
АНДРІЙ - Яку саме?
НАТАЛКА - А вам не все одно?
АНДРІЙ - Зовсім не все одно. Тепер мені видається, що ваша доля е мені дуже близька.
НАТАЛКА - Так вам здається в цю хвилину. А мине вона, і ви будете такий, як були досі. Але ми заговорилися, а кімната не прибрана. Прийде квартирант, а в хаті розгардіяш. Вибачте. /Взялася за роботу/.

АНДРІЙ - Та ви не турбуйтесь! Він уже прийшов.
НАТАЛКА - Де ж він?
АНДРІЙ - А я!
НАТАЛКА - Ну, це ще вилами по воді писано. /Взяла ведро, несе його за кін/. На хвилину... Мушу відро винести з брудною водою. Сядьте там, посидьте, як маете охоту. Мама скоро повинна прийти.
АНДРІЙ - Дякую. Я постою. /Наталка вийшла. Андрій пройшовся. Оглянув себе в дзеркалі. Поправив краватку. Став знов на попереднє місце. Увійшла Наталка з відром/.
НАТАЛКА - Ух! Важко... У нас водогону нема. Поки з криниці витягнеш... ху!
АНДРІЙ - Дайте я вам допоможу /Бере відро/. Куди поставити?
НАТАЛКА - Не треба. Я сама.
АНДРІЙ - Нічого, нічого... Де, отут поставити?
НАТАЛКА - Так. Дякую. Тепер я мушу по драбині вилізти наверх і там все витерти. Пробачте, станьте трохи далі, а то я вас забризкаю.
АНДРІЙ - Нічого мені не станеться... Або, знаете що? Почекайте! /Скидае піджака/ Я сам полізу і повитираю там.
НАТАЛКА - Ну, що ви! Ще тільки цього не вистарчало! Ідіть!.. Я сама... Ви забрудните сорочку. Не треба.
АНДРІЙ - Наталочко, мені дуже приемно отут разом з вами дещо вам допомогти. Тим більше, що може... я це зроблю... для себе! /Вилізае наверх і чистить. Наталка бере щітку і тре підлогу. Робота кипить хвилину-дві мовчки/
НАТАЛКА - /Глянула наверх, де Андрій/. Держіться добре! Бо ота драбина поламана. Нею мама закривае вхід до садка. А сусідчина корова раз якось влізла і геть її розломила. Ми її сяк так збили, але вона дуже хистка.
АНДРІЙ - Нічого. Тут не високо. І як полечу, то не до гори, а вниз. Так казав мені не раз батько, як я був малим і боявся впасти з черешні, що росла за хатою... Скажіть Наталочко, цю шахву ви будете одсувати і там за нею вимітати, чи вона так і буде стояти?
НАТАЛКА - А я знаю, що робити? Я думала одсунути, але вона така важка, що я й не знаю, чи ми що з нею зробимо.
АНДРІЙ - Зараз я попробую її одсунути /Скочив, ухопив - не бере/.
НАТАЛКА - Чекайте, я вам допоможу. /Взяли вдвох - не бере/. Я вам казала, що нічого не буде. Почекайте, я піду у двір, там е така залізна палиця. Ми нею підважимо знизу і вона поїде. Добре?
АНДРІЙ - А ну давайте. /Наталка вискочила з хати, а Андрій за шахвою щось прибирае/.

Я в а 4.
/Входить Мотря. Мотря і Андрій/

МОТРЯ - /Не бачучи Андрія/. Ну, що, ніхто не приходив, Наталко? А я так поспішала... Нікуди не ходила, тільки отут на роз"їзді приліпила п"ять об"яв. Знайдеться хтось - добре, а як ні... /Побачила Андрія/. О!... А це ж хто?... що ви тут робите?
АНДРІЙ - /кланяючись з щіткою в руках/. Вибачте... я... я товариш Павла Миколаевича. Я хочу... найняти у вас цю кімнату.
МОТРЯ - Ви? А... чого ж ви... з віником? Що ви робите?
АНДРІЙ - Я? Я... помагаю Наталочці.

МОТРЯ - Та я ж їй казала, щоб вона не умовлялась ні з ким, поки я не прийду. Це що за лихо? Де вона?
АНДРІЙ - Вона зараз прийде. Вона у дворі... Наталочка і не умовлялась. А я просто вирішив їй допомогти. Ось шахву посунути треба. Там павутину зняти треба під стелею... Хіба ж це жіноче діло? Тут ось вдвох ми і то не можемо цю шахву з місця здвигнути. Важка така...
МОТРЯ - А так. Це ще мій покійний тато її замовляв, дубова вся. Та ми в ній тепер деяке збіжжя тримаємо. Самі знаете, часи важкі...
АНДРІЙ - Та то правда. Отже, як ви... пробачте, як ваше ім"я та по батькові?
МОТРЯ - Мотря Василівна.
АНДРІЙ - Мотре Василівно, не заперечуете, щоб я у вас оселився?
МОТРЯ - А ви як, з сім"єю, чи один?
АНДРІЙ - Та яка там сім"я! Один я...
МОТРЯ - Значить ще не жонаті?
АНДРІЙ - Та я парубок, Мотро Василівно. Оце тепер думаю шукати собі жінку.
МОТРЯ - А це не зле. Женитись треба... А ви вчитесь з Павлом Миколаевичем?
АНДРІЙ - Ні, я вже скінчив свою науку... Я інженер, геолог.
МОТРЯ - Ага! Значить самостійна людина. А досі де жили?
АНДРІЙ - Та я був у відрядженні. В Казахстані. Півтора року. А оце приїхав. Мешкаю тимчасово у знайомих.
МОТРЯ - Так. Ну, що ж... Я не проти. А де ж Наталка? Наталко! Наталко! /Входить Наталка/. То чого ти десь ходиш, а чоловіка одного в хаті лишаеш та ще й до роботи запрягла? Не сором тобі?
НАТАЛКА - А хіба я запрягала?
АНДРІЙ - Мотре Василівно, я сам взявся до роботи. Сам.
МОТРЯ - А вас як звати по-батькові?
АНДРІЙ - Андрій Іванович. Але кажіть просто: Андрій тай годі.
МОТРЯ - Так от хочуть Андрій Іванович у нас мешкати. А ти як скажеш? До нас же мае Дарка Іванівна приїхати з дітьми...
НАТАЛКА - Не мое діло, як хочеш.
МОТРЯ - То, мабуть, що здамо. П"ятнадцять карбованців платив Павло Миколаевич на місяць. Не дорого буде?
АНДРІЙ - Ні, зовсім не дорого!
МОТРЯ - Тоді залиште ваші папери, а я завтра вас пропишу. Кімната ця дуже хороша. Літом повно сонця. А зимою, як натопити цю грубу, то тепло, як у вусі. А дров у нас у Святошині досить!
АНДРІЙ - Та я холоду не боюся, Мотре Василівно. /До Наталки/ То принесли чим підважити шахву?
НАТАЛКА - Так. Ось... /подае палку/
МОТРЯ - Ну, то я тепер піду на базар, а то, правду кажучи, я поспішала довідатись, чи ніхто мене не жде. Бувайте тим часом... Я скоро вернусь.
АНДРІЙ - Всього кращого. /Мотря вийшла/

Я в а 5.
/Андрій і Наталка/

АНДРІЙ - Ну, що... не казав я, що мама погодиться?
НАТАЛКА - Давайте шахву сунути.
АНДРІЙ - Ні, ви скажіть! Яка чудова мама!
НАТАЛКА - Давайте шахву сунути!

АНДРІЙ - Давайте... Шкода, що я з вами на американське парі не пішов!
НАТАЛКА - А що воно таке те американське парі?
АНДРІЙ - А це ідуть в парі, але спочатку не кажуть на що, а як виграе, тоді ставлять вимогу.
НАТАЛКА - Таке! А... щоб ви запросили на виграш?
АНДРІЙ - О, я знаю, щоб я запросив!
НАТАЛКА - Ну, що?
АНДРІЙ - Я запросив би... Але я вам іншим разом скажу. Давайте шахву сунути.
НАТАЛКА - Давайте. /Попробували - не бере/. Ху... Я знаю, щоб ви запросили. Але я вам скажу за нашою приказкою: не спитавши броду - не лізьте в воду. Зрозуміли?
АНДРІЙ - Так, зрозумів. Ото ж я тепер і не лізу глибоко. А так, пробую спочатку з берега. /Відчиняються двері, на порозі Павло/.

Я в а 6.
/Тіж і Павло/

ПАВЛО - Пробачте, Наталочко... Я забув віддати ключа від парадних дверей. Прошу візьміть. /Подае ключа. Побачив Андрія/. О, Андрій!? А ти що тут робиш?
АНДРІЙ - Я... я прибираю, помагаю Наталочці прибирати в кімнаті
ПАВЛО - Як то? З якої... нагоди?
АНДРІЙ - Та я ішов до тебе. Приходжу, - кажуть тебе нема, вибрався. Ну, думаю, де ж тебе шукати?... А потім вирішив... почекаю тут, може ти чого зайдеш... А тут як раз прибирають... Наталочка... так я попросив дозволити і мені... допомогти. Тим більше, що тут шахва! Така важка, що ось удвох мучились і ніяк не могли з місця зсунути. Може ти допоможеш нам?
ПАВЛО - Я з охотою. Але я тільки на хвилинку і... я тут не сам.
АНДРІЙ - А хто ще з тобою?
ПАВЛО - Там на дворі чекае на мене Ярина... Ярина Михайлівна.
НАТАЛКА - А чого ж ви її не покличете до хати? Покличте.
АНДРІЙ - Так Ярина тут? Постій... А як же ті... позавчорашні події?
ПАВЛО - Позавчорашні? А лишилися для позавчора. Сьогодні живемо подіями цілком новими, що приніс новий, сьогодняшній день.
АНДРІЙ - Підожди, Павле... Ти жартуеш. Якими новими подіями?
ПАВЛО - Знаменитими! Але ж чого я стою... Так покликати Ярину Михайлівну сюди?
НАТАЛКА - Будь ласка.
ПАВЛО - Ну, так я зараз /Вийшов/

Я в а 7
/Андрій і Наталка/

АНДРІЙ - Ну, що ви на це скажете?
НАТАЛКА - Що?
АНДРІЙ - Та очевидно Павло оженився, або от-от ожениться!
НАТАЛКА - Ну й що ж тут дивного? Я давно говорила мамі, що Павло Миколаевич мае оженитися. І наречену знала вже давно.
АНДРІЙ - Така висока, чорнява, студентка-медичка, так?
НАТАЛКА - А ви звідки її знаете?
АНДРІЙ - Я?... Знаю її... Та вона була позавчора тут. Я тут з

нею познайомився.
НАТАЛКА - Ну, і як вона вам сподобалася?
АНДРІЙ - Так... нічого. Нічого! Еге... Тобто, щоб особливо, то ні, а так... нічого. /Відчиняються двері, входять Павло і Ярина/.

Я в а 8
/Тіж і Павло і Ярина/

ПАВЛО - Ну, прошу... будьте знайомі... Ярина Михайлівна Горленко, моя дружина.
НАТАЛКА - /Вітається з Яриною/. Дуже приємно! Наталка...
ЯРИНА - Добрий день... /Побачила Андрія/. А... ми з вами знайомі. /Привіталася з Андрієм/
АНДРІЙ - Доброго здоров"я... Вітаю... Щиро вітаю...
ПАВЛО - Дякую. Дякуємо...
ЯРИНА - /до Андрія/. А ви тут що робите?
АНДРІЙ - Я... Та тут осе... чекав на Павла. А оце поміг Наталі шахву одсунути... дуже важка...
ЯРИНА - Може збираетесь тут жити?
АНДРІЙ - Жити? Ні... Що ви?! Це я зайшов до Павла, а його не застав, так я залишився допомогти дещо.../До Павла/. Ти ж смітник тут після себе залишив!
ПАВЛО - Молодець, Андрію. Дуже добре, що допомагаєш... Так і треба. А я спочатку було думав... ну, та не важно.
ЯРИНА - Підем, Павле, бо у нас ще сьогодні роботи скільки... /до Наталки/. Ми теж знайшли нове мешкання, то мусимо прибирати.
ПАВЛО - Так, ідемо зараз. Заходьте до нас, Наталю... Кузнечна, 23, квартира 7. Просимо!
НАТАЛКА - Дуже дякую. Як буду в місті, обов"язково зайду.
ПАВЛО - БУВАЙТЕ здорові... А ти, Андрію, ідеш з нами, чи залишаєшся тут?
АНДРІЙ -Я... Я не знаю... /дивиться на Наталку/. Я мушу тут ще шахву допомогти пересунути... Ви... ви ідіть, а я зараз... Я вас нажену.
ПАВЛО - Ну, гаразд. То ми пішли. Передайте привіт Мотрі Василівні від мене і від Ярини Михайлівни, хоч вона її і не знає. /Вийшли/
НАТАЛКА } - Дякуємо. Всього кращого!
АНДРІЙ }

Я в А 9
/Наталка і Андрій/

НАТАЛКА - /до Андрія/. Ну?
АНДРІЙ - Що?
НАТАЛКА - Ви чому з ними не пішли?
АНДРІЙ - Я?
НАТАЛКА - Та ви ж!
АНДРІЙ - Куди ж? Хіба мені тепер по дорозі з молодою, тільки що одруженою парою?
НАТАЛКА - А з ким же вам по дорозі?
АНДРІЙ - Мені тепер по дорозі з тим, хто ще так само, як і я, не має для себе пари.
НАТАЛКА - Хто не має пари... Ну, то давайте хату прибирати.
АНДРІЙ - Давайте. /Прибирають. Павза. Підводить голову Андрій/ А знаєте, що сказав один вчений про людське щастя?
НАТАЛКА- /Підвела голову/ Що саме?
АНДРІЙ - Він сказав... Чекайте, що ж він сказав? /Пригадує/ Ага! Е... Він сказав: "Життя людське... це як довгий

коридор. І чи йдемо ми по цьому коридорові самі чи в парі з доброю, відданою, щирою дружиною,- все одно в кінці його міцно замкнені двері".

НАТАЛКА - Ну і що ж? Що ви вирішили?

АНДРІЙ - Я вирішив... щоб там не було, а йти по цьому довгому коридорові в парі.

НАТАЛКА - З ким?

АНДРІЙ - З прекрасною дружиною, Наталочко... А ви?

НАТАЛКА - Я? Щоб по тому коридорові йти з дружиною, треба спочатку до тої майбутньої дружини придивитися...

АНДРІЙ - А тоді?

НАТАЛКА - А тоді буде видно! Чи не так?

АНДРІЙ - Так. Чудово! Тоді швидше кімнату прибирати, Наталочко...

НАТАЛКА - І швидше прибирати ... /Обое заходилися коло хати/.

З а в і с а

КІНЕЦЬ

Л.Л.

З днів відчаю

[В куточку українського Полісся]

Нарис третій

По тих випадках змушені були німці нарешті задуматися над фактами в терені, оцінюючи їх уже не з боку "бандитизму", але дошукуючись у них іншого сенсу. Разом із тим німецький центр дав згоду на те, щоб шукати в дальшому "бандитизм" по лісах, а не по селах. І почали шукати.

В Столині таке завдання було покладено на відділ СС-ів під командою капітана Гаферкампфа, перед тим ад"ютанта губернатора Польщі Франка. Сам Гаферкампф був людиною, не звірем. Інтелігентний, розумний. Було відомо, що він зрадив себе такою розмовою по випадку в Старому Селі:

- Мені цікаво знати, що ви думаєте про мене: чи я особисто міг би зробити щось подібне?
- Звичайно, що так,- була відповідь українця.
- А вся ваша родина про мене теж думає так само?
- Так.

Гаферкампфа по тій відповіді як водою обляло. Він скоро по розмові перенісся на інше помешкання з того, де зі своєю розмовою звірився, а незабаром покинув працю в СС, добровільно зголосившись до летництва.

Але перше, ніж те сталося, саме Гаферкампфу доручено було побороти́ся з лісом в Столині. А за нагодою до того довго не довелося чекати. Прийшло донесення, що відділ невідомих "бандитів" з"явився в околиці с.Букча, що село лежить на шляху до міста Турова, вже поза колишньою польсько-українською границею. Од Столина у відлеглості яких 80 кілометрів. Відділ Гаферкампфа виступив до Букчі; нагнав партизанів і увійшов із ними в бойовий зв"язок. Бій противників сточився на святий вечір і Перший день Різдва /н.ст./, тобто 24 і 25 грудня 1942 р. Німецький відділ з собаками розташувався на ніч на кінці села Букчі в будинку школи і тут попався у засідку партизанів. Оточені, німці одбивалися 36 годин. Лише сигнальні ракети німецької кампанії, яка перехопила радіосигнал порятунку від оточених, змусили партизанів зняти облогу школи й відійти. Наслідком бою було 18 убитих, в Столині похованих, і 32 ранених, одвезених літаком до шпиталю в Бересті. Серед убитих німців був 22-літній лейтенант, католик, який у Столині іноді грав на органах. Прізвища його не знаю, а також фурман, який був з Юнських хуторів, Столинського району. - До того треба додати, що коли цей відділ німців на фурманках наближався до Букчі, тамтешні селяни попередили фурманів-селян, що їхати далі небезпечно. Фурмани про це передали німцям. Німці відомість знехтували і сміялися з того.

Описана подія передається тут за рапортом Гаферкампфа начальству, який читав той, хто авторові подію переповів.

Із більших подій Столинщини "мирного" часу за панування німців - залишалась ще одна, сама страшна й трагічна. Це розстріл цілої жидівської частини населення.

На час приходу німців до Столина загальна кількість жидів у Столині й його районі виносила кругло 6 тисяч людей. В цю цифру входили місцеві мешканці й деяка частина біженців із Польщі, що осіли в місті й районі тут в році 1939, тікаючи перед німцями, коли почалася німецько-польська війна. У більшості місцеві

жиди були ремісниками, зокрема теслярі, бондарі, столярі та взагалі сбробники дерева; дрібні гандлярі; меншість, а серед них велика кількість біженців - більші чи менші промисловці, багаті. Частина жидів одійшла з советами, коли ті відступали під натиском німців. По приході німців, як і скрізь, їм було зроблено погром, але в Столині він носив слабеньку форму. Кількоро побитих жидів, спихання їх з хідників, деякі випадки відібрання речей. А далі вже систематичне обкладання жидів різними можливими й неможливими податками. Наступний етап знущання з жидів - загнання їх в гетс, виконання розпорядження про що довго відтягав перший гебітскомісар. Потому пішло систематичне зголоджування жидівської людности, видно, щоб був найменший опір при останньому акті цієї діявольськи жахливої акції,- при розстрілі жидів у Столині.

Розстрілювали всіх без винятку жидів району, за винятком тих, що повтікали у ліси і утворили там "банди".

Як поводилось жидівське населення?

Жиди, як жиди. По приході до міста й району німців, вони, на чолі з рабином, прибули до представників нової влади з пропозиціями хабарів і всіляких прислуг.

В чемній, але рішучій формі їм дали зрозуміти, що все це зайве і непотрібне. А вони повинні бути лояльними і помагати там, де їх допомога буде потрібна при запровадженні нового ладу й порядку. Місцева влада гарантувала їм спокій і справедливе відношення.

З перших днів це почалося справджуватись. Коли погромницькі пригоди німців-салдатів стали спокусливими для декого з місцевих розбишак, і стався випадок, що один з них згвалтував жидівську дівчину, то негідника судили, а потім розстріляли. Коли стало відомо, що організована поляками місцева самооборона під проводом свого начальника Урбановича ходить вночі по жидівських хатах і творить насильства, то начальник району сам особисто втрутився в цю справу і нічні "візити" припинилися. А вславлений доносами німцям Урбанович пізніше був партизанами убитий в с.Цмінь.

"
"" ""

Розстріл жидів у Столині відбувся 11.IX.1942 року. Людей вивозили автами по 800 душ у партії і розстрілювали в ямах, викопаних за Советів при заготівлях піску на будівництво аеродрому.

Розстріляли всіх за один день. Загальна цифра знищених - 5-ть тисяч душ. Тисяча, головно молоді, втікла у партизани. Місце розстрілу - братська могила похованих - у 2-ох кілометрах на північний захід від Столина, ліворуч від дороги на с.Білоушу.

Сам акт розстрілу відбувався так: привезеним у тягарових автах людям наказано було роздягнутися догола і бігти в яму. Тоді їх автоматчики розстрілювали.

Був випадок, що один з приречених спробував, замісць бігти у яму, повернути в протилежний бік. За ним побіг німець, інші почали наздогін стріляти і вбили німця. А жид таки втік.

З усього вищесказаного, щодо партизанських груп на терені Столинщини, виразно можна накреслити таких три групи, що взаємно себе поборювали: українська, польська і советська.

Польська започатку виступала під назвою Польського легіону. Она очолювалась відомим А.Бужинським. Українська адміністрація, за словами поляків, була "хамська". Тому поляки-урядовці все стреміли до німецьких установ. Звідти провадили систематичне грабування українського селянина "законними" і незаконними шляхами.

На рахунок поляків у Столинщині належить записати неправні податки, убивство Гестапом багатьох людей, зокрема лісничого Матісона, урядовця Кравчука, кооператора Савки, керівника відділу освіти

Голубовського,акушерки Віри Смороцької.Остання в роки визвольної війни 1919-20 рр.була секретаркою канцелярії гол.отамана С. Петлюри,сама родом з Полтавщини.Та багато інших.
І коли в літі 1943 року німецька влада окопувалась і відгороджувалась у місті,яким фактично лише й володіла,то вищезгадані поляки були разом з ними.
Жидівська партизанська група складалася переважно з тих,що їм вдалося вирватися з гета,або втікти безпосередньо з-під кулі під час розстрілу.
Ця група мала лише єдину орієнтацію на Совєтів і тому гуртувалася виключно колотсоветських партизан-парашютистів.Але разом з тим ця група не цілком була ворожа і до українських партизанів і адміністрації,бо знала,що в тяжкі хвилини їх саме українці рятували і помагали їм у їх великій біді.
Українська партизанська група була відома переважно під назвою "сікачів" і "бульбівців".Щодо походження цих назв,то друга вела початок від вигаданого прізвища повітового начальника української поліції Боровця,що назвав себе Бульбою.Походив він з Сарненського повіту.Побачивши що несуть німці українцям,він зразу подався у ліс з усіма своїми хлопцями і звідти час від часу показував німцям,де зимують раки.Доходило до того,що німці шукали ласки у Бульби та ходили до нього на переговори.А що діяльність Бульби велася в якихсь 40-50 кілометрах від Столина,то саме звідти прибувало натхнення до українських партизанських дій у Столинщині.

" " "

Останньою акцією німців на Столинщині була евакуація місцевого населення на Захід у звязку з наближенням зі сходу фронту. Заповіджено було її на 10 січня 1944 року.Того дня і почалась. Як і скрізь,ця евакуація мала на меті два завдання:1.Набрати дарових робітників;2.Забрати з собою всю працездатну людність віком 16-55 років,аби вона не дісталась в руки большевикам,які використали б її для своїх військових резервів....
Що була одна мета - відтягти з собою на Захід яко мога більш всякого добра.До всього цього і приступили 10 січня 1944 року.
У виконання вищезгаданого наказу,було видано ще й такі зарядження:1.Цілковиту ліквідацію цивільних українських установ - владу перебирала німецьке військо,за допомогою польської самооборони і загонів Власова. 2.Евакуацію всього населення,для чого на залізничну станцію подано було багато товарових ешелонів,куди мали вантажитися з усім своїм добром місцеві люди./Пізніше, правда,все те добро у людей під різними претекстами відбиралося/. В першу чергу вантажили домашню худобу,а потім людей.Спеціяльні загони СС з собаками ходили і перевіряли,чи бува хтось не залишився.Тих,що чинили опір евакуації - на місці стріляли.
Наслідком усього цього було те,що одна частина населення таки змушена була вантажитися у товарові ешелони,а друга пішла в ліс, знаючи,що дні перебування німців на цих теренах уже пораховані.
Були сильні морози,і від них однаково терпіли і ті,що вантажились у потяги,і ті,що тікали до лісу.Все ж,оскільки життя в лісі таки було більш неможливе,ніж у вантажних вагонах; оскільки кожен,хто вернувся б пізніше вказаного строку до свого ешалону,був би покараний на смерть,-втікачі воліли зголошуватися до сусідніх сіл,де їх не знали і безкарно приймали до вантаження в ешелонах. В наслідок цього розгубилося дуже багато родин.
Рух на залізниці в ці часи був страшенно повільний саме для таких евакуаційних ешелонів.Простір,що його проходив потяг за нор-

мальних умов у дві-три години,тепер покривався за дві три доби.При відсутності опалу,коли десь у лісі перед розібраними коліями,що їх чинили партизани,цілими добами мусіли стояти ці ешелони,чекаючи поки нарешті прочистять і справлять дорогу і можна буде рушити далі.Ті,що пробували вже тепер відірватися від ешелонів,жорстоко каралися СС-івцями і,позбавлені свого майна, заганялися до обгороджених дротом таборів і там приречені були вже на вірну смерть,але в додаток ще й мучен цьку. Треба при цьому згадати,що підлу ролю підпомагачів німецьких у всій цій акції провадили тіж таки "власовці".

Скільки коштувала Столинщині оця евакуація? Як переповідали пізніше ті з поляків, що залишилися з військом у Столині і в районі аж до липня 1944 року, коли сюди остаточно прийшли Совети,- з Столинщини вивезено німцями найменше 30.000 штук домашньої худоби,цебто в три рази більше, ніж за три роки перед тим з 1941 по 1943 рік.

" " "

Як поводили себе українці району при німцях? Ті, що не були в партизанах, працювали у своїх господарствах і бажали тільки одної можливости: спокійної праці вдома. Українці виявили себе здисциплінованими, свідомими і патріотичними понад усякі сподівання. На сходинах у селах, перед українцями-урядовцями сам на сам ці люди казали: все віддамо, все перетерпимо, аби по тому прийшла своя українська влада.

І свою слухняність, відданість і жертвенність українська людність засвідчувала в ці часи ділом.

Де ви тепер і що з вами є, мої давні любі приятелі? Чи залишили вас у спокої хоч тепер, коли доля вас повернула додому? Чи живі?...

КІНЕЦЬ

ПОПРАВКА:В числі 5-ому журнала "На Чужині" на ст.17-ий рядок 9-ий треба читати "Переброди".

ДУМКИ НА ЧАСІ

З «ЛИСТІВ ДО БРАТІВ-ХЛІБОРОБІВ» В. ЛИПИНСЬКОГО

....

...Аристократією ми скрізь і завжди називали правлячу провідну верству, без огляду на її походження. /Вороги ж наші підсувають нам поняття аристократії в родовому значенні і сміються з власних дотепів/.

...Демократією ми ніколи і ніде не називаємо "народ", яким ніколи і ніде в світі демократією не буває, а тільки таку правлячу провідну верству, якої одною з головних ознак є те, що вона править при помочі обдурювання народу.

....

...Біда не вттім, що ми маємо демократію, а трагедія наша і нещастя в тім, що ми маємо лише демократію. Що ми маємо тільки сили поступові і руйнуючі, а не маємо власних національних сил здержуючих та будуючих.

....

...Перемагає монархізм серед демократій тільки тоді, коли нація змучена республіканською розпорошенністю, партійністю, самопожиранням і розбещеністю, протиставляє дійсно МОНО-архічну єдність, дисципліну і послух одному Авторитетові.

....

....Знаючи наше надзвичайне багатство на "Наполеонів", на пророків "незалежної політичної думки", на спасителів Вітчизни, чи можна уявити чехарду, яка почнеться на Україні, звільненій від чужої влади; чехарду, де скакаючи один через одного "голови держави" будуть взаємно собі для більшої легкости в скаканні голови здіймати? І чи не варт тоді сказати словами одного польського патріота:

– Я готов кожної хвилини умерти за /самостійну/ Польщу, але тільки не дай Боже мені в ній жити".

....

... Крім брехні щодо якости селянства, треба позбутися й другої брехні і щодо кількости. Сорок мілійонів! – це така сама брехня, як і українська національна свідомість цих мілійонів. Ніколи і ніде пасивні маси своїм числом ні одної нації та держави не створили.

....

...Козаччина була класократією, тобто в українських умовах найбільш здатною до влади аристократією, яка тому що вона себе за аристократію вважала, ставила вимоги перш за все до себе, а не до народніх мас. Вона не перекладала своїх державних обов"язків на народ, а давала сама приклад народові, як треба ці обов"язки виконувати. Вона не йшла за народом, а вела народ за собою.

...і катастрофа прийшла для нас тоді, коли по знищенню козацької аристократії Україна залишилась з мілійонами селянства.

Завдяки оцим завеликим мілійонам елементів пасивних і пропорційно до них замалій кількості елементів активних, ми докотилися

до державної і національної руїни.

І власне, історична вага сучасного моменту лежить в тому, що як раз тепер ця трагічна для нас пропорція починає мінятися.

Під впливом передвоєнного колоніяльного насищення України, розвитку матеріяльної культури, війни, революції і багатьох інших причин, стали знов з посеред розворушеної людської маси на нашій території виділятися у великому числі нові елементи активні.

Оця наша нова майбутня аристократія, майбутня провідна верства - оця активна меншість, а не пасивна більшість, це і є єдина реальна, національно і державно творча сила України.

....

Діло великого Богдана держалось поки він був живий. Держалось тому, що це був єдиний державний муж в нашій історії, який зумів зорганізувати українську здержуючу і кермуючу консервативну силу і при помочі тієї сили опанувати розбурхану українську стихію.

Це був єдиний державний муж, який не кланявся в пояс "на всі чотири сторони" глупій і розбещеній юрбі, погорджуючи нею одночасно в душі і тільки бігаючи по ній хитрими очима: чи придбав він собі серед неї оцими поклонами популярність?

Це був єдиний і справжній народолюбець, який власне тому, що цілим своїм гарячим і чесним серцем любив свій нещасний народ, не потурав його глупоті, лінивству і руїнництву, а намагався розвинути і зміцнити те, що в цьому народі було розумного, працьовитого, творчого.

Тому так радо йшли йому на поміч всі, що так само як і він розуму, праці і ладу для України бажали.

І він не відштовхував їх, не платив їм "камінням за хліб" і "гадюкою за рибу", як це робили перед ним і по ньому всі наші "патріотичні" руїнники.

....

Вся різниця між нашими націоналістичними і комуністичними охлократами /Примітка редактора: охлократами і охлократією В. Липинський називає абсолютистичний метод державного правління войовників-непродуцентів над громадянством, що при цьому методі правління є завжди позбавленою внутрішньої організації юрб

Охлократія не означає влади юрби. Такої влади ніколи не буває. А означає владу над юрбою при помочі залізної войовничої організації правлячих і при помочі використовування ними інстинктів і емоцій цієї юрби./

лежить в тім, що охлократи націоналісти замісць матеріялістичної ідеології соціялізму, вживатимуть для здійснення тих самих хотінь необмеженої диктаторської влади такої самої матеріялістичної ідеології націоналізму.

Гасло "бий буржуя" буде замінене гаслом "бий жидів, ляха, москаля". І Україна з країни, призначеної тільки для правовірних комуністів, має під пануванням "націоналістичної диктатури" перемінитись в країну, призначену тільки для правовірних українців - при умові, розуміється, що правовірність буде окреслювати пануюча по диктаторськи клясь "істино українська" - військово-інтелігентська, по партійно-комуністичним чи фашистівським зразкам зорганізована націоналістична партія.

ІЛЬКО КАРИЙ

Живі факти...

"Дещо про мене і світ, з якого я вийшов."

— Ви кажете, — почав оповідач, молодий штурман торговельної фльоти А., — що для добра українського народу вистарчить звільнити Україну від окупантів, бо український "ізм" чи пак "неоізм" не страшний та не буде до північного подібним.

Помиляєтесь. "Ізм" створений для поневолення інших народів. Він, дякуючи своїй цупкості, безоглядності та сильній вірі в історичне своє покликання, являється величезною загрозою не лише для нас, але для цілого світу. Він обгрунтовує свій добробут на нужді пригнобленого йому суспільства.

Придивіться ближче до нас: всі ми злидарі і всі ледарі, а "істи" ще більші ледарі; якщо ми живемо днями, то вони годинами. Відкидаючи мораль, як пережите, не залишаючи людям стимулу до вільної праці, вони мусіли впровадити нагороди та концтабори.

Ви, европейці, шукаєте причини зла в філософії життя, а ми в фактах життя, і тому не всі розуміють істотної суті "ізму".

Ми не можемо працювати нормально, бо ненормальне наше життя. Для вас життя, це прагнення зреалізувати вашу особисту ідею, яку ви базуєте переважно на основі правди, добра та краси.

Для нас життя — це виконання наказів партії чи уряду.

До нас не може бути застосована істина Тургенєва, що "життя це постійна перемога протиріч", а навпаки, протиріччя системи, в якій ми живемо, перемагають нас. Ми кажемо, що життя — це безперервна втеча від тюрми і концтабору.

Ви смієтесь. Ви думаєте, що я згущую фарби.

Почнемо з фактів. В час "великої" революції 1917 року я ще малим хлопцем разом з батьком та іншими селянами робив виправи по поміщицьке добро. Тішилися, коли комусь дісталася телиця чи свиня. Не було співчуття до поміщика. У нього ж багато працювало наших бідніших селян. Ніколи поміщик не платив більше понад встановлену платню. Вважаючи, що добробут пана виплинув з нашого поту і крови, селяни, чого не змогли поділити — спалили!

Прийшов 1921 рік. Батько мій заарендував землі. Нам стало ліпше жити. Під кінець 1927 року ми мали вже дві пари добрих коней, чотири корови, десяток свиней, а домашньої птиці, то й не пригадую, бо її було дуже багато.

Пішов я у школу моряків. Учився добре і швидко скінчив школу. Наблизився 1933 рік. Батька "розгосподарили", мати вмерла з голоду, а я мусів переїхати до О. виправляти своє "непідходяще" походження. Син бідняка, батько власними руками доробився господарки, а я вигнанцем став, мусів починати наново своє життя з портового вантажника. Лише свідомість того, що у нас чорнороб не вважався за щось нижче, рятувала мене від розпачу і морального падіння.

День за днем впертою працею та здоровим глуздом я знову повернувся на пароплав. Каботажне плавання було не цікаве. Товариші розповідали про цікаве та задовільне життя на пароплавах закордонного плавання. Мене тягнуло на широкий світ. Може предки мої робили колись виправи на Царгород, міряючи на своїх човнах не лише Дніпро, а й Чорне море; може кров вільної людини, що передана мені моїми батьками, пхала мене, як поштовх ракетного стрільна, в чужий, незнаний мені світ. Одним словом, я кинув службу в південному порту і переїхав на північ.

Перед подорожжю

Дякуючи товаришам, які раніше переїхали туди, вдалося мені заштуватися на пароплаві закордонного плавання "К.З."

Перед від"їздом за кордон ми мусіли в портовому "особливому" відділі підписати зобов"язання про те, що все бачене за кордоном не підлягає розголошенню вдома. Нас попереджено, що в разі, коли хтось обставинами змушений буде говорити про закордонне життя, він повинен розповідати лише про злі його сторони. За неповернення з чужих країн відповідають залишені вдома родичі.

З таким вантажем знялися ми з якоря.

Наш капітан І. К.К. був душа чоловік, але вимагав праці. Ідеологічний керівник М.Л.С., у минулому робітник-металіст, також підкупав всіх своїми ввічливими манірами, привабливою зовнішністю, але поза тим до обов"язків ставився вибагливо. Дивлячись на нього, ніхто не міг подумати, що він не одного послав на той світ до праотців.

М.Л.С. зараз же по виході на рейд почав свої виклади з науки "ізму". Знайомив нас з закордонним життям, звертаючи здебільшого увагу на його негативні сторони. Учив, що маємо говорити за кордоном, завжди закінчуючи попередженням, щоб ми найменше мали контакту з чужинцями.

Зустріч зі шведами

Одного дня капітан повідомив нас під час дрейфу на шведських водах, що в гості до нас запрошені шведські моряки.

Закипіла праця. Мили і чистили пароплав. Порядкували в кают-компанії. Розвішували різні картини з нашого побуту та таблиці з цифрами про добробут мешканців нашої країни. Нам видали нові мундури з більшою кількістю золотих галунів. Між іншим ці мундури були зроблені для нас на протязі одного дня. Наказали нам підстригтися та поголитися. Кілька вказівок, як поводитися за столом та як тримати вилку та ніж також не було забуто.

Приїхали гості. Столи в кают-компанії були накриті найкращою парцеляною, кришталем, блищали від срібла та угиналися від найкращих вин, шампанського "Абрау-Дюрсо", донського шипучого, кав"яру, балликів, південних овочів та іншого добра. Сидячи при столі і притримуючись суворо вбитого нам етикету, я мимоволі вертався думкою на свою батьківщину. Там, вдома, нікому навіть не снилося таке приняття, ніхто там не знає, які мундури ми носимо за кордоном, яке вино п"ємо, які фрукти їмо.

Для мене, сина бідняка, все це було новим і незрозумілим. В голові повстала коломійка. Не знав я, де правда, а де брехня. Не знав, хто кого обдурює, чи ми цих шведських, в моєму поняттю, буржуїв, чи вони нас. Вихованець системи нашої країни, наповнений "рідною" пропагандою, я вважав, що шведи прислали нам своїх капіталістів, або, так як ми, переодягнених жебраків.

Моя цікавість наражена була на велику спокусу. Не дотримав вказівок керівника і почав розмову з моїм сусідою шведським мічманом. Розмова велася переважно на знаках, що утруднювало взаємне порозуміння. Одначе я зрозумів, що мій сусіда походить з робітничої родини, що батько його є звичайним рибалкою. Може б далі довідався більше цікавих речей, але помітив, що керівник уважно дивиться в наш бік і перервав бесіду.

Моряки поспішають на беріг

По дорозі з Лісабону до Марселю я зломив собі праву ногу. На пароплаві не було хірурга і вирішили висадити мене в Марселі. Коли виносили на беріг, портова французька поліція не оглядала нас. Думав я, що це через те, що я хворий. Пізніш переконався, що закор-

тах портах не роблять особистих ревізій,а ревідують лише більші пакунки.При посадці ж на корабель за кордоном взагалі ревізій не роблять,опріч перегляду пашпортів.Посміли б в нашій "щасливій" країні вбісти на корабель без перевірки!Там так обмацають, що навіть гудзик не залишиться не проконтрольований.Зрозуміло, що всі папери в першу чергу підпадають під пильну перевірку.Пізніш вас що роздягнуть,а тоді пронишпорять у всіх ваших пакунках.Чи ви в'їздите в ту країну,чи виїздите з неї,процедура лишається та сама.

Не один з наших моряків,вертаючись з закордонного плавання, хотів привезти родичам якусь дрібницю і не один за цю спробу заплатив дорогою ціною.

Пригадую один випадок з часів мого перебування в О.Сюди прибув англійський вантажний пароплав.Моряки усіх країн є однакові. Перш за все поспішають на берег до дівчат.Може тривале перебування без жіночого товариства,може добра їжа та морське повітря, може нарешті мужеська амбіція та суперництво змушують їх поспішати до них.Як би там не було,англійські моряки,випереджаючи один одного,поспішали на беріг,несучи в руках,або в кишенях дарунки для своїх симпатій.Яке ж було їх обурення,коли портовий "всесильний" наказав їм вивернути кишені і залишити все в канцелярії портової сторожі.Напочатку англійці думали,що їх просто пограбували,але коли перекладач пояснив їм,що при повороті вони дістануть свої речі назад,англійці повеселішали.Питали чи ж можна все в місті купити.

- Звичайно все можна купити! - була відповідь,-але за добрі гроші і при тім...валютою.

Країна таким поступованням змушувала наявних англійських моряків самооподатковуватися на її користь.Бо за те,що вони в Англії заплатили п"ять шілінгів,- тут мусіли платити фунт стерлінгів.

Неофіти з сумнівами

Помістили мене у місцевому французькому шпиталі.Щодня відвідувала мене дружина нашого консула.Приносила шоколяду,тісточка, квіти.Питала,чи мені чого бракує,чи добре до мене ставляться лікарі та санітарки.Хворі французи часто питали мене,якого рангу я маю.Мою відповідь,що я штурман вони сприймали з недовір"ям.

- Не може бути,- казали вони,- щоб представники консульства могли так піклуватися про звичайного штурмана!Може там влада і турбується про своїх людей,але ніде в світі,казали вони,ні одна влада не оточує такою опікою своїх громадян.

Бідні,вони бачили лише одну сторону і при тому лише сторону пропаганди!Вони так само не вірили в те,що я тільки штурман,як не вірили,що мільйони наших громадян відбувають каторгу "десь інде",а інші мільйони чекають своєї черги...туди ж!

Лікування моє наблизилося до кінця.Треба було думати про поворот додому.В марсельському порті не було жодного нашого пароплава.Треба було залишити лікарню.Там консул особисто відвідав мене і порадив переїхати до консульства.Мені ж хотілося побути трохи самому і я переїхав до готелю.

Всі знають німецькі концтабори!Оповідають і пишуть про них страхіття,але пишуть лише чужинці.Німці,навіть безпартійні,мовчать.Вони знають,що в концтаборах сиділо дуже багато чужинців і дуже мало німців.Страхіття німецької системи лежало одначе не в концтаборах,а в зле зрозумілій філософії Фіхте і Ніцше,що лише німець людина.

Так рівно ж і у нас.Страхіття лежить в теорії,що правдою,поступом,нарешті віруванням є лише "ізм" що всі мусять вести жор-

тви для осягнення світового "ізму".Нести жертви постійно і безперервно!У нас ніхто не почуває себе певним.Там усі лише неофіти,з котрих щойно в третьому поколінні зможе вирости правдива "своя" людина без думання,без сумнівів,без ініціятиви.

"Я віддаляюсь духово і...не можу віддалитись"

Кожна моя прогулянка по місту віддаляла мене духово від країни,з якої я вийшов.Я починав ненавидіти не тільки "вождів" за брехливу і фальшиву пропаганду,але увесь свій нарід,який мовчазно слухав брехню і чекав на свою чергу у "віддалені місцевості". Мріяв,як з французьким паспортом втечу до Америки і заживу спокійним життям.Одначе то були лише хвилеві мрії,бо мої рідні були в цьому ненависному краї і їх,вразі мого неповороту,чекала смерть.Заспокоюючи себе тим,що й там люди живуть,я від"їхав з нашим пароплавом,що йшов додому.По дорозі мали зупинитися в лондонському порті для вивантаження.

Таємничий лоцман

В гирлі Темзи викликали лоцмана,який мав впровадити нас у порт.Прибулий лоцман перейняв від капітана поміст.Це був приємний мужчина з чорною густою бородою.Присутній при передачі боцман затримався біля лоцмана,а коли всі відійшли,звернувся до нього:

- П.М.,який я радий вас бачити!А ми думали,що ви загинули.Пригадуєте 1934 рік,як ми з вами пливали на Л.?Наші всі вас жаліли, лише "той" ходив,як вовк злий.Що ж ви мовчите?. Невже мене не впізнали?

Відповідь була коротка в англійській мові.Боцман,зраджений такою неувагою,побіг до товаришів і розповів їм про випадок. Потяглися юрби до капітанського помосту.Це все не могло уникнути уваги "того".Він негайно наказав заарештувати лоцмана та взяти курс...додому.Не затримуючись ніде,пароплав попрямував у північний порт.Ми всі були в розпуці й співчували кожен про себе цьому лоцманові.Що було згодом з нещасним капітаном,а пізніше англійським лоцманом - невідомо.

За гарні оченята...

А ось іще факт.В о...ському порту повно кораблів ріжних країн.Не без того,щоб молоді моряки не знайомились з гарними дівчатами.Не один бував у місті О. і знає,які там гарні дівчата.Мабуть расова мішанина створила там особливо привабливу жінку з пивними очима,струнку,захватну.Тут дівчата посідають чар,що тягне до них мужчин усіх рас.

Два італійські моряки закохалися в цих чарівниць і вирішили залишитися в цій країні.Міська влада дала італійцям мешкання в готелі,призначеному для чужинців.У нас робиться все для наочної агітації.Найліпші готелі і крамниці лише для чужинців,тоді,як для своїх громадян вічний страх незнаного майбутнього.

Прикріпили цих італійців для харчування в спеціяльних закритих розподільниках.До того влада виплачувала їм платню в розмірі отримуваної на італійських пароплавах. Життя було дійсно добре і безтурботне.По двох місяцях перебування в О.викликали їх до всемогутнього "відділу" і тут в чемній формі запропонували скласти заяву про натуралізацію.

Італійці,маючи вже двохмісячний досвід життя в цій країні, охоче підписали заяви.Через місяць отримали паспорти і наказ звільнити готель та віддати харчові картки.Працю запропоновано

на землечерпалках.Їх прохання дати їм роботу на пароплавах закордонного плавання - відхилено.Інтервенція в італійському консульстві нічого не допомогла.Консул не мав до них прав.

Бідні італійці зачали випродувати запаси,що привезли з Італії. Врешті один з них дістав роботу на пароплаві каботажного плавання,а другий спився.

Життя по "блату", або як вкрасти у влади своє власне життя

Бувають і такі випадки,коли людині вдається жити по "блату". Тоб-то вкрасти у влади своє власне життя.Це явище досить часте у нас.Мій добрий знайомий М.,син повстанця з 1921 року,залишився безпритульним після розстрілу батька,бо мати вмерла від сипняку.Дістався до школи безпритульних.Все йшло йому добре.Свідоцтво безпритульного його рятувало.Скінчив технікум.Послали на крейсер "Ш".Звідти,як здібного скерували до морської академії. А звідси і починається його крадіжка власного життя.

В академії було встановлено,що він син повстанця.Звичайно мусів тікати,але без паперів.Думати про працю на пароплаві - годі. І він тоді їде до порту Х. і там добровільно вступає до річної фльоти,як матрос,ввесь час приховуючи,що він скінчив морський технікум.Тут дослужився до боцмана.Але нараз викликує його керівник "Х" і пропонує йому добровільно зголоситися до армії,що тоді билася на сході коло озера Х.

М.відчув,що з ним зле.Мабуть знову викрили його походження. На озеро Х. він,звичайно,не поїхав,але втік до А.,де вступив до рибальської фльоти.Там також йому не пощастило.Тоді переїздить до іншого порту,де займається висилкою дерева до Англії.

Робиться добровільно репресованим.Дістає папери,що відбув кару з відзначенням.Вертається назад до О.і вступає у торговельну фльоту.Про закордонне плавання він не мріє,але в каботажному почуває себе добре.

Так людина вкрала у влади своє життя.

Живе,як там кажуть,по "блату"!

ГРИЦЬКО РЕП"ЯХ

Хлопці, не женіться!

Слухайте, хлопці, а признайтесь по-щирості: з вас кожен женитись думає? Жонаті чоловіки даремно научають вас, щоб собі очей не зав"язували, бо, мовляв, усі жінки - відьми: лаються, сердяться, б"ються, цигарки ховають або у німців на намисто вимінюють - а все-таки нема того хлопця, щоб не думав женитися.

І я думав. Ой, думав...

А тепер передумав! І ось чому:

Ще вдома батько мій казав мені, щоб раніше двадцяти п"яти років не одружувавсь, щоб брав собі не чорні брови, а роботящі руки... І ще щось приказував до того, але про те я уже забув.

А я, знаєте, слухняний: як двадцять п"ять стукнуло, так я одягнув нову камізельку, підібрав до того рожеву з зеленими крапочками краватку, підмастив товщем чуба і черевики - та й почимчикував до сусіднього бараку.

А там жила одна дівчина, Тетяна, чорнява така з очима завбільшки, як угорські сливи.

На перший погляд, мені наче б то пощастило: Тетяна була сама, сиділа край вікна і плела якесь мереживо чи цирувала панчохи, я не розібрав.

- Добрий день,- почав я.- А де ж це Ваші тато й матуся?

- Доброго здоров"я. Вони поїхали на три дні до Н. А ти чого ж це мені "ви" кажеш?

- Та це, бачите, сьогодні день такий особливий. Одним словом, панночко Тетяна, щоб не гаяти часу, скажу коротко, що хочу з вами одружитися.

Тетяна засміялась і почала мені говорити, що я ще замолодий та й їй ще зарано та що ми ще мало знайомі...

А я стояв на своєму:

- Ні, давай таки одружимось.

- Так для цього ж любитися треба!

- А хіба ж я тебе не люблю?

Тетяна зареготала:

- А з якого ж це часу?

- Та ще відтоді, як свою порцію мармеляди тобі відступив. Думаєш, так тобі просто її хтось віддасть без любови?

- О, тепер я вірю,- всміхнулась Тетяна.- Але ж чи знаєш ти, що робить одружений чоловік?

- Авжеж, знаю!

- Звідки? Хіба вже був жонатий?

- Ні, ще не пробував, але...

- Так давай попробуємо. Уяви собі, що ми вже одружені.

Я з такої мови так зрадів, що аж переляккався.

- Давай! Отже, батьків твоїх якраз нема вдома, я прийду до тебе сьогодні ввечері і...

- Ні, - перебила Тетяна, - приходь краще взавтра вранці. Може за ніч передумаєш?

- Не передумаю! Тетясю, а може той, ще сьогодні? До завтрого довго ждати!..

- Ні-ні! Подумай, щоб потім не жалкував!

Цілу ніч я думав.

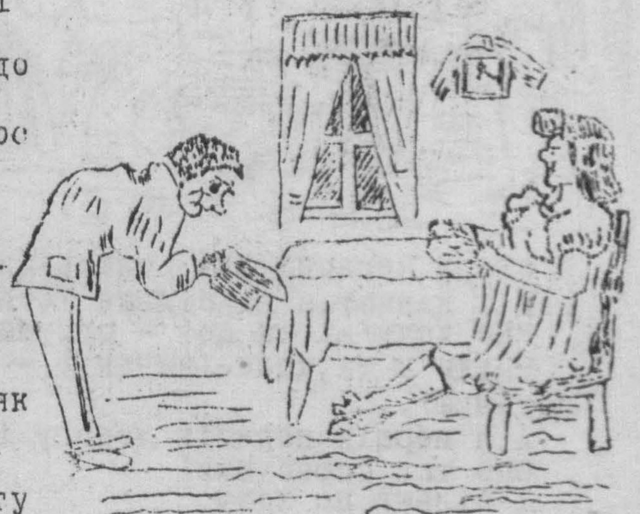
Думав про те, які в Тетяни гарні очі, уста, волосся...

Ледве розвиднялось, постукав я до Тетяни. Вона вже встала.

- Ну, що ж, чоловіче мій, давай господарювати!

- Господарювати?! Як же це?

- А ти думав, що подружжя цілий день гопака танцює?! Я саме сьогодні зібралася прати, а ти, як добрий чоловік /бо за поганого я не вийду!/ мені помагатимеш.

Не встиг я їй нічого відповісти, як почув перший наказ:

- Нарубай дров!

Дрова рубати я люблю, і цю роботу охоче виконав.

- Дай же я тебе хоч пригорну, Тетянко!

- Потім, потім, у мене зараз руки в сажі. Піди краще поросяті цебра занеси!

Я хотів щось перечити, але клятий підсвинок верещав на ввесь табір і не давав мені й слова сказати.

Зробив. Вернувся. Тетяна місила тісто.

"Ну й гарна, бісова дівка, - подумав я і підступив ближче.

- Тетяно, так я, знаєш, люблю тебе!

- Справді?

- Справді!

- Ну, то принеси води!

" От тобі й на!" - подумав я.

Кілька разів пробував я пожениха тись до своєї "дружини", але вона все знаходила мені нові завдання. Я тільки й чув:

"Подай те!" "Забери це!" "Принеси того!"

До обіда так натомився, як ще ніколи за останні два роки.

Пообідав таки ж у Тетяни, досить смачно, але після такої праці й варена кропива смакувала б!

Тільки зібравсь простягтись в садку на траві, як почув знову:

- Чоловіче, ходи будемо ковдри трусити!

Хрін його знає, скільки тих ковдр було, бо з мене мало печінки не витрясло. Але це ще нічого... До цього часу я ще мовчав.

Але ж загадала мені Тетяна на вечерю картоплю чистити.

- Це вже не чоловіча робота, голубко!

- Так, мій голубчику! Але ж я з тим пранням обдерла пальці та й не можу ножа тримати. Як же, по-твоєму, як жінка скалічилась, то сім"я не мусить вечеряти?

"Воно б таки рація" - подумав я, - і з неохотою взявся до бараболі.

Отак собі чищу та й чищу, аж чую під вікном сміються.

Глянув я - Боже мій! Цілий гурт хлопців і дівчат в хату заглядають.

Регочуть:

- Ну й Тетяна! Як запрягла нашого Гриця! молодець!

А Тетяна аж за живіт держиться, а намагається говорити поважно:

- Ну чого ви? Це, бачите, Грицько мене посватав і пробує, як то воно жонатому чоловікові ведеться.

- Ну, Грицю, запрошуй же товариство на весілля!

Я стояв червоний, як волоський гарбуз і посилав до біса і хлопців і дівчат, а найбільше Тетяну.

-Не хочу! ні за що! - одрубав я - і в двері.

-Куди ж ти, чоловіченьку! - гукала регочучи Тетяна. - А йди поцілую!...

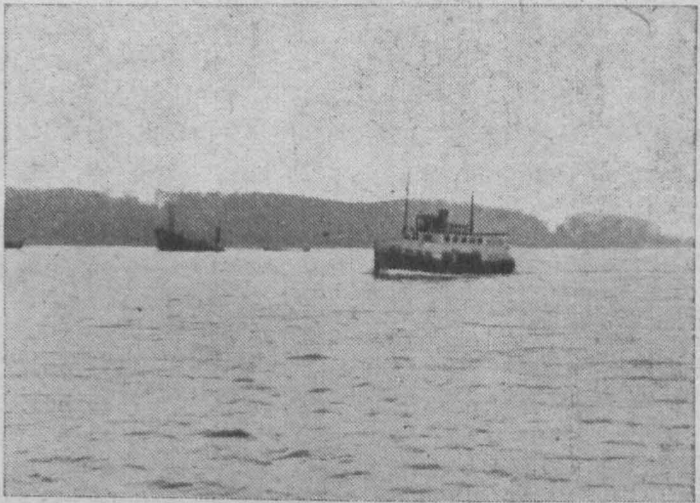
А я мерщій перебіг дорогу і цілий вечір не виходив з дому.

Оце так спробував!

І більше не хочу.

Тому то, хлопці, краще не женіться, щоб і вам так не трапилось!

Тихими водами Кільської бухти пароплав
привезе вас у табір Коріген.

Остання пристань до табору Коріген

Шевченківське свято в таборі Коріген
9.III.1947 р.

Декорації до вистави "Великий Льох"

Шевченкову могилу в 1861-ому році,окремі вірші Шевченка й про Шевченка та статтю "Шевченко і ми".

В березні місяці прочитана цінний і важливий реферат проф. Заклинського "Як повстала і повалена була Закарпатська Україна"

В кінці березня засновано в таборах Кільської округи філію міжнародного Союзу Християнської молоди - ІМКА.Втаборах систематично два рази на місяць демонструються американські кіно-фільми,а останнього часу в табори прибуває у значній кількості культурно-навчальне приладдя,книги то що.

І-го квітня в таборі Коріген відкрито таборову світлицю ІМКА в приміщенні матуральних курсів.

М.Дель

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ
ЛІТЕРАТУРИ І ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

7

КВІТЕНЬ

1947

КІЛЬ-КОРІГЕН

На правах рукопису

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ

літератури і громадського життя

7

КВІТЕНЬ

1947 р.

КІЛЬ-КОРІГЕН

Зміст:

Світлій пам'яті
Гетьмана України
Павла Скоропадського

у другі роковини Його
трагічної смерти
26-го квітня 1945 року

Редакція
„На Чужині"

ДОБРЕ, РОЗУМНЕ, ВІЧНЕ

Два роки тому перестало битися серце Богом даного Провідника Української Землі світлої пам"яти Гетьмана

Павла Скоропадського.

Годиться і треба нагадати всім-всім на земному глобі сущим українцям без різниці місця замешкання, політичних переконань, вірування, поглядів, стану, що ми втратили Богом помазаного Провідника, Батька Землі і Народу Українського, Того, хто о д и н лише був покликаний вести нарід свій до Волі, Добра і Незалежности.

Годиться і треба нагадати, що в тій страшній руїні, свідками якої ми є, винне наше забуття заповіту Всевишнього: шануй отця і матір своїх.

В переносному значенню Матір"ю нашою є наша Земля - Україна, а Батьком нашим є її Господар-монарх, Гетьман Української Землі.

І як наші люди забули, відцуралися Батька й матері своїх, як пішли служити самими собі створеним вождям, провідникам, отаманам; як занедбали землю свою і пішли в чужі краї чужим господарям служити, так і пішла котити серед нас недоля...

Згинули мілійони від голоду, заслання, від розстрілів, від самопожирання одного одним!

Все дозволено! Принцип послуху Авторитетові Богом даному - зник.

Кого ж слухати?

І як характеризував уже в VI віці нашої ери мешканців Української Землі візантійський письменник Маврикій -

" ВОНИ / тоб-то мешканці нашої Землі. Ред./НЕ МАЮТЬ ВЛАДИ І ЖИВУТЬ У ВОРОЖНЕЧІ МІЖ СОБОЮ"..

Отже вернімось до того, що може дати нам Силу і Єдність.

Вернімось до Проводу Монарха, оспадкованого, дідичного Правителя Землі і Народу нашого!

Так, ми знаємо, що вороги послуху і дисципліни, прибічники анархії і самсобі-панства скажуть: віджиле, анахронічне, чуже духові нової доби, наукового "ізму".

І неправду скажуть!

Ми запробували всього модного, сучасного, "наукового", кінчаючи "найдемократичнішою конституцією в світі"!

Знаємо ціну тому всьому!

І крім деструкції, розкладу, гниття, насильства, облуди і того, що тепер здійснюється в "найдемократичнішій країні світу" -

убозтва людської душі,

морального падіння Людини -

нічого іншого в тому "новому", "науковому", "сучасному" не бачимо!

Тисячі літ існує світ на принципах Монархії, послуху єдиному Авторитетові і пару сот літ ведуться е к с п е р и м е н т и на народовластії!

Якщо при перших порядках / бо нема і не може бути ідеального порядку на землі/ несправедливість і кривда народові були виїнятками, то при других вони стали правилом. Якщо колись в тюрмах були тисячі, то тепер в них мілійони! І все іменем народу! І все в ім"я високих ідеалів!

Ні, мудрости, виробленої тисячеліттями, перевіреної досвідом соток поколінь і скріпленої потоками людської крови годі перескочити. Вона є одна. Другої америки годі шукати.

Ми славимо сьогодні нашого Монарха, світлої пам"яти Гетьмана П а в л а С к о р о п а д с ь к о г о за його праведне життя, за його праведні діла.

Якщо були в його праці помилки, то в доброму, розумному і вічному вони розпливлися, як крапля в морі.

Світлої пам"яти Гетьман Павло своє життя прожив до останніх днів, як кожен великий Монарх першої ліпшої країни в світі. Він не осоромив ні себе, ні Землі своєї, ні народу свого ніде і нічим перед чужим світом, хоч велику частину свого життя вимушено провів саме на чужині.

Вічна ж пам"ять Незабутньому Монархові Землі Української - ГЕТЬМАНОВІ ПАВЛОВІ СКОРОПАДСЬКОМУ!

Хай живе єдиний монархічний рід Український - РІД СКОРОПАДСЬКИХ!

...НАСЛІДУЮЧИ НІМОГО АТГИСА, ПРОМОВ ДО НАС, ЯК МАЄМО БЕЗ ТЕБЕ ЖИТИ І ПОСТУПАТИ З НАВКОЛИШНІМИ ПРИЯТЕЛЯМИ І ВОРОГАМИ НАШИМИ...

...ПРОМОВ І ДАЙ ПЕРЕСТОРОГУ, ЩОБ НЕ БУЛИ МИ ЗВОЙОВАНІ І ПОБИТІ ВОРОГАМИ НАШИМИ!

ВІДКЛАДИ ХОЧ НА ХВИЛЮ ТЕПЕРІШНЄ ПРАВО СМЕРТЕЛЬНОСТИ ТВОЇ, І ПРОМОВ ДО НАС ЩОСЬ ЛАСКАВОГО І ДОБРОГО ДО ДАЛЬШОГО НАШОГО ЖИТТЯ,

ЛАСКАВИЙ

І ДОБРИЙ

НАШ

ГЕТЬМАНЕ!

З промови Самійла Зорки
на похоронах Гетьмана
Богдана Хмельницького
року 1657-го.

Академія пам'яти Гетьмана
в таборі Коріген

Склонім в покорі свої, вроджені нам всім, анархічні індивідуалістичні вдачі перед Гетьманським Родом України — символом минулого нашої Української Землі і символом маєстату нашої будучої могутности і сили.

Скажім собі, що тільки оця покора, добровільна урівняє нас: що ані Ви нам, ані ми Вам, але всі разом, як рівні з рівними будемо служити одному Гетьманові — Господареві нашої спільної батьківської Землі.

Скажім собі, що тільки покора добровільна врятує нас од примусу до рабства, яке прийде з метрополією, коли ми між собою будемо битися за владу

Скажім собі, як англійські такі ж індивідуалісти, як і ми: ми не раби, ми люди вільні і свободолюбиві, але щоб ми могли мати оцю волю і свободу, обмежмо добровільно самі себе одним тільки, всім і кождого обов'язуючим гаслом:

пошана, послух, вірність Гетьманові Української Землі!

В. Липинський

І.О.

З життя й праці Гетьмана Павла Скоропадського

Особа Гетьмана Павла Скоропадського для кожного здорово думаючого українця була, є і зостанеться світлою і тривкою пам"яттю історії розвитку нашого державного життя.

Сьогодні треба визнати, що з відновленням гетьманства в 1918 році український державницький рух набрав ще більше підставових сил до боротьби за власну державу.

Головним же чином є те, що бл. памяти Гетьман Павло Скоропадський відновив традиційний гетьманський рух, що від знищення Запорізької Січі Москвою та вивезенням до Соловецького манастиря кошового Петра Кальнишевського перестав існувати.

Крім того важною заслугою гетьмана Павла є те, що Він відновив і плекав український консерватизм, що теж в розгарі наших інших змагань відходив у непам"ять та часто-густо був скривджуваний людьми непокликаними.

Гетьман Павло належав до давнього Українського Роду. Предком Роду Скоропадських був Федір Скоропадський з Уманщини, який прилучився до повстання Богдана Хмельницького проти Польщі року 1648. Федір Скоропадський поляг в бою коло Жовтих Вод.

Другий предок Покійного Гетьмана Павла - Іван Скоропадський був близьким співпрацівником Івана Мазепи, не з"єднався своєчасно з військами Мазепи в часі Полтавського бою лише тому, що був на Півночі відрізаний військами Петра І-го.

6 листопада, 1708 року у Глухові Козацька Старшина, рятуючи рештки України, проголосила Івана Скоропадського Гетьманом України.

Дякуючи своїм дипломатичним здібностям, Гетьман Іван Скоропадський зміг охоронити Український Нарід від цілковитого зросійщування.

Батько Гетьмана Павла - Петро Скоропадський /1834 - 1885/ - працював над знесенням кріпацтва.

Мати Гетьмана Павла - Марія, з дому Міклашевських, походила з прямої лінії від Гедиміна, предка литовсько-українських княжих династій.

Дружина Гетьмана Павла - Гетьманова Олександра в дальших поколіннях походить в простій лінії від Великого Князя Київського Святослава Чернігівського, сина Ярослава Мудрого.

Гетьман Павло Скоропадський народився 3-го травня, 1873 року. Дитячі літа провів у маєтку свого батька в Тростянці, Прилуцького повіту на Полтавщині.

По скінченню пажеського корпусу, вступив офіцером до кавалергардського полку.

У 1905 році одержав ранг полковника, а в 1911 році - ранг генерал-майора.

У першій світовій війні Павло Скоропадський за знищення під Каушеном німецької ляндверної бригади одержав орден св. Юрія. Під кінець війни командував 34-им корпусом.

В літі 1917 року за порозумінням з Генеральним Секретаріятом у Києві зукраїнізував свій 34-ий корпус, а восени того ж року змусив збольшевичені російські війська оминати Україну силою свого війська.

Серед військових українських кіл придбав собі Павло Скоропадський велику популярність і через те власне на з"їзді в Чигрині 6-го жовтня 1917 року його обрали на почесного Отамана Українського Вільного Козацтва. Неприхильники ген. П. Скоропадського

та комуністи розложили Вільне Козацтво.

Хліборобський Конгрес, який відбувся у Києві 29 квітня 1918 р. при участі 8000 делегатів заявився за сильною владою в руках однієї особи й проголосив Павла Скоропадського Гетьманом України.

Так по 198-ох роках державне кермо України перейшло в руки нащадка Гетьманського Роду Скоропадських.

Помер Гетьман Павло 26 квітня 1945 року.

Семимісячне гетьманування Гетьман Павло використав для конструктивної державницької праці.

Як пише др. Степан Баран, залишила ця праця по собі тривкі сліди у культурних надбаннях, яких не залишила ні Центральна Рада, ні Директорія.

Гетьман, пише далі Степан Баран, усунув внутрішній хаос, впорядкував державний і самоуправний апарат, комунікацію, торгівлю і що дуже важне - державні фінанси, валюту та державний бюджет. Поробив теж заходи до організації постійної української армії і створив уже до цього кадри.

Підготував так само Гетьман Павло автокефалію Православної Церкви та її українізацію.

Розробив проект про наділ землею малоземельних і безземельних селян на підставі приватної власности.

В культурній ділянці заслуги Гетьмана Павла величезні. Він заснував українські державні університети в Києві та Кам"янці-Подільському, Українську Академію Наук, Національну Бібліотеку, Державний Архів, Національну Галерею Мистецтва, Український Драматичний Театр, понад 50 українських гімназій та інших шкіл і культурних установ в Україні.

Свої спогади Степан Баран закінчує:

Гетьман Павло перейшов на сторінки нашої історії з чистим іменем будівничого Української Держави та її дбайливого Господаря.

До цього ще слід додати, що на еміграції цілою душею і серцем віддався Гетьман Павло популяризації Української Державности. Він заложив у 1922 році Науковий Український Інститут в Берліні, зорганізував поміч втікачам українцям, допомагав українській молоді продовжувати освіту, опікувався втікачами з Закарпатської України в 1938/39 році... Не перечислити всього, що робив для свого народу правний Господар Землі Української.

І.САПІГА

Деякі думки Гетьмана

Тяжке завдання всебічно висвітлити діяльність покійного Гетьмана Павла, а ще важче відтворити всі думки цієї великої людини.

Діяльність Його була велична і багатогранна; вона світила всіма фарбами веселки. І як тяжко розложити спектр веселки на його складники-первісні проміння, так нелегко в коротких спогадах схарактеризувати цю постать Велетня, що появився серед нас раніше тієї доби, для якої був Богом покликаний.

Велич Гетьмана Павла одухотворила геніяльного теоретика української Держави Вячеслава Липинського і дала йому підстави для його безсмертного твору про українську державність - "Листи до братів-хліборобів".

Ось деякі риси з характеристики його як людини.

Гетьман Павло був дуже працьовитою людиною. Вставав рано о 6-ій годині і кінчав трудовий день о 2-3-ій годині ночі. Був людиною рішучою і не вагався в рішенні великої ваги справ.

Пам"ятаю, що одного разу німецький уряд зажадав від Гетьмана обмеження опіки та усвідомлюючої праці серед прибулих зі східних теренів українців робітників. На це Гетьман відповів: "Обмежити допомогу своїм людям не можу і готовий понести всі консеквенції аж до розвязання "Української Громади" та мого арешту."

Гетьман був людиною прямої вдачі і страшенно не любив крутійства, яке просто не зносив у політиці. Поза тим був людиною без жодних особистих амбіцій.

В часі берлінських міжгрупових розмов в справі утворення Українського Національного Комітету опіки над українцями, що перебували у полоні та на роботах у Німеччині, прибув для цих розмов і пан Н. Пан Н., не дивлячись на те, що позн всім і віком був молодший за Гетьмана, не склав йому візити. Гетьман вирішив тоді, що для добра загальної української справи він повинен сам йому скласти візиту. Коли я звернув на цей випадок увагу Гетьмана, то Він відповів: "Великим має бути український народ, я ж лише слуга його; для добра українських людей я повинен поступатися своїми амбіціями".

Тодішній український Берлін вірно скваліфікував поведінку пана Н., але факт залишився фактом.

Гетьман любив, щоб йому казали правду, навіть тоді, коли ця правда була неприємною. Не терпів підлабуз і вважав останніх негідними носити ім"я українця. Він казав: "Українці талановитий нарід, перед ним стелиться велике майбутне, але українці мусять позбутися чужих впливів і визволитися від рабського способу думання. Часто любив Він казати: "Не той раб, хто раб, а той, хто рабську думу має."

Згадуючи про проголошення його урядом федерації з неіснуючою Росією, Він казав: "Помилявся я двічі: раз, коли влітку 1917 р. на таємних сходинах в Управлінні Правобережних Залізниць в Києві послухав Міхновського та Петлюру і не заарештував генерала Оборучова, російського командувача Київської Округи, та не проголосив самостійність України; вдруге - пішов за порадою держав Антанти і не повірив, щоб українські люди, як Винниченко та інші могли проти своєї Української Держави мати змову з російськими комуністами".

Дуже часто представники української еміграції закидали мені,

що ми,гетьманці,прибічники земельної власности.І коли я казав їм що все те,що вони тепер говорять,давно минуле, відноситься більш до історії,ніж до сучасности, вони казали мені,що в нашій програмі аграрне питання не розроблене.На це я мусів відповісти,що Гетьман,як прямолінійна людина,не надає значення пропаганді."Володар" Макіявелі для Гетьмана був ненависним.

Коли хтось докучав Гетьманові різними закидами,Він радив не реагувати на них, кажучи:"Обмежені люди ніколи не скромні,а головне,вони не розуміють,що вони недалекі".

В жовтні 1944 року на арені боротьби з комунізмом появився А.А.Власов. Перший свій удар за допомогою німців він спрямував на Гетьмана.Воно й зрозуміло:Гетьман зразу закликав українців не брати участи у власовському русі.

Відомо,що одною з точок опору власівського руху був,створений проф.Лоським програм націонал-трудового солідаризму.Гетьман знав,що націонал-трудовий солідаризм повстав не як власовщина, а як нова політична течія прийдешньої Росії,смертельно небезпечний для української проблеми.Гетьман знав,що ця течія,як така, що логічно випливала з комунізму,рано чи пізно заступить большевизм.Гетьман знав,що світ швидше буде рахуватися з цією російською течією,ніж з домаганнями ще недозрілого,на думку світових політиків,до державного будівництва українського народу.

Гетьман знав,що проблема самостійности України пов"язана з проблемою нової Росії.Одначе Він уважав своїм святим обов"язком боронити національну гідність українського народу. Для того Він відкинув з місця всі власовські пропозиції й всі домагання німецькі.

І зрозуміло,що власовці боялися і ненавиділи Гетьмана.Пригадую розмову з генералом Желенковим:"Повірте,казав мені Желенков, нам більше залежить на одному слові Гетьмана,ніж на сотках слів Ваших політичних провідників та урядів. Гетьман знає,що говорить а решта імпровізує".

Одного разу мав я нагоду чути думки Гетьмана про комунізм.

"Ми,гетьманці,-казав Він,-не повинні легковажити советський комунізм.Це така сама епоха,як епоха Івана Грозного,чи Чингіз-Хана з його азіятським розумінням людини,чи,нарешті,епоха Петра І-го з його реформами.

Для збіднілого російського селянина,чи безправного російського робітника прихід комунізму був завершенням,логічним завершенням старого царського режиму.Правда,марксизмом були заражені і українці,як Микола Зибер,Богдан Кістяковський,навіть Михайло Туган-Барановський,але останні два швидко звільнилися від марксистської омани.

Український нарід не міг бути комуністично настроєним вже хоча б через те,що не мав у себе "общественного землепользованія" /громадського землекористування/ та мав меншу домішку монгольської крови.

Через те вся система советського режиму опирається виключно на росіян.Большевизм тримається тепер в Росії завдяки:

1. Безідейності російської різноманітної маси.
2. Браку віри національних меншин у свої сили.
3. Загальному взаємному недовір"ю одного до одного.
4. Матеріялістичному забобонному віруванню.
5. Упадку моралі.
6. Відсутности етики.
7. Впровадженню в життя монізму.
8. Впровадженню як засади підтримки "татарських" людей /сексотів/ і
9. Відсутності властивого непримушеного поняття краси та вищих культурних форм співжиття людини.

Большевизм,казав Гетьман,нав"язав свою доктрину до месіянізму Солов"йова і,знаючи слов"ян як тих,що боготворять слово замісць діла,ужив умілої пропаганди. Люди повірили цій пропаганді і почали думати категоріями діялектичного матеріялізму.

Нашим обов"язком є віднайти синтезу між епохою советського комунізму,який себе переживає,та епохою відродження великої людини.Це велика і тяжка праця,яку єдиним розчерком пера не можна зробити".

Востаннє бачив я покійного Гетьмана Павла 15 березня 1945 року в Берліні.Він тоді дав мені доручення дістатися в сферу діяння англійської армії та нав"язати контакт з Гетьманичем Данилом. Наказав передати синові,щоб доложив усіх зусиль для рятування українців без різниці їх політичних переконань,щоб звернув увагу на фізичне збереження українців.

."Наша сила,- казав Гетьман,-в наших українських людях.Виживуть вони - повстане Україна!"

Від"їжджаючи з Берліна,я не знав,що в останній раз прощаюсь зі своїм Гетьманом і що вже більше не доведеться мені бачити цю Велику Людину.

..Не може бути хліборобського господарства без господаря-господаря,- не може бути без Господаря і Держава.І тому ми Української,а не чужої Держави бажаючи,хочемо свого Господаря Землі Нашої мати.

Але ми не хочемо,розуміється,старого царського самодержав"я,цієї півазіятської демократичної деспотії,що сама себе в хвилинах небезпеки все при помочі юрби - погромами рятувала.Не хочемо теж,щоб отой наш будучий Господар земський був Гетьманом самих тільки "панів" чи самих тільки пролетарів - "робітників".Не хочемо,щоб він мав свій "двір"з непотрібними двірськими чинами,камарілями,нічого нероблячими родичами,апанажами,фаворитами і т.д. Не хочемо,щоб це був часовий диктатор,залежний від тої партії, яка його на чоло держави винесла,залежний від черезвичайок,комісарів і своїх товаришів...

Натомісць той Господар-Монарх,якого ми хочемо,повинен стояти понад клясами,понад партіями,понад цілою Землею, і понад цілою Нацією...

Він не "перший дворянин" і не "перший пролетарій" - а Господар Національної Праці.

В.Липинський

О.НАЗАРУК

ГЕТЬМАНСЬКА РОДИНА

Нижче передруковуємо з канадійської газети "Український Робітник" листа відомого українського діяча і політика д-ра Осипа Назарука про Гетьманську Родину Скоропадських.
Лист писаний влітку 1927 року до Головного Отамана Січей і Січової Централі в Чікаго.
Листа писав чесний патріот-українець д-р Назарук незадовго до своєї смерти. Побувавши за свій вік і соціялістом, і комуністом, демократом і безбожником, він під кінець життя прийшов до єдиного висновку, що тільки Україна з єдиним Авторитетом, з єдиною Зверхністю якою є дідичний український Гетьман - може вибитися з неволі і бездержавности і зажити вільним і незалежним життям.
Іншого шляху нема, інші можливості виключені.

Я задержався довше в Берліні, щоб основно придивитись Гетьманському Родові й Гетьманському Центрові.
МОЖУ ВАС ЗАПЕВНИТИ СОВІСНО, ЯК НА СПОВІДИ, ЩО ЛУЧШОГО РОДУ НЕ МОЖНА СОБІ ПОДУМАТИ. Наш Гетьман, з котрим я говорив два рази довго в ніч, се чоловік в и с о к о освічений і дуже добре поінформований про всі українські справи, а його чесність і вірність нашій державній ідеї не підлягає ніякому сумніву. При розмовах все був син Гетьмана, дуже інтелігентний.
Вся Родина Пана Гетьмана, аж до найменшої доночки 6-ти літньої Оленки, говорить добре по-українськи, а Данило Павлович навіть наш галицький акцент і виговір опанував так, що аж дивно. Він інжинір від машин. Кромі того знають мови англійську, французьку, німецьку, російську, а може й інші. При столі бувають чужі люди і лунають всякі мови світові.
Діти виховані так, що дай Боже, щоб у кожного з нас діти були хоч трохи так виховані: вони вчені, побожні, працьовиті /працюють з п. Гетьмановою в огороді, мають коло дому коло півтора морга, з котрого мають ярину на цілий рік/. При тім поведення їх таке людяне і скромне, що їх тут л ю б л я т ь навіть деякі наші хатники, котрі нікого не терплять. А мені казали, що Гетьманська Семя се дуже приємна семя. І дійсно! Правдиво - маємо чим повеличатися перед світом.
Живуть вони скромно, їх одяги і харчі вдома скромніші, ніж у наших робітників в Америці, хоч в домі їх бувають високо поставлені люди ріжних народів.
В неділю був я тут у нашій греко-католицькій церкві, де править о. Кіндій /він був в Америці/. Найстарша Гетьманська дочка Марія Павловна /докторка медицини/, котра сегодня виходить замуж за гр. Адама Монтрезора, - була з ним на Співаній Службі Божій у нашій церкві /бо він католик/. Вона клячучи молилася майже цілу Співану Службу Божу, а її наречений причащався в нашім обряді. Мило було дивитися на них і мала церква наша набрала через їх присут-

ність великого блеску,хоч Гетьманська дочка була скромно одягнена – у звичайній білій суконці долом з рожевими тесьмами в білім капелюшку з білою стяжкою,на шиї мала маленький шнурочок дрібних перел.В нашу церкву прийшли із-за них.наддніпрянські високі гості військові.Марія Павловна зложила на письмі прирочення,що дітей з сего подружжа виховає в католицькій вірі.Вся інша рідня остає православна.Рід графа Монтрезора французький,але від пів тисячеліття осів на Україні,рід се такий був уже нам тому пару сот літ,що предка графа Монтрезора наш великий Гетьман Богдан Хмельницький просив на хрестного батька свого сина Юрія.

Сегодня буду на їх вінчанню.

Пан Гетьман докладно випитував мене про Січи,про Головного Отамана і всіх.членків Централі за порядком,про старшин і січовиків в інших містах і про Канаду...Гетьманський Центр функціонує добре...Одно тут сумне:що В.Липинський дуже хорий.мусить опустити Берлін.

Завтра вечером їду в Галичину.

Щиро здоровлю Вас всіх.

Осип Назарук

10-го серпня,1927,Берлін.

Найкращих організаторів знайти і до державної праці притягти не може навіть найкраща виборна влада,бо вона перш за все мусить числитися не з талантом,а з партійним цензом людини.До того вона заінтересована в тому,щоб ніхто здібніший,ніхто дійсно талановитий коло неї при праці державній не опинився,бо виборець тоді готов стратити любов і довір"я до своїх народніх представників.

Тільки той,хто стоїть понад всякими виборами і понад всякими партіями – той хто заінтересований у зрості,в скріпленню,а не використовуванню держави – хто несе за цю державу не часову,а постійну аж до смерти і по смерті перед своїми нащадками відповідальність – тільки Господар монарх захоче і зможе тих найкращих організаторів знайти,до діла державного поставити,а негодящих – що не менш важно – не вяжучись ніякими партіями,від партацької роботи усунути.

В.Липинський

Останні дні Гетьмана

Безперервні налети альянтських повітряних ескадр на Берлін, де безвиїздно проживав Гетьман, і страшна руйнація міста летунськими бомбами примусили нарешті його покинути місто в лютому місяці 1945 року та переїхати до м.Меллінген коло Ваймару.

Але через воєнні дії Покійному Гетьманові не довелося там довго затриматися і в квітні того ж року Він примушений був виїхати звідти.

Новим місцем осідку Гетьмана мав стати Оберстдорф у південній Баварії, де перебувала тоді його родина. Супроводили в цій подорожі Покійного Гетьмана його донька Лизавета Павлівна, старенька няня та особистий секретар.

Їхати безпосередньо до Обестдорфу через Нюренберг - Авгсбург було вже неможливо при повній дезорганізації залізничного руху і подорожнім довелося робити ріжні закрути, їдучи всіма способами сполучення під безперервним вогнем летунських ескадр та ночуючи де тільки була змога, навіть серед голого поля.

16-го квітня подорожні після ріжних тяжких пригод у дорозі всіли до поїзду в Плятлінгу, коли раптом загуділа алярмова сирена, яка всіх на двірці привела в цілком зрозумілий тривожний стан. Залізничники почали виганяти всіх пасажирів з вагонів і з перону, закликаючи людей ховатися, де хто може. В цей час стояло на двірці кілька поїздів. Люди неохоче відходили від своїх речей, які були у багатьох останніми пожитками.

Гетьман, гетьманівна і старенька няня пішли за натовпом. Люди з переляку не знали, що їм робити, бо справжніх сховищ не було ніде. Один єдиний двірцевий бункер був уже переповнений людьми. В повітрі почувся гуркіт маси літаків. Гетьман порадив зайти до середини великого кількаповерхового будинку двірця і стати коло стіни, зазначивши, що людей у бункері може засипати. Так воно й сталося: всі люди, що попали до бункера, загинули від бомб.

Не встиг Гетьман з донькою і нянею стати коло стіни, як почулися експльозії. Вони були чимсь жахливим, бо сотки бомб падали так густо одна за одною, що вибухи їх злились в один суцільний гук. Почали валитися з страшним гуркотом мури будинків і засипати людей камінням.

По першій серії бомб Гетьман, гетьманівна і няня щасливо вийшли з небезпеки. Посипалася друга серія бомб ще страшніша від першої. Мури валилися далі, засипаючи все відламами. Гетьманівна втратила притомність і не памятає, скільки часу минуло від початку налету до того моменту, як її відкопали нарешті з під грузів і перевезли до лічарні в Деггендорфі, що був у віддалі 12 кілом. від Плятлінгу.

Першим рухом гетьманівни, коли вона прийшла до свідомости в лічарні, було питання, чи живе Гетьман. Їй відповіли, що Він в лічарні. На другий день вона тихцем від сестер встала з ліжка і тримаючись руками за мури пішла шукати батька. Знайшла вона Його в покої, де було багато ліжок. Половина Гетьманової голови була забинтована. На табличці біля ліжка був запис температури, яка не сходила з цифри 39.

25 квітня счинилася в Деггендорфі тривога. Американці були вже близько і німці постановили боронити Деггендорф, наказавши цивільному населенню покинути місто. Почалася сквaплива евакуація. За допомогою головного лікаря шпиталю хворого Гетьмана перевезли до малого містечка Меттен у віддалі 12-ти кілом. від Деггендорфу і поклали в лікарні при манастирі. Німці дали наказ боронити від американців також і Меттен. Цивільне населення було змобілізоване і почало будувати барикади. Усіх опанувала тривога. Місцеве населення вирішило наперекір безглуздим наказам військової влади опротиву американцям не робити.

Гетьманові ставало де далі гірше. Він уже був непритомний і нікого не впізнавав. Гетьманівна ледь трималася на ногах. Над вечір стан хворого ще погіршав, а ранком о 1-ій годині 26-го квітня

ГЕТЬМАН ПОМЕР.

Почалися клопоти з похороном.

У манастирі сказали, щоб гетьманівна сама подбала про труну. Бувши ледь здатна рухатися, вийшла вона у місто віднукати похоронне бюро. Всі крамниці були замкнені, а населення в паниці метушилося по вулицях. Гетьманівна ні з чим повернулася до манастиря.

Увечорі 26-го квітня по короткій боротьбі до Меттена вступили американці. Налети на місто припинилися. Настала тиша.

27-го квітня Єлизавета Павлівна продовжувала свої розшуки за священником і труною, але даремно.

28-го квітня їй заявили в манастирі, що далі тримати труп покійного Гетьмана в каплиці неможливо і треба обов"язково його поховати.

Не зважаючи на заборону виходити на вулицю, гетьманівна вийшла ранком 28-го квітня до міста. У місті було повно американського війська. Її раз у раз зупиняли, вона давала пояснення в англійській мові і її пропускали далі. Ставлення всіх військових на загал було до неї джентльменське. Її навіть пообіцяли, що у випадку, коли не пощастить розшукати труну і священика, їй у цьому допоможуть.

Гетьманівна пішла на цвинтар і там знайшла батькове тіло на марах без труни. Грабарі копали могилу. Вона попросила їх стриматися з похороном, бо мають бути труна і священик і пішла з цвинтаря до католицького парохіяльного уряду.

Довго дожидалася, поки не прийшло два священики. Один з них звернувся до гетьманівни, на велике її здивування, по-українськи:

"- Я прийшов сюди тому, що мене тут мала чекати, як сказали мені, одна жінка, якась українка."

Гетьманівна попросила священика поховати батька.

Спочатку він заявив, що є греко-католицьким священиком і не знає, чи вдасться це зробити.

- А хто ваш батько?

Гетьманівна заявила, що її батько - Гетьман Павло Скоропадський.

- Тоді священик, вражений цими словами, твердо сказав:

- Я його поховаю. Це буде для мене велика честь.

Священик - це був о. Григорій Онуфрів - діяльно занявся похороном. Він пообіцяв роздобути труну і разом з гетьманівною пішов до міста. Але в той момент, коли вони виходили з цвинтаря, принесли труну із манастирської столярні.

Це була простенька дерев"яна труна, пофарбована на-чорно із стружками всередині.

О. Онуфрів приніс звідкись сувій сірого українського селянського полотна і кусень білого.

Гетьманове тіло поклали на сіре полотно і покрили кусеном білого.

Відбувся похорон.

На ньому були присутніми тільки двоє людей:

гетьманівна Єлизавета Павлівна і греко-католицький священик о. Онуфрів.

Сніп галицької землі репрезентував співчуття українського народу трагічній обстанові смерти та похорону Гетьмана України, що загинув на чужині, відірваний від своїх близьких...

А кусень селянського сірого полотна символізував зв'язок із далеким рідним краєм.

Над могилою був поставлений простий дубовий хрест із табличкою, на якій написано було ім'я Покійного та дати його народження і смерти.

...Святая праведная Мати
Святого Сина на землі!
...Пошли мені святеє слово,
Святої правди голос новий,
І слово розумом святим
І оживи, і просвіти!

....

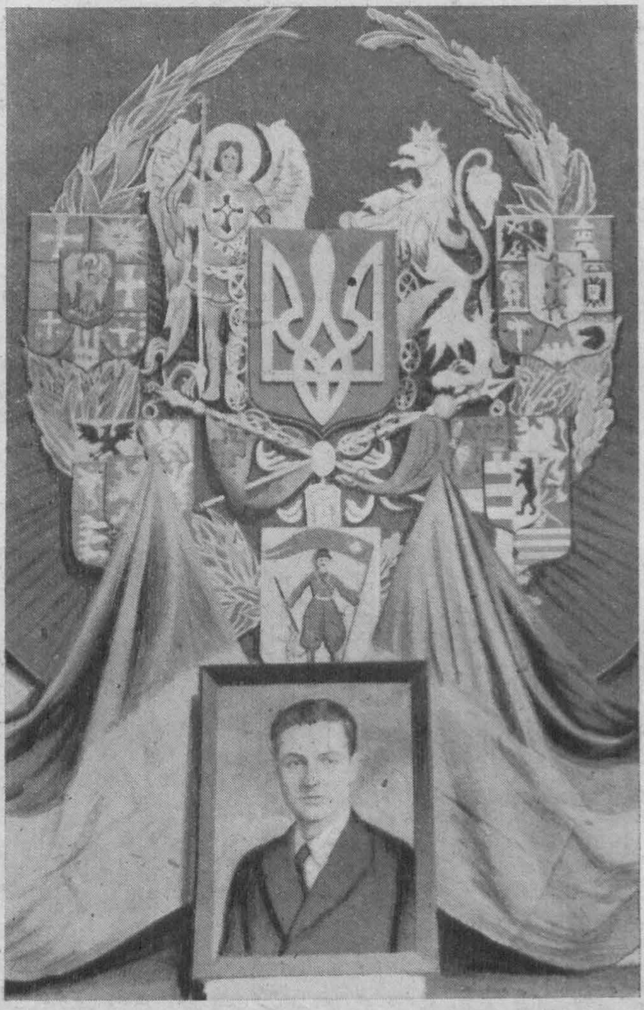
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово...

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Один є тільки сьогодні Рід Гетьманський,
що вже у XVIII столітті гетьманував,
що відновив у році 1918 своє гетьманство,
що виріс з нашої традиції державної,
що минувшиною своєю репрезентує держав-
ну минувшину Української Землі, і що має
тому законне право до Гетьманства —

це рід Гетьманський
Скоропадських.

В. Липинський

З Академії до дня народження
Й. С. В. П. Гетьманича Данила
в таборі Гайденав
31. I. 1947 р.

П. ОЧЕРЕТЬКО

Гілясте дерево

Ти згадуєш про дні чужої сили й слави,
що іноді тобі здавалися твоєю -
ревли важезні танки-динозаври,
і грізно сунули осіннім хмарним небом
крилаті ящури з ребристими боками.

І от ми йдемо - босі,але вільні
/од танків,од вождів,од віршів про залізну єдність/
і мов напій міцний і чистий,
вбираємо цей вітер - волі вітер,
і небо - теж осіннє хмарне небо

Ми ще несміливі,невпевнені в собі,
не певні,що ніхто за нами не слідкує,
і часом цю несміливість юнацьку
ховаємо за роблене зухвальство.

І часом дехто з нас волів би мати
салдатські чоботи,шинелю й теплу шапку,
ніж бути босим - босим,але вільним.

Так ми йдемо дорогами чужими.
Навколо,край шосе,в канавах
лежать ці самі танки й літаки,
обгиджені,поїдені іржею,
гармати,дулами нахилені донизу,
немов бур'ян,потоптаний навік.

Залізо гине,дріт колючий слабне,
матерія матерію жере
в засліпленні зненависти страшної,
що каменя на камені не лишить.

А дух людини - мучений,калічений -
загоює отруйні гнійні рани,
- і набирає молодости й сили,
- і виростає,грозами обмитий

- і каже:я довів своє безсмертя,
я перемучився,перехворів - і переміг.

Так проростає паросток маленький,
тонке й криве стебло росте між бур"янів
- а з нього осокор крилатий виростає,
гіллям і листям небо заповнює,
його коріння міцно вгрузло в землю,
його кора порепалась од сили,
і хмар торкаючись холодним свіжим листям
шумлять його верхи в потоках творчих мрій.

Прекрасен дужий ліс,де тисячі дерев
підносяться в натхненному змаганні,
де має слово справжня справедливість
і справжня рівність - хай загине кволий,
щоб кволих не плодив,і не зійшов наш рід
на рід малих грибків паразитичних.

Але стократ прекрасніше завжди
самотнє дерево,що виросло на полі,
на перехресті меж,під свист і глузування
рвучких вітрів,
шрамоване громами
та вигодуване одвертим,щедрим сяйвом
- мамуні-сонця молоком густим.

Поглянь на ці широкі вільні віти
- яка рішучість,впевненість і міць
в цих непокірних,неповторних рисах,
невипадкових,як саме життя.

Проймись же й ти упертістю цією,
цим соком сил гірким,терпким,
цією вірою,що кожен вчинок твій,
найменший рух,що є твоїм насправді,
що йде від мозку,а не є рефлексом,
покірним відрухом на гавкання капрала
- є саме тим,яким повинен бути.

Лише в собі шукай собі опору,
лише себе обвинувачуй в тому,
що був хитким,непослідовним,легковірним.
Бо і найдужчий,і найрозумніший
неславу в Переяславах знаходить.
Але й найслабший,дурений віками,
коли ще в ньому тліє іскра Божа -
знайде себе,і спину розігне -
ось коні тупотять під Конотопом,
ось літаки дзвенять в жахливій висоті.

/Не розумійте хибно простих слів:
лише в собі знаходь собі опору -
та не в собі шукай життя мету і вартість
забудь про себе:мало вартий той,
у кого "я" - розмов єдина тема/.

Весь величезний світ вбирають наші очі,

Весь величезний світ вбирають наші очі,
для нього - не для себе - варто жити,
щоб очі гладили рясні верхів"я буків,
і ясені стрункі,і сосни,що бренять
мов струни величезного рояля,
щоб пальці гладили струнких і ніжних женщин,
щоб серце знало добрість,щедрість,вірність,
і мозок знав свою страшенну силу.

/Горбатий вчений,що в тісній мансарді
зневіру й сумнів серцем подолавши,
знаходить формул сяючі кристали,
завершені в шляхетній простоті -
по праву входить в колонаду храма.
Бо в кожній літері,бо в кожній рисці й крапці
його руки химерна своєрідність,
його душі - єдиної на світі -
єдина стежка крізь кущі тернові/.

Весь величезний світ існує лиш тому,
що все знаходить власний шлях чи стежку,
що так ось клен росте,а вже інакше берест,
що не єдине в сірих уніформах,
але тисячегранне,змінне,неповторне
є це життя:на всіх деревах світу
немає двох однакових листків.

Люби ж цей світ,і научись дивитись
з любов"ю і зичливим розумінням
на те,що інший - має інший шлях.

М.ОРЕСТ

" " "

Я не скажу тобі:моя любове!
Я не прошу тебе:зо мною будь!
Крізь води часу,тьмяні і смеркові,
Лежить моя тонка,самотня путь.
Моя самотня путь!В тяжкім безкриллі
Глушіє серце і пустіє ум,
І тільки день-у-день сухої хвилі
Докучливий і монотонний шум.
Сіріє рань розстання.І палати
В мені не буде мука і одчай:
Бо щільним панцером колишні втрати
Стоять круг серця мойого.Прощай!
І не помислиш ти ніде,ніколи,
Що випростати днів похилу вісь,
Що заворожене прорвати коло
Тебе я німо прикликав колись
І,щоб пробитися крізь зловорожу
Темницю вод,своє тяжке житло,
Душа,веснiючи востанне,може,
Тобі,незрячій,віддала весло.

В.ЧАПЛЕНКО

Сокіл

На мотив з К.Гриневич

По смерті князя стрівшися віч-на-віч,
Щоб "трохи втішити" зажурену вдову
/І дать на розум їй свою любов живу!/
Дарує сокола княгині Ярославич.

Той сокіл,зучений бояринів ласкавич,
Усяку дичину полює степову,
Лисицю б"є,з-під хмар шугнувши у траву,
З вовком стинається...
Чекає Ярославич.
Княгиня глянула із-під шовкових вій.
- Візьми,боярине,дарунок пишний свій
І марно не чекай собі за нього плати...

Зостанусь я сама,такою,як була:
Заради сокола не зраджу я орла,-
Тож птахом-соколом княгині не впіймати...

Див."Шоломи на сонці"

С.ГЕОРГЕ

Літанія

Туга глибока
душу опала,
Знову я входжу,
Боже,в твій дім...

Подорож довга
тіло стомила,
Скрині - порожні,
повен лиш біль.

Губи жадібні
прагнуть напою;
В битві суворій
стерпла рука.

Дай супокою
кроку хисткому,
Щедрий,на голод
хліба вломи!

Подих ослаблий
сон покликає,
Схудли долоні,
в"януть уста.

Влий прохолоди,
вистуди пломінь,
Справди надію,
світло пошли!

Згубна пожежа
серце поймає,
В ньому не тихне
болісний крик...

Гой мої рани,
Гой мою тугу!
Тоскній любові
щастя подай!

Переклав м.Орест

Вол. Коссак

Лесин лист

На столі переді мною напівзатертий лист. Читати його важко. Бруд і піт людського тіла виїли літери, писані колись ясним синім атраментом. Та й сам папір стерся. Четвертини ледь тримаються. А проте я цей лист бережу. Він пройшов зі мною всю другу світову війну. Загублено дуже багато: друзів, речей, паперів... Стерлися з пам"яти імена, обличчя, постаті Позаду - німецький полон, табори праці, виття сирен, гук англо-американських бомб; погорілі речі - рушники, білизна, навіть окуляри.

А він зостався. Чи я його беріг? І так, і ні. Були речі які я дуже зберігав, але вони зникли, пропали. Я тепер шкодую їх; картаю себе, чому було не тримати їх там, а не там. А лист... Я, здається, його і не дуже беріг. Спочатку він лежав у торбинці, де були найнеобхідніші речі; потім я носив його, загорнувши в старий газетний папір, у нагрудній кешені своєї блюзи. Згодом був він у кашкеті, загнутий в обідець... Часами я надовго забував про нього. Чи ж будеш пам"ятати про якийсь там лист, коли життя на волосинку від смерти ? Чи будеш пам"ятати про лист, коли самого тебе, як одірваного бурею листка з дерева та ж таки буря несе з невимовною силою у безвість? Чи ж будеш пам"ятати про лист, який по суті і не талісман, і не подарунок, і не щось заповіджене до сховку і збереження ?

Лист як лист. Колись написаний мені. Тоді я прочитав його і кинув. Потім вклав до свого записника, бо були в ньому цікаві рядки, а головне психологічно він не був для мене цілком зрозумілим. І так він кочував зі мною п"ять літ! П"ять літ... Дивлюся на себе у дзеркало: вже доволі посріблив мою голову час, вже чую я тягар пережитих літ... І вже знаю я, що весна життя для інших... Бо ці п"ять літ помножили мої літа набагато більше. А все таки, коли я читаю ті рядки листа, здається, що я молодий.

І тепер я поклав його перед собою...

Зима. Виють і свищуть суворі північні вітри з непривітного північно-німецького моря. Гойдається мій маленький будиночок. Тихо. У грубі тріщать дрова і сіють тепло. А я пишу. Пишу про лист, що разом зі мною пройшов через усі страхіття минулої війни.

" "
"

Леся. До неї зовсім не пасувало це ім"я. А може це так здавалося? Чомусь з цим ім"ям у мене асоціювалася русява, лагідна й ніжна дівчинка. Може цю асоціяцію накликала Леся Українка? Може образ її Мавки в"язав це ім"я з тими рисами? Не знаю.

Коли я познайомився з доктором Корчаком в одній із камер Лук"янівської в"язниці 1938 року, то одною з тем наших розмов була його донька Леся... Єдина донька Леся!

- Ах, ви не знаете, Михайле Івановичу, Лесі. Яке це миле

і хороше дитя! От як вийдемо на волю - побачите! Побачите доньку доктора Корчака - Лесю Корчак!

- Яблуко від яблуні недалеко падає,- відповів я, приглядаючись проти сонця на гратах до павука, що швидко снував свою павутину. Ви подивіться, Клявдію Мироновичу, нас не тільки влада запроторила за грати, а й павук ще їй помагає! Гляньте, як он снує павутину!

- Де?

- Ось, в лівому кутку грат.

- Браво!- тихо сплеснув у долоні Клявдій Миронович. Значить нас жде воля! Раз павук снується в камері, значить воля! От побачите. І він затяг тихенько грайливу мельодію з "Кармен".- Ви уявіть, Михайле Івановичу, у мене фактично жодної провини, жодного діла! Єдина моя провина, що я лікував італійського консула і бував у нього. Але ж ... Але ж хіба це може бути підставою для присуду? для заслання? для,.. чогось подібного? Ні ні, рішуче ні! Ми ще з вами погуляємо по Хрещатику, покупаємося у Дніпрі, наловимо карасів у плавнях і заспіваємо "Гей гук, мати, гук "! І знову з його уст полилася грайлива мельодійка з "Кармен ".

Ми сиділи. Разом мріяли про волю. Аналізували свої провини. І доходили до висновку, що ми нічого не винні і що нас випустять.

- Але ж чому нас тут тримають? - питав Клявдій Миронови .

- Чому?

- Так, чому?

- Я думаю, що тут просто трапилась помилка. Приміром, щодо вас, то ця помилка могла статися так: треба було ізолювати Бурчака, колишнього міського голову, і помилково замісць нього взяли Корчака. Машиністка друкуючи список заміість Бурчак вдарила Корчак. От вам і причина, чому ви сидите.

- Ну, ви вже у фантазії вдарились! Зовсім ні. Адже про італійського консула питали? Питали. Значить причина захована тільки тут.

- Але ж це дико! Не на забаву ж ви ішли до консула, а як асистент професора Губергриця з його рекомендації лікувати йшли!

- Так, з рекомендації, лікувати...

- Тоді... тоді і дроворуб, що у консула рубав дрова мусив би сісти разом з вами!

- Може і сів. Звідки ви знаєте, що не сів?

- І так плелися з дня на день здогади: - Чому сидить доктор Клявдій Миронович Корчак, чому сиджу я? І відповіді не було.

В решті з"явився одного дня вартовий і сказав доктору Корчаку, щоб він збирався з речами. Це було на вісімнадцятому місяці його сидіння. Він пішов і більше про нього ми нічого не чули.

Але, коли згодом фортуна і мені повезла, і я на двацятому місяці одержав звільнення, я в той же день запитав: " чи доктор Корчак вдома?" Відповідь була, що вдома, що третій місяць доцентом в університетській клініці, що його реабілітовано.

" "
"

Рівно через місяць ми зустрілися з Клявдієм Мироновичем на порозі його кабінету. Довго тиснули один одному руку, сміялися, перепитували один одного чи це не сон ?

- Ну, що, не правду сказав павук? - питав Клявдій Мироно-

вич. - Не вдома опинилися ми з вами?

- Так, вдома. Павук сказав правду, - сміючись відповів я.

Потім я познайомився з мадам Корчак, солідною дамою, на лиці якої і особливо в очах відбиток туги звив собі гніздо. Познайомився із маленькою чорнявою дівчинкою, ученицею восьмої кляси десятилітки, - Лесею - єдиною донькою моїх добрих знайомих.

Але перша моя візита була невдалою. Ледь ми з Клявдієм Мироновичем розговорилися / мадам Корчак мусила йти на працю, бо вона була лікарем і оце саме як раз припав її дижур в поліклиніці/ як задеренчав телефонний дзвінок і доктор Корчак зняв слухавку. Розмова була коротка: тільки що стався тяжкий сердечний припадок з одним із видатних українських режисирів і Клявдія Мироновича негайно викликали до хорого.

- Голубчику, Михайле Івановичу, нещаслива година! Цілий день був вільний, а тут виклик, Я б не пішов, але розумієте, це ж.... це мій давнішній пацієнт! Я скоро назад. Це два квартали звідси. Ви посидьте. Ось вам газети... Лесю! Лесю! Посидь з Михайлом Івановичем, я за півгодини буду. Він клав до течки щось з ліків і струменти і біг.

Зі своєї кімнати вийшла Леся.

" "

"

Ми сиділи в кімнаті Лесі. Леся показувала свій альбом. Листівки з краєвидами. Різні фота. Леся немовлям, Леся підлітком, Леся сьогоднішня. В лісі. На лижвах. На курорті - знимки і знимки.

Мені було не цікаво дивитися. Леся помітила це. Вона показала невеличкий зошит і в ньому учнівським письмом всілякі вірші на спомин. Невідомі автори, невідомі вірші, - все це писане, мальоване з він"етками, квіточками, віночками...

..."Тому дарую, кого шаную"..

Це мене також не захоплювало. Вона помітила.

- Боже, скоріш би татко! Ви умрете зі скуки біля мене.

- І не умру. Навпаки, мені дуже приємно. Я дивлюсь на оце все і переношусь на два десятки літ назад. Ось альгебра, фізика, геометрія... Все це і мені колись було не байдуже.

- І кілки хапали?

- Бувало і таке.

- А я знаєте скільки маю " нз"? / незадовільно /

- Ви?

- Я

- Жодного. Ви тільки " дуже добре " або " відмінно " маєте!

- Помиляєтесь. Я маю шість "нз", а взавтра буде ще два.

- Чому ж це, Лесю?

- А так. Я так хочу.

- Так хочете?

- Так хочу.

- Дивне хотіння...

- Так. Я розумію, що дивне. Тільки ви таткові про це не кажіть, а то він передчасно буде нервувати. Хай краще довідається разом, в кінці чверті.

- І ви не думаєте виправити їх до кінця чверті?

- І не збираюсь.

- Я вас, Лесю, зовсім не розумію.

- Чому ж це ?

- Та так. Ви в таких прекрасних умовах: окрема кімната, всього досить, ви одна донька у батьків!

- А я знаєте, коли вчора додому прийшла?

- Коли?
- О другій годині вночі.
- О другій вночі?
- Так.

Я не питав де була Леся. Вона сама говорила.

- Ми гуляли з братвою... Були над Дніпром, в Пролетарському саду... співали, курили...
- Ви курите?
- А що, не можна?
- Ні, я вас серйозно питаю, ви курите?
- Так.
- Ні, ви жартуєте.
- Не вірите? Прошу гляньте. Вона показала пальці правої руки. Великий і вказівний коло нігтів були вкриті рудою жовтиною, яка буває у курців.
- Вірите?
- Лесю!.. Я не знаю, що вам на це казати. Ви молода дівчина, зле вчитесь, допізна гуляєте... Курите... Подумайте, що ви робите!?
- Я зле роблю?
- Звичайно!
- Це я знаю. А знаєте, ви зараз зовсім як татко. Він теж отак мене повчає. Такий самий тон, такий самий вигляд, - чисто як зараз у вас.

Це мене збило. Я вмовк. Леся продовжувала.

- А я знала вас ще до того, як ви до нас прийшли.
- Як?
- А вгадайте.
- Не можу знати. Може Клявдій Миронович розказав?
- Так, татко. Він багато про вас розповідав... Про вашу справу, про ваші лекції в"язням. Це дуже цікаво. Я шкодую, що я не татко. Я б з вами... дружила... Ви повинні бути хороший товариш.
- Ви така молода, а вже жартуєте.
- Ні, серйозно кажу. Татко говорив, що він перевидав там сотні людей і лише з вами так здружився... А татко - хороший.. Добрий... Він мене любить... А мамка ні. Мамка до мене суха... Черства. Я бабцю більш люблю...

Леся розповідала про бабцю. Я слухав. Дивився і думав: що це таке? Феномен? Звичайно розпущена представниця советської молоді? Порожня, лінива, розбещена...

Леся говорить. І коли я опущу голову і не дивлюся на неї, здається, що я чую що найменше двацятип"ятилітню, цілком сформовану, дівчину чи жінку. Коли ж гляну - дитя. Маленьке, чорненьке, гострий носик, сережки у вухах, дві довгих чорних коси - дитина. Особливо в цій маленькій кімнатці, в товаристві підручників, зошитів, поплямленого пенала і оливців...

Мені було нецікаво, навіть більше, ніж нецікаво. Мене відштовхувало від цієї учениці, що зле вчиться і має недитяче життя. Хоч як хотів того вечора говорити з Клявдієм Мироновичем, але побачивши, що умовлених півгодини минуло, а він не приходить, я вирішив, що далі чекати не варт. Я прощався з Лесею, щоб іти. Леся затримала мою руку в своїй дитячій руці і сказала по-дорослому:

- А то посиділи б ще, Михайле Івановичу. Хоч ви і скидаєтесь тоном своїх нотацій на татка, але... є у вас щось таке, чим ви від нього відрізняєтесь. З вами приємно говорити... Посидьте.
- Ні, дякую, Лесю. Я піду, бо ще маю багато справ. Колись іншим разом зайду. Передайте моє вибачення таткові і скажіть,

що я іншим разом зайду.

І пішов.

" "

"

Може це й дивно, але ми знову не бачились з доктором Корчаком з місяць. Я не заходив. Мене відшовхувала Леся. Якось зустрів Клявдія Мироновича на вулиці. Довго тиснули один одному руки. Сміялись, говорили. Просив зайти. Я побіцяв.

Але й знов минали тижні, а я не заходив. З рештою раз зайшов і не застав нікого вдома. І Клявдій Миронович і його дружина до неможливого багато працювали. Правда, вони мали хороше мешкання, жили багато, але працювали обоє незмірно.

Я думав : тому то у вас і Леся така.- Ви не для себе живете а для незримого Молоха. І не бачите, як він вас в корені підгризає.

" "

"

Одного дня серед листів, що прийшли на моє ім"я, я знайшов одного, написаного дитячою рукою. Я не читаючи глянув на підпис і внизу стояло: "Леся Корчак ". Лесин лист. Я почав його читати. Лист починався так:

" Чорт його бери! Надзвичайно важко писати людині, для якої ти ніщо, якій ні на краплину не потрібний твій лист і яка все таки дуже багато для тебе важить.

Михайле Івановичу, ви звичайно, дуже здивуєтесь, прочитавши перші рядки цього листа. Я навіть бачу, як ви здивовано підводите брови: " Хто ж би це міг бути? , що за божевільна?"

Але спочатку: яка мета мого листа? Справді не знаю. Мені хочеться пізнати вас ближче. Стати для вас не лише розумненькою донькою, дитиною вашого знайомого, можливо, приятеля по Лук"янівському курорту.

Бачите, мені випадково довелося чути з уст байдужих і майже іронічних дещо про вас. Я бачила вас. Говорила з вами... З того часу багато думала. Те, що я цікавлюсь вами доводить мій лист з вашою адресою. Я навіть у вас була, але, на щастя, вас не застала. Було б надзвичайно по-дурному як би моя візита вдалася. Щоб я вам говорила і щоб ви говорили мені ? Уявляю собі про що ви думаєте, читаючи ці рядки. " Романтичне дівча! Начиталось усякого чтива і уявило Бог зна що!" Або: " І звідки в наш час беруться такі сентиментальні дівчата? Дурне, мале дівча! Як може вона мене розуміти? І що вона може зрозуміти? Адже так? Справедливо? Але я хочу з вами зараз говорити не як донька вашого знайомого, але як Я, сама собою. Чи вислухаєте ви мене?

Я дуже нещасна. / Це не фраза, не бажання здаватися оригінальною /. За все життя мені і разу не доводилось відверто з кимнебудь говорити. Я завжди граю / смішно чути це від 16-17 літньої дівчини, так? А мені не смішно! / Перед моїми рідними, особливо батьком, я граю ролю милої донечки, що читає клясиків і не любить дурниць. Перед моїми сучасними "кавалерами" я курю цигарки і розповідаю " Роман без брехні ", захоплююсь ".Сип гармошка, скука" і так далі. Кождому я здаюсь тим, чим він хоче мене бачити. Але іноді мені стає дуже гидко, хочеться перестати вічно брехати, хочеться бути самою собою. Але перед ким? Перед Лесею? Не знаю, нічого не знаю. Чи зрозумієте ви мене? Адже я довго думала, чи говорити мені з вами? А чи

не понесете ви цього листа таткові. Ось, мовляв, яка у тебе донька! Різкою її, друже, різкою, щоб довести дружнє ставлення до нього? А чи захочете моєї дитячої дружби? Мені так одиноко, так важко жити! Я до 14-15 буду чекати вашої відповіді. Після цих чисел залишу. Виходить... нічого з рештою не виходить. Не забажали мого довір"я, не треба. Поболить і мине. Ви заходьте, як звичайно, до татка. Я ніколи не поставлю вас у незручне становище, заговоривши інакше, ніж говорила досі.

До побачення, чи допобачення?
Леся Корчак.

Моя адреса: Бульвар Шевченка, 11, кв.2, Лесі Корчак.

Р.С. Мої рідні <u>ніколи</u> не відкривають моїх листів. Пишіть, не думаючи про це".

Все. Це був увесь Лесин лист. Я прочитав його і поклав у стіл. Дні минали. Я до доктора Корчака не пішов. Не пішов, бо не вірив у щирість листа. Не пішов, бо не хотів зустріти Лесю. Не пішов, бо мені все це було байдуже.

" "
"

Минуло доволі часу. Була весна. Я згадав, що рівно рік минув, як я опинився на волі. Був настрій з кимсь поговорити про минуле. Але з ким? Поговорити можна було тільки з доктором Корчаком. Я пішов до Клявдія Мироновича. Кілька разів я натискав гудзичка, дзвінок дирчав, але мені ніхто не відповідав. Нарешті коли я хотів іти, почулись кроки. Двері відчинились і в них стояла незнайома старенька бабуся.

- Ви до кого?
- До доктора Корчака.
- Його нема.
- А де ж доктор?
- Виїхали. А ви... Може Михайло Іванович?
- Так.
- Тоді прошу до кімнати.

Ми увійшли до кімнати. Це була Лесина бабця. Вона з розмов у домі знала мене. Коротко я взнав трагедію в домі Корчаків. Леся підряд кілька днів приходила додому вранці. Нарешті, коли їй було заборонено виходити, вона одного дня пішла і додому не вернулася. Чекали тиждень. Не з"явилася. Безпорадне становище батьків. Подали на розшук. І самі поїхали. Куди? З міста до міста. Питати, шукати... Єдине ж дитя!

Того ж вечора вдома я перечитував знову лист Лесі. Читав, думав. Що могло статися? Де вона?

Через місяць Лесин слід знайшовся. На одному з приморських бульварів Одеси знайдено її тіло. Причина смерти - важка стадія поганої хвороби. Наслідок - отруєння.

З того часу лист Лесі скрізь зі мною. Він і зараз у мене серед паперів. Його ледь можна читати. Але у вільні хвилини я його перебігаю очима.

Чи простиш ти, Лесю, що я нічого не зробив, щоб тобі допомогти, як тобі було важко?

СЕРГІЙ ЛЕДЯНСЬКИЙ

Заколот

Уривок з першої частини
трилогії
"ГЕТЬМАН БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ"

ДІЯ ТРЕТЯ
Картина п"ята

Запорізька Січ.Вигін.Курені.Площа коло церкви.Сновигають козаки з кінця в кінець.Квітень 1648 року.

Я в а 1.

/Четверо козаків несуть мертвого козака в рядні.Принесли на середину площі.Стали.І козака поклали на землю.З усіх кінців збігається народ.На передньому пляні Голомаз,Плиха і Колотнеча/

КОЛОТНЕЧА – /До козаків/От,панове козаки,подивіться,що тепер на Січі робиться!

ПЛИХА – Подивіться,що з вільними козаками тепер роблять!

ГОЛОСИ – Що таке?Що трапилось?Кого принесли?...

ГОЛОМАЗ – Вчора у Самарському курені побили за наказом гетьмана козака киями...

КОЛОТНЕЧА – А сьогодні він Богові душу віддав!

ГОЛОСИ – Чи ти бачиш?!Оце так!А за що ж його бито?...

ГОЛОМАЗ – За те,що рибу утопив,новопреставлений раб Божий! За те й погиб!

ГОЛОСИ – Як то рибу утопив?!Хіба рибу можна утопити?... Що він верзе?!

ПЛИХА – Тихо!...Вчора тягли з того берега рибу в човні!А цей покійник,царство йому небесне...ненароком зачепив човна і перевернув.Уся риба і висипалась у воду...І за те його бито...

КОЛОТНЕЧА – На смерть бито!На смерть!..

ГОЛОСИ – Так риба ж не козак!Це вже чоловік дешевше дурної риби став!Питьте!...

/Вирину в на-перед Демко/

ДЕМКО – Неправда,панове козаки!Він три човни з рибою перевернув!Та й не тільки з рибою,а й з усяким запасом і зброєю,що переховувалась у плавнях на тому боці!... І зробив він це навмисне!П"яний був!А напоїли його до нестями люди,які проти того,щоб Січ виступала проти Польщі!Бо...

/Перебив його Колотнеча,що виступив так само наперед і схопив Демка за пояс/

КОЛОТНЕЧА – Тихо!Маю важне сказати! /Стихло.Колотнеча до Демка/ Ти давно став козаком?

ДЕМКО – А що таке?

КОЛОТНЕЧА – Козаки хотять знати.Говори!

ДЕМКО – Кілька тижнів..,

КОЛОТНЕЧА – То ти кілька тижнів козаком,а вже проти свого брата виступаєш? /до маси/Що йому зробити,панове козаки?

ГОЛОСИ – Те саме,що старшина з Борозняком зробила!Бобу дати! Ребра порахувати! На той світ відправити!

КОЛОТНЕЧА – Ну,то прощайся з білим світом,зраднику,коли ти прийшов сюди на козаків брехати.../дістає пистоля/

ГОЛОС З НАТОВПУ – Стій!Стій,не стріляй!/Повернув голову Колотнеча,до середини пробивається Григор Порохня/

Я в а 2./Тіж і Порохня/

ПОРОХНЯ – /До Колотнечі/ Почекай!Почекай брехню на брехню садити!.../до маси/ Цього молодика я знаю.Є це добрий козак,тільки загарячий. ./До Демка/Іди,молодче,ставай поміж усіма і слухай,що старші скажуть... /до Всіх/А про цю смерть мусимо зараз вирішити,чому вона сталась і хто тому завинив...

ГОЛОСИ – Так,вірно!Раз Порохня каже,це так!Чому козака вбито! Старшину сюди!Раду!Бити в літаври!

/Розійшлась козацька маса.Кожен кричить,переконує другого,руками розмахує.Поглинула маса Демка.Його не видно.А ті,що принесли мервого все ще в середині і намагаються розгойдати натовп.Порохня зник в масі. Море голів хвилюється.Нараз Колотнеча перекричав усіх/.

КОЛОТНЕЧА – Так що ж,панове козаки,накажете робити з козаком? Ховати без суду чи як?

ГОЛОСИ – Ні!
– Треба,щоб старшина пояснила,що це таке!
– Як це пропустим,то будуть знущатися над усіма!
– Не даремно ходять чутки,що ті,які сидять в гетьманському курені Січ скасувати хотять!
– Кажуть нас продано!
– Раду скликати! /До гурту надлипається отаман Миска/
– Отаман Миска йде!
– Ого!Го! Сюди його!Сюди!Пане отамане,а ходіть но ближче!Сюди!
– Бачите,що роблять з козаками?
– На той світ відправляють!Не треба турка-татарина!

Я в а 3./Тіж і Миска/

МИСКА – Тихо!Іменем гетьмана наказую розійтись!
ПЛИХА – Що то означа розійтись?Кому розійтись?
ГОЛОМАЗ – Чому козака убили?
МИСКА – Замовчати!Козак п"яний був...і від випитого згорів! Поспитайте козацьких лікарів...Чого ви тут зібралися?!...

ГОЛОСИ – Що він за нісенітниці верзе!
– Козацьких лікарів підкупили!
– Козацькі лікарі чесні люди!
– Сюди їх!Хай скажуть перед народом!
– Не треба!Старшину сюди!

МИСКА – Тихо!Я хочу знати,хто перший розпочав отут воду каламутити!?

КОЛОТНЕЧА – Ми козаки,отамане,а не риболови. ..
МИСКА – А хто брехню пустив,що козака вбито?
КОЛОТНЕЧА – Так є,пане отамане!Правди нема де діти!
МИСКА – Це брехня!Замовчати!
ГОЛОСИ – Не дозволимо над козаками знущатися!
– Ми не реєстрові,ми вільні!...
МИСКА – Тихо!Я наказую...

ГОЛОСИ – Накажи своїй мамі,як вона в тебе є!
– Раду скликати!
– Бити в літаври!
– Ми вам покажемо,як нові порядки заводити!
– Держіть його,щоб не втік!
– Хмельницького сюди!...
/Розійшлося,розхвилювалося море козацьке.Б"ють літаври,несуть клейноди.Отамана Миску схопили,тримають.
А героями в центрі Голомаз,Плиха і Колотнеча/

КОЛОТНЕЧА – Хто спробує на Січі раду скасувати,тому ми життя скасуємо!

ГОЛОМАЗ – Хто права козацькі буде різати,тому ми голову уріжемо!

ПЛИХА – Не дозволимо!Хмельницького сюди! Старшину сюди!
/І раптом з кінця десь далеко починає стихати гам.
Так тихне бджола у вулику,як почує,що матка тут.
Сама стелеться стежка невидимою силою розпихаючи людську масу в один і в другий бік.
А там здаля рівною й спокійною ходою іде до осередку вибуху гетьман Хмельницький.З ним Богун.А позад них кілька чоловік старшин.Ідуть.Гетьман вітає козаків по обох боках дороги.І видно,що ці люди вже через одну появу біля них гетьмана стали інші.Наче чад з їх голів вивітрився.Але ті,що в центрі косо на нього поглядають,хоч і почувають свою нікчемність перед ним.
Стало тихо.Так тихо,що чути дихання багатьох грудей.Хтось кашлянув.Гикнули на нього.
А гетьман в центрі.Глянув в один,в другий бік,а потім на Богуна.А той до гетьмана:

БОГУН – Дозволиш,гетьмане,сказати козакам слово?

ХМЕЛЬНИЦЬК– Говори.
/Богун зняв шапку,поклав на стіл,а сам став на стілець і рівним голосом почав/
Я в а 4./Маса і гетьман зі старшиною/

БОГУН – Панове козаки!Гетьмановим наказом покарано вчора за безчинства двадцятьма киями козака.Він помер,але не від київ,а...від не в міру випитої горілки.
Але про це говорити не час.Ми сьогодні вельми опечалені тим,що тут гетьмана недобрим словом згадувано.
Що сталося,козаки?Мертвий козак перед вами.Але як би чесний був той,хто вас отут зібрав,то він сказав би вам,від чого та смерть сталася.Але він вам того не сказав.Отож,виходить,має він вовчу думку.
Козаки!
Запам"ятайте раз назавжди: дороге нам кожного з вас життя,як дорогий кожен палець на наших руках.Котрого не вріж – болить.І різати ніхто не буде,як нема для того причини.Але як бачимо,що на якомусь пальцеві рана і так гниє,що цілій руці небезпека,то чи не добре зробимо,як пальця того відріжемо?Так,добре.Бо тоді здорова зостанеться вся рука!
Так і ми робимо.Бережемо вас,шануємо,нікоеи без потреби не пускаємо в діло,як би без потреби взяв хто підставив свого пальця під шаблюку.І все це робимо тому,що знаємо,коли встане справа рятування нашої батьківщини – всі ви і ми потрібні будемо,як потрібні людині руки,очі,вуха,язик – все,що є у нас!

КОЛОТНЕЧА – /Скориставшись павзою в мові Богуна/
Не треба нам казок!Годі!Січ хоче мати іншого гетьмана!

/І знялася знову буря.Вир її закипів,завертівся, заклекотів.З соток грудей виривалися вигуки.І всі вони намагалися перекрити один одного.Одні підкидали шапки вгору - це означало,що вони за гетьмана,другі били ними об землю - це означало вони проти нього/

- Не треба!
- Він все сказав!
- Геть його!
- Він говорити майстер!
- Батьку Хмель,присягаємось тобі!
- Ти наш!
- Дозволь померти з тобою!
- Слава Хмельницькому!
- Ганьба!Геть Хмельницького!
- Він Січ скасує!

/ А гетьман стоїть твердий,як скеля.Жодним живчиком на своєму обличчі не показує він ні свого жалю,ні радости.Наче він не серед оцього людського моря кипучих пристрастей,а десь у справжньому безлюдному океані,де душі живої нема,а він сам один,зі своїми думами і ділами.Так тривало якусь мить.А тоді рушив він зі свого місця одним кроком опинився на столі,зняв з голови шапку і підвівши важелезні руки догори,крикнув/

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Годі!

/Його голос перекрив усіх.Стало раптом тихо.Всі очі звернули на нього.А він страшний,з налитим кров"ю лицем і піднятими догори кулаками,здавалося,кинеться зараз в оцю страшну роз"ятрену орду і або буде розтерзаний нею на шматки,або поглине її сам всю без остачі.Було справді тихо, бо було несподівано.А тоді він почав/

- Говорю тим,що честь мають,говорю тим,що Бога в серці мають,говорю тим,що в жилах їх кров українська тече...

Не міняють бджоли матку,що уроджена керувати життям у вулику.Не посміє в якийсь вулик чужа бджола влетіти,доки в ньому господар сім"ї - матка є.І як уродилась вона маткою,так залишається правителькою до останнього дня свого життя.Її після смерти замінить інша,що по смерті її провід посідає.

Але дуже скоро псується лад у вулику,дуже скоро загибає сім"я,як тільки зникає у вулику господар - матка його!

Як тіло наше серце тримає в найбезпечнішому місці,бо воно кров розподіляє по всьому тілу - так громада наша Січ повинна вожака свого цінити!Берегти його!Не розкидатися ним.Бо він один покликаний життя громаді берегти.

Кожна частина тіла людського виконує лише свій обов"язок і не поривається до іншого.Так і в козацькому нашому тілі кожен повинен свій обов"язок сповняти і цілу нашу громаду берегти.

Бо як тільки ноги захотять думати,а голову змусять ходити,як тільки козаки старшинами стануть, а старшина козаками,- так раптом розлетиться наша Січ,а всі ми станемо наймитами на чужому смітнику.

Козаки!
Гетьманові Хмельницькому не залежить на гетьмануванні.Не страшно йому стати козаком.Але страшно подумати,що серед козаків і старшини козацької є такі,що мріють сьогодні гетьманами стати!
Вони живуть приказкою:терпи козаче - отаманом будеш.А як терпить тисяча козаків,то і тисяча отаманами будуть?
Ні.
Горе нам,коли маємо серед нас таких.
А я скажу:терпи,козаче,віру нашу обороним від ворогів,напасників і поганців.
Терпи,козаче,волю Україні здобудеш!Терпи,козаче слава тобі буде,а Україна во віки віків цвісти буде!
Так думає справжній козак.
Деж у нас взялася оця проклята приказка?А принесли її сюди і прищепили її тут вороги наші.
Бо в той час,як ми про отаманство думаємо і воюємо за нього з нашими старшинами,гетьманами і сами з собою - вони думають,як землі наші загарбати,віру нашу православну збезчестити,а нас запрягти в ярмо і над нами панувати.
Панове козаки!
Станьмо мужньо і небоязнено при всемогутній помочі Божій проти розорителів,озлобителів і супостатів наших!
Станьмо щільно.Плече до плеча,рука до руки,серце до серця!Щоб була воля єдина і чин один!
Згода?
/І полилося з тисяч грудей:
- Згода!Згода!Згода!
Гетьман зійшов униз.Павза.А тоді знову полилися голоси,але єдиної волі,єдиної мислі/
- Слава!Слава!Слава!
- Гетьманові слава!
- Україні слава!Слава!

С Л А В А !!!

/Летять вгору шапки.Вигуки не стихають.Знову йому дорога прощелилась.Але коли він зі старшиною зник,десь здалеку полилася пісня,рівна могутня пісня з сотень козацьких грудей./

Гей у полі могила,широка долина,
Сизий орел пролітає.
Славне військо,славне запорізьке
Гетьмана вітає.

Гей у полі могила,широка долина
Сизий орел пролітає.
Славне військо,славне запорізьке
З гетьманом волю здобуває!

Гей у полі могила,широка долина,
Сизий орел пролітає...
Славне військо,славне запорізьке
У к р а ї н у визволяє!

Д.Л.

Вавилон, що це будується

Переглядаючи досить численні видання на чужині, доводиться зустрічати доволі багато повідомлень, які свідчать про нашу корисну працю.

Однак ще не було ані одного рядка, присвяченого питанню, яке тут буде порушене. А це питання є тепер актуальне не менше, ніж скажемо - питання нашого переселення з Німеччини до інших країн світу. Є на увазі необхідність упорядкування актів цивільного стану українців-емігрантів.

Декому може видаватися, що це справа, якою пеклуються покликані до цього уряди Німеччини та наші священники, що обслуговують українських ДП. Назагал - це так, але не зовсім. Бо є багато випадків у цій ділянці нашого життя, до полагодження яких потрібно зусиль більшої громади людей, ніж самих заінтересованих осіб. Це особливо тепер стає актуальним, коли стоїмо перед відчиненими дверима правно упорядкованих держав, що живуть уже довгі століття за приписами непорушних норм з традицій. А також це тим більше потрібне, що в пересічній масі наша еміграція складається з людей, які пережили революцію 1917 р. і першу світову війну та їх наслідки. Вони пройшли велике чистилище позбавлення їх не тільки різних у житті потрібних документів, але і позбавлення моральних засад, що життям культурних людей мусять керувати. Багато серед нас таких, що походять з країв, які були ареною боїв ще в першу світову війну. Багато таких, що перейшли правні експерименти Сходу в роках 1939-1941, коли східня Польща опинилася під окупацією Совітів. Нарешті, можливі подібні до того, оповіданням про який хочу почати свої міркування.

I

Тепер я звуся Павло Гаменко, син Петра й Евдокії - з дому Кравченко, - почав своє оповідання мій знайомий " остарбайтер ", коли ми лишилися вдвох на лавці одної з площ Берліну, зустрівшись по робочому часі на пустирі поруч табору. - Народився я 12.III. 1898 р. в Тамарівці, Новомосковського району, Дніпропетровської области. Я православний, удовець; свій дім залишив іще 5.III. 1929 р. У той день я утік з дому в хвилину, як приїхала міліція арештувати всю нашу родину за начебто приналежність її до Спілки Визволення України. Я тоді вискочив у вікно з протилежного боку дому і більше не вернувся до сьогоднішнього дня. Утікши з дому, подався я на Кавказ і дальші роки прожив у Катеринодарі / тепер Краснодарі /, Грознім і Армавирі. Увесь час у Росії жив нелегально, під чужим прізвищем, ховаючись... Мав дружину, з якою був узяв церковний шлюб у себе в селі 1926 року. Там же був записаний акт шлюбу в ЗАГС-і. Мав двоє дітей, що мали, як я утік - один і два роки життя... Мою жінку, дітей, батьків, сестер, братів, дядьків і дідів, що складали нашу численну родину, було заарештовано й вивезено на Мурман. Там їх примістили в м. Кемі, де вони за кілька місяців усі повмирали від холоду й голоду. З цілої нашої родини залишився живим мій дід по батькові, що прожив аж до 1937 р. Справа в тому, що в м. Кем не має досить прісної води. Дід узявся постачати до міста відрами воду, де продавав її шклянками. За це люди давали йому дещо ззїсти. Так він зберігся. Пізніше мені вдалося з дідом списатися і від нього я дізнався про долю цілої родини... Ну, а далі ясно. Коли нім-

ці прийшли до Армавиру і почали набирати до Німеччини робітників, чим - звичайно ніхто - не був утішений, - взяли і мене. Так я опинився в Берліні робітником на фабриці.

Уже майже три роки минуло, як слухав я це оповідання. Але і тепер часто займає воно мою думку. І чи не правда, що є тут над чим подумати ?

Однак, ця одна із численних Одисей нашого земляка не кінчилась на його минулому. Вона продовжувалась і в час, як ми познайомилися. Я зустрівся був з Раменком тоді, як німці почали тверезіти від свого вождівства та починали загравати з українцями. Довіяло було тим вітром, що "остарбайтерам " почали давати дозволи на шлюби, а мій випадковий колега почав думати про використання цього та знову одружитися. Раменко мав і "молоду ". Його обраниця була старша жінка-селянка з теренів Польщі, православна українка, що працювала недалеко в бауера. Це була бездітна вдова, в якої чоловіка було вбито підчас налету в Берліні. І з цього натурального бажання Раменка одружитися почалася нова його трагедія: треба було довести, що Раменко вдовець, що він вродився й так далі. Установи того вимагали, а як те все довести ?...Свідками?... Хіба лжесвідками, бо свідків не було й не могло бути в даному випадкові. І на тому тлі почалося у мойого знайомого навязування„женячки " таборової " на віру ", з допомогою перелізання потайки через таборові дроти.

А тепер інше оповідання на подібну тему, але дещо іншого роду і вже взяте із справ таборової канцелярії ДП.

Молода мати, вихована в Совітах, де все "всьоравно ", -прахала на Волинь до рідні, від якої була відділена в дитинстві польсько-совітським кордоном 1921 року. При німцях попала до Польщі і вийшла заміж за холмщака. Далі - за порядком - обоє попали до Німеччини робітниками. Були розлучені та загубили один одного. Кілька літ прожили окремо, нічого один про одного не знали. Нарешті, кінчилася війна. Один одного відшукали, тепер живуть разом.- Здавалось би, все в порядку. Та не зовсім так. Справа в тому, що як були розлучені, у жінки народилася дівчинка. Вірна звичаям, серед яких виховалась, зголосила мати урожену дитину на імя Галя . Німець- урядовець, що розмовляв через півграмотного перекладача із остарбайтерів, почув і записав Валя. Тимчасом прийшло легше життя по німецьких таборах: над"їхав священник. Молода жінка чула від батьків дома, від родини чоловіка, від західних таборянок, що дитину слід охрестити, пішла зі своїм дитям до священника. А що їй тепер подобалось імя більше Анна, ніж зголошене німцеве Галя, вона заявила священникові, що хоче для дочки імя Анна. І священник охрестив Анну та вписав матері на це імя церковну метрику. Тепер у справах цієї жінки є два документи народження її доньки, обидва нібито правні, але на два різні імена. І обидва, фактично, не такі, як мусіли б бути.

І нарешті ще одна історія, хоч уже із давніших часів та з інших місцевостей і обставин. Авторові довелося в свій час зустрітися з таким випадком: один українець-волиняк виїхав із Польщі до Аргентини. Звався він, скажемо - Іван Карпук. В Аргентині він попрацював кілька років, обжився й захотів спровадити до себе жінку, яка залишилася була в Польщі. Жінка зліквідувала рештки господарства, виробила потрібні документи й вибралась в дорогу. І вже під час подорожі з"ясувалося, що

в документах шлюбу пари, про яку розповідаю, було допущено ту помилку, що в метриці шлюбу замість Карпук-прізвище молодого було записане - Карпюк. Жінку, яка спродалася й витратилася на велику суму, - не пустили до Аргентини, бо не визнали її за жінку свого чоловіка. Жінка звернулась до Консисторії, установи що у Польщі провадила книги цивільного стану православних, з просьбою про виправлення акту вінчання. Консисторія - звичайно - виправила. На щастя потерпілу жінку ніхто не послав до адвоката, який би напевно був скерував проти конситорії судовий позов за збитки, що виносили кілька тисяч золотих. Бо власне зза легковажности урядовця уряду стану цивільного, чи то фактично настоятеля парохії, була допущена помилка, яка мала коштувати жінці, можливо, цілої її господарки.

II

Такі моральні й матеріяльні наслідки може створити відсутність потрібного документа, або навіть невірно написана в документі літера. І саме тепер наша еміграція перебуває в стадії, коли починають на верх випливати різні легковажні вчинки, як той матері, що раз дитину зголошувала Галею, записала Валею, а охристила Анною. Тимбільше, що в цьому яскравому випадкові одночасно допущено було ще одну дурницю, яка була вже наслідком незнання приписів Православної Церкви таки православною матір"ю. "Валя " або "Галя" - православного правильного імени нема; е Валентина й Галина. Пишучи документ, не можна до нього вписувати імя у формі пестливій. Хоч би вже тому не можна, що це легко може привести до курйозів, а ще частіше до трагедій, що хоч би пережила згадана родина Карпук-Карпюк. Не можна імени свого православному писати так, як то комусь здається, як то " у нас по-українськи говориться". Бо, напр. ІЛАРІОНА в одній місцевості звуть ІЛАРІОНОМ, в другій ЛАРИВОНОМ, а в третій ВАР"ЮНОМ, в четвертій - ще інакше. І дуже може статися, що уроджений Іларіон, ожениться Ларивоном, а помре Вар"юном. Але як той Іларіон залишить по собі мілійонове майно, то зза той плутанини імени не дістане спадщини саме рідний син того уявленого багатія; або не зможе вийти заміж вдруге його б. дружина-вдова. Бо ані американський, ані анлійський, ані німецький урядовець не зобов"язаний знати всі відміни наших імен, що в них не розбираються навіть власні матері-українки.

Е ще інший аргумент, що говорить про потребу дотримуватись основних форм наших імен. Українські християнські імена в переважаючій кількості е грецького або старожидівського походження, почасти - слов"янського. Вони до нас прийшли 1000 років назад із Візантії разом із нашою вірою. Тоді ж вони зукраїнізувалися та набрали тих форм, які в наших старих требниках записані. Перевірені в остаточній формі, вони були надруковані вперше у Т р е б н и к у П е т р а М о г и л и, виданому в 1646 р. А в 1938 р. наново переглянуті Редакційною Комісією Волинської Духовної Консисторії, допущені і надруковані в Ю в і л е й н о м у / на пам"ять 950 ліття охрищення України/ П р а в о с л а в н о м у К а л е н д а р і - в транскрипціях українській, слов"янській, польській і грецькій. Тоді-ж і там же було подано засади правопису наших імен.

Видання 1938 р. перевірених українських Святців спричинено було плутаниною в наших іменах, яка почалася в Польщі як наслідок полонізаційної політики Польщі, в українській Православній Церкві. По неповних 20-ти роках на православній Волині й Холмщині, зі згаданої причини, ставало щоденним явищем, що по актах фігурувала одна і та сама особа, різно називана. Народжений Іоан

/ старе слов'янське написання, /женився - як Іван / українське ім"я /, а умирав - як Ян / польське написання /. А це провадило за собою всі можливі комплікації правного порядку, зо всіма логічними наслідками, які з того факту могли повставати й дійсно повставали. Бо через плутання імен були навіть випадки можливости ухилення від служби у війську, не кажучи вже про всякі інші, для держави більш байдужі правопорушення.

Треба також завжди пам'ятати, що Христова віра прийшла в Україну з Греції, через Болгарію і з України вже імена " слов'янські ", як їх іноді звуть, пішли на Схід. Тому ці імена не жадні " московські ", як деяким людям здається. Зукраїнізовані у нас, пішли вони до Москви, а не навпаки; Москва їх від Києва переняла, а не навпаки.

Слід ще тут зазначити і те, що українське нове видання наших Святців у 1938 р. приняло дуже прихильно "Діло ", найбільша українська газета Польщі. В глибокій статті, присвяченій Святцям, відмічаючи окремі помилки, писало " Діло ", щоназагал треба вважати з моментом видання тих Святців питання українських імен розв'язаним. Та, на жаль, тепер знов почалася в тій ділянці плутанина, збільшена ще до того німецькими установами та німецькою вимовою й писанням українських імен.

Нарешті, є ще одна сторона цієї справи: це справа християнської містики наших імен. Іменування в Православній Церкві супроводиться відправою окремого Чину, в часі якого священик відчитує молитву, що нею покликається на нового члена Христової Церкви Боже благословення. І це благословення приходить разом із Іменем святого, під опіку якого стає новий член Церкви по іменуванні й охрещенні. З цього ясно, що фактично може член Церкви носити лише ім"я, яке носив хтось із тих, хто є в почеті святих Православної Церкви. З погляду тої засади - відступлення від правильности імени святого є якби зневагою святого. Тим більше - що друга засада Церкви визнає, що дійсно православна людина сама собі приносить імя, бо священик дає такому членові Церкви таке ім'я, яке носить святий, память якого на день народження припадає. Отже хто є православним християнином і хоче ним бути надалі, - він мав би імя своє з імен почету святих брати, як це і робили завжди до революції наші батьки й діди. І тоді рішуче не могло бути такого дива, щоб хтось дитині дав імя О р л и к , або щось подібно , як це у нас тепер іноді трапляється.

III

Тепер стає зрозумілим, чому ми мусимо назвати легковажним і незрозумілим учинок матері, яка назвала дитину в двох випадках / а тому і в документах / різно, при чому в обох невірно. Адже виходить так: імя Галя, записане по німецьких книгах стану цивільного, є з точки життєво-практичної курйозом / Гетьман ВАНЦЬО Мазепа; імператор КОЛЯ ІІ Романов /; з точки погляду релігійно-церковного ніби " гріховним ". З другого боку, в нашому випадку, з точки погляду обов"язуючого права німецького, під яким тепер живемо, - імя Галя / Валя / недопустиме згідно правил Церкви,- стало обов'язуючим. Натомість імя Анна / церковне /, яке є цілком правильним, - не може бути допущеним до вжитку в офіціяльному житті, бо закон цивільний визнаватиме тільки імя, записане в книзі стану цивільного, тобто дане німцями. В той спосіб утворюється розбіжність поміж дійсним станом практики життя й релігійною самосвідомістю новонародженої дитини, коли виросте і це все усвідомить. І так поміж Сци-

лою і Харибдою наведених двох точок права цивільного й церковного забезпечено на ціле життя людині пробігання неупорядкованої самосвідомости, коли матимо два імени і обидва, виходить, невірні. Коли ж до того додамо, що в дальшому не виключеним є випадок життя людини в країні, де обов"язковим є саме імя церковне, - прикростей українку "Галю-Вовк " може чекати не-мало.

IV

Тепер звернемо нашу увагу на шлюбні справи. Шлюбів - по кількох роках безправного життя в німецьких концентраційних таборах " остарбайтерів "- відбувається серед наших людей також не-мало. Багато також і конкубінатів провадиться. Не-давно ці випадки викликали навіть розпорядження УНРРА перевірити неправні співжиття мужчин і жінок. Власне тим розпорядженням почалося безліч людських трагедій, що мають іншого порядку причини, ніж у вище-наведених випадках. Головно ж, мають причини, усунення яких є поза силами осіб, що їх торкаються, а покликаних до пильнування таких справ офіційних чинників влади не обходить. Візьмімо хоч би приклад Раменка, про якого була вище мова. Що Раменко був удовець, - ясно кожному, хто знає право й порядки, що панують на сході. Що в його положенні він до смерти не побачить своєї дружини, як щоб вона й жила, урятована якимсь чудом, - також ясно. Що Раменко на тихий родинний куток по 20-ти роках даньтейських блукань по світі заслужив, - ніхто не заперечить. Що не міг він на " остарбайтерській " мові німецькій з"ясувати дійсний стан речей німецькому урядовцеві, який звик його вважати в кращому разі тільки за " унтерменша ", - теж ясно. Що ж у такому випадкові залишилося Раменкові робити?... Або лізти через дроти нелегально на побачення з дружиною, або... такими справами мусіли б таки компетентні чинники зацікавитися, нарешті, і дати якісь доцільні зарядження, що не уміщалися б тільки в сухі вимоги урядовця, що знають людей з нормальних людських середовищ.

Дуже великим завданням є тут поборення простими людьми із поміж теперішних ДП трудностей чужої мови. Треба йти в установи, треба розповідати такі довгі і складні справи, а ті люди частенько знають хіба тільки кілька десятків слів, що їх бракує навіть, щоб допитатися адресу потрібної установи, а не те, щоб розповісти всі деталі страшної трагедії. Отже є рішуче необхідним, щоб управи наших таборів покликали до життя відповідні референтури / церковні / та занялись перевіркою цих делікатних справ та їх упорядкуванням. До керівництва ж такої референтури мали б бути покликані обовязково правники, або священник, або колишні працівники Духовних консисторій, люди досвідчені і старші віком.

Багато молодих людей українського Заходу, що попали до німців на 16-17 році життя, мусіли у спільних мешканнях подібних колег світського виховання проживати по 2-3 роки. Їх правда, мало, бо німці " східняків " і " західняків " намагалися по можливості ізолювати одних від одних. Але всеж у тих випадках, де це траплялось, за той час вже вспіли " західняки " доволі набратись " демократичної" психології. Тому й не є дивним, коли н е р і д к о тепер чути й документально переконатись, що молода жінка, незамужня, приходить до канцелярії табору з дитиною на руках і просить дозволу на шлюб, бо " поляк, з яким жила", її покинув і поїхав до Польщі. І така жінка просить дозволу на шлюб з людиною, яка щиро признається, що в Галичині чи на Волині залишила дружину й дітей. Далі іде пояснення, що вже чотири роки, як ви-

везений він з дому, і не вірить він, що колись зможе повернутись до дому. " Нарешті не певен я, що дружину не вбили ", - звичайний рефрен до нашого оповідання. - Що ж з такими оріхами робити, особливо в таких випадках, які зовсім не рідкі, коли ця " дівчина " - мати чекає й другої дитини від нерозведеного розведенця?...

V.

Не переповісти усіх випадків цієї епопеї, що повстала, як наслідок минулої війни, та цього не потрібно. Істота справи тут в тому, що це питання рішуче не може бути розвязане методою, розпорядження УНРРА передбаченою. Бо, за належним розумінням того розпорядження, такі трагічні " романи " повинні б розвязуватись силою брутального поліцая, а співжиття таких пар рішуче припинене. І нам уже відомий факт, що недавно трапився, коли розлучили пару, яка мала шлюбні документи, а жінку з цієї пари послали до мужчини, з яким вона дійсно мала колись " роман ", але не була в шлюбі. Такі й подібні випадки говорять за те, що упорядкування згаданих справ конкубінатів наших людей, які утворилися на довголітній еміграції в часи найстрашнішої війни, - вже дуже на часі, а занятися уважним вивченням і полагодженням їх у якийсь правний спосіб давно вже прийшла пора. Порушена справа тим більше актуальна, що через незнання німецької мови, - наші люди і тепер ще часто губляться, коли їм кажуть, що треба іти до якогось " штандесамту ".

Слід зауважити, що в перші дні по капітуляції Німеччини, коли " остарбайтери " почули волю, а німці не зорентувались, що їм і як робити, - багато наших людей по таборах взяли шлюби і тільки у священників. Знов інші з них мають вінчання або цивільні записи з часів передеміграційних, але документи шлюбу втрачені, і тепер люди не е в силі виказатися, що дана пара дійсно е чоловік і жінка та мають жити у спільній кімнаті. Це питання теж мусить знайти свое розвязання, бо воно не заступається поодинокими випадками.

Правне упорядкування наведених і подібних, не згаданих нами фактів - раньше чи пізніше мусить наступити. А тепер це особливо е актуальним для тих людей, що хотіли б виїхати з Німеччини у вільний світ - як чоловік і жінка, чим вони фактично е, а чого лише документально не можуть доказати. - Завдяки описаному станові річей, ми зустрічаемо тепер родини, де кожний член її носить інше прізвище. Цього рішуче не може зрозуміти Захід. Однак, так саме стоїть ця справа у нас, що страшенно ускладнюе правне положення дуже великої кількості людей кожної окремо, а членів одної такої родини разом також. Бо члени такої родини - дуже легко можуть бути знов порозлучувані, тому що родинну едність їх в очах західнього урядовця не завжди е сила довести документально.

VI.

Отже ми в порушенім питанні стоїмо перед трудною проблемою цивільно- правного характеру, яка торкається великої кількості людей і яка е дуже актуальною саме тепер. Перед нами перспектива виходу з таборового " гета " в широкі світи культурних країн поза Німеччиною. Але в ті країни прибути з таким хаотичним документальним станом наших родинних взаемовідносин ми не сміемо й не можемо. Тому ми мусимо ці питання поставити перед компетентними чинниками на порядок денний та скерувати їх на

шлях якогось принципового розвязання.

На нашу скромну думку, це мусів би бути більш-менш такий керунок розвязання описаної плутанини:

1. Всі ті шлюбні акти, що можуть бути підтверджені присягою двох свідків, або підтверджені Управами Таборів, - визнавати за дійсні, особливо у випадках, коли вони підтверджуються посвідками священників, що ці шлюби взяли благословення Церкви.

2. Всі акти народжень і смерти при відсутности метрик урядових чи церковних - теж визнати за дійсні, коли вони можуть бути підтверджені присягою двох наочних свідків.

3. Всі діти, прижиті в конкубінаті, в разі взяття батьками церковного шлюбу або цивільного, переписати на прізвище законного чоловіка-матері, беручи одночасно з такого " нового " батька зобовязання на письмі поклупатися дитиною, яку усиновлює.

4. У випадках шлюбів із вдовами, що мають дітей від іншого чоловіка, чи з жінками, що прижили дітей поза шлюбом, - теж вимагати зобовязання молодого, що опікуватиметься " чужими " дітьми, як своїми, і що записує на своє імя / усиновлює / " чужих " дітей .

5. Облегшити право й процедуру розводу для осіб, що не мають найменшої надії повернутись колись в рідні краї, а мають незаконно прижитих з іншою жінкою / чоловіком / дітей .- Те саме допускати в окремих випадках і у відношенню людей, що не мають дітей.

Колиб наші керівні органи світські й церковні на еміграції - захотіли під свою увагу взяти поставлені тут питання, - ми вважали б, що ціль нашої статті осягнута. Разом із тим, кінчаючи ці болючі актуальні міркування, що торкаються людей нашої української еміграції, - ми хотіли б іще одну річ підкреслити.

Всі наші акції у указаній ділянці ми безумовно мусимо оперти не тільки на засадах права, що обовязує нас тепер, але і на засадах української традиції, в якій жив український народ, але яку нам хотіла насильно вирвати безбожницька влада. Отже тому, поруч актів правних світських, мусять акти стану цивільного наших людей - освячуватися Церквою. Бо лише той із лябіринту виходить цілий, хто іде по ньому, тримаючись рукою за нитку клубка, що на світлі дня залишається. Так і ми, ідучи тепер у лябіринт прийдешнього майбутнього життя на чужині, міцно тримаймось далі Церкви, що у нас в минулому була найпильнішою хоронителькою українського народу на його історичному шляху та яка проводила нас через віки незрадно й дбайливо.

Лише благословенство Боже не заведе нас.

ПРО ТЕ, ЩО *мусимо зробити*

Багато причин говорить за те, що взятися, нарешті, до збирання відомостей про померлих на чужині земляків наших прийшла остання пора. І мусимо ту роботу виконати вже тепер, цим літом, бо незабаром буде пізно; не буде як того зробити. Адже треба занотувати не лише ті могили, що їх ми може випадково спіткали чи розшукали на кладовищах, але про всіх взагалі померлих у Німеччині українців, в міру можливості, мусимо зібрати відомості до спільних списків. У тих списках мусіли б знайти своє місце українці, що в часи другої світової війни опинилися поза теренами батьківщини й знашли на чужині свою смерть. За рік нас на теренах нашої теперішньої примусової еміграції, правдоподібно, не буде, а з тим скінчиться взагалі раз назавжди можливість виконання такої реєстрації. Могили знищаться, і навіки віків у Лету забуття підуть люди нашого покоління, що так чи інакше впали жертвою на вівтарі своєї Батьківщини. Бо таки і на їх трупах Україна іде до воріт своєї свободи. Отже, тому, було б дуже добре і корисно з'ясувати, хто саме й де саме із наших людей найшов свій кінець в часи страшної війни на шляху до незалежности.

В даному разі, звичайно, ходить не тільки про сентимент і культурність чи не-культурність українську, про що часто любимо говорити. Тут ходить головно про правно-цивільні наслідки для дуже великої кількости українських родин, що із незнання фактів смерти тих чи інших осіб, членів цих родин, можуть випливати й випливають часто-густо в сучасно правно-цивільних нормах життя. Такі списки можуть згадані ненормальності усунути, або навіть запобігти.

Найперше,- українців на чужині було дуже багато. Отже і дуже багато їх знайшло тут свою смерть. Значить, дуже великої кількости живих торкається прикрість смерти на еміграції українців та незнання точно її факту. На цій еміграції було українців найменш один міліон; у полоні військовому, що потрапили до Німеччини через совітську, польську, мадярську армії, правдоподібно, не менше; також усякими іншими шляхами попало українців у руки німців дуже багато. І багато з них тут умирали від голоду, виснаження, повітряних бомбардувань, в концентраційних таборах; вмирали також і натуральною смертю. Отже ледве чи є тепер в Україні хоч одна родина, що не була б в ці прокляті часи не доторкнута тими смертями їх кревних на чужині. Чи вмер він чи живе?... Коли умер, то де, коли і як?...

Займають і довго займатимуть наших людей такі питання не тільки зза родинного почуття, але ще і з причин виникання шкідливих наслідків відсутности в дома точних і певних відомостей про смерть чи життя того чи іншого з "невідомих вояків". "Мертві сраму не імуть", їм уже взагалі ніщо життєве не потрібне. Але їх смерть дітливо дошкуляє ще живих близьких їх. Чи може жінка, що мучиться дома сама з малими дітьми, чекаючи вірно чоловіка, вийти вдруге заміж? Чи має далі ще мучитися?... Чи має молода наречена старітися в дівах, будучи вірна, якому обіцялася, чи вільно їй надалі розпоряджати собою?... Чи має чиясь власність, залишена дома, чекати непорушно свого власника, чи нею можна розпоряджатись, як вимороченою?... Чи можна частку

грунту того, на поворот кого чекають і надіються, поділити серед інших дітей, чи - може- та частка мусить далі на можливий поворот власника чекати?... І слід взяти під увагу, що така дилема можлива навіть у совітській дійсності українського народу. А особливо на західніх землях, де "нове" і "революційне " право панує лише кілька років. -

Довго обовязуючі, традиційні приписи правні в свідомості пересічного українського селянина взагалі настільки шляхетно-консервативні, що далеко ще не обернулися вони в усе невілююче насильство східнього світогляду. Тому нашою уважливістю і працею підтримати таку правну самосвідомість українського пересічного українця-громадянина е дуже доцільною, може, навіть найконечнішою потребою й обовязком кожного на чужині перебуваючого українця, який знае, що не багатомовною фразеологією про героїчність будується Україна, але перш за все глибоко вкоріненим у душу народу минулим його.

Звичайно, не малу ролю мае відіграти в цьому стремлінні до упорядкованости нашої інтелігентської совісти чисто, скажемо, і сентиментальна сторінка порушеної справи. Тяжка доля матері-батька, що не знають, де їх дитина поділася. Навіть тоді, коли вже певні, що дитина їх не живе,- е лекший стан горя,ніж непевність,ані смерть ані життя. Не дурно такий стан стае причиною психічних хвороб, а маніяцтва в першу чергу. Отже те маніяцтво в більшій чи меншій мірі переживають в повоенній Україні, напевно, всі матері й батьки, не кажучи вже про жінок та інших членів українських родин. Переживають і переживатимуть ще довгий час, а маніяцтво очікування, виглядання, бачення уві сні, розпука непевности і упадку заведених снів і гадань, депрес'я розчарувань од несповнених надій, передчувань і сподівань - пануватимуть широко й довго. І тут дуже багато відомих може віднайти в розвязуванні завдань упорядкування особистих і родинних трагедій України чисто інтелігентська праця на чужині, скерована на реестрацію і упорядкування виказів українців, убитих і загинулих в часи війни на терені Німеччини та інших держав.

Наш обовязок е також і перед тими людьми, що тут з нами несли емігрантську скруту й муку, а тепер лежать уже мертві. Вони, звичайно, умирали із просьбою на устах до нас повідомити про це їх близьких і рідних. І хіба також кожний із нас, що прочитае ті рядки, з таким самим запавітом не звертався до оточення в моменті, коли навколо бомбове пекло гуділо? - Напевно, так. Отже і перед ними, загинулими, і перед їх близькими й дорогими маемо обовязок принаймні їх імена зареєструвати, коли не можемо чимсь більшим тим людям прислужитися.

Таким своїм чином ми і звязок нашого покоління з цілим українським народом, може, особливо достойно засвідчимо та в цілком сконкретизованій формі висловимо. Народ - це всі: " і мертві, і живі, і ненароджені ", і " в Україні і поза Україною сущі". Тому-то ми всі-одно ціле. Ми всі - величезна сітка й ланцюг, що простяглися своїми відногами в усі кінці землі, де тільки живуть українці, і одночасно спускаються також у минуле довгих віків, що поза нами лишилися. А в тому цілому кожна жива українська душа-важливе кільце; кожна померла - звено в минулому народа. Тому коли діравіе сітка і рветься ланцюг, як у них випадае одно звено, - так послідовно щербиться сама свідомість народня, коли виривається з її минулого чи сучасного, що вже завтра минулим стане, якась сторінка або особа. Тимто обовязком нашим е не допуститися, щоб з історії років другої світової війни стерлися імена жертв і наочних свідків страждань України, в їх особах вивезеної до Німеччини, забра-

ної в табори на рабську працю.

Померлі в Німеччині на примусовім вигнанні земляки наші заслуговують на те, щоб їх не забували ми ще і іншої причини. Адже то жертви, які приносено Україною на шляху її національного пориву до цілі загально-національної, до нашої незалежности. Ті люди впали, як герої-жертви другої світової війни, що хоч принесла наше повне поневолення, але і принесла наше остаточне національне усвідомлення. Бо саме за цієї війни, наче одним помахом руки, цілий зрусифікований Київ заговорив одразу по-українськи, коли з нього одійшли на якийсь час ті, що його нищать. Так, це саме ті люди, яких ми так легко хочемо забути, покинувши їх могили на легке зрівнання їх з землею на чужині, заслуговують найбільшої уваги. Бо то саме їх страждання відкриває нам двері в дальші і ширші світи культурних народів. То їх стогони, то їх зойки перед смертю склалися в сумі на те, що нас починають чути, що до наших бажань починають прислухатися. То саме їх сльози купили нам відносно спокійне життя тут на чужині. І коли в той спосіб поклали вони " душу свою за други своя" що е найбільшою любовю до ближнього,- то не годиться пройти повз їх смерть недбайливо, наче повз щось, що не заслуговує уваги.

Ми дуже любимо помпу. І тому на ту помпу дуже часто складаемо багато і грошей і праці. Тому постановили в деяких місцях і памятники на наших могилках - спільні та індивідуальні. Нічого проти того сказати не можна. Це все добре. Але того мало, бо це все тимчасове, - особливо індивідуальні надгробники.- - Далеко більш важнішим е зібрання по німецьких похоронних або парафіяльних урядах поіменних виписок про померших в Німеччині українців. Ті уряди нотують усіх, що пройшли на кладовище назавжди. А через ті уряди, правдоподібно, дійсно усі померлі проходили, хіба окрім тих, що згоріли у трупарнях німецьких концентраційних таборів або на шматки були розірвані бомбами. А тимчасом ми, здається, досі ще ніде не читали і не чули, щоб хтось і десь зробив такі списки та їх опублікував. На скільки б то вже були зменшилися оголошення-розшуки по наших газетах, колиб такі списки оголошувались? Нам здається, що саме повнота числа людей, про яких жадних відомостей нема, де вони поділися, - е річчю в нашому положенні найбільш потрібною. В порівнанні з опікою над памятниками на могилах - нами порушувана справа на багато разів важливіша. За 50-100 років од найкращих і наймiцніших памятників, коли їх не доглядати, нічого не залишиться; натомість, упорядковані збірники-списки наших похованих у Німеччині людей - видані друком, на всі віки залишаться на спомин поколінням, як посвідка української жертви на користь людяности в боротьбі з людським зоологізмом.

Коли доводиться говорити про памятники на могилах наших земляків у Німеччині, то нам здається, що залишати десь у німецьких храмах чи на храмах у стінах вмуровані плити з виписаними на них іменами наших померлих - більш раціонально й доцільно. Тривкою може бути тільки така памятка про нас і наше тут перебування і наші жертви на вівтар минулої війни. Нам здається, зокрема, що таким бажанням українців не доведеться зустрінути спротиву і з боку німців. В кожному разі правдоподібно, що спроб до того не робилося. А що саме в цей спосіб належить увічнити память про наше перебування в Німеччині - найкращий доказ доля могили гетьманівни - Анастасії Орлик, дочки Гетьмана Пилипа Орлика.- " Могили гетьманівни Анастасії вже і сліду нема, навіть у Німеччині, де дуже дбайливо доглядають могил. Роблені тепер спроби у Кілі відшукати цю могилу не дали наслідків.

А ті спроби були досить настирливі. І в цьому випадку ми мали справу з донькою Гетьмана, дружиною генерала. І ми добре, з певністю, документально ствердженою, знаємо, що гетьманівна жила саме у Кілі й тут найшла своє місце спочинку. А де її поховано, того не допитали. Справи не міняе і та обставина, що Кіль обернувся тепер у руїни, разом із деякими церквами та могилками коло них, разом із урядовими будинками та їх архівами. Факт залишаеться фактом. Могила за 220 років зникла.

Ми не думаемо, звичайно, перекреслювати своїм песимізмом у наслідках пошукувань могили гетьманівни старання й охоти до того в людях, які хотіли б тим далі зайнятися. Але хочемо підкреслити, що коли так е у випадку з дочкою Гетьмана, то що буде в недалекому майбутньому зі звичайними "остарбайтерами", коли вийдуть поза межі Німеччини ті, хто могилками їх опікується? Тих могил дуже скоро не стане. Хоч би просто тому, що зайве місце займають; що нікому вони не потрібні і не цікаві. - Але всі вони, померлі - наші люди, члени нашої української родини, що з нами тут ще недавно жили. От-же знов: зібрання імен їх до загально-національних українських граматок по німецьких кладовищах, коли е ми тут, - лише одна можливість назавжди зберегти память про них, щоб поминати їх у молитвах, і зберегти, разом, память про місце їх вічного спочинку. Інакше ж - дуже хутко по них тут усякий слід загине.

Ми, отже, за зібрання по можливості повних списків померлих на чужині. Це не виключае індивідуального, чи збірного, де це можливе, упорядкування українських могил. Тільки ми не віримо у велику доцільність такої акції, такого способу витрачування доброї волі і енергії національної. Все одно, самі покинуті, могили ті дуже скоро знищаться, особливо коли не камяні. Натомість надруковані списи-збірники залишаться розкидані по цілій земній кулі, а вона ніколи не попаде до рук тих, для кого українців " нѣтъ, не било и не будетъ ".

Саме проведення реестрації не е трудна справа. При великих німецьких кладовищах е похоронні бюра, а в них ведеться евіденція всіх похованих. До бюр легко пускають для перегляду списків, а з тих списків можна зробити потрібні виборки. При тій роботі можливі, звичайно, помилки, але останне-дрібниця в цілому, що наперно, несе в собі кілька десятків тисяч наших людей. Як видно зі списку, що подаемо при цій статті, відомості похоронних бюр лаконічні. Але головне: е в них все те, що дае можливість родині свого члена розпізнати, а це найпотрібніше. Запис дае також місце поховання померлого.

Що ж до самих нище долучених списків, то належить сказати таке. Вони стосуються двох кладовищ міста Кіль в окрузі Шлезвіг-Гольштайн: А й х г о ф і Г а й к е н д о р ф . Кожний список укладено окремо за алфабетом прізвищ. Алфабету дотримано тільки у відношенні першої літери прізвища. При прізвищі та імені стоїть першою дата народження померлого, на другому місці - дата смерти, а далі

- число могили. Де тих чи інших даних не подано, а стоїть знак запитання - це значить, що їх нема, і тому не показано їх і в документах уряду. Більшість людей у списках подано як жертви повітряних налетів. Ми того не відмічаемо в наших списках, тому що не хочемо в окремих випадках допуститися неточностей, бо не завжди відповідні помітки е в урядових паперах. Назагал же - бомбові жертви легко розпізнати по тому, що вони поховані поруч одна одної, часто-густо в спільній могилі, а дата смерти їх - один і той самий день. - Імена й прізвища ми подаемо, в переважаючій більшості, у вимові - як вона записана німцями. Лише в окремих випадках, де нема жадних сумнівів у то-

му, яке насправді було імя померлого, перекручене в записі на німецький лад, ми передаемо імя по-українськи. Сумніви у правильності запису прізвищ зазначуємо або ставленням у дужках знаку запитання, або правильного / на нашу думку / його написання.

---оооФООооо---

О С О Б И,

правдоподібно українського походження, поховані в 1941 - 1945 - роках на кладовищі А й х г о ф у м.Кіль в Шлезвіг-Гольштайні.

1.	Антонієнко Іван	13.УІ.1924	28.УІІІ.	1943	61/42
	Арабій Дмитро	14.ІІ.1910	24.ІІ.	1944.	61/73
	Алексеев Ніколай	8.ХІІ.1923	25.УІІІ.	1944.	61/143
	Артюк Александер	8.ХІ. 19 ?	1.Х.	1944.	49/114
	Артиков Катя	13.Х. 1925	13.Х.	1944.	61/150
	Андрощук Василь	? УІІ 1920	?	1944.	49/327
	Асаевич Федор	8.УІ. 1892	?	1914.	49/301
	Артеменко Александр	?.УІ. 1939	24.УІІ.	1944.	61/196
	" Марія	26.ІІІ.1941	-"-		61/194
10.	" Іда	26.У. 1943	-"-		61/194
	"" Марина	26.ІІ. 1907	-"-		61/194
	Бурда Шура	24.УІ.1926	14.У.	1943	61/14
	Батик Іван	12.Х. 1892	19.У.	1943	61/269
	Богданов Кузьма	7.ІУ. 1925	29.Х.	1943	61/49
	Басдріян Ніколай	10.Х. 1924	14.ІУ.	1944	61/89
	Бойкава Вера	31.ХІІ 1924	27.ІУ.	1944	61/90
	Бодапенко Катя /Потапенко Настя/	5.ІХ. 1923	28.У.	1944	61/104
	Бандулевич Віктор	22.ХІ.1943	1.УІІ	1944	49/81
	Барінняк ?	?	31.УІІ	1944	61/132
20.	Березяк Грагарі /Григорій/	1.УІІІ1927	21.УІІІ	1944	61/114
	Бойков Іван	21.І. 1912	24.УІІІ	1944	61/119
	Білозур/о/р Антон	7.Х 1899		1944	49/343
	Бабенко Гордей	2.І. 1892	31.ХІІ	1945	49/343
	Бутенко Петро	15.УІІІ 1923	1.ІІІ	1945	49/343
	Безрода Іван	27.УІІІ 1926	1.ІІІ	1945	49/389
	Безуглій Володимир	9.ІУ. 1924	1.ІІІ	1945	49/390
	Біяков Ніколай	20.Х. 1911	?	1945	49/396
	Бритон Стефан	10.УІІІ 1922	?	1945	49/397
	Блажко Стефан	12.УІІІ 1912	25.ІІІ	1945	49/423
30.	Безкровний Алексій	?	24.ХІ.	1944	49/314
	Брий Іван	?	21.ХІ	1944	49/317
	Бенедь Іван	22.УІІ 1919	?	1945	49/434
	Балабанов Александер	21.ІХ. 1915	25.ІУ.	1945	49/456
	Белосвет Іван	?	26.ІУ.	1945	49/453
	Березняк Дмитрій	?	?	1945	49/455
	Воломідов Александер	29.Х. 1922	?	1945	49/456
	Боднарчук Адольф	16.ІУ. 1895	25.ІУ.	1945	49/457
	Банрильдічев Василь	8.ІІІ 1920	25.ІУ	1945	49/457
	Безносенко Ольга	11.І. 1915	24.УІІ	1914	61/198
40.	" Аліна	17.ІІ. 1936	24.УІІ	1944	61/197
	" Валентин	8.ІІІ 1938	24.УІІ	1944	61/197
	Буовитська Параскева	12.Х. 1907	29.УІІ	1944	61/189
	" Марія	2.УІІІ 1931	29.УІІ	1944	61/188
	" Надія	30.Х. 1937	29.УІІ	1944	61/187
	Берашина Соня	4.УІІІ 1941	29.УІІ	1944	61/166

	Берате/и/на Фальтя	21.II. 1936	24. YII	1944	61/165
	Берате/ина Люба	16.YII 1917	24.YII.	1944	61/167
	Бондаренко Валя	15.YI. 1923	24.YII	1944	61/163
	" Анна	15.YI. 1923	24.YII	1944	61/163
50.	Бараковський Альфонс	17.I 1919	26.IУ.	1945	49/448
	Вересіон Дімітрій	?	26.IУ.	1945	49/455
	Веліс Михайло	1.I. 1926	26.IУ.	1945	49/456
	Буимітшов/а/ Андре	20.II 1920	?	1945	49/450
	Васіля Асамат ?	1.У. 1884	11.I.	1944	61/81
	Варжиняк Флярріян	18.IУ.1884	?	1944	61/203
	Веранич Федор	15.II 1922	?	1945	49/317
	Ваховиський Адам	26.IX 1921	10.II	1945	49/379
	Виспиовський Іван	7.I. 1888	1.III	1945	49/389
	Ватин Паша	28.II 1927	7.IУ.	1945	60/619
60.	Волошинський Іван	25.YII 1922	26.II	1945	49/386
	Гавтажук Василь	10.YI. 1922	13.XII	1943	61/62
	Глушков Вера	28.YIII1927	13.XII	1943	61/59
	Гора Федор	?	31.XII	1943	61/63
	Гебухський Димітрій	1.YII. 1943	5.XII	1943	49/66
	Гаренойко Ігерт /?/	8.XI. 1941	3.XII	1943	49/64
	Гаращенко Анатоль	?	21.I	1944	49/78
	Гуляр Михайло	?	28.III	1944	61/86
	Ганвізар Анатоль	15.XII 1922	19.IX	1944	61/38
	Говрієнко Шура	17.YII 1927	14.X	1944	61/6
70.	Гова Іван	28.IУ. 1943	24.YII	1944	61/202
	Горбенко Григорій	1.У. 1933	24.YII	1944	61/200
	Голліг Петро	?	24.YII	1944	61/131
	Грауер Ліля	15.II 1944	30.YIII	1944	49/101
	Галяшевський Адам	21.II 1892	28.I	1945	49/370
	Гінч /Гігіч/? Нікола	10.XI 1928	21.IУ.	1945	60/637
	Грабар Михайло	4.I 1913	4.IУ	1944	61/61
	Гейдай Александер	17.У 1928	?	1945	49/412
	Гава Ліла	2.IX 1914	24.YII	1944	61/202
	Гарбенко Маня	15.YIII1914	27.YII	1944	61/201
80.	Грашальська Веофра /?/	27.YI 1913	29.YII	1944	61/193
	Грашальський Віктор	11.IX 1936	29.YII	1944	61/192
	Гармати /ій/ ?	?	?	1944	61/11
	Гуменік Микола	25.XII 1924	15.IУ	1945	49/449
	Гусмітшов/а/ Андре /Кусмічев Андрій ?/	20.II 1920	15.IУ	1945	49/450
	Голомедов Александер	29.X 1922	26.IУ	1945	49/456
	Гадселик Петро	9.X 1924	26.XI	1944	49/309
	Гарадолгин Александер	9.X 1925	26.XI	1944	49/316
	Гаврилишин Василь	8.III 1920	26.IУ	1945	49/457
90.	Діша Миколай	?	4.III	1944	61/74
	Домбровський Вінітр /?/	26.X 1898	19.У	1944	60/108
	Дзідецук Фадеус	3.I 1923	1.III	1945	49/387
	Дорощук Стефан	10.III 1896	1.III	1945	49/387
	Дяськов Федор	15.XII 1921	?	1945	49/493
	Доротов Ніколай	2.У 1915	21.IУ	1945	60/628
	Дятченко Ганна	15.YI 1905	29.YII	1944	61/184
	Димитро Татіяна	12.XII 1922	29.YII	1944	61/183
	Димитро Владимир	8.YI 1944	29.YII	1944	61/183
	Джусаєв/а/Станислав	16.У 1944	29.YII	1944	61/174
100.	Джусаєва Анна	10.II 1920	29.YII	1944	61/174
	Доя Іван	15.YI. 1906	11.III	1945	60/583
	Доя Зіна	7.XI 1916	11.III.	1945	60/582
	Денковистель Михайло	29.XI. 1926	?	1945	40/433

/Далі буде/

Л. К.

Рецензії

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ - ІСТОРІЯ ЗАКАРПАТТЯ

ВИД-ВО "БДЖІЛКА", МЮНХЕН, 1947.

Важна це книжка і дуже потрібна. Досі про історію Закарпатської України не знало наше громадянство східних, а то й західних земель майже нічого. Причиною була тут незначна роля яку мала ця наша земля в українському житті другої половини 19. віку і на початку 20.

Та часи змінилися. Вже скоро буде 30 років, як Закарпаття пробудилося. За допомогою працівників-вигнанців зі східної й західної України воно швидким темпом відродилося. Його вага в житті всеї України помітно збільшилася. В 1939. році воно сягнуло навіть по державну незалежність. Вся Україна слідкувала тоді з запертим віддихом за тамтешніми подіями. Тому крайня пора, щоб наше громадянство знало більше про цю нашу землю, зокрема про її історію, повну драматизму і завзятої боротьби.

Ніхто з наших істориків-науковців не взявся в останніх трьох десятиліттях заповнити велику недостачу і написати історію Закарпатської України. Очевидно грали тут ролю важкі умовини для видавання наукових книжок у Львові. Тому добре сталося, що Видавництво "Бджілка" видало цю книжку. З передмови довідуємося, що автор написав її ще в 1921 р., та що першу частину видано тоді в Ужгороді, а друга оце вперше вийшла у світ тут.

Автор цієї книжки, др. Василь Пачовський, це відомий, західно-український письменник, що від молодих літ захоплювався нашою історією та її великими діячами і в своїх творах змальовував їх боротьбу за незалежну державу. За цю нову для нього працю взявся з запалом. Вона без міри трудніша, як написати історію України. Йому прийшлося ясувати не лише історичну долю нашого Закарпаття, але й впливи різних політично-культурних осередків, що діяли на нього; також його звязки з Галичиною і всією Україною та впливи на його долю подій, що відбувалися в Україні.

Книжка написана приступно і картинно, читати її зовсім легко, вона цінний набуток нашої популярно-наукової літератури. Її метод і широкий засяг робить її цікавою також і для фахівців. Вона дає читачеві нові історичні перспективи.

У початковій фазі історії Закарпаття зупиняється автор на гетсько-дакійській державі, що існувала в Семигороді в 3. і 2 віці перед Хр., на готах і аварах та над великоморавською державою, що існувала на деяких зимлях теперішньої Угорщини і Чехії в 9. віці по Хр. Ясує важливу для Закарпаття культурну працю слов'янських апостолів, Кирила і Методія, що розвивали діяльність у великоморавській державі. Змальовує перебування мадярської орди в київській державі за часів Віщого Олега, що поконав її та виправив у дальшу дорогу; її прихід у наддунайську землю, її грабунки і війни; їх повільне европейщення, бо перші три століття жили вони в новій батьківщині ще під шатрами... Аж до початку 14. віку їх королі й аристократія були просяклі українською культурою і східний обряд переважував. Тоді, за часів нашої самостійности наші предки були в Угорщині повноправні. З упадком Київської і головно Галицько-Волинської держави починають вони

тратити все більше свої права і по кількох століттях опиняються в важкій неволі. Упадок нашої держави був для них не меншим нещастям, як для їх східніх братів.

Зовсім інакше, виглядає наша початкова історія, коли маємо на увазі також історію Закарпаття.

У дальших століттях боротьба нашого народу за свої права прибирає на Закарпатті подібні форми, як у інших наших землях. Такі ж повстання проти шляхетської неволі та панщини, таксамо міщанство організується і культурною працею багато осягає, так само і в ту саму пору, що й на сході кипить релігійна боротьба за найвищі національні вартості.

Історія Закарпаття пояснює і доповнює деякі важні сторінки з історії Галичини. І так приязне ставлення австрійської влади до потреб галицьких українців по 1772 р. стає зрозуміліше, коли візьмемо на увагу, що дорадником Марії Тереси в українських справах був видатний закарпатський діяч і патріот, мукачівський епіскоп Андрій Бачинський. Перші десятиліття Галичини в австрійській державі прийдеться ясувати інакше, як досі, беручи на увагу закарпатські впливи і звязки.

У передмові до цієї книжки зазначено, що перша половина вийшла вже раз друком в Ужгороді в 1921 р., друга появляється вперше і задля неї, щоб не пропала вона, видано тепер цю книжку. Ясна річ, що ужгородське видання сперед 2! років розпродане, а хоч би й були ще продажні примірники, та вони недосяжні. Нам на еміграції, ця книжка потрібна і добре, що її перевидано.

Видавання наукових книжок на циклостилю утруднює коректу. Тимчасом наукова книжка вимагає дбайливої коректи. Зокрема така, що в ній багато цифр і дат. Нефахівцеві важко такі помилки найти і виправити. В цій книжці їх багато.

І так Віщому Олегові додано 9 років панування, бо написано, що він панував від 870 року.

Як рік смерти князя Льва Даниловича подано 1300 рік, хоч історики згідно подають 1301 рік.

Роки панування польського короля Ягайла подано, невідомо чому 1334-1385, хоча він панував у рр 1385-1434.

Христіянство введено на Закарпатті в 9. віці, а в Київській державі в 10 віці. Одначе в цій книжці подано 8 і 9 вік.

Собор у Фльоренції позначено датою 1339 р., хоча він був 100 років пізніше.

Написано тут, що австрійський цісар Йосиф II. скасував кріпацтво в 1791 р. одначе він тоді вже не жив.

Почин у справі Закарпаття в 1896 р. не могли робити наші письменники " з Драгомановим на чолі", бо він вже не жив.

Е навіть такий дивогляд, як речення з двома різними датами про одну подію " Р. 1823 Снігурський заснував друкарню в 1829 році!"

" Протестанти авсбурської конференції" / повинно бути " конфесії "/

Замість "13 спишських міст " вийшло " із спишських міст".

Е чимало правописних помилок: Назви народів трапляються часто писані з великої букви і назви країв з малої.

Чимало з цих помилок були в рукописі, а не сталися аж при виданні книжки. Їх слід було завчасу виправити. Шановний автор передмови до цієї книжки, проф соціології В. Доманицький, зазначив, що за редагування цієї книжки змінено в ній стиль і мову, бо вони були пристосовані до тих вимог, які ставила шкільна влада на Закарпатті. Щодо змісту й трактування історичних подій ніяких змін не внесено і виклад лишився в тому вигляді, як на-

писав його автор. - Одначе бачимо, що зміни й поправки, хоч і невеликі, потрібні також у змісті. На цьому зискає книжка, як науковий твір. Крім вище зазначених треба, наприклад, переробити дещо на стр. 4 і 5., у розділах про римську провінцію Дакію і про слов'янське розселення. І ще:

Великоморавська держава створена не в половині 9 віку, але в початку.

Св. Кирило і Методій знали словянську мову не лише тому, що походили з Солуня, де жили також словяни, але й тому, що їх мати була словянка.

Треба також поправок у стилю й мові. На приклад:

„Границі між українцями і мадярами були відділені валом."

„Вдарила хула на славу, нужда тріснула на волю."

„Допускалися до обид, до закування в кайдани, до гоніння на роботу священників."

„Звільнив дітей кріпосних селян, бути невільниками стану родичів."

Отаких речень, що вимагають переробки, є доволі.

Це видання книжки В. Пачовського про Закарпаття мабуть скоро розійдеться. Друге, нове видання, циклостилеве чи друковане, багато б зискало, якщо видавці завдадуть собі труду, віддати її спершу знавцеві мови, щоб поправив мову і стиль, опісля знавцеві історії, щоб переглянув її з наукового боку. Вона й тепер високовартісна, а тоді вона під кожним оглядом буде без закиду.

М. Заклинський

ОЛЕКСА СТЕПОВИЙ, "ЯСИР", - На Чужині, 1947.

Про долю українського народу під німецькою окупацією, про знущання німців над нашими людьми в Німеччині - написано тепер, здається, декілька книг. Але жодна з них якось не западає в душу, не хвилює. Переконуєшся, що дійсність була набагато разів трагічніша, що в дійсності воно було не так, як пишуть наші автори і віршем і прозою, намагаючись відтворити душу нашої людини в німецькій неволі.

Тому з великим упередженням береш до рук книжечку Олекси Степового "Ясир" вже хоч би тому, що заголовком своїм вона якось не приваблює до себе.

Але упередження зразу зникає, після прочитання кількох сторінок цієї, на жаль, дуже маленької об'ємом книжки.

Про що розповідає "Ясир" Степового?

Тут зібрано кілька оригінальних листів наших дівчат "остовок" до своїх рідних і знайомих.

Якою ж глибиною, щирістю і правдивістю віє від деяких з них! Ось наприклад:

"Маріє, я дуже суха, якби ти мене побачила, то не впізнала б.
У люстро я вже й дивитись боюсь. Мені тільки вісімнадцять літ, а обличчя зморшками покривається.
Коси я тепер обрізала, бо дуже вилазили. Були такі, що не було вже що заплітати.
Щоб так мене мама побачили таку, з обрізаними косами, то не знаю, щоб вони мені сказали.
А як ти живеш? Чому мало про себе пишеш? Чи дуже обіжає тебе баур? В що ти одягаєшся? Все напиши.
Оце ти мені якось снилась. Наче така сумна, сумна прийшла до мене. Я до тебе говорю, а ти не обзиваєшся. А мені так наче тебе шкода стало, що я й заплакала.

Пиши Марусю. Твої листи единa потіха для мене...

Зістаюсь твоя вірна товаришка

Антося Яремчук.

8/7.1944.

Лист Галі до подруги Оксани хвилює не менше відомого чеховського оповідання "Туга" /"Тоска"/,де візник розповідає тугу через смерть единого сина...коняці.

Галя так само пише:

.."Ось у мого бавура є одна стара корова Фріда,вона така розумна,як людина.Коли мені тяжко на серці,або господиня образить мене /а вона часто на мене брудні слова каже/,то я піду собі до стайні,сяду на сіні за яслами та й плачу,скільки собі захочу,ніхто мені не заважає там,лише Фріда дивиться,дивиться на мене,мукне,перехилить голову через ясла і пестить мене шершавим язиком,мов хоче сказати мені:"Не плач,дівчино,заспокойся".

Я люблю її за це,вона від мене завжди ліпшого сіна дістане, і я не б"ю її ніколи."..

Далі Галя пише про собаку Рекса,що вміє вгадувати її настрій, про ластівок,яких вона тут любить,бо їй здається,що вони з України прилітають навесні і таке інше.

Такі самі листи Віри і Антосі.Вони читаються як мистецькі твори,дарма,що їх писали наші звичайні дівчата,що ледь чи поскінчували семирічки.

І тому ідея видання таких листів може бути тільки сердечно привітана.

Більша книга таких листів була б найкращим моральним осудом барбаризму окупантів так німецьких зайшлих,як і своїх "домашніх".

В.Коссак.

На правах рукопису

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ

літератури і громадського

життя

8

ТРАВЕНЬ-ЧЕРВЕНЬ

1947

КІЛЬ-КОРІГЕН

Зміст:

Світлій памяті

полумяних патріотів

Симона Петлюри і Євгена Коновальця

У роковини Їх трагічної смерти.

Редакція „На Чужині".

Симон Петлюра

Бійці від'їзджали. і коні іржали...

Св.пам"яті полум"яного патріота Симона Петлюри

Була осінь 1920 року.

Відходили на захід останні загони військ УНР,"петлюрців", як їх тоді звали наші селяни.

А на зміну їм мали прийти большевики.

Село тоді жило своїм життям:

Один переставляв плота біля садиби...
Другий підшивав снінки на даху...
Третій копав яму на картоплю...
Четвертий будував вітряка...

Село жило своїм життям...

І тому на загони військ,що звалися петлюрцями і тепер поволі на конях,на волах і пішки брели кудись на захід, так дивилися байдуже,як ще недавно з такою ж байдужістю споглядали відхід /чи й прихід/ денікінців,большевиків,поляків...Чи ж мало їх тоді було?

Село жило своїм життям...

А що мінялася влада?Що вчора були одні,а сьогодні другі? Яке кому діло до того?

Виорав клапоть поля,сяк-так його обробив,засіяв,решту зерна заховав,щоб не забрали тай спокій душі.

Та ще пильнувати,щоб Грицька чи Тихона /це синів!/якась влада не змобілізувала до війська.Бо хто ж буде помагати біля господарки? І чого ото вони підуть десь волочитися по світі?

А коли одного разу / то було як раз у літі 1919 року / забрали Грицька і Тихона до війська / до петлюрців же таки! /, то вони,побувши там два дні і одержавши нові шинелі та чоботи, третього дня втікли додому.І дві неділі лежали в стодолі на снопах,щоб бува хтось не побачив,що вони втікли.

Мати носила їм у стодолу снідання,обід і вечерю.

А вийшли вони з неї і показалися на люди тоді,як геть усі хлопці втікли /в нових шинелях і чоботях / і вже не було страшно,що приїдуть з волості і заарештують.

Село жило своїм життям...

І коли відходили вже рештки петлюрців на захід,то один з них зайшов у двір і сказав:

- Дайте,матінко,щось ззісти.

Мати винесла гладишку молока і півбуханця хліба,а петлюрець сів на призьбі і їв той хліб з молоком.

Мати питала:

- І куди вас Бог несе?
- Відступаємо,матінко.
- Тай чого?
- Большевики.
- І далеко вони?
- Кажуть не далеко.Поляки з ними помирились...Тепер тут у вас буде совецька власть.
- Що ж,на те Божа воля.
- Тільки вони Бога не признають!
- Та кажуть,кажуть...

Петлюрець ззів хліб, випив молоко, встав, перехрестився, подякував і пішов. Коло воріт стояв його кінь; він сів на нього і поїхав.

...Бійці від"їжджали, і коні іржали...

- Що, відступають петлюрці? - питав сусід. - А хто прийде?
- Каже, що большевики.
- Цікаво. А не питали, може він має чоботи на продаж?
- Хто?
- Та цей же, що у вас їв, петлюрець...
- Не питала.
- Шкода. Тепер можна добрі чоботи дістати. Он Семен Яровий купив дві пари. Зовсім води не пропускають. Цілий день коло гною, а у вечорі онуча суха. А не питали, може б він сідло продав, або проміняв? З сідла також можна добрі чоботи пошити.

...Бійці від"їжджали, і коні іржали...

І як було встояти інсургентам молодої української Держави?

І на кого було спертися тим, що тримали в руках українську зброю?

....

І пішов я тоді до Петлюри,
Бо у мене штанів не було;
Скільки нас отаких біля муру
Від червоної кулі лягло?...

писав 1927 року український поет Володимир Сосюра, коли все улялгось, коли запанувала "власть робочих і селян".

Значить, не тільки Грицько і Тихон, ці безіменні сірі сини Землі йшли і назад вертали додому з новими шинелями і чобітьми, а й лисичанський робітник Володимир Сосюра, майбутній поет України, з тією самою метою ішов?

...Бійці від"їжджали, і коні іржали...

Кажуть були герої...
Кажуть були благородні патріоти...
Так, були.

Чи назвати ще раз юну молодь з під Крут?
Чи назвати полеглих під Базаром?
Поета Григорія Чупринку?
Білоцерківських вчителів?
Уманських агрономів?
Трипільських повстанців?

Але яке їх відношення було до в с е у к р а ї н с ь к о г о оболога?

Як - 1 : 1000?

Чи менше?

....

І тому трагедія.
І тому знемога.
І тому пішли в Україні
"комбеди",
"продрозверстки",
"розкуркулення"
"колгоспи"...

і 1933 рік!

Кінець?
Ні.

....

Бійці від'їжджали, і коні іржали...

....

Чом же ти, український батьку, не посадив тоді своїх синів на коні, щоб їхали вони битися з ворогом за рідну Землю?

Чом же ти, українська мати, не навчила своїх синів бути розумними?

Бо батько був н е з р я ч и й,
а мати с л а б а.
А сини...

О, тоді добре про синів написав один у к р а ї н е ц ь, що потім У к р а ї н у зрадив:

Приїхало до матері три сини,
Три юнаки, та не одинаки;
Що один за бідних,
Другий за багатих,
А третьому силу ніде діть -
Просто бандит.

....

Були гетьманські сердюки.
Були петлюрівці.
Були махновці...
Не було тільки у к р а ї н ц і в!

Хто ж об'єднає всіх синів о д н о ї Матері?

Де та сила, що поставить вже сьогодні бандерівців, мельниківців, уенерівців і ще хто знає, яких "івців" плече до плеча?

І можна напевне сказати тільки одне:

Коли б всі лідери сьогоднішніх "партій" своїми очима і своїм єством перевиділи, пережили і перевідчули на Україні 1933-ій рік; коли б вони, лідери наших "партій", своїм єством пережили єжовщину 1937/38-го років /яка в кільканадцять разів перевищувала німецькі кацети/; коли б вони взагалі останні 30 літ пожили в "найдемократичнішій країні світу", то вони...скоріш би знайшли спільну мову.

"

" "

В 1944-ому році в берлінській українській церкві Гетьман Павло Скоропадський на панахиді по Головному Отаманові Симоні Петлюрі усю Службу Божу простояв на колінах.

Чи молився Він, щоб Господь простив гріхи мученика Симона, які Той вчинив супроти рідної Землі і рідного Народу?

Чи каявся в своїх гріхах перед могилою такого ж як і Він патріота України?

Мабуть те і друге разом.

Сьогодні Обох Їх прийняла чужа, не своя земля.

Обидва Вони - перший реальною свідомістю холодного розуму, а другий гарячим поривом почуття - хотіли добра своїй Землі.

Наслідків, як і треба було сподіватися, не здобули.

Повторилась трагічна помилка, що була за Дорошенка і інших патріотів України.

Чи ж не час сьогодні всім сучасним прихильникам "своїх" ідей подивитися в дзеркало історії і стати плече до плеча перед обличчям грядущих подій?

Недавно тут,на вигнанні,старенькі матері приймали на обіді українських письменників у Байройті.Вони знали,що серед цих "бійців" пера є представники всяких "івців".

І вони,приймаючи,говорили зі сльозами на очах:

– Тільки порозумійтесь.Тільки знайдіть спільну мову!А ми вам всього – млинців,вареників,медяників – всього,що в нашій тепер силі і змозі зготуємо.

Це було наївно,але й хвилююче.

Чи не в такому ж німому благанні задеревеніла сьогодні вся Україна,звертаючись до вас,лідери партій,груп і течій:

– Тільки порозумійтесь!Тільки знайдіть спільну мову!

А я,Мати ваша,дам вам всього,чим я багата від Карпат до Дону.Медом течуть мої ріки,золотом цвітуть мої поля.Чому ж всім цим упивається в о р о г,а ви,р і д н і с и н и,

Н А Ч У Ж И Н І?

Перед прахом тих,що загинули,не добившись Правди,ви,претенденти на Українських Провідників,схаменіться!

Знову надходить відповідальна хвилина.

Знову для всього н а р о д у іспит.

Бог і Батьківщина чекають від вас п р а в е д н и х діл!

Чи готові ви до них?

Б.К.

Мосці Пане Сірку,Отамане кошовий війська Низового,Запорізького...

... Не з мене походить згуба і запустіння України сьогобічної,а з причини властолюбців тогобічних і з незгоди,за проводом їх,братії нашої війська городового, а найбільше З ПРИЧИНИ МОНАРХІВ РОСІЙСЬКОГО І ПОЛЬСЬКОГО, ЩО НАДВОЄ І НАТРОЄ УКРАЇНУ РОЗДІЛИЛИ...

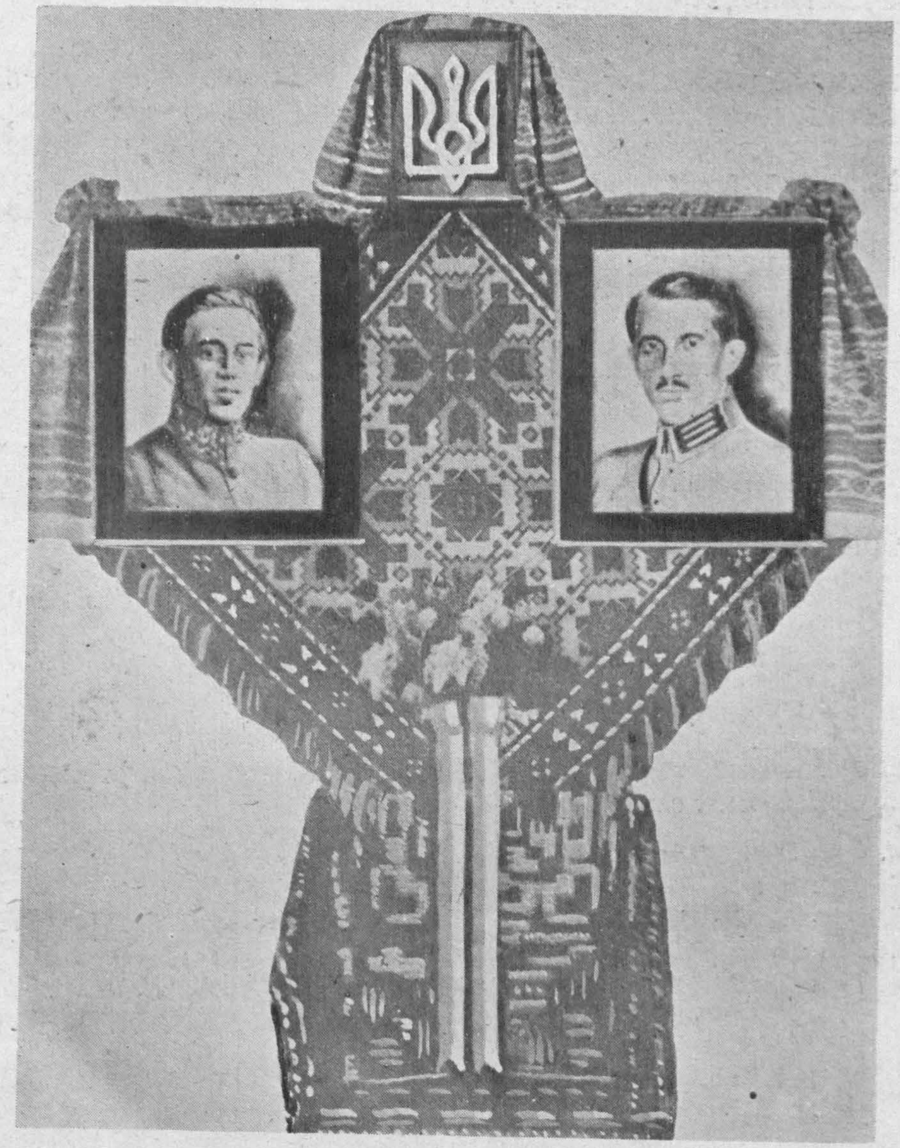
З листа Гетьмана П.Дорошенка
до кошового Івана Сірка
21-го березня,1676 року.

Вельможний Мосці Пане Дорошенку,Гетьмане Український і Чигиринський...

... Отчизна наша по обох сторонах Дніпра сущая через незгоди своїх начальників і за проводом їх через незгоду війська городового боротьбою і суперництвом прийшла до занепаду і знищення.

... Всі причини незгоди і знищення Батьківщини нашої, що в листі Вашої Вельможности записані,правдиві і нам відомі.Але що ж робити,коли ворожа насіння і незгоду з братії нашої легковажної,що сліпо йде за своїми верховодами,викорінити трудно!

З відповіді кошового Івана Сірка Гетьманові Петрові Дорошенкові 2-го квітня,1676 року.

З Академії пам'яти
Симона Петлюри і Євгена Коновальця
в таборі Корігeн 25 травня, 1947 року

М. ОРЕСТ

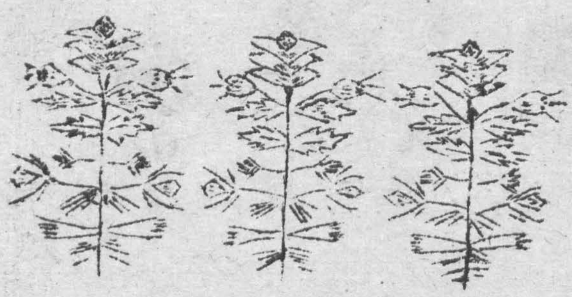
Із циклу „Покров світальним"

Щастя велике: в самотнім прозрінні
Певно і мужньо іти,
Щастя ще більше: своє поклоніння
Знати, кому принести.

В вечір мій сонячний, передосінній
Діва, клейнод з-межи жон,
Входить в осяйному благоволінні
Втілити злотний мій сон.

І перед нею, в діброві тишинній
Я на коліна впаду.
Квіти і птиці в утісі безтінній
Славлять її, молоду.

Ти надо мною, в любові нетлінній,
Владарко древ і трави,
Руки ласкаво знеси білопінні,
Благослови!

М.ОРЕСТ

"

"   "

Напоєні світлом,блакитні озера
Стрівають свято душі;
Сонячних спраглі містерій,
Непорушно стоять комиші.

Я лілію славлю,царицю вод:
Мир золотіючий,світу клейнод,
В її процвітає білім потирі;
Дні її теплі,полудні щирі
І щастя її - в невимовній довірі
До синіх,небесних висот.

Я лілію славлю,царицю вод.

Напоєні світлом,блакитні озера
обходять свято душі;
Розкрившися ласці містерій,
Нерушно стоять комиші.

БОРИС ОЛЕКСАНДРІВ

Місячна фантазія

Сині далі. Безмежжя. Невидимий сон
Огортає простори у зоряну тогу...
Сіє промені місяць і пада з вікон
Фіолетовим пилом на темну підлогу...

Тихо. В небі – задума. Зі скельних узбіч
Запашною вологою дихає змора.
Я не свічу вогню. Хай задумана ніч
Синьокосою німфою бродить по горах!

Лунко дзвонить ріка. Набігає на рінь...
Буду слухати гомони, ставши на ганку.
Може прийдеш до мене, як піль моїх тінь,
Може явишся Музою в легкім серпанку?

Гори... вежі... Бувало вояк, паладин,
Гнаний долею, міряє схили гіганта.
Може й зараз /чи вірити?/ з темних долин
Бризне лункою тугою спів Оліфанта?

Я чекаю. Приходь. Буде втіха і сум...
Знову тесову хату замаємо рястом.
Чи збагнеш ти, хоч нині, політ моїх дум,
Чи назвеш мене знову химерним фантастом?

Тіні... тіні... О, хто це? Розлогі поля
Хто засіяв костями і димною сталлю?
Ось послухай, як дихає кров"ю рілля,
Як закурені обрії дзвонять печаллю!...

Ніч. Безлуння. Лиш вітер прилине зза меж,
Там, де варта холодною крицею брязка...
Я чекаю тебе, але ти не прийдеш,
Бо ти мрійна, мов даль, небувала, мов казка...

Так, я справді химерний... Кохати блакить?
Чую: сердяться щиглики в пав"ячім пір"ї...
....
Буду щиро співати і щиро тужить,
Поки власного шляху не згублю в безмір"ї...

1946.

ГАННА ЧЕРІНЬ

Листи

Викликав серед друзів я подив,
Коли - ніч перебувши в бою,
Все ж для тебе хвилинку знаходив
І писав - що живий,що люблю...

І коли сонце в озері-люстрі
Відіб"ється ще раз й догорить -
Знаю: ти листоноші назустріч
По доріжці біжиш до воріт.

Чи від мене ще маєш ти вісті,-
Хтось із подруг тебе запита...
Ти ж всміхнешся,і,щоб відповісти,
Мовчки мого покажеш листа.

Під стрункою березою станеш,
Так щоб листям вітрець шелестів,
І,листа прочитавши востаннє,
Ти складеш поміж інших листів.

Тільки інші часи прийдуть може:
Серце скаже: Даремно!Не жди!...
Привітає тебе листоноша,
Усміхнеться тобі,як завжди,

Розведе винувато руками,
А листа не подасть - бо нема...
Тільки серце стверді,як камінь,
В груди битиме туга німа...

Ще не плач,почекай - так відразу
Полохливому серцю не вір.
Вечорами пакунки розв"язуй,
І читай ті листи,як нові.

Ти писання оті напівстерті
Часто будеш читати либонь...
А мене і від ран,і від смерти
Збереже твоя вірна любов.

Знаю певно - мине все колись це,
Заквітують жита і життя...
Тепла хата...Сім"я...У колисці
Міцно спить кучеряве дитя...

....

....

Ой,дорога побита,нерівна,
Шпоришом,бур"янами вросла...
То ж нехай я,мов дальній мандрівник,
Повернуся до свого села.

Може нікому буде зустріти,
Може мене ніхто й не впізна,
Тільки прийме,даруючи квіти,
У зелені обійми весна.

Хата-пустка...Де ж батько і мати?...
Тиха туга у грудях щемить...
Лиш чекаеш на мене одна ти
І зустрівши пізнаеш в ту ж мить.

Повторятимем наші імена,
Очі з щастя наллються сльозьми...
Вийди ж знову,кохана,до мене
І пакунка з листами візьми.

Хай земля ще розкішніше квітне,
Пшениці,ще буйніше родіть!
Люди будуть дивитися вслід нам
І завидувать трохи - й радіть.

Десь далеко хтось просо поле,
Ізза річки співае коса...
Ми ж підемо ще далі в поле,
Де жита колосисті - як сад.

Щоб з пакунка здійнявши стьожку,
Вдвох з тобою читати листи
І щоб знову блакитну волошку
В чорні коси твої заплести.

Р.М.РІЛЬКЕ

"

" "

Сліпуча тане в далині дорога,
Проміння затопило шир долин,
І раптом,як у сні: встає убога,
Днедавня брама між незримих стін.

Дверей нема,вони далися смерті,
І тільки герб та діядема,вперті,
Ще не припали часові на пай.

І ти ввійшов,ти гість.- А чий,спитай!
Здригаєшся і бачиш: дикий край.

Переклав М.Орест

МАРІЯ ЯНІЧЕК

Ганорра

Звіром хижим і хтивим
Скрадається містом огонь,
Блідим і прекрасним дівам
Не чути його крізь сон.

Вони спочивають з утоми
По учті і танцях бучних,
Назустріч дневі новому
Підносяться груди їх.

Їм сняться утіхи темні
І щедрі,царські дари,
Звуки арфи таємні
І пориву світлі вири.

Їм сняться крила сніжисті -
Враз рогів крик залунав:
Червоний,в гріховнім місті
Гнів Єгови палав.

Пер.з нім.м.Мих.Орест

АРНО ГОЛЬЦ

"
" "

З білих хмар
мрійний, могучий, мовчазний, сяючи в сині блискучій,
мигтючий, мінливий замок встає!

Дзеркальні озера, блаженні луги,
співливі джерела в смарагді трав!

В високих, сліпучих, світючих його покоях
живуть
днедавні богове!

І завжди
над вечір,
як сонце в пурпурі тоне,
палають його сади;
дива їх трепетом повнять мене
і довго... стою я.

О, спраго!

Ніч напливає потому,
гасне повітря,
тремтячим сріблом море мигтить,
і понад світом усім
віють троянд аромати!

Переклав з нім. М. Орест

АРНО ГОЛЬЦ

"

"   "

Прекрасна, зелена, м'яка трава.
Я в ній лежу
серед калюжниць!

Надо мною
тепле
послалось небо:
розлога, трепетна білість;
тихо, нечутно вона закриває
очі мої.

Леготу повів... пестливе бриніння...

Далеко від мене
світ.
Щось ніжно-червоне повнить всього мене,
і часом
я чую виразно, як сонце
плине в крові моїй.

Все зникло. Крім мене.

Блаженство!

Переклав з нім. М. Орест

В.СВІТАЙЛО

Арешт

/Уривок з повісти "Сміх на кутні"/

Було вже близько 12-ої години ночі.

- Вони ж саме отакого часу й хапають! - прошепотів Кутько тихо, так, що тільки сам міг почути. - "Чорний ворон" їздить і хапає...

Саме в цю мить у коридорі наче щось стукнуло.

- Ат, - сказав він уже голосно, сказав його язик. - Все одно. Ота сила, що ганяла його по місту, що хотіла його вберегти від загибелі, раптом зникла... Йому було ясно , що гине і що рятунку ні звідки не буде вже... Якось випадково згадав, що серед його книжок є такі, що їх він думав у таку хвилину /як прийдуть арештовувати / викинути в вікно на дах сусіднього будинка - напр. " Історія України " М. Грушевського, - але вже ані поворохнувся, щоб це зробити... Стояв, напружено прислухався.

Та стук не повторився...

Ще трохи прислухався, а тоді роздягнувся й ліг.

- "Я не збожеволію... як Дубищенко",- спало йому на думку страшне припущення, немов би йому вже загрожувало чорне небуття божевілля. - " Треба не збожеволіти!" - сціпив він зуби. - " Треба тільки не захотіти, і божевілля, - вимовляючи це слово, він наче відчув смак дерева в роті, - відійде геть, обійде стороною, як страшна градовиця під напруженим зором Мольфара в "Тінях забутих предків ".

Але спогад про трагічну загибіль Дубищенка не йшов із голови. Дубищенко, вчитель української мови, фізично міцна і здорова людина, після того, як його викликали до ДПУ, "потягали" деякий час, занедужав на манію переслідy. Він боявся ночувати дома , не їв, думаючи, що його отруять... Схопив раз дочку-дівчинку, вибив вікно і в самому біллі побіг до Дніпра, як дикун... Так і помер від виснаги...

І інші страшні, відомі йому / Кутькові б то / факти стали на пам"яті. Український поет Аркадій Казка заподіяв собі смерть під загрозою арешту... Борис Тенета повісився у в"язниці...

- Я не зроблю цього, - вимовив він уголос. - Та й становище моє легше...

І він з полегченням подумав, що, серйозно беручи справу, до нього ні за що причепитись. Справді бо: якщо його " тягали ", так тільки тому, що хотіли з нього зробити " сексота "; до заводу ходив на побачення з дівчиною, - а не для диверсії - це доказано; те, що сказано на " чисткових " зборах, не таке вже й страшне... Словом, зовола все гаразд. Ну, а те, що є в нього на споді душі, нікому не відоме... І йому раптом стало ясно, що саме так, у двох подобах, роздвоєно взагалі найзручніше жити. Від усвідомлення цього йому стало навіть весело. Йому показалось, що він знайшов те, що його так довго шукав, усвідомив найбільшу істину людського життя.

- " Тепер я буду свідомо так жити - буду я один і заразом нас буде два. Один з нас буде легко виголошувати казенні промови на зборах, складатиме хвалу Сталінові, а другий нишком утішатиметься не дозволеним щастям нашого національного буття - мовою, піснею, письменством, Лесею Українкою, Винниченком... буде читати ті українські книжки, що їх призбирав був за роки

деяких сприятливих можливостей для розвитку нашої культури.
Еге, це справжня істина, над усі істини. На ній і світ збудований, це головний закон марксистської діялектики, що її він хоч і з примусу, а вивчив - однісіть суперечностей, або т. зв." дворушництво ". І їй, цій істині, усі скоряються. Христос говорив про бідність, а сам мріяв про царювання над жидами, Джордано Бруно говорив про науку, а хотів слави, Шевченко був проти панів, а сам хотів поставити "хату і кімнату " та мати свій власний " садок-гайочок", Чернишевський до сокири кликав "Русь ", а сам хотів бути на місці руського царя... що й сталося з останнім провідником добра - Леніним... Тай сучасна влада хіба не так діє? Скрізь і всюди пишуть про демократизм, а тим часом скрізь керують деспотично, призначають, а не вибирають навіть партійних секретарів. Або ж фальшують народню волю. Треба, наприклад, випустити чергову державну позику, - так пишуть, що це вони роблять на вимогу шахтарів якоїсь шахти або робітників заводу... І навпаки, яка жалюгідна була українська влада 1918 року, що казала народові так, як думала. Думала, що грабіжництво доганна справа, - і це казала в своїх закликах, спиняючи розрухи...
Отже хай живе роздвоєння! Хай живе всесвітня брехня! Треба щоб митці створили апотеоз роздвоєння й брехні"...
Тут він побачив велику дивовижу -наче велику сцену, а на тій сцені картину " Апотеоз брехні ". Брехня була втілена в образі вродливої жінки-ударниці- не ударниці, літунки - не літунки, але в червоній "революційній хустині ", і та жінка сиділа ніби на якомусь троні, як цариця. Тільки брови в неї були намальовані, губи начервонені, а волосся побілене перекисом водню.
-" Чого в образі жінки? - подумав Кутько. - Чи того, що слово " брехня" жіночого роду, чи того, що жінка частіш, як чоловік буває роздвоєна: улеслива на словах і гадюка в серці, вірна вічі і зрадлива поза очі? От і ця, - подумав про жінку на сцені в червоній хустині, а брови намальовані... живе втілення роздвою...
- А ти хіба не роздвоєний? - гукнула раптом жінка, гнівно блиснувши очима... - Подивись лишень на себе...
І Кутько відчув, що він справді, уже фізично, роздвоюється... чудно якось розколюється, як кавун, крихко розпадається на дві половинки. Розколина пройшла через тім"я, між бровами, вздовж носа, так, що одна ніздря там, а друга там...
Так у " півкімнаті" стало двоє чоловіків замість одного. У кожного з них по одній половині обличчя, по одній руці, по одній нозі. Ліва " півлюдина " сіла на тому єдиному стільці, що був у "півкімнаті ", а права - на чамайдані.
А потім вони розбалакались.
- Виходить, - обізвалась ліва " півлюдина ", - що може бути не тільки " людина " та " надлюдина ", а й " півлюдина"...
- Еге, - згодилась права " півлюдина " - Я права, а ти ліва...
- Ти, безперечно, у всьому помиляєшся, - сказала ліва " півлюдина ". -Зокрема ти помиляєшся, коли гудиш теперішній політичний лад і згадуєш з любов"ю жалюгідні спроби створити українську владу на Україні наддніпрянській і наддністрянській...
- Я не можу схвалювати найжорстокіший деспотизм, хоч він і личкується лівими демократичними фразами, - мовила права Кутькова половина.
- Це демократизм найдемократичніший у світі, бо його очолює найліпша партія - комуністична, - сказала ліва " півлюдина ". - 98% людности має право голосу... і взагалі права... Тобі краще старе, ніж нове, якому належить майбутнє...
- Ні, - відповіла права " півлюдина ". - Якщо я гуджу нову

деспотію, то це означає, що я виправдую стару, царську... Я за ту демократію, що її вимріяли найкращі люди всього світу - з волею слова, думки, сумління.

- Аби техніка розвивалась, - забелькотіла якось уже невпевнено ліва половина. - А сумління, на біс ячого батька воно здалося?

- У майбутньому будуть трактори скрізь... - сказав хтось третій: - трактори на руках, трактори на ногах, а на голові макітра... трах, трах...

Кутько прокинувся, обливаючись холодним потом: у двері щось стукало.

- Громадянине Кутьков! - почув він, остаточно прочумавшись, солоденький голос двірника Раївського. - Громадянине Кутьков! Тут міліція... Відчиніть...

- Аж оце воно! - мовив уголос Кутько, холонучи всім тілом. - Ну, тепер кінець...

Голова пішла обертом, загойдалася на хвилях, як то буває напочатку хвороби. А потім його поняла байдужість. Машинально налапав на стільці штани і став надівати. Але ноги тримтіли, холоші скручувались у джугути. Устиг натягти тільки одну, а далі мусив на владний голос із-за дверей іти відчиняти. Повернув ключа. З освітленого коридору увійшов гурт людей.

Раївський послужливо перед військовими увімкнув світло, і те світло освітлило нещасного чоловіка в дуже непоказному вигляді: у самім біллі і з холошею на одній нозі.

З тих, що увійшли з Раївським, двое були безмовні в уніформі військ ДПУ червоноармійці; вони були з рушницями і зразу поставали біля дверей як на варті. Третій був молодий стрункий у поставі " гепеушник", одягнений теж по військовому, з перетягненим офіцерською портупеєю станом; його молодість грала на щоках рум"янцем цегляного кольору... Цей, увійшовши, мовчки подав Кутькові ордер на трус і зразу ж заходився трусити - переглядати книжки на столі, папери. Робив це спокійно, мирно.

Але це " мирне " перегортання книжок так поділяло на Кутька, що він уперше в житті відчув гостро-солодку жадобу вбивства... Убити цього цегляношокого... а тоді хай буде, що буде! Убити за те, що він удерся до нього серед ночі, що потоптав його людську гідність...

Та незабаром це почуття спало, він наче зів"яв, похилився на бильце ліжка, не знаючи, чи йому натягати далі штани чи... так гинути... А потім узяв таки одягатись.

Раївський послужливо подав йому верхню сорочку, піджак...

- " Так послужливо допомагають кати підійти людині до шибениці... догоджають жертві, щоб вона " не гедзкалась ", не робила їм зайвої мороки," - подумав Кутько.

А потім того йому зробилось холодно, він став тіпатись усім тілом. Десь за диктовою стіною пробив годинник: раз, два, три, чотири... з протяглим мельодійним видзвоном останнього удару.

- Чотири, - промовив неголосно Раївський, розбивши напружену тишу, що була в " півкімнаті ". На це ніхто не обізвався. Було й далі тихо. Тиша, здавалось, було те головне, що заповнювало у цей час світ... Мовчала безгомінно і стіна-мембрана, хоч сусіди за нею, напевно, все чули, тільки боялися зрадити свою присутність...

Тільки шелестіли в руках у цегляношокого перегортувані сторінки книг, деякі з книг він відкладав з наміром, очевидячки, їх забрати. Кутько механічно слідкував за цими його рухами. Дід Раївський, що сидів на краю ліжка, схилившися на коліна, став дрімати. А Кутькові, дарма що зокола він був ніби спокійний, робилося дедалі холодніше, він дедалі дужче трусився. Силкувався не

труситись, сердився за це на себе самого - і не міг подолати цього прикрого стану. Якби його запитали про що, він зацокав би зубами...

Перегляд книжок тривав довго: годину- дві - три... Адже між сторінками могли бути листи, злочинні писання...

Кінець-кінцем якось непомітно Кутько заспокоївся: перестав тремтіти.

Раптом цегловощокий поспитав, чому в нього самі українські книжки.

Кутько нічого не відповів і знов відчув, що починае труситись.

Тоді цеглянощокий підвівся і сказав, щоб він / Кутько б то / збирався: піде з ними.

- А ордер же на трус тільки! - потиху сказав Кутько.

" Чекіст " показав другий ордер, що в ньому було написано " заарештувати ".

А за вікном уже сіріло, задзенькали й загули перші трамваї. Місто прокидалось.

...Інстинкт самозаховавчий проявляється двояко:одні живуть,оминаючи боротьбу,а другі власне боротьбою роблять собі місце в світі.І нема тут критерію "лучшого",бо це річ одідичного типу,темпераменту...

...Ми не знаемо,яку долю Бог судив Україні...Але інстинкт і розум,дані нам од Бога,кажуть нам,що тільки в бортьбі за своє незалежне існування Земля наша Українська зможе витворити свою власну постать на хвалу Того,Хто творить все існуюче - існуюче тому,що сильне - а сильне тому,що моральне і розумне. Проти закону буття йдете Ви,що не хочете напружити всі сили, аби бути!За лінь,за бездушність,за брак ідеалізму,за повзання тільки в напрямі тілесного,матеріяльного,Бог Землю нашу "велику і обильну" карае.

І не буде Вам на ній дано людського життя доти,доки напруженням всіх сил не здіймете з неї і з себе прокляття небуття: прокляття

колоніяльної

безвласнодержавности.

В. Липинський

СЕРГІЙ ЛЕДЯНСЬКИЙ

1933 рік

КАРТИНА ЧЕТВЕРТА

Спустошена селянська хата. Четверту частину її займає піч. Запік і ліжко. На ліжку жінка, на запіку чоловік – лежать прикриті ряднами. Від хати віє пусткою. Тихо. Відчинилися двері, увійшла жінка.

Ява 1.
/Жінка і двоє, що лежать/

ЖІНКА – Добридень вам. /Павза. Ніхто не обзивається. Жінка глянула туди, сюди – жодних ознак життя/.
Померли і Томащуки... Во ім"я Отця і Сина... Царство їм небесне... Недочекалися дочки. Ох, Боже, Боже...
/Перехрестилася і вийшла. Чоловік підвів голову/.

ПЕТРО – /Підвівши голову/ Хто там? Це ти, Галочко?...
/Прислухається/ Марійко! Ти не чула, хтось до нас приходив. Може донька приїхала? /Павза/. Мабуть мені почулося.../Пробує встати/. Ні, мабуть нічого не вийде. Не тримають руки. В голові крутиться. Все, все крутиться./До жінки, що непорушно лежить на ліжку/.
Марійко! А чи й тобі так погано, як мені? Попробував встати і... не можу. В очах потемніло. Все закрутилося. Мабуть кінець приходить. А донька Галиночка так і не приїхала. Може та Оленка і не написала їй? Бо Галя, як би знала, то і пішки до нас прийшла б. Я вже нічого не хотів би, тільки її перед смертю побачити.
Єдине ж дитя! /Павза/
Там десь коло тебе була її знимка, дай мені я на неї подивлюся. Чуєш, Маріє? /Підвівся/
Дай знимку Галочки, я подивлюся. Чи ти спиш?
Маріє! Маріє! /Совае рукою за рядно, яким прикрита жінка, але та не ворушиться і не подає ознак життя/.
А то що? Може, не дай Боже, вмерла? /Зіп"явся з усіх сил, встав, подивився, торкнув рукою/.
Померла. Номерла наша мама, Галочко. Боже, Боже...
/Оглядається на всі боки/
І нікого ніде. /Глянув у вікно/
Може хтось є на вулиці. Люди! Люди! ...Нікого. Нікого ніде нема. Мертва вулиця. Що ж мені тепер робити самому?/Павза/
Во ім"я Отця і Сина і святого Духа... Упокой Господи душу новопреставленої раби твоєї Марії.../Шепче молитву/
Прийми її душу, Господи, во Царствіє твоє... Ой, як мені кепсько. Млосно. Мабуть і мені прийшла пора...
І мене, Господи, прийми до Царства Твого, бо не согрішив я перед Тобою нічим... Все життя трудився на землі, обробляв її, потом своїм поливав... І не я винен, Господи, що сьогодні лишилися ми без кусника хліба

і мусимо з голоду загибати...
/Схилився на запіку і затих.Павза.Відчинились двері,увійшло двох - Жила і Каганець/

Ява 2.
/Жила і Каганець/

КАГАНЕЦЬ - І тут готові./Підійшов до ліжка/
Двоє Томашуків.

ЖИЛА - Почекай.Давай закуримо./Витрушує з кишені тютюн/.
Оце,здається і всі на цій вулиці.В тебе папір є?

КАГАНЕЦЬ - Ні,нема.А он,коло образів тоненький папір.
Став на лаву,одірвав паперового рушника коло образа,зліз.Розірвав його на двоє - скручують цигарки/
Нічого папір,тонкий.Не те,що газета.

ЖИЛА - Папір під перше число.

ЖИЛА - Але ж старий Гудзь засмердівся.Як би не цигарка, то хоч носа зав'язуй.

КАГАНЕЦЬ - Та він же лежав з тиждень.

ЖИЛА - Як не більше.Ригорчиха лежала тиждень,а ніякого запаху.То мабуть як котрий чоловік.Інший,кажуть, рік може лежати,а нічого,наче заснув.

КАГАНЕЦЬ - Но!Цьому то вже я не повірю.І дерево,як полежить рік,то погниє.А то людина!А Климчакові повезло, трясця його матері,знайшов у волоссях у Миронки Новоселецької дві золотих п'ятьорки!Треба і нам обмацувати.А ну ж і нам таке щастя.

ЖИЛА - Як раз жди того щастя,то й здохнеш.Он в Усатові, тим,що звозять мертвих сільрада дає хлібину на два дні,чув?

КАГАНЕЦЬ - Що ти кажеш?То треба і нам казати!

ЖИЛА - Сказати можна.А чи дадуть?Щоб їм дихати не дало. Сами жеруть,падлюки...
/Підходять до жінки,що лежить на ліжку,беруть її і виносять з хати.Вернулись,беруться за Петра,але той розкрив очі і заговорив/

ПЕТРО - Це хто? Це - Каганець?Жила?...

КАГАНЕЦЬ - Ти бачиш!Ще живий...Добридень вам.Ви ще не вмерли?

ЖИЛА - А ми думали...

ПЕТРО - Ні.А що вам,люди добрі,треба?

КАГАНЕЦЬ - А ми прийшли по вас.По вас ми прийшли.

ЖИЛА - Еге,по вас...

ПЕТРО - Як то по мене?Куди?

КАГАНЕЦЬ - Бо ми думали,що ви уже мертві.

ЖИЛА - На кладовище вас хотіли...

КАГАНЕЦЬ - Ваша жінка вже померли.

ПЕТРО - Жінка?Кажете померла?...А,так-так,померла.

КАГАНЕЦЬ - Ми від сільради.Мертвих звозимо на могилки.

ПЕТРО - Звозите.А вам же дають щось за це?

ЖИЛА - Дають.П'ятьсот грамів хліба і літру маслянки.

ПЕТРО - Мають?Мають хліб і маслянку?

ЖИЛА - Привозять з району.

ПЕТРО - О,то добре.То добру роботу маєте.Не помрете з голоду.Добру роботу маєте...

КАГАНЕЦЬ - Мусимо.Діти вдома.

ПЕТРО - А я мабуть помру.Стара вже нежива.Шкода тільки доньки.У нас в Києві донька.Вчиться...

ЖИЛА - Е,то що ж ви не дали знати?Тепер всі,хто може,

туди ідуть

КАГАНЕЦЬ -Там хліба скілько хоч. По півтора карбованця кіло.

ПЕТРО -Бачите...Та ми просили секретарку в сілраді, щоб написала, але вона мабуть забула.

ЖИЛА -То попросили б, щоб телеграму вдарила.

ПЕТРО -Телеграму?... А так...Телеграму... шкода...едина дитина. Залишиться сиротою... / павза / А може там у вас і для мене знайдеться робота?

КАГАНЕЦЬ -Що ви кажете?

ПЕТРО -Кажу... може у вас і для мене знайшлося б щось робити... щоб і мені кусочок хліба?..

КАГАНЕЦЬ -Нема, нема!... Ми ледь впросилися...

ЖИЛА -Нема чим годувати. І для начальства привозять хліб із району.

ПЕТРО -Шкода. Значить, помирать треба.../дивиться на ліжко/ А моя жінка де?

ЖИЛА -А вже винесли на двір. На возі вже...

ПЕТРО -Вже ховаете?

КАГАНЕЦЬ -Еге.

ПЕТРО -А труну ж де взяли?

ЖИЛА -Без труни, Петре... Сорок душ на день ховаемо. Хіба ж можна стілько трун наробити?

КАГАНЕЦЬ -Та й робити хто буде? Рох умер, Климко умер, Федосик умер, -всі майстрі вже перемерли.

ЖИЛА -Тільки хто з зими ще вивтікав з села на Донбас, чи десь там у город, то може живе.

ПЕТРО -Так ви так просто ховаете, без труни?..

КАГАНЕЦЬ -Так.

ЖИЛА -Не до трун тепер, Петре...

ПЕТРО -А яму ж хто копае?

ЖИЛА -Яму? Одна яма для всіх, Петре. Вже готова...

ПЕТРО -Для всіх?

ЖИЛА -Еге.

ПЕТРО -Боже, Боже...То це донька і знати не буде, де наша мамочка похована?

ЖИЛА -/до Каганця/ Ну, то щож...будемо робити?

КАГАНЕЦЬ -Я знаю...

ПЕТРО -Якто?... Що ви питаете?

ЖИЛА -Що будемо з вами робити? На цій вулиці вже нікого нема, всі померли. За вами одним ми знову не прийдемо.

ПЕТРО -То може ви... хочете мене... живого забрати на кладовище?Живого хочете забрати?

КАГАНЕЦЬ -Ми не хочемо...Але,..

ЖИЛА -Після полудня ми переїздимо на новоселецький хуток. А ви як помрете, то будете лежати довго, довго будете лежати.

КАГАНЕЦЬ -Як хочете, дядьку...

ЖИЛА -Але я б вам радив з вашою жінкою бути похованим. Все одно ви далі, як до вечора не протягнете.

ПЕТРО --Що?

ЖИЛА -Кажу, що далі, як до вечора ви не протягнете. Вмрете, кажу, десь перед вечером.

КАГАНЕЦЬ -Сьогодня. Сьогодня вмрете.

ПЕТРО -Бійтеся Бога, люди добрі..., то цеж ви... живого мене землею присиплете?

ЖИЛА -Ні. Чого присиплемо?

КАГАНЕЦЬ -Ми тих, що не дойшли, кладемо осібно...

ЖИЛА -Під деревом, на травицю...поки вони дойдуть.

КАГАНЕЦЬ –А тоді вже увечорі їх ховаємо.

ЖИЛА –Бо не можемо ми за вами одним знову сюди їхати. Часу нема.

ПЕТРО –Часу нема...

ЖИЛА –А нема. Ще до вечора мусимо по дорогах поїхати за селом та позбирати мертвих... бо то народ, що ще вимер, кудись бреде і як та муха на шляхах мре.

КАГАНЕЦЬ –А міліція їздить і бешкети сільраді робить, що порядку нема.

ПЕТРО –Ну, то коли так, то беріть і мене. / пробує встати і не може /.

ЖИЛА –Бачите, ви навіть і підвестися вже не можете.

ПЕТРО –А не можу, люди добрі, не можу... / павза / Тільки...чи ж я помру до вечора?

ЖИЛА --Помрете. Напевно помрете.

КАГАНЕЦЬ –Ми вже бачили таких, як ви. Помрете...до вечора напевне.

ПЕТРО –Ну, то...дайте я з хатою попрощаюсь./підводять Петра. Він стае лицем до образів, дивиться на всі сторони / Там ще десь на ліжку е знимка дочки. Дайте я її візьму з собою.

ЖИЛА –/іде до ліжка / Добре./шукае, знайшов/Це?

ПЕТРО –Еге. Добре. Це... /ховае за пазуху/ Тільки я вас попрошу: положіть мене коло моеї старої...Будемо вдвох. А між нами – дочка.

ЖИЛА –Добре, добре...Покладемо вас коло вашої жінки.

/Беруть Петра під руки і виводять з хати. Павза. За хвилину тіж люди на скіс дошками забивають вікна в хаті. Чути голос/

–Максиме! Мені цвяхів бракуе!

–Візьми на вові! / в хаті темніе /

ЗАВІСА

В.Ч-О

Зустріч

Синові Юркові

Поганеньке відпочинкове містечко Геледжик на Чорноморщині, але й у ньому є наші страждання.

Пригадую один випадок.

Якось сидів я, відпочиванець з Наддніпрянщини, на лавці край Геленджицької затоки, прислухуючись до тиші незвичного для мене кавказького вечора і до ... болю в ногах, натомлених цілоденним ходінням по горах.

Тишу вечора збільшували цикади своїм рясним цвірчанням, що густо снувалося у вечірньому присмерку. Це були ніби незчисленні цокітливі годинники, розкидані по кущах держидерева та іншої здебільшого сухої та колючої, місцевої рослинности.

Цю тишу можна було і слухати, і споглядати: все було стишене і непорушне.

Біля моїх ніг лежала мовчазна бухта - величезна миска повна вщерть живого срібла. Важка рідина була зверху гладенька, як крицевий тік. І здавалось: якби не вечерова тиша, то вона б полилася через вінця-береги. А так вона тільки де-не-де була ще неспокійна, мов би кидалася іноколи зсередини.

Від заходу ще йшли ясні смуги та відлиски, але до берега, до мене вони вже не доходили: біля мене вже було зо сім поночі.

Вряди-годи темряву перекреслювали ясні вогники - світляки. Так мов би кидав хтось засвічені сірнички.

Я був не сам: біля мене терся мій малолітній син. Набігавшись досхочу за світляками, він тепер притулився до моїх колін і жебонів, згадуючи бачене вдень.

-Тату! А чого то чоловік, що продавав жерделі на базарі, махнув пляшкою в руці і гукнув до нас: " Куме, а йдіть і ви до гурту ".

- То не до нас. Він кликав такого, як і сам, селянина полуднувати .

-Тату! А чого він балакає так, як і ми, а не так, як ті, що в нього купують?..

Я пояснив.

-Тату! А чого той хлопець, що ми в них живемо, каже на мене " хахол "?

Я відповів.

- А чого...

У темряві підійшов і сів на другий кінець нашої лавки якийсь чоловік. Він сидів деякий час мовчки і слухав нашу " дитячу " розмову. А ми вже говорили про море, про гори, про " цвіркунів" - чого вони пищать...

Але мені показалося, що мовчазний сусіда неабияк зацікавився нашою розмовою - він навіть перехилився в наш бік слухаючи.

А потім обізвався:

- Скажіть, ви завжди розмовляєте з хлопцем по-українському?

- Завжди. А хіба що ?

- Та так. Ви, мабуть, не тутешній?..

- Ні.

Він трохи ніби збентежився. Зробив рух - присунувся ближче.

А потім того мовив:

- Мені так приємно слухати вашу розмову. Ваша дитина розмовляє по-українському, як доросле... літературною мовою...

І в голосі його зазвучала зворушлива ніжність до української мови, до нас, носіїв тієї мови, до мене, як до брата.

- В нас же, - казав чоловік далі, - на Чорноморщині та Кубані, серед інтелігенції рідко це почуєте. Не через те, що люди не шанують своєї мови, а ... Та ви, мабуть, знаете, через віщо...

І він розповів історію українізації серед українців Північного Кавказу.

Було декілька " спроб ". Але всі ті спроби більше мали на меті виявлення діяльніших людей для наступної їх " ліквідації," аніж справжнє діло. Після такої "спроби" гинули всі українські місцеві діячі. Особливо страшна була остання " ліквідація ", 1933 року, коли заборону української мови, шкіл і видань для українців РСФСР підписали спільно Сталін і Молотов. Тоді була розіслана така телеграма: " Украінізацію прекратіть, апарат разогнать, вінов ніков наказать". Наказ був таемний, і в газетах про це майже не писали. Була тільки в краснодарській газеті замітка, і в тій замітці було сказане, що українізацію використовували куркулі, себто місцеві багатії. Але це була неправда, бо якраз багаті, що вчили своїх дітей у містах, швидше русифікувались, біднота держалась української мови...

Після ліквідації українізації оповідач сам мусів змандрувати з рідного краю. І тепер хоч і мае домик у Геленджику, але працює аж у Абхазії...

- І в мене е дитина... дівчинка такого віку, як ваш хлопчик, - мовив наостанку, зідхнувши. - Тільки ж їй доведеться вчитись у чужій школі.

Після цього він сумно вмовк.

Мене теж поняв біль на думку про тяжку долю нашого народу. Адже й нам на Наддніпрянщині, що мали " свою " школу, було не з медом.

Тиша вечора обійняла вже остаточно світ - темне море, чорні масиви гір, що муром обступили бухту, далеке зоряне небо.

Цикади-годинники далі лічили час, що йшов у майбутне, жорстоко байдужий до мук нашого безталанного народу.

- А знаете, і в нас була справжня, щира українізація, - обізвався знову мій розмовник - знаете, коли ?- 1917 року, за Кубанської Ради...

Але, сказавши це, він раптом, дуже вже швидко підвівся і, кинувши нашвидку " до побачення ", зник у темряві.

Мені було ясно, що він злякався своєї щирої розмови з незнайомою людиною: незнайома людина хоч і прихилила до себе українською мовою, але могла й зрадити.

Мій хлопчик задрімав під нашу розмову, поклавши голову на мої коліна. Я взяв його на руки і пішов додому.

... Марно вдивлявся я другого дня в пісні обличчя відпочиванців, здебільшого " північан " /москалів/, намагаючись упізнати серед них свого вечірнього розмовника.

Ставши в чергу по газети, я побачив був ніби схожу постать / обличчя його я не міг знати/, але на мою спробу заговорити до нього по-українському чоловік той відповів тією мовою, що гарантувала від будь-якої підозри. Сховався в неї, у ту мову, як слимак ховається під час небезпеки в свою черепашку.

І, як мені показалося, свідомо відвернувся від мене.

Але я його розумів. Мимохіть стали мені на пам"яті слова великого поета з другого протилежного кінця української землі - Івана Франка:

Хоч ти заціпив уста
так, що й слова вони не говорять,
Але я чую аж тут,
як твое серце кричить.

ЮРІЙ БАЛКО

Філософ

Раз філософа старого,
Що на сонці вигрівався,
Жвава молодь оточила
І таке взялась питати:
"Мудрий ти, по всіх усюдах
Слава йде про тебе здавна,-
Розкажи нам, що найкраще
У житті людськім буває?
" Чи гаряче дійшле літо,
Що приємну, любу втому
В наше тіло наливає,
Мов старе вино в фіяли?
"Чи в кольори пурпурові
Убрана красуня-осінь,
Що наводить нас на думку
Про вмирання неминуче?
"Чи зимова хуга біла,
Що загонить нас до хати,
Щоб на теплому дозвіллі
Погляд кинути в минуле?
"Чи любов, що муки й щастя
Даючи нам, існування

На землі, в оцій природі
Сенсом вічним наповняє?
Чи той дар, що нам безсмертні
Добрі боги дарували
І що з ними нас рівняє,-
Дар, що має назву "творчість"?

І замислився філософ,
Бороду довжезну сиву
Пожував беззубим ротом,
Щоб заглибитись у думку.
Відломив з куща троянди,
Що від них був недалеко,
Довгу гілочку-колючку
І попробував, чи гостра.
Потім вигладив край себе
На піску ребром долоні
Рівне місце й шпичаком тим
Знак черкнув кабалістичний.
Гурт веселий придивлявся,
Дивувався непомалу,
Як то істину філософ
Хоче у піску шукати.
А старий проводив риски
Шпичаком в піску сирому,
І з"являлися малюнки
То смішні, то таємничі.
Аж нарешті він, знайшовши
Те, що треба, посміхнувся
І промовив: "У житті нам
Миле, друзі, все це разом"...
Дивувалась довго молодь -
Як це істини простої,
Що аж проситься на думку,
Відшукать самі не вміли...

ВОЛ. КОССАК

Крізь призму пародії і сатири

Сатиричне лезо

Майбутній історик літератури, що аналізуватиме українську літературу 20-их років нашого століття, не зможе обійти дуже важливу ділянку її, сатирично-пародійних жанр, що висвітлював негативні явища літературного руху тих часів, боровся з ними і спрямовував українську літературу на вірні шляхи. Боротьба з негативними явищами жанрами пародії і сатири, шаржу та гуморески набрали найширшого розмаху в українській літературі 20 років. Вони заслуговують на найпильнішу увагу і найширше висвітлення, бо аналіз саме цієї ділянки зможе внести багато до зрозуміння того стану, в якому перебувала українська література тих часів, а також з'ясування тих болячок, що гальмували справжній її розвиток.

Сатиричне лезо нашого мистецтва! Яке воно давнє і яке воно близьке українському мистецтву! Ще " Енеїда " Котляревського, що започаткувала період нового українського письменства, визначається саме цією рисою. І треба з певністю ствердити, що це не випадкове. Не випадкове саме сатиричні риси найбільше характеризують народню творчість: пісні, казки, приповідки, а звідти передаються і писаним творам.

В найважчих обставинах часто гумор супроводить нашу людину. Гоголь, що виріс на українському грунті і в українському середовищі, збагатив московське мистецтво саме отим сміхом крізь невидимі світові сльози - неоціненим скарбом по суті українського характеру. І ця риса дисонансом увійшла в понуре загалом російське мистецтво. Різні українські письменники в різні часи в тій чи тій мірі, віддають данину в своїх творах отій усмішці, крізь яку найчастіше проходить глибока істина. Вона, як гірка правда, прибирає саме такої форми і знаходить відповідну реакцію у відчуттях читача. Хто як не українські запорожці надихнули великого Рєпіна в незрівняному його шедеврі - " Запорожці пишуть листа турецькому султанові "? Подібних сюжетів існує мало, і звернувся до запорожців митець не випадково. Гумор Гулака-Артемовського, Квітки-Основ'яненнка, Стороженка і навіть страдника українського народу Тараса Шевченка / сатира в найбільших його шедеврах " Сон", " Кавказ " то-що / - це те органічне, що випливає з душі українського народу і яке відбивається в писаних творах його письменства. Так незрівняним сатириком у нашому письменстві є Степан Руданський, а славетний побутописець советського села Остап Вишня саме формою своїх усмішок міг відобразити всю трагедію становища українського селянства під большевиками.x/

Шляхи сатири

Мистецтво сатири веде свій початок від стародавньої Греції і Риму. Через віки, краї і народи входить воно і в українську літературу і на повний голос від власного імені творить тут нову сторінку. Дуже прикметно, що травестована Котляревським Вер-

x/ Звичайно не тепер. Тепер він сам може служити за об'єкт новітнього сатирика!

гілієва " Енеїда " такої самої стилевої обробки зазнала і в Італії, і у Франції, і в Німеччині, і в Росії. Говорити про якусь залежність Котляревського від перелічених вище зразків нема жадних підстав. Пародії на оди Горація під пером Гулака-Артемовського продовжують цю традицію. З тими чи тими змінами і перервами травестія-шарж-пародія приходять аж до наших днів.

Революція 1917 року відкрила перед українською культурою нові перспективи. Правда, їх згодом у насильницький спосіб було знищено. Але біля десятка літ українська культура і мистецтво мали доволі широкі можливості росту і розвитку. В цей час поруч з усіма жанрами літератури зростає і жанр сатири-пародії. Чому саме в цей час нашире і найповніше розгортається він? А тому, що буйний розвиток мистецтва в таких саме умовах, в яких він перебував під большевиками, мав цілий ряд потворних рис, що викривлювали справжню мистецьку суть і шляхи його розвитку. І через це у зв"язку з наявністю тверезих мистецьких сил це не могло не викликати протидії. Зрозуміло, що не завжди протидія могла виливатися у форму адміністративної заборони чи цензурного утиску. Але дуже часто могла впливати через найгострішу зброю громадського впливу, через сміх. Бо хоч у перші роки большевизму діяли і цензура і партійний контроль, але вони були спрямовані до одного: - чи нема " контрреволюції ". А що було сила-силенна всяких глупот - це їх мало турбувало. І цю функцію громадського виправлювача бере на себе літературна сатира, пародія і шарж, що виступають на боротьбу з хворобливими явищами тогочасного мистецтва. Вони були найбільш уразливою і одночасно найбільш невинною зброєю. Цілі сторінки газет, журналів та альманахів від 1920 по 1930-ий рік рясно/рівно(?) сповнювалися літературними пародіями, шаржами, гуморесками в слові і малюнку і становили дуже цікаве явище в галузі боротьби за створення справжнього мистецтва нової України.

Перші кроки

Відомо, що в перші роки советської дійсности большевицька влада з національними культурами дещо награвала і давала їм змогу сяк-так розвиватися. В 20-ті роки на Україні було видано багато клясичної літератури, з"явилося багато нових літературних імен. Навіть потяг до письменства був такий великий, що літературний рух тих часів був прирівняний деякими письменниками до знаменитого руху на Запорізьку Січ у 16 віці. Сюди ішли талановиті і безталанні, обдаровані і бездарні, геніяльні і божевільні. Всі шукали в письменстві застосування своїх сил. Різні письменники, починаючи від старшої плеяди і кінчаючи наймолодшими, що приходили в літературу через так звану спілку селянських письменників " Плуг", пробували своє перо в сатиричному жанрі. З найбільшим успіхом виступали тут, як сатирики, Павло Грунський -, він же Остап Вишня, Омелько Буц - відомий письменник Олекса Слісаренко, Маркіз Попелястий - він же поет Василь Еллан, Василь Чечвянський, Юрій Вухналь, Антоша Ко і цілий ряд інших письменників і поетів, що від часу до часу пробували своє перо в сатиричному жанрі.

Павло Грунський-Остап Вишня

Найбільшою популярністю в ці часи користувався Павло Грунський, або більше знаний читачам, як Остап Вишня. Його гуморески на літературний побут і звичаї тих часів, а також пародії на окремих письменників і критиків здобули найширше признання, а деякі з них окремих своїх виразах ходили навіть в літературних колах як влучні анекдоти. Гостре сатиричне перо П. Грунського на перших початках літературного піднесення в Україні було скерова-

не на окремих письменників і критиків, в творчості яких спостерігалися риси або смішні, або принаймні неприродні. Від гострого пера сатирика багато дісталося відомому в ті часи, так званому " марксистському критикові " Володимирові Корякові. Відомо, що Коряк в перші роки існування совєтської України одержав наличку критичного метра, авторитетного судді, по якому повинні були рівнятися всі критики і до голосу якого повинні були прислухатися всі письменники. Коряк дуже багато писав і про класиків української літератури, і про сучасних письменників; виступав з статтями на загальні теми літературного процесу, причому дуже часто докази його, що мали видаватися за ура-ортодоксальні, обгрунтовувалися наївними твердженнями, дешевими, а іноді і просто беззмістовними фразами. Він же, кокетуючи своєю ерудицією, уживав якогось претензійного стилю, яким до того часу ні один із поважних критиків і істориків літератури не писав. Проти всіх цих явищ і виступав П. Грунський зі своїми пародіями і шаржами.

Найкращою пародією на коряківські писання був шарж на популярну в ті часи брошурку " Шість + шість ". Тут дванадцятом письменникам і поетам Коряк наклеює ярлички: наційних і безнаційних пролетарських і буржуазних, своїх і чужих. Про кожного претензійна, штучна і убога змістом реляція. Грунський їх шаржує. Так наприклад, шарж на характеристику І.Ю. Кулика подано так:

" На очах росте. Отак на нього дивишся, а він росте. З агітки виріс. Виріс і пішов певним шляхом. Лірик даючий, знаходячий, добираючий, кучий, творячий, поющий, вопіющий, взиваючий і глаголющий. Даючий не загальники. Знаходячий конкретні, живі типи . Добираючи живі образи. Творячий нову мову з прикорня пролетарського побуту". Тут що не рядок, то глибока іронія і шарж. Іронія з обох і з Коряка, і Кулика. Іронія з Кулика, бо нічим прикметним, нічим визначним цей горе-поет не відзначався. Ніколи не ріс, бо не було чому рости. Нічого не обіцяв, бо убогий був на талант. Але під пером Корняка, як член компартії і літературний сановник, він повинен був оспівуватись. Через те і попав у число обраних дванадцяти. З Корняка іронізує автор, бо вживає його ремінісценцій, його творення диких дієприкметникових зворотів, невластивих українській мові, його впертого висування приголомшуючих тверджень, якими завжди відзначався цей критик. Так само в число "Шість і шість " входить Валеріян Поліщук - поет гумористичної слави, що продукував твори, які нічого спільного зі справжнім красним письменством не мали. Він одержує тут дуже тонку, уїдливу характеристику:

" Прийшов до " Гарту " / інші поприїздили /. Визнав марксизм-комунізм, але як все це переварить? Інженер. Будує місток через провалля, щоб зв"язати пролетарську літературу з українською. Інакше він не може ". Тут в короткому опреділені дано досить влучну характеристику Валеріяна Поліщука і тих потуг, які він брався здійснювати - будувати місток через провалля, щоб зв"язати пролетарську літературу з українською !

" <u>Шевченко і канарейка</u> "

Як відомо, на початках совєтської дійсности в Україні той же Коряк першим взявся з"ясовувати Шевченка на большевицький лад і сватати його до большевизму. Він написав ряд статтей, а потім видав їх брошурою під назвою:" Боротьба за Шевченка ". Тут були статті з такими проречистими заголовками, як " Шевченко і соціялізм ", " Шевченко наш ", тощо. Написані вони були чудернацькою коряківською мовою і висновки так само були дикі, фальшиві,

придатні тільки як дешева агітка за советську владу. Шевченка до тих висновківліпив Коряк, як сліпого до плота. Незрівняну пародію на одну з таких статтей під заголовком " Шевченко і канарейка " подає Грунський. В ній збережено всі властиві для Коряка аксесуари його стилю і ідеології; його любов до введених ним слів " такечки ", " тамечки ", " теперечки ", а також тонко віддані його ура-революційні висновки: що не від урбанізму і машинізації - те від контреволюції. Ось її рядки:

" Така вже воно споконвічна поведенція, що видавництво тільки те робить, що видає книжки. Робить це саме і Державне Видавництво. Недавно вийшла з друку накладом Державного Видавництва книжка " Дзелень-бом " - книга для дітей наймолодшого віку. На одній сторінці той книжки чорним по білому надруковано:

Пішла киця по водицю
Та й упала у криницю,
Пішов котик рятувати,
Бідну кицю витягати...

Поверхово глянути, так, тутечки ніби нічого нема...
" Пішла киця "..." Впала у криницю "... " Котик рятує "... як-жеж! Навіть навпаки... Все гаразд! Так і повинно бути!... Гуманізм! А глибше ви те все копирсніть, то й не тим тамечки засмердить...
Справді бо... Тепер, 1923 року, на шостім році жовтневої революції, коли ми маємо буйні парості пролетарської літератури, пролетарського мистецтва Державне Видавництво в переказі " Дзеленьбому " ширить хатянські мрії про " криницю " з тихою водицею. Уявляється Катерина в плахті біля криниці, зоряна ніч, соняшники і мельодійне:

Місяченьку блідолиций,
За хмару краще б ти сховавсь...

І це тоді, коли мова йде про турбіни, про електрифікацію, взагалі про машинізацію...
Певна річ, декому ще люба "криниця"...Ще-б пак!
А запитати хоч би й той таки Держвидав, чи не могла-б тая киця впасти у водопровод? Чи не міг-би то-таки котик її витягати з каналізації?
Та простісенько навпростець - міг-би!..
Та - де вам?! Тутечки не киця, тутечки, братця " криниця "... Осьдечки заковика!...
Тут котик біжить до криниці"!..
Такечки сказати-б, у народ.
Месіянізм котячий.
Але цікаво тутечки довідатись про саму ідею месіянізму. Це дуже давня ідея... Ще з біблії вона пішла, потім широко розвинулася в польської шляхти підчас занепаду польсько-шляхетської державности.
Уже на польський народ " богом покладено ідею " бути визволителем, месією цілого людства... Звідти вона перейшла до котів.
Уже котик, бачимо, біжить визволяти кицю, що її чорти в криницю втаскали.
Головними речниками польського месіянізму були: Інський, Кінський, Пінський, Тринський, Коцький, Соцький, Лоцький, Круцький, Торохтинський, Хруцький, Моцький, Тоцький, Хоцький, Боцький, Гоцький, Зоцький, Жоцький, Фоцький, Роцький, Пуцький і Міцкевич.
На Україні ми маємо Залеського і " Дзелень-бом "...
У Росії теперечки про це саме пише Андрей Белий...

Пригадайте : " Месія грядущего дня "...
Це він такечки про російський народ.
Тамечки таки ж у Росії ми маємо ще одну характерну пісню:

Соловей, соловей,
Тьох, тьох, тьох!
Канареечка
Жалобно пойоть!

Але характерно, що Шевченко ніде не писав про канарейку.
І якими нікчемними виглядають всі оці " любителі Шевченка", всі оті презявзяті патріоти", що ходять у свитках, носять стрічки і вільнодумствують отамечки по шинках про " московську окупацію "...
Не тамечки їм сидіти, а тутечки служити робітниче-селянській державі. І служити тутечки і саме оце теперечки"...
Як бачемо ця пародія надзвичайно влучно висміює претензії Коряка пов"язати звичайні життеві явища з комунізмом, " пришити " контреволюцію, обвинувачувати в ухилі. Сам стиль Корякової мови витримано винятково яскраво. Ця пародія - найкращий зразок уїдливої сатири на советські починання в українській дійсності, чужій всіляким проявам большевизму.

Пародії на Хвильового і на формалізм

Під пером Грунського так само влучно пародіюються формальні шукання різних письменників, рівно ж як і критична маніра багатьох советських літературознавців тих часів.
В 1924 році подією на літературному фронті була поява збірки новель Хвильового " Сині етюди ". Цю збірку тогочасна критика всіляко розхвалювала, а багато песьменників пізнішого часу наслідували Хвильового. П. Грунський пародіює одне оповідання цієї збірки " Кіт у чоботях ".
Оповідання у Хвильового починається так:
" Отже про глухе слово Гапка. Гапка - це глухо. Ми її - товариш Жучок!... Це так. А Гапка - це глухо... Не виразно це... А от гаптувати, вишивати золотом по канві - це виразно. Яскраво! " і т. д.
П. Грунський пише пародію під заголовком " Зелена трясовина" і починає так: " Отже про глухе слово трясовина. Трясовина - це глухо. Невиразно це - трясовина. А от трясця - це яскраво. Підкидае... Парить... Корчить! " Вся пародія витримана в стилі властивої тогочасному Хвильовому формальної розхристаности, недомовлень, експресивних викликів, запитань то що.
... " Гори... Сині, сині гори. Знаете злізти на гори... Знаете: на горі високо, а на долині низько... А звідки взялися гори? Але то не моя справа... Як би я писав звідки взялися гори, щоб робили геологи?.. А гиологія інтересна наука. Правда, е дуже багато інтересних наук... І про землю, і про небо, і про сонце, і про зорі... Як та наука що про зірки? Астрономія. А е ще гастрономія. Одна бачите невеличка літера, а як усе зміняе. Астрономія і гастрономія"...
Відомий тогочасний критик Юр. Меженко в своїх працях притримувався формального аналізу. За це його немилосердно критикували так звані критики соціологи і зокрема той же Коряк.
Пародія на Ю. Меженка починається так:
" Заздалегідь передбачаючи, що мої погляди викличуть не один полемічний відгук, а можливо, що дехто сунеться і бити, я наперед зрікаюся всякої полеміки. Битись я не буду, бо бійка в пенсне не бійка, а без пенсне я нічого не бачу. Візьмемо перший ліпший вірш. Ну хоч би такий:

"Диби, диби, йшла баба по гриби,
А дід по опеньки в неділю раненько"...

П. Грунський наводить, що дев"ять рядків дитячого віршика і пише:

..." Що ми маємо в наведених віршах? На протязі 13-ти рядків усі образи з одним тільки моментом: про що? 13-ть рядків, а образів про що -14-ть. На рядок припадае по 1/13 одномоментового образу. Тоб-то, коли б автор наважився писати цілу поему, примірoм рядків на тисячу, то ми б у ній мали таких одномоментових 1067 і 12/13 образів. На наш погляд це забагато і псує враження. Візьмемо далі контрукцію окремих рядків і слів... Перше слово " диби ", друге " диби "... В такому стилі витримано всю пародію: Усі, хто знав критичну манiру Меженка, зразу помічали, що пародія Грунського дуже влучно відбила основні риси стилю цього автора.

14 зшитків віршів і ще 22.

Обминаючи цілий ряд надзвичайно влучних пародій П. Грунського на Косинку, Коцюбу, Мамонтова, Івченка, та інших, варто зупинитися на його найкращій гуморесці 1925-го року, присвяченій спілці письменників " Плуг " і плужанському рухові. Підписана вона вже Остапом Вишнею і в свій час мала надзвичайну популярність. З уст в уста ходили примірoм такі рядки:

- " Здраствуйте! - Хто ви такий?
- Я? Остап Яровий.
- Письменник ?
- Ні.
- А може письменник ? Пишете що_небудь?
- Пишу. Листа ось батькові написав, щоб гроші вислав.
- Ну от. А кажете, що не пишете, Значить можете бути письменником.

Перша літературна вечірка " Плуг " під пером Остапа Вишні так змальована:" В газеті " Вісті " у відділі " Література і Мистецтво " - надрукованого оголошення: " Учора відбулася перша вечірка " Плугу ". Зачитано було твори Панова, Шевченка і Пилипинка. В дискусіях брали участь: Панів, Шевченко і Пилипенко. Авдиторія, що складалася з Панова, Шевченка і Пилипенка поставилася дуже прихильно до творів молодих письменників."

В " Плуг " ішли, як на Запоріжську Січ. Остап Вишня пише: " Наддніпрянська Україна заплужанилась. Летять листи:..." Пишу вірші . Напишіть, чи можна вступити до " Плугу "? Посилаю 14 зшитків. Коли гаразд пришлю ще 22. Ідеологію поділяю. Пишу як Шевченко. Хоч дядина кажуть, що в мене чепурніше виходить "...

... " Шановні товариші, дійшла чутка і до мене, що у вас е там якийсь " Плуг ", що допомагае селянським письменникам. Я вмію вірші писати та ніколи. Чи не прислали б Ви свого плуга, виорати мої 10 десятин, а я за цей час написав би віршів. А то як сяду писать - землю відберуть. Бо не трудовий елемент, скажуть...

... Уважающі мене товариші... Я селянський письменник. Прямо від плуга. Чи можна мене до вашого Плуга приписати? Напишіть, пожалуста, чи звільняють від військової служби і чи можна буде повернути відібрану від мене землю. Посилаю на ответ марку і скільки це буде стоїть..."

Якщо зважати на той масовий рух в літературу, що тоді дійсно відбувався на Україні, то гумореска ця з надзвичайною яскравістю висміяла це явище. Відомо, що найбільш болючим в практиці отого " Плугу " було питання його так званої плятформи: що

він буде відстоювати, які ідеї пропагувати, на якій платформі стоїть. Про це в гуморесці читаємо таке:

„На засіданні вирішувалось питання платформи. Платформу, хлопці, треба мати. Бо без платформи розсипимося. А яку платформу?
- Яку - ? Урбанізувати села треба :
Урбанізувати ? Ой жалко. Там же квітки, там телята.
Жалко? Сомому, хлопці, жалко та ні чорта не поробиш. Треба.
Механізація пішла, індустріялізація, інтенсифікація, тракторизація... Пропали телята!
- А верби як, а гусята?
- Та не плачте, а то й я заплачу...
- Треба і гусят урбанізувати...
- Воно таке маленьке, біленьке, гарненьке..
- А доведеться бідолашному штепселя вставить...
- Пищатиме сердечне...
- А ми йому потихесенько...
... Та як же воно так? І не буду вже села?
І не буде. Ні, як не буде? Буде! Ми село урбанізуватимемо, а місто селозуватимемо. Тоді так воно і вийде: Де тепер місто, - там буде село. А де тепер село, - там буде місто, згода? Згода!, Згода!"..

З надзвичайною влучністю змальовано в гуморесці виступи ораторів на різноманітних зборах. Як звичайно було прийнято на літературних вечірках після зачитаних творів починалися виступи. От зразок:

- Хто ще бере слово ?
- Я... Товариші! Наш нарід темний, віками гноблений по польських в"язницях, забитий, несвідомий... Промовте до його зрозумілою українською пролетарською, інтернаціональною мовою... Він нещасний, катований, віками гноблений український мужик, забитий, несвідомий, він не розуміє, бо йому забороняли, його катували, його в темряві держали, а коли до його промовити зрозумілою українською мовою, то він нещасний, катований віками по польських туртурах скільки він нещасний лиха зазнав, бо йому забороняли, його катували, з його знущалися... Я кінчила..."

Скрізь, в кожній гуморесці і пародії О. Вишні - П. Грунського крізь сміх проскакує глибока істина: яку глупоту прикриває собою советська дійсність! Скільки нікчемного, пустого, жалюгідного творить і плекає вона!.. Часи совітські не Миколаївські... Але матеріялу для відтворення нових Сквозник-Дмухановських, Лянкіних-Тяпкіних, Хлестякових і Чичикових в советській дійсності було не менше, ніж сто літ тому!

Сатира Омелька Буца, літературні хвороби.

Багато творів, в яких з надзвичайною яскравістю змальовано негативні явища літературного руху 20-х років дав визначний український письменник Олекса Слісаренко, що писав свої сатири під псевдонімом Омелько Буц. Сатири і пародії " професора скотарства Омелька Буца " відзначалися надзвичайною уїдливістю, глибоким сарказмом, і нищівною іронією. Діставалося від сатир і пародій Буца в першу чергу літературним графоманам, критикам, і літературознавцям, з титулами признаних, але без тіні здібностей і таланту.

Так найбільш яскравою його сатирою був памфлет:" Літературні хвороби та боротьба з ними". В цьому, як його назвав автор, ветеринарному порадникові, він перераховує найголовніші літературні хвороби і дає поради, як їх лікувати. В сатирі читаємо:
" На підставі довголітнього ветеринарного досвіду подаю най-

більші хвороби і боротьбу з ними: 1.Mania organisationalis. Ця хвороба нападає на письменників, що вщент списалися. Нічого робити людині, так вона організує. Організаційна манія визначається загальним упадком інтелекту. Людина починає бігати по місту з заготовленою декляраціею в кишені і зазирає в асфалтові казани. Надибавши безпритульних, дає їм по копійці, вони підписують декляраціо і мистецьке угрупування готове. Хвороба ця соціяльно шкідлива, бо деморалізує навіть дітей вулиці. Боротьба - заборона видавництвам, журналам і газетам друкувати деклярації без довідки психіятра про стан організатора. 2.Mania generalis mexicana. Цю хворобу занесено з Мексіки, де вона має пошесний характер. Характеризується вона тим, що людина не маючи елементарного уявлення про мистецтво хоче не інакше, як керівником певної літературної школи. Безпритульні, як і в першій хворобі, перші жертви на манію генеральства. Лікувати цю хворобу не варт. Пробували різні ліки та ні чорта не виходить. 3.Sklokus politykanus. Це так би мовити підхвороба перших двох хвороб і з"являється тільки в сполуці з ними. Українська назва цієї хвороби - політиканська склока. Лікування - соціяльна ізоляція і масаж черепної коробки п"ятифунтовими гирями.

Сполучення всіх цих трьох хвороб утворює своерідну клінічну картину, що в ветеринарній практиці зветься idiotismus awangardismus, або по-українському прогресивний ідіотизм. Назва ця походить од того, що хворі вважають себе за найпередовіших людей в світі, а заразом з тим за найреволюційніших. Сами вони по щирости в це не вірять.

Але " кожен хоче їсти свій шматок хліба з маслом ". Стан idiotismus awangardicus являє собою картину розкладу, як морального так і інтелектуального, і лікуванню не піддається".

Кожний, хто читав ці рядки, розумів, що автор має на меті в даному разі всіх отих комуністичних літературних сановників типу Шупака, Коряка, Коваленка, а може і вищих, що сиділи по всяких цека, ті хворіли на манію величности, на авангардизм і вважали себе за пуп землі.

Творчий екстаз

Під нищівну сатиру підлягала окрема група поетів, які писали так званим вільним віршем, чи верлібром. Верлібром писали В.Поліщук, Коляда, Гадзінський, Голота та інші. Їм Омелько Буц приписує таку ветеринарну пораду: swerblacus verlibrus - по українському - сверблячка вільного віршу. Звичайно свербить не самий вірш, а сверблять руки у віршомаза. За свідченням одного хворого / є тут на увазі Валеріян Поліщук, який в своїй прежиттевій біографії, укладеній Іваном Капустянським, таки справді про це писав. Ред./, температура в потилиці підчас припадків підвищується до 100 градусів Цельсія. Мозок розріджується і капає з носа. В такому стані на потилиці хворого можна кип"ятити чай, смажити картоплю з олією і сушити дитячі пелюшки. Хвороба ця небезпечна для паперової промисловости. Розповідають один випадок, коли хворий, зустрівши раз на вулиці драгаля з рулонами паперу, скочив на підводу і доки та доїхала до друкарні, списав геть чисто весь папір поемами".

Коли мати на увазі, що подібні явища в ті часи в літературному оточенні подекуди мали місце, то зазначена сатира була надзвичайно вчасною і дуже влучно била в ціль. Цілий ряд інших сатир Омелька Буца як " Поради молодим письменникам, або кожний сам собі геній, " Нео Ліф ", "Письменницька супліка до видавництва " і інші були надзвичайно влучними і били по вадах того

того часу. Те, що О. Слісаренко згодом опинится на Соловках, мабуть в найбільшій мірі він повинен завдячити своїм сатирам.

Коли вже в 1927 році почалася голобельна критика літературознавців і письменників Зерова, Дорошкевича, Филиповича, Підмогильного, Косинки та інших з боку Хвиль, Щупаків, Коваленків та Клочч, Омелько Буц подає нову сатиру під загаловком : " Підручник доброго тону, аба як поводитись в академічному товаристві ". В ньому між іншим читаемо таке:

" Морфологія доброго тону. Поганий тон: він набитий дурень. Добрий тон: він не зовсім, пробачте, розумна людина, Поганий тон: товариш Н. плете дурниці. Добрий тон: Хай пробачить нас товариш Н., але ми завжди були тієї думки, що відомий афоризм "errare humanum est" - можна віднести до кожної людини і зокрема до нього, / Цитата з статті М. Хвильового на адресу О. Дорошкевича / Поганий тон: Цей бездара може писати тільки баранну поезію. Добрий тон: поезії вельмишановного автора, хоч і визначаються революційним патосом, але не настільки, щоб робили книжку революційною. Та постільки поскільки поет скінчив семирічку, поезії його написано без особливих грубих помилок граматичних. І годяться для вправ у читанні в школах лікнепу. З останнього прикладу кожна тямуща людина зрозуміє, що цих поезій й читати не варт , а поет утішатисьме тим, що він масовий, бо його рекомендують у школах."

Справді, в ті часи, можна було спостерігати таке явище, що нікчемну писанину таких„письменників", як Кириленко, Шульга-Шульженко, Клоччя та інших друкували в хрестоматіях і рекомендували для вивчення в школах.

В розділі систематики автор, говорячи про літературну дискусію зазначае, що люди доброго тону комбінують увічливі слова і галантну дію, приміром так: " Товариш Н.: Вельмишановний товаришу Х, я попереджаю вас, що мій темперамент спонукує мене оцією цеглиною розторощити вам голову". Товариш Х.: Я дуже вас, товаришу Н., поважаю, але у відповідь на це я, примушений зробити Вам неприемність і витиснути пневматично унції зо дві слини з мого роту в напрямку ваших очей". Як бачимо ці приклади з"ясовують деякі факти " взаемин " в літературних колах тих часів.

Інші пародисти.

Окрему сторінку сатир і пародій становлять писання групи письменників на негативні явища того часу. Це пародії Зерова, Хомика, Ярошенка, Рильського, Осьмачки і цілого ряду псевдонімів, під якими безперечно заховані імена видатних письменників. Досі мало відомим був той факт, що починаючи з 1920 року, багато писав, як сатирик, видатний поет і літературний критик Микола Зеров. У збірку Василя Атаманюка " Літературні пародії " - опубліковано цілий ряд цікавих з точки зору форми і характеристики літературних взаемин шаржів і пародій цього поета. Ось рядки пародій на Вороного:

" Руді штанці, зневажливе пенсне,
І хриплий голос - все дари моргани!
Чи стане він, чи гляне, чи моргне -
Він лавреат, він лицар бездоганний.

Пародії на Олеся:

"Ведмежа спина і ведмежий торс.
Важка хода і зігнута постава.
Як вицвілий, наш світлосяйний хорс,
Окраса наша, гордощі і слава."

Сатира на засідання в редакції" Л.Н.В. написана в стилі тичининого вірша " І Белей, і Блок, і Есенін, і Клюєв"... М. Зеров пише:

" Михайло, Наталя і пара Олесів...
Віснику, віснику, віснику мій...
А у віснику тому досвід самбровів,
А вірші... А вірші - Боже ти мій!
І лають, і лають на тисячу тонів.
Ой похорон, похорон, похорон це!
І в чорному строї Меженко-Іванів,
Немов той жалібник, жалобу несе.

Десь з 1945 року почалася цькування цього поета і вченого. Тонус його бадьорости і надзвичайної працездантости поступово спадае, а згодом і зовсім зникае. Поет і вчений опинився в лабетах НКВД.

Пародії маркіза Попелястого

Поет і організатор у перші роки большевицької влади. Василь Еллан, цілим рядом своїх віршів, пародій та гуморесок виступае в українській літеротурі під псевдонімом Маркіза Попелястого. Пародії Попелястого відзначаються надзвичайною влучністю що-до характеристик особливостей стилю того чи того поета.

Ось пародія на відомий вірш Чупринки:

Вдарю, гримну із гармати.
Гуркну, грюкну, наче грім.
В водограї, в водоспаді,
В блисках, бризках, у каскаді.
П"яним льотом, перельотом
Розбушую сивий дім...

Пародія на відомий вірш Якова Савченка:" О, всім присудилось нічному".

О, так, присудилось! Пить каву.
По черзі. І разом. І всім.
І душі злилися. В покірную лаву.
Ми встали. Пратили по сім...і т.д.

Інші пародії на менш знаних поетів, як Михайла Жука, С. Черкасенка, Н. Кибальчича, В. Тарноградського відзначаються такою самою влучністю передачі основних рис стилю поета. Пародія на вірш Жука написана так:

Не читай моїх пісень сумних,
Не читай,
Коли не хочеш заснути від них,
Баю-бай!
Я ночами ті вірші писав,
Я не спав,
В них свій сон, що тоді не доспав,
Я поклав,
Не читай,
Вероналем посипав я їх.
Баю-бай...

Пародії В. Ярошенка

Вдалим пародистом цих часів так само виявляеться і відомий поет Володимир Ярошенко. Найкращі його пародії це ті, що присвячені " Сонячним Кларнетам " Тичини. Ось цикль" Пастелів ".

Вірш: " Пробіг зайчик, дивиться, ромашкам очі розтулюе"...

Пародія В. Ярошенка:

Пробіг цуцик.
Руденький.
З хвостиком.
Сів.
Чухається.
Закислі очі протирає.
А з кухні борщем пахне.
Діти смажені галушки
З миски шпичками витягають.
Кістка.

Вірш: " Випив доброго вина залізний день".
Пародія:

Випив доброї ханжі
Оглобля Гнат.
Розцвітай мій носе!
Я йду Гнат.
Колотилося серце до своєї Гапки -
Гнат.
Ой, товктимуть кулаки
Гната!
Випив доброї ханжі
Оглобля Гнат.

Вірш " Коливалося флейтами там,де сонце зайшло " спародизовано так:

Ще гучало ревами там, де милі зійшлись...
На пшинньках підкрався батько,
Витяг батога зза спини,
І, відкіль ноги ростуть, стьоб!
Ой, гучало ревами там, де милі зійшлись.

Пародії М. Хомика

Відомий галицький поет-сатирик М. Хомик також дав дуже цікаві пародії на твори різних поетів Західної України. З поміж них найцікавіші на поезії Дмитра Загула:

На грані вічного нічого
Стою, як пень.
Затерп язик, застряла мова -
Ані телень.
На грані вічного нічого...
Став я на грані,
Як стовп на межі.
Кінь розхристаний під антихристом.
Я одійду од вас
Адвентистом
І пірну в таємниці
Чужі.

Сатира на совєтську критику

Під голобельною критикою тих часів поети зазначають намірних образ. Поза тим ця критика відзначається ще й до того величезним убозтвом думки. Вже Остап Вишня в гуморесці про " Плуг " писав:
" Один поет написав вірша:

У неділю мати встала
Курей з хліву виганяла.

I я рано-вранці встав,
Соловей іще співав...
І таке золоте сонце
Зазирнуло у віконце.

Критик про вірш таке сказав: " У неділю встала" - невиразно це якось. Різні матері бувають. Коли вона мати пролетарська, або незаможницька, хай би вставала. А коли це типова індівідуалістка-власниця, то можна було б їй і не вставати. Поет не зазначив, чого вона встала. Яскраво це в нього не видно." Курей з хліву виганяла " Це так, але для чого ? Коли для того, щоб засмажити собі курку та любенько з своїм чоловіком-куркуликом попоїсти, то нам такої поезії не треба. А коли вона виганяла для того, щоб потім ще з більшим запалом взятися за класову боротьбу, то це інша справа. А поет цього ни виявив. Він ховається чогось. Значить, тут щось не певне. Нема диференціяції селянства. Знову ж і сонце. В чие воно віконце засяло? Чи у віконце сільльського пролетаріяту, чи в глитаеве? Коли в глитаеве, то нам такого сонця не треба. Такий вірш, по мойому, ні до чого. Оце здається все ".

Записаний буквально з стенографічною точністю, цей уривок безперечно відбиває істині, правдиві випадки, що мали дуже часто місце в підсоветській критиці.

З приводу цього Максим Рильський в ті часи написав дуже вдалу сатиру під заголовком: " Поет і критик ".

Поет заспівує: О, ніжна Навзикае!
А критик: Гвардію він білу закликае.
Поет почав: Нехай живе нове життя!
А критик: Власности він хоче вороття.
Е люди: пальцем їм показуєш на біле,
Вони заприсягають, що тільки чорне вздріли;
Ім кажеш: Голене. - Ні, стрижене! -кричать.
Поете, не журись! Вда й два таки ж не п"ять.

Перед небезпекою Соловкін

Що коштувало для поетів і письменників критичне відношення до отаких поглядів, відомо з долі письменників, що опинилися на Соловках, чи на тому світі. У всякому разі в шуканнях порятунку від закиду в неблагонадійності такий поет як Володимир Сосюра разів п"ять перекочував з одної літературної організації до другої. У зв"язку з цим і з"явилася була невідомого автора сатира на цього поета:

Літературна буря грае,
Реве, шумує і мете.
Поете зоряного краю,
Чому ти вже не в Ваплі́те?

А кінчався вірш такими заспокійливими рядками:

Літературна цяя буря
Не одного з шляху змете.
Як добре, друже мій Сосюра,
Що вийшов ти з Ваплі́те!

Ярошенкова пародія на Сосюру так само відзначається дуже цікавим змістом:

Я Володимир Сосюра.
Небо таке золоте,
Наче сам Якір Качура
Вже президент Ваплі́те.

Згадую... В місті на розі
Хто прибагнетив дівча?
Мати молилася бозі,
Яж відступать поспішав.
Ой, ви шлики і погони,
Нащо мене ви взяли
У гайдамацькі загони,
У жовто-блакитні полки?

Як відомо Сосюра ввесь час бив себе в груди і каявся, навіщо він був попав до війська українського? Йому весь час ввижалося, що його чекає розплата за це. Але розплата чомусь не настала. Чи щастя, чи випадок чи може щось інше...

Подорож на Соловки

Поет Тодось Осьмачка, що зазнав багато утисків і поневірань від большевизму, вже в 1925-26рр. вважався за неблагонадійного. Так у вірші Ю. Меженка під назвою:" Твір еквіритмічний, еквілогічний і навіть трохи біографічний до творів життя і діяльности товариша Осьмачки " написано, що твори Осьмачки-

..." З " Кручі " / назва збірки Осьмачки. Ред./
Скочили в " Нову Україну",
Із шляхів, віків на"Шлях Червоний " вийшли.
Там без змісту і без форми пишуть вірші,
Обкрадають бідного Осьмачку."

А криптонім В.К. складає такий вірш, що згодом стає одним із розділів прокурорського обвинувачення:

Косинка і Осьмачка-
На два кінці ломачка,
Для Винниченка зброя,
А в нас стирчать обоє.

Мова йшла про участь Осьмачки і Косинки в празькому журналі " Нова Україна " 1922 року і, що,мовляв, ГПУ повинно зробити з цього відповідні висновки.

Дзеркало літературних взаємин

Що-до взаємин в літературному середовищі, дуже характерним є вірш Максима Рильського. Коли в 1924 році на Київських Педагогічних Курсах відбувся виступ письменників, то там дійшло мало не до бійки, яка була натхнена деякими комуністичними ватажками. Особливо визначився як " троянський кінь " редактора київської " Пролетарської правди " Щупака письменник Яків Качура. Він громив письменників і про нього М. Рильський складає таку сатиру:

Бережись літературо!
На Парнасі переляк:
Геніяльного Качуру
З ланцюга спустив Щупак.

За-те в зовсім іншому дусі пишуться товариські пародії і сатири в колі групи письменників Західної України - Атаманюка, Кічури, Козоріса, Ірчана, Рудика та інших. Пародії, зокрема,Мелетія Кічури відзначаються надзвичайною влучністю і оригінальністю, але спрямованою не на особисті образи, бичування і наклепи.

В такому ж стилі пише літературні пародії і акростихи талановитий В. Надолобень. Акростих на письменника Б. Тенету:

Те не те.

Тільки прозу я писав, -
- Е, що проза. Я поет.
Не роздумав, як утяв...
- Ет!
Тільки ж бачу це не так...
А Тенета - Те не те.

Акростих на письменника Василя Чаплю:

Каяття

Чому я рівно не йшов, чому?
А тільки уперехрест.
Пути ще й досі не знайшов,
Лише позбувся підошов,
Я йшов усе вперехрест.

Зрозуміло, що таких невинних акростихів і пародій було на тогочасному літературному полі не дуже багато.

Футурист Семенко під дощем сатир

Дуже цікаву сторінку становлять пародії і сатири на горезвісного в ті часи українського футуриста Михайла Семенка. Карикатура, що була надрукована в журналі " Червоний перець " малювала великий портрет у весь зріст Тараса Шевченка з " Кобзарем " в руках. Поруч з ним на кріслі плюгавенька фігурка, що дорівнює одному пальцеві Шевченка - Михайла Семенка. На підлозі листки Семенкового " Кобзаря " з написаними рядками в роді: " Хто мені прекрасному ніж шпичкою проткне". Вгорі напис: " Кобзарі ". А внизу підпис: " Оступіться, Тарасе Григоровичу, а то нас переплутають".

Автопортрет Михайла Семенка, що починався словами:" Хайль семен комих " як і взагалі його " Кобзар " викликав велике роздратування в читачівських колах. Ніхто не міг спокійно зносити такого нахабства, як спроба М. Семенка з його " Кобзарем ". Через те пародії, сатири і гумористи сипалися на Семенка як з мішка. Сатира Маркіза Попелястого так починається:

Читаю вірші Семенка
І очі чухаються плакать,
І написать тремтить рука:
Кривляка!

Павло Филипович пише:

Даремно критика лютує
І ображається Дніпро.
Панфут, а як його шанує
Свята Тереза і П"єро!

Інший автор пише:

Засплінивсь до одчаю.
Чаю.
Семенка читать стану.
Тану.
Ану.
Ну.
Позіхаю.
Хаю.

Аю.
Ю.
Сплю.

Поет Олекса Близько пише:

Я негр із Африки. Пишу у Пізі
Порнографізи про Полінезію.
Не знайте втоми, читайте вдома
Пудові томи моїх поезій.

Цілий ряд інших сатир і пародій стверджують, якої великої міри було роздратування тодішних читачів цим поетом. Правда, доля Семенка кінчилася, як і переважної більшости, трагічно. Він зійшов з літературної арени, заарештований ГПУ і засланий на далеку Північ.

Перелицьований Шевченко

В 1926-27рр. цікавим явищем була мода переробок шевченкових творів для кіно, театрів, ревій тощо. Маючи на увазі переробку Шевченкових " Гайдамаків " в театрі " Березіль " і усучаснення її змісту, Омелько Буц написав сатиру під заголовком: " Шевченко у дзеркалі сучасних літорганізацій ". Вірш " Садок вишневий коло хати " подано у варіянтах відповідно до плятформи цих організацій. Спілка селянських письменників " Плуг " так усучаснила б цей вірш:

Садок вишневий коло незаможницької хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Трактори з поля йдуть,
Співають Інтернаціонал дівчата,
А в хаті-читальні їх газети ждуть.
Зійшлись батрачки коло хати,
Червона зіронька встае,
Батрак газету подае,
Кортить усім мітінгувати,
Та гучномовець не дае.

Літоб"еднання " Молодняк " так усучаснюе:

У комсомольця коло хати
Садки вишневії гудуть.
І комсомольці жваві йдуть
До клюбу, де їх комдівчата
З мандатами давно вже ждуть... і т.д.

ВУСПП - , спілка пролетарських письменників, усучаснюе так:

Садок вишневий коло заводу,
Машини там, як грім гудуть.
Робітники в завком ідуть,
І ВУСПП там буде научати... і т.д.

" Кареліс " для кінофільму усучаснюе так:

1/ На другому плані / Садок.
2. /З діяфрагми / Хрущі, їх багато. Ворушаться.
3. Агрономи обприскують садок вапном.
4. / великий план / Хрущі. Їх багато. Не ворушаться. Над ними схилилося радісне обличчя селянина і т.д.

Тарас Шевченко, як би встав із гробу і пішов по різних літорганізаціях в советські часи, то мав би таку, приблизно, зустріч у Вуспті:

І прийшов Тарас Шевченко
І сказав до Микитенка:
"Автор " Дум ", " Кавказу ", " Снів "

У ВУСПП'і числитись хотів.
І почув поет над вухом:
-Не туди попав, братухо.
Ти пропахся ввесь селом,
Не підходиш загалом...

Ваплїте:

І прийшов Тарас Шевченко
І сказав до " Европенка ":
-Запишіть до Ваплїте...
/Говорили тет-а-тет/
І сказав Куліш Микола:
-Ні, не буть цьому ніколи,
"Еропенки " ми самі...
Йдіть собі, мон шер амі..."

У " Плузі ":

І прийшов Тарас Шевченко
І звернувсь до Пилипенка:
-Гей, " папашо "! Я ваш син,
Бо ще з пупа плужанин.
-Можна взять тебе, синашу,
Не в письменники - на стаж,
Надішли свій літбагаж.

Закінчується сатира тим, що Шевченкові довелося повернути назад, говорячи: " Не варт, їй Богу, жить на світі " і т.д.

Висновки

Наведених зразків досить, щоб зробити висновок, що сатири і пародії письменників тих часів були явищем позитивним і прогресивним . Прогресивність їх полягае в тому, що вони боролися з большевицькою хворобою підміни справжнього мистецтва халтурою, аби в ній була стовідсоткова ідеологія. З другого боку, вони виховували почуття якоїсь відповідальности за свою працю. І нарешті езопівський стиль більшости з них давав змогу говорити про ті явища, які мали дуже велике поширення, як то партійне кумовство, втручання до справ мистецтв усяких невігласів, підлабузництво, неписьменність, нехтування клясичною спадщиною і т.д. Все це були явища, які потай чи відверто ростила в літературному середовищі большевицька дійсність. Більшість пародій цього часу і відбивають дійсний стан речей, що був в ті часи в літературі.

З цього погляду вони становлять собою безперечний історичнолітературний інтерес і повинні бути враховані при вивченні літературного руху 20 років 20 століття.

Факти життя

Історія гарненької Лі

-Навесні 1937 року я вирвався до К. відвідати свою сестру, - розповідав далі штурман А.

Новий вокзальний двірець справляв гнітюче враження. Нічого в ньому не було оригінального і ніяк він не гармоніював з цілістю міста. Вплив азійського " ренесансу " випирав наверх. Натомість величну картину творила ріка та сади над рікою. Памятник гетьманові, славетній майдан, на якому свого часу проголошено було Гетьманську державу та свята Базиліка, - пригадували глядачеві історію слави цієї Країни.

У вечорі того самого дня, після скромної вечері, вибрався я до ботанічного саду на прогулянку. Тут я зустрів Кляру, доньку сестриної подруги, з якою вранці познайомився.

Клярі було літ шістнадцять. Вона підійшла до мене з гарненькою стрункою дівчиною на ім"я Лі. Лі,як на наші умови, була дуже гарно та багато убрана. Кляра була недовго з нами, порадила нам піти до кіна, а сама пішла, як казала, додому.

Оглянувши ботанічний сад, ми з Лі зайшли до кіна. Картина була надто агітаційного змісту і тому навіть для наших глядачів нецікава. Під кінець сеансу Лі попросила мене провести її на Печерськ, де,за її словами, вона мешкала. Ми пішли. За розмовою і не помітили, як були у Лі. Мешкала вона в сутеренах. Вхідні двері вели у довгий коридор.

Коли увійшли до кімнати, Лі, попросивши вибачення, на хвилину вийшла, як вона сказала, зачинити вхідні двері. Я залишився сам. Користаючи з її відсутности, оглянув кімнату. Мебля була досить бідна: стіл, пара крісел, шаховка, канапа зі столиком і відкритою шухлядкою...

Тоді ввійшла Лі. Вона з посмішкою сказала, що небезпечно залишати незамкнені двері, тим більше коли вона одна. Я спитав, чому саме одна, - і у відповідь почув, що батьки виїхали на дачу.

- Може вам нудно в моему товаристві ? - запитала мене Лі.

- О ні, - відновів я.- Мені дуже подобається все у вас. Тільки чи не сумно вам тут одній ?

- Признаюсь - насправді сумно. Тому власне і дозволила собі запросити вас, - відповіла Лі.

Я збирався вже відходити, як молода господиня затримала мене, запрошуючи разом з нею повечеряти. Вона виняла з шаховки хліб, масло, чайну ковбасу, фаршированний перець і горілку.

Поява у самітної дівчини горілки відразу повязала мої думки з тим, що я бачив у шухлядці її столика. Я насторожився.

Горілки, звичайно, не хочу пити. Покликуюсь на хворий шлунок. Одначе все даремне: Лі не хоче чути моеї відмови. А нарешті каже:

- Я все для вас зроблю, лише випийте одну - однісіньку чарку. Випита вами чарка буде доказом нашої приязни.

По хвилі надуми вирішив випити.

- Добре, - сказав я, - випю, але на доказ нашої приязни дозвольте випити з вашої чарки.

Не чекаючи згоди, швидко взяв і випив з її чарки.

- Тепер, Лі, за вами черга, - сказав я.

Лі, одначе, не брала моеї повної чарки, а взяла порожню свою і хотіла налити її.

Це мене остаточно переконало, що переді мною підозріла особа. Ще більше насторожився, бо подумав, що в моїй чарці снотворне. Не знаходячи причини далі відмовлятись пити, вирішив, поки не пізно, перейти в наступ.

- Чи дозволите сісти ближче коло вас? - спитав я і, пересідаючи, вийняв з шухляди столика дамський револьвер у перламутровій оправі.

Побачивши це, Лі зблідла і крикнула не своїм голосом:

- Віддай! Цього не можна чіпати!

- Не турбуйтесь, - відповідаю, - я лише побавлюся цією штучкою.

- Віддайте! - знову крикнула Лі. - Інакше буду вважати вас своїм ворогом!

Не встиг я слова сказати, як до кімнати вбігло пять хлопчаків-підлітків і одна дівчина. Усі вони мали в руках стилети та кастети. Я зайняв оборонну позицію за столом. Револьвер мені допомагав. Видно було, що зброю мала тільки Лі і та зброя була тепер у мене. Напасники, відступивши перед револьвером, розпочали зі мною переговори, як що так можна назвати викрики та питання, перемішані зі злодійським жаргоном. Питали мене, чи я не доносчик, чи не подійму " шухеру " / галасу /, звідки я взнав, що Лі мае зброю то що.

Наприкінці, бачучи, що не вдіють зі мною нічого, погодились мене випустити з тим одначе, щоб віддати їм револьвер. В противному разі мене не мине " масліна " / куля /. Я запевнив їх, що жадного ужитку з цього не зроблю, як рівнож нікому про те, свідком чого був, не розповім.

Наймолодший хлопець відпровадив мене аж до моеї квартири. Коли я прийшов додому, була друга година ночі. Сестра ще не спала; вона відразу звернулася до мене зі словами:

- Я мала сьогодні тяжке передчуття. Боялася, щоб з тобою не сталося чогось злого. У нас в останніх часах трапляються дивні випадки. Нещодавно зник безслідно лейтенант Ксаверко, що служив у пограничних військах, а сьогодні повісилась Клара. Вона залишила листа приблизно такого змісту:

Люба Мамуню! Не плач і не журися. Сталося те, що мусіло статися. Ліпше, принаймні, без сорому для тебе. Відкинь, мамуню, журбу; памятай: все плине, все минае. Мине і твое горе. Любила ти мене, так як тільки мати може любити. Не плач, Мамуню. Не мае рідних, немае близьких, немае Бога, немае д"явола. Все це вигадка попів та буржуїв. Маркс писав, що щастя може бути лише на землі, а Дарвін довів, що лише сильний мае право жити. Бачиш, мое сонечко, яка я стала. Забудь мене. Витри свої заплакані очі! Прошу! Най відпочине Твоему наболілому серцю. Жінка родить, але не виховуе; бо людину не сміють в"язати жодні почуття. Ти не знаеш, яка насолода вбивати таких як ти людей. Пригадуеш Людмилу, доньку секретаря партосередку? Ми її кличемо Лі. Лі зорганізувала нас: хлопців і дівчат. За її наказом ми робили великі діла і брали від життя все. Розумієш тепер, мое серденько, чим була твоя донька?

Сьогодні я познайомила Лі зі штурманом А. Що зі мною після цього сталося - не знаю. Начеб заслона якась спала з моїх очей. Не можу знайти собі місця. Зрозуміла все зле, що робила, але вже запізно. Не хочу, щоб Ти, моя мамцю, далі гріла своїми грудьми гадюку,

Відходжу. Прощай."

До цього нема чого додати. Духа не можна заступити матерією. Коли ж таке трапляється, то зростае кримінальний елемент і брехня. В них включаються всі - партійні і безпартійні, дорослі і діти.

Про довгоносика, Гапку та її чоловіка Івана.

У 1937 році розпочався " набір " потрібної для праці на Півночі робочої сили. В нашому селі першою " взяли " Гапку. Причина-саботаж боротьби з довгоносиком - шкідником цукрового буряка. Посадили Гапку у вязницю, де всі камери були остільки переповнені, що в"язень не міг навіть сісти. " Саботажниця "Гапка ледь витримала до другого дня. На допиті вона твердила, що не винувата, бо не довгоносик ззів буряки, а буряковий кліщ, що сидів у зерні ще до того, як те зерно посіяли. Тому-то й схожість зерна була слаба. Правда, пізніш денеде був з"явився довгоносик, але вона горобила рівчаки та виносила курей на поле. Отже буряки вигинули не від довгоносика.

Так і не сказала Гапка першого дня слідства, що вона винна. На другий день привели Гапку до слідчого ледь живу. Виявилось, що до вязниці пригнали нову партію арештантів і так нашикували ними камеру, де була Гапка, що люди навіть стояти не мали де: стояли одні на одних! Слідчий не допитував Гапку, а порадив їй тільки одне: Щиросердечно признатися до вини та виявити своїх однодумців. Це все урятуе її з неможливої вязниці.

- Скажи, - питав слідчий, - які стосунки були у тебе з твоїм чоловіком? Чи не провадила ти з ним підпільної роботи? Гапка не знала що сказати. Вона сказала, спочатку, що її соромно говорити про стосунки: але потім сказала дещо натяками, з чого слідчий зробив свої висновки.

Івана, Гапчиного чоловіка, теж взяли. Його тільки що приняли до партії. На селі він сповняв обов'язки бригадира. І Іванові довелось посидіти в камері, де людей було, як оселедців у бочці. І його по тому привели на допит.

На допиті Іван намагався поклнкуватися на свої заслуги перед владою.

- Знаемо ми вас падлюк, - казав слідчий, - що сьогодня шкодують, що допомагали нашій владі закріпитися! - Ти мусиш чисто-сердечно признатися та виказати тих, що тобі допомагали. Іван звичайно подав своїх начальників.

В наших умовах, казав штурман А, - страх голодної смерти, що від 1933 року переслідуе кожну людину нашої країни, змушуе кожного думати лише про одне; за всяку ціну зберегти власне життя. Тому начальники подавали один одного, що дійшло аж до головного. Головний переляклався, бо і він міг бути заарештованим; відкликав свого уповноважненого в справах арештів, та призначив нового. Була переведена ревізія арештів, але наша Гапка з Іваном таки поїхали на Північ.

Отже, в нашій країні цілком легко можна скасувати смертну кару. Навіщо розстрілювати чи вішати людей, коли вони можуть бути задушені в переповнених камерах, можуть збожеволіти в темницях, де люди роками сидять під особливо вишуканою методою слідства?

Про честь," народню ковбасу " і спроби жити.

Щоб мати уявлення, чи може в умовах нашої системи жити чесна, порядна людина, варте проаналізувати такий факт:

Мій знайомий Петро Б. на прикінці 1938 р. повернувся з заслання до-дому. На другий день його викликали до " особливого " відділу і наказали переїхати до іншого міста. Колишнім репресованим не вільно мешкати у прикордонній смузі. Попращався Петро з жінкою та й пішов шукати собі притулку. На станції зустрів він відомого в тій окрузі Абрама Яковлевича.

– Мабуть шукаете праці? – спитав Абрам Яковлевич.-Так,так, Вам заборонено тут жити. Знаю, але я дам вам працю недалеко звідси. Ваше минуле не буде перешкодою. Мені такий зоотехнік, як ви потрібний. Погоджуетесь? Добре. Завтра поїдемо до П. , а цю ніч ще можете переспати вдома. Не бійтесь.я все полагоджу. Петро вернувся додому. Спокійно переспав ніч, а ранком виїхав разом з А.Я. до міста П. – великого залізничого вузла. Звідси йдуть залізничні шляхи у всіх напрямках. Там А.Я. запропонував Петрові Б. перебрати завідування мясозаготівним пунктом Північно-столичної контори. Праця пункту полягала в скуповуванню худоби та свиней, в провадженню різання худоби, в сортуванні мяса й висилці його до столиці. Натомість мясозаготовчий пункт мав право продавати лише відпадки. А.Я. попередив Петра, що він буде діставати від А.Я. усні диспозиції, котрі мусять бути обовязково виконані, бо інакше Петро буде звільнений і тоді деінде мусить шукати собі праці. Усні диспозиції А.Я. головним чином стосувалися регулярної висилки мяса партійним робітникам та працівникам " особливого " відділу. Іноді треба було послати також гуртівням мануфактури та іншого. Алеж Петрові Б. мусіло бракувати мяса? Він не міг перед головною Конторою розрахуватись з закупленої худоби та висланого мяса. І щоби рятувати становище Петро висилав вже замість першого сорту – другий, а на фактурах писав, що висилае перший сорт. Морожене м"ясо обливав водою, щоб вага була більша. При закупці товару намагався дурити продавця худоби на вазі. Одначе все це не покривало перевитрат, що йшли на доручення А,Я. Що робити?

Тоді Петро запропонував А.Я. відкрити при мясозатівному пункті виріб ковбас; пояснюючи що це дасть можність покрити перевитрати мяса. А.Я. погодився. Становище Петра було врятоване.

Передусім він почав виробляти чайну ковбасу, бо вона давала найбільший вихід від 110- до 120%. Після урядових приписів, до чайної ковбаси першого сорту треба було давати 30% свинячого сала та 70% воловини молодняка від одного до двох років. Петро брав до чайної ковбаси першого сорта 20% свинячого сала, 10% картоплі, 70% мішаної воловини першого та третього сорту. Це давало можність задоволити усі потреби А.Я. та ще й мати надвишку мяса. Інші ковбаси, як, примірож, українська, суха московська та краківська вироблялися дуже рідко, бо на них лише була втрата. Натомість процвітав виріб, так званої, білої ковбаси №1, яку робилося з легенів, кішок недоносків і взагалі з ріжних білих відпадків.

Ця ковбаса у нас була найпопулярнішою. Через її популярність Петро назвав її " народньою ", бо дійсно білу ковбасу їв увесь народ. Згодом " особливий " відділ причепився до Петра, чому він дав таку назву білій ковбасі? Колиб не А.Я. попав би Петро Б. знову, де Макар телят не пас. Справа йшла не про зміну назви ковбаси, а про те, що цім підривалася в основі пропаганда країни про " фізичну " рівність усіх людей. Після засади фізичної чи

матеріяльної рівности, не може бути " народньої " ковбаси, бо інакше малаб бути і " ненароднє " ковбаса. Тоді повстало б питання для кого та " ненароднє " ковбаса призначена ?

– Може Ви мене не цілком розумієте, – казав штурман А., – річ у тому, що у вас в Европі, оскільки я спостеріг, рівність розуміється як рівність перед законом, рівність у справі користання земними благами. У нас рівність є " фізичною ". У нас не може бути Іван багатшим від Петра, а Петро мудрішим від Семена. Люди мусять бути однакові.

На жаль в цю " фізичну " рівність увірувало все населення нашого краю. У нас ніхто не застановлюється над тим, що в природі немає " фізичної " рівности і тому не може бути цієї " фізичної " рівности серед людей, де є мудрий і дурний, вчений і неписьменний, працьовитий і ледачий, ощадний і марнотратний, талановитий і бездарний, сильний і слабий. Матері"яльна фізична рівність безсумнівно перш за все імпонує усім невдахам та ледарям. Аджеж невдахами є майже всі наші люди. Тому, власне, вони намагаються запровадити у своєму побуті примітивізм і розперезаність. Брудну лайку можете почути на кожньому кроці, а пристойніше убрання може звернути увагу " особливого " відділу.

Ось і ще факт: Директор Академії Мистецтв професор К. був у столиці і там купив собі спортові штани / пумпи /. На вулиці його затримали. Професор, як заслужений мистець, образився і почав лаяти агента і зажадав, щоб той пішов з ним до Академії. В Академії ідентичність професора була встановлена.

Перепрошуючи професора за затримання, агент, одначе, йому порадив не носити більше модних штанів.

x x
x

Розпочалась війна. Я попав до батальйону морської піхоти, що мала боронити Пантикапею, положену на березі моря. Ворожа авіяція знищила наш звязок через пролив. Морський транспорт був розбитий. Стали з"являти в місті ворожі танки. Наше командування, не маючи змоги зробити евакуацію війська, вирішило заморити нас голодом в катакомбах, які тягнуться там на протязі трьох кілометрів. Командування сказало, що в катакомбах дістанемо провіянт. Але в катакомбах не тільки харчів, але й води не було. Краплі, що спадали зі скель, ми збирали і віддавали тим що непритомніли. На другий день ми усі знали, що загнали нас до катакомб на смерть. На третій день нашій групі пощастило відшукати вихід з катакомб. Ворожа варта, що була вже на горі, нас не затримувала, а татарам навіть цигарки давали.

Відпочивши, пішов я на беріг моря, де якраз ворожі війська за допомогою тракторів витягали з моря вантажні авта з утопленими. Пізніш довідався, що наше командування в день заняття ворогом Пантикапеї завантажило усіх своїх ранених до автомашин і скерувало їх в море. Таким чином щоб не віддати ворогові, наше командування затопило свій автотранспорт разом з раненими.

Випадки масового вбивства своїх ранених вояків нашим же командуванням повторювалися часто. Робилося це так: На двірець подавалися пульманівські вагони спеціяльно споряджені для ранених. Ранених вояків попереджали, що їх вивозять в запілля. Навантажений раненими потяг спроваджувався на заміноване поле. Там під виглядом миття вагонів, обливався потяг бензиною, а потім висаджувався в повітря. Хто не був забитий – мусів згоріти.

Ілько Карий

А.К. **Матуральні курси в Корігені**

Дня 21 червня цього року закінчився випускний іспит учням Матуральних Курсів у таборі Корігeн. Курс закінчився випуском 14 абсольвентів / 7 мужчин і 7 жінок /. Поза тим одна абітурієнтка мае повторити іспит через три місяці. Два не стали до іспиту, за кілька день перед іспитом виїхавши до Англії. Всіх же, зголошених до слухання курсів, але не принятих, або пізніше вибулих - було разом 25 людей.

Наведена цифра являеться числовим показником круга людей, що закінчені курси безпосередньо " обходили ". Але чи це дійсно так?... Ми вважаемо, що саме далеко не так, бо 14 нових абсольвентів у нашому емігрантському житті, як і кожний інший такий випуск, - справжня подія. Поширилися бо ряди української думаючої верстви, збільшилась на ту цифру кількість кандидатів університетських студій; на те число зросла наша громада робітників української умової праці. Головне ж у доконаному, через закінчення курсів, ідейному зцементованні випущеної молоді.

Розрізничковані молоді люди, які вийшли із різних куточків України, які виховувалися у різних середовищах, які починали науку по школах різних держав, потім же однаково мучились і бестилися по німецьких таборах та східних катівнях, - оце саме в процесі умового топлення, на протязі чотирнадцяти місяців, зафіксували іспитом певну ідейну солідарність в сенсі, що повернула її до круга заінтересування, европейською гуманістичною середньоосвітньою програмою накресленого. Тим самим якби одхилила їх од матеріялістичного настроення, відхилила від імперативу навязування людських взаемовідносин виключно до мотивів клясової боротьби та взаемної ненависти. Пророблена на курсах праця нахилила їх до взаемної терпимости, до християнської моралі й толеранції, взаемної згоди. Молодь научилася глибше пригладатися до потреб життя та його вимог і законів; навчиласьбільш критично й розважно, з надумою підходити до подій. Отже збільшилась кількість українців, які мусять розуміти, що саме становище абсольвента вже чогось зобовязуе, якусь відповідальність на людину накладае. Носячи бо таке звання, за нього іноді відповідати приходиться - хоч би почервонінням за нерозумне слово, за вияв своеї малої інтелігенції, невихованости. Тому на всіх позиціях необхідно тягнутися, далі вчитися, досконалитися, зо собою слідкувати.

Свідоцтво зрілости матуристи Корігену дістали по добрім вишколі. Вони бо поборoли особливо несприятливі умовини науки. На початку був брак помешкання, тому доводилося деякий час ходити в сусіди до німецької школи в с. Гайкендорфі, деякий час довелося учитися в залізній бочці неопаленій і на камінній підлозі. Довелося пережити взагалі брак палива зимою, коли саме зима видалася особливо суворою. Бракувало навчального приладдя, книжок, паперу. Виключування електричного струму вечорами. Рішучо невистарчаючі харчі. Але все це переомоглося настирлівістю, напосідливістю і терпінням. Нема електрики звечора, значить - треба встати вдосвіта й тоді вчитися, коли струм дають; значить - треба вчитися при сліпакові, при смердячій карбітовій лямпочці-саморобці. Нема доброго паперу, доброго зошита, - треба писати на старих рахункових контах, на обгортковому папері, але писати. Нема книжок, - треба записувати подаване під диктат викладача. І все те перемоглося. Правда, дехто не витерпів тіеї, майже чо-

МАТУРАЛЬНІ КУРСИ-ТАБІР КІЛЬ-КОРІГЕН
1946 — 1947
1947
1957
І. Кубрак
Б. Стрик
Я. Заплітний
К. Красночуб
І. Дида
Т. Волошин
Н. Ворона
В. Човч
Країно рідная! ох, ти далека мріє!
До тебе все летять мої думки.
Л. Українка
Л. Гнідаченко
Н. Козачик
О. Скрипник
З. Корнелюк
В. Миколаєнко
Є. Красночуб
О. Гажала
Н. Корнелюк
І. Трохименко

чирнадцятьмісячної, безперервної науки-муки і одпав, проте основна група збереглася й перемогла. І на кінці знайшлася вона в активі героїв. За ними залишилось кругло 1800 годин викладів і підготовки до іспитів, що відбулися в межичасі дат: 20.III. 1946р.—21.VI. 1947 р. А нагорода за працю - задоволення з осягнення мети і в руках свідоцтво зрілости.

Багато попрацював і учительський персонал, який трудився на курсах, на чолі з директором Б. Заплітним. Постійне готування викладів, задань, діяграм, графіків і т.п. матеріялу лише на підставі в и п а д к о в и х підручників; зимою робота в неопаленім помешканні й при сліпакові - висотували останні нерви, кидали іноді в зневіру. Але кожноразова опанованність собою та свідомість і почуття обов"язку зробили таки своє. І тепер з чистою совістю може кожний з викладачів обернутися на перейдений шлях: майже ніодної пропущеної безпідставно години або спізнення на лекцію, натомість добрий приклад виховуваній молоді , якій прикладом засвідчено вимогу людського нормального співжиття: внутрішньому обов"язку коритися, а не зза страху зверху владного кійка працювати. Особливо ж коли йдеться про інтерес цілого українського народу, а не інтерес окремих осіб і груп

Обов"язок вдячности диктує тут засвідчити, що Курси завжди мали прихильну опіку проводу табору, а в першу чергу - опіку Управи з комендантом Лущиком на чолі. По кількох місяцях тинання у невдалих і невигідних помешканнях - до розпорядимости курсів було дане помешкання в будинку Таборової школи, спеціяльно для курсу перебудоване й пристосоване. В міру можливостей, було приділювано паливо для курсів; дано курсантам ізольовані жіночий і хлопячий інтернат; приділювано учням можливо ліпші харчі, одіж, шкільне приладдя. Хоч все це не було вистарчаюче, але ставало полекшою, головно - підбадьорювало та свідчило про зрозуміння потреби науки. Слід тут також одмітити, що коли важилося саме "бути чи не бути" Корігенських курсів, шальку " бути " переважило тверде слово тодішнього керівника табору др. В. Янова. Вигляди, при яких зачиналась праця курсів, були марні, несприятливі, щоб братися за діло. І саме тверде " бути" опікуна табору, тоді сказане, покладає на нас тепер обовязок назвати саме його хрещеним батьком курсів, що закінчились.

Що торкається хиб, яких було допущено у пророблений праці, то мусимо звернути увагу на слідуюче. Спочатку повільне " розкачування " самої молоді до науки. Приймання до німецьких університетів декого з Д.П., що скінчили десятирічки в часи окупації Совітами Західної України 1939-41,молодь відбивало від праці, спокушуючи приваблівістю скоршого і легшого набуття " почесного" звання студента. Це навіть спричинилося до переходу з Матуральних курсів на університет декого із учнів. Не кажучи вже про те, що подібне явище залишало надалі однобокими молодих людей совітської школи, ставило воно їх у фальшиве положення серед товаришів-студентів, одночасно гальмувало пильність інших, що пізніше - остаточно " впряглися в ярмо науки ", як висловився про абітурентів Корігену по візитації, інспектор середнього шкільництва Англійської зони проф. П. Бачинський. Тепер німецькі університети починають вимагати від наших студентів пред"явлення свідоцтв зрілости, а вони по кількох семестрах уже голосяться до іспиту зрілости, при гімназії в Гайденав, ну, звичайно, почуваючи себе недобре.

Курси почалися й закінчилися молебнем у таборовій церкві. Крім того, по закінченні - всі абсольвенти стали до сповіді й св. причастя. По тому спільна вечеря й знимка. Всякий, тою знимкою, якби заприсягається зустрінутися через 10 років, з"хавшись

разом,щоб перевірити себе:чи дотримаємо заповітів школи?Чи зможемо і тоді вільно глянути один одному в очі?

Хочемо вірити,що глянуть.Хочемо вірити,що молодь,якій тепер ми підписали свідоцтва зрілости,триматиметься в житті заповітів учителів,не лише користатиметься набутим знанням.Хочемо вірити, що всією істотою молодої вдачі перенялась вона насаджуваними в її душі основами християнської віри і моралі;перенялася щирою відданістю і любов"ю до українського народу та своєї батьківщини;дійсно навчилась розумінню необхідности послуху і дисципліни перед авторитетом.Тому с п р а в д і інтелігентною і шляхетною д у х о м виходить у дальше життя.

СЛОВО ДО МОЛОДІ

...Читайте Шевченка,там отворена вам ціла проява,історія і душа українського народу.Там є найкращі скарби українського народу. Там для всіх мілійонів українського народу велика книга мудрости,книга любови до України.
... Читайте Його слово,щоби з вас були люди найтвердіші.Беріть Його з собою скрізь.

З Шевченка набирайте карности відшукуйте квіти краси,а будете кращі і зблизитеся до сходу нашого сонця,і всі ми опинимося в вільній

соборній

великій

Україні!

В.СТЕФАНИК

І. МАРЧЕНКО

Республіка - Монархія

В цьому столітті наше старше покоління є свідком краху монархічних устроїв у ряді держав. З великих країн монархічними лишилися тільки Англія і Японія.

Дехто готовий вбачати в цьому цілковитий крах монархічної ідеї й остаточний перехід людства до республікансько-демократичного устрою. В їхній уяві справа виглядає так, нібито людство дотепер весь час жило при монархічному державному устрою, а тепер у ході загально-людського поступу, переходить до більш досконалої форми правління - до республікансько-демократичного устрою. Оскільки цей перехід, як думає дехто, є виявом загально людського поступу, то тим самим він є остаточним і проти нього можуть заперечувати тільки відсталі особи з глибоко реакційною психольогією.

Люди й групи людей, що міркують так, виявляють своє незнання дотеперішньої кількатисячлітньої історії людства, вірніше кажучи, вони не вміють вдумливо поставитись до того, що говорить історія людства. З давніх давен у різних народів на різних ступенях культурно-політичного розвитку переважно був монархічний державний устрій, але в дуже й дуже давні часи зустрічаємо ми і республіканські устрої / приміром у Греції, у Римі /.

В ході розвитку суспільно-політичних відношень бувало, що в тих чи інших країнах монархічний устрій переходив у республіканський, що в той час і в тих умовах виявлявся поступовішим, і навпаки; багато разів республіканський лад переходив до монархічного устрою, що знову таки в умовах певного часу виявлявся поступовішою формою.

Історія говорить нам, що на протязі тисячеліть переважною формою державного устрою була монархія, - республіканський же устрій бував тільки спорадичним, недовгочасним явищем. Є країни, де монархічна форма правління тривала тисячу і більше років. Найяскравішим прикладом цьому є Японія, в якій монархічний устрій / і то при тій самій династії / триває вже 2600 років. В рамцях монархічного державного устрою в Японії в минулому столітті відбувся великий культурно-політичний і економічний підйом країни. Монархічний устрій у Японії пережив і велику державно-національну катастрофу 1945 року.

З другого боку історія не знає випадків, щоб у великих державах республіканський устрій тривав остільки довгий час. Так у найстаршій з сучасних республік - у США-республіканський устрій встановлено менш, ніж двісті років тому.

В різні часи, на різних стадіях загальнолюдського суспільного розвитку монархічний державний лад набирав різних структурних форм і мав різну соціяльно-політичну базу. Та чи інша структура державного устрою відповідала звичайно суспільно-політичному устроєві народу. В певний час, монархічна форма правління найкраще сприяла стабілізації цього ладу, погодженню суперечностей між різними групами населення, зміцненню й здоровому росту й розвитку держави.

В країнах з монархічним державним устроєм нераз бувало, що той чи інший монарх, чи вся правляча династія виявляли свою нездатність до керування державою й не сприяли її росту й розвиткові. Це викликало невдоволення народу й не раз приводило до усунення окремого монарха, чи до усунення правлячої династії, до влади покликався інший представник династії - чи керівництво державою

передавалось іншій династії, але загальний монархічний устрій лишався непорушним.

Справа виглядала інакше, коли в ході розвитку історичного процесу відбувалися кардинальні зміни в суспільно-політичних взаємовідносинах. І в таких випадках найбільш далекозорі й мудрі династії і провідні верстви, що гуртувалися навколо них, уміли відчути вимоги часу й провадили відповідні зміни державно політичної будови. В державній структурі своєчасно провадились відповідні зміни відповідно до змін суспільних взаємовідносин. Це відбувалося без великих заворушень не революційним, а еволюційним шляхом і монархічний державний устрій лишався непорушним. Ми находимо дуже багато прикладів цьому, вивчаючи історію різних монархій.

Але в інших випадках справа не проходила так мирно й безболізно. Ті суспільні верстви, що стояли раніш біля керми держави, часто не усвідомлювали собі суті розвитку історичного процесу й не поступалися без боротьби перед новими силами, що виходили на арену політичного життя. Відбувалася тривала запекла боротьба, що закінчувалася перемогою сил нового ладу. Попередні правлячі верстви усувалися від влади; разом з ними усувався й монархічний державний устрій, що оформлював попередній державний лад і був із ним органічно повязаний. В країні установлявався республіканський лад; країна, звичайно, вступала в неспокійний період змагання й боротьби різних соціяльних груп, різних політичних партій, різних державно-політичних світоглядів. Народне життя, як розбурхана морська стихія, зазнавало ненастанних змін, втрачало свою стабільність; люди весь час жили у стані неспокою, і це що далі, то більш викликало нехіть і невдоволення серед широких народніх мас. Нарід починав знову прагнути до сталих форм життя, до сталих форм державного устрою, до сталої державної влади.

Історія вчить нас, що звичайно, це знову приводило до зосередження верховної влади в одних руках, але часто це спочатку виливалося в формі персональної доживотньої диктатури якоїсь більш чи менш важливої індівідуальности. Така диктатура вносила на певний протяг часу виразну стабілізацію державної влади й нормалізувала внутрі-державні взаємовідносини. Тому то широкі народні маси спочатку ставилися прихильно до такої диктатури. Але ця форма державної влади за своєю суттю є глибоко нездоровою; тому первісне прихильне ставлення змінювалось розчаруванням, а потім ширилось загальне невдоволення й, звичайно, в досить короткім часі такий режим диктатури зазнавав краху.

Повновладний диктатор не почував кровної відповідальности перед народом, перед своїм родом, перед своїм спадкоємцем і наступником і тому часто підпадав спокусі звеличити на століття свою особу, наважувався на доконання надмірно великих плянів зовнішної експанзії, наражав тим самим свій нарід на великі лиха й часто-густо ставав причиною великої національно-державної катастрофи.

У справах внутрішньої політики повновладному доживотньому диктаторові не ходило про встановлення стабільних, на десятиліття розрахованих дружньо-довірочних взаємовідносин між народом і державною владою; часто він різко обмежував горожанські свободи, заводив поліцийний режим, що неминуче, викликало загальне невдоволення, порушувало горожанський спокій і тому часто, навіть і незалежно від зовнішно політичних подій приводило до краху диктатури й до великих розрухів.

Отже нарід, невдоволений несталістю, неспокоєм, безладдям і внутрішним розбратом, знову схилявся до найздоровішої форми державного устрою - до спадкової монархії. При дідичній монархії

зосередження верховної державної влади в одніх руках сприяло нормалізації й втихомиренню внутрішно державних взаємовідносин, крім того спадковість, а значить приємственність державної влади сприяла стабілізації державних форм на тривалий час, на десятиріччя й сторіччя.

За такою приблизно схемою відбувався перехід від монархії до республіки, до одноособової диктатури й потім знову до монархії в Римі та в Англії за часів Кромвеля.

Знову відродження монархії аж ніяк не мусить нести з собою тільки реставрацію державних форм монархії, що була перед тим, тої монархії, що недовго виявляла хиби своєї побудови й зазнала краху. Історія розвитку людства має свої суворі закони, яких не можна порушувати. Не вільно повертати колесо історії назад. Відновлена монархія мусить мати й нову суть, мусить бути їх віддзеркаленням й гармонійним завершенням - тільки в такому разі вона виступатиме, як поступовий чинник, буде міцною, буде справді народньою. У Франції після першої республіки, після диктатури Наполеона, відновлення монархії відбулося під знаком цілковитої реставрації форм колишньої збанкрутованої монархії . Ця реставрована монархія дуже скоро прийшла до краху й тим самим на довгий час підірвала популярність монархічної ідеї в народніх масах.

З такої точки погляду треба розглядати й ту ситуацію щодо форм державної влади, яка створилась тепер у всьому світі й зокрема в Европі. Ще півтора століття тому в усіх европейських державах панував монархічний устрій. Ці европейські монархії зконсолідувались ще за декілька століть перед тим і в той час цілком відповідали суспільно-господарській структурі народнього життя. Вони спирались на великих земельних власників, що тоді були організаторами господарчого процесу, були основниками матеріяльних цінностей, несли на собі оборону держави, складаючи кістяк армії, й були найбільш культурною верствою суспільства.

З того часу суспільна структура народів зазнала істотніх змін. Розвинулась і широко розгорнулась промисловість, що повело до розкріпачення селянства й до створення міцних класів робітників і селян. Ступнево вони ставали основними продуцентами матеріяльних цінностей. Оскільки, після введення загально військової повинності, армії стали всенародніми то селяни й робітники виявлялись основними оборонцями країни; з них же в останні часи виділялась і культурна верства народу.

Монархічний устрій европейських держав, при якому за давньою традицією були великі землевласники, тепер уже не відповідав новій структурі суспільства. Між старим поміщицько-монархічним устроем і новими громадськими силами, зав"язалась запекла боротьба. Нові політично-громадські течії, борючись проти старого укладу, виступали й проти монархічного устрою, що його очолював, і домагалися запровадження республікансько-демократичного ладу. Ця боротьба завершилась перемогою нових сил і привела до краху монархії майже у всіх головних европейських державах. Ще в кінці 18-го століття похитнулась французька монархія і у Франції вісімдесять років тому був встановлений республіконський лад, що триває й досі. Вже в 20 столітті зазнали краху російська, німецька, еспанська, турецька і ряд інших монархій. В цих країнах був заведений республіканський устрій.

Але дуже скоро виявилось, що республікансько-демократичний устрій не виправдав тих надій, які на нього покладали. Виявив себе непридатним до консолідації всіх здорових сил народнього організму, привів до розбрату сил і до паралїжу державної влади. Отже дуже скоро в багатьох державах прийшло до краху респуб-

лікансько-демократичного устрою і до встановлення режиму диктатури, до тоталітарних державних систем. До диктатури прийшло в Росії, Німеччині, Італії, Еспанії, Польщі, Португалії, Туреччині і в ряді південно-американських держав. Після анархії і безладдя республіканського ладу широкі народні маси спочатку прихильно зустрічали ці тоталітарні режими. Але ці режими дуже скоро виявили всі властиві їм негативні риси, привівши і у внутрішній політиці до встановлення політичних режимів і до нищення всіх прав і вільностей громадян; у зовнішній політиці режимів вони виявляли тенденції до безмежної експанзії і штовхнули свої народи і все людство у жахливу війну, що принесла загибель мілІонам людей, нечуване досі руйнування народнього господарства і витворів людської культури і страшенне зубожіння майже всіх народів.

Війна закінчилась поразкою частини тоталітарних держав і відновленням у них республікансько-демократичного устрою. Досвід двох післявоєнних років переконливо показує нам, що ця формальна перемога республіканських принципів ніяк не свідчить про їхню перемогу по суті. Не кажучи вже про те, що в Росії і її васальних державах зберігся тоталітарний устрій і не подає ознак свого послаблення, чи еволюції, але у старих республіках, а також у тих, де республікансько-демократичний устрій відновлено після війни, зовсім не помітно, щоб цей лад тримався міцно і щоб він зміцнювався. Країни з республіканським устроєм весь час не знають горожанського спокою - їхній політичний обрій увесь час затягнуто різними хмарами. Невпинні страйки робітників недозволяють поладнати зруйновану війною промисловість. Увесь час повстають політичні кризи й зміни урядів, що надзвичайно послаблює авторитет державної влади. Про Францію, Белгію і Італію можна сказати, що вони перебувають у стані політичної кризи, при чому у Франції відповідальні державні діячі вже виразно кажуть, що ця політична криза переходить у криву республіканського устрою. В стані постійних бурхливих кривавих заворушень перебувають республіки південної Америки.

Краще тримаються США, але і у їхньому житті виразно помічаються політичні деструктивні тенденції, активізують сили роз"єднання, що сіють розбрат і смуту. В теперішній відповідальний і трудний час розгоряються страйки, що охоплюють сотні тисяч робітників життьово важливих галузей промисловости; в час надзвичайно напружених міжнародніх взаємовідносин визначні політичні діячі виступають у своїй країні так і закордоном з гострою критикою політики свого уряду, що дуже шкодить загально-державним інтересам. Уряд покищо поборює руїницьку тенденцію і лишається паном становища, вживаючи енергійних заходів, відходячи при цьому від певних засад демократії. Але і виникнення таких загрозливих явищ так само як і відхід уряду від принципів демократії свідчать про те, що і в США - цитаделі республікансько-демократичного устрою - назріває і насувається політична державна криза.

Цілком інакше виглядає справа у країнах, у яких зберігся монархічний устрій. В часописах нічого не пишуть про події в політичному житті Голландії, чи Данії, Швеції чи Норвегії. - Ми довідуємося тільки про народження дочки у голляндської кронпринцеси, про трагічну смерть сина шведського кронпринца, про смерть данського короля. - Ця відсутність повідомлень про внутрішне політичне життя красномовно свідчить про горожанський спокій у цих країнах, про те, що вони об"єднані біля свого монарха і мирно та дружньо наполегливо працюють, загоюючи рани заподіяні війною і спокійно полагоджують народне господарство і культурний побут.

Мужний і стійкий 70-мілІоновий японський нарід після великої державно-національної катастрофи, після поразки і капітуляції

1945 р. стиснений на своїх островах з гідною подиву витримкою і дисциплінованістю, об"єднавшись коло свого імператора, енергійно працює, намагаючись, хоч і на мізерній базі, створити для себе можливо найкращі умови життя. Монархічна Англія провадить у атмосфері горожанського спокою кардинальну перебудову свого соціяльного укладу і вводить важливі і сміливі зміни в структурі своеї світової імперії.

Все це приводить нас до висновку, що народи всього світу стоять на переломі - вони одходять од тих догматів, у які сто років перед цим свято вірили передові люди всіх країн, які двадцять-тридцять років тому і навіть до останнього часу люди старались обстоювати і які зараз виявляють свое цілковите банкрутство.

В болях і муках народжується нова віра. З попілу віків відроджується стара і знову на сьогоднішний день нова, поступова і навіть революційна ідея монархії, ідея національної едности, поступу і розвитку, що персоніфікується в особі дідичного монарха. Він, всіми шанований, що стоятиме понад партіями, понад тими чи іншими соціяльними верствами, він об"єднуватиме біля себе всіх кращих представників народу, він один нестиме верховну відповідальність за свою діяльність перед своїм народом, перед усім людством і перед історією.

Розвиток подій у Греції, де після бурхливої горожанської війни величезна більшість народу висловилась за монархією, розвиток подій у Еспанії, де після республіканського устрою, після 10 років панування тоталітарного режиму, громадська думка виразно схиляеться до монархії - це е факти, що в незначній мірі, стверджують правдивість нашої думки.

Монархії, що мають знову повстати не будуть і не можуть бути тільки реставрацією тих монархій, що були панівними до останніх часів, що спирались на великих землевласників, тих монархій, що остаточно збакрутували і на завжди зійшли з кону історії. Нові монархії мусять відповідати сучасній політичній структурі народів, мусять бути їх гармонійним завершенням. Носіями ідеї цієї нової монархії будуть не старі, в більшій своїй частині скомпромітовані династії,а нові династії, що будуть виділені провідними верствами народів.

Процес творення нових монархій триватиме не тижні і не місяці, а забере чимало часу. Творча активність народів в особі їхніх кращих представників мае виробити основні засади нового монархічного укладу, мусить виголосити те нове віще пророче слово, на яке так жадібно чекае сучасна змучена людскість, що сходить кров"ю і майже втрачае надію на світле майбутне...

x x
x

Серед нашого українського суспільства ніколи не бракувало, не бракуе і тепер людей і політично-громадських угрупувань, що не здатні відчути категоричні історичні вимоги часу, що слухняно йдуть за модними течіями сьогоднішнього, чи навіть вчорашнього дня, і можуть діяти тільки за старими заялозеними шпаргалами. В 1917 р. перед лицем могутнього творчого національного підйому вони дбали тільки про здійснення соціяльних вимог їхніх старих, запозичених у росіян програмів. В кінці 1918 р., вступаючи в збройну боротьбу з Московщиною, вони намагалися перевищити большевиків у соціяльно-політичній демагогії.

Але з другого боку, український нарід, з правом, може гордитися тим, що мае людей широкої і глибокої державно політичної інтуїції, як історик-соціолог В. Липинський і ті, що стояли біля нього. Ще 25 років тому, коли криза республікансько-демократичного устрою тільки позначалася, вже тоді він провів глибоку -

критичну аналізу республіканського ладу й переконливо сильно виявив усю його гнилизну, внутрішню кволість і приреченість.
В. Липинський у своїому монументальному творі " Листи до Братів Хліборобів " - не тільки виразно виявив хиби сучасного республіканського устрою, не тільки вказав, що дідична монархія є вищою формою державности, але пішов і далі. Він докладно розробив принципи, на яких має бути побудована нова Українська Гетьманська Монархія - нова монархія взагалі - монархія, що спиратиметься на всі продукційні сили країни, на клясу селян, клясу робітників, на кращих представників культурного світу, на всіх продуцентів матеріяльних і духових цінностей - трудова монархія.

В. Липинський у своїх дослідах провадив глибоку аналізу сучасности і пророчо заглядав далеко вперед. Отже й не дивно, що його капітальні праці починають тепер як слід усвідомлюватись сучасниками. Тільки зараз наша громадськість дозріла до зрозуміння глибоких державних концепцій Липинського, тільки в наші часи його ідеї починають одержувати належну оцінку широких кіл нашої громадськости.

Праці Липинського, в яких він критикує загальні засади республіканського-демократичного устрою й розроблює плян нової формації - трудової монархії, - є цікавими і цінними не тільки для українців. Вони є новим словом, тим цінним даром, що його вніс представник нашого народу в загальну скарбницю людського духу. Переклад на світові мови / з належною переробкою / капітальної праці Липинського був би дуже доцільним і, крім того, надзвичайно корисним і для нас самих. Ознайомлення культурного людства з геніяльними дослідженнями нашого видатного вченого дуже зміцнилоб загальну повагу до нас, як до культурної нації, й може більше ніж що інше скріпило б наше право домагатися власної державности.

О С О Б И,

правдоподібно українського походження, поховані в 1941-45 роках на кладовищі А й х г о ф у м. Кіль в Шлезвіг-Гольштайні.

/ продовження /

	Дорошенко Фабро/?/	14.VIII.	1925	13.V	1945	60/671
	Дибас Адольф	11.IX.	1924	26.IV.	1945	49/460
	Журков Димитрій	10.VIII.	1913	20.VIII.	1942	60/167
	Женовський Павел	? VIII.	1923	21.IV.	1945	49/452
	Жегач Паладбай/Паладій/	16.VI.	1920	4.I.	1944	61/62
	Жипляк/е/ Анна	5.VI.	1943	8.V.	1944	49/87
	Жешнаковський Николай	22.XI.	1920	29.VI.	1944	61/94
110.	Жарпер Федор	6.VIII.	1909	24.VII.	1944	61/96
	Зупка Катерина	27.VIII.	1900	29.VII.	1944	61/172
	Зенико Зоя	?	?	6.VII.	1944	61/102
	Зупка Анна	29.IX.	1927	29.VII.	1944	61/171
	Зехмістер Марія	25.V.	1913	20.IX.	1944	61/142
	Зобельський Йосиф	10.VIII.	1912	? ?	1945	49/383
	Іванов Сергій	17.I.	1922	20.X.	1944	61/215
	Івкін Варс/Борис/	2.11.	1920	?	1944	49/305
	Ісаков Григорій	13.IV.	1919	27.II.	1945	19/106
120.	Іванов Федор	8.I.	1918	21.IV.	1945	60/627
	Іщенко Петро	10.VII.	1926	?	1945	49/396
	Іщенко Іван	8.X.	1924	26.VIII.	1944	61/137
	Ісаєв Віктор	13.III.	1921	16.VIII.	1943	61/90
	Івентелова Доне/Тоня?/	13.XI.	1943	19.IX.	1944	49/104
	Карсенко Ярашка/Ярослав/	2.II.	1924	14.V.	1943	61/14
	Кравачек Михайло	25.XII.	1908	19.V.	1943	61/21
	Креско Іван	1.XI.	1923	24.VII.	1943	61/38
	Котяренко Юрій	28.V-	1943	24.IX.	1943	49/57
	Колесник Володимир	9.IX.	1920	6.XI.	1943	61/50
130.	Кутепава Люба	24.XII.	1943	24.XII.	1943	49/63
	Коваленко Евгеній	13.XII.	1891	11.I.	1944	61/82
	Калюшина Лідія	22.XI.	1943	23.I.	1944	49/72
	Крупеніч Іван	?	?	2.II.	1944	61/70
	Крупеніч Михайло	6.IX.	1888	11.II.	1944	61/72
	Комлій Петро	5.VI.	1943	8.V.	1944	49/87
	Кобюк Павло	30.XII.	1913	24.VI.	1944	61/93
	Килічев Василь	25.X.	1910	15.IX.	1944	61/144
	Коршунів Василь	28.I.	1924	2. X.	1944	61/155
	Косаренко Рея /?/	13.I.	1944	28.IX.	1944	49/113
140.	Кучина Станислав	25.V.	1921	24.VII.	1944	61/158
	Красименко Григорій /Гарасименко/	23.V.	1924	24.VII.	1944	61/182
	Кольснікович Николай	?	?	4.VIII.	1944	61/98
	Крачковський Григорій	26.XI.	1923	21.VIII.	1944	61/123
	Корсек Алексій	22.IV.	1923	23.VIII.	1944	61/116
	Коваленко Натя/Настя?/	12.VI.	1943	5.IX.	1944	49/102
	Куркуля Віктор	7.XII.	1926	?	1944	49/306
	Куйда Іван	1.X.	1923	19.XII.	1944	49/334
	Кондразенко Василь	1.I.	1914	30.XII.	1944	49/339
150.	Кусак Михайло	25.IX.	1922	?	1945	49/337
	Конопацький Ігнатій	5.XI.	1914	22.II.	1945	49/385
	Купчик Василь	11.IV.	1925	1.III.	1945	49/413
	Кобель Алексій	18.X.	1922	1.III.	1945	49/411
	Корочкін Володимир	10.IV.	1925	1.III.	1945	49/410
	Кармеліта Світлана	9.I.	1945	15.V.	1945	49/128
	Коломонець Віра	2.IX.	1926	3.III.	1945	49/108

№	Прізвище, ім'я					
	Каренко Петро	19.III.	1926	?	1945	49/400
	Кравченко Віктор	3.V.	1924	25.III.	1945	49/424
	Кучер Станислав	29.VII.	1925	21.IV.	1945	60/625
	Кравчук Іван	22.I.	1922	21.IV.	1945	60/328
161.	Кузьменко Тихон	17.VI.	1899	28.X.	1944	61/213
	Кулик Йосиф	18.III.	1892	31.X.	1944	61/203
	Курбан Іван	13.I.	1921	2.XI.	1944	61/22
	Кузена Николай	28.XI.	1924	23.XI.	1944	49/313
	Когут Григорій	18.X.	1923	? ?	1945	49/418
	Кокаров Антон	13.IV.	1923	21.IV.	1945	49/463
	Кузепа Лідія	20.IX.	1941	29.VII.	1944	61/170
	Кузепа Анна	1.VII.	1922	29.VII.	1944	61/69
	Кублинська Ольга	24.XII.	1901	31.V.	1945	46/123
	Луценко Софія	5.V.	1920	5.II.	1943	60/211
170.	Лазаренко Валентин	24.XI.	1943	16.I.	1944	49/71
	Лавандовська Казимира	4.IV.	1944	5.V.	1944	49/86
	Лабуз Іван	23.IX.	1904	26.V.	1944	60/107
	Лобода Михайло	2.VI.	1924	13.II.	1945	49/382
	Ламбарський Броніслав	?	?	?	1945	49/360
	Лопатчин Стефан	15.VIII.	1923	21.IV.	1945	60/624
	Латушебко Петро	24.I.	1926	21.IV.	1945	60/637
	Лавринович Віктор	15.VII.	1917	21.IV.	1945	60/6[illegible]8
	Лігинчук Іван	13.IV.	1919	?	1944	49/318
	Лутинський Іван	27.X.	1924	15.IV.	1945	49/[illegible]7
180.	Лісюк Стефан	3.X.	1910	27.II	1945	49/391
	Лісенко Варвара	26.III.	1926	11.III.	1945	60/580
	Лісенко Фекла	10.IX.	1887	11.III.	1945	60/580
	Медведовська Людмила	24.VI.	1926	24.XI.	1943	61/52
	Марчук Василь	3.I.	1922	9.XII.	1943	61/56
	Мачовський Карл	10.IV.	1922	[illegible].I.	1944	61/80
	Маркевич Іоанна	14.IV.	1921	4.VIII.	1944	61/134
	Маркевич Володимир	25.V.	1925	4.VIII.	1944	61/110
	Мідвінд Вальдемар	1.VII.	1926	11.VIII.	1944	61/126
	Мірошніченко Нік	25.VI.	1926	? ?	1944	49/324
190.	Мазука Тихон	2.II.	1914	16.XII.	1944	49/333
	Маскук/?/ Емиліян	15.XI.	1916	20.II.	1945	49/358
	Малярович Василь	23.I.	1925	1.III.	1945	49/390
	Мазурик Іван	14.IV.	1916	?	1945	49/391
	Мянеченко Михайло	26.XII.	1912	?	1945	49/493
	Месензов Равел	25.VII.	1925	?	1945	49/345
	Макнепа/?/ Людмила	22. I.	1945	14.III.	1945	49/122
	Маслов Семен	2.III.	1926	? ?	1945	49/400
	Манозко Михайло	23.V.	1905	21.IV.	1945	60/626
	Маущовський Михайло	29.XI.	1920	21.IV.	1945	60/639
200.	Макорина Людмила	10.X.	1943	20.IX.	1944	49/107
	Маркевич Николай	29.XII.	1928	? ?	1944	61/206
	Моменков Іван	25.VI.	1915	?	1945	49/437
	Мейсев Федор	22.VIII.	1908	2[illegible].IV.	1945	49/453
	Мірідяков Григорій	10.X.	1917	26.IV.	1945	45/454
	Медведєв Василь	8.I.	1905	25.IV.	1945	49/548
	Майоров Михайло	6.XI.	1916	26.IV.	1945	49/461
	Надгловський Стефан	8.III.	1916	19.V.	1943	61/20
	Нагорна Анна	22.VI.	1926	22.V.	1943	61/30
	Никличук Николай	[illegible].VI.	1914	13.XII.	1943	61/61
210.	Несте́ренко Алексевич/?/	14.III.	1905	12.I.	1944	61/69
	Нікіжев Віктор	29.VIII.	1943	22.IX.	1944	61/69
	Нестеренко Андрей	? ?	?	26.VIII.	1944	61/140
	Нащенко Іван	?		26.VIII.	1944	61/126
	Норик Іван	14.IX.	1925	?	1945	49/401

№	Прізвище та ім'я	Дата народження	Дата смерті	Рік	
	Настун Михайло	23.XI. 1899	21.IV.	1945	60/621
	Николаев Іван	27.XII.1923	21.IV.	1945	60/621
	Номентов Іван	25.VI. 1915	15.IV.	1945	49/437
	Огилоня Вальдемар	26.I. 1926	26.I.	1944	61/70
	Осипенко Матрона	? XI. 1891	23.X.	1944	61/214
220.	Ощусаева Станислав/?/	16.V. 1944	29.VII.	1944	61/174
	Обозний Николай	16.VI. 1924	21.IV.	1945	69/619
	Орлов Іван	18 років	30.V.	1945	46/115
	Олентев Анатолій	1.IX. 1909	15.II.	1944	49/319
	Орлов Віктор	2.V. 1925	21.IV.	1945	49/462
	Орлов Іван	22.IX. 1927	26.IV.	1945	49/456
	Олійник Харитон	1.X. 1897	9.V.	1943	61/13
	Педай Наталія	23.VIII1923	30.XI.	1943	61/54
	Прожак Федор	7.IV. 1922	4.I.	1944	61/66
	Пертушенко Лукія	25.VIII1941	19.XII.	1944	29/65
230.	Першовський Николай	25.IX. 1914	7.I.	1944	61/68
	Павлідій Іван	15.I. 1882	11.I.	1944	61/77
	Послібанда Тоня	24.IX. 1919	19.V.	1943	61/52
	Павлідій Григорій	11.I. 1881	12.I.	1944	61/78
	Павриць Станислав	11.VIII1943	16.III.	1944	46/81
	Прорторьская Володимир/?/	27.VII.1943	24.III.	1944	49/83
	Петров Николай	25.IX. 1930	2.X.	1944	61/156
	Петина Марія	21.XII.1921	24.VII.	1944	61/127
	Паущек Ніна	4.VIII1924	24.VII	1944	61/130
	Плесак Антон	21.II. 1926	4.VIII.	1944	61/135
240.	Пономаренко Николай	1.II. 1926	?	1944	49/354
	Пітшев Михайло	?	20.XII.	1944	29/351
	Павловський Йосиф	24.IX. 1944	1.III.	1945	49/387
	Петренко Петро	14.VI 1923	1.III.	1945	49/409
	Пришельн Петр/?/	15.II. 1914	21.IV.	1945	69/610
	Палович Максим	13.VIII1888	11.XI.	1944	61/217
	Панін Михайло	4.XII.1925	?		49/310
	Пожов Іван	22.VI. 1912	?	1945	49/420
	Песюк Николай	20.VI. 1924	?	1945	49/417
	Паратинова Віра	3. IV 1943	19.VII.	1944	49/93
250.	Протопопова Каріан?	5.V. 1929	24.VII.	1944	61/135a
	Рошубкін Анатолій	1.VI. 1924	13.XII.	1943	61/60
	Рибаков Іван	22.IV. 1912	11.IX.	1943	61/43
	Руцький Іван	22.II. 1902	4. IV.	1944	61/87
	Радіонова Александра	18.IV. 1925	24.IX.	1944	61/139
	Роданко Лідія	5. V. 1927	25.IX.	1944	61/147
	Радзіенко Валентина	?	13.VIII.	1944	49/95
	Ришіков Іван	11.VIII1913	?	1945	49/357
	Русанов Іван	12.XI. 1907	21.IV.	1945	60/637
	Радіевич Володимир	25.XII.1922	?	1944	49/305
260.	Ротманов Михайло	17.IX. 1911	15.IV.	1945	49/149
	Репетич Зоя	2. VII.1924	29.VII.	1944	61/173
	Репетич Натя/?/	6.X. 1942	29.VII.	1944	61/173
	Руденко Стася	10.IV. 1902	29.VII.	1944	61/168
	Сова Афанасій	16.V. 1924	13.X.	1943	61/48
	Синнігува ? Іван	1.IX. 1925	4.XII.	1943	50/100
	Сирош Лесько	?	4.I.	1944	61/65
	Стешенко Александр	28.IX. 1922	14.V.	1943	61/16
	Сидоренко Іван	15.VI. 1925	14.V.	1943	61/19
	Смолин Ірина	25.XII. 1924	19.V.	1943	61/24
270.	Сасщук Іван	29.VII.1925	18.V.	1943	61/25
	Савчук Алексій	26.II. 1925	14.V.	1943	61/26
	Стельмах Николай	9.V. 1925	14.V.	1943	61/44
	Скрипник Маркев/?/	?	11.X.	1943	61/47

	Семщенко Яков	20.XI.	1912	16.III.1944	61/85
	Скрипник Віктор	30.VII.	1943	13.IX. 1944	
	Сгабек Петро	24.IX.	1943	24.IX. 1944	49/110
	Сельмах Волідіна/?/	3.I.	1924	24.VII 1944	61/128
	Середюк Феня	6.VII.	1925	29.VII 1944	61/97
	Сабохлок Стефан	10.X.	1934	12.VIII1944	50/103
280.	Середич Іван	9.VI.	1915	5.IX. 1944	49/330
	Середич Іван	12.V.	1923	25.XII 1944	49/336
	Сейнтюк Валентина	19.VII.	1944	13.I. 1945	49/119
	Сосовой Александр	23.VII.	1944	13.I. 1945	49/120
	Сало Іван	?	1924	3.III 1945	49/392
	Солер Мавріен/?/	28.VII.	1916	? 1945	60/525
	Соломко Михайло	1.I.	1924	21.IV. 1945	60/622
	Сороченко Іван	7.VII.	1925	21.IV. 1945	60/638
	Санченко Симон	24.V.	1917	10.IV. 1945	60/647
	Стасенко Вітя	12.VI.	1943	27.IX. 1945	49/112
290.	Степанич Павел	19.II.	1928	? 1944	61/203
	Семенюк Василь	27.VII.	1911	4.XI. 1944	61/216
	Сокирко Петр	20.XI.	1924	21.IV. 1945	60/624
	Седов Сергій	27.X.	1906	21.IV. 1945	49/447
	Стабманщук Григорій	28.VIII.	1921	26.III.1945	49/423
	Сова Чеслав	17.VII.	1916	4.V. 1943	61/11
	Селіс Михайло	1.I.	1926	? 1945	49/455
	Сокирко Катерина	31.I.	1918	29.VII 1944	61/1[illegible]1
	Сокирко Георгій	16.I.	1937	29.VII 1944	61/180
	Семенко Надія	4.VIII.	1906	29.VII 1944	61/181
300.	Семенко Віра	24.IX.	1934	29.VII 1944	61/180
	Семенко Люба	10.V.	1930	29.VII 1944	61/179
	Семенко Володя	1.III.	1938	29.VII.1944	61/178
	Солонська Уля	9.VIII.	1902	29.VII 1944	61/176
	Солонська Люда	2.XI.	1933	29.VII 1944	61/175
	Скиба Надашка/?/	25.XII.	1913	24.VII 1944	61/159
	Скиба Станислав	19.III.	1935	24.VII 1945	61/160
	Сорока Володимир	?	1916	? 1944	49/308
	Сирота Йосиф	22.XII.	1924	? 1945	49/344
	Скрипка Григорій	20.X.	1923	25.V- 1945	49/110
310.	Трайкельдер Александер	11.III.	1911	14.VI. 1942	60/146
	Тертишар Петр	7.VI.	1926	16.V. 1943	61/24
	Трайнський Йосиф	17.XI.	1914	22.X. 1944	61/152a
	Томашевський Іван	8.II.	1900	26.VIII1944	61/120
	Тюшкевич Іван	3.III.	1923	? 1944	49/329
	Тютзик Михайло	18.IX.	1926	1.III 1945	49/412
	Ткач/?/ Михайло	5.X.	1914	? 1945	49/3[illegible]5
	Толькманч Стефан	12.XI.	1925	17.III 1945	49/402
	Тустановський Казимір	8.V.	1909	26.IV. 1945	49/462
	Ткаченко Ольга	11.VII	1915	24.VII 1944	61/1[illegible]9
320.	Топольник Антоніна	20.XII.	1918	24.VII 1944	61/1[illegible]6
	Топольник Галина	10.IV.	1930	29.VII 1944	61/1[illegible]6
	Тостоляк Рая	12.III.	1944	29.VII 1944	61/186
	Ткаченко Анатоль	26.X.	1942	24.VII 1944	61/1[illegible]9
	Тилипко Димитрій	11.X.	1925	5.VI. 1945	46/114
	Усачев Павел	11.I.	1901	14.V- 1943	61/24
	Умятецький Евгеній	16.VIII	1923	11.I. 1944	61/7[illegible]
	Улянзен Михайло	2.I.	1924	21.IV. 1945	60/595
	Фещенко Петро	24.V.	1924	21.IV. 1945	60/622
	Фількін Василь	28.II.	1918	21.IV. 1945	60/625
330.	Філік Мейом/?/	12.XII	1922	15.IV. 1945	49/438
	Фреер Сергій	5.VII.	1902	26.IV. 1945	49/449
	Формин Іван	15.XI.	1918	26.IV 1945	49/460

	Федосенко Феодосій	10.II	1907	29.VII	1944	61/185
	Федирка ?	?	1922	4.V.	1943	61/12
	Харитонов Анатолій	3.XII.	1943	23.I.	1944	49/74
	Хехмирів Анатолій	19.III.	1944	28.IX.	1944	49/111
	Чепіков Михайло	8.XI.	1918	24.VII.	1944	61/99
	Червоноволенко Василь	30.XII.	1919	14.III.	1945	49/403
	Чезурний Іван	29.XI.	1925	21.IV.	1945	60/623
340.	Чуприна/? / Петро	25.VI.	1923	1.V.	1944	61/91
	Шерлов /?/ Серіго/?/	28.X.	1927	9.VI.	1943	61/34
	Шеверетова Анна	23.V.	1924	24.VII	1944	61/157
	Шевченко Іван	6.XI.	1925	20.VIII	1944	61/112
	Шалах Марія	15.X.	1892	27.V.	1942	60/139
	Шіян Віра	26.VI.	1917	24.VII.	1944	61/162
	Шіян Тамара	6.III.	1938	24.VII.	1944	61/162
	Шіян Микола	26.V.	1940	24.VII.	1944	61/161
	Шіян Герліна /?/	8. X.	1943	24.VII.	1944	61/161
	Шевчук Василь	8.VIII.	1924	27.II.	1945	49/398
350.	Щокина Ніна	10.X.	1908	24.VII.	1945	61/164
	Щербина Петро	10.V.	1926	15.IV.	1945	49/338
	Щербина Николай	1.I.	1924	14.II.	1945	49/378
	Юмислова Василь	17.IV.	1925	19.V.	1943	61/23
	Юрієв Ортилія /?/	?	1878	11.XII.	1943	61/57
	Юртенко Людмила	25.I.	1944	17.IX.	1944	49/108
	Якименко Іван	2.I.	1921	1.X.	1944	61/145
	Яструб Іван	22.IX.	1925	26.IV.	1945	49/460

Разом 368 душ. Спис зроблено й упорядковано Українською Студенською Громадою Кільського Університету.

Поховані на кладовищі села Г А Й К Е Н Д О Р Ф коло Кіля

Вишнівський Михайло — 20.XII. 1912 7.V. 1947. Помер у шпиталі

Жабенець Іван — 20.XII. 1909 6.XI. 1946. Застрілився. Похований дружиною.

Марченко Федір — 23.X. 1896 16.IV. 1947. Помер у шпиталі.

Мясников Николай — Молодий чоловік - помер літом 1946, росіянин.

Поклонський Володимир — літо 1945 - помер у вересні 1946, похований матір"ю.

Саломатин Ілія — 5.V. 1905 — 28.VIII. 1946, кавказець

Федик Катерина з с. Холоев, пов. Радехів — 9.VIII. 1922 — 28.IV. 1946. Похована чоловіком.

Цюпка Анатолій — 23.VIII. 1945 — 30.XI. 1945. Похований батьками

Разом 8 душ. Подано титарем церкви в таборі Корігон Ан. Романівським.

Л. К.

Рецензії

ЮРІЙ КЛЕН, СПОГАДИ ПРО НЕОКЛАСИКІВ, Мюнхен, 1937, Накладом Української Видавничої Спілки в Мюнхені.

Поет Юрій Клен видав дуже цінну книжку під наголовком "Спогади про неокласиків". Книга ця ділиться на дві частини. У першій, більшій, - спогади з життя київської літературної інтелігенції в 1920-24рр., у другій уривки з листів загиблого на засланні поета Драй-Хмари. А в цілому вся книжка присвячена народженню, розвиткові і праці літературної течії, що одержала пізніше назву "неокласиків".

Хто такі "неокласики"? Це київські поети Зеров, Якубський, Филипович, Драй-Хмара, Рильський та інші, що в ці тяжкі роки організували своє особисте і громадське життя в боротьбі з загальною нуждою, голодом і бандитизмом. Фахові філологи вчилися бути фаховими дроворубами, їхали на села, де вчили селянських дітей і за те одержували платню хлібом, борошном та іншими харчами.

Перша частина книги "Спогадів" присвячена описові життя і праці вищезгаданих літературних працівників і хоч є дуже цінна й цікава, але доступна буде хіба лише тим, що були свідками тих подій і що добре ознайомлені з літературним рухом на Україні 20-их років.

За те в другій частині автор обдаровує нас просто таки неоціненими по своїй історичній, громадській і фактичній вартості листами замученого на засланні в Колимі відомого українського поета і вченого Михайла Драй-Хмари.

Ми говоримо багато про жах тиранії, яка панує на нашій землі. Кличемо свідків, сами стаємо свідками і все це зрештою у багатьох випадках не є переконливим. Але маємо неоцінимої вартости факти, які стверджують деспотизм "найдемократичнішої країни в світі" і не оперуємо ними. І те, що чудом збереглися деякі листи Драй-Хмари, що їх опублікував поет Юрій Клен, - величезна послуга українській громадскості на еміграції. Чим цінні листи Драй-Хмари? Найперше тим, що з них видно, як гинули на совєтській каторзі люди взагалі, а українська свідома інтелігенція зокрема. Так, як загинув Драй-Хмара, загинули сотки і тисячі українських учителів, агрономів, лікарів, інженерів, артистів і інших. Іх гнали на Колиму, де морози сягають - мінус 50 градусів, там змушували їх працювати в забоях, спонукуючи до стахановських норм, бо коли не виробиш цих "норм", то помреш негайно. І в наслідок недоїдання, а головне браку потрібних організмові складників, як вітаміни тощо, - люди пухли, вкривалися фурункулами і поволі вмирали.

В листах Драй-Хмари ще далеко нема всього того, що було там насправді, бо на листи з совєтської каторги існувала жорстока ценвура, - а лист же мусить дійти родині! І тому писалося - зменшуючи жахи наполовину. Всеж і в такому, дозволеному вигляді ці листи страшні. Ось лист з 16.IV.1938 року. Там читаємо:

"Дорогі мої, мої ненаглядні, мої кохані, мої любі, не знаю, як Вас ще назвати! Я так за вами тужу, так хотів би Вас бачити, що важко й сказати і на папері віддати. Сьогодні

чарейті, знайшов вільну хвилину, щоб написати Вам листа, а перед тим, повірте, ані хвилинки не було часу. Прийдеш з праці і такий стомлений, що і думати не хочеться, не то що писати. Швидше у постіль і спати, щоб відпочили руки і ноги... Я дуже схуд, запаси товщу, що відкладалися у мене на животі і грудях зовсім зникли. Груди-це шкіра та кості, всі ребра видно. На руках і ногах понадималися жили, як у старих людей. Організм в цілому ослаб, хоч і не переніс ніякої важкої хвороби. Іноді по обіді ледви плентаєшся на роботу і думаєш, як це ти будеш двигати кайлом, лопатою, але потім перемагаш ту кволість, починаєш рухатися і входиш у норму. Більш за все руки болять мені, бо руками доводиться більш за все працювати, а вони у мене слабосилі, як у дитини. В ногах і плечах є ще сила, а в руках нема. Іноді крижі болять. Тільки-но підійму що важке, камінь чи колоду, все готове: днів на три чи чотири забезпечено сильний біль, - ні встати ні сісти...

Мені часто сняться смачні речі; більш за все я про їжу думаю. Раніш я думав про філософські матерії, а тепер думаю про шлунок. Так все міняється. Речей у мене немає майже ніяких. Що з Києва привіз був, то майже все пропало. Але мені жадних річей і не треба. Тільки жалко мені листів і знимок, що їх хтось потяг і скурив."

Такий є один з листів, що їх читаємо в книзі " Спомини про неокласиків ". Чому ж дивуватися есесам з Дахав, які принаймні в основному нищили чужинців. Ось зразок нищення " своїх "!

Лист 2.VI. 1938 року - це галюцинації голодного вченого і поета видовиськами страв. Дві друкованих сторінки опису страв! Що це таке? Це психічна виразка на грунті голоду і виснаження.

З останніх листів довідуємося, що він навіть писати нездатний. На роботі падає, а тоді його підвішують. Спух.

Так поводилися з засланими на Колиму в 1938 році - цвітом української інтелігенції! Справді кров стигне в жилах і з уст не сходить Шевченкове: " Чи довго ще панувати катам на цім світі "?

В.К.

"ПУ-ГУ", ілюстрований журнал, Ч.Ч. 1,2,3.4,8,10,12,13,.

Сюди випадково забрели кілька перших чисел ілюстрованого журналу " Пу-гУ". Перше враження від журналу цілком позитивне. Такий журнал на еміграції українцям потрібен, задум його треба всіляко вітати і той основний ілюстрований і текстовий матеріял, що тут є цілком на рівні вимог і редакція добре робить, що саме таким текстовим матеріялом заповнює свої сторінки./"П.Куліш", "Держава контрастів ","Шевченко і визволення України","Китай воює", " Роман-легенда", " Мова і соборність " і т.д./

Те саме треба сказати і про ілюстрації. Обкладинки в 2,3,4 і 10-ому числах / з тих що рецензуємо /, як рівно ж і в тексті - вступна до 1-го числа, 2-го і кліше з Шевченкових малюнків, ілюстрації з поточного міжнародного і політичного життя - все це дуже на місці в такому журналі як " Пу-гу". І все це треба лише привітати.

Але в журналі є і небажані явища, проти яких треба застерегти редакцію, бо вони справляють негативне враження і такий самий від"ємний вплив можуть мати на нашого невиробленого читача.

Впершу чергу це стосується так званого " рогатого " матеріялу. Той, хто редагує розділ " Усмішки " робить нам моральну шкоду, а також національну образу, бо приписує українським людям ті риси, які не стосуються нашого народу, а характеризують

побут і життя чужинців. Наприклад в ч. 11 читаємо:

"Добрий заробок"

<u>Бльоковий</u> - Іване, іди до стації, поможеш моїй жінці нести пакунки. За це дам тобі пачку папіросів.

<u>Іван</u> - А як пані не приїдуть?

<u>Бльоковий</u> - Тоді дам дві пачки.

Отже, де це в таборах завелося аж таке, що бльокових жінки розїзджають як жінки багатих панів? Де бльокові мають Іванів? І де це пачками цигарки розкидають? Ніде. Справа проста: той, хто укладає цей розділ, узяв з американського журналу цю сміховинку, і де було " Джон " поставив бльоковий, а де було його слуга - поставив " Іван ", де було " доляр " - поставив " пачку папіросів:" і <u>українська</u> сміховина готова.

Що роблять цим шановні панове редактори? Нічого більше як шкоду, бо моральну зіпсутість, скажемо, якихось забезпечених американських " бізнесменів " приписують українським скитальцям. Для чого це? Чи нема у нас своїх болячок, які треба висміювати?

Така сама сміховина і про таборових дівчат, що справи поцілунків полагоджують <u>усно</u> і добра відповідь учня та деякі інші. Вважаємо, що таке пересаджування на український грунт чужих " добродійств " треба перестати практикувати.

Те саме треба сказати і про льокальні " европейсько-американські " кунстштюки, як в числі 13-ому наука " Як поводитись з жінкою" і " Король бостонських кабаре ". Невже журнал загубив би цікавість, як би подібних матеріялів уникав? Давати малюнки і заповнювати сторінки " наукою " на зразок " Вибирайтеся кудись тільки вдвох, не беріть для компанії когось з ваших добрих друзів", чи, як Мікі, що не мав і " шеляга " на нічних притулках зробився мільонером, з зображенням його самого в оточенні його " красунь - це наука дуже сумнівна для наших і без того звихнених молодих людей.

Единим виправданням редакції могло б бути, що, мовляв, чужі журнали друкують же це? Але на це треба сказати, що коли б ми були вдома і мали ілюстрованих журналів не один, а з десяток, то поруч з серіозними і пристойними виданнями, міг би собі якийсь видавець займатися і такими справами, як підбирав би малюнки усіх красунь світу, у всіх позах і по ріжному декольтованих, як рівнож " екзотичні " статейки на зразок " Король нічних кабаретів." Але коли ми блукаємо по світах і маємо лише <u>единий</u> ілюстрований журнал, то бажали б, щоб він був цікавим, веселим і культурним без " перлин " на зразок вище-згаданих.

Журналові дуже мало треба, щоб на цей рівень стати.

М. Дель.

А. Орел. ПРАВОПИСНИЙ СЛОВНИК, Авгсбург 1946р.

Вийшов нарешті й такий потрібний у нашій видавничій та шкільній практиці правописний словник. Отже маємо тепер і загальні правила правопису, видані торік , і зведення трудніших у правописному розумінні слів. Це повинно тепер цілком забезпечувати бодай правописну грамотність наших видань.

Словник охоплює до 80 тисяч слів, і це наперед гарантує достатню кількість актуальних написань. Але поряд з цим треба відзначити що й дуже сумлінне опрацювання матеріялу, високу якість редакційної роботи упорядчика. Він бо не обмежився простим повторенням видаваного раніш матеріялу, а наново його перевірив / за правописом 1929 р. /, вилучивши непотрібні і додавши потрібні слова. Крім того, словник допомагає й у граматичному оформленні слів, подаючи трудніші відмінкові числові та особові форми, а також наголоси. Взагалі словник багатьома сторонами забезпечує всенаціональну нормативність українського культурного мововжитку. Згідно за цим словником, ми будемо тепер писати" Дін",

."Луцьке", а не "Дон "," Луцьк ", як цього вимагають тепер руси-фікатори на Україні.

На жаль, видавець визначив неспівмірно-високу супроти видавничих витрат ціну, продаючи словник аж по 15 марок. Цим він з погляду наших національних інтересів великою мірою знецінив це цінне видання, бо ж не всяке зможе його купити. Заразом це ще раз показує " рвацькі" тенденції наших видавців. Невже наша національна спільнота не може існувати без таких болючих вад?

В.Ч.

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ
ЛІТЕРАТУРИ І ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

1648 1948

9

січень

1948

На правах рукопису

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ

літератури і громадського життя

9

СІЧЕНЬ

1948

КІЛЬ

Зміст:

Адреса редакції:

Redaktion "Na czuzyni", (24b) Post Heikendorf über Kiel,
Schließfach.

Редактор і видавець С.Ледянський

В.К.

Українська Державна Ідея

До 300-ліття Великої Української Держави
Гетьмана Богдана Хмельницького

...І років злих
В душі ридає незнищенна туга.
М.Орест.

Ходимо по землі і не відчуваємо болю бездержавних...Ходимо по землі і не паленіють у нас соромом обличчя,що ми не здатні мати свою державу...

А повинно боліти!Повинен сором виїдати очі так,як би ми,люди сьогочасної культури і традицій,раптом появились серед людей голі!

Всі одягнені;всі люди,як люди.А ми - голі!

Всі люди мають свою державу.А ми не маємо!

Ось до порту великого німецького міста прибули кораблі: шведські,голяндські,данські.

На щоглах повівають державні прапори.Це їх кораблі,шведів, голяндців,данців.Це вони,голяндці,данці,шведи,проходжають по палубах своїх кораблів.Говорять своєю мовою,слухають своє радіо, мають свої гроші,одержують листи зі своїми марками...

Голяндці,шведи,данці...Представники держав,розміром одної Української губернії,з доручення своїх урядів провадять торговельні стосунки з країнами різних частин земної кулі.І всі вони без первородного гріха бездержавности.

А ми - грішні.Нас позбавлено посідання власної держави,як позбавлено було перших людей перебування в Царстві Божому.

Але коли перші люди опинились поза Брамою Царства,вони,принаймні,відчули свій гріх,своє гріхопадіння.Вони почали соромитися,вони почали уболівати по тому Царству Божому.

А нас покарано подвійно: раз - що ми не маємо своєї Держави, а друге - що ми навіть <u>не відчуваємо</u> свого нещастя.Не відчуваємо свого прокляття колоніяльної бездержавности.

....

І тому так пахне ароматом прив"ялого трунку та Доба,коли наша Земля була н е з а л е ж н о ю.

Так пахне Доба,дарма,що вона була 300 літ тому,коли по нашій землі ходило наше військо,коли в чужих краях були наші посли,коли наші моряки були нарівні з шведськими чи голяндськими, коли наші гроші були в обігу,КОЛИ НАШ ГЕТЬМАН правив Україною, розбудовував її,плекав,ростив,так що чужинця Павла Алепського, що переїжджав Україною в 1654 році вразило велике число грамотних людей на Україні,звернули увагу українські школи,а поруч них захоронки для убогих і сиріт по козацьких містах.

Нічого того <u>нашого</u> тепер нема.Є в Україні школи,інститути і навіть академії,але їх розбудовує окупант для <u>своїх</u> цілей,виховує на <u>свій</u> смак,провадить життя як <u>йому</u> треба.

Ходить по нашій землі чуже військо /або й наші брати,але під чужою командою/,сидить у Києві і править Україною зайшлий Ганджа Андибер.Накази,закони,декрети приходять з Москви."Правда" з Москви,"Ізвестія" з Москви...Ну,а коли і є газета "Радянська Україна",то хіба від цього легше українцям?Так само як тому німцеві сьогодні легко,що в Берліні виходить "Ноє Дойтчлянд" орган окупаційної влади Німеччини.Але ж німці є німці.І хоч як їм тепер тяжко / і по заслузі!/,але вони були державою і будуть нею.І в Берліні редагуватиме газету німець,а не чужинець і не /як в Україні/ продажний пес,наймит чужої держави.

А в нас? А ми?

Підводимо зі знищеної ворогом могили тінь Великого нашого Гетьмана Богдана.Говоримо народові про Його діла.Говоримо про Україну тих часів.Може хоч це сколихне нас.Може хоч це підкаже,як нам треба жити і до чого стреміти?...

Бо коли читаємо в історії про гетьманську Державу Богдана Хмельницького,що

> тоді всі кляси Української Нації брали активну участь в творенню одного,для всієї нації спільного державного національного життя.Що тоді провід спочивав у руках розумних і чесних не чужих,а своїх найкращих людей.Що тоді найбільше освічена і культурна верства в Україні себе українською,а не польською чи московською вважала і що вона авторитетом і повагою серед мас народніх користувалась,що тоді мешканці України не винищували самих себе під проводом чужих агентів,а всупереч загальному переконанню сторонніх обсерваторів і політиків,не тільки до руйнування,а й до будування були здатні,

ТО НЕ ВІРИМО,ЩО ТАКЕ МОГЛО БУТИ.

НЕ ВІРИМО!

Бо тепер у нас нема дружньої співпраці в творенні ЄДИНОГО. Нема у нас згоди між освіченими і культурними людьми.Не думають лідери партій і течій до чого отака політика розбрату нас доведе.

НЕ! НЕ! НЕ!

Тільки безконечне - НЕ.

Чому?

Читайте Історію України.Читайте її,писану українцями з сумлінням,на основі документів,архівів,актів і досліджень.Читайте зокрема геніяльну книгу нашої доби,ЕВАНГЕЛІЄ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВДИ,- "Листи до братів-хліборобів",нашого найосвіченішого і найурівноваженішого патріота Вячеслава Липинського і вам відкриється правда,гірка і болюча,але правда наших невдач і причин,що їх породжували.

Там на підставі вивченої історії всіх народів і всіх часів проаналізована,як під микроскопом,вся минувшина наша з живими людьми,що творили історію,і подано висновки з того.

На 600 сторінках викладена вона.Не легко її читати.Вимагає вона підготовки,попередніх знаннів історії і взагалі наук.Але не будьмо хоч до книги ліниві і байдужі.Хоч до книги підготуймось,хоч книгу прочитаймо та подумаймо до чого вона кличе.

......

Рівно 290 років тому 28 днів не ховало військо запорізьке свого Гетьмана Богдана Хмельницького.

Воно не могло розстатися з ним.І всі сивобороді полковники і безвусі юнаки-козаки,що видали ріками кров і тисячами смерть

як малі діти чекали: а може він встане,щоб бути між ними і з ними?...

І переконавшись,що марні їх надії,що те,що навіки відійшло, ніколи назад не вертається,вони,опускаючи його в могилу,устами гетьманського писаря Самійла Зорки так до нього мертвого промовляли:

ПРОМОВ ДО НАС,БРАТІВ ТВОЇХ,ХОЧ ОДНО СЛОВО!
НАУЧИ НАС,ЯК МАЄМО БЕЗ ТЕБЕ ЖИТИ І ПОСТУПАТИ!
СКАЖИ І ДАЙ НАМ ПЕРЕСТОРОГУ,ЩОБ МИ НЕ БУЛИ ЗАВОЙОВАНІ І ПОБИТІ ВОРОГАМИ НАШИМИ!...

Мертвий,розуміється,Він не міг їм сказати,не міг научити,не міг перестерегти.

Але вмираючи,як пише тогочасник,Гетьман Богдан радив війську запорізькому,щоб воно поступало так,

ЯК ВІН ХОТІВ І ПОСТУПАВ.

А як же Він хотів і поступав?

А хотів Він,щоб по Його смерті провід Українською Державою перейшов до Його Сина,довкола якого тісно стали б:полковники і дипломати,шляхта і міщанство,козаки запорізькі і люд робочий.

Щоб вони разом,а на чолі з Ним,Гетьманом України,будували своє життя.Щоб поступали Його нащадки,так,як Він поступав:

ДИСЦИПЛІНОВАНИЙ,УМІЮЧИЙ,ВІН,КОЛИ ТРЕБА ПОСТУПИТИСЬ І СЛУХАТИСЬ,САМ ЦЕ РОБИВ,АЛЕ ТАК САМО ВИМАГАВ ДИСЦИПЛІНОВАНОСТИ І ПОСЛУХУ ВІД СВОЇХ ПОМІЧНИКІВ.

Він знав і вірив,що тільки довкола ЄДИНОГО оспадкованого монарха-гетьмана-державотворця може будуватися велике і єдине,чим є ДЕРЖАВА.Її Він своїм власним трудом і зусиллям збудував,її Він виростив і знав з власного досвіду,що інакше ДЕРЖАВУ будувати не можна.

У відносинах з клясами і станами - суворість і справедливість: СОГРІШИТЬ КНЯЗЬ - УРІЗАТИ ЙОМУ ШИЮ,СОГРІШИТЬ КОЗАК - ТЕ САМЕ ЙОМУ УЧИНИТИ.

Нема різниці між старшиною і козаком-в житті,в приватах.Але на державній праці,в обов"язках до вищого,чим є Держава -

ІЄРАРХІЯ,ПОСЛУХ,ДИСЦИПЛІНА,ПІДЛЕГЛІСТЬ!

І тому: сотні літ руйнувалося тільки те,що Він за десять літ збудував.

До Гетьмана Богдана в Україні була РУЇНА:

6 тисяч реєстрового козацтва,напіврозвалений Софіївський Собор,святиня Української Нації,в якому салдатські коні стояли, дрібна горстка фанатично відданої своїй нації шляхти,духовенства і міщанства - і сліпа потенціяльна народня стихія,з якою ніхто не міг дати ради ні до Нього,ні після Нього.

....

Хто ж нас тепер врятує від РУЇНИ?

Це та сила,що з"єднає в одно те,що ввесь час валить інших і тим самим само себе валить?...

Відповідь на підставі історії нашої тільки одна:

Нас врятує:тільки Той,біля кого всі українці стануть однозгідно.Тільки Той,кого не назвуть самозванним отаманом і не випустять на конкуренцію з ним йому подібного,а за ним ще десятки таких.Тільки Той,хто культурою,знанням і попереднім вихованням до державотворчої роботи підготовлений.

Бо блюзнірством ворога є,що кожна куховарка може керувати державою.

Державою керувати,щоб мілійони на той світ відправляти,а тим, що живуть життя пекельним зробити,може перший-ліпший недоучок-семинарист,що пройшов вишкіл кримінального злочинства.

Але державою керувати,щоб в ній людям життя було людське,а не мука,може тільки господар-монарх,який бере на себе керування державою:

НЕ ЗАРАДИ СЛАВИ,
НЕ ЗАРАДИ БАГАТСТВА,
НЕ ЗАРАДИ ПОЧЕСТЕЙ,
НЕ ЗАРАДИ ЧЕСТОЛЮБСТВА,
НЕ ЗАРАДИ ВЛАСТОЛЮБСТВА,

а що бере на себе цей обов"язок з покликання РОДОВОГО,який бере цю відповідальність з благословенства БАТЬКА СВОГО МОНАРХА і мусить донести до останніх днів своїх,щоб передати своєму престолонаслідникові.

Такий порядок,така система,таке розуміння провідника Української Землі врятує нас від руїни,самопожирання і від фізичної загибелі.

І світлий Геній наймудрішого з наймудріших Монархя Української Землі Світлої Пам"яти Гетьмана Богдана Хмельницького через

300 ЛІТ

тільки до цього нас кличе,тільки такий порядок на Українській Землі освятити і прийняти благословляє і в ньому рятунок і збереження Нації Української ЗАПОВІДАЄ.

....

В дні 300 ліття Великого Богданового Діла,якщо не хочемо пропасти,мусимо ЗАПОВІТ ЙОГО ПРИЙНЯТИ І ПО НЬОМУ ЖИТИ.

Інакше прийде нам кінець,- і заглада ворожа з історії витре Ім"я УКРАЇНИ.

ПРО ГЕТЬМАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО...

... Один з найбільш геніяльних державних мужів східньої Европи,який для України зробив більше,ніж слушно прозваний "Великим" Петро зробив 50 літ пізніше для Московщини.

В.Липинський.

... Була це людина,з якого боку на неї не дивитись,- надзвичайна.Він до такої міри переростав людей високоталановитих,що сягав до меж неуловимих.Можна сказати про нього,що він уродився володарем.-

Л. Кубаля - польський історик.-

...Помер той,котрого ділом оживлені могли вже ніколи не вмерти старожитні права і вольності Українські.-

С.Зорка - гетьманський писар.-

...Отечество над вся паче возлюбивий і его ради нівочто вмінивший розкоші,покой,користи,інтрати і всі привати.-

Шкільна драма на честь
Богдана Хмельницького
1728 року.-

В. ЛИПИНСЬКИЙ

Від Жовтих вод до Переяслава

Велике українське повстання 1648 р. було викликане страшенним національним роздражненням, а з погляду тодішніх Українців - національним утиском, котрий проявлявся головним чином в тому, що Польська Річ-посполита в інтересі керуючих нею шляхетсько-магнатських кругів стала протегувати українську релігійну унію, обмежуючи зразу в правах, а потім безсистемно намагаючись винищити непевне з державно-національного /національне - в ті часи ставало синонімом католицького/ польського погляду українське православя. Отака польська, дратуюча українську націю, державно-національна політика; економічно-соціяльні відносини в козацькій Україні, котрих головною ознакою ставала остра суперечність інтересів економічно інтенсивнішого дрібного та середнього козацького й шляхецького землеволодіння, з інтересами економічно екстензивного великого землеволодіння магнатського - врешті повна дегенерація на Україні польської державности, її безсилля в боротьбі зі степовими кочовниками /котре тоді проявило себе виразно в банкроцтві завойовницьких плянів короля Володислава IУ/, а значить і її непотрібність для виконання цих тодішніх головних державних українських змагань - все це вмісті мусіло довести до великого перевороту 1648-9 років.

Поступово-опортуністичний український рух - котрий у формі релігійної унії хотів політично помирити українські національні домагання з тодішніми все сильнішими, теж поступовими, шляхецько-олігархічними, демократичними і антимонархічними, польсько-католицькими тенденціями - викликав серед української нації незвичайно остру і заразом по своїй соціяльній структурі міцну й здорову, православно-монархічну реакцію. І тоді, коли поступова та демократична унія /підкреслюю, що говорю про унію в ХУП-ім стол. і тільки з погляду політичного/ була рухом виключно інтелігентським - европейською вірою вищого, найбільше освіченого, найбільше культурного і ліберального духовенства та всякого дрібного здеклясованого міщанства - то православна реакція зібрала коло себе всі привязані до старої національно-державної традиції військово-хліборобські та військово-промислові економічно продукуючі класи. Отже в першій мірі степове "українське" козацтво, останки православної "руської" хазяйновитої - в свої села від чужої і ворожої культури утікаючої - шляхти і заможне, промислове міщанство. Сполучення тих трьох економічно сильних класів з простолінійним і фанатичним в своїй "темноті" православним духовенством і такою-ж православною інтелігенцією на грунті спільної національно-конфесійної ідеології, - використання тодішніми політиками переворотової енергії соціяльно невдоволених селянських мас, - прекрасна класово-військова організація козаччини, - геній Гетьмана Хмельницького - і історичне щастя, в формі цілого ряду високо талановитих, безмежно своїй ідеї відданих і морально здисциплінованих його помічників - ось що дало тодішній революції, яка розпочата була сотнею фанатиків в момент здавалося

повного занепаду нації - найбільше можливу в тодішніх умовах побіду. Дальший розвиток подій поставив перед провідниками нації завдання дати Україні, "з неволі лядської" увільненій, такі правно-політичні форми існування, які-б окреслили її відносини до сусідів - зовні і які-б унормували її міжкласові соціяльні відносини - внутрі. Першою спробою кодифікації цих правно-політичних форм, першим етапом тодішньої української державної політики була Зборівська Умова, заключена 10/20 Серпня 1649 р. між Українським Військом Запорожським і Польською Річчипосполитою.

Спроба погодити в Зборівській Умові визвольні змагання відродженої української нації з претензіями здегенерованої польської держави очевидно мусіла скінчитися повним крахом. Державний організм Річипосполитої був уже за слабий на те, щоб таку радикальну реформу і таку засадничу зміну свого устрою перевести, а сили України стали вже за великі, щоб її можна було до стану попереднього - з перед повстання - повернути. Сойм 1650 р.,що ратифікував Зборівську Умову, не давши київському Митрополитові К Коссову місця в Сенаті, відкинувши загальне жадання всіх православних, щоб церковна унія була знесена - "щоб тільки Римський та Грецький закон оставалися так, як це за злуки Руси з Польщею було" - обурив усі верстви українські, від вищого духовенства й ультра-лояльної шляхти, типу воєводи Кисіля, почавши. Крім того сойм обмежив амністію для шляхти, що брала участь в повстанню, і замість "шляхти, котра яким-би то не було способом опинилась у Війську Запорожськім" /як було сказано в прийнятім обома сторонами проекті "декларації королівської ласки"/ підлягати амністії, згідно соймовій постанові, мала тільки "шляхта, котра підчас тієї заверухи не хотячи /нолентес/ при Війську Запорожськім оставати мусіла". Се знов до живого обурило всіх головних провідників повстання - шляхту однаково як православну так і католицьку. Врешті сподіваний по ратифікації умови поворот в Україну зненавиджених властителів лятіфундій - магнатів - електризував усю могутню масу козацьку і прилягаючі до неї - зверху шляхецькі, а знизу селянські верстви. Україна і Польща мусіли розпочати нову боротьбу, але вже в інших, чим у перших роках повстання, зовнішніх і внутрішніх умовах.

Відповідно до тих змінених умов міняється й тактика воюючих сторін. При Хмельницкім не бачимо вже на першім місці голосних провідників "черні" - Гловацьких і Кривоносів. Їх місце займають поважні козацькі полковники, політики й дипльомати. Річипосполита не думає вже Яремами Вишневецькими "усмиряти збунтованих хлопів", а в союзах з сусідними державами шукає помочі й військової підмоги проти своєї "провінції". "Українське питання", кажучи по сьогоднішньому, стає найбільше пекучою проблемою цілого Сходу Европи й притягає до себе увагу цілого її Заходу. "Відношення до Хмельницького - пише польський історик Кубаля - керувало політикою Річипосполитої й сусідніх держав до такої степені, що не знаючи його особи і його замірів, ходу подій зрозуміти неможливо".

Великих томів треба для докладного представлення дипльоматичної акції Українського Гетьмана. "Здається не було дня - знов слова того-ж польського історика дозволяю собі навести - щоб Хмельницький не приймав чужоземних послів, дипльоматичних агентів, курьєрів і посланців, і не посилав своїх".

Наслідки Зборівської Умови показали ясно й виразно, що без радикальної зміни внутрішнього устрою Польської Річипосполитої, місця для козацької України в межах польської державности бути не може. Отже людина, що стояла на чолі нації, мала перед собою дві дороги: або скерувати всю національну енергію на боротьбу за зміну того внутрішнього державного устрою і

справу будучини Польської Річипосполитої зробити українською національною справою, - або-ж, порвавши зовсім з Польщею, скерувати всю національну енергію на організацію власного державного життя поза межами Річипосполитої. Хмельницький довгий час не міг зробити рішучого вибору й хитання Гетьмана - фатальне роспорошування національної енергії - це засаднича риса його політики в добі першій, до Переяславської. Цю добу Хмельниччини - з огляду на все повторювані в тім часі угоди козаків з Польщею - я називаю добою козацького автономізму.

В своїх замірах перебудови Річипосполитої, з котрими довго не міг розстатися Запорожський Гетьман, він головним чином пробував перевести такий плян: скріпити монархічну власть польського короля /що мало-б вгамувати самоволю магнатсько-шляхецьку/ і посадити на польський престол монарха не-католика /що мало-б бути запорукою "прав і вільностей" національно-православних/. "Про се Господа Бога просимо - писав не раз Гетьман Хмельницький до короля Яна Казиміра - щобись рачив бути Самодержцем, як інші королі, а не так, як предки Вашої Королевської Милости власне в неволі у шляхти". Про його відносини до одного з найбільше ним протегованих некатолицьких кандидатів на польський престол - Ракочого /другим був царь московський/ я говорив ширше в томі II-ім моїх студій. Тут додам, що вже в місяць по заключеню Зборівської Умови з Яном Казиміром, посли Гетьмана пропонують князю семигородську детронізацію того-ж Яна Казиміра і що вони повторюють ті пропозиції ще більше рішучо в початку 1651 року. Важно, що ті пляни Хмельницького горяче підтримували опозиційні дисидентські /протестанські/ сфери Річипосполитої на чолі з литовським князем Янушем Радзивілом. Ці сфери надавали цим плянам настільки велику вагу, що вже по умові Переяславській - значить по страті України - Радзівіл тільки в покликаню на польський престол Ракочого бачив єдину й послідню надію привернути назад Україну до Польщі.

Але власне тому, що ініціятива тих спасених для Польської Річипосполитої плянівісходила від Хмельницького, їх абсолютно не можна було перевести в життя. Для цього бракувало перш за все почуття рівности між реформатором і тими, кого він хотів своєю реформою ущасливити. В очах поляків Хмельницький був все ще тільки "збунтованим рабом" і чим більше він Польщу жалів, чим більше дбав він про її будуччину, тим голоснішою луною йшла по Польщі слава, що "раб" дрожить перед "Маєстатом Річипосполитої". Сей факт настирливо кидається у вічі кожному, хто в ті часі безпосередньо з джерел - листів, хронік, мемуарів, документів і актів тогочасних - студіював...

І відповідає сей факт врештою тому, що все й скрізь, в життю всіх націй і суспільств запримітити можна. Тільки повна побіда над гнобителем, або абсолютна супроти нього непримиримість, дають в його очах моральну вартість і рівновартість пригнобленому. Тут - в сім першім періоді - ані такої побіди, ані такої непримиримости у Хмельницького ще не було й тому його лояльні польсько-державні наміри, замість ослаблювати, тільки зміцняли польських ворогів реформ і України, тільки скріпляли антикозацькі, антимонархічні, фанатично-католицькі сили польської шляхецько-магнатської олігархії. В результаті замість реформ - прийшло Берестечко. За кривавий берестецький погром українського війська прийшла не менше кривава відплата польському війську під Батогом. Замість співжиття двох, не вважаючих себе взаїмно рівними, народів в одній державі - все ширше розливалося між ними море крови. З неморальних - бо на взаємних ошуканьствах і взаїмному культивованю своїх слабостей опертих - паперових угод, виростала між цими народами така-ж неморальна , дика - бо на почуттю слабости оперта - зненависть...

Але Гетьман Хмельницький не був рабом. Його велика душа мала всі дані зрозуміти, що треба розтрощити державу, в котрій його народ і він сам не міг стати рівноправним і рівнорядним паном...

Думи про се були у самого Гетьмана й найближчого гуртка його помічників віддавна. Без сих, як казали сучасники - "шалених дум" - грандіозне діло Хмельницького було-б психольогично неможливе. Вже своїм союзом з Татарами в самім початку повстання Хмельницький надав йому виразні прикмети "державної зради", котра раніше чи пізніше до повного сепаратизму мусіла-б довести. І коли замість того, в протязі пятьох літ, ми бачимо уперто повторювані угоди з Польщею, то факт сей мав глибші соціяльні й політичні причини, котрі поза самім Гетьманом Хмельницьким лежали. Зводяться-ж ці причини головним чином ось до чого: 1/ степова неграмотна козаччина і таке-ж неграмотне селянство - які в перших часах повстання головну ролю грали - витворити самі з себе власної сепаратистичної державної ідеології не могли; 2/ пізніші творці й виконавці цеї ідеології - шляхта українська і городове міщанське козацтво - за малу ще в верстві козацькій в першій добі повстання вагу мали для того, щоб вже тоді свої сепаратистичні пляни перевести; 3/ монархічна реакція проти демократично-шляхоцьких олігархів, яка творила головну політичну суть /побіч розуміється національно-релігійних і соціяльних стремлінь/ повстання, не могла прибрати українських державних форм доти, доки особа монарха, чи взагалі самодержця, в розумінню народніх мас, що за Україною стояла; 4/ Хмельницький, котрий "з волі Божої став самовладцем і самодержцем руським", ще не встиг в очах свого народу здобути потрібної віри в ці свої великі, сказані ним в момент побіди /1648 р./ слова. Тому сепаратизм Гетьманський в добі автономізму має характер конспірації. Ці таємні зносини Хмельницького з Султаном турецьким, князем семигородським і т.д. - про котрі очевидно говорять нишком по цілій Україні - крок за кроком відвертають повільну, тяжку думу народню від особи далекого й милостивого, "панами" тільки поневоленого, польського короля. Вони так само крок за кроком все побільшують в народній уяві саму постать і її могутність - розмовляючого як рівний з ріжними монархами - Богом Україні даного Гетьмана Богдана. А в біжучій політичній практиці вони мають служити засобом зреформувати Польщу; вони мають примусити до уступок, привести до розуміння дійсности, поставити на один з иншими державами супроти України рівень упертий "Маєстат Річипосполитої". У всіх цих незлічимих козацьких конспіраціях головна роля принадала найтіснішими інтересами з Україною звязаному її сусіду - Туреччині.

Зразу на початку повстання, в липні 1648 р., прибули до Стамбулу посли Хмельницького, прохаючи потвердити союз козаків з татарами і предлагаючи за це в застав Камянець на Поділлю. Пізніше 14 жовтня 1648 р. Гетьман пише листа до Султана, в котрім просить прийняти під свій протекторат Україну і котрий підписує як "Гетьман Війська Запорожського і "в с е я Р у с и", звичайний при тім додаток - "Його королевської милости" - очевидно, коли тут мова вже про "всю Русь" йде, опускаючи. Ці забіги увінчались успіхом: новий Султан в кінці 1648 р. прийняв Військо Запорожське під свою опіку й пізніше навіть видав Гетьманові "диплом на князівство Руське" - згодом поляками під Берестечком разом з иншими документами здобутий. З того часу цей - тайкий розуміється - союз відновлювався пару разів. Наприклад, в лютім 1650 р., коли Польща хотіла втягнути Хмельницького в війну з Туреччиною, а хан татарський в війну з Московщиною, Гетьман, відновивши свій союз з Туреччиною, зашахував в той спосіб обох своїх неспокійних сусідів. Те саме повторилося знов у пару місяців пізніше. Склавши 2 серпня

1650 р. на руки Османа Агі, посла турецького, присягу, вірності, Хмельницький опричинився в той спосіб до зірвання тоді польсько-московського союзу, котрий, офіціяльно звертаючись проти Туреччини, фактично всіма своїми наслідками заважив-би на Україні. Врешті дволітня боротьба Гетьмана за Волощину і його династичні пляни, котрих наслідком був шлюб його старшого сина Тимофія з донькою Господаря Люпулля /21 серпня 1652р./ - прямували до того, щоби через Волощину зайняти безпосередньо /без тяжкої залежности від Криму/ супроти Порти становище удільного князя й найти на заході осередок /"Князівство Подільське", про яке говорено вже в 1648 р., пізніше "Князівство Сарматії з князем Юрієм Хмельницьким на чолі/ коло котрого під протекторатом Туреччини державність українська могла би сформуватись і укріпитись. Попри те не треба розуміється забувати, який бажаний для Гетьмана ефект викликували в Польщі і в Україні чутки, що в звязку з тими переговорами ширилися. "Бо се річ неможлива, щоб Господарівну взявши, задовольнятися козацтвом" - писав воєвода Кисіль, а так думав з певністю не він тільки один. Адже інший воєвода - Лещинський - ще на соймі конвокаційним у Варшаві голосно заявляв, що Хмельницький "Монархію Руську закладати хоче..."

Не вважаючи на дипльоматичні успіхи цеї туркофільської політики, вона в державній емансипації України більшої ролі відограти не могла. Склалося на се дві причини: 1/одвічний релігійний антагонізм двох світів - християнського та мусульманського і 2/несталість та непевність турецьких вассалів - татар, котрі - знаючи добре, що для них скріплення України несе - все козаків у рішучу хвилю, як під Зборовим, під Берестечком, під Жванцем, в найгірший спосіб враджували. "Тоді вся Европа скаже, що Ти від Бога Даний, коли, Тобі дякуючи, кров християнська з неволі бісурменської визволена буде" - нашіптував Хмельницькому ревнитель православія Кисіль, до спілки з Митрополитом Коссовим і цілим благочестивим Київом. А як додамо до цього плач, скарги і врешті прокляття українського селянства, котре татари в ясир забирали, то зрозуміємо, чому не можна було відділистись від Польщи при помочі Туреччини; чому Хмельницький - коли зміг нарешті свою повну суверенність заманіфестувати - заключив перший офіціяльний, цілій Україні і всьому світу явний союз з державою "одновірною", до якої від давна потихеньку зітхала письменна переважно шляхецька "Русь" православна, і в якій українські маси народні не тільки "панів польських" але й "неволі турецької" бачити не сподівались...

А. ГОЛЬД

" "

Червоні троянди
Мій темний опис оплели.
Крізь зарослі білих лілей
мій пробивається кінь
З зелених озер
діви стрункі виринають-
в волоссі комиш, без одінь.
Я їду, мов кутий із криці.
Побіч мене
день-у-день
птиця-фенікс летить
і співає.

Перекл. з нім. М. Орест

I.C.

Важливіші дати з життя і праці Гетьманича Данила

13 лютого, 1904 року ВП Гетьманич народився в Петербурзі. Від 1909 року щоліта перебував на Україні в Полошках на Чернігівщині або в Тростянці на Полтавщині в оточені українського селянства і в домі,де збереглась українська родова традиція та цінні реліквії з доби нашої Гетьманщини.

Революція 1917 року застала ВП Гетьманича в Петербурзі.

Літом 1918 року ВП Гетьманич приїхав до Києва,де жив у гетьманських палатах і вчився в українській гімназії В.Науменка.

Восені 1918 року ВП Гетьманич залишив Київ і по довгих мандрах прибув до Швайцарії,де вступив у Лозанні у французьку гімназію.

1922 року ВП Гетьманич закінчив реальну гімназію в відзначенням.

1923 року переїхав до Німеччини і працював звичайним робітником на заводах Сіммєнс і Шукерт в Берліні.

1924 року ВП Гетьманич вступив до Вищої Технічної Школи в Шарлотенбургу.

1928 року закінчив студії в Шарлоттенбургу і чотири роки працював інженером на заводах Сіммєнс і Гальске в Берліні.

1932 року ВП Гетьманич залишив інженерську працю і став до української визвольної праці разом з Батьком своїм, Св. Пам"яти Гетьманом Павлом.

1937 року відобув подорож до Канади і США для популяризації української справи серед українців-емігрантів і англо-сакських народів.

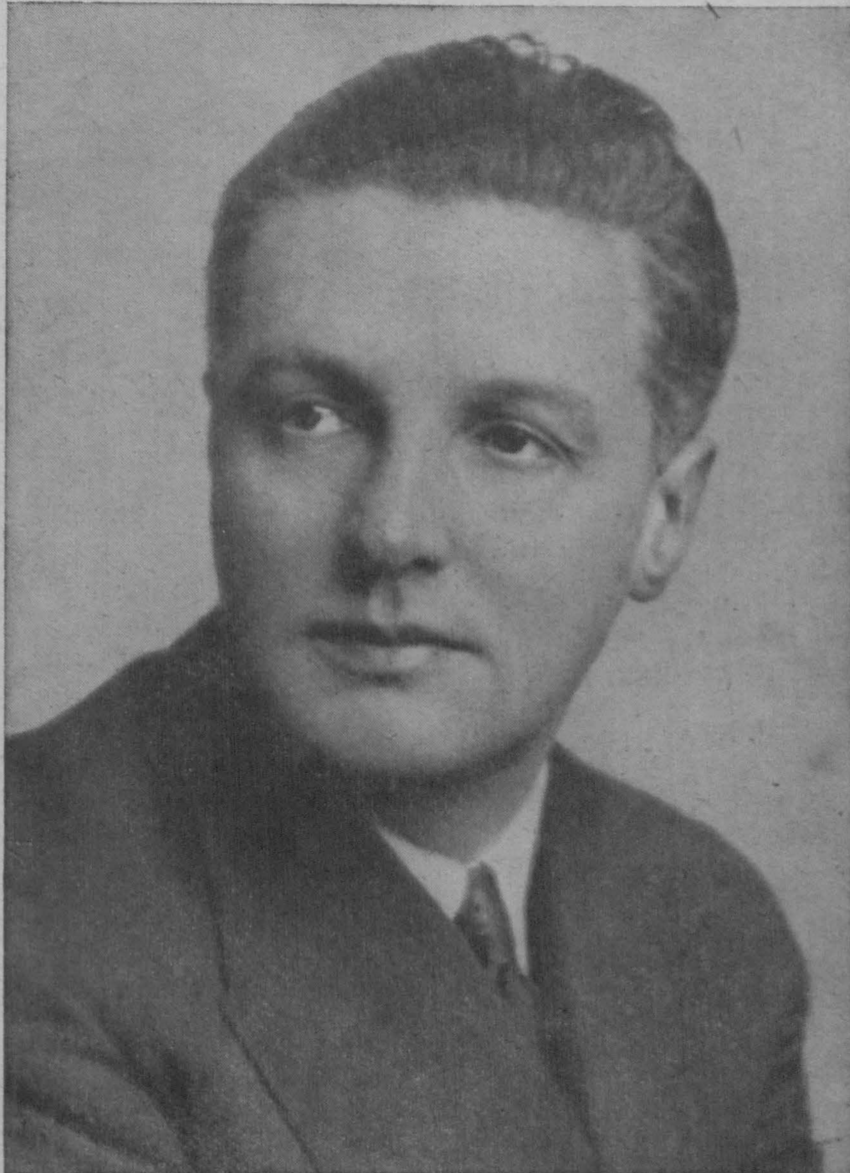
В серпні 1939 року ВП Гетьманич виїхав до Англії, де захопила Його II-а світова війна.

Сьогодні в Англії ВП Гетьманич організує правний захист Українських збігців, виступає перед урядами Великобританії, США і Канади в обороні українських скитальців.

В усій своїй повсякденній праці ВП Гетьманич Данило дбає про єдність серед українців та повністю здійснює заповіть свого Батька: - "Зберегти українців біологічно".

Продиктована виразним відчуттям органічного зв"язку зі своїм народом така заява ВП Гетьманича Данила: як не буде Україна гетьманською, то Він буде служити всякій Україні, але самостійній і вільній від окупантів.

В День св. Пророка Даниїла
30.12.1947 року

Життя, сил і витривалости на многая літа!

Високодостойному і Вельможному
Гетьманичеві **Данилові**
в День Його світлих Іменин
бажає
Редакція „На Чужині".

ЇЄВ Гетьмановій Олександрі

...Благословенна Ти в женах...

Вам, Матері, Дружині і Українці в дні тяжкого іспиту, що його переживає вся Україна, знедолені скитальці посилають гарячий український привіт!

Славимо Вас, вірного друга-помічника св. Пам"яти Гетьмана Павла, з яким в дні важкого перелому в Україні Ви терпіли біли, образу і приниження, але не одвернулись від свого народу і не зневірились в ньому.

Дякуємо Вам за Сина Вашого, що його Ви славним і мудрим виховали на славу Україні, що не став Він рабом людських пристрастей, а став Патріотом Українцем, вірним Сином Української нації.

Славимо в Вашому Синові такт, витриманість, самодисципліну і великий розум, що забезпечують здатність Його до проводу Українською Державою.

Ми на чужині, в голодному і холодному скитанні, і Ви з нами ділите долю скитальниці, хоча могли б Ви, як би забажали, давно мати спокій, достаток і затишок серед заокеанських братів...

Вітаємо Вас в цю тяжку для нас годину і пишаємось Вашими чеснотами в наш вік, злого, недоброго, страшного...

Це кров славних предків Ваших, великих князів українських св. пам"яти Святослава II-го і великого князя Ярослава Мудрого, із сивої давнини родовою ниткою з Вами звязаних, Вашими ділами і помислами керують.

Вітаючи Вас сьогодні, вбачаємо в Вашій постаті, вчинках і життєвій путі тінь св. пам"яти Гетьманової Ганни Хмельницької, яка для Великого Богдана була такою самою діяльною помічницею і щирим другом.

Віддаємо Вам глибоку пошану і бажаємо Вам довгих літ життя й здоров"я.

Слава Вам, Матері, Жоні, Українці!

30.XII.1947 року.

Група українців скитальців на чужині.

Про інтелігенцію - мозок нації і про інтелігенцію - сміття нації

Думки В.Липинського
про інтелігенцію в
застосуванні до сьо-
годняшнього дня.

Чому всі українські політичні авторитети,всі найкращі мі-сцеві державотворчі люди опоганювались в опінії українського громадянства?

Чому Хмельницького робили п"яницею і малювали з ослячими вухами?

Чому про Виговського оповідалось,що він для українського діла куплений за стару кобилу?

Чому про Кричевського пускались поголоски,що за участь в козацькім повстанні йому обіцяно маєтки на Литві?

Чому Мазепу іменували зводителем жінок?

Чому про Скоропадського говорили,що він ставленик німців?

ЧОМУ?

Чи тому,що наші державні мужі були саме такими?

Чи тому,що вони були гірші,ніж подібні мужі у інших націй?

НІ,НЕ ТОМУ!

А тому, що наша місцева інтелігенція в своїх писаннях не хотіла і не могла дати творами свого духа і слова потрібний моральний авторитет людям меча, діла і матеріяльної продукції.

Причин саме такого поступовання нашої інтелігенції на всьому довгому шляху нашої історії буквально по сьогодняшній день є багато, але найголовніша з них, що породжує безліч інших, - НЕДЕРЖАВНА ПСИХОЛОГІЯ нашого інтелігента.

Він ніколи не вважав на те, що він підпора,гвинтик великої і величної,на суворій ієрархічності побудованої будівлі,що ім"я їй - ДЕРЖАВА. Він дуже легко послуговувався своїми писаннями тому,в кого була фактична влада в руках,хто міг дати йому на утримання грошей,хто міг приобіцяти добру посаду,найчастіше вищу за його здібності і знання.

Як нехибно вдавалися всі ворожі провокації на Україні,про це знає кожен уважний історик і кожен дослідник сучасного життя.Не бувало у нас випадку,щоб кілька куплених чужоземними владами українських інтелігентів не зуміли скомпромітувати в очах цілого українського громадянства найцінніших,а тому найбільше для цих влад небезпечних українських людей.

Починаючи від інтелігентських складачів "народніх" пісень в роді:

"бодай тебе,хмельниченку,перша куля не минула"

і до сьогодняшніх "редакторів" ріжних провокаторських газет, всяка метропольна влада досхочу могла знайти серед української інтелігенції людей,готових плюгавити і морально нищити тих,кого їм ця влада вказувала,з певністю,що при неорганізованості місцевої опінії така тактика завжди удасться.

Про маєстатичність української державної ідеї в таких умовах звичайно не доводиться говорити.

Ставимо в провідники того,у кого більше популярности.А чи не куплена та популярність у наших інтелігентів за чужу валюту, це нікого не цікавить.

Не відповідає дійсності версія,що Ленін у 1917 році приїхав у Росію в запломбованому вагоні, як

платний агент німців,але що німці активно допомагали тому,щоб він і подібні йому в якнайбільшому числі тоді до Росії попали,щоб при допомозі їх Росія розвалилась і щоб відпав для тогочасної Німеччини другий фронт, - не підлягає жодним сумнівам.

Неправдою є те,що у 1918 році Українську Державу повалено при допомозі большевиків і поляків,але що роля большевицьких і польських впливів у цьому ділі була велика,не підлягає жодним сумнівам.

Ворожим наклепом є те,що одна наша політична організація була на послугах ворога,але що ворог-чужинець доклав всіх сил,щоб з одної організації було дві і щоб вони себе взаємно винищували - не підлягає жлдним сумнівам.

При таких обставинах,коли дійсні авторитети потоптано,сплюгавлено,знищено,а на їх місце за чужою допомогою вилізає плюгаве і бездарне,що під маркою "народного" і "демократичного" починає діяти,то і повстає в нашому житті та трагедія,що нещасні наші,вибуявші на чорноземі маси народні опиняються в трагічному становищі здорової селянської дівчини,до якої з писком і вереском,кусаючи один одного,залицяється кумпанія імпотентів,а доведена до розпуки подібним залицянням дівчина віддається врешті в безсиллі першому ліпшому сильному гвалтівникові, будь це навіть...чужинець будь якої масти.

Так було,так є і так...буде,якщо інтелігенція наша не опамятається і не викреше з себе вогню святого на виховання в собі волі,розуму,витривалости,здержуючих громадських прикмет,ідейности,здатности до організованости,до спільної праці,ширення ясної державницької ідеології української.

....

Були часи,коли у нас Бояни /інтелігенція/ Князям /людям меча і продукції/"славу рокотаху",а Князі опікувалися Боянами;були часи,коли зорганізована і ублагороднена ділом Петра Могили інтелігенція піддержувала в народі авторитет козаків,а козаки своїми "фундаціями" на школи і манастирі піддержували інтелігенцію і ставились уважно до формульованих нею потреб народніх.

Ці приклади показують,що на Україні можлива перемога ідейности,волі,організованости та інтелігентности серед інтелігенції. А раз інтелігенція - мозок нації - може стати на своє місце, то вона може дати і той ідейний порив,який робить ДЕРЖАВНИМИ недержавні нації:

порив,що людей меча і продукції на діло підіймає і ділом їхнім ідеології реалізує та ДЕРЖАВИ БУДУЄ!...

M.ОРЕСТ

БЕРЕЗА НАД БУГОМ

Пригадую:весняний день,неділя,
Граніти і святкова синь води;
Тебе я стрів - і мойого дозвілля
Відтоді подругою стала ти.

Пригадую,як молодо і струнко
Твій стовбур в голубінь небесну біг,
Як між травою скромний цвіт медунки
Фіялковів побіля стіп твоїх.

На березі високім ти стояла
Свобідно,край тишинної тропи
І розвивала,вірна ритуалу,
Свій лист нерукотворної різьби.

І певністю свого буття ясного
Мене ти чарувала дві весни,
А потім розгримілися тривоги,
Мене овіяв вітер чужини.

І в дні бездомности,які нависли
Димами на путях моїх,весну
Стрічаючи чужу,я опраглі мислі
За обрій мчу,в далеку далину.

Многопривітна,велелюбна Лада
В краю моїм без міри і числа
Розсипала щасливлячі принади
І дар магічний світла і тепла.

Знов,граючи осяйною луском,
Пливе на південь обвеснілий Буг,
А ти стоїш над кручею старою
І квітню рідному розкрила слух.

Гілля твоє,заткавшись листям юним,
Колишеться на леготі живім
У такт незримим і нечутним струнам
І в суголос до недостежних рим.

І знов яніє певність можновладна
В тобі,о радісне земне дитя,
Яку ти зачерпнула нерозгадно
Із найсвітліших тайників буття.

Б.ОЛЕКСАНДРІВ

ДВА СОНЕТИ

Із циклю "Відхід".

Ми відійшли у присмерки доріг
І вітер нам розхрістував шинелі.
А з висоти - запалені шрапнелі,
Неначе зорі,падали до ніг...

І був такий блискучо-білий сніг.
Сумирно спали кинуті оселі,
І прилягти до срібної постелі
Я ледве-ледве думку переміг...

Десь поміж зір сіяли добрі очі,
І голоси роздзвінливі,пророчі,
Мені давали силу знов і знов...

Ось у думках я бачу рідні лиця...
А з далини забагрена столиця
Мені світила банями церков...

-ооо-

Ще оглянувся раз біля ріки,
Щоб востаннє глянути на місто,
І з верховини бачив,як змиїсто
Лизали небо жовті язики...

І зрозумів:не слава і вінки
Тебе чекають,пізній гуманісте,
Зумій життя новим налити змістом,
Щоби прожити буряні роки!

Ти подивися: пітьма все закрила,
Мов простягла над світом чорні крила
Зловіща птиця жаху і терпінь...

Невже доба нову готує кару?
І я відчув у проблисках пожару
Чиюсь важку,криваво-димну тінь...

30.7.1947.

Ф.ПЕТРАРКА

НА СМЕРТЬ МАДОННИ ЛЯУРИ*

XLIV

Ні зоряних небес мандрівні хори,
Ні вітрокрилі в морі байдаки,
Ні в полі збройних лицарів полки,
Ні звіря красного глибокі нори,

Ні вісті радісні,що гонять горе,
Ні станс любовних точені рядки,
Ні - в ароматах свіжої луки -
Співання дам,що ваблять наші зори,-

Ніщо мого вже серця не торкне:
Свій день і сонце втратило,трудне,
І все для нього мороком укрите.

Тугою стали чорні дні мої;
Я кличу смерть,я прагну знов зустріти,
Що був би краще не стрівав її.

Переклав М.Зеров

---

* Переклад сонета,зроблений М.Зеровим року 1934,друкується вперше.РЕД.

С.ЦВАЙГ

ОСІННІЙ СОНЕТ

Уже давно спустились дні високі
Униз по сходах літа золотих;
Спадають тіні,ранні і широкі,
З дерев у руки вечорів густих.

Пустіють груди піль.Гілля розлоге
Яскріє плодом,спілим і рясним,
І небо стало неспокійне-строге
Від хмар,що линуть натовпом прудким.

Ліс ронить листя.В далині без сліду
Табун відлітних ластівок зникає.-
Розкрий же душу для осінніх днів!

Схилившися над книгу краєвиду,
Ти в барвах благосних її рядків
Слова пресвітлі бачиш:Все минає.

Переклав М.Орест

СЕРГІЙ ЛЕДЯНСЬКИЙ

ПРАВДИВА ПОВІСТЬ ПРО СУЧАСНІ ЖИТТЄВІ ПРИГОДИ УЧИТЕЛЯ АГІЯ АГІЄВИЧА

Безсмертній "Шинелі"
Миколи Гоголя
Автор.

Надворі шумів дощ.Було коло десятої години вечора.І вчитель біології 29-ої школи м.Києва Агій Агієвич Черевиченко почав готуватися до сну.Він поставив настільну лямпу з вищербленим зеленим абажуром на столик коло ліжка,тут же поклав розгорнутий на 12-ій сторінці "Короткий курс історії ВКПб",поторкав пучкою пальця бурульку,що вискочила за правим вухом і вже другий день непокоїла його і подумав:

-Мабуть я тих партійних з'їздів ніколи не вивчу,так їх багато...

І почав роздягатися.Скидаючи піджака,знову зауважив,що краї рукавів обтерлися так,що стріпки звисали і підшивка визирала.Але латати тепер він не міг,бо при вечірньому світлі кепсько бачив.Вішаючи піджака на спинку стільця,він подумав,що завтра після уроків він сяде за цю роботу.

Сів на стілець і почав розшнуровувати правого черевика. Шнурок мав три вузли,які кожного разу затримували розшнуровування.І тепер він ті вузли пальцями розминав і поволі пропихав у дірки.За звичкою,виробленою за яких півтора десятки років,він скинутого черевика повернув догори підошвою і почав оглядати чи не протерлась за день де-небудь дірка.Наминаючи пальцями передка,він цим разом виявив,що передок по краях,наче хто пильникои підпиляв у тому місці,де шкіра входила між підошву і устілку.І хоч черевикам ішов уже четвертий рік,хоч були вони в ремонті безліч разів,але це відкриття його приголомшило.Справді,це означало,що треба було думати про нові.Він прискорено почав розшнуровувати лівого,вузлів на шнурках не розминаючи і не пропихаючи.І на лівому виявив,правда,лише з одного боку такий самий дефект.Що робити?

Агій Агієвич наминав поперемінно то правого,то лівого черевика,випробовуючи,наскільки вони міцні.Але моці в них вже не було.Зчовгані каблуки,набиті з кількох куснів підметки,рижуваті латки,що обліпили передки,наче осінні мокрі листки,- все говорило за те,що час змінити їх на нові.Та й осінь дощова владно про це натякала.А іншої пари,крім сірих парусинових туфель, що служили йому літом,він не мав.

Оглянувши і обмацавши з усіх боків свої черевики,Агій Агієвич безнадійно поставив їх під ліжко і вирішив замовити в "Індпошиві"* нові.

Він ліг у ліжко,взяв "Короткий курс" і почав його читати,

---

* "Індпошив" - майстерня індивідуального пошиття взуття чи одягу.

готуючись до завтрашнього заняття з історії партії. Але думки його пішли в зовсім іншому напрямку. Перед очима, як привиди, раптом встали ті перешкоди, що їх треба було подолати, щоб набути нові черевики. Бо, коли б він був не "чотирьохсотрублевий", як про подібних до нього іронічно говорила грошовита публіка в місті, то він міг би і завтра піти на Хрещатик і в магазині "Главобувь" купити за 225 рублів такі модельні туфлі, що аж сміялися б! Але бюджет його складали оті жалюгідні чотириста рублів на місяць, які при погляді на кожну річ, що красувалася за шклом в розкішних "універмагах", казала Агієві Агієвичу – зась!

Позики і всякі "добровільні" внески щомісяця забирали у нього 110-120 рублів. На решту 290-280 було стільки дірок, що при отриманні він просто не знав, з якої почати їх затикати. Ощаджень будь-яких він не мав, якщо не рахувати грубої пачки облігацій, яка лежала у нього в столі і щороку грубшала; так що він навіть напевне не знав, скільки у нього їх зібралося: дві, три чи може більше тисяч. Виграшів на них, як правило, не бувало. А продати, обміняти чи просто комусь за будь-що всунути не було змоги, бо в кожного було їх досить.

Роздумуючи отак, він відклав "Короткий курс історії ВКПб" назад на столик, нагнувся до свого піджака і дістав з кишені, як він казав, своє "портмоне", помнятий цератовий бумажник з протертими на краях нитками, і почав переглядати свою готівку. Грошей було 72 рублі і 55 копійок. Рублі – засмальцьованими папірцями, а копійки сірою дзвінкою монетою. Між копійками запримітив, що хтось йому замісць 10-ти копійок, всунув 20 грошів польських. Вирішивши, що завтра він зіпхне їх кондукторові за трамвайний квиток, Агій Агієвич заховав портмоне на своє місце і почав прикидати, скільки часу лишилося до нової получки. Оскільки платня для учителів завжди була 5-го числа, а сьогодні було 22-ге, то жити йому на всі ці гроші треба було ще 13 днів. Прачці було не заплачено за прання білизни – 22 рублі. Квартиря за два місяці – 48 рублів з копійками, вода, світло, дрова, трамвай... Щоденно обід, вечеря, сніданок... Так, доведеться підтягнути реміняця! Але 110 рублів, скільки коштували в Індпошиві черевики, відкласти треба. Тим більше, що платити не зразу всі, а по-половині: 50% при замовленні і 50%, як буде готове взуття.

З цим рішенням Агій Агієвич знову взяв "Короткий курс історії ВКПб" і почав його читати, притримуючи пальцями правої руки бурульку за вухом. Але зміст написаного ніяк в його голову не ліз. Повіки почали склеюватися, літери спливались в одну сіру масу, а рука з книжкою вряди-годи падала на ковдру. Переможений в боротьбі зі сном, Агій Агієвич, знову поклав "Короткий курс" на столик і, натиснувши гудзичка біля лями, поринув у тьму.

" " "

Другого дня, кінчаючи свої уроки, Агій Агієвич підсів у вчительській до свого колеги математика Обережного і почав його просити, щоб той, не маючи зранку своїх, заступив його перших два уроки, бо він хотів би піти в Індпошив замовити собі черевики.

Обережний глянув спочатку на черевики Агія Агиєвича, а потім на голоблю його окулярів, перев"язану ниточкою, і промовив:

– А чи вдасться вам туди увійти?

– Попробую.

– Навряд. Бо коли я, йдучи в школу, проходжу вранці повз один такий Індпошив на Подолі, то враження таке, наче там сталася якась страшна катастрофа, а люди збіглись з усього міста, щоб подивитись на неї.

Розмову двох учителів про Індпошив почув учитель географії Слизький Тома Лаврінович, єдиний серед учителів у нових жовтих черевиках, хоча, правда, у дуже зношеному і лицьованому костюмі, і додав, що для того, щоб мати надію замовити взуття /а він уже замовляв і знає/, треба з вечора за день записатися у чергу, а тоді вранці о годині 9-ій, за тим списком стати на своє місце.

– Це вам буде коштувати невиспаної ночі і пом"ятих боків, але пару черевик за 110 рублів може замовите, коли не далеко в хвості черги будете і в той день для вас вистачить замовлень.

Агій Агієвич на те зауважив, що йому до труднощів не звикати, що в чергах він стояти звик, а що може в той день для нього не вистачить замовлень – треба ризикувати!

"

" "

В ніч з 23 на 24 вересня 1940 року Агій Агієвич бродив по Великій Васильківській, тепер Червоноармійській, вулиці і вартував своєї черги. Так само ходили і інші. Стати черзі біля крамниці з вечора міліція не дозволяла. Черга могла стати тільки в день прийому замовлень, о 9-ій годині ранку і ніяк не раніш. Але о 9-ій годині ранку прийде 500-600 чоловік! Підуть в хід плечі і кулаки. І хоч міліція буде наводити порядок, але здадуть замовлення тільки перші 80-100 душ, здорових, з залізними м"язами і чавунними горлянками!

Тому народ завів ніким неузаконений і незатверджений порядок: звечора, як тільки смеркало, хтось з організаторів, прогулюючись по вулиці біля крамниці, заводив список бажаючих замовити собі взавтра взуття в Індпошиві. Але, щоб той список був чинний і хтось інший своїм, іншим списком його не анулював, треба було пильнувати. І ті всі, що вписалися до списка, прогулювались по вулиці і чекали до 9-ої години ранку наступного дня. Кожних дві години список у кількох копіях у різних осіб перевірявся. Кожен, хто звечора вписався, підходив і, називаючи своє прізвище і номер, просив поставити проти його прізвища гачка. Хто ж не приходив на перевірку і проти його прізвища гачків не було, той, виходить, уночі не вартував і його зі списків викреслювали, а в кінці дописували нових, що, бува, серед ночі приходили і просили, щоб їх дописали.

Усю ніч Агій Агієвич прогулювався по Хрещатику, Басарабці і Великій Васильківській чи Червоноармійській вулиці. В умовні години відмічався і пильнував свого 47-го нумера. Повз нього, перед і за ним так само сновигали, як тіні, чоловіки, жінки, підлітки. Ніч тривала, здавалось, без кінця. Нарешті в повітрі почало синіти, потім сіріти і, нарешті, став зовсім білий день. Бліді невиспані обличчя блукаючих, зустрічаючись тепер при світлі дня, ніяково всміхались одне до одного, наче вони в цю ніч разом робили щось соромницьке. А як почала наближатися дев"ята година, Агій Агієвич вже стояв у черзі, притиснутий до стінки сусіднього з Індпошивом двоповерхового будинка, і чекав, коли відкриють крамницю. Довкола нього було море люду. Десь вони раптом з"явилися, мов з під землі виринули, і Агієві Агієвичу пригадалися слова математика Обережного про подібність оцього збіговиська з натовпом на місці страшної катастрофи. Люди коло Агія Агієвича стояли так стиснено, що крім голови він не міг поворухнути жодною частиною свого тіла. Хвилинами йому здавалося, що в цьому стискові він втратить свідомість і... загине. Але він мав позицію вигіднішу, порівнюючи з іншими, бо був коло стіни будинка. Правда, його тут могли розплющити, як огірка, що попадає між дошки двох ящиків, одначе він тримався. Сил йому додавало те, що

він був від дверей теоретично 47-им, а в перспективі - пара замовлених, конче йому потрібних, черевик.

Тиснули і що далі, то все сильніш. Агієві Агієвичу вже почали з"являтися жовті плями в очах, світ тьмарився і здавалося, що нічого вже на світі йому не треба. Але потім наче б відпускали і ставало легше. Та найбільшої скрути він зазнав, як черга рушила вперед і пересунула його до напіввигнутої дуги, якою була відгороджена велика шиба витрини. Залізна дуга припала йому якраз коло пояса. Спертися не було на що. І відчув він, що його от-от переріже ця дуга, і ноги з животом впадуть під натовп і будуть ним розтоптані, а тулуб з головою виштовхнуть наверх і піде він гуляти понад головами, як волейбольний мяч.

І якби дуга була трохи довша, а черга поволі не пересувалася наперед, то Агія Агієвича таки перерізало б! На щастя його невдовзі зсунули з небезпечного місця знову під стіну, і він відчув, як всеньке його тіло знайшло точку опертя під муром. Йому стало трохи легше.

А натовп ревів. Хтось незаконно проліз в чергу. Його почали витягати з неї. Витягаючи, вирвали з ним і кількох законних, за яких той учепився. Прогалина після них в одну мить злилася так, що й законні вже не могли в неї стати. Вони пхалися на свої місця, благали, щоб їх впустили - дарма! Вже й палець не протиснувся б на те місце, де вони стояли, не те, що тіло людське.

Трохи далі два ветерани советсько-фінської війни сварились з міліціонерами, щоб ті їх пропустили наперед замовити взуття без черги. Вони показували свої папери, доводили, що воювали під Куокала і ноги там собі повідморожували.

- Ми життям жертвували! - кричали вони. - А тут пари дурних черевик без черги не можна замовити?! Стояв один на милицях і жалібним голосом благав тих, що були під стіною в черзі:

- Братці! Пропустіть мене без черги! Мені тільки один черевик замовити! Одну ж ногу маю! Другу під Виборгом втеряв! Пропустіть, братці!

А коло нього і другий такий самий:

- Ми вдвох замовимо одну пару! Пропустіть, товаришочки! Бачите, у нього лівої нема, а в мене правої... Сорок другий нумер для обох! Пропустіть, товаришочки!

А хтось з черги:

- Брешуть! Вони вдвох замовлять одну пару, а потім понесуть на Євбаз і продадуть! Знаємо таких! Не пускати!

Міліція з сил вибилася і не могла ради дати, порядку навести. Свистки у них похрипли, з облич капав піт. Нарешті двері Індпошиву відчинились і з них вийшов завмаг* Хоч як коло порога було тісно, але йому дорогу зразу дали. А він пройшов у натовп кілька кроків, глянув в один-другий бік і владним, що не припускав заперечень, голосом промовив:

- Товариш міліція! Щож це? Пора впускати, а порядку нема! Поки порядку не буде - не відкрию! Хоч до вечора будуть стояти - не відкрию! І голос і поза завмага були заучені, бо щодня він отак виходив і говорив.

І повернувшись, завмаг повагом пішов назад до крамниці. Безрукий сторож-інвалід двері за ним замкнув.

Міліція безпорадна. Втративши надію навести порядок, два міліціонери пробивалися до крамниці, щоб звідти потелефонувати в район і кінний наряд викликати. Аж тут гомін:

-Ідуть! Ідуть!

-Що? Хто? Де іде?...

---

* Завідувач магазину.

- Кінна міліція їде!

Так, їхала кінна міліція, невідомо чи викликана, чи знала наперед, що без неї тут не обійдеться. І раділи ті, що в черзі:

- Ну, нарешті, порядок буде!.. Богу дякувати, що їдуть...

Але незадоволено гули ті, що запрудили вулицю. Вони поволі почали відступати назад. Коні - сила непереможна.

За десять хвилин натовп відтиснули до протилежної сторони вулиці. Біля крамниці лишилися тільки ті, що приросли до стінки. Жалюгідний їх вигляд: у того гудзики на піджаку всі обірвали; тому кишеню вирвали і вона матлала збоку як ганчірка, ще іншому рукава одпороли; тому краватка пересунулась аж на потилицю; розпатлані жінки, замурзані підлітки - всі обхопивши ззаду одне одного в обійми, стояли з острахом зиркаючи на боки. Але в серці кожного з оцих пом"ятих, обскубаних і зіпрілих - вогник радости: "Таки не марно довелось блукати цілу ніч! Стою біля воріт царства! Може таки увійду...

В цьому мереживі міцно сплетених людських тіл стояв і Агій Агієвич. Ззаду його міцно стискав у своїх обіймах якийсь високий парубійко і гараче дихав йому в саму потилицю. Він же, Агій Агієвич, так само тримав в обіймах якусь розпатлану в сірому пальті жінку, від якої дуже йому било в ніс жіночим потом.

Нарешті відчинилися двері. Міліція коло них і кінна і піша. Гамір затих. Входили перші десять. На їх обличчях - сонячна радість, в їх невиспаних очах - вогник захоплення. Вони переступили поріг Індпошиву і вже там. Їм міряли ступні, виписували квитки. Вони платили 50 відсотків вартости. Вони сяючі з квитками в руках виходили, а їх супроводили завидливі погляди випханих, одведених, розсіяних. Підходили, розпитували:

- А що замовили? А який нумер? Якого кольору?...

І тут же голос:

- Тю, дурні! Та яка вам різниця, що я замовив?

Вийшов маленький чоловічок з квитком в зубах, надягаючи шапку-вушанку. Вийшов, став, вийняв з рота квитка, глянув на всі боки і зітхнув:

- О, нарешті замовив! Але ж і стиснули були мене! Мабуть завтра доведеться в поліклініку йти... Щось в боку тріснуло, закололо і колоти не перестає. Ще може і не доведеться черевик тих носити!...

А з поміж випханих:

- Так тобі і треба!.. Не лізь з слабою головою в дух!

Десятки входили і виходили. Ось і Агій Агієвич вже коло самих дверей. Затьохкало його серце: "Щоб хоч вистарчило. Щоб хоч не сказали перед самим носом, що на сьогодні закінчили прийом"...

Але все гаразд. Двері відчинились і пропустили новий десяток: Один, другий, третій... увійшла жінка, яку він тримав в обіймах, і він! Яке щастя! Він увійшов. А може це сон? Ні, таки справді увійшов. Запахло виправленою шкірою, на полицях коробки, на підлозі тирса соснова, за лавками продавщиці... І заклавши руки за спину сюди туди походжає завмаг. Як король! Як далай-лама! Сам Сталін в меж ах оцього взуттевого підприємства! Вершитель долі ніг малих цих. Захоче - будуть черевики. Не захоче - не буде черевик.

Ось йому, Агієві Агієвичу, поміряли ногу. Дали квитка. Він заплатив 65 рублів завдатку. Яка радість!

- Прошу, щоб жовті...

Хоч півгодини тому було жовто в очах, але хай і черевики будуть жовті, як у колеги Слизького, Томи Лаврінoвича. Йому записали: жовті, будуть за три тижні.

Він виходив і почував, що і в нього у діяфрагмі поколювало, але був ще ввесь гарячий, спітнілий від хвилювань і стисків. Кров у ньому ще не охолола. Він кинув оком на натовп, що запрудив вулицю:

– Ех, ви! І скільки вас тут? А я вже замовив!

І до нього підбігали і питали:

– Що? Яке? Який номер?...

Агій Агієвич коротко відповідав і йшов додому. Ще треба було не спізнитись в школу. Але не відійшов він і двох десятків кроків, як почув позад себе зойк. Наче там стіна завалилась і придушила нещасних тих.

– Що сталося?

Нічого особливого: вийшов завмаг і коротко сказав:

– На сьогодні кінець! Прийняли 62 пари і на сьогодні прийом замовлень скінчено! Решта – завтра.

І це ті, що їм ребра ламали, ті що ніч не спали, ті що були біля воріт царства і не попали до нього, так скрикнули. Вони нещасні, якщо вистачить у них сил і духу, знову мусять ставати на варту і цілу ніч пильнувати черги. Знову хвилюватись, переживати...

Але Агія Агієвича все те вже не цікавило. Він так трохи їм поспівчував. Йому світили в очах пара замовлених черевик, що через три тижні мали бути на його ногах.

" " . "

Минуло рівно три тижні. На табелі-календарику, що висів над ліжком, Агій Агієвич ретельно кожного дня увечорі закреслював число і підраховував, скільки ще лишилося до того дня, як будуть готові його черевики. Аж нарешті той нетерпляче очікуваний день настав.

Була це субота. Закінчивши уроки, Агій Агієвич з завмираючим від втіхи серцем ішов до крамниці Індпошиву. Він ішов і вряди-годи зиркав на свої старі черевики. Тепер вони мали зовсім кепський вигляд. Латані вже ним самим удома, вони скидалися на постоли, а не на черевики. На уроках в школі, входячи до кляси, Агій Агієвич не ходив і не стояв перед клясою, як бувало, а швидко сідав коло столу і ноги засував далеко під стіл. Під час перерв, в учительській, він сідав у куточку на стілець, а ноги засував за підставку акваріюма коло вікна. Всі три тижні він, крім школи, нікуди не виходив, а все чекав: ось взує нові черевики, а тоді відходить за всі дні.

І тепер чапав він по Великій Васильківській, тепер Червоноармійській вулиці, і серце його незвично стискалось: геть чисто так, як ще малим колись ішов у гості до батюшки о.Інокентія і добре знав, що назад буде йти з подарунком солодкого.

Була четверта година дня. Черги до Індпошиву вже давно не було. Перед крамницею скрізь валялися лушпини з насіння, папірці, ломаччя, недокурки, – все залишки того натовпу, що зранку тут був. Двері крамниці були відчинені і коло них сидів той самий сторож-інвалід. Агій Агієвич увійшов і його знову, як тоді вперше, обдало пахощами виправленої шкіри і соснових стружок. Він дістав свого бумажника, вийняв квитка і подав довголиций дівчині, що стояла за лавою. Дівчина глянула на квиток, повернулася до розставлених на полицях коробок і почала шукати потрібного їй нумера. Він знайшовся враз. І витягнувши коробку, дівчина поставила її на лаву і розкрила.

В коробці лежали нові жовті черевики. Вони приємно ласкали зір Агія Агієвича і блискучими зубчиками своїх рантів, наче посміхалися до нього. Агій Агієвич голосно засміявся.

– Чого ви? – здивовано запитала довголиця дівчина.
– Нічого. Це я так... згадав, яка тут черга була, як я замовляв... – збрехав Агій Агієвич і почервонів, бо йому здалося, що вона зрозуміла, що то він від радости, що буде мати нові черевики, так засміявся.

55 рублів він зразу ж доплатив, узяв під пахву коробку і солодко посміхаючись, поклонився всім продавщицям, а сторожеві-інвалідові навіть ліву руку потиснув, бо правої у нього не було.

– Хай знають, що я вдячний їм за їхню працю...– подумав Агій Агієвич.

Він ішов додому і аж підстрибував, так йому хотілося вже швидче їх узути. Коробка приємно муляла своїми кантами під пахвою, і відчувалася невеличка вага цінної ноші. Носити такі речі за останніх 10-15 літ він геть одвик.

Аж ось і квартиря. Увійшов і тут же коло порога, обриваючи вузлуваті шнурки, скинув старе взуття і шпурнув ним так, що один черевик полетів під стіл, а другий десь під ліжко. А він, блискаючи пальцями і п"ятами порваних шкарпеток – через них, власне, він і не хотів пробувати взуття в крамниці – підійшов до стола, поставив на ньому коробку і вийняв з неї нові черевики.

Здавалося, що і в кімнаті стало світліше, так вони виблискували своєю яскраво-жовтою барвою! Агій Агієвич відійшов від стола два кроки, скільки дозволяла йому його кімната, і здаля любувався новою парою. Потім він підійшов знову до них, взяв лівого черевика в руки і, погладивши ніжну шкірку, сів на єдиний свій стілець і почав його взувати.

Тверді заправи стискували ступню з обох боків, як і личило новому взуттю. Нога в новому черевикові була наче не його. Тоді він взяв правого, змахнув рукавом пилок з носка, хукнув на нього, потер рукавом, одів на руку, покрутив туди-сюди, полюбувався, а тоді і на ногу – рраз!

Чудово! Два кроки вперед, два кроки назад, крутнувся як дзига на пальцях правої ноги і: гоп– гоп!-підскочив трохи догори, з радости, звичайно. І раптом відчув, що правій нозі стало зовсім вільно! Нагнувся, глянув – і задеревенів: з правого боку, коло самого ранта випорснув передок з підошви і очам Агія Агієвича відкрилася діра на добрих п"ять пальців! Блискучого ранта закрили виторочені нитки і стріпки рудої підшивки. Агій Агієвич блискачивно його зняв, всунув ліву руку і почав оглядати, що сталося, чому так раптом черевик порвався? Він то виймав ліву руку, то знову всував у передок, мняв шкіру, нюхав її, вивертав... На лобі його виступив холодний піт, пальці змокріли і перебрали жовту барву з шкіри...

– Чому? Чому він розірвався?...

Знову дивився і знову оглядав, але ради не було. Діра була дірою. Він зняв і другого. Тоді вклав їх назад в коробку, накрив, а потім став на коліна і шукав під ліжком і під столом старі свої черевики. Знайшовши, взув їх і швидкими кроками пішов з коробкою назад до індпошиву.

Він ішов, і в лице йому били гарячі хвилі, що випливали з нутра, а права щока ворушилась, ніби зганяючи муху.

"

" "

В крамниці його порваного черевика оглядала довголиця дівчина, інвалід-сторож і якийсь чоловік з одним вусом сивим, а другим чорним. Вони знизували плечима, пробували на пальцях шкіру, нюхали її, поки не вийшов з підсобної кімнати сам завмаг.

Він узяв того черевика в руки, глянув на нього, а потім поставив його біля коробки на лаві.

- Тек-с! - сказав він, дивлячись поверх голови Агія Агієвича кудись на стіну. - Тек-с-текс!...Але ми майстерня пошиття, а не ремонту. І вам доведеться нести їх в ремонтну майстерню.

-Як-то в ремонтну майстерню?! - скрикнув Агій Агієвич. - Адже ж я ще в них не ходив!?

- А що ж ми вам рване взуття дали чи що?

- В тім то й річ, що рване!

- Рване?

- Рване.

Завмаг повернувся до довголицьої дівчини:

- Ви видали цьому громадянинові рване взуття?

- Ні, ціле,- відповіла довголиця дівчина.

- Чого ж ви, громадянине, тут людям голови морочите!?- гримнув на Агія Агієвича завмаг.

- Як то морочу?...Як то морочу?...-задихаючись, повторював Агій Агієвич. - Я 110 рублів заплатив, три тижні чекав і маю за те рвані черевики?

- Ви коротко скажіть: чого ви хочете? - запитав його завмаг, склавши як Наполеон на грудях руки і міряючи Агія Агієвича знищувальним поглядом з ніг до голови.

Для невимовно ображеного Агія Агієвича, що почував усю правдивість своїх претензій до індпошиву за своє взуття, це питання було як обух по голові, і він не знав, не міг зразу знайти, що йому на нього відповісти.

-Я...я... - якав Агій Агієвич.

- Ви що, німі? - знову гримнув завмаг.

Усі, хто був довкола них у крамниці: продавщиці, касір, інвалід-сторож, чоловік з ріжнокольоровими вусами і ще якісь дві дівчини, що увійшли в ту хвилину - стояли і пильно вдивлялися і вслухалися в цей нерівний двобій: високого, добре вбраного і відгодованого завмага і мізерного, обірваного з позв'язуваними окулярами на носі Агія Агієвича. Двобій був, ясна річ, не рівний; щось на зразок добре вгодованого, барвистого півня з замореним обдріпаним курчам.

І відчуття саме оцієї зовнішньої нерівности відняло мову у Агія Агієвича, і він стояв зараз перед геркулесом завмагом і кліпав очима. Це тривало якусь мить, і Агій Агієвич бачив, що мовчати далі не можна, що треба йому відповісти і відповісти так, щоб дати зрозуміти і йому і всім спостерігачам, що він не ганчірка, не шматка, а вчитель, людина з вищою освітою, якої цей кабан навіть і не нюхав.

А завмаг, притиснувши своїм питанням Агія Агієвича, і відчуваючи свою перемогу над ним, особливо в очах сторонніх свідків цієї сцени, картинно розвів руками, мовляв, що з ненормальним говорити! - повернувся і повагом пішов до своєї підсобної кімнати.

Агій Агієвич, бачучи, що він ось-ось зникне за дверима, крикнув йому наздогін:

- Ех ви, стаКановці!...

І сам злякався, що він сказав. Це лайливе слово, яким в народі називали упривілейовану касту вибранців-робітників так званих "стахановців", у нього вирвалось мимо його волі.

Агій Агієвич бачив перед собою на стіні червоний щит з світлинами ударників-стахановців взуттєвої промисловости і посередині між ними велике фото завмага. Внизу стояв підпис:

"КРАЩІ СТАХАНОВЦІ-УДАРНИКИ ВЗУТЬПРОМУ"

І можливо оте фото і підпис шепнули послати наздогін завмагові "стаКановця". Але завмаг його почув, а почувши, раптом став, повернувся, глянув здаля на Агія Агієвича і швидкими кроками підійшов

до нього:

– Що ви сказали, громадянине? – примруживши очі, запитав завмаг.

Агій Агієвич бачив, що оцією реплікою влип в неприємну історію. Перекручене "стаКановець" – означало "п"яниця". А сказане при свідках, воно накликало слідство, судову розправу, а може й тюрму.

– Дайте вашого паспорта, громадянине, – сказав завмаг. – Бачу, що з вами треба буде поговорити інакше, бо ви птиця... та птиця!

І пішов до дверей, де висів телефон-автомат.

– Альо! Станція? Прошу перший район міліції!

Агія Агієвича охопила паніка. Він кинувся до завмага:

– Товаришу завмаг! Вибачте мені! Я не хотів вас образити! Вибачте мені... – благав він широку спину завмага, який обернувшись до стіни, настирливо добивався району міліції.

Але район не відповідав. Це тривало кілька хвилин. І ці кілька хвилин врятували Агія Агієвича.

Завмаг чи не мав часу, чи не хотів морочитися з своїм клієнтом, а може...в ньому заговорило сумління? Досить того, що по якійсь хвилині очікування відповіді він сердито бразнув рурку телефона на місце і, рвучко повернувшись, крикнув до Агія Агієвича:

– Геть з крамниці! Щоб і духу твого тут не було!

Агій Агієвич, зачувши ці слова, вхопив свою коробку з черевиками і як куля вилетів з індпошиву.

Він ішов і чув лише, як в корінцях волосся на голові наче голками поколювало.

На Караваєвській площі радіорепродуктор голосно співав:

..."Я другой такой страни не знаю"..

....

Агій Агієвич нічого не чув і нікого не бачив усю дорогу до самого дому. Вдома коробку з негодящими черевиками він підсунув під свою невелику етажерку з книгами, а потім роздягнувся, роззувся і ліг у ліжко.

Треба було готуватися до уроків, вчити "Короткий курс Історії ВКПб", готувати норми ПВХО*, латати штани...Але найбільше мороки завдавало оте взуття: тепер в ремонтній майстерні візьмуть не менше 50 рублів, чекати треба буде ще три тижні. А в чому всі ці дні ходити до школи?

І по кількох хвилинах роздумування, лежачи в ліжку, надумав: коли старі розлізуться зовсім – він взує парусинові...Воно, звичайно, трохи незручно в холод і мряку в парусинових, але...хіба ж хочеш, коли треба?

Надворі шумів дощ.

---

*ПВХО – протиповітряна і хемічна оборона.

СПЕКТАТОР

Яка нам потрібна література?

Слово до українських письменників на чужині.

> Коли неграмотний салдат, посланий на розвідку, карається смертю за брехливе донесення, бо брехливе усвідомлення армії може грозити її катастрофою, то яка має бути кара грамотним інтелігентам-письменникам, що для особистих інтересів нечесно виконують свій обов"язок, що брехливо формують оте стихійне хотіння, від якого залежить буття чи небуття нації?...
>
> В. Липинський.

I. Моральна відповідальність письменника.

В "Історії мого сучасника" В. Короленка є одне місце, в якому автор описує перші кроки свого сучасника на шляху до літератури, до письменства. Сучасника, раніш ніж він переступив поріг редакції, глибоко хвилювало питання моральної відповідальности за слово, надруковане в тисячах примірників і передаче читачам. Сучасник Короленка вступав до редакції з рукописом свого твору після тривалого розмислу і вагань. Адже його слово мало йти в народ, бути сприйняте народом і дати по тому діло. Яке ж те його слово? Чи правдиве воно? Чи чесне? Чи потрібне воно людям? І який воно викличе по собі чин?...

В світлі страшної доби, в яку ми живемо, це вагання творця важливих духових цінностей, якими є художне слово, цілком оправдане і зрозуміле. Мусить бути моральна, коли не матеріяльна чи фізична, відповідальність за художне слово, мусить бути розуміння його в житті народу; мусить бути прагнення силу того слова поставити на службу народові для зміцнення в ньому рис людяности і затамування звіриного, на що так багата людина нашої доби. Нарешті, як зважимо, що робиться на наших рідних землях, як там гучні гасла спотворено, а облуда одяглася в шати чеснот і торує собі дорогу все далі і далі, то розуміння слова письменника, як сили, що великою мірою може послужити справі подолання в людині звіря і відродження справжніх людських чеснот, буде дуже і дуже на часі.

Ми вже чули ображені голоси охоронців "чистої музи", мовляв, є люди, що хочуть поставити мистецтво на "побігеньки будням", на "служіння політиці"... Але то марні голоси. Хай живуть всі жанри і стилі! Хай буде вільним письменник у змісті і формі! Але хай же він пише про те, що йому болить зі стану перш за все людини-громадянина своєї нації! А чи може комусь боліти в [illegible]

нашу добу те, що поза його буттям і свідомістю? Меч смерти навис над геть усім нашим народом і над кожною одиницею зокрема. Що ж може боліти письменникові, як не те, як того меча відхилити?

Знов же той самий критик пише: "то ви хочете всіх письменників перевиховати на вояків? То ви все хочете перекувати на мечі? А що ж тоді буде, як прийде перемога? Тоді буде купа дезорієнтованих автоматів! Стадо без думок і почуттів!".

Але і це сказане для красного слівця. Бо ця перемога нам так легко не дасться, як він гадає. І шлях до неї ще дуже довгий і важкий. Але...дай, Боже, щоб вона прийшла! А вже тоді переможці помиряться між собою, знайдуть що робити! Богдан Хмельницький 300 літ тому підняв ввесь нарід наш до меча. І не злякався...наслідків по перемозі, не злякався "стада без думок і почуттів". Шкода тільки, що зарано відійшов. А от нащадки його, що дуже дбали про свої думки і почуття, повалили те його діло, збудоване Ним і людьми меча та довели нашу землю до того жаху, свідками якого ми тепер є.

Отже слово мусить стати одним із видів боротьби з найбільшим злом людства, а нашого народу зокрема - большевизмом. І якщо його місце серед інших видів зброї становитиме 1%, 0,5% - то і це добре. Значить на таку долю збереже воно нам кров вояків. Але ж ми не кремлівські політики, щоб не зважали чи мілійоном більше, чи мілійоном менше загине в наступній борні людей!

І не лякатись треба, що до "чорної" роботи кличемо письменників. Бо коли горить дім, то навіть священик мусить лишити молитву Богові, а піти гасити вогонь людям. Коли насувається смертельний ворог і знаємо, що він у своїх пожадливих цілях не зупиниться ні перед чим, то, будь ласка, улюбленці муз, злізьте з Олімпа, перестаньте співати про "грім, що на хмарах біблію читає", а спробуйте своїм словом послужити рядовим бійцям, що за велику справу звільнення людства від страшного тирана будуть воювати. Бо цим на майбутнє і вам буде дана змога співати вільно. І не охайте, теоретики літератури, перед закликом письменників до "утилітарних" завдань, краще допоможіть їм ці завдання якнайліпше виконати.

В прокляті 20-ті роки, коли большевицька повінь заливала нашу землю, то у протилежність до всіх протидіючих цій повені сил - урядів, армій, партій і союзів, що тоді воювали за владу - большевицька повінь, поруч з багнетами і скорострілами, несла ще й облудливі гасла через мілійони листівок, журналів, газет і книг. Через т.з. "червоноармійські клюби" і "агітпоїзди" писанина всяких дем"янів бєдних мчала в найдальші міста і села і розкладала там здорові основи громадського співжиття /незрівняно більше ніж "теорії" Маркса і Леніна/, ділячи всіх на "експлоататорів" і "експлоатованих", на "куркулів" і "бідняків". Можна без перебільшення ствердити, що поруч зі зброєю, як вирішальним чинником влади, черговим по силі впливу на психологію мас було большевицьке друковане слово.

Оборонці "Олімпу" і тут вже сказали своє слово: "ви радите нам робити те саме, що й совети, тільки повернути його на 180 ступенів...Але таким способом чужого пислення не заперечиш і за межі його не вийдеш"...

Неправда!

Коли в саду росле яблунька, а вітер її ломить, то ми вбиваємо коло неї кілка і привязуємо стовбурик яблуньки до нього, щоб вона мала на що спертись. Для чого ж заперечувати у противагу большевицькій брехні про "героїзм" Павки Морозова правдиву людяну повість про батьків і дітей? Чи душа людини не буває подібна до тієї яблуньки, яку тваринна ідеологія большевизму здатна зломити? Є небезпека, що це не буде мистецтво? Ні, це буде

справжнє мистецтво, коли його творитиме з покликання справжній Мистець. Коли в корнійчуківських писаннях Богдан Хмельницький виведений як слуга Москви, то твір, що покаже нам великого Творця Української Держави на своєму місці не буде повертанням того самого на "180 ступенів", ні!

Але дискусія з нашими "літературознавцями" на цю тему зайва.

Маємо сьогодні в світі такий стан, якби в ясний літній день хтось по святковому вбраний вийшов у пахучий гай на прохід і раптом натрапив на страшну залізничну катастрофу серед зойк покалічених, що линув би з усіх сторін. Що мав би він робити:чи кинутися рятувати їх, чи... спокійно далі собі йти, пити пахощі літнього чару?

Ні, нема права йти далі! Зупинись, людино, і візьмись до "чорної", але обов"язкової, як само життя, роботи. Бо досить нам глянути, що зробили з нашим мистецтвом, літературою вдома, щоб в тисячу разів зміцніло в нас почуття обов"язку - не гаятись робити справу перемоги життя над смертю.

Там, в Україні, літературу нашу, як і взагалі мистецтво, можна прирівняти до пишного саду, в якому від якогось часу почав господарювати ворог-садівник. Фруктовим деревам, що здатні були давати пишні і багаті плоди, він прищепив терпкі дички, а ті дерева, на яких ті дички не приймались, він нещадно вирубав, або вирвавши з коренем, вивіз в чужі далекі краї.

Сьогодні росте в нашому саду дичина і дає плоди гіркі, отруйні, від ужитку яких чманіє голова, а людина перетворюється на скотину.

Чим є там творчість діячів поневоленої української культури? Дичавиною, яку одні в примусовому порядку продукують, а другі в примусовому порядку споживають. І ввесь жах від споживання цієї дичавини особливо згубний і смертельний для молодого покоління уярмленої України. Що з ними буде? Які будуть їх ідеали? Чого вони будуть прагнути, виховані на звіриній ідеології звиродлілих, куплених за шмат гнилої ковбаси - еренбургів, ванд василевських, корнійчуків і іншого інтернаціонального збродү?

Бо все чесне, не продажне, до чого не прищепилось дике бадилля, які не змогли своє розуміння явищ світу підмінити чужою, зверху насадженою ідеологією - щезли. Їх, Плужників, Зерових, Курбасів, Підмогильних, Драй-Хмар - вирубали, викорчували.

І росте сьогодні, в колись багато обіцяючому саду, густа дичавина. Від кореня пішли вже молоді пароcти малишок, кацнельсонів, стебунів... Росте бур"ян! Але як же йому не рости, як ворог-садівник його доглядає, вирощує ще й премії сталінські дає?

Так є в Україні тепер. І зарадити тому станові нічим не можна, доки там панує дика сила ворога. Нема там саду, є дикі хащі. Нема мистецтва, є пропаганда темних сил. І всі писання письменників советського тридцятиріччя, за невеликим вийнятком чесних і правдивих, яких ворог знищив і продовжує там і по нині донищувати, - дичина, отрута, дике татарське зілля.

II. Українська література на еміграції не виконує своїх завдань.

Так є в Україні, але не так є тут, на чужині. Українська література на чужині має поки що значну волю росту і розвитку і треба лише подбати про те, щоб той ріст і розвиток йшли по вірному шляху.

Між тим явища, що спостерігаємо, стверджують недобре. Українська література на еміграції багатьма своїми сторонами збилась на хибний шлях. Вона не виконує тих завдань, які на неї падають з морального обов"язку, як на літературу поза сферою державних партійних впливів, шпигунства, доносів і таємної поліції.

Наші письменники на еміграції, а в першу чергу літературне об"єднання, що тут існує, з самого початку пішло по хибному шляху. Літературне об"єднання на самому його вершку обсіли, поруч з порядними письменниками, удавані естети і люди без громадсько-політичних засад.

Замісць того, щоб творити ідейне, правдиве і глибоке мистецтво нашої ПРАВДИ і наших ДНІВ, бути послідовниками /не наслідувачами! / останніх великих з перед першої світової війни - Коцюбинського, Франка і Лесі Українки - вони всю енергію скупчили на одному: хто більше в українській літературі на еміграції напише "геніяльних" творів на свій смак!

Перечитайте найпопулярніші на чужині книги наших письменників з маркою літературного об"єднання. Скільки ви знайдете творів, в яких б"ється серце людини, що з переконань опинилася на еміграції, творів, що хвилюють, творів, що виховують? Майже нема таких творів!.

Один письменник у добре початому у перших двох розділах творі, захопившись штучним, нікому не потрібним пригодництвом, змальовує українців на Зеленому Клину у зовсім невідповідних для советської дійсности обставинах. Такого ельдорадо, яке створив письменник в своїй уяві, в сім"ї звіролова на далекому Сході, вже давно не було в ті часи. Де ступила нога нового володаря - а вона досягла найдальших закутків великої російської імперії - нічого від старорежимної ідилії не залишилось. В творі отже, все це вигадка, художня неправда і, як така, позитивної функції формування думок і світогляду читача не виконує.

Другий твір визначного українського письменника змальовує патологічні сексуальні прояви вдачі художньо неправдивого героя. Поза тим, що дія відбувається ще аж у 1912 році, вона вся плід хворої уяви письменника. Так може писати людина, яка зовсім забула, що його надруковане писання будуть читати люди сексуально здорові.

Запитуємо автора і видавців: яку позитивну ролю виконає в українському письменстві твір, коли його, поважно підходячи, не можна рекомендувати нашій молоді?

І, нарешті, третій "твір", надрукований як програмовий на першому місці в першому альманасі літературного об"єднання. Більшого скандалу, ніж оце писання, уявити важко.

Для чого, з якої такої нагальної потреби припало псувати папір на друк чернеток уявних геніїв, які свого "Фавста" чи "Війну і мир" ще не написали і можна напевне сказати, що вже не напишуть? Кому потрібен набір фраз, писаний на коліні, де все змішалось: і коні і люди, і "зікорки" і французька мова, і німці і повії, і спеку-

лянти і терористи, і... хто зна ще що, без почуття міри, без глузду, без жодного такту і... пошани до читача?...

Лев Толстой "Війну і мир" - твір на 5 тисяч сторінок - переписував два десятки разів.

Рукописи Золя поруч з текстом мають схематичні пляни домів і квартир, де жили його герої. Це для того, щоб все до найменших деталів відповідало життєвій правді.

Рукописи Чехова написані, переписані, по переписаному ще кільканадцять разів переправлені оливцем, атраментом, лаяком, так, що за його власним виразом "рукопис мав кілька поверхів".

Тому їх і подібних їм письменників твори є безсмертними. Тому читач їх перечитує по кілька разів, знає на пам"ять цілі уступи, на поведінці деяких з них будує своє життя, або, навпаки, позбувається деяких негативних рис своєї вдачі завдяки творам справжніх письменників.

Запитання нашим "гемінгвеям": чи їх твори зазнають подібної обробки? Чи коштують вони їм стільки праці, нервів, здоров"я? Чи знайоме їм почуття мук слова, за висловом поета, сильніших за які нема на світі мук?

І не раз думаєш собі: а що, якби раптом ми змогли опинитися серед наших рідних у Києві, Харкові, взагалі на своїй землі. З чим би ми приїхали туди, як письменники? Де твори, писані на волі? Чи читали б їх люди денно і нічно? Чи знайшли б вони в них ту життєву і мистецьку ПРАВДУ, до якої там роками пориваються їх душі і серця?.

Не знайшли б вони таких творів...Нема тут таких творів...І це найбільше нещастя нашої літератури на вигнанні.

Літературне об"єднання, що згромадило довкола себе українських письменників, провадить конференції і дискутує проблеми "великої літератури". Але коли уважно придивитися до тих конференцій і дискусій по них, то лишається враження...погане лишається враження.

Конкретно: частина рефератів / і то саме програмових! / і дискусій по них скидаються скоріш на легкоатлетичні змагання в якомусь спортовому товаристві, ніж на поважну фахову працю поважних людей. Від конференцій таким чином лишається враження, наче б оті програмові "критики" і "літературознавці" спеціяльно виступають, щоб переконати інших в геніяльності і ерудиції своїй, але не переконавши, звичайно, в тому нікого, повертаються "во своясі" вдоволені, що хоч... галасу "геніяльного" наробили!

А коли говорити про суть спорів чи дискусій, то це скоріш будуть лекції на курсах підвищення кваліфікації викладачів літератури середніх шкіл, ніж постановка і розв"язання глибоких фахових проблем. Справді, хто не знає /з письменників звичайно/, що українській літературі треба вийти на світовий кін з творами органічно українського національного стилю? Чи Леся Українка не органічно українська національна у всіх своїх творчих складниках? Чи не є вона настільки з власним українським національним обличчям, як Фльобер з французьким національним, а Гете з німецьким національним? Що тут є нового і для кого?

Але "критик" говорить про це з "ученим видом знатока", а письменники слухають і не протестують проти літературної абетки. Або: хто не знає, що письменникові треба знати чужі мови? І це доводиться з тією ж міною. Навіть чехівське "горлишко" від розбитої пляшки один з доморощених гемінгвеїв перекрутив на свій лад і, назвавши його "слиною в куточку рота вбивці", подав як своє розв"язання і відкриття...проблеми опису!

І в той час, коли все це говориться, пишеться і дискутується, ніхто не скаже: Панове! Та дайте ж спокій! Нам творів треба, а не"філософії мудреців" року Божого 1946-го!

III. Геть моду? Де наші твори, що сколихнули б світ!

І тут підходимо до основного: ми нація, найбільше потерпіла з усіх націй світу. Ні поляки, ні французи, ні німці, ніякий інший нарід, великий чи малий, не має таких втрат, як мають їх українці.

Нашу землю 30 літ душить, терзає і нівечить лютий ворог. Нашу еліту - письменників, вчених, мистців на 75% вистріляно. Цвіт народу селянство на 100% пограбовано і перетворено на жебраків. Де ще є така країна в світі, що має такі втрати і так знедолена, спустошена? Нема такої іншої країни в світі.

І в світлі цих фактів, чи має моральне право та частина інтелігенції-письменників, що чудом врятувалися від фізичного знищення і якої покликанням є усвідомлювати свій і чужий народ, чи має вона моральне право займатися "етюдами про незрозуміле", пропагувати екзистенціялізм /саме пропагувати, а не ознайомлювати з ним!/, літати в піднебессю, малпувати всяких звироднілих естетів західньої Европи, а своїх болів, своєї розп"ятої землі не бачити, не помічати?

Що це як не дешева мода /мовляв, ми теж література резистансу!/ писати в 1946-47 роках романи про німецьку окупацію /яка для України впала назавжди/, а не бачити, не помічати, що 30 літ йде змагання з одвічним ворогом і ніяк не відомо чим воно для нас скінчиться, чи перемогою, чи поразкою на віки?

І коли вже судилося українському народові, як державі, як нації, як одиниці, що етнічно і психічно відмінна від усіх її сусідів, пропасти, розплинутися у каламутному морі північного наїздника, то хай хоч у літературі залишиться "Слово про похід... України"!

Чи панове організатори і надхненники літературного руху на еміграції так захопилися епітетом "письменники", що не почувають, які обов"язки це звання на них покладає?

Та ж всякі розмови про літературу "далекого прицілу", про "поезію цілої людини" - пусте базікання, якщо зважити, що діється з нами і довкола нас!

Нам треба творів, що оживили б прив"ялі душі нашого народу на вигнанні. Нам треба творів, що воскресили б індівідуальну і громадську мораль в душах молодого покоління. Нарешті, нам треба творів, ЯКИХ ТАМ, В УКРАЇНІ, В УМОВАХ ТЕРОРУ І НАСИЛЬСТВА ПИСЬМЕННИКИ НЕ МОЖУТЬ НАПИСАТИ, а ми можемо написати їх тут!

І про це треба писати, і це треба обговорювати, а не доводити, що наші поети на еміграції вже перевищили своїми творами лавреатів нобелевських премій.

Між тим, як творів, що сколихнули б світ на теми нашого недавнього страшного минулого і ще страшнішого сьогодні - нема. Де твір про большевицьку масакру українського селянства в часи колективізації 1929-30 років? Де твір про всенародне повстання України проти колективізації, на втихомирення якого влада посилала цілі полки і дивізії регулярного війська з гарматами і танками в ті ж 30 роки? Де твір про вселюдний жах "експериментального голоду" 1933 року в Україні? Де твір про трагедію українського інтелігента, сина своєї землі, культури, традицій і мови? Де наш Івар Карено? Де наш Вільгельм Телль? Де наша епопея "Боги прагнуть" на матеріялі чорних діл Кремля? Де, нарешті, гаряча поезія нащадків Шевченка, Франка, Лесі Українки?

Для чого ота гонитва за "модним", вишуканим, "незрозумілим"? Для чого ота забавка в "Апостоли", "Лжу" і писанина "етюдів про незрозуміле"? Чи ви, автори, думаєте, що такого роду "література наснажить наш народ до боротьби, як наснажувала і наснажує ще

сьогодні поезія "цілої людини" Шевченка? Чи може ви гадаєте,що після вашої пропаганди "незрозумілого",вас попросять до Сартра в гості і назовуть європейцем?

Даремно!

Ви не маєте своєї хати,свого кусника хліба і навіть душу вашу може кожночасно забрати у вас окупант,оно прийде для нього сприятлива кон"юнктура! Не забувайте про це і цю вашу трагедію відобразіть у ваших творах "цілої людини"!

Відчай бере,як подумаєш:доки буде панувати серед нас безголов"я? Доки воно буде панувати в політиці,в громадському житті,а тепер ще і в літературі? Адже ж попри всі базікання про "велику літературу",рубікон Франка чи Лесі Українки не перейдено і ще далеко не перейдено нашими доморощеними гемінгвеями.Чого ж ламатися у відчинені двері?

Література наша на чужині не виконує основного свого призначення:правдиво усвідомлювати свою націю /не говорячи про цей обов"язок перед чужинцями/. Літературу нашу на чужині заполонив ділок, кон"юнктурник,шукач легкої слави,нездара і безвольний інтелігент,що в оточуючому галасі очманів і не знає,що йому робити.

IУ. Слово до справжніх письменників.

Ці слова звернені до тих літераторів,що почувають себе політичними емігрантами,елітою українського народу на чужині,а не прилизаними панками в краватках,покорителями сердець таборових пань і панночок.

До тих,для кого біль сердець рідних там удома злився з болем їхнього серця тут.

А головно до тих, що МАЮТЬ ЩО СКАЗАТИ І МОЖУТЬ СКАЗАТИ. До тих,що в літературу йшли не заради легкої слави,моди чи добрих заробітків.

Дивіться,правдиві письменники,що робиться довкола вас! Слухайте,як стогне рідна земля! Не будьте людьми з ватою у вухах і рожевими окулярами на носі! "Вивчайте закономірності літературного процесу"! Але не забувайте,що матір ваша,не символічна в римах і алітераціях,що часто під іменем України в шаблонових творах виступає,- а реальна мати-селянка,що в добу "найвищої техніки колгоспного господарювання" і "колгоспної заможности" за зібрані на колгоспному полі колоски ДЕСЯТ ЛІТ КОНЦТАБОРІВ за державним законом одержує!

Думаю, що це важніша тема, ніж подорож Галочки до Енгерслебена в присутності знайомого письменника,цікавіша за "незрозумілу" поему "Батько й син" і до неї "етюдів про незрозуміле" не треба писати.

. . . . . .

Американська письменниця Перль Бак написала надзвичайно талановитий твір "Земля",перекладений на всі мови світу. В ньому вона змалювала трагедію китайського селянина,не зважаючи на те, що Китай має своїх письменників. Може і до нас мусить приїхати якась "варяжська"письменниця і описати трагедію українського селянина, поки ми будемо бавитися в "Хорси","Мури", ""Арки" і як радить один із письменників-"новаторів" блукати закутинами мрій?...

І як після всього цього не згадати таких справжніх письменників,як син незалежної Польщі Міцкевич,представник ліберальної Росії дворянин Герцен і наш поет на засланні Великий Шевченко?...

Жили вони поза своїм краєм, але чи ж не були вони найкращими синами своєї Батьківщини?...

Прикладів і фактів доситъ.

Українська література на чужині повинна виконати своє призначення - показати світові трагедію України і її народу.

Українська література повинна своєму народові тепер сказати,

Хто ми, чиїх батьків сини,
Ким, за що закуті?...

Інакше й існувати не варт.

Інш. література в сучасних обставинах українському народові не потрібна.-

ГОЛОС ВІЛЬНОГО, НЕЗАЛЕЖНОГО І ПРАВДИВОГО ПИСЬМЕННИКА:

..."Вільний письменник у вільній країні - не знаряддя уряду. Боротьба за вільну культуру поєднує також бортьбу проти шабльону. Письменникові вільно продавати свої твори, але невільно продавати самого себе.

Ми почуваємо себе солідарними з советськими письменниками. Ми знаємо, як це пригнічує, коли позад вас стоїть цензура, а далі трохи і поліція."

І.А.Ласкі - З промови на першому німецькому конгресі в Берліні.

КОМЕНТАР "ЗНАРЯДДЯ УРЯДУ":

...Я чув промову невідомого письменнка Ласкі. Я дуже задоволений, що нарешті побачив живого підпалювача війни".

В.Катаєв - советський гість на вищезгаданому конгресі письменників.

ДОДАТКОВІ КОМЕНТАРІ ЗАЙВІ.

Ганна ЧЕРІНЬ

Чистість духа, як своєрідний оптимізм

/ Про драму Ж.Ануї "Пасажир без багажа"/

Французький драматург Жан Ануї, твори якого останнім часом завоювали не лише французьку, а й всеевропейську сцену, належить до однієї з наймодерніших течій - екзистенціялізму. Початок слави Ануї поклала його п"єса "Пасажир без багажа", яка була пізніше й зафільмована. Зміст її /коротко/ такий: під час світової війни один солдат втратив пам"ять. Зустрівшись із своєю колишньою нареченою та родичами, він помалу починає пригадувати минуле. Жах огортає його, коли він вдумується, наскільки жалюгідним і нікчемним було його життя. Замісць того, щоб знову входити в стару течію, він безоглядно все лишає, щоб без багажу минувшини почати нове життя.

Ануї має цікавий метод: він бере старі, як світ, античні сюжети і вкладає в них цілком новий психологічний зміст. Так, наприклад, використовуючи грецькі джерела в "Антігоні", Ануї робить наголос на протиставленні чистої серцем Антігони її дядькові Креону та всьому оточенню взагалі.

Ще сміливіше переформовує він античний міт про Орфея та Евридіку. З відомою історією про славетного співця, що своїм мистецтвом покоряв людей, звірів, каміння і навіть здобув прихильність бога підземного світу Гадеса, що повернув йому з царства мертвих його дружину.

x

x x

Коли розсувається завіса перед першим актом, глядач бачить сучасну почекальню на залізничній станції в південній Франції. Між нечисленими пасажирами впадає в очі молода людина в чорному, що зветься коротко Гайн і символізує Смерть. Всі інші дієві особи реальні, може аж занадто реальні. Ось входить старий базіка, що, фальшиво бринькаючи на арфі, заробляє цим гроші на наперед обсмаковані вина й закуски. Всі його розмови точаться довкола їжі й грошей. Та цих слів майже не чує його колега, молодий талановитий скрипаль. Це - син його, Орфей, що з милосердя до старого батька тиняється з ним "за компанію". Ось їх розмова:

Батько: Ти сьогодні знервований, мій хлопче! Рагу було чудове! Ех ти, тюхтію, в твоїм віці я насолоджувався життям! А кохання? Чи ти, власне, коли думав про те, що таке кохання, любов?

Орфей: Любов? Що це таке? Може це ті дівчата, яких ми з тобою зустрічали?...

Батько: Ах, хто зна, де зустрінеш кохання! Скажи-но краще: чи я дуже лисий? Он та кельнерша біля буфету чудова. Правда, трохи затоненька... Скорше пасує для тебе...

Орфей: Я вийду трохи на перон... Ми маємо ще годину часу.

В почекальню заходить молода артистка Евридіка. Не в античній тозі, а в пишній двокольоровій суконці по коліна. Її схвилювала гра молодого скрипаля.

На пероні є також мати Евридіки. Діялог матері з дочкою ще раз підкреслює глибину прірви між міщанським, обмеженим світоглядом та прагнучою до ідеалів, чеснот і правди молодою душею. Мати дуже кокетує зі своїм підстаркуватим коханцем, називаючи його "любеньким" та "зайчиком". Тут же, на пероні, знайомляться Орфей та Евридіка. Погляди-стріли. Серце лине до серця. Любов з першого погляду.

Орфей: Ми ніколи не розлучимось.
Евридіка: Чи Ви це присягаєте?
Орфей: Клянусь!
Евридіка: Моїм життям?
Орфей: Вашим життям!
Евридіка: О, як Ви гарно всміхаєтесь!
Орфей: А Ви – взагалі не смієтесь...
Евридіка: Якщо я щаслива – ніколи.
Орфей: Мені здавалось, що Ви нещасливі.
Евридіка: Ви вперті, як всі мужчини. Але вже все сталося. Заварили ми кашу, яку змушені будемо самі й розхльобувати... Буде буря!
Орфей: Ви думаєте, що з нами щось трапиться?
Евридіка: Те, що вже траплялось всім чоловікам та жінкам на світі.
Орфей: Що ж? Щось цікаве, гарне, страшне?
Евридіка: Також і обман, і бруд... Ми будемо дуже нещасливі.
Орфей: Яке щастя!

Любляче серце бажає пізнати все теперішнє й минуле, всю істоту коханої.

Орфей: Хто ти? Мені здається, що я тебе вже давно знаю.
Евридіка: Хто я? Не питай. Це не має значення.
Орфей: Хто ти? Я знаю, що вже запізно питати, бо я тебе покинути не зміг би... Ти так раптово стала на моїм путі... Я обірвав гру й схопив тебе в обійми!... Хто ти?
Евридіка: Хіба я знаю, хто ти? І все ж я тебе про те не розпитую.

В цей час входить подруга Евридіки і сповіщає, що її викликає на побачення якийсь Матіяс. Евридіка запевняє стривоженого Орфея, що вона цього Матіяса не любила, а лише жаліла.

Орфей: А перед тим?
Евридіка: Перд чим, серце?
Орфей: Перед ним!
Евридіка: Перед ним!
Орфей: Мала ти інших коханців?
Евридіка: Ні... Ніколи...

Батько кличе Орфея на потяг. Здивовання старого не має межи, коли він чує, що син з ним не їде. Так само Евридіка віднекується від матері. В цей час кельнер приносить звістку про те, що Матіяс кинувсь під потяг. П"яна коханням Евридіка на це може відповісти тільки: "Я не винна. Я любила тебе, а не його".

x

x x

Другий акт показує закоханих в Марселі після першої спільної ночі. Знов випливає виведений Ануї в "Пасажирі без багажа" мотив тягару минувшини. Кохання до Орфея пов"язується в Евридіки з прагненням до душевного очищення. Між коханцями відбувається така розмова:

Еврідіка: Я мушу тебе щось запитати. Якщо в житті хтось зазнав багато брудного - чи мусить він продовжувати таке життя?

Орфей: Звісно.

Еврідіка: І всі брудні картини, всі люди, навіть ті, кого ненавидиш, всі колись почуті болючі слова - невже вони лишаються навіки в нашій душі? Невже рука зберігає всі ті дотики, що вона будь-коли відчувала?

Орфей: Певно.

Еврідіка: Але, якщо це так, то ніколи не можна залишитись самим собою! Не можна бути такою, як бажаєш від щирого серця? Якщо навіки лишаються кожне слово, кожна блудлива усмішка, якщо кожен нечистий дотик прилипає до нашої шкіри, то, виходить, ніколи не можна змінитись?

Орфей: Що ти цим хочеш сказати?

Еврідіка: А ти думаєш, що можна було б себе змалку зовсім інакше поводити, якби знаття, що колись захочеться бути зовсім, зовсім чистою? А що - коли у всьому признатись? Сказати: я зробив те і те, сказав ті і ті слова, я дозволив комусь... Коли про все це признатись, наприклад, своєму коханому... Чи будуть тоді всі ці речі навіки забуті? Як про це думають мудреці?

Орфей: Так... Це називають сповіддю. Після неї відчуваєш себе відродженим, сліпуче чистим...

Еврідіка: Чи певні цього мудреці?

Орфей: Так вони, у всякім разі, запевняють.

Еврідіка: А якщо вони помиляються? Або - якщо вони це кажуть, аби тільки нас вивідати? А потім про це скрізь піде розголос... І таки зостанеться все в душі і в пам"яті на ціле життя. Не довіряю я твоїм вченим. Я думаю, що краще не признаватись. Або - якщо все так просто, як вчора між нами, то - розкрити серце.

Входить кельнер і пропонує Орфеєві заповнити внизу готельну анкету. Його відсутність кельнер використовує, щоб передати Еврідіці лист, прочитавши який вона раптово блідне й виходить з кімнати. Знов, як і перед самогубством Матіяса, з"являється чорний Гайн. Цього разу він знаменує смерть Еврідіки, що загинула під час автомобільної катастрофи дорогою до Тулузи.

Ще перед тим, як ця звістка дійшла до Орфея, в готелі його відвідує імпрессаріо Еврідіки - Дула. Він намагається розвінчати образ Еврідіки:

"Може вона Вам здається янголом. То погляньте на мене, хлопчику: чи ж міг би я спокусити янгола?"Далі Дула сповіщає Орфеєві, що Еврідіка була також його коханкою і що це він її викликав сьогодні листом на побачення на вокзалі.

Дула: Якщо вона на пероні, я маю рацію. Тоді Ваша вірно любляча, непорочна Еврідіка - просто сон. В такому разі Вам нема більш про що з нею говорити.

Орфей: Скажіть їй, що я її люблю.

Дула: О, за це вона Вам подарує сльозинку, але не більше. Вона дуже чутлива.

Орфей: Скажіть їй, що вона не така, як її вважають інші, а така, як я її знаю.

Дула: Це було б занадто складно для вокзальних розмов. Ось за хвилю вона й сама нам скаже, яка вона.

Звістка про смерть Евридіки перериває ці суперечки.

x

x x

Третій акт переносить нас з реальних / коли не зважати на символічну фігуру Смерти - Гайна/ обставин в область чисто-духового. Дія відбувається на тому ж пероні перед провінційною почекальнею, що і в першому акті, але це - царство тіней, в якому перебуває й померла Евридіка. Орфей гине з бажання побачити знов Евридіку, і Гайн обіцяє це йому під умовою, що до ранку Орфей не сміє глянути на лице коханої. Закохані зустрічаються.

<u>Орфей:</u> Ти тут?

<u>Евридіка:</u> Так, любий! Як довго ми не бачились!

<u>Орфей:</u> Мені дозволили взяти тебе з собою, але я не смію перед світанком на тебе глянути.

<u>Евридіка:</u> Так, любий, мені це теж казали.

<u>Орфей:</u> Ми почекаємо до ранку. Коли вийде кельнер до першого потягу, ми вільні. Ми тоді замовимо гарячої кави та чогось ззісти. Ти будеш жити. Адже ти дуже замерзла?

<u>Евридіка:</u> Так, страшенно змерзла.Там дуже холодно. Але я не смію про це розповідати. Тільки до того моменту, коли шофер посміхнувсь до люстерка, в якому видко, що діється ззаду і наскочив на вантажне авто,

<u>Орфей:</u> Шофер обернувсь і в люстерко всміхнувся до тебе?

<u>Евридіка:</u> Ах, ти ж знаєш південних французів! Вони ж певні, що всі жінки в них закохані. Але я зовсім не хотіла, щоб він мені посміхався.

<u>Орфей:</u> Він сміявся до тебе?

<u>Евридіка:</u> Авжеж. Я тобі потім роз"ясню,любий. Він повернув колесо назад, всі закричали. Я бачила, як перекинулось вантажне авто, і шоферова усмішка перейшла в гримасу болю. Це все. Що було далі - я не смію розповісти.

Ревнивий Орфей намагається дізнатися правди про відносини між Евридікою й Дула. Евридіка молить його не гарячитись і не поспішати, але Орфей, мов маніяк, повторює все ті ж слова:"я мушу глянути тобі в вічі! Я мушу знати правду! Неначе в тумані Евридіку оточують обличчя й постаті: Дула, француз-шофер,мати Евридіки та її коханець, кельнер і буфетниця з вокзалу, батько Орфея й,нарешті,- Гайн. Висвітлюється чиста душа Евридіки, яка особливо віддзеркалюється в її прощальному листі до Орфея:

" Я мушу йти від тебе, коханий! Я вже вчора боялась - це так важко... В твоїх очах я була прекрасною - прекрасною в найвищому значенні цього слова, бо я знаю, врешті, що зовнішність мою ти не вважаєш такою вже гарною. В твоїх очах я була чистою, щирою, немов твоя менша сестра. Але надовго це мені не вдалося б. Особливо тепер, коли на дорозі став інший. Він мені передав листа,той інший, про якого я тобі ніколи не говорила і який був також моїм коханцем. Але не вір, що я його любила, як про це він тобі мабуть буде твердити.Ти цього не зрозумієш, я знаю наперед. Алеж це все було, коли я ще тебе не знала. Цнотливість пристойних панночок здавалась мені смішною. Їх звичай гордо зберігати щось для найбагатшого покупця заслуговує зневаги. Але з учорашнього дня я цнотливіша за них. З учорашнього дня я червонію, коли відчуваю на собі чийсь погляд. Я здригаюсь, коли до мене хтось необачно доторкується. Думка, що хтось міг би мене похітливо бажати, викликає у мене сльози сорому. Я покидаю тебе, мій любий, не через страх, що він тобі може розповісти про те <u>як</u> він мене знав, а через страх

що то мене вже не зможеш любити. Я не знаю, чи дійде це до твого розуміння. Я відходжу, бо мені соромно".

Погляд в очі Евридіки - і Орфей все зрозумів. "Прости мені, Евридіко! - скрикує він. Але заборона порушена, і Евридіка безповоротньо відходить в царство тіней.

x

x x

Заключний акт п"єси показує розрив Орфея з марнотою людського животіння. Тоді до Орфея наближається Гайн і говорить йому такі слова:

"Смерть прекрасна. Ти чув, як тільки що говорив про життя твій батько? Гротеск, правда? Жалюгідно! Ця облуда, ця фальшивість, ця нещирість!...Пройди кілька кроків з твоєю маленькою Евридікою - і ти вже помітиш на її сукні сліди багатьох рук, а себе відчуєш немов одуреним...У противагу цьому я обіцяю тобі непорочну Евридіку з її справжнім лицем, яке їй життя не давало можливости показати:

В смерті бачить Орфей єдину можливість вічного й щирого з"єднання з Евридікою. Смерть Орфея - без театрального самогубства, а як звичайний, на думку автора, перехід в Небуття - закінчує драму.

Кожну річ можна трактувати з ріжних точок зору. Не можна по-дитячому спрощено відносити твір до занепадницьких, коли він закінчується смертю, або до оптимістичних, коли - весіллям. В тім, що Ануї яскравішими мазками на фоні загальної деградації, аморальности й тваринности малює центральні постаті високих духом і серцем людей, можна бачити своєрідний оптимізм. Відрадним з"явищем є сама ідея прагнення до Прекрасного. І не самі лише Орфей і Евридіка прагнуть до моральності: вже хоч би той факт, що драми Ануї користуються таким великим успіхом, свідчить про співзвучність інтересів глядача з поступованням героїв драми. Хай же мистецтво виховує й підтримує цей потяг до вічно Прекрасного! Орфеєві та Евридіці - молодим силам - належить майбутнє. І коли всі або більшість людей будуть думати й відчувати так, як вони, то з"єднання двох чистих душ буде можливе й на цім світі.

А. ГОЛЬЦ

"

" "

Над світом пливуть оболоки
Зелене, тече крізь ліси
світло їх.
Серце, забудь!
Тихе сонце
снує заспокійливі чари,
під колихливими квітами безліч потіх зацвіло.
Забудь! Забудь!
Чуєш: в глибинах древесних птах засвистав...
Він пісню співає свою.
Пісню про щастя!
Про щастя.

Перекл. з нім. М. Орест

Б.Г.

З ідеологічних настановлень у світі

В.ЛИПИНСЬКИЙ

ЗВЕРНЕННЯ ДО ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

...Ви дервіші,а не державники. Ви не світські лицарі,вірні до смерти Гетьманові-Монархові,що персоніфікує Державну Ідею України,- і не духовні,що всю свою душу віддають службі одному Богові в Його організованих і дисциплінованих християнських Церквах.Ви дервіші поганських матеріялістичних сект.З політики Ви робите релігію,а з релігії політику.І живете Ви від ка пищ дрібної злоби та зненависти.

Тому Ви будете ненавидіти цю книгу,бо в її найглибшім підкладі,на її дні лежить християнська релігія і кривава в своїм болі туга за відродженням під знаками хреста,вірним одному Богові і одному Гетьманові - українським лицарством.

Ми не робимо з політики релігії,ані з релігії політики, з діла світського - діла духовного,з діла кесаревого - діла Божого,або навпаки.Політика це меч і сила продуктивна,матеріяльна.Але щоб ця сила матеріяльна не обертала,як досі,українців у взаємно себе поїдаючих звірів,українські люди меча,плуга, станка,ждуть від Вас,інтелігентів,ідеї - ждуть слова духовного,яке Ви і тільки Ви,маєте обов"язок їм дати.Ви не потребуєте шукати та видумувати це слово. Воно вже сказане перед віками. Релігія християнська,що з руїн Римської Імперії і з взаємно себе поїдаючої Европи витворила нову культуру і нові держави, здатна ще й нашу Україну відродити та з руїни Державу Українську сотворити.

Тільки дайте їй,інтелігенти українські,цей вогонь,цю самопосвяту,цю безкорисність,якими горіли колишні монахи-подвижники,

ХРИСТОФОР ДАУСОН

СВІТОВЕ ПОСЛАННИЦТВО ХРИСТИЯНСТВА

...Европейська культура завдячує своє виникнення не расовій єдності,не політичній організації,а духовим силам,що з"єднали римлян і варварів в одну християнську спільноту.Але ця спільнота не обмежена засадничо на певну дружню громаду народів,з яких вона фактично складена.Ця спільнота була вже в основі всеохоплююча.Вона заснована на єдності і братерстві людей,де нема більш поганців і жидів,обрізаних і необрізаних,варварів і скитів,рабів і вільних,ні,а тільки Христос у всьому і у всіх.

Коли ця віра в теперішньому світі ще жива,тоді вона як духова основа,є для створення світового порядку не менш дужа,ніж та,якою вона сама була в минулому при створенні Европи.

І справді - християнська соціяльна думка одержує свій певний вислів тільки в світовому порядку.З самого початку саме ідеал духового унівесалізму і світове покликання християнства створили тло для християнської спільноти.

В теперішній кризі християни мають подвійну відповідальність і завдання.Щодо першої,то вони є спадкоємці давньої европейської традиції і охоронці душевного основного закону,що його створила Европа.Нема нічого в европейському минулому,що не було б сформоване під християнськими впливами або ж не було б ними зумовлене і з цього не виключені ні єретики,ні революціонери...

У другій лінії християни мають нову відповідальність і завдання супроти нової світової спільноти,яку Европа своїми науковими досягеннями і своїм колоніяль-

такі самі інтелігенти,як Ви. Сьогодні і в світі Ви можете бути подвижниками духа,бо ніхто Вас,клерків,сьогодні не грабує,не вбиває.Але будьте подвижниками!..

Навчіть їх любити,а не ненавидіти один одного.Скажіть їм,що Україна - це не рай земний,бо раю на землі не може бути,- а найкраще виконаний обов"язок супроти Бога і людей.І скажіть їм,що Україна не сотвориться хитрими спекуляціями,а тільки великим і організованим ідейним поривом і що організацію містичної сили такого пориву дає чуття <u>віри</u>,яке є в одній лише християнській релігії.

Скажіть їм,що Україна це перш за все дух,а не матерія і що тільки перемогою духа може бути з хаосу матерії сотворено щось,що є,що має свою душу,що існує - власне Україна.Скажіть їм,врешті,що у відвічній боротьбі духа з хаосом матерії нема середини: що в ній можна бути слугою або тільки Бога,або тільки діявола і що нагорода за діло Боже одержується не на землі,а в небі,Царстві Духа.

Тоді оцим поривом релігійним Ви підіймете українських людей сили матеріяльної - меча,станка і плуга - на організовану жертву,без якої України не можна сотворити.І тоді тільки вони будуть йти вірно за своїми вождями під проводом одного Першого,Гетьмана,між ними;будуть слухати їх,і не будуть втікати з побоєвищ,щоб,бува,не стратити свого пайка в земнім матеріяльнім українськім раю. Тільки великим хрестовим походом Духа на українське пекло тілесних пристрастей і хаосу матерії,можна сотворити Україну.

Ваш духовий анархізм,який для Вас дорожчий понад усе,не дає Вам стати організованими і дисциплінованими слугами одного Вівтаря.Ваші очі завидющі,а Ваші руки загребущі,- якими Ви вславились вже перед тисячу літами,- не дають Вам змоги думати про щось інше,як тільки про тілесне,матеріяльне.

ним та господарським поширенням сама собі всупереч утворила.Ця світова спільнота ще є без форми,вона ще хаос,де чинять,як здається,тільки руйнуючі сили.Вона не має в собі ні принципу порядку,ні духової сили,що могли б дати їй завершену постать і єдність.Тому засуджена на невдачу кожна спроба організувати світ мілітарною і господарською силою,позбавленою духового наставлення,бо така спроба не добачає найглибших і найжиттєздатніших факторів проблеми.Тому може неможливо відкинути претензії християнства в справі міждержавного порядку,як маловажні бо тоді політики і господарники не зможуть вигнати ті діявольські сили,що вдерлися в такий порожній дім секуляризованої цивілізації: одинока потуга,що управнена виступити проти тих руїнницьких сил і може спасти людство від духових ворогів - це <u>релігія.</u>

Світове післанництво християнства основується на уявленні духової спільноти,що перевищує всі держави і культури і яка є <u>останньою</u> метою людства.І де тільки є християнство,там залишається живий зародок єдности, підстава духового порядку,що його не може знищити ні війна, ні антагонізм господарських інтересів,ні заломання політичної організації.І нема сумніву,що будуть казати,що християни не є досить численні,що вони заслабі і завбогі на духовні і духові властивості,щоб мати біг подій під своїм впливом.Те саме можна сказати і про жидів часів пророків чи про самих християн за Римської Імперії:"Дивіться бо, браття,- писав св.Павло,- на ваших покликаних,що небагато хто мудрі по тілу,небагато хто сильні,небагато хто шляхетні". /Посл.до Коринтян,І.26./

До суті християнства безпосередньо належить те,що воно <u>не від людських засобів залежить</u> і не покладається на"силу м"яз" і що воно міряє події не за людськими і не часовими маштабами. Єдина вимога,що її воно ставить, <u>це віра</u>,і брак віри - це єдина

тому Ви не в стані великим поривом духа організованого і дисциплінованого релігією Христа об"єднати і підняти наверх до Бога українське громадянство. Ви як четвероногі повзаєте разом з ним з очима зверненими в землю,з думкою тільки про земне,тілесне,матеріяльне.І кожний з Вас у цім пізнанню творить собі за образом своїх хотінь собі божків,якими він це громадянство нещасне розбиває.

Ваші соціялістичні і націоналістичні секти,як колись пожираючі себе взаємно поганські віри,розбивають єдність Української Землі і унеможливлюють її незалежне державне існування...Ваш містицизм - одинока сила,яка пхає Вас до акції.Це незнаючий ніякої міри містицизм поганський.Ви вірите,що Ваш, Вами ж самими для Ваших потреб матеріяльних зроблений божок переможе чужого такого самого божка.Ці божки Ваші злобні, кровожадні,і Ви вимагаєте для них фанатизму звіря,бо вся їх сила чудодійна міряється земним,тілесним,матеріяльним. І якщо божок Ваш,зараз же тут на землі вас не нагородить,як він не дає Вам посад,грошей, отаманій,Ви розтрощуєте його. Зміняєте свої віхи - віру і робите собі зараз другого,"лучшого" божка.В пустелю троглодитів повертаються всі,що забули про одного Бога-Духа,матеріялістичні культури.-

Писано 1926 року.

річ,що може спричинити занепад для божеських справ.

Тому надія світу останньо побудована на існуванню духового ядра вірних,носіїв зародку єдности.

Всі люди і кожна людська громада і вища культура покликані до цієї єдности.Всі повинні вносити свою особливу і своєрідну вкладку в життя цілого.В теперішньому стані світового безладдя,де кожна громада тільки на те зважає,щоб свої заміри без огляду на права інших чи на життя спільноти просадити політично-силованими засобами,таке покликання зведено на ніщо.Примирення народів можна досягнути в глибшому пляні,як політична сила чи господарські інтереси. Примирення народів це істотне духове завдання,що вимагає духового погляду,що є вірою,і духової волі,що міститься в любові.

Ми бачимо за наших днів,що діється у світі,коли дух ненависти стає рушійною силою велетенської державної машини,збудованої модерною наукою і організацією.Перед цим лихом бліднуть усі політичні різниці і всі клясові,національні і расові відмінності,як речі незначні.Сила духа це єдина потуга досить сили,щоб побороти темні сили.В минулому християни стояли супроти поганської цивілізації Римської Імперії і супроти поганського дикунства її варварських здобутків і перемогли і одне і друге. Новітнє поганство,що ми його бачимо перед собою,є в силу своєї холодної нелюдяности і свого наукового використовування зла куди жахливіше,як ті обидва.

Але коли ми маємо віру в силу духа,тоді мусимо також вірити в переможність цього лиха.Бо сили цього світу,як би вони не були жахливі,це сліпі сили.Вони безсилі супроти того духа,що є Володар і Життєдавець!І всі їхні вимудровані штуки для закріпощення людського духа в певній безсилі проти тих вищих потуг духового пізнання і духової волі,що є найголовнішим даром Святого Духа.

Писано підчас II-ої світ.війни.

"

" "

Кожна національна ідеологія,крім свого безпосереднього, вужчого кола питань і справ своеї землі і свого народу,повинна мати ще й свій ширший круг-базу світового порядку.І ось таким чином,бувши у своїй широкій базі універсальною,а у своїй вужчій традиційно-патріотичною,національна ідеологія не може бути націоналістичною.*

Ширший круг-база В.Липинського - християнство.Як відомо, Передмову до своїх "Листів",звідки ми беремо поданий вище витяг, В.Липинський написав уже по їх закінченні,а саме 1926 року. /Останній лист:"Покликання "варягів",чи організація хліборобів" датований 1925 роком/.З того часу проминуло понад 20 літ,зокрема прогриміла друга світова війна,що,немов буревій, спустошила і знищила не тільки багато матеріяльного добра,але й багато здобутків людського духа.

Тому для нас дуже важно встановити,чи не підпали знищенню під зубами часу і вибухами бомб основні думки /"перші речі"/, на яких стоїть ідеологія українського трудового монархізму.

Підкреслюемо,що мова йде про <u>основні</u> точки ідеологічного, а не програмового порядку.

Дехто з земляків-противників В.Липинського у своїй короткозорості,а може й наслідком духового артеріосклерозу,зразу по виході у світ "Листів" просто заявив,що писання його,Липинського,це відстала чорна реакція,бо,мовляв,з Бога починає! І повернулися згірдливо до нього спиною.Цим В.Липинський мав бути похований духово.Але коли ми порівняемо думки Липинського,що вмер 1931 року,з думками Хр.Даусона,що е в розквіті сил духових і до голосу якого прислухаються широкі кола не тільки англійського громадянства,то нас вражае надзвичайна їх подібність.

Різниця основана на тому,що у бездержавного українця В.Липинського думки зосереджені головно на Україні,тоді як у державного англійця,члена британської спільноти народів,думка зосереджується на ширшому крузі,на світовій спільноті народів і на світовому порядку.

Часи змінилися,але основні точки ідеології Трудового Монархізму живуть і житимуть.

<u>ПРИМІТКА</u>: Christofer Dawson від 1946 року провадить виклади в Едінбурзькому університеті /Шотляндія/,що їх зачисляють до найуспішніших у Великобританії викладів про релігію і філософію.Запрошення Даусона на цю катедру вказує,що він у всіх визнавців різних релігій і релігійних течій вважається за найвизначнішого соціял-філософа і соціолога.Зі зброею всебічноосвіченого історика і на засаді проникливої християнської філософії, він у своїх писаннях: "The Making of Europe","Religion and the Modern State", " The modern Dilemma" та інших подає відповіді і висновки на всі наші сучасні запити.

---

* Це знаходимо в таких словах В.Липинського,коли він каже, що ідею національного післанництва /месіянізм/..."чи це буде месіянізм старовинних греків і римлян,чи...скрізь ми бачимо в цьому різні прояви одного і того самого почуття самоповаги,національної чести,національної гордости,виявленого в великім, творчім пориві даної верстви до здобуття для своеї нації окремого,Богом і людьми оправданого місця в світі./Ст.366/.

М.І.

На ниві церковної літератури

Архиепископ МИХАЇЛ. ПОШИРЕНИЙ КАТЕХИЗИС Православної Церкви Христової для середніх шкіл. Мюнхен, 1947.

Українська Православна Церква, в давніх часах славна своєю духовною освітою і богословською літературою, в наші часи має перед собою широкі завдання ту освіту і літературу будувати поновно, можна сказати, від основ. Говорячи так,не розуміємо, очевидно, творення яких нових правд християнської православної науки, а засвоєння, поширення й поглиблення науки, світогляду Православної Церкви посеред православних українців, у вихованні української православної молоді в поняттях і образах рідної мови, в сприйманні і розумінні великих "діл Божих"національною психікою, своєю мовою /Д і я н. П, 8-11/. Доба відродження Української Православної Церкви з 1917 року не була сприятливою для видання церковної літератури в українській мові,чи то в перекладах, чи творів оригінальних. Бо на Великій Україні, одночасно з національно-церковним відродженням,почалась і антицерковна та взагалі антирелігійна боротьба з захопленням України большевицькою владою, в руках якої і в цілковитому розпорядженні опинилось друковане слово і всі його засоби. На Західній же Україні під Польщею розвиток православної богословської літератури в українській мові, яка мала б заступити російську, був спинений польською владою, яка богословську освіту для православних в Польщі запровадила /при Варшавському університеті і в Православному Богословському Ліцеї/ в польській мові.

Отже для Української Автокефальної Православної Церкви,що опинилась на еміграції, у всьому повному значінні і важливості її стала справа творення і видання православної церковної літератури в українській мові, починаючи від елементарних підручників Закону Божого. Очевидно, щоб в так важливій справі ієрархічна влада УАПЦ повинна керувати і про розвиток цієї справи дбати. Комунікати Св.Синоду УАПЦ, друковані в поточній пресі, дійсно подавали ухвали Св.Синоду про зосередження церковного видавництва в Синоді, зокрема ж видавництва підручників науки релігії. За два роки після закінчення війни Св.Синодом самим не видано, одначе, жадного підручника, а за його, чи Митрополита УАПЦ, благословенням, появились за цей час, крім Молитвословів, підручники по Священній Історії Старого Заповіту /Архиеп.Ігоря і свящ.доц.Мих.Карачківського/ і Нового Заповіту/о. Карачківського/, видання приватного, а в останньому часі -теж приватного видання "Поширений Катехизис Православної Церкви Христової для середніх шкіл"Архиеп.Михаїла, де також зазначено: "Дано благословення Свящ.Синоду УАПЦ від 11.5.1947 пр.ч.2".

Можливо, що сам Св.Синод не має засобів до видання,як мають їх приватні особи; це справа - характеру матеріяльного.Але ж цілком слушно вищому ієрархичному проводові в Церкві належить

мати догляд над виданням книг,призначених для релігійного виховання й освіти дітей і молоді по школах. Отже благословення Св. Синоду рівнозначне його власному виданню тої чи іншої книги,бо тим благословенням книга апробується і рекомендується для вжитку, як книжка доброї якости і пожиточна.

Найважливішим з церковно-богословської літератури треба вважати, на нашу думку, як раз "Катехизис", чи короткий, чи поширений, бо це є "Ісповідання віри" Церкви, це є основи догматичної і моральної її науки для приналежних до тієї Церкви, а назовні, для інших Церков і віровизнань, репрезентація тієї Церкви. Тому до "Катехизисів" завжди ставились високі вимоги при їх укладанні щодо змісту їх, плану, мови. Цим пояснюється, що "Пространний Катихизис" Московського митрополита Філарета /Дроздова/, виданий перший раз р. 1823, до кінця XIX віку не мав конкурентів, а тільки наслідувачів; цілі покоління правд. віри православної навчались з того "Катихизису". А митрополит Київський Антоній /Храповицький/, видаючи свій катехизис через сто літ після першого видання катехизиса митр.Філарета, назвав його тільки О п и т о м /спробою/Христіанскаго Православнаго Катихизиса /р. 1924/, кажучи у передмові: "Хоч я писав у своїй спробі Катехизиса те, що виносив у своїй душі більш як 30 років, але, будучи цілком свідомий того, що така праця, як укладання дубового катехизису, повинна бути перевірена цілими громадами ієрархів і богословів, я можу назвати свою працю тільки матеріялом для такої громади і зовсім не буду стояти на своїй редакції, коли мені покажуть, що те чи інше неправильно в ній викладено, або являється непідходячим для уміщення в підручникові.."

Ми не знаємо практики Св.Синода УАПЦ при уділенні ним благословення для того чи іншого видання, а в даному разі для "Поширеного Катехизиса" Архиеп.Михаїла. Припускаємо, що цей акт не міг бути профформою тільки з занесенням до протоколу Засідання Св.Синоду, тим більше, що "зміст цього Поширеного Катехизиса Православної Церкви, - як зазначає автор на обкладинці книги,- являє собою курс лекцій, читаних у Богословсько-Педагогічній Академії",- виходить - Комісії з професорів тої Академії міг доручити Св.Синод розглянути "Поширений Катехизис" і на підставі її оцінки уділити свого благословення.

Залишаючи, одначе, ті чи інші припущення, а вважаючи, з другого боку, появу першого катехизиса з благословення Св.Синоду УАПЦ дуже важливою подією в житті УАПЦ, - не можемо пройти мимо неї та не подати де-яких зауважень, викликаних поданими нище поглядами на значіння "Катехизиса" в житті Церкви, в застосуванні цих поглядів до благословленого Св.Синодом УАПЦ "Поширеного Катехизиса" Архиепископа Михаїла.

- I -

З глибокої старовини катехизиси в християнській Церкві мають свою форму, яка так і зветься к а т е х и з и ч н о ю в методиках навчання. Це форма - питайно-відповідальна. В новіших часах почали застосовувати і викладову форму в катехизисах. На наш погляд, оснований на власній практиці, а також і багатьох законовчителів, з якими доводилось обмінюватись думками,катехизична форма при навчанні правд віри являється більш оправданою і доцільною, хоч і труднішою для автора катехизису. Вона вимагає стислости, ясности, логічности у формулюванні питання і відповіди на нього, а в звязку з цим вимагає й обробленої мови,добору слів відповідних, без зайвої балаканини, правильної побудови речень. Звідсіля зрозумілою являється вимога заучування багатьох з важливих відповідей Катехизису, як і священих текс-

~~тів, напамять~~, що залишається в свідомості на все життя.

Автор "Поширеного Катехизису" вжив викладової форми в свому Катехизисі. У передмові він пише: "Догмати віри я розмістив у систематичному порядкові звязаними оповіданнями для легшого вивчення як самого смисла догмата, так і текстів, які його стверджують". Признаємося, що не зовсім розуміємо тут автора. Що то за "звязані оповідання догматів віри для легшого вивчення смисла догматів і текстів"? Коли йде властиво про "догмати віри" /заголовок такий знаходимо на стор. 24/, то порядок викладу їх опреділюється в Катехизисі символом віри, а зовсім не "розміщенням їх у систематичному порядкові звязаними оповіданнями/?/" автора.

Розуміючи під "оповіданнями" викладову форму, приняту автором, повинні сказати, що ця форма дійсно спричинилась до непотрібного поширення Катехизису вставками ліричного характеру, як, напр., стор. 7-10, про "кавуни, дині, помидори, груші, яблука, сливи, персики, різні ягоди", на яких написано: "то для тебе, бери та споживай! А хто написав"? І т.д./Учневі легко може прийти тут до голови цілий ряд рослин, споживання яких викликує хвороби і навіть смерть/. Рівно ж широка викладова форма спричинилась до того, що катехизис місцями переходить в Свящ. Історію, вже учням відому /напр., стор. 38-40/, місцями в "Науку про Богослуження" /напр. стор. 71-72/. Взагалі ж ми твердимо, що форма викладу в "Поширеному Катехизисі" архиеп. Михаїла /і помимо вставок, чи оповідань/ є з дидактично-педагогічного погляду трудною для навчання правд віри учнів середньої школи. Виклад цей, пронятий ліризмом, часто з накопиченням текстів, з переходом іноді у моралізуючу проповідь, надається для читання, але не для засвоєння по ньому правд віри, як науки Православної Церкви, учнями. Попробуйте, напр., прочитавши, переказати, або вивчити для відповіді стор. 45 /про страждання і смерть Христові/, або стор. 91-92 /Перше і друге прохання Молитви Господньої/, або стор. 13 /зовсім невдалий екскурс в психологію людини для пояснення незбагненої тайни Св.Тройці Божої/.

Висотою і глибиною догматичної науки християнської властиво й викликана сама катехизична форма початкового її засвоєння, яка допомагає формулювати науку, посилаючись на яскраві тексти Св.Письма, та не дає розпливатися в потоці слів, в якому губиться часто істина, що являється тут предметом вивчення і засвоєння.

- II -

В плані "Поширеного Катехизиса" до недоглядів, очевидно, відноситься поділ його на "Частину першу" з "Відділом першим" і "Відділом другим", в якому викладається наука про віру, "Частину другу" /"Надія Християнська"/ і "Частину третю" /"Про любов християнську"/. Бо ж сам автор на стор. 23 вказує поділ Катехизиса на "учення про віру, про надію і про любов", а значить все, що до цього, відноситься до "вступних відомостей", а не до частини першої.

Але головніш, щодо плану "Катехизису", наші застереження торкались би найперше питання, чому наука про новозавітні заповіді блаженства віднесена до частини другої /про "Надію Християнську"/, а не до частини третьої - про "Любов Християнську", змістом якої частини являються 10 заповідей Старого Заповіту. Чи ж в заповідях блаженства не міститься найбільше наука про любов християнську? І чи сам автор не каже, що "молитви одної не досить, щоб стати угодним Богу", що "до молитви треба ще додати добрі діла", і що "Господь показує нам установчі засади, з яких виходять оті <u>добрі діла</u>. Він дає нам девять Заповідей блаженства... /стор. 101/ А частину третю "Про любов християнську" автор починає словами: "Віра тоді корисна, коли об"єднується з

любовю до Бога й ближніх, що виявляється добрими ділами"/стор. 113/. Чи не ясно, що в цій же частині місце не тільки для науки 10 заповідей Старого Заповіту, а і Заповідей Нового Заповіту?

Незрозуміло далі в плані "Катехизиоу", для чого викладається наука про Бога і Його властивості у вступній частині /на стор. 10-13/, коли знову та ж наука викладається, - де їй і місце, - при вияснении відповідних членів Символа віри /стор. 27 і далі/

Так само про молитву взагалі йде виклад перед вивченням "Молитви Господньої" /стор. 87-89/ і знову ж "Про молитву взагалі" після науки про Молитву Господню /стор. 98-100/.

Прикладом хаотичности у викладі можуть бути також стор. 17-22 в Катехизисі. Тут говориться про Св.Письмо в такому порядкові: Старий і Новий Заповіти; зміст книг Старого Заповіту і книг Нового Заповіту; для чого дано Св.Письмо; скільки є книг Старого Заповіту; знову зміст старозавітних книг; чи не шкодить святості Біблії згадка в ній про жорстокі вчинки людей; як треба читати і тлумачити Св.Письмо; докази богонадхнености Св.Письма /між ними "пророцтва" і "чудеса"/; знову про кількість книг Старого Заповіту і поділ їх; кількість книг Нового Заповіту;знову про пророцтва і чуда на доказ богонадхнености Св.Письма.

- Ш -

Зміст Катехизиса, як підручника не звичайної науки,а науки про основні правди віри християнської і життя, християнського, особливо дбайливо повинен бути укладений і перевірений,щоб не було в ньому сумнівних, а тим більше, цілком неправильних думок і тверджень, суперечностей фактам, неясних чи й неправдивих дефініцій, поверхових розумовань і т.п., не кажучи вже про викривлення самої науки Церкви.

З точки погляду змісту "Поширений Катехизис" архиеп.Михаїла не погрішає там, де близько тримається, чи навіть буквально перекладає, з попередніх православних катехизисів. Натомість, при відступленні від тих джерел, часто появляються, на жаль,різні "недокладності" і "погрішності", більшої і меншої ваги. Вкажемо не на всі, а на де-які з них, важливіші.

Стор. 6. Автор дає дефініцію поняття "Божого Об"явлення" в словах, що це - "Те, що Бог Сам Себе явив першим людям - Адамові та Єві, їх дітям, внукам, і далі многим святим людям, але не в образі Божества - Духа, а в образі людини /Іс. УІ,1/. Останні слова дефініції вказують на те, що автор під "Об"явленням Божим" як джерелом для Богопізнання, розуміє буквально явлення Бога та ще "в образі людини", тоді як наука нашої Церкви розуміє під Божим Об"явленням те, що "Сам Бог відкрив людям про Себе, щоб вони могли правдиво вірувати в Нього і достойно шанувати Його,виконуючи Його святу волю", і заключене те Боже Об"явлення в Св. Письмі і в Св.Переданні, незалежно від способу чи образу передачі Його /Об"явлення/.

Стор. 6. Пізнання Бога через вивчення явищ Всесвіту й видимої природи. Чи явище Всесвіту і "видима природа" - це не одне й те саме?

Стор. 8. Чи дійсно з нашої памяти "ми, коли захочемо, можемо взяти звідтіль все, що нам потрібно /згадати/ і коли завгодно"?

Стор. 11. Як розуміти думку речення: "Поза Богом нічого нема"? Чи не повело б це до пантеістичного світогляду? Названо тут 27 властивостей Божих, а чи немає в цьому перерахованні тавтології, як: Дух і Живий, Розумний і Премудрий, Всеблагий і Вседобрий, Всеправедний і вічна Правда, Самосущій і Самобутній, Всесильний

і Всемогучий, Вседержитель і Всеуправитель, Всезадоволений, Всещасливий і Всеблажений.... Чи не краще подати учням поняття про властивості Божі, як в старих катехизисах: "Бог є Дух, вічний, всеблагий, всезнаючий, всеправедний, всемогутній, всюдисущий і незмінний"?

Стор. 12. Як зрозуміти учням /і не тільки учням/, після науки про рівність і вічність св.Тройці, фразу: "Початок же Божеських Осіб /Лиць/ - Отець"?

Стор. 14. Чи випадає в Катехизисі посилатися на Лермонтова /до того ж українським учням невідомого/?

Стор. 14. Означення поняття "релігії" /"під цим іменем ми розуміємо ставлення наше до Бога й служіння Йому" не обіймає другої сторони - відношення Божої Істоти до віруючих в Неї /.

Стор. 15. Чи "служіння Богу духом і істиною" означає служіння "душею і тілом"?

Стор. 15-16. Наука про Св.Передання, де воно зберігається, і роля в збереженні його церковної ієрархії, - не вияснена належно; найголовніше ж, - не вказано зовсім значіння Св.Передання для встановлення самого складу Канона богонадхнених книг Св.Письма.

Стор. 24. Написано: "Святі догмати знаходяться у Святому Письмі в різних книгах і в різних місцях. Для того ж, щоб вони всі стали відомі всім людям, св.отці і вчителі Церкви через Вселенські Собори виявили їх і зібрали в один список, що зветься: "Символ віри". "Символ віри" не заключає в собі всіх догматів віри Православної Церкви, бо ж і укладений він був на перших двох Вселенських соборах, викликаних єресями Арія і Македонія.

Стор. 24. Сказавши про визнання Православною Церквою семи Вселенських Соборів, автор каже: "Після розділення між сходом і заходом, вселенських соборів уже не могло бути. Тому всі собори, які відбулися після розділення Церков, вважаються лише помісцевими соборами". Така думка про неможливість в Православній Церкві Вселенського Собору після 1054 р. цілком суперечить науці Православної Церкви, згідно з якою Св.Церква є єдиною, і вона не ділиться, а від неї відпадають; рівно ж і Вселенський Собор, по науці Православної віри, являється найвищою владою Церкви на землі, про що й сам автор каже на стор. 65, всупереч стор. 24.

Стор. 26. Неправильно сказано, що "вселенські собори прийняли й затвердили постанови 10-ти помісних соборів", а також, що "всі постанови вселенських соборів і признаних ними помісцевих соборів зібрані в одну книгу, яка зветься "Номоканон". Бо ж "Номоканон" включає в собі далеко більше, ніж тут сказано /як, напр., 85 правил свв. Апостолів, цілий ряд каноничних послань Отців Церкви/, а Двукратний Помісний Собор, важливий в своїх постановах, відбувся р. 861, себто після Вселенських Соборів, і тому його постанови не могли бути затверджені Вселенським Собором.

Стор. 29. ...Творця неба й землі... "Що розуміємо під словом "небо"? Перше мир ангельський, а потім небесні оселі, серед яких перебувають ангели і духи святих праведних Божих людей /Мф. ХХУ, 34/... - Чи ці небесні оселі і творення їх треба розуміти як щось матеріяльне? Текст з Мф. ХХУ, 34 не говорить про "небесні оселі", а про "Царство, приготоване від создання світу"

Стор. 38... : заражені гріхом гордині /Адам і Єва/ вже не могли доторкнутися до дерева життя, і над їх тілом запанувала смерть ... Одначе /стор. 39/ "Господь вислав їх із раю, щоб вони тепер не доторкнулися до дерева життя"... Не могли і треба, одначе, вислати?

Стор. 39. Що обітування про майбутнього Спасителя дано було першим людям, каже передання, а не Св.Письмо, в якому ці обітування йдуть від часів Праотця Авраама. Б у т т я Ш,14 не дає таких підстав.

підстав.

Стор. 41-42. Автор каже, що "Народ пізнав у Христі небесного Посланця - Месію Христа", тільки "первосвященики й законники зненавидили Його за те, що не йшов поруч із ними в беззаконствах"... /Чи євангелисти кажуть про таку причину ненависти?/. А трохи нижче автор оповідає вже, що Пилат... "щоб заспокоїти народ, віддав Христа на знущання воякам, а потім засудив на смерть". Скарати на смерть признаного народом Месію це значить заспокоїти народ?

Стор. 43. Не можемо погодитися з твердженням, що "Закон моральний також необхідно діє, як і фізичний". Коли б так було, не було б подвигу в боротьбі з гріхом і святости. Взагалі в цьому пункті /Чи не міг би Господь спасти мир без страждань Христових/ у автора більш юридичне розуміння догмату викуплення, так розвинене в католицьких богословів, а з католицького богословія переняте у 17 віці київськими богословами.

Стор. 50. Поняття про Правосуддя Боже в кінці світу, як про вирівняння соціяльної неправди, автор висловлює в словах: "На цьому світі порушена Правда Божа, одні живуть неправдою й гнобительством і насолоджуються життям, а другі цілий вік проживають у нужді і стражданнях... Не було б правосуддя, коли б обіжені ніколи не одержали винагороди за свої страждання, а гнобителі кари за свої неправди"... Одначе - "Царство Боже не їжа й пиття, але правда, і мир і радість у Святім Дусі" / Р и м л.XIУ, 17/, і щоб сподобитися того Царства, зовсім не досить "проживати у нужді і стражданнях".

Стор. 55. Догмат про сходження Духа Святого від Бога Отця прийнято на 2 Вселенському Соборі у 8 члені Символа віри, а не правило 7-оме Ш Всел. Собора, як сказано в автора. Цим останнім правилом Ш Всел. Собора заборонено взагалі складати новий Символ віри.

Стор. 60. Апостоли... "встановили чини богослужень", - широкий вислів, що може повести до неправдивого уявлення про походження всіх чинів християнського богослужения від апостолів, коли богослужения Церковне має довгу історію свого розвитку.

Стор. 65. Дефініція: "Таїнство це - священнодія, установлена Самим Господом Іисусом Христом - Головою Церкви" - не являється кращою від принятої в катехизисах: "Таїнство є священа дія, в якій тайним образом подається людині благодать Божа або спасенна сила Божа". Бо ж не всі таїнства встановлені Самим Господом", і нема в тій дефініції істотної ознаки таїнства - дійства благодаті Божої.

Стор. 71. Тайна Святої Євхаристії "звершається Єпископами і священиками... лише в храмах на престолах на освячених архиєреями антимінсах. Відомо, що Божественна літургія з Тайною Св.Євхаристії може звершатися при нужді і не в храмах на престолах, а тільки на антимінсі, сама назва якого означає: "замість престола".

Стор. 88. Означення внутрішньої молитви, як "молитва серцем і думкою без слів" з погляду психологічного не може бути признане правильним, бо ж і почуття наші /серце/ і думки обов"язково сполучені з словами - уявленнями і поняттями. Очевидно, що тут авторові треба було сказати не "без слів", а "без виголошення, вимовлення слів"

Стор. 120. Говорячи про гріхи проти Першої заповіді і назвавши один з них "многобожство", автор підводить сюди і віру„в природу як всебога". "Така єресь, каже автор, зветься пантеізмом. Вона рівнозначна безбожництву" Як відомо, є пантеістичні релігії поганські, пантеістичні філософські системи, але ж "єресі пантеізму, рівнозначної безбожництву", історія Церкви, оскільки нам відомо, не занотувала.

Стор. 98. "Особливо угодні Господу, - пише автор, - св.псалми П с а л т и р я. Це видно з того, що Сам Христос їх співав/Мф. XXVI, 30 . В наведеній цитаті не сказано, що то були псалми/. Тому кожний християнин, який часто читає й співає перед Господом псалми П с а л т и р я, має у Господа велику ласку"... Чи такі розумування не затемнюють викладеної самим же автором попереду науки про правдиву молитву? /Стор. 87-88/.

Стор. 114. Любов до Бога "до болю душі й серця" - щось надто складне для зрозуміння учнями, бож не для болю душі, а для її радости, насолоди й блаженства християнин зміцнює в собі любов до Бога.

Стор. 120. "Розкол... є ухилення від єдности з Вселенською Церквою ззa яких небудь дрібниць по впертости або з честолюбства", таке означення зовсім не обіймає відомих в історії Церкви розколів, породнених часть глибшими причинами, ніж вказує автор.

Стор. 127. Різдвяний піст починається не з 14, а з 15 листопаду.

Стор. 127. "Коли людина сита, вона помишляє про земне,тілесне, мирське.... В ситому стані трудно й каятися. Краще каються люди, коли вони не ситі, каже Ап: хто страждає, той не грішить.../Де це сказано?/ Така проповідь голодного, чи напівголодного існування - чи не колідує з раніш поданими думками автора про соціяльну неправду в світі / стор. 50/ ?

Стор. 128. Не можемо погодитися з думкою, що піти в свято до театру значить "зневажити святість днів, які сам Бог освятив"... Висловлена в такому загальному виді думка чи не говорила б про негативне відношення Церкви до театру і інших видів мистецтва світського, про погляд на театр, як "гріховну річ" і т.п. Відношення Церкви до мистецтва, зокрема до театру, тема широка і глибока, має свою історію. Не в Катехизисі, хоч би й поширеному, нею займатися. Ми могли б тут тільки вказати, що навіть автори глибоко аскетичного світогляду в данім випадку/в питанні як проводити дні свят/ кажуть тепер про невчащання на соромницькі видовища, але не взагалі до театру.

Наведеним далеко не вичерпані ще всі, помічені нами в Катехизисі, неясності, сумнівні думки і неправильності. В кінці розгляду підручника з боку змісту хотіли б ще зазначити, що в ньому недостає у викладі науки віри ознак, які б виразно підкреслили, що це Катехизис науки віри Православної. Під цим розуміємо те, що належало б, на нашу думку, у відповідних місцях звернути увагу на головні різниці Православія від Католицтва і протестанства. Замість цього, автор, як вказано вище, допустив навіть думку про неможливість Вселенського Собору після відпадіння від Православної Церкви Західньої Християнської Церкви. Але не тільки це: автор взагалі замовчав основу соборности в устрої й управлінні Православної Церкви. "Частинами Вселенської Церкви-Церквами помісцевими,-пише автор, - керують Патріархи, Митрополити, Архиєпископи і Єпископи.../стор. 65/ А де ж собори тих Помістних Церков?...

Сказавши єдиний раз, що "навіть у християнстві багато різноманітностей у служенні Богу" і поставивши питання: "Яке ж християнське віровизнання саме найправдивіше?" - автор відповідає: "Очевидно те, яке в непорушній чистоті оберігає передані Свв. Апостолами боговідкриті істини, без додатку будь яких людських земних мудрувань і не відхилилося від апостольського учення". Але ж кожне християнське віровизнання вважає себе як раз таким. Невже й тут, в "Катехизисі Православної Церкви Христової" не треба було перед учнями і іншими вірними ясноісповідати, що таким віровизнанням є Православне, збережене Православною Східньою Церквою?.

- IУ -

В науці віри, де правди її грунтуються на текстах Св. Письма, що їх переважно треба вивчати напам"ять, правильна цитація тих текстів набірає величезної ваги. Під цим оглядом "Поширений Катехизис" архиеп. Михаїла теж має чимало недостатків. Відомо, що справа з українськими текстами Св.Письма /як і богослужбовими/ далеко не впорядкована. Але ж безпорядку того не слідувало б триматися як раз в Катехизисі.

Перш за все трудно сказати, з якого перекладу кристав автор із існуючих перекладів українських Св.Письма, наводячи тексти в свому катехизисі. Думаємо, що в багатьох випадках це був просто власний переклад, тільки невідомо, з якої мови. Наведемо де-кілька прикладів зміни священих текстів:

Стор. 12: "Ідіть, навчайте всі народи додержуватися всього,що Я заповідував вам і хрестіть їх в імя Отця і Сина і Св. Духа"/Мф. 58, 19-20/.

Треба: "Ідіть же, навчайте всі народи, хрестячи їх во імя Отця і Сина і Святого Духа / ст. 19/, Навчаючи їх зберігати все, що Я заповідав вам /ст. 20/.

Стор. 26. "Хто й Церкви не послухає, нехай буде тобі чужий, як поганець" /Мф. ХУШ, 17/ . Насправді: "Коли й Церкви не послухає, то нехай буде він тобі як невірний і митар".

Стор. 48: "Христос один раз за гріхи наші постраждав. Праведник за неправедних, щоб привести нас до Бога, був умертвлений по тілу, ожив духом і /тим Духом Він/ зійшов до таємниць ада і духом /померлих/ проповідав /воскресив/. /1 Петр. Ш, 18-19/. В цьому тексті так перекручено, що, не дивлячись на ніби пояснення /в дужках/, трудно що зрозуміти, а між тим текст ясний /у виданні Синод.друкарні у Варшаві/: "Христос, щоб привести нас до Бога, раз потерпів за гріхи, праведник за неправедних; умертвлений тілом, але оживши духом, яким Він і тим духам, що були в темниці /а не таємниці!/, прийшовши, проповідав".

Стор. 52: "На блакиті небесній" /Мф. ХХIУ, 30/ замість - "на хмарах небесних" /Також і на стор. 51/.

Стор. 53: "Ви нікому того не зробили, значить не зробили й Мені" /Мф. ХХУ, 45/. Треба: "Коли не вчинили ви цього одному з цих найменших, то й Мені не вчинили".

Стор. 57: "Бог Отець дав Його /Христа/ яко Голову Церкви, яка вижче всіх. Церква є тіло Його" /Ефес. I, 22-23/. Треба: "Поставив Його вище всього, головою для Церкви, яка есть тіло Його".

Стор. 63: "Не за Апостолів тільки Я молю"... /Іоан.ХУП, 20/. Чи в Євангеліях ця назва вживається?

Стор. 121: "Мені любі друзі Твої, Боже, - каже пр. Давид"/пс. 138, 21/. Цих слівнема в псалмі 138.

Стор. 132: Казали Апостоли: "Не можна слухати людей більше,ніж Бога" /Діян. IУ, 19/. Насправді: "Судіть, чи справедливо перед Богом слухати вас більше, ніж Бога".

Іноді автор додає до цитат Св.Письма те, чого нема,напр: на стор. 130 автор пише, що слова: "Жено, це син Твій", - Христос на хресті сказав так, "щоб вороги не помітили"... В Євангелиста зовсім про це не говориться.

Цитація розділів та віршів /стихів/ священих книг часто в Катехизисі помилкова. Напр.:

стор. 13, ряд.6 знизу: П с а л. 6,9, а треба Пс. 33,9;
стор. 12, ряд.21 сверху: Б у т т я 2.22, а треба Бут. 3, 21;
там же, ряд.19 зверху: Б у т т я 1,13, а треба 1,26;
стор. 49, ряд.23 зверху: вказано 2 Є ф е с. 4,10, коли до Єдесян є тільки одно послання;
стор. 85, ряд.9 зверху: О б я в л. Іоан. 22,15, а треба 20,15;

стор. 110, ряд. 19 зверху: 1 І о а н. 2,3, а треба 1 Іоан.3,2;
стор. 125, ряд. 9 зверху: Є в р. 22,16, а розділу 22 в Посл. до Є в р е ї в зовсім нема і таких слів: "Клянусь Мною Самим" зовсім в тексті нема /див. Є в р. 6,13/;
Стор. 127, ряд. 14 знизу: 1 І о а н. 3.16 – зовсім не відповідає приведеному текстові.
Стор. 106: приведено текст з П с. 10,7: "Праведний Господь любить правду, до праведних звернені очі Його", а на стор. 111 той же текст вже в кінці каже: "На праведних дивиться Лице Його".

Очевидно, що хаотична цитація, вільне обходження з текстами Св.Письма не повинні взагалі в богословії мати місця; належало б і в Катехизисі для учнів не раз перевірити самий текст по перекладах і цитацію його, – менше взяти текстів, але яскравіших, тим більше, що старі катехизиси мають до цього вже підібраний матеріял. Додамо до цього, що наведене в "Катехизисі" /ст. 78/ 1 апост.канонічне правило теж грішить власною добавкою автора Катехизиса, бо слів: "а інші Єпископи тієї области нехай дадуть на те свою писемну згоду" зовсім нема в тому правилі.

– У –

Відносно мови, стилю й правопису "Поширеного Катехизису" мало сказати, що підручник з цього боку залишає бажати багато кращого. Особливо вражають численні правописні, або, як прийнято називати їх в друкованій праці, "друкарські помилки". Листок машинового друку, доданий до підручника, вказує 23 друкарські помилки. Але ж дозволимо собі твердження, що таких помилок, разом з помилками в знаках пунктуації, які часто мають таке велике значіння, знайдеться в Катехизисі до 500. Виноситься враження, що підручник вийшов з друку без жадної коректи. Покликуватися на неграмотність складачів не можна; на те й існує коректа. Адже ж поточна преса українська, як і інші друковані видання українські, виходять у вигляді цілком грамотному. Чому ж підручник науки релігії, та ще й найважливіший, не міг бути грамотним, виходячи навіть з тої азбучної правди, що книга, яка йде до вивчення її в школі, не сміє бути безграмотною.

Візьмемо, напр., стор. 20 /до речі, зовсім не вказану в листку з друкарськими помилками/, де перечислюються книги Старого Заповіту /вже ці слова надруковано чомусь-то з малих літер, коли попереду – з великих/. Тут маємо: Ловит /двічі/, Паралipоменен, Екклозіаст, Езокіїля, Примудрости Соломона, Повторння Закону, Ісуса /тоді як взагалі в Катехизисі вживається "Иисус"/.

Найбільше помилок в розділових знаках: коли крапкою перервається речення, а відсутність на місці розділового знака коли затемнює речення. Спострігається нахил до широкого вживання великої літери на початку слів; напр., не знати, з яких міркувань друковано з великої літери такі слова, як шість Днів /стор. 125/, Ласкою /104/, Благодати /104/, Чесноту /105/, ступені Священства /77/, Собори /24/, Епітрахиль, Риза /67/, Докута, Епитимія /76/, Учення /101/, Дні Неділь і Свят /128/.

До мовних дефектів ми віднесли б найперше ті, що торкаються церковної чи богословської термінології.

Думаємо, що не слід вживати терміну "Богознання" замість принятого "Богопізнання". Бо знати Бога ми не можемо, ми можемо тільки віруючи в Нього, Його пізнавати. Вважаємо, що не слід заміняти принятої назви "Св.Письмо" назвою "Св.Писання" /з рос/ "В укр. мові вживається більше "Євангелія", а не "Євангеліє", а коли вже взято останнє, то родовий відмінок буде не "Євангелії" /стор. 21/. Не видається нам вдалим термін "Троїстність" /стор.

11/, чи "Троістість /без "н" - стор. 12/ Єдиного Бога. Це нагадує щось "паристе", двоїсте, троїсте", що подвоюється, потроюється. Можна б, здається, краще вживати "Троїчність", хоч цей термін і взятий з російської мови. Коли в укр.мові принято вживати не "мир", а "світ", то треба казати й про Спасителя Світу, а не Миру /стор. 45/. Вживаючи: "Особа" Пресвятої Тройці, не потребуємо додавати "Лице", як на стор. 54 написано:"... цим відрізняється від інших Лиць /Осіб/ Пресвятої Тройці."Тайна маслособорування, маслосвячення, оливосвячення" /стор. 81/, пощо аж три назви?. Термін "помісцевий собор" уперше ми почули в Катехизисі. Пощо цей новотвір, коли приняті цілком відповідні назви "Помістний", або "Краєвий"собор ? "Паскою" називають звичайно традицийне печиво на Великдень. Коли ж йде мова про Свято Воскресения Христового, то таки треба залишити, - чи з евр., чи з грецького, - "Пасха", а не "паска". /стор. 126/.

Могло б не бути, далі, в "Катехизисі" мовних дефектів, що порушують чистоту української мови, хоч їх і небагато.Такі слова, як "животини" /зам."тварини"/, "единство", "всемогутство", "середник" /зам. "посередник"/, "примети", "умерає","мислі" /зам. "думки"/,"протирічить", "людонадія", "потіряєш","родителі", "лжа", "лазячі" і тут же "лазючі" /істоти,стор. 33/, "скупидомство", "спочатковий", "строємо" / і тут же "будуємо" стор. 9/, "скотоподобіє", "погребається", "довольний","дньом", "ноччю" і т.д., або пояснення українських - російськими чи словяноськими, як - "Обявлення" - "Откровеніє" /стор. 6/, "відплата" - "возмездіє" /стор. 43/, " не буде часу /времені"/- стор. 84, - могли б не бути в підручникові. Те ж треба сказати про де-які "вульгаризми" в Катехизисі, як. напр. "людина виплодилася із будьяких животин", - "тоді вона нічим не відрізняється від животин, хіба тільки тим, що підліша" /стор. 5.До речі: тут виходить, що "животини" підлі, а це ще підліша/; "лайка в Бога" /стор. 124/, або: "дізнавшись про милі якости /Божі/, не можемо лишатися байдужими до Нього" /стор. 14/.

Стилистичні дефекти постали часто від друкарських помилок в знаках пунктуації, від чого побічні речення залишались іноді без головного.Невластивий вираз - "двоє послань" апостола Петра, "троє послань" апостола Іоана, "двоє до Коринфян", двоє /навіть з помилкою то вже "дває"/ до Солунян, "дває до Тимефія" /стор. 21/. Як правило майже, в Катехизисі на запитання, що таке є той, чи інший предмет, чи поняття, - відповіді починаються займенником "це то" без повторення назви самого означуваного предмета, чи поняття, чи образа. "Що таке - Церква? Це установлена Богом громада людей..../стор. 56/. "Що таке надія християнська? То є заспокоєння серця в Бозі.... /стор.86/. "Миропомазання. /наголовок/ Це таїнство, в якому" і т.д./стор. 69; також про Причастя - 70, Покаяння - 74, Священство - 77, Маслособорування - 81 . "Хто є ангели? Це - розумні безтілесні духи.../стор. 29/ і т.д. З такою звичкою давати означення без назви того, що означається, педагогам доводиться боротися в школі, а тут вона узаконюється в підручнику. Взагалі являється правилом, що текст синтаксично не є повязаний з наголовком, а тому не може бути таких побудовань, як: "Церква Христова іменується Апостольською". /наголовок/. А далі "Тому, що безперервно і незмінно оберігає учення"... /стор. 64/.

- " -

В кінці"Поширеного Катехизиса" автор додає спис джерел своєї праці. Принято звичайно подавати назви авторів і їх творів так, як стоїть в книзі. Не думаємо, щоб на "Догматическом Богословії" Єпископа Сильвестра подано було: "Єп.Сильвестр,ві-

кар.Київський",бо ж титулів таких не вживали. Єпископ Сильвестр /Малеванський/ був Єпископом Каневським. Так само, як не зраджує нам память, митрополит Димитрій - Ростовський не написав "Камень віри" /Під таким наголовком відомий є твір митр. Стефана Яворського/. Далі: "Четьи-Минеи", а не "Четьї"....

Ми подали свої замітки на "Поширений Катехизис" Архиепископа Михаїла, виходячи, як сказано було на початку, з погляду надзвичайної важливости катехизиса для школи, родини,цілої Церкви нашої. Таким високим поглядом на значіння і ролю катехизиса взагалі в духово-освітньому і релігійно-виховальному житті народу, в даному разі - українців православної віри, пояснюється й суворий може критичний огляд "Поширеного Катехизиса," де вказано на ряд дефектів, - в нашому, очевидно, розумінні, - даної книги. Це не означає, розуміється, того, що підручник має в собі тільки дефекти і до нічого непридатний. Ми далекі від такої думки. Але "Поширений Катехизис" міг би не мати тих багатьох дефектів, як і не повинен їх мати. Преосвященний Автор в доброму намірі і в доброму хотінні чимало потрудився і дав, віримо, все, що від нього залежало, і що він міг дати для заповнення прогалини в релігійній шкільній освіті.Але ж Св.Синод УАПЦ не прийшов йому з допомогою потрібними в цьому ділі богословськими і педагогічними силами, які колективно надали б інший вигляд іcповіданню віри Української Православної Церкви. І то треба було зробити, на нашу думку, раніш, ніж уділювати благословення на видання, чи на користування книжкою в школі і в родинах+ . Маємо надію, що з цього досвіду церковноієрархичний наш провід скористає в майбутньому, і тому прийме цей наш розгляд благословеного ним, як видно, на віру Катехизиса sine ira et studio , з якими настроями та інтенціями і ми замітки ці написали.

+ Як стало нам відомо в останній момент, Св.Синод УАПЦ зняв своє благословення з рецензованої тут книги - Р е д а к ц і я.

С.ЦВАЙГ

Сіра земля

Хмари в тлінні холоднім
Нависли на поле бліде;
Осінь світом самотнім,
На флейту граючи,йде.

Що близько вона - не вгадаєш,
Не вловиш таємний спів -
І все ж ти його відчуваєш
В побляклості сірих нив.

Переклав М.Орест

ВОЛ.КОССАК

Наш огляд

З КУЛЬТУРНО-ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ
ТАБОРІВ БРИТАНСЬКОЇ ЗОНИ

БАТГОРН.ТЕАТР "РЕНЕСАНС"

Цей театр справедливіш було б назвати не театр "Ренесанс",а театр "Традиція".Українська Традиція в найкращому розмінні цього слова.

Укомплектовано його півтора десятками талановитої і здібної молоді в поєднанню з корифеями української сцени - М.Є.Мартинюк,Г.Ярошевич,І.Мартинюк та іншими.

Ці люди зуміли через усі перешкоди,що стояли на їх шляху - брак театру,сцени,декорацій,реквізиту,а саме головне - відповідних людей - принести в далеке вигнання аж на голляндський кордон Німеччини мистецьку одиницю,що по наслідках своєї праці сміло може бути названа найкращою на британській зоні Німеччини.

Що має театр Української Традиції в своєму репертуарі? Та ту ж "Наталку-Полтавку","Запорожця за Дунаєм","Сватання на Гончарівці","Катерину" і кілька вокальних концертів.

Не робимо жодних компліментів театрові,але стверджуємо, що в постановці названих п"єс театр пішов дорогами кращої сторінки нашого театрального минулого - побутового театру Кропивницького-Садовського-Саксаганського.Але пішов не як потворна шароварно-гопаківська просвітянщина,де чарка,гопак і вишита сорочка являються самоціллю,а як колектив,що відтворює у найглибших деталях добу і характери минулого століття,і знання яких є обов"язковим і для сучасників.

В чому небезпека побутових театрів і вистав з точки зору театрального мистецтва сьогоднішнього дня?Небезпека та,що ці п"єси минулого,побудовані переважно на плитких сюжетах з невибагливою драматургічною колізією або оформлені слабими драматургічними засобами,не можуть задоволити вирослих потреб і смаків глядача.І тому сприйняття сьогодні засобами театрального мистецтва 19 століття проблем сватання дурного до розумної,багатого до бідної,старого до молодої,специфічно ще й в українських умовах надто спрощених і спримітизованих,було б кроком регресивним.

Але приходить режисер-творець або режисер доброї школи театрального минулого і цю столітньої давности побутову драматургію оживлює: власною акторською технікою,творчою інтерпретацією застарілого драматургічного тексту,музикою,співом і іншими складниками,через наявність яких п"єса починає дихати справжнім мистецтвом і що виправдує її появу тепер,коли і типи віджили,і ситуації змінились,а доба пішла ген-ген вперед!

І тому ця,воскрешена театром старовина,впливає на глядача,незалежно від його віку,розвитку і досвіду.

Театр "Ренесанс" характеризується багатьма позитивними рисами,але найголовніша з них та,що він ставить музичні п"єси в такій площині,як вони йшли в мистецькому оформленні і постано-

вці вищезгадуваних корифеїв українського побутового театру - Кропивницького,Садовського,Саксаганського.

Тому не повернеться перо заперечити це мистецтво,закинути йому брак культури,відірваність від вимог сучасности і інші провини,які,звичайно,суворий і вибагливий театральний критик ставить перед сучасним театром.

Хай живе сучасний театр,що хоче йти в ногу з найпередовішими,що подолує опір твердого матеоіялу Прістлі,Ануї,Шова!

Хай живе театр шукан нових форм,конструктивний театр, започаткований "Березолем"!

Але хай же живе і театр української традиції,реалістично-побутовий театр нашого минулого,що йому в великій мірі треба завдячувати пробудження національної свідомости в масах в добу валуєвського - "небыло,нет і не будет".

В умовах еміграції театр "Ренесанс" виконує велику культурно-оздоровлюючу,прямо таки цілющу працю,несучи в зневірені,розбиті і відірвані від рідного краю душі справжнє мистецтво народу,значення якого аж ніяк не можна переоцінити,зважаючи на час і обставини,в яких живемо.

Театр "Ренесанс" побував майже у всіх таборах британської зони.Його працю бачили найрізноманітніші по своєму складу глядачі,включаючи англійських,голяндських і данських офіцерів та урядовців УНРРА і всі однодушно стверджували за театром лише позитивне.Це ж стверджує,між іншим,і книга вражень театру, в якій знаходимо захоплені відгуки на ріжних мовах ріжних людей майже з усієї земної кулі,що принагідно бачили працю цього театру.

Цілком поділяючи велике культурно-мистецьке значення театру "Ренесанс",ми тут висловили б одне побажання,щоб УЦДК довкола цього театру створив розширений справжній український драматичний театр з постійним місцем осідку в великому таборі, дав театрові моральну,а головне матеріяльну підмогу придбати потрібні костюми,побудувати декорації і взятися до складніших п"єс реалістично-побутового театру,а також до п"єс європейської клясичної драматургії - Ібсена,Гамсуна,Шіллера,Лопе де Вега.-

ГОСЛЯР.КАПЕЛЯ БАНДУРИСТІВ ІМ.ЛЕОНТОВИЧА

Відкривається завіса,і 18 чоловік,переважно молодих бадьорих і енергійних облич,дивляться на вас зі сцени.Вони сидять в барвистих українських сорочках,в руках у них бандури.

І вже один вигляд їх переносить нас з непривітної дійсности діпівських бараків у світ сонячного,рідного,свого!

Але ось вони вдарили по струнах,і полилася пісня.

...Морозенко...Запорожці...Гайдамаки...Почаївська Божа Матір...

І що з тими людьми сталося,що сидять на лавках і дивляться на сцену?! Чого в їх очах сльози,радість,одухотворення, вогонь,пристрасть,запал і...у кожного в чоловічках очей душа грає!?

А тому,що заговорило рідне.Кобзарі креснули красилами пальців по кременеві струн і в ватрі душ оцих бездомних людей від першої іскри спалахнув вогонь.Вогонь той розжеврівся і палає!Грають кобзарі,а кілька сот старих,молодих і зовсім малих вже забули,що вони не вдома,а всі - над Дніпром,Прип'яттю,Десною,Богом,Збручем...Боже мій!І де вони сили беруть так бити в

долоні?

І тепер особливо зрозумілим стає,чому там,удома,30 літ робилося все для того,щоб знищити цей вид українського мистецтва. Починаєш задумуватися: а чи ж своєю смертю несподівано блискавично вмер керівник єдиної на Україні капелі бандуристів - Михайлів?Під сонцем "конституції" все можливе,особливо коли воно стає поперек дороги отій "конституції"!Особливо,коли ходить про таке невгамовне мистецтво,що з немовлят здатне робити...націоналістів!

І тому по суті за 30 літ 30 мілійонів українців не могли створити хоч одну капелю бандуристів! /Про спроби в цьому напрямку наївних ідеалістів Михайлових не говоримо/.І тому саме в нужденних матеріяльних обставинах чужини - але де все-таки вільно дихати - мистець Назаренко і два брати Гончаренки за <u>один рік</u> спромоглися створити ансамбль,що з ним не сором показатисяі перед чужинцями.

Чи все вже гладко в капелі бандуристів ім.Леонтовича? Ні,не все.Техніка,техніка і ще раз техніка владно стукає в двері нашого молодого Ансамблю Бандуристів.

Але...коли ж було її здобувати,як за плечима їх всього <u>один рік</u> існування!?

І тому віримо,що капеля ім.Леонтовича,де б не була,виправдає своє існування!А той же таки УЦДК і цією одиницею повинен заопікуватися і їй так само створити умови для праці,а саме головне - дати змогу вільно пересуватися по таборах усіх трьох зон Німеччини,щоб цим творити своє велике з національно-виховного боку діло.

Пораду ж декого,щоб капеля ім.Леонтовича злилася з подібною ж капелою в американській зоні,ми категорично відкидаємо, бо вважаємо,що наявність двох таких колективів,по-перше,породить творче змагання за якість,спонукатиме до самоудосконалення,стремління до кращих вислідів своєї праці,а,по-друге,дасть змогу обслужити ширшу кількість наших людей на чужині цим великої ваги і цінности мистецтвом.Не треба забувати,що за час майже трьохрічного перебування нас на чужині,є табори,де ще <u>жодного разу</u> не був жоден мистецький колектив з тих,що славляться у нас на еміграції.-

<u>ЛЮБЕК.МАЙСТЕРНЯ ВИШИВОК.</u>

Чомусь,коли ми оглядали зразки робіт майстерні вишивок табору Д.П.у Любеку,нам на згадку прийшли слова з франкового "Вічного революціонера" - "Дух,що тіло рве до бою,він живе"...

Справді: що це,як не отой невмирущий порив духа людей,що <u>творчо</u> жити хотять і мусять жити,коли вони,нікким не приневолювані,збираються в порожньому бараці,одержують під розписку 5 /п"ять!/кілограмів шматок,а ті шматки за кілька днів перетворюють на чудово вимережані серветки,скатертини,хустинки,фіранки то що?

Що це,як його назвати,де,в яких трактатах по психології записане те явище,що в дні найбільшої небезпеки бути вивезеними,викраденими,просто знищеними,бо ж від залізної завіси всього <u>у двох кілометрах!</u> ці люди,замісць того,щоб розбігатися по сусідніх таборах,плакати над своєю долею або вдаватися до всяких гешефтів,- роблять чудесні речі,які милують око своїх і чужих, і на які попит зростає день від дня і які просто вражають своєю винахідливістю?!

Ось звичайний прапорець з німецького корабля,що їх /пра-

Капеля ім. Леонтовича

З майстерні вишивок табору Любек

З вистав театру „Ренесанс"

~~порців/тисячі лишилося~~ після капітуляції і які були роздані по таборах Д.П., як непотрібне шмаття на латки. Що з них можна зробити, коли вони пофарбовані стійкими фарбами в три-чотири кольори, відповідно до корабельної сигналізації?

Але роблять! Всі ті смуги, кола, півкола, хрести і отьожки, якими покреслено ці шматки, старано обрізуються, обрамовуються, переміщаються, перерозподіляються і сполучаються в гармонійні кольори і фарби, і після довгої кропіткої праці повстають чудові речі - серветки, скатерки, фіранки...

Є тут і вишивальниці сорочок, блюз, керей, кофт і і-ншого чоловічого та жіночого вбрання. І все це таке ж прекрасне, що його годі описати, його треба бачити.

І хочеш, нарешті, бачити тих чарівниць, що таке уміють: хто вони, ~~які~~ школи покінчали, хто їм видав дипльоми?

А виходить - все це звичайні наші українські дівчата і жінки з усіх кінців нашої Батьківщини. В спідницях і кофтах, власними руками пошитих; ті, що пережили большевицькі колгоспи і німецьку брукву, а сьогодні ось тут живуть, бо мусять жити, бо Бог повинен їх врятувати від загибелі!

Правда, є між ними видимі і невидимі мотори, що всю цю людську енергію заправляють і пускають в хід. Але ми навмисно не називаємо їх імен, хоч вони є, ті вічно юні, що мабуть і до ста літ, коли доживуть, залишаться такими; люди-патріоти, люди-робітники, якими, мабуть, і тримається наша Нація і буде триматися, поки буде існувати світ.

В праці цього гуртка людей може нема мистецтва, як ми його розуміємо в малярстві, музиці чи письменстві, але є в ній важливіше за мистецтво, є творчий гін до живого життя! А це не може не надихнути нас до дальшої боротьби, до праці над удосконаленням самих себе; зміцнення волі, витривалости, у висліді яких обов"язково прийде і наше звільнення.

В маленьких речах започатковуються зариси майбутніх великих діл.

Слава тим, що по цьому шляху йдуть, подолуючи перешкоди!

Вінтерсах тривоги

Б. Командант 1-го Українського імені Гетьмана Богдана Хмельницького Полку, б. редактор "Січі" і "Нашого Стягу" полковник Олександер Ш а п о в а л літом 1947 року звернувся до Українців у Европі зі своїм "Словом до братів-скитальців".

Маючи за плечима досвід майже півсталітньої боротьби за добро свого народу, цей широко знаний Українець-Патріот вирішив зробити єдине, що міг тепер зробити, бувши далеко від рідного краю, - поділитися з земляками своїм досвідом довголітньої еміграції і знаннями сучасного заокеанського світу та дати кілька порад, як бути надалі в тих суворих і невідрадних обставинах, що спітка-

ли наших скитальців на чужині.

Бажання скромне і потрібне.

Слово полк.О.Шаповала в багатьох примірниках розійшлося по Европі,в таборах серед наших людей.А редактор української газети "Час",що виходить у Фюрті /Баварія/ вирішив навіть його передрукувати в своїй газеті і надрукував у Ч.37 за 14 вересня 1947 року.

Як же він його надрукував?А так,як дописа якогось там собі звичайного дописувача до його газети: що хотів - змінив,що хотів - викинув.

Питаємося: яким правом?

Адже ж полк.О.Шаповал не є кореспондентом газети "Час".В редакцію цієї газети він свого "Слова" не посилав і не просив передруковувати його.І коли редактор газети вже вирішив зробити таке благодійне діло,як широко познайомити українських людей зі змістом того "Слова",то мусів був друкувати його так,як його написав сам автор.Але він цього не зробив.Він надрукував "Слово" полк.О.Шаповала так,як він того бажав,попропускавши в ньому окремі уступи.

І тому від вчинка редакції газети "Час" відгонить чимсь,що ми звикли бачити по той бік залізної завіси в писаннях советських газетярів,політиків і партійних функціонерів.Не подобається якийсь уступ чи вираз,скажімо,в творах Шевченка чи Франка - викидають його,залишаючи одначе ім"я автора ,бо це вигідно в інтересах своєї політики.

Друкуючи в 1931 році повне видання творів М.Коцюбинського з додатком листів письменника,советські редактори в цих листах повикидали ті місця,де М.Коцюбинський говорив про найближчого свого друга,літературознавця Сергія Єфремова.І взагалі ті місця, де Коцюбинський згадував нелюбих большевикам українців - М.Грушевського,Старицьку-Черняхівську,Ів.Стешенка та інших,геть чисто поскреслювали,попропускали.І ми це в практиці большевиків розуміємо!Використати ім"я одного великого українця в інтересах поборення і знищення другого!Але чому це робить безперечно українець-патріот редактор "Часу" - не розуміємо.

І тому в інтересах істини пропущений розділ з "Слова" полк. О.Шаповала тут наводимо,тільки через те,що редактор газети "Час" його пропустив.

Ось те пропущене місце:...."Із своєї довголітньої,скромної праці на українськім національнім полі і глибших студій Української Справи в минулому і сучасному,я глибоко переконався, що на чолі повищого Одного Загально-Національного Проводу Українства має бути єдино достойна з поміж сучасного Українства і найбільше відповідаюча такому важному призначенню людина - це Гетьманський Син,Данило Павлович.

Він є перший скиталець.Господь Бог обдарував його всіма талантами бути провідником свого народу:безграничною любов"ю до Рідної Землі і чесністю,прекрасною зовнішньою репрезентацією і добрим здоров"ям,високою модерною освітою і розкішним знанням усіх світових мов,глибоким знанням чужинецького світа,свого власного народу,його історії,культури й господарського життя та національних звичаїв,до яких Гетьманський Син ставиться з великою пошаною і взірцевою толеранцією до всіх "вір","партій" і "станів" Української Землі.А його патріотичні виступи на американськім континенті в рр.1937-38 докладно надруковані в книзі "За Україну".

Він,Данило Павлович,одинокий з-поміж сучасного Українства обдарований усіма чеснотами Українського Мойсея.І навколо Нього - ще не загинувшої Гордості і невмерлої Слави Української Землі - всі Ви,мої Дорогі Брати-Скитальці,негайно об"єднайтесь!"

На правах рукопису

НА ЧУЖИНІ

ЖУРНАЛ

літератури і громадського життя

10

1948р.

КІЛЬ

З М І С Т

Адреса редакції; Redaktion " Na czuzyni", (24b)
Pst.Heikendorf über Kiel, Schließfach

Редактор і видавець С.Ледянський

До членів СГД, прихильників Гетьманського Руху, до всього Українського Громадянства на Чужині

З нагоди Різдва Христового, Нового Року, моїх іменин і дня мого народження я одержав кілька тисяч привітів і поздоровлень від Дорогих Приятелів і Земляків на скитальщині.

Не маю фізичної змоги відповісти кожному окремо. Тому, всім тим, що надіслали мені свої побажання й привіти і тим самим засвідчили своє прихильне відношення до Руху, що я його очолюю від дня смерти мого Батька, складаю оцим МОЄ ЩИРОСЕРДЕЧНЕ СПАСИБІ!

Зокрема із зворушенням дякую достойним Представникам обох Українських Церков, що теж ласкаво надіслали мені свої поздоровлення.

Заявляю твердо й урочисто, що виконуючи Заповіт Покійного Батька мого — Гетьмана Всієї України Павла — продовжуватиму Гетьманське Діло, започатковане Ним.

Так само, як і Він, завжди і по кінець життя мого служитиму найвищим національно-державним прагненням Українського Народу та Його Визвольній Справі.

Гідно нестиму хрест цей, в глибокій вірі, що тільки Гетьманська Ідея, освячена нашою історією і традицією, спроможна дати внутрішню тривалу єдність і силу нашому Народові і вивести Його на твердий і щасливий шлях державного буття.

Молю Господа Бога, щоб скріпив мене в духових і фізичних силах для успішного продовжування й закінчення розпочатого Діла на добро і велич України!

В Новім Році передаю мої найкращі побажання всім Вам, Члени й Кандидати СГД на скитальщині. Бажаю Вам активности, завзяття, твердости й послідовности у всій Вашій праці. Будьте дружні й здисципліновані, серед важких умовин нашого життя на чужині своєю гідною і мужньою поставою складайте докази свого справжнього українського патріотизму!

Бажаю всього доброго в Новім Році всім Вам, Однодумці й Прихильники Гетьманського Руху. Вірю, що в Русі цім Ви знайдете глибоке джерело сили для нашого національно-державного відродження. Не зраджуйтесь нашими сьогоднішніми труднощами. В теперішнім нашім положенні вони неминучі. Я вірю, що ми їх переборемо! Хай не притьмарюють вони нашої Великої Мети!

Передаю мої щирі побажання і всім тим кругам Українського Громадянства, що згадали мене на порозі Нового Року, віддаючи тим самим почерез мене пошану Рухові, що я Його репрезентую.

Хилю чоло перед духовими Авторитетами обох наших Українських Церков, в Їх гармонійному співжитті вбачаю головну моральну основу для поступу нашої всеукраїнської національної спільноти.

Молю Господа Бога, щоб дав всім Українцям внутрішню віру, єдність і силу, щоб освятив боротьбу Українського Народу за Його законні права і дав Йому остаточну перемогу!

Данило Скоропадський

Дня 22 лютого, р. Б. 1948.

Бог, Батьківщина, Авторитет

Дня 22-го лютого,1948 року у відповідь на численні привітання,що надійшли на ім"я ВП Гетьманича Данила Павловича з нагоди Різдва Христового та Його іменин,ВП Гетьманич писав:

"...Заявляю твердо і урочисто,що виконуючи Заповіт Покійного Батька мого - Гетьмана Всієї України Павла - продовжуватиму Гетьманське Діло,започатковане Ним."

Цим сказано дуже багато.

Нащадкові старого Гетьманського Роду вистачило лицарської самопосвяти і українського патріотизму,щоб взяти на себе страшний в українському хаосі тягар монаршого обов"язку.

Чи ж варто? Чи не дон-кіхотство це?Чи є рація братися за справу,яку з одного боку гангрена большевизму,а з другого власне самопожирання і взаємовинищення довели до того,що та справа на 90% є втраченою і безнадійною?

Чи не краще було б Йому,людині европейської культури і високих фахових знаннів,що забезпечують матеріяльний достаток у першій ліпшій країні світу,не братися за справу,на якій поклали голову переважно від руки своїх же братів-українців всі Його більші і менші попередники? Чи варто братися за провід народом, який хоріє на затяжну хворобу повсякчасного вибруньковування з себе вождів,отаманів і провідників,любителів легкої слави,почестей і наживи?Чи не краще замериканізуватись,згерманізуватись - за зразком іншого гетьманського роду - Розумовських,- щоб не бачити того лиха,яке здатні представники нашого народу на себе накликати?

Але з того самого мотиву,що керував помислами і ділами Покійного Гетьмана Павла,син Його,Гетьманич Данило Павлович,береться продовжувати почате 30 років тому Його Батьком Діло.

Тоді,у 1918 році,український державний інстинкт,честь і відвага сколихнули серце українського патріота,становищем своїм генерала російської армії,Павла Скоропадського,і Він взяв кермо Українською Державою в свої руки.

І тепер,у 1948 році,тисячі сердечно простягнених рук знедолених скитальців,а між ними в першу чергу представників обох українських церков,так само кличуть Його Сина,інженера Данила Скоропадського,- забути особисті інтереси і відповісти Знедоленим,що Він готовий продовжувати діло,започатковане Його Батьком.

Цього хочуть широкі кола нашого народу,який завжди у вирішальні хвилини свого буття знаходив якор свого спасіння,хоч ніколи досі не втримувався довго на ньому.Чому?Чому не щастило нам стати Народом,як всі Народи? Бо заважали вороги і наші власні українські анархісти-індивідуалісти,які в політиці мають засіб свого фізичного існування і яким в своїй країні,побудованій на твердих розумних основах без політикування нічого було б робити. І тому ці руїнники,так тепер,як і 300 років тому кричали і будуть кричати,що Гетьмана їм не треба,що він,той Гетьман,їх не нагодує, що...вони знайдуть <u>що</u> сказати проти <u>свого</u> Гетьмана!Коли ж не знайдуть самі,їм підкажуть сусіди з Варшави, Москви чи іншої метрополії!Підкажуть,чому українцям не треба мати свого єдиновладного господаря,а треба отамана,вождя,провідника.Вони скажуть і доведуть науково чому! А тоді вмілою рукою затягнуть петельку на шиї.

Так було,так є,так буде,коли сам народ не опам"ятається і не візьме долі своєї до своїх рук.

І тут уже на ввесь зріст випливає наша роля,українських державників-патріотів,- селян,робітників,інтелігенції,недобитих черезвичайками,недоморених голодом,недостріляних своїми ж братами українцями.Ми,що маємо досвід останнього 30-ти річчя,чи й далі будемо лише спостерігати,як нас догризає отаманія,чи всі як один станемо довкола єдиноправного провідника нашого і підемо з ним Державу,а не картяну хатку будувати?

Кажуть,що Гетьманський Рух не популярний,що не доба тепер монархій...Але хто це каже і де це доведено?Хто читав ті трактати,в яких доведено,що нам,українцям,які свого державного життя ще не мали,пасує тільки народня чи соціялістична республіка?

Українці..."всю свою вроджену їм енергію,активність,сміливість,самопосвяту зуживають на зло: на поборювання влади і на боротьбу між собою,замісць на організацію самих себе при помочі єдиної,сильної,сталої і незмінної /монархічної/ влади,- писав колись культурний діяч і поет Олізаровський.

Як же нам бути?Досвіду республіканського,народньо-демократичного,громадяноької війни і блукання по чужих світах ми запробували вже досить.Бачили це все і на прикладах інших,навіть державних народів.Про що все це говорить?А лише про одне: де нема сталої міцної основи,там всяка будівля валиться,будь вона з найтривкішого матеріялу.Президенти і виборні правителі коштують державам стільки коштів і крови народньої,скільки коштує одна добра війна.

Нам треба спокою,нам треба життя.

Нам не треба "народоправства",нам не треба експериментів.

Україні треба власного війська,адміністрації,фінансів,сталих кордонів,дружби з сусідами,а найголовніще - спокою і миру у власній сім"ї - своїй українській громаді.

Цього всього не дасть жодна наймодерніша республіка,бо у всякій республіці боротьба і конкуренція за владу всіляких партій кидає народ спочатку в громадянську війну,потім в злидні,а вкінці у чужинецьку неволю.

Українська трудова Монархія,де об"єднані довкола сталого дідичного Монарха кращі з кращих - селяни,робітники,промисловці,купці,військові,інтелігенція,духовенство - чи як їх звемо трудова аристократія - забезпечить те,чого прагне і до чого поривається століттями вимучена і вистраждана душа народу нашого.

Ми,бажаючи собі Добра і Волі,усім серцем вітаємо єдиного представника Гетьманського Роду українського - ВП Гетьманича Д а н и л а П а в л о в и ч а,хто єдиний може дати нам лад і порядок,що лише за Його проводом Україна позбудеться колоніяльного гниття і внутрішньої громадянської різні.

Досить експериментів!Досить жебрання по Чужині!Досить отаманії!

Наш порятунок:БОГ,БАТЬКІВЩИНА,АВТОРИТЕТ!

---шшшШшшш---

БОРИС ГОМЗИН

Нова Хмельниччина гряде!

З нагоди 300 ліття Великого Здвигу

Дивна подія сталася 300 років тому:польський шляхтич і консерватист,але український хлібороб-козак і патріот,очололив протипольську всенаціональну українську революцію і в її горні викував незалежну Українську Державу.Його особиста кривда й біль,його особиста дума-мста на фоні всенароднього гніву обернулися в усенаціональну ШАЛЕНУ ДУМУ...

І дума ця великим духовим та матеріяльним поривом усіх і великим,героїчним організаційним напруженням нової на той час української провідної верстви - Козацтва - й першого серед рівних у ньому Великого Гетьмана - здійснилася в формі Гетьманства, що стало спадкоємцем Української Князівської Держави.

Та нова українська провідна верства /аристократія/,що повставала в безугавній боротьбі за Хрест Святий у великій бортьбі з природою і чужим світом,бортьбі,де одна рука тримала чепіги плуга,друга напоготові рушницю,встала на місце зужитої вже землянсько-боярської верстви з часів князівських,вбравши в себе все ж значну кільkість її ще живих духом і тілом членів...

Гетьманство на чолі з Гетьманом Богданом повстало,як неминучий,бо єдино правильний,вислід тогочасного всенаціонального і соціяльного гнету,що тоді існував був на українських землях у польській формі..

1920 року В.Липинський,оцінюючи ситуацію по програній 1918 - 1920 р.р.,писав:

"Або цілковита зміна соціяльного ладу на цілім світі,- знищення самої можливости нерівного поділу багатств,або - якщо така революція неможлива - міжклясовий компроміс в ім"я ідеї держави і нації і жертва кожного клясу для спільної ідеї нації. <u>Іншого виходу з цього нема</u>.

Соціяльно-пролетарська революція для збудування нового соціяльного ладу,або <u>всенаціональна-всеклясова революція для збудування спільної й всім клясам потрібної держави і нації. Все,що посередині,це політично й економічно: грабіж,а ідеологічно: фарисейство й деморалізація</u>.х/ Тільки на ідейно й морально чистих підставах може народитись нова <u>творча</u> національна українська віра.../Листи...ч.І.Мюнхен,ст.21/

З того часу,як сказано ці слова,проминуло 28 років...

І час стверджує правдивість оцінки В.Липинського.

Але з того часу все ж багато змін зайшло,і то не на користь тій течії,що собі "зміну соціяльного ладу на цілім світі" за мету поставила...

За цей час виявилося,що течія ця була й є внутрішньо хибна...

"Стережіться фальшивих пророків,що приходять до вас ув одежі овечій,а всередині хижі вовки.По їх плодах ви пізнаєте їх".

"Не може родить добре дерево плоду лихого,ані дерево зле плодів добрих родити"...

/Матвія,VІІ,15,16,18/

Не думаю,щоб ідейні визнавці цієї течії,її натхнені апостоли були,як правило,садисти,але думаю,що вони,як це часто бу-

х/Підкреслення моє.Б.Г. До речі,хай підкреслені слова будуть одночасно і відповіддю на питання:1.Звідки це у гетьманців є революційні нахили і уподобання;2.З ким треба гетьманцям єднатися?

з вірниками
нас/релігійних рухів x/,є фанатики своєї віри.А фанатизм виключає взаємоуступність,що є основою взаємопорозуміння,а значить і взаємоспівпраці...А це все такі потрібні речі в людському співжитті! Фанатизм є безкомпромісовий і безоглядний при ствердженні і розповсюдженні своєї віри...

І може саме тому,що теоретичні вимоги комунізму довелося вперше практично здійснювати зовсім не там,де б це - за наукою Маркса - повинно місце мати,xx/ його здійснювачі - "рассудку вопреки наперекор стихиям" - вперто втискали живу дійсність у мертву схему...А що це ніяк не йшло,то довелося звернутися до заходів і засобів оперативного /хіруругічного/ порядку.Ось так у тої живої дійсности відрубали голову /на думку здійснювачів,це найменш потрібна при насаджуванні їхньої віри частина тіла,а проте дуже небезпечна/,а далі й ноги...

Лишився кадовб,але з руками,щоб працювати!

І ніби схема то була складена для щастя людей,але на практиці людей принесено в жертву для утвердження схеми...

А в часі жахлива ілюстрація до прислів"я:

"Що далі в ліс,то більше...трупів..."

А все ж комунізм у його боронанні з живою дійсністю,щоб вижити й вести боротьбу далі,мусів був усупереч своєму бажанню - дещо з тої дійсности заприйняти.

Звідси повстали оті т.зв."передишки",оті тактичного порядку відходи від закону і пророків...

І в часі це зрештою дало замісць марксизму ленінізм,а замісць ленінізму сталінізм,оту дивну суміішку інтернаціоналізму з московсько-російським націоналізмом.xxx/

Зокрема такий "зікзаг"-курс /щоб уникнути міни-дійсности,як це роблять кораблі на морі при зустрічі з підводними човнами/ яскраво позначився в справі церковної політики.

Державний комунізм повстав і утвердився в боротьбі проти Бога і Його законів,отже і проти Церкви,а сьогодні він виступає,як і його попередник,царизм,у характері протектора Православної Церкви...

Але такі речі мстяться...

"Omne imperium est solum artibus retinetur,quibus ab initio partum est,-наводить В.Липинський римську тезу про владу /"Листи",ст.500,1926/.

---

x/Особливо при їх невисокій культурі.А що течія ця є в суті речі релігійною,то це факт.Справа тільки в тому,що вона хилить голову перед анти-Богом!

xx/А саме в країні,де капіталізм щойно вбивався в колодочки,а робітнича кляса щойно зароджувалася!

xxx/Вже в 1925 році В.Липинський писав,що комунізм "на території старої Росії прийняв такі специфічні російські ознаки,що його поширення поза межі Росії,не в характері екзотичної і дуже вузької секти,а в характері якоїсь нової інтернаціональної віри "зі Сходу" - не можливе"/"Листи",ст.502/. А щоб сказав В.Липинський тепер?

Поширення одначе виявилось можливим,але яким способом:пресією. Тут на місці навести слова царського прем"ер-міністра гр.Вітте, що їх цитує В.Липинський у примітці до 325 ст./Листи/:

"Чем в сущности держалась Российская Империя?Не только преимущественно,но исключительно своей армией.Кто создал Российскую Империю,обратив московское полуазиатское царство в самую влиятельную,наиболее доминирующую,великую европейскую державу?- только силою штыка армии.Не перед нашей же культурой,не перед нашей бюрократичною церковью,не перед нашим богатством и благосостоянием преклонялся свет.Он преклонялся перед нашей силой.../Воспоминания,I,ст.324/.Оця"специфічність" /російська/ й викликала камуф-

Це те саме,що і в Євангелії сказано:
"Кожне царство,поділене супроти себе,запустіє.
І кожне місто чи дім,поділений супроти себе,не вдержиться.
І коли сатана сатану виганяє,то ділиться супроти себе,як же вдержиться царство Його?"

/Матвія,XII,25-27/

Колишній революційний рух з бігом часу виродився в авторитарну,тоталітарну систему,що свою основну мету намагається осягнути збройною силою.В масах колишній запал до нової віри вгас майже цілком,але ті маси,взяті в карби прекрасно побудованим поліцийним апаратом і годовані добре організованою пропагандою,слухняно виконують накази згори...А гора пильно слідкує за тим,щоб охоронити своїх овечок від кожного стороннього впливу,від кожного нереглементованого нею слова /стара річ: Index librarum pronibitorum /

Це знак,що гора та не має вже відваги до вільної боротьби ідей,вільної виміни думок.Це знак,що вона ідеологічно-стратегічно в обороні,хоч тактично й намагається наступати...

Вона боїться за своїх вірних,щоб вони не оскоромилися,не стали єретиками...

Колись Европа намагалася створити довкола СССР санітарний кордон,щоб захистити себе від занесення звідти до неї червоної пошести...Тепер СССР творить собі з держав-сателітів санітарний кордон проти просякнення до нього демократичних єресей із Европи.А що техніка безнастанно йде наперед і для безпеки країни треба що-раз більшого простору,то СССР мусить дефензивно наступати, щоб виграти не тільки простір,а й час.Час,потрібний для зрівнання своїх технічних засобів з такими на Заході.

Але їдкий туман зникає й полуда падає з людських очей.

Остовпілий світ всупереч усім своїм сподіванням з жахом бачить,що те,що оце виходить ізза "залізної запони",зовсім не вимріяна богиня Свободи,а щось напрочуд дивне,ба,апокаліптичне...

Он уже й західньо-европейські соціялісти прийшли до висновку,що співпраця з комуністами означає для них /соціялістів/ смерть. x/

Наші "незалежники" /с-д/,"бортьбисти" /с-р/ й "укпісти" /члени Укр.Ком.Партії/ це давно ствердили своїми передчасними могилами без хрестів.

На жаль,західні соціялісти потребували для цього аж 30 років...

Чи не найліпше схарактеризував стан речей відпоручник голяндського профсоюзу на інтернаціональній конференції християнських молодих політиків у березні ц.р.в Зоесті /британська зона Німеччини/;він сказав,що Европа не може бути відбудована проти робітників,але її неможна відбудувати з комуністами...

Це все,так би мовити,внутрішні недомагання науки про "зміну соціяльного ладу на цілім світі",що не ворожать успіху апостолам тої науки,але є ще обставини,що лежать поза тими апостолами і їх наукою...

Християнство так само,як і його антипод xx/ - сучасний матеріялістичний комунізм,безумовно рух інтернаціонального і світового маштабу.

ляж у вигляді "Комінформу",бо Росія це добре звучало в Чехії,Сербії,навіть Болгарії,але викликало недовір"я навіть уже в Польщі, не кажучи про решту Европи...

x/За що їхні "товариші" з країн сов.впливу проголосили анатему! Зрозуміло:своя сорочка ближча до тіла...Тут жартів нема...

xx/Світло й тінь,свобода і примус,дух і буква,благодать і закон!

Для нього:

"Нема ані елліна,ані іудея,обрізання та необрізання, варвара,скифа,невільника,вільного,- але все та в усьому Христос!"
/Ап.Павла,до Колосян,III/

Але християнство засадничо не мало заміру здійснювати себе матеріяльними засобами державного порядку x/,бо

"Віддайте,що кесареве - кесареві,а Богу - що Боже!"
/Матвія,XXII,21/

Тоді як комунізм знав лише один шлях:кесарів!

А тому він мусів був пов"язати себе - хочеш,не хочеш - з кесаревою спадщиною історичної Москво-Росії...

З часом виявилося,що володіння цією спадщиною та уживання її для цілей своїх зобов"язує нових власників більше,ніж вони це собі припускали...

А спадщина та вже здавна собі визначила ролю ТРЕТЬОГО РИМУ, а тим і визначила свої шляхи у світі...

Але й перший Рим у свому розширенні зварваризувався й дегенерувався,дарма що мав дуже добру духом і тілом і добре зорганізовану провідну верству.І при тому ще Рим цивілізаційно стояв вище за ті країни,що на них поширилася його політична влада,хоч культури деяких із них були вищі за його культуру.

Тоді як Третій Рим і цивілізаційно і культурно стоїть позаду Західнього світу,а культурно то й позаду Східнього.

І Третій Рим неминуче уляже европеїзації,оскільки буде на це час перед приходом варваризації Европи з далекого Сходу /"жовта небезпека"/.

"Врешті комунізм не є,як дехто думає,початком нової доби,а він є кінцем і смертю доби старої...Так само і в історії України комуністи-большевики не починають добу нову,а кінчають стару" /"Листи",ст.504/.

Тому вони репрезентують національну і соціяльну реакцію,що існує тепер на українських землях у московській формі...

І тому ще в 1920 році В.Липинський сказав знаменні слова: "...Нова Хмельниччина ще гряде.Російська революція прийшла для нашої нації зарано.Процес демократизації і разом з тим розкладу Російської Імперії був ще далеко не завершений.Він піде далі,не вважаючи на хвилеве могутнє відродження,що його дала російській державі перемога большевицька"/"Листи",Мюнхен, ст.12.1946/.

Але неправда неокапіталістичного Сходу не означає ще правди старокапіталістичного Заходу!

Чи не є це два обличчя однієї істоти?

Померлий цими днями Ніколай Бердяєв,релігійний філософ значного формату,вважав,що панування машини й техніки готують теперішній історичній добі апокаліптичний занепад,але він одночасно добачав і можливість зновповстання,що має розпочатися новою,свобідною аскезою,самообмеженням людини і свобідною дисципліною нею своїх сил;він назвав цю нову добу "новим середньовіччям";у цій добі,що її людина може створити силою своєї свободи,людина з раба світу стане його справжнім паном...

А це ж шлях християнства,клясократії,а для України - Трудової Монархії,що побудована на перших двох!

Але "Українська Нація не поза нами,а в нас самих.Вона твориться повсякчасно творчою працею кожного з нас.Од цієї нашої власної праці,од її вартости,залежить наша внутрішня сила,якою кожний з нас і ми всі разом зможемо проявити себе і одстояти себе серед оточуючих нас інших,таких самих,як і наша,колективних

---

x/ І спроби це робити все кінчалися для нього фатально. Див.про це "Листи",ст.209,210,211 і примітки до них.

громадських сил і серед всякої "політичної кон"юнктури",тоб-то, хвилевої комбінації цих сил.../"Листи",ст.115-116/.

Знаки на небі й на землі,як ніколи,сприяють появі нової Хмельниччини!

Чи маємо ми Того,хто міг би очолити її?

Так!

Лишається найважливіше:ми самі!

А тому кінчаю закликом усе того самого В.Липинського:

> "Де ви,сучасна українська старшино,що новітньою зброєю духа - пресою і книжкою - володіючи,силою свого духа нову віру українську творите?І яку нову думу вашу сучасний грамотний український народ прочитавши та діла ваші побачивши,за свою прийме і з нею голови свої на боротьбу,на смерть за Україну понесе?."

-------oooooOoooooo-------

"...Ні один політичний пророк без зброї не перемагає.Зброєю ідеї політичної є не її об"єктивна вартість,а її здатність підіймати на діла тих,з чиїми с у б " є к т и в н и м и хотіннями вона тісно зв"язана.

Утопією є думати,що одною тільки пропагандою можна створити Гетьманську Україну на тій підставі,що,мовляв,ця ідея для України найкраща.Наша державана українська ідея Гетьманська переможе лише тоді,коли,поруч пропаганди,віддані їй будуть діла і жертви тих,для кого вона є символом їх існування і хто з її здійсненням в"яже своє власне буття.

Коли на Україні нема людей,які жити можуть лиш тоді,коли буде Україна,і не можуть жити,коли не буде України,то Україна вся є літературною утопією.

Те саме з ідеєю Гетьманської України"...

В.Липинський "Листи.." ст.XXXII.

"...Не вірте "гетьманам" з пройдисвітів,що своєю "диктатурою" і своїми "наполеоновськими здібностями" Вам Україну збудувати обіцяють.

Диктатори можуть виростати серед вже державних націй,але сотворені були всі державні нації д и н а с т и я м и , а не найбільшими навіть здібностями одної людини"..

В.Липинський "Листи"...ст.XXXУ.

"...Єсть чесні інтелігенти українські!...

О,як би мені стало сил переконати їх,що тільки ними піддержаний один Верховний Український Авторитет Гетьманський в стані дати авторитет всьому чесному і незаплямленому в українстві - дати авторитет в першій мірі їм.

Без чесної,дисциплінованої і зорганізованої інтелігенції, яка своє добре ім"я і всю свою працю віддасть установленню одного і всіх обов"язуючого авторитету Гетьмана Української Землі, нема що думати про Державу Українську."

В.Липинський,"Листи.". ст.XXXУIII

Б.Г.

Про „перші речі" в ідеології українського трудового монархізму

Для того,щоб творити "Завтра",треба мати силу й відвагу відірватися від "сьогодні",від його духа,від його моди...

Дух часу,певний уклад речей /"звичка"/,оточення міцно оплітають людину,все це,немов трясовина,міцно тримає її,що-раз глибше всмоктуючи її в себе...

І це зрозуміло,що з часів Прометея "Жоден пророк не буває приємний в отчизні своїй",/Св.Лука,ІУ.24/ - "Пророка нема без пошани,- хіба тільки в отчизні своїй,та в родині своїй,та в домі своїм"./Св.Марка,УІ,4./

Бо кожний пророк має в собі щось "не від світу сього"... Він виходить із рамок загальноприйнятого,устаткованого,звичайного...Він порушує спокій,він порушує "розклад потягів" людських взаємин... Він не тільки не зрозумілий,але він і має надто гострі кути,він не приємний...

Але коли вже від політика вимагається дар передбачення, щоб не йти за подіями,то поготів борець за право свого народу вести власну політику на власній землі /"В своїй хаті"...Т.Шевченка/ повинен бути речником і творцем від "Завтра",повинен бути пророком...

Таким пророком без сумніву був і Вячеслав Липинський... І його доля була долею всіх пророків...Незрозумілий,окрім небагатьох,і самітний ліг він у могилу...

Понад два десятиріччя проминуло,як з"явилися на світло денне повним виданням його "ЛИСТИ ДО БРАТІВ ХЛІБОРОБІВ"...І щойно тепер,коли в довколішньому широкому світі з"являються знаки, що стверджують правду його думок,наш широкий загал починає виявляти ознаки зацікавлення ними...

Та,на жаль,у першу чергу шукають у В.Липинського "програми", полишаючи на боці його власну осторогу:"Книга ця не тільки політична програма,а перш за все світогляд".../Передмова до "Листів", ст.XLIII/.Або ж вибирають із науки В.Липинського принагідно щось собі до вподоби й ось так з черепків його світогляду та своїх власних міркувань роблять дивну сумішку-саламаху "під Липинського"...

І нема дива,що такі дивовижні"витвори" сказані на безплідність,щось на зразок мулів...Тоді як сам В.Липинський виразно остерігав охочих до таких експериментів,що його світогляд,себто світогляд українського трудового монархіста-гетьманця,"можна взяти або відкинути лиш у цілості,яким він є"./Передмова,XLVIII/

І що найголовніше - при такому користанні з творчости В.Липинського поминають найосновніше,т.зв."перші речі" його світогляду.

А які ж то ті "перші речі"?

Ось що каже про це В.Липинський:

"Наш монархізм випливає з клясократії,клясократії з християнського і єрархічного погляду на світ.Все це в"яжеться з собою органічно.Світогляд наш - це не механічний зліпок цитат з недочитаних книжок,а виростає він з нашої минувшини,з цілого нашого життя"./Передмова,XLVII-XLVIII/.

Звертаючись до тих своїх земляків,що тоді саме /1920-26/ серед Українства перед вели,В.Липинський каже про свою книгу:
"...Ви будете ненавидіти цю книгу.Бо в її найглибшім підкладі - на її дні лежить християнська релігія і кривава в своїм болю туга за відродженням під знаком христа,вірним одному Богові і одному Гетьманові,українським лицарством"* /Передмова,XIУ/.

І нарешті:

"Скажіть їм,що Україна - це не рай земний,бо раю на землі не може бути - а найкраще виконаний обов"язок супроти Бога і Людей...Скажіть їм,врешті,що у відвічній боротьбі духа з хаосом матерії нема середини: що в ній можна бути слугою або тільки Бога,або тільки диявола...Тоді одним поривом релігійним Ви підіймете українських людей сили матеріяльної - меча,станка і плуга - на організовану жертву,без якої України не можна сотворити...Тільки великим хрестовим походом Духа на українське пекло тілесних пристрастей і хаосу матерії можна сотворити Україну".../Передмова,XIУ/.

Заповажні й заповажно сказані слова,щоб їх можна полишити без уваги,без них ціла струнка будова Української Трудової Монархії викривлюється і розпадається.

І це треба "взяти або відкинути лиш у цілості"!

Третього не дано...

Все випливає з "християнського і ерархічного погляду на світ" а рівночасно все виростає з "нашої минувшини".

"В найглибшім підкладі - на дні його /світогляду/ - лежить християнська релігія."

І нарешті:Щоб створити "Завтра",створити Україну,треба "релігійного пориву; в боротьбі за Україну можна бути "слугою або тільки Бога,або тільки диявола".

І знову третього не дано!

А що Україна це "найкраще виконаний обов"язок супроти Бога і людей",то треба бути слугою тільки Бога!

Треба взяти участь у "хрестовому поході Духа"...

Боротьба,війни?

Так!

Бо хто не бореться за своє,за свою правду,й то не тільки пасивно,себ-то,з метою вдержати свій стан посідання,але й активно,себто,з метою поширити себе,поширити свою правду,- той неминуче занепадає.

Тому й Церква,що побудована на Правді і в імені Правди,має бути войовничою.

І всі християни мають бути войовниками!

Ап.Павло пише до Тимофія /2.лист,II,3/,щоб він був "як добрий вояк Христа Ісуса",а у своему 1.листі до того самого Тимофія наказує йому провадити "добру війну".

І тут найтяжче до зрозуміння всіх нас,що так далеко відійшли від Христової Науки,і навпаки - так глибоко загрузли в дешевому матеріялізмі "земної людини"...

Яка ж це ота "добра війна"?

Відповідь знаходимо в 2.листі Ап.Павла до коринтян:

"...Ходячи в тілі,не за тілом воюємо ми,- зброя бо нашого воювання не тілесна,але міцна Богом на зруйнування твердинь,- ми руйнуємо задуми й всякі винесення,що підіймається проти пізнання Бога,й полонимо всяке знання на послух Христові"...
/ X,3-5 /

---

* Підкреслення оригіналу.

А далі:

"Зодягніться в повну Божу зброю,щоб могли ви стати проти хитрощів диявольських.

Бо не маємо ми боротьби проти крови та тіла,але проти світоправителів цієї темряви,проти піднебесних духів злоби.

Через це візьміть повну Божу зброю,щоб могли ви дати опір дня злого і,все виконавши,витримати.

Отож,стійте,підперезавши стегна свої правдою й зодягнувшися у броню праведности і взувши ноги в готовість Евангелії спокою.

А найбільше над усе візьміть щита віри,яким зможете погасити всі огнисті стріли лукавого.

Візьміть і шолома спасіння,і меча духового,який є слово Боже".. /До ефесян,УІ.11-17/.

В цій боротьбі-війні ми самітні,але з нами Бог,<u>якщо ми і справді з Ним</u>!

А час надходить "або - або"!

І тут третього не дано!

І хай у кожного з нас стоять перед очима слова:

"Я знаю діла твої,що ти не холодний,ані гарячий.Як би то холодний чи гарячий ти був!

А що ти літеплий,і ні гарячий,ані холодний,то виплюну тебе з Своїх уст". /Об"явлення Св.Івана Богослова,III,15-16/.

10-11.III.1948.

-----шшшШшшш-----

<u>КОМЕНТАР до слів про ПОЛІТИКА І БОРЦЯ</u>:

"Реалізм є прикметою в громадськім життю <u>позитивною</u>..Без нього неможлива ніяка дійсно творча громадська діяльність.Брак реалізму /цей брак приймає дуже різнородні форми/ є звичайно ознакою клясів і рас ослаблених,вимираючих.Але <u>реалізм творців</u> визначається тим,що вони <u>не тільки розуміють дійсність</u>,<u>але й панують над дійсністю</u>,очевидно в межах цивілізованих умов даної доби людського існування.Панують же вони над нею тому,що,беручи її такою,як вона є,вони одночасно <u>перетворюють її по образу своїх хотінь,прибраних в форму ясних й виразних ідей та обмежених методом поступовання,опертім на історичнім досвіді.</u>Від цього творчого,опертого на традиції,культурного реалізму - реалізм варварський,примітивний різниться тим,що він не має ані сталого орієнтаційного пункту в формі ясних і твердих ідей,ані не визнає історичного досвіду в формі одідичених традицій.Тому такого типу - безідейні і некультурні реалісти - <u>ніколи не панують над дійсністю,а завжди,і при тім в кожний момент інакше,намагаються пристосуватися до неї</u>. Ці реалісти не є пани,а раби дійсности і тому при всім своїм великім реалізмі вони ніколи не творять нових форм громадського життя,а безсило борсаються в ньому,знаходячи завжди найглупіший кінець для всіх своїх найхитріших комбінацій"...

/ Примітка до стор.337,"Листів до братів-хліборобів"/.

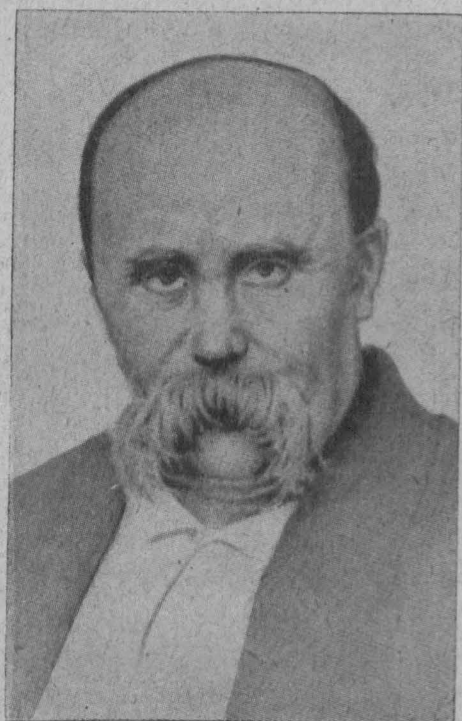
Аби хоч крихотку землі
Ізза Дніпра мого святого
Святії вітри принесли...

Т. Шевченко.

В цій чаші на престолі св.-Покровської церкви табору Гайденав зберігається винесена нашими скитальцями на чужину справжня рідна земля!

* 9. III. 1814

† 10. III. 1861

ВОЛ.КОССАК

Шевченко і наша боротьба

Організована і неорганізована бортьба проти поневолювачів України-Держави вже триває 300 років.Ця боротьба зафіксована в історії світу,була предметом міжнародніх договорів,вирішувала іноді долю окремих держав Европи.

300 років тому її започаткував Великий Богдан.Повстання проти шляхетської Польщі,в склад якої,як провінція,входила наша земля,дало у вислідї Незалежну Українську Державу.

Тільки 10 років проіснувала Українська Держава,але потім століттями довелося ворогам її нищити і таки доостанку знищити не вдалося.

Великий стратег,дипломат і реформатор,Хмельницький,будував свою державу на суворих началах соціяльної справедливости: "Согрішить князь - урізати йому шию,согрішить козак - те саме йому учинити!"

Реєстровим козакам пол.Барабаша,що були в складі польського війська на весні 1648 року він писав:

"Ми підняли зброю не для користи якоїсь або порожнього марнословства,а єдино на оборону батьківщини нашої,життя нашого і дітей наших".

Актом 1657 року,т.зв. "Переяславською Угодою",Україна увійшла у військовий обидвосторонній союз з Московщиною,але по смерті основоположника цього союзу - Хмельницького - за послідуючі літа цілком втратила незалежність і стала звичайною колонією Росії.

Імена мужів - Петра Дорошенка,Павла Полуботка,Івана Мазепи, Івана Скоропадського,Пилипа Орлика,Петра Кальнишевського - лише трагічні епізоди спроб героїчного зриву чи тактичного відновлення незалежности.Але всі спроби і засоби виявилися марними.

Відомо,що з перед 300 літ Україна була багатою і культурною країною /свідчення чужинця П.Алепського,що проїздив Україною в 1654 році/.Але за 300 літ свого змагання за незалежність і вимушеної незалежности від свого малокультурного господаря,стала таким самим жебраком, як і він.

Величезна соціяльна несправедливість,культурне і політичне безправ"я,національна неволя - все це аж до останніх літ супроводило Україну і тяжким прокляттям висіло на її народі.

І ОСЬ ПРИЙШОВ ШЕВЧЕНКО!

Початок 19-го століття - це страшні роки в історії нашого народу.Бо в той час,як ввесь західній світ ішов швидкими кроками вперед по шляху культурного і економічного зросту,Україна,як складова частина азіятської Росії,мусіла дихати спертим повітрям напівфеодальних кріпацьких відносин,які панували на той час на всьому Сході.

Шевченка дало Провидіння Україні саме таким Мужем-Пророком-Провідником,який відповідав характерові українського народу і його становищу в світі.Був це упосліджений кріпак-селянин,був це великої сили і темпераменту поет,був це палкий революціонер-бунтар.

Як кріпак-селянин,він найкраще знав душу основної маси свого,віками гнобленого народу-селянства.

Як могучий поет-трибун,він саме натхненим і палким Словом проголошував нову Правду.

І як революціонер-борець - ішов напролом,проти течії і руйнував те,що,віками заскорузле, ярмом висіло на всьому його народі.

Всіми цими якостями Шевченко був невиданим після Богдана Хмельницького рушієм і збудником,що повернув колесо історії свого народу на цілих 180 ступенів.

Шевченко прислужився до пробудження свого народу від національної і соціяльної летаргії в такій самій мірі,як Фультон і Ватт прислужилися людству своїм винаходом парової машини,яка зробила цілий переворот в техніці і промисловості.

Ще могло народитися визначних синів свого народу не один десяток - Котляревських,Квіток,Гулаків /все попередники Шевченка/, але жоден з них,ні всі вони разом,не змогли б і через сто літ пізніше зробити того,що зробив своїм словом,своєю особою і своїм життєвим прикладом Шевченко.

І характеристично,що навіть та частина України,що була під Австро-Угорщиною,де було відносно менше національного безправ"я і неволі і та частина нашої землі запалилася надхненим словом Шевченка і почала швидче рости національно на гаслах і ідеях свого Пророка.Це також підтверджує величезне значення його слова в історії пробудження свого народу.

Жодні укази і репресії російського уряду про неіснування української самобутньої культури,українського слова,української нації вже не могли змінити становища.Національна свідомість народу росла,і нова плеяда усвідомителів народніх,як Нечуй,Мирний, Коцюбинський,Франко,Леся Українка,Грушевський,Антонович,Драгоманов,Михновський,Петлюра...довершили українську національну справу.В коротку весну українського національного відродження - 1917 рік - український народ вийшов з Шевченком,як з першим своїм Пророком і Визволителем.

Але приходить московсько-большевицька навала.Українська Незалежна Держава валиться....

Не будемо вдаватися в подробиці,хто завинив,що український народ не виступив цим разом організовано,однозгідно,як виступили поляки,прибалтійські народи,фінляндці.На те склалося багато причин.Може найголовніша,що провід політичним життям взяли люди, що більше відчували Україну серцем,ніж розумом,знанням...

Шевченка,як і значну частину живих українських інтелігентів, після цієї поразки ворог використав у своїх цілях.Викинути національного пророка ворог вважав для себе за річ небезпечну.І тому він використовує гнівну Шевченкову Музу для своїх цілей,спритно обходячи слизькі для нього місця та пояснюючи їх демагогічною теорією марксистської діялектики,за якою,як відомо,сьогодні одну і ту саму річ можна назвати білою,а завтра-червоною!

І тепер скрізь в Україні ворог відзначає Шевченкові Дні.Але чи це означає,що в цьому відзначенні є якийсь український сенс? Чи це означає,що Шевченко в большевицькій інтерпретації і надалі є символом визволення і людської правди?Ні.

Шевченка,як і Франка,Лесю Українку і інших патріотів України ворог використовує як зручну ширму,за якою він спритніше може робити свою чорну ворожу роботу асиміляції і денаціоналізації рештків нашого народу.Кажу решткків,бо лишилося большевикам порівнюючи небагато,щоб плідну землю нашу перетворити на займанщину припадкових мешканців,здійснювану п"ятилітніми плянами винародовлення окремих частин окупованого терену.

Шевченко сьогодні символ єднання наших сил перед останнім боєм,що його ми мусимо прийняти.

З Шевченком ми мусимо в своєму середовищі самим собі дати лад. Те,що робиться на нашій сумній скитальщині,коли люди покликані і непокликані оголошують себе провідниками,вождями і отаманами; б"ються,гризуться,поділені на партії,- є порушенням не тільки Божого Заповіту - "Не сотвори собі куміра",а й також і Шевченко-

вого:

"А всім нам вкупі на землі
Єдиномислиє подай
І братолюбіє пошли".

....

На долю української еміграції припадає тепер велике, може найбільше завдання, ніж будь коли в історії України.

На рідних землях іде тепер цілковите винищення всвого, що хоч частинно йде врозріз з настановляннями Кремля й його людоненависницької політики.

Завдання українського народу на еміграції зберегти себе біологічно і правду України принести на Рідні Землі з хвилиною, як для того прийде час.

Шевченка ми що-року повинні згадувати не для "годиться", не з "традиції", а як нашого живого Вчителя і Пророка, що в хвилини розпачу і зневіри має вселити в наші душі сили і віру, що ВСТАНЕ УКРАЇНСЬКА ПРАВДА!

З Шевченком, з його вогненним словом по шляху, яким ішов Великий Богдан Хмельницький:

ЗА ВІРУ НАШУ! ЗА НАРОД! ЗА ЗЕМЛЮ УКРАЇНСЬКУ!

-----------шшшшшшшШшшшшшшшш----------

Т.ШЕВЧЕНКО

Боже! Нашими ушима
Чули твою славу.
І діди нам розказують
Про давні криваві
Тії літа, як рукою
Твердою своєю
Розв"язав ти наші руки
І покрив землею
Трупи ворожі, і силу
Твою восхвалили
Твої люди і в покої,
В добрі одпочили,
Слав"я Господа. А нині
Покрив єси знову
Срамотою свої люде, -
І вороги нові
Розкрадають, як овець, нас
І жеруть; без плати
І без ціни оддав єси
Ворогам проклятим;

Покинув нас на сміх людям,
В наругу сусідам,
Покинув нас, яко притчу
Нерозумним людям.
І кивають, сміючися,
На нас головами;
І всякий день перед нами -
Стид наш перед нами,
Окрадені, змучені,
В путах умираєм,
Не молимось чужим богам,
А тебе благаєм:
Поможи нам, ізбави нас
Вражої наруги!
Поборов Ти першу силу,
Побори і другу,
Ще лютішу.
....
Встань же, Боже, поможи нам
Встать на ката знову!

-------ооооооооОоооооооо-------

С.Л.

Поет з ласки Божої

Замісць вінка на невідому могилу Євгена Плужника

Писати про Євгена Плужника - людину і поета - важко. Може важче, ніж про будь-кого з інших, що відійшли від нас, силоміць вирвані з сім"ї, громади, з тієї ділянки духового життя, яке вони творили і репрезентували.

Євген Плужник - невинна жертва проклятої доби, в яку жив. Далекий від політики, від тих, що політику робили, він, поет, філософ і людина аж ніяк не надавався на фігуру політичного злочинця. А проте його таким зробили.

Отже, як тяжко хвора доба і люди, коли жив поет! Як всі нормальні поняття змішалися в ній! Як все нагадує евангельську печеру розбійників!

" " "

Шевченка в 1847 році заарештували через донос про участь в Кирило-Методієвському Братстві. При обшуку знайшли поему "Сон" і інші поезії, в яких правителі припечатані були гнівним словом поета до ганебного стовба найогидніших злочинців того часу.

І безумовно з точки свого правосуддя цього було досить, щоб винести безсердечний присуд - пожиттєву солдатчину без права писати і малювати!

У Євг. Плужника - автора збірок "Дні", "Рання Осінь", "Рівновага" - Бог його знає чи через донос, скоріш усього без всякого доносу, під час обшуку, 5.XII.1934 року, нічого каригідного не знайшли. В акті обшуку значиться лише, що було "із"ято":

1. Збірку статтів А. Ніковського - "Віта нова".
2. "Літературно-науковий Вісник", якесь число за 1912 рік.
3. Збірку оповідань Винниченка - "Бабусин подарунок".
4. Якусь копійчану брошуру.

Оце і все.

І це було матеріялом для обвинувачення в контрреволюційній діяльності!

Комедія, фарс, анкдота, коли б ішло не про життя людини, а про ночівлю в поліційній дільниці "по недоразуменію"!

І ті, що проводили цю комедію, знали, що роблять! Але це не перешкодило їм "Іменем Української Соціялістичної Радянської Республіки" - винести вирок... спочатку СМЕРТНОЇ КАРИ, а потім... заміни його на ДЕСЯТЬ ЛІТ соловецької каторги!

За що? На підставі яких фактів? Хто слухав суд? Хто читав матеріяли обвинувачення?

Ніхто нічого не чув, не бачив, не читав. Все робилося за зачиненими дверима... Власне вся справа в тім, що <u>не було чому</u> робитися ні за зачиненими, ні перед відчиненими дверима! І тому саме така "таємничість", "конспіративність" і інша бутафорія, якою обставляли мерзенні різники свій чорний гандель людською кров"ю!

" " "

В "тишині маленьких рим", в "цвітінні думок" поет Плужник знаходив спокій і відраду життя. Читаєте його поезії і бачите окремий світ. Жодних скарг на жорстоку добу-мачуху. Жодного трагічного "поетичного" жесту. /Взагалі це може найперший з поетів, що ненави-

Євген Плужник
* 13. XII. 1898 — † 2. II. 1936

дів позу,жест і поетичні кучері-завиванці!/Холодна констатація фактів сконцентрованим,під найважчим мистецьким пресом відцідженим,добірним,скупим словом.Аж дивно:як поет умів так глибоко в незримому людської душі все бачити і все відчувати!При чому в різкому контрасті: добро - зло,розум - глупота,людяність - тваринність, і так далі,до безконечности...

Надзвичайна конденсація думок у вузько обмеженому арсеналі слів,словесного антуражу:

Поїм,посплю...Щасливий ніби.
Роздобув собі штани нові!
Тільки очі так,немов у риби,
Та на в"язах мулько голові.

Цього досить.І ви бачите глибоченну безодню безглуздя людського існування,відчуваєте безмежну тему до думок.Є тема для цілої повісти!

Поет Плужник не був оранжерейною тепличною рослиною.Це не Надсон з "жертвенником","ідеалами","невинною кров"ю","ваалом" і іншими страшенно страшними словами!

Ні.Тут усе просто: спання,штани нові,очі як у риби і... на в"язах мулько голові.

Можна,як Маяковський,пустити собі кулю в лоб,якщо б тільки ясно собі усвідомити,що тільки в цьому сенс буття!

/У вищезгаданого поета,Маяковського,нема сумніву,воно саме у цей закуток забрело!/

Але у поета Плужника була ще щілина /а може й цілий широкий світ?/,куди він міг тікати.- як поет і як людина - від спання,нових штанів і риб"ячих очей.Це була його рідна земля /конкретно:Київ з Володимирською,Пушкінською,Прорізною,Дніпром,Голосієвом,плавнями і т.д./,яку він страшенно любив,рідна мова,яку він не переставав уживати навіть тоді,як слідчі загрожували йому не передавати рідним записок,з в"язниці,писаних "українской мовой" і родина.Ще світ книг,який він любив може так само,як свою обожнювану ним родину.

Оскільки частина цих понять була під забороною /не фізичною,розуміється!/,то в них душа поета знаходила відраду.

Щоб зрозуміти світ поета Плужника,варто спинитися на одному /але чи ж тільки він один?/ дуже характерному віршеві,який на мою думку,відбиває всю внутрішню духову суть його,людини-поета:

Цвітуть думки,а на слова скупіше...
Я знаю сам,- росту.Міняю лист.
...Нехай,кому не ліньки,пише,
Що от,мовляв,запеклий песиміст...
Я ж почуваю так: скажу - бо мушу!
Хоч щось своє,неказане ніким;
Коли рядком якимсь звіряти душу,-
Тільки таким!
А там нехай,кому не ліньки,пише,
В словах нудьгу розводячи густу...
Цвітуть думки і на слова скупіше...
Росту.

/Рання Осінь/

Це вся поезія.І захоплює дух знову ж таки тією своєю глибиною несказаного,але наявного,відчутного,як часом ми,дивлячись на обличчя близької нам людини,хоч вона й мовчить,розуміємо мову її очей,рота,постави голови,вигину руки і всього,що істоту її передає краще за пишнобарвну проповідь-мову.

" " "

Так,у нас відняли великого поета!У нас забрали великого співця душі людської,поета-філософа,поета ненависника пози і шабльону,поета-патріота,патріотизм якого видно не зі слів,а з душі,поета-людину людської моралі,поета,що формував розумне буття на світі.

Чим заплатить ворог за цю невіджалувану втрату?Де статті людського кодексу,на які треба спертися Судові Вишнього,щоб покарати злочинців?

....

Про поета Євг.Плужника ще ніхто не сказав того слова,яке він заслужив.

Він не Шевченко,не Франко,не Рільке - як повелася у нас тепер мода безглузда порівнювати деяких сучасників до тих,що над сучасністю.-

Він Плужник.

І це ім"я само по собі мусіло б нам звучати в іншій тональності так само,як звучать ті Поети Праведники.

Але ми не маємо критики.

Є критики,але не з обов"язку крови,не з обов"язку незнайдених втрат,не з обов"язку життя для майбутнього.

Про це треба також писати.Але це вже інша тема.

....

Як будемо жити,як буде Україна в Україні,то своєї заслуженої оцінки і пам"яти поет Євген Плужник ще дочекається.

Коли ж буде і далі життя печерних розбійників,то шкода слів.

Тоді все людяне в цьому світі мусітиме сказати собі словами поета:

...Серце днями собі намуляв,-
Спочинь.

Є.ПЛУЖНИК

" "

Притулив до стінки людину,
Витяг нагана...
Придивляйтесь,дітлахи,з-за тину,
- Гра бездоганна!

Потім їли яєшню з салом,
До синців тисли Мотрі груди...
О,минуле!Твоїм васалам
І в майбутньому тісно буде!

ІЗ ЗБІРКИ "РІВНОВАГА"

" " "

Суди мене судом твоїм суворим,
Сучаснику! - Нащадки безсторонні
Простять мені і помилки й вагання,
І пізній сум,і радість передчасну,-
Їм промовлятиме моя спокійна щирість.

" " "

- Вашу карту бито! - Звичним рухом
Банкомет згрібає папірці...
Вам-кінець.Та хай не ріже вухо
Голос цей,і живчик на руці
Не тремтить помітніше від того!

Це ж ігра。І не болить нікого,
що один хтось виграв чи програв;
Важно,щоб,кінчаючи,звільняв
Місце для наступника свойого.

ІЗ ЗБІРКИ "РАННЯ ОСІНЬ"

" " "

Дивлюсь на все спокійними очима
/Давно спокійним бути я хотів/
І вже не тішить вишукана рима,
А біль її шукати й поготів.

Коли дійшов заранній біль розплати,
Збагнув усю непереможність днів -
Чи потребує час твій марнувати
На лад закінчень,суфіксів і пнів?

Ні,на вуста усмішкою гіркою
Лягла мовчання мудрого печать.
Дар нелегкий ваш,досвіде й спокою,
Дар розуміти,знати і мовчать.

----oooo0ooooo----

" " "

Нехай комусь судився довший
Шлях до останньої межі,
Свій коротенький перейшовши,
Не нарікатиму,- я жив!

Я стільки бачив! Стільки й нині
Думок в собі не погасив!
Жив інший хто в такій країні,
Такі переживава часи?

Щоб міг сказати так свідомо,
З таким спокоєм на виду,-
Гряди, сподівана утомо,
Вгамовуй пристрасть молоду!

ІЗ ЗБІРКИ "ДНІ"

Торгуємо усім, чим тільки можна,-
Словами, дровами, життям, сукном...
Та на аршин лягла рука не кожна,
-Як і раніше мрію за вінном.

Що я продам? Мій крам - від мрій утома,
Широке серце й бідний олівець!
Річ світова і річ давно відома -
Який вже там ще й з мрійника купець.

Та знаю, вірю - через дні і муку!-
Ось підпереже землю мить така,-
І над базаром стисне мрійну руку
Упевнена долонь робітника.

" " "

А він молодий-молодий...
Неголений пух на обличчі.
Ще вчора до школи ходив. .
Ще, мабуть, кохати не вивчив...

Так очі ж навколо лихі...
Крізь зуби один - розстріляти!
...А там десь солома дахів...
...А там десь Шевченко і мати...

Долоню на чоло поклав;
Крізь пальці майбутньому в вічі...
Хвилина текла, не текла...
Ноган дав осічку аж двічі...

А втрете...І сонячний сміх
На драні упав черевики...
І правда, і радість, і гріх,
І біль не навіки!

З СУЧАСНИХ ПОЕТІВ

ГАННА ЧЕРІНЬ

ПРИМІТА

Як до милого ішла,
Все гараз було зі мною.
Тільки,правда,через шлях
Чорний кіт пробіг стрілою.

Як завжди,в цей раз мене
Пригорнув до себе милий...
А чому ж то навісне
Серце тоскно защеміло?

Закружилась голова,
Аж пашить вогнем обличчя -
А чому ж,як цілував,
Не дививсь мені у вічі?

На щоках плямистий квіт,
Серце дзвоном б"є тривогу:
Ой,не дарма чорний кіт
Перебіг мені дорогу!

--шшШшш--

МИХ.СИТНИК

МОЯ ЛЮБОВ

Я туди було виходжу ранком:
Рідний сад і квіти медові.
Пасіка.Немов гриби,дуплянки.
Перестиглі груші у траві
Бджоли об"їдають.Пахне воском,
Пахне медом батьківська земля
І горіхи падають волоські,
Плід куркульський,аж тріщить гілля.
На подвір"ї рублена криниця,
Рохкає вгодований кабан,
І дідівський дім під черепицю,
І навкіл фарбований паркан.

Так було..."Ну й що тут за новина,-
скажете,- провінція із нов!"
Може й так,але хіба я винен,
Що така проста моя любов?

ooooo
-ш-

Г.Ч.

" " "

Над Дніпром голубою свічкою
Тихо догорає скорбний день,
Солов"ї щебечуть між порічками,
А тебе я не знайду ніде.
Знай же,ніч руками волохатими
Нас зведе докупи - і тоді
Вітер наші тіні колихатиме,
Що відіб"є місяць на воді.

ПЕРЕКЛАДИ

ГУГО ФОН ГОФМАНСТАЛЬ

" " "

Так, одні внизу сконати мусять,
Де вгрузають тяжко у хвилі весла,
Другі вгорі живуть при стерні ведучім,
Знають лет птахів і зір країни.

Завжди лежать одні з вагою в тілі,
Де життя поплутаний стелить корінь,
Другим готові стояти престоли
Поруч сівілл і поруч владарок,
Там вони сидять немов дома -
Чола легкі їм, легкі їх руки.

Тінь проте з того життя спадає
В інших життів розбіжну безліч,
І пов"язані тісно легкі з тяжкими,
Мов з повітрям, мов з землею.

Втом давно забутих народів
Я з повік своїх стрясти не можу
І не вирву я душі боязкої
З троп спадання німого зір далеких.

Доль багато снується моєї поруч,
Їх буття пронизує грою своєю,
І мій уділ більший, ніж в цім існува...
Пломінь стрункий, неширока ліра.

Р.М.РІЛЬКЕ

" " "

І вечір стає важким:
Всі мов сироти-діти
Виходять тихо бродити,
Незнані собі самим;
Мов у чужій землі,
Під вікнами ходять у млі,
Всіх садів наслухають,
Не знати, чого дожидають, -
І потім побачать, смутні:
Руки підносять невидні
Власні пісні, їм нерідні,
З чужого життя пісні.

Переклади М.Орест

СЕРГІЙ ЛЕДЯНСЬКИЙ

Під косою

/уривок з драми/

Дія II, карт. III.

Хата Захара Пшеничнюка. Чисто, прибрано. Вечір. Недалеко від печі на ослоні сидить Люба і пряде. В сінях почулося гупання. Гавкнув пес. Відчинились двері і увійшов Грицько Журавель.

Я в а 1.
/Грицько і Люба /

ГРИЦЬКО - Добривечір!
Л Ю Б А - Дай Боже здоров"я!
ГРИЦЬКО - То де всі, що ти сама?
Л Ю Б А - Нема.
ГРИЦЬКО - А де ж?
Л Ю Б А - Батько ще удосвіта повезли продналог.
ГРИЦЬКО - А мати?
Л Ю Б А - А мати загнали гусей в хлів тай пішли. Я знаю де вони?
ГРИЦЬКО - Десь стара в чарку застрягла... Бо то тепер тільки й роблять, що самогонку гонять...
Л Ю Б А - Може.
ГРИЦЬКО - Ехе-хе!.. Он приїхав з центру представник, Коса зветься. Товариш Коса... Там таке!..
Л Ю Б А - Де?
ГРИЦЬКО - Та у комнезамі. Заказав, щоб таки геть усі в гурт йшли.. в колехтив.../павза/. То коли батько поїхав, ще вдосвіта, кажеш?
Л Ю Б А - Авже ж удосвіта... Ще не сіріло в вікнах.
ГРИЦЬКО - То вже повинен би бути. Хіба десь обломився чи що?
Л Ю Б А - А я знаю? /павза/.
ГРИЦЬКО - Це яка рата, остання?
Л Ю Б А - Де там остання! Була остання. А оце перед вечором приніс виконавець знову листа... он там на столі. Знов триста пудів.
ГРИЦЬКО - Де той лист?
Л Ю Б А - Он там на столі. /Грицько іде до стола, бере квитка, дивиться на нього, а потім до Люби/.
ГРИЦЬКО - А ну прочитай, що там пишуть.
Л Ю Б А - /встала, взяла квитка, читає/. Оповістка. Гр. села Кам"янка, Звенігородського району Пшеничнюк Захар... згідно з розверсткою... на самооподаткування... триста пудів..."
ГРИЦЬКО - /перебив/. Триста пудів?... А то що вони подуріли? Де ж старий їм таку суму візьме, га? Е, це вже біда!... /кладе папірця на стіл/. Тепер старого задушать. Хай лопне, то не виконає! Хіба продасть коні, корову і ремамент і десь купить. Та й то... триста пудів. Тепер? Після Водохреща? /зітхнув/. Не витягне старий, не витягне...

Я в а 2.
/Загавкав пес, увішов виконавець/.

ВИКОНАВЕЦЬ - Добривечір! Вже приїхали дядько з продналогу, чи ні?
Л Ю Б А - Ні, ще нема.
ВИКОНАВЕЦЬ - Як приїдуть, щоб їшли у сільраду.
Л Ю Б А - Чого?
ВИКОНАВЕЦЬ - Товариш Коса викликає.
Л Ю Б А - Нема ще їх.

ВИКОНАВЕЦЬ - Скажи, як приїдуть щоб ішли у сільраду! Бо мені ще треба тринадцять дворів оббігати... Скажеш?

Л Ю Б А - Добре, скажу.

Я в а 3.

/Виконавець пішов/

ГРИЦЬКО - Сурйозний цей товариш Коса... Як справжня коса! Сьогодні як почав на голову сільради кричати, так мало не бив. Я, вас, каже, упуртуністів тут всіх перестріляю!

Л Ю Б А - Та й за що?

ГРИЦЬКО - А, каже, півроку возитесь і вісім дворів у колгоспі!

Л Ю Б А - Та ж у колективи добровільно йдуть... Чого ж він?

ГРИЦЬКО - Ну, я знаю!.. Щоб мені, каже, сто процентів бідняків і середняків увійшли до колгоспу, а ні, так клямка вам тут усім буде!

Л Ю Б А - Кому це всім?

ГРИЦЬКО - Ну начальству там... я знаю.

Л Ю Б А - А з багатими як?

ГРИЦЬКО - Багаті особлива стаття. Про них мовчить.

Я в а 4.

/Загупало у дворі. Тупіт ніг у сінях, відчиняються двері, входить Захар/.

ГРИЦЬКО - О, і кум!... Дай Боже здоров"я! А ми вже тут журимось про вас...

ЗАХАР - Дай Боже!.. На, Любасю, шлеї поклади на комин. Хай просохнуть... Упраж порвалася... От дорога! Просто порізав коней... Ні возом, ні саньми!...

ГРИЦЬКО - Погана дорога, куме?

ЗАХАР - Просто не питайте! Ох, поможи, доню, роздягтись... /Люба помагає роздягнутись батькові, бере шапку і свиту та кладе їх у запік. Павза/. Де долинка, намело багато снігу - санна дорога. Де горбочок і розтало, то така грязюка, що коняка ледь черевом не гребе.../сів на лаву/.

ГРИЦЬКО - А ви чим їхали? Возом чи саньми?

ЗАХАР - Та саньми ж, бодай воно провалилось... Устав удосвіта - приморозок. Ну, думаю, при льодку, по сніжку якось доплентаємось. Аж воно як блиснуло сонце! Твань! І не питайте! Ні возом, ні саньми. Ледь до полудня допхався до Калюжина.

Л Ю Б А - Обідати будете?

ЗАХАР - А в тебе ж є що?

Л Ю Б А - Є борщ, є картопля з часником...

ЗАХАР - Ну то давай... А де мати?

Л Ю Б А - А я знаю де вони?

ЗАХАР - /іде до столу, щоб обідати і побачив папірця/. А це що таке?

ГРИЦЬКО - Лихо, куме, на вашу голову. Знов продналог!

ЗАХАР - /спокійно/. Який там продналог! Продналог я вже виповнив! /дивиться на папірець, сідає до столу/. Що страховки карбованців з тридцять треба сплатити. Оце, воно, мабуть, і є. Прочитай, Любасю...

Л Ю Б А - Вже читали... Знов триста пудів продналогу на вас наклали.

ЗАХАР - Що? Триста пудів? То ти помилилась! Мабуть тридцять пудів. Та й то не може бути. А ну прочитай.

ГРИЦЬКО - Та я тільки що слухав... Не помилилась! Написано триста!

Л Ю Б А - Приніс виконавець удень. А оце заходив і сказав, що

викликають вас у сільраду.../Захар сполотнів. Устав. Взяв папірця. Глянув на нього, а потім з усієї сили розмахнувся ним об землю. Але папірець, як метелик, вирвавшись з рук, поволеньки почав летіти додолу. Це ще більш розлютило Захара. Він його зловив і на дрібнісінькі кусники порвав і тими шматочками кинув об землю.Далі підбіг до печі, схопив шлеї та до порога їх. А далі ухопив кужілку, з якої Люба пряла, та до порога її/.

ЗАХАР - /до Люби/. Кинь! Кинь! Не пряди! Досить! /Люба до порога, хоче взяти кужілку назад/. Не чіпай, кажу! Хай воно все горить! /павза/. То я п"ятьдесят літ тягнув, як віл у ярмі, ночей не досипав, хліба не доїдав, мугирі натирав, щоб чорт нетрудний мене сьогодні підганяв, наче батогом, отими квитами? Сто! Двісті! Триста!!! А не діжде! То я.../до присутніх/. Дитино моя, куме дорогий, щоб усі кутки позамітав.../буханець хліба,що лежав на столі, взяв у руки/... оцей хліб віддав, то не наберу і п"ятьдесят пудів, а з мене триста?... Ні, жартує власть! Возив доки міг! Четверту рату завіз і першим здав. Ще приймомщик мені сказав: "Ну, діду,вам безпременно премію дадуть!" Так оце мені така премія?

Л Ю Б А -/ставить миску на стіл/. Беріть, їжте, тату! Якось воно буде... підете до представника, розкажете...

ЗАХАР -А хай він коліньми ходить, щоб я до нього ходив! Я, пане добродзею, вже сьогодні находився! Двадцять верстов коло саней ішов! Коням помагав сани везти...Годі! /Сів/

ГРИЦЬКО -Не побивайтесь, куме. Сідайте, обідайте. Якось то воно буде...

ЗАХАР - Не можу, куме, не можу... Нате ось... /дістає гроші/. Двадцять один карбованець, сьогодні вторгував за баранця, щоб штраховку заплатити... Нате, підіть купіть на всі горілки. Вип"ємо з горя... Все пропало...Кінець! Вивіз каміння, дурень, думав вітряка ставити...Тепер годі! Підіть куме!...

Я в а 5.

/Відчинились двері, на порозі Явдоха.Трохи на підпитку/.

ЯВДОХА -О, ти приїхав? А казав Антін Рохів, що тебе ще нема. /до Грицька/. Добривечір, куме!

ГРИЦЬКО -Доброго здоров"я, кумо!

ЗАХАР -А ти все гуляєш? Гуляй, гуляй, стара! Від сьогодні і я до твоєї кумпанії пристану! Приносьте, куме, горілку, швидко!... Так пече у грудях, що не можу дихати... приносьте! /Грицько взяв гроші/.

ГРИЦЬКО -Де ж я її візьму? Вже пізно. А може на завтра відкладемо?

Я в а 6.

/Загавкав пес. Увійшов виконавець/.

ВИКОНАВЕЦЬ - Добривечір, дядьку! Ідіть у сільраду. Вас представник товариш Коса викликає!

ЗАХАР - Скажи твому представникові, що як йому треба,хай сам до мене прийде. Досить ходив і їздив! Хай тетер вони ходять! Зачиняй двері, не напускай холоду в хату!

ВИКОНАВЕЦЬ - А мені що? Аби я сказав. Моє діло сторона... Бувайте здорові... /вийшов/.

Я в а 7.

/Тіж без виконавця/.

ЗАХАР - Іди, здоров!

ЯВДОХА - Чіпляються! І не буде тепер спокою, поки жити будемо... Десь написати листа до Надії... Вона у Харкові. А чоловік партейний-комуніст, може допоміг би...

ЗАХАР - А не діжде, щоб я просив якогось шлапака! А за Надійку не згадуй мені! Вмерла вона!

ЯВДОХА - Тю! То чого ти розрепетувався? Вмерла! Гріх Божий про свою дитину таке казати. От візьме і приїде.

ЗАХАР - Приїде... Коли б була тут. Дві дочки... Розділили б хазяйство на двоє, може не так би чіплялися!

ГРИЦЬКО - Все одно, куме, йде на скапану годину. До колгоспу йти треба... А це значить - усе - худобу, ремаменит, збіжжя - все віддай!

ЗАХАР - Ви принесете, куме, чарку чи ні?

ЯВДОХА - Чекай-но, старий, десь у мене була пляшечка. Тримала на масницю, але бачу, що тебе взяла гризота, піду дістану. /пішла у сіни/.

Я в а 8.

/Тіж без Явдохи/

ГРИЦЬКО - /кладе гроші на стіл/. От і добре. Сховайте гроші, кумо.

ЗАХАР - Ні-ні! Вдосвіта принесете око горілки. Візьміть. Цеї, що стара принесе, нам на один ковть! Візьміть! /вклав гроші в кишеню Грицькові/.

Я в а 9.

/Увійшла Явдоха/

ЯВДОХА - О! Сідайте, куме! Сідай, старий!... Де то келишок... Дай нам огірка, Любко. /знайшовся келишок. Усі сідають до стола. Захар одкоркував пляшку, що була заткнена якоюсь шматкою, налив келишок/.

ЗАХАР - Ну, за ваше здоров"я, куме! /випив, налив другу/. За твоє, стара! /Випив. Як раз Люба принесла огірки. Взяв одного, укусив, їсть/. Беріть, куме, пускайте, не затримуйте колію.

Л Ю Б А - Тату, ви коням сіна на ніч поклали, чи ні? /Захар підвів очі/.

ЗАХАР - Коням? Поклав. А як же... Але вони сьогодні разом зі мною тягли сані по болоті... Я п"ю горілку, а їм піди дай вівса! На, ключі від комори! Дай вівса!...

Л Ю Б А - Тату, та вони ж у вас випісникувані! Ще зашкодить!

ЗАХАР - А я не випісникуваний? Коли я пив оту горілку? На Різдво! Дай вівса! Ет, що з тобою балакати! /Встав, пішов на двір/.

Я в а 10.

/Тіж без Захара/

ЯВДОХА - Сказився старий...

ГРИЦЬКО - За живе взяло. Кумо, не кажіть! У мене клапоть города і півморги поля, а як сказали, що треба йти в колехтив, то мені так недобре стало, наче мені сказали на гарячій пательні танцювати!

Л Ю Б А - Мамо! А мені здається, що нашої Надійки чоловіка фамілія теж Коса... Ви не пам"ятаєте?

ЯВДОХА - Ну, а як і Коса, то що? Мало їх є тих Кіс! Он у нашій Кам"янці Пшеничнюків мало не півсела! А що вже Козачуків, то і в Комаринцях, і де Закриничча - скрізь

Козачуки! Просто кинь грудою так і попадеш або в Пшеничнюка, або в Козачука! /павза/. То ти думаєш, що цей Коса рідня якась нашого зятя, чи як?

Л Ю Б А – Ні, я думала...Так, я думала... може якийсь родич або знайомий.

Я в а 11.

/Увійшов Захар/

ЗАХАР – Наклав соломи по черево. Дав вівса. Погладив буланого по гриві та й кажу: Їж і відпочивай! Мучив я тебе вісім років за советської власті і себе мучив! Ти не доїдав і не досипав, і я не доїдав і не досипав. А зараз кажу, я п"ю горілку, а ти їж овес! А як прийде комуна, то в ній і тобі, і мені смерть буде. Отак. /Сів/.Ну, на кому колія стала? Признавайтесь! Бо коли охочих нема, то я сам буду /Наливає ще один – випив, за ним другий – теж випив/. О, кепсько, що закусити нема чим... /їсть огірка/. Отакий, пане добродзею, куркуль! Їмо картоплю й огірки, а кабана продав на камінці до вітряка!... Вітряка захотів ставити.

ЯВДОХА – Отепер нам млина справить советська власть!

ГРИЦЬКО – В колгоспі ногами будемо молотити!

/Задряпав пес у сінях/

ЗАХАР – Хто то?

ЯВДОХА – Та Рудько наш... До хати захтів...

ЗАХАР – /до Люби/. А ти собаці дала їсти?

Л Ю Б А – Ще ні.

ЗАХАР – Дай йому. Він такий самий шкарбун, як і я ... Аж до Калюжина біг сьогодні удосвіта за саньми. Я його і батогом, і грудами – ні, біжить. А потім десь зник.

Л Ю Б А – Прибіг уполудень. Такий задріпаний, я думала,що він десь за тічкою бігав.

ЗАХАР – Господар! Такий дурний господар, як і я! Бігав по ночах, вартував, недосипав... Дай псові, дай йому! Ми п"ємо, дай і йому їсти, Любасю!

Я в а 12.

/Люба до мисника, налила помий у горщик, понесла в сіни/.

ЗАХАР – Дай йому мій борщ! Я вже сьогодні їсти не буду. Раз напився,то їсти не буду.

Я в а 13.

/На дворі гавкання, тупіт ніг. Входять до хати Коса, М"якуш і Щирий/.

М"ЯКУШ – Добривечір вам! /Увійшли, стали коло порогу,дивляться/.

ЗАХАР – Дай Боже здоров"я!

К О С А – А котрий це тут Пшеничнюк?

ЗАХАР – Пшеничнюк?... Я Пшеничнюк? /Встав із за стола і підійшов до Коси/. А цей мій кум Грицько Журавель. А це моя жінка Явдоха.

Я в а 14.

/Увійшла Люба/.

ЗАХАР – А це дочка Люба. Всі.

ЯВДОХА – Маємо ще одну дочку...Але та в городі, в Харкові,еге.. І за великим чоловіком, либонь, як і ви,за партейним комуністом.../Люба щось шепоче на вухо матері/.

К О С А – Досить, тітко... Голово сільради, ви Пшеничнюку повістку на самооподаткування вручили?

ГОЛОВА - Так точно, товариш Коса! Товариш виконавець вручив ще вдень!

ЯВДОХА - Товаришу начальник, вибачте. Ваша хвамілія Коса? Так? А наша дочка Надія теж за партейним-комуністом Косою у Харкові служить. Там у тіятрах вона... Ви часом не знайомі з ним?

К О С А - Ні. Одійдіть в сторону, громадянко! /до Захара/. Громадянине Пшеничнюк, квиток на самооподаткування одержав?

ЗАХАР - /байдуже/. Та ви сидьте на лавку... Прошу вас, громадяни-товариші. Чого ви боїтесь далі підійти? Що ми заразні які чи що?

К О С А - Я питаю: квиток на самооподаткування одержав чи ні?

Я в а 15.

/Грицько поза спинами людей тай ходу з хати/.

ЗАХАР - /спокійно/. Ну, одержав. Так що?

К О С А - Платити податок думаєш, чи ні?

ЗАХАР - Податок? Я податок сплатив... /Шукає в кишенях квитка/. Ось, товаришу начальник, квиток маю. Першим в районі останню рату здав. /Коса узяв квитка і кинув його в бік/.

К О С А - Не про це питаю! Про самооподаткування говорю? Де квиток на самооподаткування?

ЗАХАР - А-а-а-а! Той, що на столі лежав, як я приїхав? Той? /спалахнув/. В цебрику! В помиях! Там він, там!!!

К О С А - Одягайся!

ЗАХАР - Чого?

К О С А - /до сільського начальства/. Заарештувати! /павза/. Будеш ти у мене на Соловках здохлу рибу їсти, куркульська морда!

ЗАХАР - Що, що? На Соловках здохлу рибу їсти? О, ні! не діждеш! Досі я був дурнем і їв солоні огірки з картоплею, це так. Але здохлу рибу я вже їсти не буду, ні.../Іде до запіка, бере свиту, одягає її. Шукає шапку, не може знайти/. Дай шапку, Любко!

К О С А - /до голови сільради/. Поставити варту тут, щоб нічого не винесли і не поховали! Завтра за невиконання самооподаткування господарство буде продане з публичного торгу усуспільненому сектору! Зрозуміли? Пішли! /Явдоха і Люба в плач/.

ЗАХАР - /з серцем/ Дай шапку, Любко!... /лагідно до обох/ І не ревіть. Мене з мужика не скине, як штанів через голову не зниме! /Люба знайшла шапку, подала. Захар її одів/.

ЯВДОХА - /з плачем/ Товаришу начальник, куди ж ви його на всю ніч? Куди ж ви його берете? Що він вам злого зробив? Він же цілий день з продналогом їздив і тільки що в хату вткнувся. Дайте одігрітися!

ЗАХАР - Ша, баби! Ша! Ви кого просите? Може він остання людина, що ходить по цій землі і вислужується перед властю! А ви просите? Пішли. /коло порога повернувся до образів, зняв шапку/ Прости Господи і не дай зобидити сиріт моїх! Во ім"я отця і сина... /Одягає шапку/ Пса нагодуй Любасю! В буду йому поклади сіна. Хай спить не гавкає. Вартувати нема вже чого. Бувайте здорові./Пішов, інші за ним. Останнім Коса з наганом у руці. В хаті на стіл схилилась Явдоха, а на ліжко впала Люба, плачуть./

Я в а 16.

/Явдоха і Люба одні плачуть. Павза. Підвелася Люба/

ЛЮБА - Мамо! Де той лист від Наді? Дайте, там є адреса її. Напишемо їй, що з нашим т том трапилось. Дайте.

ЯВДОХА - /підвелась, стала на лавку і зза образа дістала листа/ На. Напиши. А завтра я занесу в Білогородку і вкину на пошту. Все напиши. Напиши, як нашого батька тяжко зобидили. Напиши, як цей партейний комуніст Коса життя наше підкосив. Все їй напиши... Хай вона куди слід подасть скаргу. /Загупало в сінях. Гавкнув пес/.

Л Ю Б А - Цитьте! Цитьте, бо хтось знову до нас йде...

Я в а 17.

/Увійшов Грицько Журавель/

ГРИЦЬКО - Ну й діла! Повен панський магазин арештантів напхали! Завтра всім біднякам і середнякам в колектив іти треба! От і каюк нам прийшов! В мішок! В мішок усіх! А потім на зав"язку!

З а в і с а

----шшшшшшШШшшшшшш----

М.ОРЕСТ

"

" "

Здаля бринять задумливі вальторні.
Я чую, воскресаю, пізнаю:
То кличе ліс! І чари непоборні
Встають і душу радують мою.

І знов я бачу лісові полянки
І цмину миротворну красоту,
Що сяйво небувалого світанку
Ховає в несмертельному цвіту.

І тихі вільхи, шановливі учні,
І цій, і тій належали яві,
Заслухались в легенди легкозвучні,
Що їх лепечуть води лісові.

Мене замисленого еремiта,
Порослий побік струменя плакун
Лагідно поведе у царство літа,
В отчизну квітів, нерозгадних рун.

Вперед, до миті зустрічей! В дорогу!
Твій замок, суєто, лишаю я -
Свій гимн до невидимого чертогу
Несе шукаюча душа моя.

-----оооооОоооооо-----

СПЕКТАТОР

Про нашу духову руїну

...Те,що тепер на еміграції українській,де майже вся інтелігенція опинилася - пишеться і робиться,це не тільки ліквідація української національної ідеї,а й ліквідація самих себе, її носителів.

В.Липинський.

Треба вміти сказати правду навіть тоді,коли це нам не подобається.

Торо.

I

Не раз блукаючи насамоті околішніми вулицями Києва в 30-тих роках,коли шалів розгул червоного терору,коли кожного ранку советська преса приносила вістки про судові процеси,смертні вироки,громадський засуд "ворогів народу","зрадників соціялістичної батьківщини",думалося: а все ж таки свиня може рити тільки в тім городі,що підвладний її рилу!Все ж таки вона не може вийти за Збруч,де українські діячі,політики,мистці,де вільне українське слово;де ті,що з національно-державною ідеєю відійшли за кордон,щоб згодом знову прийти сюди.

І ставало легше на душі.Ще тугіше затягувалося панцера непроникливости на свої слова,вчинки,поступовування.Щоб ворог не зрозумів,не відчув,що ти його ненавидиш і ждеш його смерти.Адже ж один в полі не воїн!І хоч нас багато,але де способи і шляхи з"єднатися,запізнатись?Всі ж оті численні процеси,засуди,урядові вбивства виховали в людях непевність навіть у своїх рідних дітях!

І вірилось,що тільки там,за кордоном,наша надія.Ті наші люди,що там живуть - міцно об"єднані працюють,як одна сім"я,бо ж їх спіткала однакова доля - вигнання з рідного краю!Вони працюють і чекають слушної години-часу,коли треба буде прийти до своїх рідних хат і разом з нами почати будувати нове життя.

Мріялось: там десь уряд УНР,Гетьман Скоропадський,вчені і письменники,ОУН,та страшна ОУН,яку ворог так часто згадував з виттям!Думалось:яка там сила нашого народу!І якого народу! Не було відомо,що ті люди там роблять,але було відомо,що вони є. І цього було досить.І це вже творило чистіше повітря,яким легше дихалося на тлі загальних советських злиднів,звироднїння і убогости духа і мислі.

І що більший сказ находив на можновладців,що більше вони вили про "буржуазно-націоналістичних запроданців",що більше лаяли "петлюровщину",тим більше українцям вірилось,тим легше українцям дихалось.Значить,треба готуватись до роботи!Треба жити!

Такі почуття переживав автор цих рядків /і не один тільки він/ в згадані 30-ті роки нашого трагічного століття,коли світ Держав Західної Европи і Америки займався своїми домашніми справами,а східньому колосові на глиняних ногах давав змогу рости і одягатись в сталь і бетон.

І коли один мій знайомий,киянин, "стопроцентово довірений" службовець попав у 1940 році по той бік нового советсько-німецького кордону в справі виміни советських громадян на німецьких і,повернувшись,розповідав про те,що бачив у Перемишлі на німецькій стороні українського вояка в жупані і мазепинці з тризубом,то це було як електричний струм,що вдаряв по всьому тілу і відбивався в найглибших закутках мозкових клітин.Значить,таки підготовка йде!Хай живе життя!Буде,буде робота!

І так жевріли надії і сподівання до переломового дня 22-го червня 1941 року.

Коли літом того року гриміли гармати між Житомиром і Києвом, а в Києві йшла поспішна евакуація енкаведистського сетльменту, Печерська,а по Хрещатику дітали скручені обвуглені папірці - рештки спалених в печах парового опалення документів советської господарки,то душевне напруження доходило своїх меж і здавалося,що ось-ось прорветься наверх крик радости: тікаєш,кате!

І вже одверто в окремих тісних колах говорилося,що у Львові сформовано український уряд,що репрезентують його всі українські еміграційні кола,що як тільки звільнять Київ, зразу ж у ньому з"являться ті,хто Україну,вільну і незалежну, вивезли з собою у 1920 році.

Так жили.Так думали.Так сподівалися.

Дійсність принесла цілком протилежне.Дійсність ці рожеві мрії,скажемо відверто,по-дитячому наївних людей,розбила,поламала,знівечила.

І мрійники-ідеалісти,молоде підсоветське покоління нової української еміграції,опинилися на тій самій еміграції,яку десять років тому так ідеалізували,пестили в думках і прикрашували нею своє життя.

II

Третій рік по капітуляції Німеччини.Табори переміщених осіб. Зони Німеччини і Австрії.І скрізь - українці.Різного стану,віровизнання,віку,освіти...Стара еміграція і серед неї нова:вчителі агрономи,лікарі,колгоспники,студенти...Ті,що виросли під чоботом ЧК-ГПУ-НКВД.Що зазнали чисток,комсомолу,соцзмагання,тюрем, мітингів...Вони теж сьогодні українська еміграція!

Більшість з них не забули,що і як думали про українську еміграцію тоді,як ходили під наглядом сітки невидимих сексотів.І вони вірять,що сьогодні про них так само думають їхні брати і сестри,занепокоєні їх долею,там десь за кордонами...

Але бачучи те страшне провалля,перед яким стоїть наша еміграція,породжуючи з поміж себе майже що-року якусь нову політичну групу,партію чи центр,як добиває себе взаємною гризнею і загальною ненавистю,запитуємо:

ЛЮДИ,ТА КУДИ Ж МИ КОТИМОСЬ?

Чи справді ми вже настільки осліпли,оглухли і одуріли,що не можемо відчути,зрозуміти,уявити,як ВОРОГ з усього цього радіє?

Здається,свого часу Бог тих біблійних вавілонян,що будували вежу до неба легше покарав,змішавши їм язики,від чого та вежа недобудованою зосталася,ніж тепер нас покарав,давши нам разом на гурт: бандерівців,мельниківців,ендеес,уердепе і хто зна ще яких претендентів на "рятівників" Батьківщини,претендентів на президентів і прем"єрів,які вже разом такого накоїли,що переступили добу "чорної ради" і "махновщини" і семимильними кроками, як те біблійне стадо,одержиме бісом,у безодню морську ідуть і... дітей своїх,простих людей нашої сучасної еміграції ведуть.

....

землях віру і надію,що за допомогою її,еміграції,в слушний час можна буде відбудувати знищений і зруйнований край.Але чи виправдані ці сподівання?І якою ціною за існування цієї політичної еміграції нарід під большевиками заплатив?Адже всі процеси таємні і явні провадились під претекстом винищення агентів "буржуазних націоналістів" за кордоном!

І коли в 1941 році з української землі тимчасово забрався був большевицький окупант,а в обозі німецького окупанта прорвалися одиниці нетерпляче очікуваної народом нашої української еміграції,то принесли вони зза Збруча...житомирську трагедію двох найактивніших українських політичних груп!

Автор цих рядків в кінці 1941 і на початку 1942 року жадібно вдивлявся щодня за шкло великої шиби-вітрини української Книгарні на Володимирській вулиці,де були виставлені найкоштовніші унікуми української духовости на еміграції,привезені для нашого підсоветського українця,так спраглого на вільне українське слово.Що ж там було? Кілька комплектів журнала "Пробоєм",книга Сциборського "Націократія",поезії Ольжича і збірки,що виходили в бібліотеці "Вісника".Правда ще були великі і малі тризуби, портрети Петлюри і Коновальця і серія портретів князів київських. Оце і все.Чи з цим можна було розпочати духовий похід українства за спотворену большевизмом душу молодого українського покоління?Чи можна було наситити спраглих і голодних на живе і життєве Слово,сильніше і переконливіше /бо ж воно прийшло з теренів майже цілковитої волі!/ за слово сказане колись Шумським,Волобуєвим Хвильовим чи неоклясиками?

Ні,не можна було.

І тому,як це не прикро і не боляче,а треба ствердити,що українська політична еміграціях/ з перед чверть століття нічого не зробила для викристалізування чітких ідейних і практичних шляхів відбудови духово знищеного ворогом Краю.Те,що на західній Україні,в Галичині і на Волині,була висока національна свідомість і глибоке почуття патріотизму в народі,це не заслуга нашої політикуючої еміграції.Це народ сам виборов під польською "демократією" і пацифікаціями.

І в той час коли триває ця страшна гризня груп і групочок за гоголівське "Е",в той час,як пошматована інтелігенція політикує в маштабах табору чи якогось "мюнхена",а загал народу українського на еміграції - селян,робітників,професійної інтелігенції- бродить як отара,яку вигнали за село,а пастуха не дали,- на рідних землях іде

ПЛЯНОВАНА,ЧІТКА,СИСТЕМАТИЧНА,НАВІТЬ НАУКОВО ВИЧИСЛЕНА РОБОТА,ЯК В НАРОДІ УКРАЇНСЬКОМУ ВИТРАВИТИ ТЕ,ЩО ЗВЕТЬСЯ ОРГАНІЧНОЮ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОЮ ІДЕОЛОГІЄЮ.

І розпач бере за ту страшну своїми наслідками самозаспокоєність і благодушшя,які проявляють деякі "ура-патріоти",заявляючи,що українського духа ворог не знищить!Нас,мовляв,нищили триста літ і не знищили!Не знищать і тепер!...

Боже,яка це пуста,безглузда і дика деклямація,якщо не провокація!Таке твердити на 30 році існування озброєної досвідом,засобами,а головно диявольським задумом держави - є диким безсоромним безглуздям і кривавим злочином.

Царська Росія з її політикою і замірами,а головно засобами щодо асиміляції українського народу у порівнанні з СССР так далеко залишилась позаду,як далеко позаду залишилась техніка праща царя Давида у порівнанні до сталінської "катюші"!

х/ Застерігаємось,що мова йде тільки про ту політичну еміграцію,яка ввесь час займалася лише політикою,себто укладала рецепти визволення України від большевизму,а себе рекомендувала у провідники народу.

III

Кажуть,що наявність різних партійних груп і ідейних течій в нації - ознака здорова.Це,кажуть,показник,що нація живе свідомим життям,шукає шляхів розбудови свого життя.Бо,кажуть,хіба це явище не характерне сьогоднішній Франції,Італії,Німеччині?І там і там,і там - скрізь партії.Вони змагаються за владу.Чому ж і в нас того не може бути?Чому ж і нам не мати десятки партій?

Так можна було б думати,якби взагалі все життя власне міряти на чужий зразок.Так можна було б думати і говорити,якби взагалі виріктися думати про свій край і його історію.Але так не можна думати і говорити,якщо оглянутися на самих себе,якщо вдуматись в наше становище,якщо зважити взагалі наше місце в світі.

Що насріднить і що віддаляє від названих вище країв і народів?Ріднить хіба те,що і ми і вони від Бога дар маємо говорити,мислити і діяти згідно з велінням людського розуму.Але поза тим велетенська різниця.

Найперше: МИ НАРІД БЕЗДЕРЖАВНИЙ.

Ми навіть не уявляємо,яка могла б насправді бути наша держава.Чи вона була б як сьогоднішня Франція?Чи як Корея?Чи як Індонезія?Адже це не така проста річ - мати свою державу! І про це власне свого часу В.Липинський писав:

> "...Такого тяжкого політичного завдання,як здобуття Держави Української - нема на цілім світі.На шляху до Держави Української погинули з українських рук найкращі українські люди...І коли б всі Українці бачили ту страшну скелю,яку хотять зрушити,то зрозуміли б,що зденервовання їх випливає з безмежної трудности завдання.А зрозумівши це, менше б між собою бешкетували,тісніше в одну громаду об"єднались і природу цієї скелі постарались всіма силами пізнати"../Підкреслення наше.С./

Але наші провідники-ідеологи і партійні функціонери ось уже 30 літ сваряться на чужині /бо рідної хати не мають!/ за першість,за ортодоксальність,за законність.

30 літ!!!

І те,що тепер робиться по наших таборах,так само робилося 10-15 літ тому серед нашої політичної еміграції,де її хоч невеличка купка була.Скільки ж ще можна сваритися?

І добре було б,коли б за ці 30 літ у спорах,в дискусії,в змаганнях /а не в сварці,не в гризні безплідній!/ народилася здорова твереза істина.Коли б люди піднялися на вищі щаблі розуміння себе,околішнього світу і того чому вони опинилися на чужині. Щоб за ці 30 літ збудували принаймні теорію,як будувати свою державу.А що ми маємо,говорячи цілком безсторонньо,крім геніальної, але переважною більшістю наших же людей обпльованої,злонавмисне замовчаної праці Великого Українця Вячеслава Липинського?Де ті трактати,в яких підсумовано гіркий досвід нашої 300 літньої чи хай 30 літньої бортьби за свою Державу? Чи ті "Спогади","Мемуари","Фільми боротьби",що їх написали панове,що "будували" Україну з 1917 по 1948 рік можуть щось важити в справі відбудови нашого незалежного життя?Чи програми і декларації наших партій можуть щось важити після програм і декларацій большевиків,найкращих майстрів писання саме програм і декларацій? Ні,не можуть важити.

Тридцять літ прожитих нашою політичною чи вірніше політикуючою еміграцією тут на чужині це пропащий час.Пропащий,змарнований,що само поняття політичної еміграції української знецінив і затоптав.

І що єдине ще позитивне в її ролі було це те,що само фізичне існування цієї еміграції вселяло українському народові на рідних

І трагедія не в тім,що свого часу цар Микола І-ий засилав Шевченка на вічну салдатчину без права писати і малювати,а українську мову оголошувалося,що її не було,нема і бути не може.Саме при такому поступованні ворога вона могла і мусіла жити!

Трагедія в тім,що тепер Шевченкові ворог ставить пам"ятники,проголошує українську мову державною мовою,а на папері навіть в ОН існує Україна!Але за те сучасні Пантелеймони Куліші,Панаси Мирні,Михайли Коцюбинські,Лесі Українки,Антоновичі і Чикаленки - /назовемо їх Миколами Кулішами,Валеріянами Підмогильними,Зеровими,Волобуєвими,Ніковськими,а також Тичинами,Рильськими і Бажанами /- або в могилі,або допомагають ворогові денаціоналізувати свій же народ!

ОСЬ ДЕ ТРАГЕДІЯ!

Трагедія в тім,що ті засоби,якими воювала і надалі збирається воювати наша провідницька політична еліта з сьогочасним окупантом України є засобами 1905 і 1917 року,але ніяк не засобами 1948 року!

А засоби сьогоднішні потребують пильного,стараного,жертвенного вивчення останнього тридцятиріччя,яке своїм значенням дорівнює трьом попереднім століттям!

ІУ

Будемо говорити відверто:чи нова українська еміграція залишила рідну землю з мотивів у першу чергу національної неволі,в якій перебуває Україна?

Ні.

Сотні тисяч українців у цю війну тікали:

ПО-ПЕРШЕ - від перманентних злиднів,яким за советської системи кінця-краю не видно,

ПО-ДРУГЕ - тікали від сталінського терору,який без угаву діє,і якого не можна уявити не існуючим,як не можна уявити дощу без хмари,

І ПО-ТРЕТЄ - тікали від духової неволі,яка там панує.Бо тільки Сталін,тільки ВКПб,тільки советська конституція,советська наука,мистецтво,піонери,жовтенята...- вони найкращі,найдосконаліші! І від оцього сталінського стандарту за край світа піде людина,що,маючи розум,мислити хоче,як птиця,маючи крила,літати хоче!

Злидні,терор і духова неволя - ось три чинники,що виганяли,виганяють і будуть виганяти всіх,хто зможе вирватись,врятуватись від того жахливого спрута,що обснував простори бувшої Російської Імперії!

Сюди входить і поважний мотив національної неволі усіх здушених большевизмом народів.

І якщо наша політична еміграція,властиво її провідники,будуть і надалі танцювати від націоналістичної пічки,будуть і надалі деклямувати про націоналізм,як рятівника тільки українського народу,без спілки з іншими поневоленими большевизмом народами,якщо наша політична провідницька еміграція буде і надалі лаяти росіян х/,поляків,киргизів,таджиків - одно слово неукраїнців,що це

х/Про союз з Росією,про російську проблему ще 1926 року вичерпуюче ясно писав В.Липинський:..."Тільки політичний союз України з Росією /загально кажучи з Північчю,тобто з тими північними людьми,які державу російську по упадку большевизму наново зорганізують/ і активна політика України в цьому союзі можуть забезпечити українські державотворчі сили від пагубної анархії і від руйнуючого Українську Державу втручання Москви у внутрішні українські справи...Таку політику у відношенні до Півночі вели Ростиславичі - творці першої південної української Галицько-Волинської Держави.Такою була політика найрозумніших серед Гедиміновичів

вони винні,що ми не маємо незалежної держави; якщо наша еміграція не буде шукати єдиного фронту поневолених большевизмом народів,включаючи сюди і росіян,і білорусів,і поляків,і грузинів, а тепер ще чехів,румунів,болгар,мад"ярів,німців і всіх,кому загрожує претендент на світове панування - міжнародній комунізм, то залишиться наша політична еміграція на віки вічні еміграцією,павуками в закоркованій пляшці,що будуть взаємно себе з"їдати за тим простим природнім законом,що не буде довкола когось іншого їсти.

Все лихо наших горе-провідників,що вони себе рівняють до французів,англійців,німців,- одно слово,до народів,що століття живуть державним життям,у яких поняття держави всмокталося в плоть і кров і ніколи не підміниться поняттями соціяліст,демократ,республіканець.Бо всі ці навіяні поняття у них на другому пляні,а на першому - приналежність до своєї нації,до своєї держави.Може це не проголошується,не деклямується,як у наших політиків,але чи треба дорослим людям нагадувати,що 2 х 2 = 4 ?

І тому соціяліст Етлі з консерватором Черчілем на офіційному прийнятті один одному добра бажають,тому соціялісти Блюма голосують разом з правими республіканцями де Голля! Але чи можна собі уявити,що український соціяліст "Х" разом з українським гетьманцем-консерватором "У" разом за здобуття України боролися? Скоріш можна повірити,що Дніпро поплив у Балтійське море,ніж, що така "аномалія" в українському політичному житті сталася!

І тому чорний песимізм огортає душу,як подумаєш,до чого всіх нас можуть довести отакі "політики"!

....

У 1929 році заганяли в колгоспне ярмо усю Україну з наказу "зореносного Кремля",а непокірних в Сибір за єдиною партійною ознакою:аби українець!

У 1933 році по селах і містах з наказу того ж Кремля вмирала в Україні єдина партія - українська!

В 1934 році розстрілювали Косинок,Влизьків і тисячі народу нашого за приналежність до тієї ж партії - української!

В 1937-38 роках спливали кров"ю в кабінетах слідчих НКВД вчителі,агрономи,лікарі,адвокати,письменники,вчені,молодь з усіх кінців нашої Батьківщини за приналежність до єдиної ж партії - української!

У 1932 році митрополита Липківського,а в 1946 році митрополита Сліпого замордувала рука того самого ката за приналежність до одної партії - української!

Сьогоді вивозять на Сибір і в безвість з Галичини,Буковини,Закарпаття,Волині наших національно свідомих братів і сестер за приналежність до одної партії - УКРАЇНСЬКОЇ!

Чи ж довго лідери наших партій,союзів,центрів і об"єднань будуть поза межами цієї єдиної на Рідній Землі Партії???

чів.Так дав собі раду з Москвою і Польщею творець сучасної України - Богдан Хмельницький.Тільки така політика у відношенні до Москви при всіх своїх страшно тяжких внутрішніх і зовнішніх обставинах дала змогу продержатись більше ста літ лівобічній Гетьманщині - цьому єдиному проявові української державности в останніх століттях.І такою мусить бути політика українська і на майбутнє."Далі:"...Політичний союз з Москвою в політиці зовнішній це тільки частина акції,що прямує до політичного унезалежнення України від Росії.Щоб таке українське унезалежнення державне могло статися,рівнобіжно мусить розвиватися і друга частина акції мусить бути під прикриттям союзу з Росією створена своя власна місцева Українська Влада власними українськими силами без російської допомоги". В.Липинський - "Листи",ст.567-569.

АРХИЕПИСКОП МИХАЇЛ

Відповідь на рецензію

Невідомого рецензента на "Поширений Катехизис Православної Церкви Христової" Архиепископа Михаїла, надрукована в журналі "На Чужині" ч.9, ст. 45-55, січень, 1948 р.

Нарешті знайшовся поважний рецензент, який так уважно застановився над оцінкою "ПОШИРЕНОГО КАТЕХИЗИСА", простудіювавши його від краю до краю.

Хоч він із невідомих причин і не назвав свого прізвища, а заховався за ініціялами М.І., але відчувається, що він учився в старій богословській школі і мислить категоріями тієї школи.

Приємно, що виявляється ще одна науково-богословська сила, яка безперечно вийде зі свого невиправданого інкогніто і свої богословські знання добросумлінно передасть українському молодому поколінню, про яке, судячи по рецензії, турбується.

Незрозуміло тільки, що шановний рецензент, бувши українцем православним і при тому богословсько-освіченою людиною, так далеко стоїть від справ церковних, що лише гадає, чому саме Священний Синод зробив так чи так, і чому саме не зробив того чи того . І це в той час, коли так потрібні науково-богословські сили!

Але перейдемо до тверджень шановного рецензента.

-- I --

Із вступного абзацу можна винести думку, що властиво й не треба було писати катехизиса, бо є катехизис Митрополита Филарета, який можна було б тільки перекласти на українську мову, і що навіть такий великий богослов, як Митрополит Антоній Храповицький, назвав свою працю тільки "ОПИТОМ Християнського Православного катехизиса". Звідсіль висновок, що зароблено якесь ледь не "святотатство", посягнувши на катехизис Митрополита Филарета!

Одначе так не є. Ніхто не збирався применшувати значення катехизиса Митрополита Филарета, на якому 100 років виховувалося молоде православне покоління, в якому все точно і все ясно.

Але справа в тому, що написаний він 125 років тому, коли не треба було спростовувати матеріялістичні заперечення. Митрополит Филарет просто розкривав догматичні істини, керуючись Св. Письмом. Він не турбувався особливими поясненнями догматів, знаючи, що учні середньої школи дещо підготовані.

З того часу багато дечого змінилося. Помиляється шановний критик, коли думає, що Митрополит Антоній написав свого "Опита катехизиса" тільки тому, що "деякі думки" 30 років носив у душі. Він написав тому, що повстала необхідність давати відповіді на заперечення напіввірних, безбожних, або всіляких раціоналістичних вчень. Він вмістив у свій "Опит катехизиса" такі

питання й відповіді, яких у Митрополита Филарета нема,напр. Питання: "Чи всі люди визнають книги, які містять Божественне Одкровення, саме за такі?" /ст. 7/.

Якби катехизис Митрополита Филарета задовольняв усі вимоги часу, то чи складав би чеський Архиепископ Горазд свого катехизиса? Для нас же, для Української Православної Церкви, постала ще інша необхідність: "дати відповідь вопрошающому"!

Не таємниця для рецензента, як ставиться до нас Російська Церква. Крім безпідставних закидів у "самосвятстві", вона відмовляє нам навіть у православії. Як дуже поширений цей наклеп, можна судити з того, що коли православні неукраїнці заходять в наш храм на Богослуження, то дивуються, що в нас нема нічого неправославного. Отже треба було сказати, як ми віруємо.

Далі. Наше духовенство не тільки не вивезло з собою богословської літератури, щоб освіжувати свої знання, а під тиском війни й злиднів розгубило й те, що знало. А між тим воно мусить проповідувати й викладати в школах релігію! Отже треба було як найскорше прийти їм з допомогою і дати бодай найнеобхідніше, бо діти в школах мусіли записувати зі слів законовчителя, а той мусів потрібне вишукувати з Біблії, якщо її мав.

Тому поява перших підручників Священної Історії, а потім і "Поширеного Катехизиса" була зустрінута духовенством і вірними з великим задоволенням. Про те свідчать численні листи як духовних осіб, так і громади вірних, хоч, як завжди буває, ті перші видання й не бувають досконалими на 100%.

Здається, що для шановного рецензента не таємниця, при яких умовах все те укладалося, при наявності яких джерел, як "легко" можна було друкувати і хто саме друкував. На жаль,він мислить категоріями доброго старого часу, коли до послуг були й численні бібліотеки, і церковні друкарні, і можливість перевірити себе у когось іншого. Ні, тепер не те. Потрібний матеріял доводиться збирати, як перлини з піску, а друкарні, де друкарі не знають мови, все ж таки внесуть свою частку,бо й редактор не такий уже близький до церковних справ.

Але й при тих, добрих умовах старого часу чи поручиться шановний критик, що перше видання филаретівського катехизиса не зазнало потім змін та удосконалень? Можна лише з певністю сказати, що тодішні критики не "кололи" свого митрополита так, як наші тепер, бо з більшою пошаною ставилися до його.

Є різна критика. Є критика, що ставить метою допомогти удосконаленню певного твору. Така критика є творчою, вона виявляється не в кепкуванні з автора, а в суттєвих зауваженнях до тих чи інших тверджень чи слів і в побажанні де, що і як доповнити. Таких критичних завваг маємо чимало і тим, що їх надіслали, складаємо подяку.

Але є "критика", яка просто "критикує", не турбуючись про наслідки. Вона силкується виставити автора у смішному вигляді, висміяти його твердження, знецінити його працю.

Уболівання шановного рецензентра про те, що молодь нашу треба виховувати на найкращих підручниках і з боку Богословія, і з боку мови, ніби говорить за те, що він вірний син Української Церкви. Але, з другого боку, його намагання виставити високого достойника своєї Церкви в смішному вигляді, показати його як малописьменного в богословії, в мові, який навіть допускає "перекручування текстів Св.Письма", ледве чи свідчить про його добрі наміри.

Дозволю собі запитати шановного рецензентра, чи він читав десь подібну "рецензію католицького вірного про свого кардинала? Адже сам рецензент каже на ст. 55, що Преосвящений

Автор робить все, що в Його силах, аби допомогти своїм вірним. Не слід забувати мудрої поради Апостола: "Усе випробовуючи, тримайтеся доброго /І.Сол. 5,21/.

Перейдемо до самих зауважень критики: "Питально-відповідальна форма катехизиса при навчанні правд віри є більш виправданою", - каже критик. - Не збираємося заперечувати його думку. Одначе рясні запити та відповіді не сприяють легкому вивченню правд віри у зв"язаному порядкові, бо кожне питання і відповідь, лише між собою пов"язані, не дають уявлення про ціле. З цих причин законовчителі мусіли скреслювати лишні питання і встановлювали зв"язок між відповідями. А свящ.Лавров мусів написати Катехизиса за іншою формою, який був ухвалений для користування в кадетських корпусах.

Що до "систематичного порядку догматів віри". Рецензент правий, коли каже, що "порядок викладу догматів віри в катехизисі определюється Символом віри. При укладанні поширеного катехизиса саме той порядок малося на увазі, і за ним укладені зв"язані оповідання, що пояснюють догмати. Але чи всі догмати охоплені Символом віри? Сам критик на ст. 49 каже, що не всі. То для чого ж посилатися на Символ віри?

"Викладова форма катехизиса спричинилася до поширення його вставками ліричного характеру, на зразок згадки про кавуни, дині..." Дивно, що шановний рецензент, прочитавши у відділі "від автора" про "розміщення догматів у систематичному порядку", не дочитав того абзацу до краю. А там сказано: "Коли ж десь вимагалося докладнішого пояснення, я вмістив його під рискою.." Отже оті "кавуни та дині" вміщені під рискою і не входять до катехизиса, лише стверджують істину догмата, що Творцем світу є Бог, Він і керує ним.

"Учневі легко може прийти тут до голови цілий ряд рослин, споживання яких викликає хворобу і навіть смерть"...Цей додаток дуже знайомий: його наводять антирелігійники, коли заперечують доцільність у природі. Не розумію, чому критик його наводить. Він забув, що й від кавунів та динь можна захворіти, коли надміру зїсти, а з тих рослин, що від них болить голова і буває смерть, добувають ліки для хворих. Бо Господь все створив не для смерти, а для життя /Прем. 1,14/, а людям дав розум, щоб розумно тим користувалися.

Що до "ліризму", шановний критик мислить собі катихизис у вигляді сухого кодекса статтей на всякий випадок, але Церква-Мати до своїх духовних дітей промовляє не сухими фразами, а як Мати. Вона не соромиться благоговійного ліризму перед Величністю Бога, хоч може він де-кому і не до вподоби.

"Катехизис місцями переходить у Свящ.Історію, уже учням відому, а місцями в науку Богослуження"... І тут рецензент забув, коли ми живемо і в яких умовах. Колись таки справді учні знали і історію і Богослуження, а тепер? А віруючі, для яких в значній мірі ця книжка писалася? Не тільки не всі учні не знають ні Свящ.Історії, ні Богослуження, а навіть їх батьки не всі знають їх.

Не розумію, чому шановному рецензентові залежить на тому, що катехизис <u>поширений</u>, хіба законовчитель не може скоротити те, що вже знають?

Рецензент вважає, що вивчення догмата полягає у вивченні напам"ять відповідної цитати з Св.Письма. Ми іншої думки: ми думаємо, що вивчення догмата полягає у вивченні самої суті догмата, а цитата - лише потвердження чи оформлення його, тому роз'яснення історичних фактів Божого піклування про людей не вважаємо за "зайву балаканину".

Рецензент пише: "Форма викладу...є з дидактично-педагогічного погляду трудною для навчання правд віри учнів середньої школи"...Але ми маємо іншу оцінку: "Віруючі заявляють, що те, що в свій час доводилося "гризти" з катехизиса Митрополита Филарета і забулося,те так просто й легко дається з цього викладу, так що дивуєшся, як усе просто"... /лист прот. Я.Костецького/.

В рецензії зазначено, що катехизис "...пройнятий ліризмом, часто в накопиченні текстів, з переходом іноді у моралізуючу проповідь"...Про ліризм ми вже оказали вище, а про "моралізуючу проповідь" скажемо тут. Рецензент не мириться, як це Єпископ, викладаючи Божу науку своїм духовним дітям, дещо моралізує. А хіба Митрополит Филарет ніде не моралізує? Прочитайте Заповіді Блаженства. Хіба катехизація не є в той же час і моралізація?

Рецензент зауважує: "Попробуйте, прочитавши, переказати або вивчити для відповіді ст. 45 про страждання Христові або зовсім невдалий екскурс у психологію людини для пояснення незбагненої тайни Св.Тройці Божої"...А чи ж треба напам"ять переказувати? Оповідання про страждання Христові наведено тут під рисою для оживлення в пам"яті учня і для пояснення 4-го члена Символа віри. А про невдалий, на думку рецензента, екскурс скажемо, що він не досить уважно подумав над тим екскурсом. Не для "пояснення незбагненої" таємниці Св. Тройці той екскурс наведено, бо раніше оказано, що та тайна незбагнена /див.ст. 12,"Властивости Осіб Св.Тройці"/, а для деякого розуміння триєдинства, доступного нам. Для чого те треба? Ті, що відкидають існування Бога, висміюють триєдинство і кажуть: "Ми знаємо з математики, що один не три і три не один". Тому треба було показати, що Образ Божий в людині, між іншим, полягає саме і в триєдинстві її душі. На жаль, з недогляду пропущено наголовок: "Образ Божий на людині". Перед словами: "Але деяке розуміння цієї Великої Тайни Святої Тройці дано в нас самих".../Див.Зміст ст. 143/.Тим екскурсом показано, що триєдинство не є щось неможливе, а є абсолютною необхідністю повноти життя. Але у людини треба абстрагувати розум, як окреме буття, тому декому це тяжко уявити.Легше уявити це на Ангелах: вони - чистий розум /із слов. "уми безтілесні"/. Отже в суті своїй вони - "Розум,що має слово і волю діяти".Думаю, що шановний критик цього не заперечить.

- II -

Тепер про зауваження рецензента що до пляну Катехизиса: чому Заповіді Блаженства віднесено до 2-ої частини, до НАДІЇ християнської, а не до 3-ої, - до ЛЮБОВИ християнської? Не маємо під руками катехизиса Митрополита Филарета, щоб перевірити, але при укладанні Поширеного Катехизиса він був. Не припускаємо, щоб було розходження, бо над тим не застановлялися. Думається, що шановний рецензент просто вважає, що заповіді треба віднести до заповідей. Але заповіді Блаженства дуже міцно зв"язані з надією християнською, бо в них дається настанова до внутрішнього стану душі людини і її самоповедінка в собі, з яких уже випливають чесноти в стосунку до людей. Тільки в четвертій Заповіді Блаженства про милостивих обов"язки до людей визначені сильніше. Тому тяжко визначити тверде місце Заповідей Блаженства в катехизисі, бо в них рівно вміщаються і віра, і надія, і любов. Але вони належать більше до духовного єднання з Богом, що виявляється в молитві, ніж до наказу любити ближніх. Чи не з тих труднощів Митрополит Антоній Храповицький поділяє свій ОПИТ катехизиса не за принципом: віра, надія і любов, а віра,

побожність і "боговгодне" життя?

Рецензент запитує, чому два рази повторено в Поширеному катехизисі про "Властивості Божі" /ст.10-13 і в першому члені Символа Віри/... Відповідаю. У загальному відділі говориться про пізнавання Бога через видиму природу, а "Сліди Руки Божої на творіннях" є продовженням того відділу. В ньому порівнюються висліди з огляду природи з "Об"явленням Божим". Очевидно, таке порівнання в членах Символа Віри було б недоречне, а між тим воно необхідне.

Завага рецензента про "Молитву взагалі" /ст. 98/. Цей абзац мусів бути під рисою і друкований дрібнішим шрифтом, але то хиба друкарні. Зауваження рецензента про деяку непослідовність, яку він окреслює як "хаотичність" , в де-чому насправді є. Але не з вини автора. За браком паперу, під час друку довелося дещо скорочувати, а дещо додавати, щоб зберегти зміст і послідовність. Друкування велося прискорено, бо тижнів через два вже не можна було б взагалі друкувати. Мусіли миритися з можливістю і такого друку, сподіваючись на кращі умови друку підчас другого видання.

- III -

Рецензент правдиво стверджує, який повинен бути підручник: "Щоб не було сумнівів, а тим більше цілком неправильних думок і тверджень, суперечностей фактам, неясних чи неправдивих дефініцій, поверхових розумувань і тому подібне, не кажучи вже про викривлення самої науки Церкви". Виходить, що в "Поширеному катехизисі" все те є. Одначе такі "вади" знайшлися більше в уяві самого критика, ніж у книжці. В кінці свого критичного огляду він додає, що все це "на нашу думку"...Але як побачимо, думка шановного критика не є мірилом істини, хоч він і дуже авторитетно говорить. Крім того, спосіб критики, якого він вживає, не викликає довір"я, бо рецензент вириває окремі речення і замовчує пояснення до них. Ось зразок: Під поняттям "Божого Об"явлення" автор розуміє буквально явлення Бога та ще в образі людини. Це твердження рецензента. Але чи так воно? Чи справді автор тільки так розуміє? Чому ж рецензент не навів слів автора, писаних у тому ж абзаці, лише п"ятьма рядками нижче, де сказано: "Бог часто свідчив про Себе: так, даючи на горі Синаю закон через Мойсея, Бог сказав: Я є Господь Бог твій...Те саме він багато разів повторив через пророків... Всі ті Об"явлення Божі записані у книгах Св.Письма, в Біблії".. Отже не видно, щоб критик намагався правдиво рецензувати книжку.

Він далі пише: "Чи явища всесвіту й видимої природи не одне і те саме?"...На нашу думку, не одне і те саме, бо до всесвіту належать і такі явища, яких ми не бачимо, а видима природа більше на землі.

Рецензент запитує: "Чи дійсно з нашої пам"яти ми, коли захочемо, можемо взяти все, що нам потрібно згадати?"...

Критик оте "все" хотів би вжити у философічному значенню адекватности, але ми говоримо звичайною мовою. Сам рецензент бере з своєї пам"яти те, що йому потрібне, інакше він би і рецензії не написав.

Рецензент знову запитує: "Як розуміти думку речення: поза Богом нічого нема? Чи не повело б це до пантеїстичного світогляду?...Нижче того речення сказано, як розуміти: "Дух Господній наповняє всесвіт, Він обіймає все і знає кожне слово" /Прит. 1,7/ "Бог...Знає все./Ів.3,20. Перше посл./ А якщо шановного рецензента це не задовольняє, то слід було йому вказати те місце чи тих істот, які існують поза Богом, так що Він над ними

не має влади,адже ж сам рецензент трохи нижче називає Бога "всюдисущий".Отже думку про пантеїзм тут притягнуто "за чуба".

Рецензент пише: "Названо тут аж 27 властивостей Божих.Чи не краще подати учням поняття про властивості Божі,як у старих катехизисах: " Бог є Дух вічний,всеблагий,всезнаючий,всеправедний,всемогутній,всюдисущий і незмінний"...Думаємо,що:легше,але не краще.Шановний рецензент міг би зрозуміти про що йде мова, коли б був прочитав дальші рядки.А там сказано:

"Властивостей Божих перелічити неможливо,як і сказано в Псалмі: "Великий Господь і велика сила Його і розуму Його немає числа." /Пс.145,5/.Але ж скільки властивостей,стільки і імен. Одно ж Ім"я,що обіймає все,це Ім"я Бог.Рецензент турбується,що учень не зможе всього того напам"ять вивчити.В цьому місці подано не для заучування,а для розуміння.Ми домагаємося того,щоб учень не тільки цитати знав на пам"ять,а й щоб розумів їх.

Рецензент запитує:"Як розуміти..."початок же Божеських Лиць Отець?".Відповідаємо: дуже просто: Син і Дух у Отці,Син народжується від Отця,Дух Святий сходить від Отця.Тому перечислення починаємо: Отець,Син і Св.Дух,а не якось інакше /Див.Пош.Кат. ст.55,ряд.18 і нижче/.

Рецензент запитує:"Чи випадає в катехизисі посилатися на Лермонтова,якого українські учні не знають?"...Погоджуємося,що не випадає.І тому це винесено за риску,як виноска. Одначе ту думку влучно висловив Лермонтов і її згадано для того ,щоб учні знали,що думка та людством сприйнята.

Рецензент пише:/ст.15/.Означення поняття релігії..."Під цим іменем розуміємо ставлення наше до Бога і служіння Йому", не обіймає другої сторони - відношення Божої Істини до віруючих в Неї..." Здається тут критик зв"язує "Завіт" /союз обопільний Бога з людьми/ з релігією.Релігія,правда,природжена людям,як природне потягнення творінь до свого Творця, але стимулюється вона нашим благовінням перед Богом.Що ж до Бога,то Він,як вічна Любов,/І Ів.4,8 / завжди таким є,незалежно від того,чи ми благоговіємо перед ним чи ні /2 Тим.2,13/.

Дальша заввага рецензента:/Ст.15/.Чи служіння Богу духом і істиною означає служіння душею й тілом?... Якщо шановний рецензент заперечує,то добре було б,щоб він був навів своє определіння.Поклоніння Богу духом і істиною значить: поклонятися всією істотою своєю. - Але декому неясно поклоніння істиною. Неясність та повстає тому,що ототожнюють істину з правдою, вважаючи їх рівнозначними.Але св.Письмо ці означення часто ставить поруч, наприклад,образ Божий виявляється в людині в правді,в преподобії й істині /Ефес.4,24/. Чому? Тому, що істина й правда по розміру не неоднакові. "Правда", - то тільки частина істини. Істина вміщає в собі всі правди. Звідсіль Христос називає Себе Істиною / Ів.14,6/. І Ап.каже :"Дух є Істина".Отже Бог-Істина в Своєму Єстві,тому й від людей шукає поклоніння істині всім єством,цеб то душею і тілом. "Господь Бог єсть істина" /Єрем.10,10/.

Рецензент зауважує :"Символ віри не заключає в собі всіх догматів"... "Коли говориться про догмати в святому Письмі і в Символі віри,то говориться загалом і ніде в "Поширеному Катехизі" не сказано,що ніби Символ віри абсолютно всі догмати в собі вміщає.Заввага рецензента не слушна.

Заввага рецензента про вселенські собори...В "Поширеному Катехизисі" сказано,що після поділу церков не могло бути Вселенських соборів, а лише помістні.Критик вважає,що коли Церква єдина, то поділу нема, а є лише одпадання. Так буває , коли хто відпав від Церкви, зневаживши Бога і її закони. Так, наприклад,

відпав Лев Толстой. Але тут іде мова про церкви православну і католицьку. Те, що відпало, вмерло, його нема, а тут обидві церкви визнають таїнства одна одної хоч і різняться в де чому. Од завмерлого нічого не можна прийняти, а тут не так, бо обидві церкви мають корінь один - Христа, а в думках поділились. Зрозуміло, що в часи різного мислення Вселенський Собор неможливий. Але це не значить, що так завжди буде. Тому Вселенський собор у майбутньому можливий. Отже нема в цім абзаці катехизиса таких суперечок, як їх рецензент хоче вбачати, бо говориться про різні моменти.

На ст. 26. Про НОМОКАНОН заувага слушна. Про Прав.Апост. та Прав.Отців Церкви не згадано з недогляду. Пізніше не можна було виправити. Що до Двукратного собору, то це деталь; говорилось же взагалі і про головне. Недогляду не трапилося б, коли б усі джерела були перед очима під час укладання. На жаль, доводилося деякими джерелами користуватися посередньо, а в такому разі можливі пропуски.

На ст. 29. Про Оселі Небесні. "Чи ці Оселі треба розуміти, як щось матеріяльне?" - запитує рецензент. А хіба в "Поширеному Катехизисі" сказано, що вони щось матеріяльне? Чому рецензент посилається на Мф. 25,34, а не на Ів. 14,2, де сказано: "Багато осель у домі Мойого Отця", а коли б то не так, то сказав би був вам, що "Я йду приготовити місце для вас". Ті оселі не матеріяльні, але вони є, як і Ангели не матеріяльні,але є. Ап.Павел каже: "Знаю чоловіка, який був узятий в рай, тільки не знаю, в тілі чи без тіла" /2 Кор. 12,3-4/. /Порівн.: Горній Єрусалим/ Об"явлення розділи 20-21/. Церква не проповідує абстракцій, які є лише в уяві людини, вона проповідує хоч і духовне, але реальне буття, а не фікції.

Дальша заувага рецензента: "Ст.39...заражені гріхом гордині,/Адам і Єва/ вже не могли доторкнутися до Дерева Життя,і над ними запанувала смерть". Одначе... Господь вислав їх із раю, щоб вони тепер не доторкнулися до Дерева Життя... "Не могли" і треба, одначе, "вислати"... Критик знаходить тут суперечність. Нам здається, що рецензент тут нещирий. Він добре розуміє, про що йде мова. Хіба "могти" полягає лише в фізичній можливості? Коли хворому на шлунок кажуть: "ти не можеш того їсти", то це значить, що він не може його покласти собі в рот і жувати?Адам і Єва могли б доторкнутися до Дерева Життя і їсти його плоди, але яка користь їм із того? Щоб отакими оскверненими жити вічно? /Бут. 3,22/. Вислав їх Бог із раю тому, що в царстві Бога, в царстві святости нічого не може перебувати скверне /Об"явлення 21,27/.

Заувага дальша: "Про обітування Спасителя першим людям каже Передання, а не Святе Письмо, в якому ці обітування йдуть від часів Праотця Авраама /Буття 3,14/ не дає таких підстав"... Дуже авторитетна ця заява. Краще було б назвати те "Передання". Буття 3,15 /а не 14/ цілком дає таку підставу, хоч і прикровенно:"...і ворожнечу покладу між тобою і між женою, між насінням твоїм і між насінням її, і воно буде поражати тебе в голову, а ти будеш жалити його в п"яту" Хто те насіння? Не до змія, як тварини, тут мова, як це видно саме з того церковного передання, що всюди розсіяне у Богослужбових книгах.

Ст. 41-42. Про признання народом Ізраїльским Христа за Месію говорять Євангелисти /див.: Ів. 6,14-15/. Також і про Пилата/Мф. 27,24-26/. Може б шановний рецензент пояснив, навіщо саме Пилат велів бити Ісуса Христа, уже засудженого ним на смерть хрестну, адже ж закон того не дозволяв і сам Пилат не гнівався на Нього?

Не можна погодитися, що закон моральний так само необхідно діє, як і закон фізичний. Коли б так було, то не було б і подвигу в боротьбі з гріхом/?/ і святости... Заувага незрозуміла. Якщо ображеного тягне до помсти, а він віддає те на суд Божий, то це подвиг чи ні? Якщо кожне насильство вимагає відплати, і так вимагає, що люди тратять навіть людяність, щоб відплатити, то чи шукає людина рівноваги в тому? Це не значить, що люди нібито мають право помсти, але й насильники не мають права гнобити. Чому саме Бог буде судити кожного по ділах Його?

Розумування про юридичність догмату, про викуплення тут недоречне. Не у католиків ми його беремо, а з науки Православної Церкви, яка міститься в Богослужбових книгах. Що значить: "Правда вічна?" Що значить "суд без милости тим, що не були милостиві?" Для чого сказано: "Якою мірою міряете, такою помірять і вам?"

Про вирівнання соціяльної неправди. Незрозуміло, що хоче шановний рецензент сказати цитатою: "Царство Боже не їжа та питво, але правда і мир, і радість у Святому Дусі /Рим. 14,17/?Ця цитата говорить не на користь заперечень критика, бо коли говориться "правда і мир і радість", то що таке правда, як не вирівнання кривди?Що таке мир, як не урівноваження? А радість у Дусі Святому - то наслідок перших двох і наближення через них до Бога, Джерела Радости. Правдиво, що одних страждань не досить, щоб сподобитися Царства Божого. Треба ще віри в Бога й відданости Йому. Але що каже Авраам до багача в притчі про Багатого й Лазаря? "Згадай, Сину, що ти вже прийняв за життя свого добре своє, а Лазар так само - лихе; тепер він отут тішиться, а ти мучишся" /Лук. 16,25/. Знаємо, що не всім подобається учення про відплату...

Заувага рецензента до ст. 55. Про догмат сходження Духа Святого від Отця... Помилка лише в тому, що надруковано "затвердив", а треба було "потвердив" і заборонив... Великої похибки нема.

До ст. 60. "Апостоли встановили чини Богослужень". Така думка може повести до неправдивого розуміння історії Богослужень... ...Не думаємо. Там не сказано: "всіх" Богослужень, а що Апостоли встановили чини Богослужень, нема заперечень, тому доказ Літургія Св. Ап. Якова.

До ст. 65. Про встановлення таїнств... "бо ж не всі таїнства встановлені Господом"... Краще було б сказати, котре само таїнство не Господом установлене? Хрещення, Миропомазання - Це таїнство заповіджене Богом ще в Старому Заповіті /Вихід 30.31/. В Новому Заповіті Господь послав Духа Святого на Апостолів і навчив їх покладати руки на вірних для одержання ними Духа Святого... Євхаристія, Покаяння... Священство дане Апостолам. Шлюб - потверджений Христом. Оливоосвячення, як помазання, заповіджено Апостолам, бо не від себе ж вони "мазали маслом хворих і ті <u>оцілялися</u> /Мр. 6,13/.

До ст. 71. "Євхаристія звершається в храмах на престолах на Антімінсах,.. Можна й не в храмах"...В катехизисі сказано, як правило, а якщо бувають виключення з потреби, то на те є свої правила, яких нема потреби перераховувати в катехизисі.

До ст. 88. "Означення внутрішньої молитви без слів з погляду психологічного не може бути визнано правильним,..треба було б сказати не "без слів", а "без виголошення слів". Думаємо, що заувага неслушна, бо катехизис не підручник з психології.

До ст. 120. Многобожство і віра в природу, як "всебога"... така єресь зветься "пантеїзмом". Далі, пояснюючи, що є релігії пантеїстичні і такі є философії, шановний критик іронізує, що такої "єресі історія не занотувала". Ми тут говоримо не про фило-

софські системи, а про православне Учення віри: Всяке учення, незгідне з ученням божественним, на мові Церкви є єресь.

До ст. 98. Про псалми Псалтиря. Критик каже, що у Матвія 26,30 не сказано, що Христос і Апостоли після Тайної вечері проспівали псалом. Так, не сказано, але знаючи, яке місце псалми займали у старозавітних Богослуженнях і яку повагу Христос мав до псалмів /Лук. 24,44/, а також і Апостоли /Діян. 1,16/, можна цілком припускати, що співали вони псалом. Заувага рецензента : "Той хто часто читає і співає перед Господом псалми Псалтиря має у Господа велику ласку... чи таке розумування не затемнює викладеної самим же автором попереду науки про правдиву молитву" /ст. 87-88/. Здається, критик звернув увагу і на абзац "Про молитву взагалі". Чому ж він думає, що молитися чужою молитвою "суперечить правдивій молитві". Так я його зрозумів. Треба ввійти в ту молитву так, щоб вона стала твоєю...

До ст. 114. "Любов до Бога" до болю душі й серця"...Рецензент зауважує: щось надто складне для зрозуміння учням, бо не для болю душі, а для радости, насолоди й блаженства християнин зміцнює в собі любов до Бога"...Якщо хтось мислить Бога, як якусь абстракцію, уявлення, то звичайно, він може говорити про Нього "без болю душі й серця" і коли хтось буде зневажати Бога, то він може заперечити, але "без болю душі й серця".Інакше дивиться той, хто живе Богом."Зневага тих, що Тебе зневажають, впала на Мене" /Рим. 15,3; Псал. 69,10/. Ради Тебе розпинаємо я день і ніч..."Ревність до дому Твого мене з'їдає"/Пс. 69,10/. Хула на Бога - то гострий ніж у серце віруючому; тому вороги Божі, вороги його. "Чи не зненавидів я тих, що Тебе,Господе, ненавидять? Вони вороги мені /Пс. 139,21-22/. "Сумує аж до заздрости дух" /Як. 4,5/, до ревности ж любить Бога й християнин. Треба, щоб і учні так любили; того не треба ховати від них.

До ст. 120. Про розколи. Критик вказує "на поважні причини" для розколів у історії Церкви.До речі було б вказати, в якому саме розколі амбіція окремих осіб чи груп не відіграла поважної ролі? А тим більше в пізніших часах. Бо ж Христос не заповідав розколів, хоч і могли бувати деякі розбіжності в думках /1 Кор. 11,19/.

До ст. 127. Дата початку Пилипівки не є незнання автора, то помилка або недогляд друку. Могли розуміти не з 14, а від 14, як виключення 14.

До ст. 127. "Коли людина сита, вона помишляє про земне, тілесне, мирське... В ситому стані трудно каятися. Краще каються люди, коли вони не ситі. Каже Ап. "Хто страждає, той не грішить". Де це сказано? запитує критик. Така проповідь голодного, чи напівголодного існування чи не розходиться з раніше поданими думками автора про соціяльну неправду в світі"..Дивовижний постулят! Можна милуватися, як можна біле зробити чорним. При чому тут соціяльна неправда в світі? При чому тут голодне,чи напівголодне існування? Чому критик не навів дальших слів катехизиса, якщо він безсторонньо підходить до справи? Хіба він не розуміє про що йде мова? Він добре знає, що мова йде про добровільний піст для Бога і, коли хоче, то саме про піст для заможніших. Далі сказано: "Коли ми навмисне боремося з похотями тіла і приборкуємо його постом для покаяння, то дух наш звільняється, мислі скупчуються і молитва наша стає чистішою й щирішою. ...Хто для Бога постить, то щиро молиться, кається в гріхах і готовий до всякого доброго діла". Критик не знає, де написано: "Хто страждає, той не грішить". Ці слова дані нами як теза, а буквально так: "Хто тілом постраждав, той перестав грішити".

/1 Петра, 4,1/.

До ст. 128. "Не можемо погодитися з думкою, що піти в свято до театру, значить зневажити святість дня, якого сам Бог освятив"...І тут сказано не так, як написано в катехизисі.Там сказано: "Що можна сказати про тих, які замісць церкви йдуть до театру, або на інші ігрища?... Вони ображають святість дня, якого сам Бог освятив...і цим прогнівляють Бога". Зрозуміло, що можна йти і на розумні вистави, але не зранку, підчас Богослужень. На все свій час. Ми говоримо до християн. Даремно критик нав"язує Церкві негативне ставлення до розумних розваг чи й науки через театр і до мистецтва. То просто непорозуміння з боку критика, коли не більше.

Заувага рецензента: "Наведеним далеко не вичерпані це всі, помічені нами в катехизисі, неясності, сумнівні думки і неправильности"... Якщо з такою "правдивістю" освітлювати місця з катехизису, як вище наведено, то ми не сумніваємося, що шановний критик ще більше може знайти "помилок" та "неясностей", які не гармонують з його поглядами.

Критик вважає, що у викладі науки віри бракує ознак,які б виразно підкреслювали, що це катехизис науки віри православної. На його думку, треба було б у відповідніх місцях звертати увагу на головні відміни православія, католицтва і протестантства. Але ми думаємо, що в катехизисах дається лише правдиве учення православія без полеміки з іншими християнськими віроученнями, хоч і торкаються тих віроучень іноді злегка. Тими питаннями займається інша наука - порівняльне Богословіє та апологетика. Хоч нічого не маємо проти того, щоб такі зауваги містили під рискою і в катехизисі.

Що до соборности керування в Церкві, то цим займається інша наука "Канонічне право", а в катехизисі подається тільки канонічні права Єпископів та інших нижчих духовних. /Хоч під рискою в катехизисі можна було б і про адміністративний устрій коротко сказати, як додаток до 9-го члена Символа віри/. Але це ще більше поширило б підручник. Було б добре, коли б шановний рецензент подав зразок такого додатку, бо "порада" річ гарна, але саме діло краще.

Що до цитації Св. Письма. Бажання шановного рецензента слушні, щоб був лише один текст Св. Письма. Над тим працюємо, але покищо так є. Не легка то річ... Про "Мені любі друзі Твої, Боже". Взято із слов"янського тексту, а разом і з грецького у Полюя: "мені любі думки Твої, Боже". В катехизисі наведено як вираз єдности думок вірного з Богом, бо ж вірний друг Божий, а не невірний.

Рецензент зауважує: "Іноді автор додає до цитат Св.Письма те, чого нема, наприклад: Христос на хресті сказав так, щоб вороги не чули... в Євангелиста зовсім про це не говориться"... А хіба в катехизисі сказано, що у Євагнелиста говориться? Заувага неслушна.

"Про помилковість дат біля цитат"...Автор не ставив дат по пам"яті, отже цитати були певні; в другій коректі помилки були виправлені, але друкарі з невідомих причин все ж таки допустилися помилок. Помилки не виключені там, де друкарі не знають мови. Митрополит Антоній друкував свого "Опита катехизиса" в кращих умовах, і все ж таки помилок було на три сторінки. Листок переліку помилок не вичерпав їх усіх, бо й та мала кількість надрукована з великим трудом. Отже від ненормальних умов не можна вимагати нормальної праці. Треба ті нормальні умови скласти...

Що до церковної термінології. На думку критика, не мож-

на писати "Богознання",а треба писати "Богопізнання",бо,мовляв, знати Бога ми не можемо,тільки віруючи в нього,ми його пізнаємо"...Але ж, як і сам критик каже, треба триматися тексту Св. Письма, а там сказано: "Життя ж вічне - це те, щоб пізнали Тебе, Єдиного Бога правдивого, Ісуса Христа, що послав Ти Його" /Ів. 17,3/. Правдиво, що Бога в Єстві ми не можемо знати, але "те, що можна знати про Бога, явне для них /людей/, бо їм Бог об"явив" /Рим. 1,19/.

Критик слушно каже, що "найкраще вживати слово "ТРОЇЧНІСТЬ", хоч цей термін і взято з російського"... Думаю, що колиб той термін був у катехизисі, то шановний критик зауважив би, що той термін "чужий". Але тішить уже те, що шановний критик вважає за краще вживати ті терміни,які відбивають суть змісту, не дуже вже зважаючи на походження, бо в Богословії можливі терміни і грецькі, і єврейські, і слов"янські.

Заувага рецензента: "Вживаючи "Особа" Св.Тройці, не потребуємо додавати "лице"... І тут не зовсім так. Термін "особа" в стосунку до Св.Тройці не зовсім вдалий. Особа - це "індивідуум", окреме життя, окреме життя. А чи так у Св. Триєдиній Тройці, де одне єство, одне життя? "Іпостась" у грецькій мові не означає окремого індивіда, теж і в слов"янській мові "лице" не мислиться як окрема персона, суб"єкт. Отже над означенням "Особа" в Св.Тройці треба ще подумати. З цих причин додано в катехизисі "лице", "іпостась".

Про "помістний" і "Пасху" цілком погоджуюся. Церковна термінологія мусить бути незалежною. В цьому напрямі вже розпочата робота при Богословській Академії. Що до деяких слів, які, на думку критика, порушують чистоту української мови. Мусимо сказати, що українська мова не є замкнене коло, де обходяться виключно власними словами. Нема на світі такої мови, яка б обходилася без чужих слів або й своїх, які будуються в міру необхідности, щоб відобразити той чи інший нюанс, а тим більше в богословії, де ті нюанси специфічні. Що до "вульгаризмів",то не бачимо підстав до зауваження, бо "плодитися" - це вислів Св.Письма /Ерем. 23,3/. Не бачимо вульгаризму і в слові "милі якості", якщо кажемо "Бог ласкавий", то чому не можна сказати: "Бог милий або любий"?". Про "підліша" заувага неслушна, бо ж кажемо, напр."цей добріший за того розбійника", хоч і знаємо, що розбійник не добрий.

Про "стилістичні дефекти" критик має рацію. Поспішність не дала можливости їх уникнути.

Про назву авторів джерел... Не таємниця, що в наших умовах оригіналів тих джерел нема, за винятком небагатьох. Користуємося більше записами або списками на всякі випадки. Тому точно передати, як саме написано в тій чи іншій книжці, не завжди вдається; відзначається лише, що взято від такого автора. Що ж до "Камень віри" Митрополита Стеф.Яворського, що попав на рядок Митрополита Дмитрія Ростовського, то це просто недогляд.

Не думаю, нарешті, щоб шановний критик уважав автора за такого вже безграмотного, який пише: "Ловіт", "Езокіїль", "повторяння"...а тому не розумію, навіщо ту "провину" чіпляти авторові.

Про останній абзац критики. Шановний критик виправдує свій,"може суворий критичний огляд" "Поширеного Катехизиса"Архиепископа Михаїла поглядами на важливість катехизиса для молоді. Я не сказав би, "суворий", але не сказав би, що й здоровий, скоріш тенденційний. Якщо критик вважає, що "Преосвященний автор в доброму намірі і в доброму хотінню чимало потрудився і дав, віримо, все, що від нього залежало, і що він міг дати для заповнення прогалини в релігійно-шкільній освіті", то хіба за те його

треба мішати з грязюкою, обвинувачувати в "неправомисленні", якого насправді, як показано, нема; кидати тінь неуцтва і т.ін.? Адже ж сам критик стверджує, що підручник має в собі не лише дефекти, і що критик далекий від такої думки? /ст. 55/.

Критик заявляє, що ним керувала добра інтенція на користь Церкви. Оцінімо ту інтенцію по критиці. Сам він пише про необхідність "заповнити прогалину в релігійній шкільній освіті". Чи ті тонкощі, на які іноді критик і слушно вказує, шкодять всетаки тому позитивному, що йвін знаходить у катехизисі? Критик намагався найдужче знецінити ту книжку в очах громади вірних, виставити її навіть шкідливою. Критик знає, що іншої подібного змісту книжки нема, а знищивши цю, учні й надалі залишаться без підручника, а віруюча людність без керівництва в релігії.

Добра, здорова критика ніколи так не робить. Вона, вказуючи дефекти, не замовчує доброго й завжди оглядається, щоб тому доброму не пошкодити. Шановний критик заховався за ініціялами. Не розумію, для чого. Йому ніяка небезпека не загрожує. Якщо є добра воля щось для добра Церкви й народу творити, то можна й з відкритим заборолом виступати, а то воно якось наче зза рогу напав, щоб не знав хто.

Якщо шановний критик вважає себе за сина Української Православної Церкви, то не слід йому було так "рекомендувати" свого Єпископа, який до деякої міри є репрезентантом тієї Церкви перед народом.

Напад на Священний Синод недоречний. І він, Синод, робить все, що в його силах. На жаль, наші друкарні перевантажені "поезією" і щось ділове тяжко надрукувати.

Ми нічого не маємо проти здорової критики, навіть дуже дякуємо за неї, якщо вона скерована на удосконалення, а не на дискредитацію книжки. Одначе й критикувати треба не зі свого власного погляду, а на підставі Св.Письма, та й то серед своїх, а не виносити те на вулицю.

Надрукована книжка "Поширений Катехизис" уже має ту позитивну сторону, що дає можливість бачити, чим її ще доповнити і як укласти.

До особи шановного критика нічого не маємо. Припускаємо, що ним керували добрі інтенції, але не слід забувати доброї нашої приказки: "Крути, та не перекручуй".

Сподіваємося, що наш критик не тільки залишиться "критиком", але й сам дасть щось корисного для Церкви, бо в нас "один робить, а десять критикують". Краще було б навпаки.

А до Вас, вірні Української Православної Церкви, скажу: Не зважайте на оті літературні тонкощі. Те все вирішиться в свій час. А Ви уважно вивчайте БОЖЕСТВЕННУ НАУКУ, яка подана вам із Св.Письма через катехизис. ТАМ НЕПРАВД НЕМА.

------шшшш------ -----шшш---- ------шшшш------

"..Всі тривкі держави та великі культури розвивались з розвитком релігії і падали з її упадком.

..Бо крім релігії не-має іншої сили для поборення моральної і соціяльної анархії, джерела якої лежать в примітивнім, стихійнім, релігією неопанованім містицизмі, руйнуючім своєю анархічністю всі культури і всі держави"...

В.Липинський - "Релігія і Церква в історії України", ст.26.

-----00------

К.М.

Митрополит Олександер Іноземцев

*25.УIII.1888. +9.II.1948.

Надвечір 9-го і ранком 10-го лютого ц.р. православну еміграцію Мюнхена і околиць, - українську, російську, білоруську, облетіла сумна вістка про наглу смерть Владики Олександра, Митрополита Поліського і Пінського. Враження вістки було серед українців тим сильніше, що напередодні, у неділю 8 лютого, було 25-ліття трагічної смерті учителя і духовного батьки Владики Олександра - Митрополита Варшавського Юрія, за спокій душі якого Владика Олександр відправив 8.II останню панахиду. 9-го ж і 10 лютого була 6-та річниця /1942 р./ висвячення Владиками Олександром і Полікарпом української Ієрархії - Єпископів Ніканора і Ігоря.

Митрополитові Олександрові, з походження росіянинові /у світі Николай Іванович Іноземцев, нар. 25.8.1888 р./з далекого Тобольська, в Сибіру, суджено було відограти значшу ролю в історії Української Православної Церкви. У великій мірі сталося це завдяки тісному духовому звязку покійного з його учителем, ректором Петроградської Духовної Академії в часи студіювання в ній Николая Іноземцева, Владики Юрія Ярошевського. Ще на студентській лаві приймає Николай Іноземцев чернечий постриг з ім'ям Олександра, а після скінчення Академії кандидатом богословія залишається в сані ієромонаха на службі при Академії на становищі помічника Інспектора Академії. Коли Єпископ Юрій призначений був в половині 1916 року на катедру Єпископа Минського і Туровського, тоді Архимандрит Олександер стає при ньому Минським Єпархіяльним місіонером, бо справи місії і богословські дисципліни, звязані з місіонерством, особливо серед сектантів, були завжди предметом найбільшого заінтересовання архимандрита Олександра. З розвалом в революцію 1917 р. Російської імперії і еміграцією за кордон значної частини православної ієрархії і духовенства, емігрував р. 1920 і архиепископ Юрій, що р. 1919 керував Харківською Єпархією, а також і архимандрит Олександер.

В липні 1921 р. архиепископ Юрій приїздить з Італії до Польщі і очолює тут Православну Церкву, спочатку як екзарх Російського Патріярха, а з січня 1922 р. як обласний митрополит. Митрополит Юрій, сам українець /син українського священика на Поділлі/ і вихованець Київської Духовної Академії, став, як відомо, на шлях унезалежнення Православної Церкви в Польщі від Московського Патріярха, поділяючи в цьому відношенні цілком погляди Польського уряду, що в церковній залежності своїх православних горожан від Москви вбачав небезпеку для Польської держави. Довкола питання автокефалії Православної Церкви в Польщі счинилась в р.р.1921-23 велика боротьба, підсичувана і з Москви /однаково церковними сферами і большевицькою владою/, і зза кордону /російською еміграцією на чолі з російською ієрархією/. Російський елемент в самій Польщі, хоть чисельно зовсім малий, робив заколот у Церкві, противлячись замірам митрополита Юрія і архиепископа Діонисія відокремитись від патріярха Тихона. Інші члени епископату Православної Церкви в Польщі, як архиепископ Єлевтерій, епископ Пантелеймон, Володимир, Сергій теж ішли проти

митрополита. Виникла тоді потреба змін в складі православної ієрархії в Польщі. Архиепископ Єлевтерій, еп. Володимир і еп. Сергій - видалені були з Польщі, а еп. Пантелеймон пішов до димісії і оселився в Дерманському манастирі. І тоді митрополит Юрій, з метою заміщення епископських катедр, першим покликав свого учня архимандрита Олександра, який і був висвячений ним і архиепископом Діонисієм в Почаєві 4 червня 1922 р.на епископа Люблинського, скоро однак зайнявши потім катедру Поліську по звільненні її епископом Пантелеймоном.

Епископ Олександер став твердо на сторону свого учителя. Боротьба проти автокефалії Православної Церкви в Польщі привела, як відомо, до страшного факту вбивства митрополита Юрія 8.II.1923 р. прихильником і, як припускали, агентом російських чорносотенних кіл за границею, архимандритом Смарагдом /Павло Латишенко/, забороненим перед тим в священнослуженні.

Владика Олександр залишився вірним поглядам митрополита Юрія на канонічний устрій Православної Церкви в Польщі.Ієрархія її, очолена після смерти митрополита Юрія митрополитом Діонисієм, щоб увільнитися від залежности від Москви, тимчасово піддалась під юрисдикцію Царгородського патріярха,якому підлягала Православна Церква в давній Польщі /до 1686 р./, а Царгородська Патріярхія Томосом /законом/ від 13 листопада 1924 р., признаним потім і іншими Православними Церквами /крім, очевидно, російської/, благословила автокефальне існування Православної Церкви в Польщі.

В час боротьби російських елементів проти унезалежнення Православної Церкви в Польщі від Москви православні українці в Польщі майже не брали участи в тій боротьбі, бо національноцерковна свідомість мас стояла тоді на низькому рівні, а поодинокі діячі розцінювали факти церковного життя не з погляду користи їх для національно-духовного життя українського народу,а з погляду чисто політичного, в основі якого була тоді теза:раз польський уряд того хоче, ми мусимо бути проти. Інші знов "засадничо" дивилися, що тільки на соборі треба вирішувати, узалежнюватися Церковно, чи ні, від Московської Патріярхії.

І тільки згодом, коли посилився і розвинувся український церковно-православний рух в Польщі /від 1927 р./, оцінено було українськими церковними діячами значіння Томосу від 13 листопаду 1924 р., що ним признано було Вселенською Патріярхією акт 1686 р. підпорядкування Української Церкви /Київської митрополії/ Москві неканонічним та дано можливость боротися за відмосковлення Православної Автокефальної Церкви в Польщі, бо по складу своєму та Церква була на 70% українською, на 28-29% білоруською.

Процес розмосковлення Церкви в Польщі не був і не міг бути легким, і то не тільки з огляду на ряд зовнішніх, історичних і сучасних причин, а й з огляду на внутрішні причини в житті самої Церкви. Докладно про це не можемо говорити в некролозі пам'яти спочилого митрополита Олександра /бо це ширша історична тема/, але цю тезу підкреслюємо, з огляду на поверховість ріжного роду писань в справах і питаннях Православної Церкви на сторінках української преси на еміграції.

Нам і досі соромно за статті якогось Федора Одрача в "Часі" /в літі минулого 1947 року/, в яких цей мало свідучий в історії Церкви і в церковних справах добродій вважав за потрібне "лягнути" митрополита Олександра на чужині як раз з погляду "патріотично-українського", після усього того, що владика Олександер для української Церковної справи зробив. Що в тому самому "Часі" /ч. 8-1948 р./ в некролозі, присвяченім Митрополитові

Олександру, тепер написано про "світлий образ покійного, його прекрасне добре серце, шляхетні справи і велику прихильність до нашого народу та його Церкви" - це не направить вже кривди, спричиненої "Часом" митрополитові за життя.

Що український церковний рух зовсім слабо був представлений на Поліссі за Польщі, в тому не вина митрополита Олександра чи його Поліської консисторії. Волинська Духовна Констисторія в своїм часі напевно сильніше протидіяла українському церковному рухові, а кінчилося на Волині цілковитою українізацією в рр. 1934-36 самої консисторії. І одначе, коли р. 1933 стало актуальним питання про заміщення Волинської архиєрейської катедри окремим єпископом /до того митрополит Діонисій мав дві катедри - Варшавсько-Холмську і Волинську/, а на кандидатуру владики Полікарпа єпископа-вікарія Луцького, Польський уряд не погоджувався, посеред українських церковних і громадських діячів поважно обмірковувалаоя кандидатура на Волинь владики Поліського, в якому бачили доброго адміністратора і людину широких поглядів на національне питання в Церкві та стійку і тверду в здійсненні намічених плянів.

І якщо на Волинську катедру прийшов тоді архиєпископ Гриненський Олексій, то сталося це з тих же мотивів пошукування обов"язково українця на українську катедру, хоч історія нашої Церкви свідчить нам про такі факти, як діяльність в ній найвизначнішого митрополита Петра Могили, родом молдаванина, і згода на підпорядкування Московському Патріярхові та призначення від нього митрополитом Київським Гедеона Четвертинського, єпископа Луцького, родом українця /1685 р./.

Дещо подібне повторилося й тепер. Архиєпископ Поліський Олександр в напруженій атмосфері в митрополитальних сферах у Варшаві, яка утворилась після призначення на Волинську катедру архиєпископа Олексія, підтримував в українських питаннях останнього на засіданнях Св.Синоду. Коли впала Польща /р. 1939 - вересень/ і окупували Західню Україну і Білорусь, архиєпископ Олександр, не вважаючи на кількаразові виклики Московської Патріярхії, до Москви не поїхав, за що й почислений був Москвою за штат. Архиєпископ Олексій до Москви поїхав, покаянну декларацію у попередньому визнанні ним автокефалії Православної Церкви в Польщі склав місце блюстителеві Московського Патріяршого престолу митроп. Сергію і цілком визнав над собою, як колись і Гедеон Четевертинський, юрисдикцію церковну Москви.

Невдовзі до початку німецько-советської війни /22.6.1941/ на катедру Пінську, відібрану від владики Олександра, призначено було Москвою еп. Веніямина. Але не встиг цей останній з"явитися в Пінську і відібрати катедру від б.свого добродія /Веніямин Новіцький був колись дяком у архиєпископа Олександра/. З увільненням Західньої України і Білорусі від большевицької влади, падає тут й накинута в часах большевицької окупації московська церковна зверхність. Архиєпископ Олександр, що і в час окупації залишався вірним ідеям свого учителя митрополита Юрія і не пішов під Москву, обіймає тепер знову свою Полісько-Пінську катедру, відновлюючи перерваний в минулому звязок зі своїм Кіріярхом митрополитом Діонисієм.

В той же час архиєпископ Олексій не повертає до свого Кіріярха, а залишається вже добровільно, під час німецької окупації України, під московською церковною зверхністю, очолившн таких же самих відступників від свого Кіріярха і прихильників Москви, як єпископи Антоній і Симон та нововисвячені Московською Патріярхією в 1940-41 р. еп.еп. Дамаскин, Пантелеймон, Веніямин. Щоб не допустити впливів старшого по хиротонії архиєпископа Олексан-

ра,архиепископ Олексій не запрошує його навіть на свої собори єпископів в Почаєві,бо,мовляв,він не може бути чинним,як почислений за штат Московською Патріярхією.До речі,до цієї ж Московської групи єпископів на Західній Україні в ті часи пристає уже український ієрарх архиепископ Іларіон /Огієнко/в Холмі,якого та група вибрала було на катедру архиепископа Київського і Переяславського,а він той їхній вибір з подякою прийняв і ту групу підтримував.

Отже в такій ситуації Українська Православна Церква мала єдиного єпископа-українця владику Полікарпа,Архиепископа Луцького і Ковельського /титул,наданий йому Митрополитом Діонисієм після увільнення Західньої України від большевиків/.Правда,з ним було усе свідоме українське православне громадянство і таке ж духовенство.Але звільнювані від безбожної влади дальші терени України потребували для організації Української Церкви українських ієрархів,коли архиеп.Олексій,прийнявши вже сан митрополита,розсилав по Україні своїх єпископів росіян або москвофілів.І в цій тяжкій ситуації,що нагадувала часи 1919-21 р.р.в церковному житті України,українському народові подали руку допомоги митрополит Діонисій і архиепископ Олександр,перший своїм благословенням на висвяту ієрархії для українців,даним архиепископам Олександрові і Полікарпові,другий - своєю згодою прийняти участь в канонічній хиротонії єпископів,для чого,як відомо,потрібно по правилах Православної Церкви - не менше двох єпископів,і взагалі своїм без застереження прихильним відношенням до ідеї відродження Національної Української Православної Церкви.

Архиепископ Олександр очолив,як старіший по хиротонії,Пінський собор єпископів,що відбувся по висвяті ним і владикою Полікарпом єпископів українців Ніканора і Ігоря, а одною з постанов цього собору було прийняття,на підставі 52 прав.Св.Апостолів,в сущому сані священників,висвячених українською ієрархією 1921р.

Заслуга архиепископа Олександра,що нею направлена була кривда,заподіяна українському народові р.1921 митрополитом Михаїлом Єрмаковим і взагалі російською ієрархією,знайшла оцінку в Українській Православній Церкві,ієрархія якої просила архиепископа Олександра прийняти від Собору єпископів титул митрополита,що й було здійснено урочистим актом в Луцькому катедральному соборі 4 жовтня 1942р. Тоді ж митрополит Олександр взяв найближчу участь в обміркуванні питання,як припинити поділ Православної Церкви на Україні на Автокефальну та Автономну.Він очолив Комісію для вирішення цього питання,в наслідок пропозиції якої делеговано було єпископатом УАПЦеркви до митрополита Олексія владик Ніканора і Мстислава,що й склали було в Почаєві акт поєднання Церков 8 жовтня 1921р.;згідно з цим актом,митрополит Олександр,як старший по хиротонії єпископ,мав скликати першу сесію Св.Синоду в складі представників від ієрархії обох Церков.Добра воля українського єпископату зустріла спротив німецької влади на Україні і частини єпископів Автономної Церкви;з тих причин до поєднання не дійшло. Митрополит Діонисій і після того в листах до митрополита Олексія кликав його "увійти негайно в повний контакт з владиками митрополитами Олександром і Полікарпом і творити церковне життя на моральних і канонічних засадах,але митрополит Олексій не мав відваги,а можливо й хотіння,залишитися на грунті підписаного ним акту поєднання від 8 жовтня 1942 р.

Коли митрополит Олександр одночасно з іншими ієрархами Православної Церкви зі Сходу опинився на еміграції, його спіткала доля осамітнення в церковно-православному житті,що з жалем,але об-

але об"єктивно треба сконстатувати. Він вважав себе по-старому в канонічній юрисдикції митрополита Діонисія, від якого ієрархія УАПЦеркви фактично відокремилась ще в часі перебування її в першій половині 1944 р. у Варшаві, коли на Соборі єпископів УАП Церкви обрано було Головою Собору владику Полікарпа. Не будучи на еміграції в складі ієрархії УАПЦеркви, митрополит Олександр не увійшов і до складу ієрархів Російської зарубежної Церкви. Більше того, та ієрархія /митр.Серафім/ спочатку не допускала його і до служби в храмах, що були в її посіданні, як це мало місце в Марієнбаді. А таке відношення викликане було як раз тими мотивами, що владика Олександр замішаний, мовляв, у звязку з "українськими самосвятами". Потім таке "обвинувачування" відпало. Але коли митрополит Олександр 19 січня 1947 р. відправив Службу Божу, а потім Богоявленське Освячення води на Йордані для двох великих українських парафій таборів Шляйсгайм і Фрайман під Мюнхеном, де були тисячі народу, Архиєрейський Синор Російської Зарубежної Церкви вважав чомусь себе покликаним втрутитися в цю справу і надіслав митрополитові Олександру свою постанову від 26 березня 1947 р. про припинення з ним молитовного єднання, раз він молиться з духовенством УАПЦеркви. Треба тут зазначити, що сослужили владиці Олександрові в Шляйсгаймі священики, які всі належали під час другої світової війни до Православної Автокефальної Церкви в Польщі.

Не належачи формально до УАПЦеркви, владика Олександр завжди живо цікавився її життям на еміграції, ніколи не відмовляв в уділенні своїх порад у складних питаннях її життя, а на запрошення її єпископату в час Собору в Мюнхені 12-15 травня 1947 р. прибув на Собор, щоб взяти участь в обговоренні питання про церковне поєднання УАПЦеркви в Европі з Українськими Православними Церквами в Америці і Канаді.

Доля УАПЦеркви та її міжцерковне положення в Православному світі близько лежали на серці покійного Владики.

Заслуговує бути відміченим і той факт, як владика Олександр поставився до намагань де-кого, між іншим і з духовенства, утворити в Німеччині на еміграції Польську Православну Церкву. Не був Владика прихильником урядового "польського православія" і в б. Польщі, де центром цього напрямку було Гродно і єпископ Гродненський Сава /тепер в Англії/. Нам відомо, що до митрополита Олександра в Мюнхені звернулося на письмі кількох з духовенства, які просили його, аби піднявся організації Польської Православної Церкви, до якої б належали на еміграції православні з б. Польщі. Владика Олександр подивився на цю справу,як на розкладову акцію найперше в лоні УАПЦеркви, оскільки православних з б. Польщі найбільше є українців, приналежних до УАПЦеркви. Тому Владика не погодився на пляни організувати Синод Польської Православної Церкви на еміграції. Польське духовенство його частиною було в УАПЦеркві, частиною перейшло до Російської Зарубежної Церкви, кількох залишилось при ньому, маючи молитовне єднання з УАПЦерквою.

При сумній вістці про несподівану смерть митрополита Олександра не виникало посеред українців сумніву, що ховати спочилого Владику мають українські єпископи, найперше духовні сини його - архиєпископ Ніканор та Ігор. Але ж в день виносу тіла покійного /10.П / стало відомим, що і літургію і похорон 12.П відправлять російські ієрархи, які поставили вимогу,щоб єпископи і духовенство УАПЦеркви не відправляли літургії заупокойної в церкві митрополита навіть напередодні, в середу 11.П. Ця вістка глибоко схвилювала українське громадянство, а особливо, коли довідались, що Синод Російської Церкви тепер, по смерті Владики

Олександра, анулював і свою постанову про припинення з ним молитовного єднання. Очевидно, що не про віддання останньої пошани спочилому митрополитові думав Синод Російської Зарубіжної Церкви, що за життя його не хотів з ним молитися, а про те, щоб не допустити ієрархію УАПЦеркви відправити Божественну Літургію і похорон Святителя, благодатність і канонічність Єпископства якого стоять і в очах росіян понад всякий сумнів. Над труною Владики Поліського мала по суті бути переведена чергова політична гра з боку російської ієрархії. Згодом виявиться, без сумніву, чия рука в цій справі керувала.

Голова Архиєрейського Синоду Російської Зарубежної Церкви, митрополит Анастасій, до якого звернулася українська делегація та виявила моральне право і обов"язок УАПЦеркви поховати Покійного її Добродія Митрополита Олександра, зрозумів блудний і нехристиянський крок свого Синоду; скоро після навіщення його делегацією приїхав до Церкви покійного митрополита, сам відправив панахиду над гробом з тілом Спочилого і заявив, що вони уступаються, не маючи молитовного єднання з УАПЦерквою, ієрархії якої і предоставляють церковні служби, звязані з похороном Владики Олександра.

Похорон 12 лютого відбувся величаво. Божественну Літургію відправив архиєпископ Ніканор з численим духовенством, а в оспіванні і проводах в останню путь на цвинтар "Вальдфрідгоф" в Мюнхені взяли участь архиєпископи Ніканор, Ігор, Михаїл, Генадій і єпископ Володимир. Відправи відбулися по чину ієрейського похорону, сумно-величаво, - від год. 8 рано до 5 вечора; жалібна процесія, в якій труну з тілом спочилого несли священики, розтяглась понад кілометр, при співі двох хорів, один співав в українській мові, другий - в церковно-слов"янській. За літургією і в час похорону та над свіжою могилою промовляли архиєпископ Ніканор, Ігор, Михаїл, протопресвитер П.Калинович, ігумен Юрій /товариш покійного по Петербургск.Духовн.Академії/, проф. І.Власовський, генерал П.Шандрук, п. Гикавий, представник від Білоруської громади і інші. В промовах виступив яскраво світлий образ покійного Владики Олександра, як Архипастиря з глибоким християнським світоглядом, далекого від яких-будь почувань шовіністичного характеру, з високо інтелігентною душею; зокрема ж освітлена була роля спочилого Владики в історії відродження Української Православної Церкви.

В особі митрополита Олександра Українська Православна Церква зазнала великої невіджалуваної втрати, бо на його не тільки ідейну співпрацю, яка до останніх його днів мала місце, а й на ближчу участь в ієрархічному проводі і керуванні життям Церкви в складі Єпископату УАПЦеркви українці покладали великі надії.

Нехай Господь в оселях своїх праведників упокоїть душу спочилого на чужині непривітній Владики Митрополита Олександра.

------------------IIIIIIIIIIIIIIIII------------------

Рецензії

Проф.Василь Дубровський - "УКРАЇНА І КРИМ В ІСТОРИЧНИХ ВЗАЄМИНАХ".З праць Українського Морського Інституту.Женева.1946 р. стор.44.

Заголовок книжки не зовсім відповідає її змісту.Сподіваємось найти історичну студію,а тут перегляд того,що потрібне для такої студії.Зміст її такий: 1.Загальний історично-географічний огляд,2.Найважливіші моменти історичних зустрічів України і Криму,3.Під владою російської імперії,4.Революція в Криму,5.Джерела до дослідження,6.Наукове розроблення історії татарського Криму,7.Примітки.

Справа,яку автор актуалізує цією книжкою,дуже начасі.Пора нашим історикам почати точні досліди історії кримських татар та використати для цього багаті запаси досі майже не зачеплених матеріялів у мовах татарській та турецькій та частинно використаних у російській.Уже виявилося,що в турецьких архівних матеріялах є дуже важні,досі незнані факти для нашої історії козацької доби.Мало в нас істориків,що знають ці мови,тому перед нами великі обов"язки:якнайбільше уваги присвятити опрацюванню того матеріялу та зробити його хоч частинно доступним для тих,хто цих мов не знає.Коли недавно праця кількох наших вчених у шведських та французьких архівах дала нам багато цінних доповнень,а то й ревеляцій для доби Мазепи й Орликової еміграції,то куди більше повинен дати нам дослід слабо розглянених досі документів і матеріялів Криму та Туреччини.Були ж ці держави нашими сусідами та брали довгими століттями активну участь у нашій історичній долі.

Книжка проф.Дубровського це важливий крок уперед в цій справі.Зосереджена на справах кримських татар,подає вона огляд і оцінку матеріялів,що торкаються їх історії,головно в мовах татарській,турецькій і російській.Шан.Автор довше зупиняється над рештками архіву татарських ханів,що зберігається тепер у Ленінградській Публичній Бібліотеці і над важливими збірками документів архіву російського міністерства закордонних справ,що стосуються звязків Московщини з ханами впродовж більше,як трьох століть.Далі подає список і оцінку творів давніших турецьких істориків,що писали про татар.Також відмічає,що з джерельних матеріялів до історії кримських татар досі видано,зокрема що перекладено на російську мову.Вкінці автор наводить твори важніщих мемуаристів і мандрівників по Криму різних часів народів.В окремому розділі зупиняється Шан.Автор над дотеперішніми науковими роботами з історії татарського Криму.Тут поданий список праць у різних мовах,праць давніх і теперішніх,з більшою і меншою науковою вартістю в супроводі цінних Авторових завваг.

В другому розділі книги займається Шан.Автор історичними взаєминами України і Криму.З деякими його твердженнями в цьому розділі не можна погодитися.Козацько-татарська війна була,на його думку,боротьбою сателітів Польщі й Туреччини за панування над українськими степами.Одначе в добі найлютіших татарських нападів Польща не панувала ще над східньою Україною.Ці напади тривали вже 90 років,заки східня Україна перейшла під її владу. Польща застала вже запорожців за їх заняттям - війною з татарами.Правда,Польща мала й перед 1569 роком великі впливи в литовській державі,одначе не мала влади над нашими землями.

Шан.Автор не доцінює розмірів тієї руїни,яку зродили в Україні татари,тому вважає козацько-татарську війну взаємним грабунком.Адже в висліді тих нападів Київ став напочатку 16 віку граничною твердинею.На південь від лінії Київ-Винниця-Кам"янець була пустеля.Край на північ від тієї лінії був більше зруйнований,ніж Німеччина в 30-ти літній війні.Хіба на тлі такої дійсности можна прирівнювати ролю запорожців із татарською або з німецьким равбріттерством?Тільки війна запорожців з татарами змінила згодом ситуацію й захистила наш нарід від винищення. Татарські напади стали не такі інтенсивні й безкарні.Під кінець 16 віку бачимо колонізацію в південній Україні за спиною запорожців; згодом досягла вона смуги Чигрина і запорізьких степів.

Запорожці не мали сили знищити татар,хоча з такими плянами носився ще Байда Вишневецький.Вони вели затяжну війну,тому й тактика мусіла бути відповідна до наявних умовин боротьби.Цю війну мусимо розцінювати беручи на увагу стан,в якому Україна опинилася та висліди,а не тактику.

Очевидно,була співпраця козаків із татарами,але не зразу. Коли запанувала в східній Україні Польща і її громадський лад почав усе більше дошкуляти нашому народові,а напади трохи приборканих татар перестали бути такі часті й загрозливі,змінилися поволі взаємини козаків з татарами.Стала можлива в 17 віці їх співпраця та взаємна військова допомога.

Шан.Автор вважає,що культурні впливи татар і турків на наш нарід були дуже великими.Ці справи,ясна річ,треба ще докладно дослідити.Знаємо про жваві торговельні взаємини,про запозичення низки слів у татар та про сильний татарський вплив на військово-адіністративний лад Запоріжжя.Одначе слід зауважити,що якби татарсько-турецькі впливи культурні на наш народ були справді великі,то вони зразу ж кидались би ввічі;ми не мусіли б аж тепер за ними шукати.Адже наше культурне життя в 16,а зокрема в 17 віці доволі нам знане.Нам важно пізнати всебічно життя татар не з уваги на їх здогадні культурні впливи на нас,бо їх культура була незамітна,рівняючи з нашою,або тих країн,звідкіля ми її черпали,коли опинилися в неволі.Нам важно пізнати докладно минуле сусіда,що кілька століть впливав сильно,а інколи й вирішально на нашу історичну долю.

Державно-військовий устрій гетьманської держави,що на нього покликується Шан.Автор,як на доказ панівних татарсько-турецьких впливів у тодішній Україні - введено на запорізький зразок разом з назвами,бо він був у тодішніх умовинах невпинних воєн найдоцільніший і добре випробуваний.

Важко погодитися з дальшими твердженнями Шан.Автора,що тодішня Україна була статаризована,що татарський вплив формував наше життя та що "Московщина,пішовши на німецьку виучку і зв'язавшись економічно з західньою Европою,перемогла статаризовану Україну." Знаємо,що Московщина перемогла,бо була засильна супроти винищеної татарами і довгі віки залежної України,зокрема супроти її невеликої частини - Гетьманщини;засильна політично і числом населення,а від часу,коли Московщина завоювала Сибір та зорганізувала там якслід збір данини - також засильна економічно.Україна помагала в 17 і 18 віках европеїзувати статаризовану Московщину,а не навпаки!

Шан.Автор згадує в одному місці своєї книжки,що теперішні наддніпрянські історики виявляють чимале зацікавлення історією Кримських татар,одначе не цікавляться їх сучасністю.Так воно й повинно бути,бо теперішні татари не мають для нас ані найменшої частини того значення,що мають їх предки з литовської та козацької доби.Докладний аналіз їх історії,політичної,економічної і соціяльної дасть нам змогу краще розуміти дві важливі доби нашої іс-

торії. Натомісць теперішні кримські татари, це малий відламок невеликого тепер народу, незначний з кожного погляду. Та ще й виселені вони тепер із Криму! Чи вернуться вони, коли і скільки їх вернеться туди - невідомо.

Значення Криму для України в 19 - 20 віці не зменшилося. Зате зовсім змаліло значення татар, що заселяли Крим рівно 700 років /від 1240-вих до 1940-вих р.р./

Не погоджуючись з деякими твердженнями Шан. Автора, ще раз підкреслюю, що вона дуже цінна, бо актуалізує й облекшує одне з чергових великих завдань нашого історичного досліду.

Вражають у тексті деякі російські слова: верховенство, мурзачество, близнеці, то що. При евентуальному новому виданні слід на цю сторінку звернути увагу.

М. Заклинський

ІВАН САГАЙДА - "ВЕЛИКІ ПИТАННЯ". 1947. На чужині.

Це дуже потрібна і корисна книжка. Найсильніше її місце - популярний виклад. Він робить її приступною кожному, навіть мало освіченому читачеві. Проблеми, які трактує вона - дуже поважні. Маємо тут широкорозгорнений виклад думок про стан, в якому перебуває світ після того, як скінчилася II-а світова війна і на кін міжнародного і політичного життя виступила така потужна, але й потворна сила, як большевизм. Спроба накреслити шляхи майбутнього переустрою, як завалиться чи буде повалений большевизм, і проект побудови української державности з детальною програмою: хто, як, якими шляхами міг би упорядкувати наше життя на нашій батьківщині.

Найсильнішою і найцікавішою частиною цієї книги є безперечно та, де змальовується сучасний устрій СССР і підкреслюються найхарактеніші риси його. Видно, що автор сам прожив усі літа під п"ятою большевизму і пильно вдивлявся та вивчав усе, що його оточувало.

Аналізуючи сили, які рухають і дають життя потворі XX віку - большевизмові - автор місцями влучно підкреслює, хто ті, на кому тримається "рай земний"...

Наприклад: "...Советською державою керують не робітники і селяни, а советські партійні урядовці. Ці урядовці, що правда /і це єдина правда/ вийшли і навіть спеціяльно добрані, за мізерними винятками, з робітників і селян. Але ці урядовці своєю специфічною працею, своїм соціяльним положенням, своїми інтересами соціяльними і своїм світовідчуванням /як казав Маркс, своєю свідомістю, що визначається буттям"/ зовсім не є вже ані робітниками, ані селянами; мало того, більше за все на світі вони бояться знов стати робітниками і селянами. Вони є особливою кастою, яка в цілому світі зветься <u>бюрократією</u>. Советська бюрократія своєю психікою далеко гірша за порядну бюрократію порядних держав. Штучно і нашвидку виведена з низів суспільства, советська бюрократія, як ніяка інша в світі, мусить чіплятися за своє упривілейоване становище і більш ніж будь-яка інша в світі здатна на найменший помах дирігентської палички диктатора негайно міняти гасла, віру, власне ті речі, яких вона не мала і не має, бо це є найбезідейніша, найбезпринциповіша в світі юрба блюдолизів, щойно вчора запрошена до покоїв і посад просто від гною і від бруду".

Ця характеристика советської бюрократії просто блискуча! Вона проситься на сторінки підручників, читанок, хрестоматій - так у ній все правдиво, яскраво і повчально.

Говорячи про паперові права робітників і селян у цій державі найгіршого капіталізму, наводячи слова з відомої советської пісеньки: ...."Человек проходит как хозяин необ"ятной родины своей", - автор каже:

"...Треба багато фантазії,щоб уявити себе хазяїном на фабриці тому,хто є на ній лише робітником і не має права втручатися в керівництво фабрикою,хто має від фабрики не прибуток,а заробітню плятню /ним не визначену/ за виконання норми /ним не визначеної/"...

А далі:

"Ясно,що колгоспник працює в колгоспі з такою охотою,як і віл.То б то його треба "виганяти" на роботу і підганяти на роботі.А що советський колгоспник всеж має розум людини,а не вола, то советська держава намагається промовити до його патріотичних почуттів, до його "соціялістичної свідомости" та піддати йому охоти до підневільної праці системою премій і нагород за ударну чи стахановську працю та системою кар,що накладаються в виховному пляні"...

Ці і подібні місця вказують на прекрасне знання автором советської дійсности,і вони в книзі є найсильнішими.

В другій частині,що пробує накреслити шляхи майбутнього - менше переконливости і обгрунтованости.Говориться про засади власности,про трудові акції,про колективне і індивідуальне господарство майбутнього,але все це дуже скидається на утопійний соціялізм Овена і Сен-Симона і навряд чи в реальному житті здійснилося б.Але добре,що є шукання думки.

Автор відкидає поділ суспільства майбутнього на кляси і вводить поняття станів; поділ,що в основному не розходиться з науково обгрунтованим у В.Липинського /див.система "клясократії"/.

Третя частина книги це проект основ Української Державности щось на зразок проекту майбутньої конституції майбутньої Української Держави.Ці "Основи" є дуже цікаві і варті уваги.В системі запропонованих для прийняття в майбутній Українській Державі - вони дали б багато вартісного і життєвого.

Книжка написана з позицій української державности.Питання ставить поважно.Відсутня партійницька вузькоглядність.Можна радити кожному українцеві прочитати її.Вона не є науковим вкладом в нашу політично-ідеологічну літературу,але вона є серйозним публіцистичним твором,що допомагає вивітрювати з людських голів отаманію,гуляйпілля - і настановлює на розуміння,що міцна стала традиційна Держава з ГОЛОВОЮ Держави,військом і адміністрацією врятує нас від загибелі.-

В.К.

В.ДОМОНТОВИЧ,"ДОКТОР СЕРАФІКУС",Накладом В-ва "Українська Трибуна",Мюнхен,1947.

Цікаві думки викликає цей твір:що було б,якби в році 1918 Українська Держава втрималась?Якби проіснувала до сьогодні? Минаючи політичний і господарський розвій,пробуємо уявити,якою була б наша література,яких вона досягла б обріїв і які книги українського красного письменства лежали б сьогодні на полицях не тільки нашого,а й взагалі світового письменства?Ясно одне: між тими книгами безперечно була б і повість про доктора Серафікуса.

Як довідуємось зі вступної замітки автора,цей твір написано в 1928-29 роках,тоб-то тоді,як по суті в Україні не було советської влади,коли панував т.з. НЕП і життя йшло своїми,природою і людьми керованими,шляхами.Наслідком того життя був "Серафікус" Домонтовича,явище цікаве з формального боку і по суті.

З формальної сторони - повість про Серафікуса є велике досягнення новореалістичного напрямку,тієї літератури,що спинилася на Коцюбинському,Стефаникові,Васильченкові,бо далі пішли роки божевільного захоплення червоним кольором,"косоворотками", і "ізмами".А по суті - "Серафікус" твір,де є конкретна тема,роз-

в"язується конкретними мистецькими і ідейними засобами,де є проблема,логіка,де є,нарешті,предметна основа для дискусії.

"Серафікус" пролежав невиданим 20 літ,але не можна сказати, що він застарів./Попередження деяким нашим "письменникам-новаторам":хай подумають,що з їхніми творами буде через 20 літ!/

Таємниця живучости твору та сама,що й усіх творів,що повстали з живого життя: вони дзеркало певної доби,характерів,колізій.

Ще вражає в творі надзвичайна опрацьованість тексту,що нагадує клясиків "доброго старого часу".Нічого зайвого,вигаданого, претензійного.Добре знання доби і предмету.І коли згадується в творі,наприклад,"архів клясичної старовини" чи Фрезерове тлумачення "Казки про двох братів",то видно,що вони є органічною складовою частиною тканини твору,а не вставлені для більшої "вчености" власне самого автора./Доводиться про це згадувати,бо повелося у наших "европеїзаторів" чіпляти "шарлатні" латки і згадувати Гойя навіть на воротях Сомме Касерне!/

Є в творі ще історична правда: так,коли автор описує літо в Києві 1918 року,то байдуже,що над входом до "Дворянського Собрания" висіло "дзвінке і широке,як крок караула" слово в німецькій мові "КОММАНДАНТУР",але в місті були:"білий хліб,ясність і спокій,звичайний усталений лад,сонце,пляж,Курбасів "Молодий Театр"...

Але як минуло те літо,то прийшли голодні роки,і: "..місто вмирало.Брук вулиць заріс травою,трамвай перестав ходити,крамниці стояли з вибитим склом вікон,з вітринами,забитими дошками" Це був 1919 рік і дальші літа - все згідне з історичною правдою!

Можна сперечатися про героя чи власне навіть двох героїв цього твору,можна заперечувати їх типовість,можна знайти багато плям на сонці премудрої лисини Серафікуса,але само виконання твору - бездоганне!Автор володіє словом.Воно у нього не недолугувате,не звихнене,не схоже на гоголівського Собакевича.Воно чисте,прозоре,шліфоване,філігранне!

Наша ВУАН чи інститут Шевченка мусіли б сконструювати щось на зразок мистецького ареопагу,щоб видавати присуди видатним творам справжнього письменницького пера і серця.Таким,як,хоча б, вищезгадана книжка про доктора Серафікуса.

Обсерватор.
